

Městská knihovna v Praze

Věrný Nostromo

Joseph Conrad

Praha

2018

e-kniha

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

41 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Městská knihovna v Praze

Věrný Nostromo

Román z pobřeží

Joseph Conrad

Přeložil Aloys Skoumal

Znění tohoto textu vychází z díla [Věrný Nostromo](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Melantrich v roce 1935. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Joseph Conrad: Věrný Nostromo), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-
-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 10. 4. 2018.

OBSAH

SPISOVATELOVA POZNÁMKA.....	9
DÍL PRVNÍ STŘÍBRO Z DOLŮ	15
1	16
2	20
3	25
4	30
5	39
6	47
7	77
8	84
DÍL DRUHÝ ISABELY	111
1	112
2	119
3	124
4	131
5	141
6	166
7	178
8	214
DÍL TŘETÍ MÁJAK.....	238
1	239
2	251
3	266
4	280
5	295
6	302
7	308
8	315
9	335

10.....359

11.....382

12.....397

13.....414

Tak zasmušilé nebe bez bouře se nevyjasní.

– SHAKESPEARE

Johnu Galsworthymu

SPISOVATELOVA POZNÁMKA

Nostromo je z mých delších románů nejbedlivěji promyšlen a patří do období po vyjití svazku povídek, nadepsaného Tajfun.

Neznamená to, že bych si byl tehdy býval vědom nastávající změny smýšlení a poměru k spisovatelským úkolům. A snad ani k žádné změně nedošlo, ledaže se změnila ona záhadná vnější věc, jež nemá s uměleckými teoriemi nic společného; změnil se lehounce ráz inspirace, za což sám nikterak nemohu. Jedna věc mi však přece působila trochu starosti: když jsem totiž dopsal poslední povídku sbírky Tajfun, vypadalo to, jako by už na světě nebylo vůbec o čem psát.

Kratší čas trvalo ve mně toto prapodivné, ale přitom rušivé rozpoležení; a pak jsem jako u mnoha delších povídek dostal popud k Nostromovi v podobě bludné anekdoty, zcela prosté všech cenných podrobností.

Když jsem byl totiž roku 1875 či 1876 jako mladíček v Západní Indii, či spíše v Mexickém zálivu, neboť mé styky s pevninou bývaly krátké, řídké a letmé, slyšel jsem vypravovat o nějakém člověku, který prý ukradl někde na pobřeží u Tierra Firme za revolučních zmatků zcela sám plný lehčák stříbra.

To byl ovšem na první pohled hrdinský výkon. Ale podrobností jsem se nedověděl, a protože mne zločin jakožto zločin nezajímal, podobalo se pravdě, že si jej nezapamatuji. A opravdu jsem na něj zapomněl a teprve po šestadvacíti či sedmadvacíti letech jsem na tu věc přišel v ošuntělé knížce, kterou jsem si vybral před jedním antikvariátem. Byl to životopis nějakého amerického plavce, který sám sepsal s pomocí nějakého novináře. Na svých potulkách působil tento americký námořník také několik měsíců na palubě plachetnice, jejímž kapitánem a majitelem byl právě onen zloděj, o němž jsem se v mladistvých letech dozvěděl. Jsem si tím jist, protože není možné, že by došlo k dvěma takovýmto hrdinským činům v těchže končinách a že by oba souvisely s jihoamerickou revolucí.

Tomu chlapíkovi se opravdu podařilo ukrást lehčák se stříbrem, a jak se zdá, jen proto, že mu jeho zaměstnavatelé, kteří byli asi prašpatnými

znalci lidské povahy, slepě důvěřovali. Podle vypravování toho námořníka to byl nenapravitelný lotr a šejdír, hloupě neurvalý a nevrlý, odporný a zcela nehodný té velikosti, kterou mu ta událost propůjčovala. Je zajímavé, že se tím veřejně chlubil.

Říkával: „Lidé si myslí, že na tomhle Škuneru vydělám hrůzu peněz. Ale to nic není. To mi ani nestojí za to. Občas ve vší tichosti jdu a vyberu si prut stříbra. Musím bohatnout znenáhla – chápete.“

Tento člověk měl ještě jinou zvláštnost. Jednou mu při nějaké hádce ten námořník pohrozil: „A což když na pevnině udám, co jste mi říkal o tom stříbře?“

Ten cynický lotr se ani dost málo nepolekal. Dokonce se dal do smíchu. „Vy blázne, opovázíte-li se o mně takhle na břehu mluvit, vrazí vám někdo nůž do zad. Každý muž, každá žena, každé dítě v tom přístavu je mým přítelem. A kdo dokáže, že se ten lehčák nepotopil? Ukázal jsem vám snad, kde mám stříbro schováno? Tak vidíte. Nevíte nic. A což když jsem lhal? Co?“

Nakonec námořník, zhnusený mrzkou sprostotou toho zarytého zloděje, z plachetnice uprchl. Celá ta epizoda zabírá v jeho životopise asi tři stránky. Nestojí to ani za řeč. Ale když jsem je pročítal, to podivné potvrzení několika letmých slov, zaslechnutých v mládí, vzkřísilo ve mně vzpomínky na dávné doby, kdy všecko bylo tak svěží, tak úžasné, tak dobrodružné, tak zajímavé; třásně cizokrajných břehů pod hvězdami, stíny kopců ozářených sluncem, mužské vášně v šeru, zpola zapomenuté povídačky, obličej, které vybledly... Možná, možná, že je na světě ještě něco, o čem lze psát. A přece v té holé historce jsem s počátku nic neviděl. Nějaký darebák ukradne velký žok cenného zboží – tak by se to řeklo. Buď to je pravda, nebo není. A v obou případech to samo o sobě nemá ceny. Vymyslet si podrobné líčení loupeže mne nelákalo, neboť mé vlohy k tomu nesměřovaly a nestálo mi to tedy za to. Teprve když mi blesklo hlavou, že ten zloděj pokladu nemusí ani být nenapravitelný darebák, že to může být dokonce charakterní člověk, který hraje v proměnlivých výjevech revoluce úlohu a stane se třeba obětí, teprve tehdy jsem poprvé v duchu spatřil zešeřelý kraj, který se pak stal provincií sulackou s vysokou stin-

nou sierrou a mlhavým campem; to byli němí svědkové příběhů, vyplynulých z vášní lidí, kteří nerozeznávali jasně dobré a zlé.

To jsou neurčité počátky Nostroma jakožto knihy. Od toho okamžiku, myslím, musela být napsána. Ale i pak jsem byl na vahách, jako by mne pud sebezáchovy varoval, abych se nevydával na dalekou a trudnou cestu do země plné pletich a revolucí. Ale napsána být musela.

Zabralo mi to valnou část let 1903–1904; s mnoha přestávkami nových a nových rozpaků a obav, že zabloudím v těch stále rostoucích výhledech, jež se přede mnou otvíraly při podrobnějším vníkáni do té země. Často také, když se mi zazdalo, že jsem se dostal v zamotaných záležitostech té republiky na mrtvý bod, sbalil jsem si, abych tak řekl, kufřík, utekl ze Sulaca na jiný vzduch a napsal několik stránek Zrcadla moře. Ale jak jsem již řekl, můj pobyt na latinskoamerické pevnině, proslulé svou pohostinností, trval celkem asi dvě léta. Když jsem se vrátil, našel jsem (abych mluvil slohem kapitána Gullivera) rodinu zdravu, žena se upřímně radovala, že je už ta historie skoncována a náš klučík za mé nepřítomnosti hodně povyrostl.

Hlavním pramenem k dějinám Costaguany je mi ovšem můj vážený přítel, nebožtík don José Avellanos, vyslanec u dvora anglického, španělského atd. atd., ve svých nestranných a výmluvných Dějinách padesáti let bezvládí. Toto dílo vůbec nevyšlo – čtenář pozná proč – a já jsem vlastně jediný člověk na světě, který zná jeho obsah. Mnoho hodin jsem nad ním vážně hloubal, až jsem je strávil, a doufám, že se bude důvěřovat mé přesnosti. Abych byl spravedliv k sobě a abych zaplašil obavy všelikých čtenářů, chci upozornit, že těch několik historických zmínek jsem tam nenacpal proto, abych se blýsknul svou vzácnou učeností, nýbrž proto, že každá z nich úzce souvisí s dějem; buď osvětluje povahu odehrávajících se událostí, nebo přímo zasahuje do osudů lidí, o nichž mluvím.

Co se týče jejich příběhů, snažil jsem se vypodobnit je všechny: aristokraty i lid, muže i ženy, Latince i Anglosasy, lupiče i politiky, tak klidnou rukou, jak mi to jen v tom žáru a sváru protichůdných citů bylo možno. Je to koneckonců také historie jejich konfliktů. Nechť čtenář sám posoudí, pokud stojí za pozornost jejich činy i pohnutky, skrývané v hloubi srdce

a odhalené neúprosným tlakem doby. Přiznávám se, že pro mne je ona doba dobou věrného přátelství a nezapomenutelného hoštění. Musím zde z vděčnosti uvést paní Gouldovou, „nejpřednější dámu v Sulacu“, kterou klidně zůstavme tajnému zbožňování doktora Monyghama, a Charlese Goulda, idealistického tvůrce hmotných zájmů, kterého musíme přenechat jeho dolům – z nichž není na tomto světě úniku.

O Nostromovi, druhém z dvou plemenně i sociálně protichůdných mužů, obou zaujatých stříbrem santoméjských dolů, musím se poněkud rozhovořit.

Neváhal jsem učinit ústřední postavou Itala. Předně tomu lze věřit. Italové se v té době do západní provincie přímo hrnuli, jak pozná každý, kdo bude číst dále; a za druhé nikdo se tak dobře nehodil po bok Garibaldinovi Giorgovi Violovi, idealistovi dávných humanitářských revolucí. Sám jsem tam potřeboval muže z lidu, pokud možno prostého třídních konvencí a ustrnulých forem myšlení. Není to snad nějaký pošklebek konvencím. Nešlo mi o společenské mravy, nýbrž o umění. Kdyby to byl býval Anglosas, byl by se vměšoval do místní politiky. Ale Nostromo netouží ze soukromé zábavy po vůdcovství. Nechce se vyšinout nad dav. Stačí mu vědomí, že má moc – uprostřed lidu.

Ale Nostromo je Nostromem hlavně proto, že mě k němu v mladých letech inspiroval jeden středomořský námořník. Čtenáři některých mých stránek pochopí naráz, co myslím, když pravím, že Dominie, padrone z Tremolina, by byl mohl být za jistých okolností Nostromem. Rozhodně by byl Dominie tomu mladšímu muži dokonale rozuměl – ač by jím pohrdal. Zažili jsme spolu hloupé dobrodružství, ale že bylo hloupé, to nevádí. Blaží mě pomýšlení, že jsem jakožto mladíček měl v sobě přece jen něco dobrého, čím jsem si podmaňoval jeho zatrpklou věrnost a zpola ironickou oddanost. Mnoho Nostromových řečí jsem slyšel prvně z úst Dominicových. S rukou na kormidle, s neohroženýma očima, slídícíma zpod mnišské kápě, zastiňující mu obličej, po obzoru, pronášel obvyklý úvod k svým nemilosrdným moudrostem: „Vous autres gentilhommes!“ tím kousavým tónem, který mi dosud zní v uších. Jako Nostromo! „Vy hombres jinos“ Docela jako Nostromo. Ale Korsičan Dominie se drobet pyšnil

svými předky, čehož u Nostroma není. Nostromo musel mít totiž ještě starší rodokmen. Je to člověk, který vleče za sebou tíhu nesčetných pokolení, a přece se nemůže honosit svým původem. Jako lid.

V tom, jak pevně stojí na zemi, kterou zdědil, jak rozmařile a štědrě rozhazuje, jak plýtvá dary, jak je chlapecky ješitný, jak nejasně tuší svou velikost, jak přetéká oddaností, do jejíchž pohnutek se mísí kus bezohlednosti i zoufalství, v tom všem je mužem z lidu, při vši síle prostým řevnivostí, nebažícím po vůdcovství, ale vládnoucím z nitra. Když se pak po letech už promění v záštitu vlasti, slavného kapitána Fidanzu, který je na svých četných pochůzkách po zmodernizovaných ulicích Sulaca sledován uctivými pohledy, navštěvuje vdovu po cargadoru, chodí do zednářské lóže, mlčky a bez hnutí poslouchá na schůzi řeči anarchistů, dělá ze sebe záhadného patrona novému revolucionářskému hnutí, když je z něho vážený a zámožný soudruh Fidanza, který pevně v hrudi uzamyká vědomí mravního ztroskotání, zůstává v jádře pořád mužem z lidu. V tom, jak lne k životu a zároveň jím pohrdá, jak je nejasně přesvědčen o tom, že je obětí zrady a že umírá zrazen, nevěda ani kým nebo čím, zůstává pořád mužem z lidu, jeho uznaným velikánem který má za sebou něco, o čem ví jen on sám.

Ještě o jedné postavě z oněch pohnutých dob bych se rád zmínil: a tou je Antonia Avellanová – krásná Antonia. Že by byla typickou ukázkou latinskoamerické dívky, to si netroufám tvrdit. Ale pro mne jí jest. Ač ustupuje po boku svého otce (mého váženého přítele) ustavičně poněkud do pozadí, doufám, že je přece jen dosti plastická, takže se porozumí tomu, co chci vyjádřit. Ze všech lidí, kteří se mnou zažili zrození Západní republiky, ona jediná žije dále v mých myšlenkách. Antonia, aristokratka, a Nostromo, muž z lidu, jsou strůjci nové epochy a pravými tvůrci nového státu; on svým legendárním krkolomným kouskem, ona, jakožto žena, prostě svou osobností: ona jediná dovedla roznítit opravdovou vášeň v srdci tlachálka.

Kdyby mě vůbec něco mohlo pohnout k tomu, abych znovu zavítal do Sulaca (a velmi nerad bych spatřil všechny ty změny), byla by to jen Antonia. A pravá příčina toho – proč bych nebyl upřímný? Pravá příčina

toho je, že jsem ji vytvořil podle své první lásky. Ach, jak jsme my, vyčouhlí školáci, spolužáci jejích dvou bratří, jak jsme vzhlíželi k té dívce, také sotva škole odrostlé, jako k praporečnici víry, k níž jsme byli všichni zrozeni, kterou však ona jediná si dovedla udržet s nekolísající nadějí! Měla snad v sobě více žáru a méně jasu než Antonia, ale byla neochvějnou, vlasteneckou puritánkou bez nejmenší úhony svěťáctví na duši. Nebyl jsem do ní zamilován jen já sám; ale já jsem musel z jejích úst nejčastěji vyslechnout drtivé odsudky svých lehkovážných kousků – téměř jako chudák Decoud – a dát se zahrnout jejími přísnými výtkami, na něž jsem neměl odpovědi. Nechápala mě, ale to nevadí. Onoho odpoledne, když jsem se s ní přišel jako zkroušený a přece zpupný hříšník navždy rozloučit, stiskla mi tak ruku, až mi srdce poskočilo, a spatřil jsem slzu, nad níž se mi zatajil dech. Konečně zjihla, jako by byla najednou pochopila (byli jsme dosud pouhé děti!), že opravdu navždy odcházím daleko – až do Sulaca, jež leží neznámo, skryto našim zrakům v šeru Golf a Placida.

Proto někdy toužím zahlédnout ještě jednou „krásnou Antonii“ (či snad tu druhou?), jak kráčí v šeru velké katedrály, odříká modlitbičku u hrobky prvního a posledního sulackého kardinála arcibiskupa, postojí v dětinné oddanosti před pomníkem dona José Avellana, vrhne nyvý, něžný, věrný pohled na pamětní desku Martina Decouda a pak vyjde klidně na ozářenou plazu a nese svou šedivou hlavu hrdě vzpřímenu; je živým pozůstatkem minulosti, lhostejným těm, kdož nedočkavě dychtí po červácích jiných nových epoch a po příchodu dalších revolucí.

Ale to je pouhý planý sen; neboť v tom okamžiku, kdy vydechl naposled znamenitý capataz, muž z lidu, a tak unikl konečně z tenat lásky a bohatství, bylo mi jasno, že už nemám v Sulacu co pohledávat.

Říjen 1917.

J. C.

DÍL PRVNÍ
STŘÍBRO Z DOLŮ

1

Za vlády Španělů a ještě mnoho let poté město Sulaco – bujná krása oranžových sadů svědčí o jeho starobylosti – nemělo nikdy valného významu obchodního leda jako pobřežní přístav s dosti značným domácím trhem na hovězí usně a indigo. Nemotorné širomořské galiony dobyvatelů, pohybující se jen při ostrém větru a trčící bez hnutí, zatímco takové moderní lodi, postavené na způsob rychlých plachetníků, prodírají se vpřed, i když jim plachty jenom plácají, vypudilo ze Sulaca trvalé bezvětří jeho rozlehlého zálivu. Jsou na zemi přístavy, do nichž ztěžují vjezd zrádná podmořská úskalí a bouřlivé břehy. Ve velebné tišině hlubokého Golfa Placida si našlo Sulaco posvátné útočiště před svody kupčení jako v ohromném polokruhovém chrámu bez střechy, otevřeném k oceánu; jeho zdi tvoří nebetyčné hory, ověšené smutečnými draperiemi mraků.

Z jedné strany tohoto širokého zářezu v rovném pobřeží republiky costaguanské vybíhá pobřežní pásmo v nepatrný mys, který se jmenuje Punta Mala. Zprostřed zálivu není ten výběžek ani vidět; zato úbočí strmého kopce za ním je trochu rozeznat jako stín na obloze.

Na druhé straně se lehce vznáší v oslnivé záři obzoru něco, co vypadá jako cár mlhy. Je to poloostrov Azuera, neladná směsice špičatých skalisk a kamenitých plošin, rozrytých napříč roklinami. Vybíhá daleko do moře jako hrbolaté kamenné předhoří, vysunuté ze zelenavého pobřeží a zakončující úzkou písečnou šíjí, zarostlou křovisky trnitého podrostu. Je nadobro bez vláhy, neboť pršky stékají na všech stranách rovnou do moře a nemá prý ani tolik prsti, aby na něm vyrostlo stéblo trávy, jako by byl stížen kletbou. Chud'asi, kteří se bezděky utěšují tím, že spojují v myšlenkách zlo s majetkem, vám řeknou, že vše na něm propadá smrti proto, že chová nedostupné poklady. Prostí lidé z okolí, peoni z estancií, vaquerové z přímořských planin, pokojní indiáni, kteří chodí na míle daleko na trh s otýpkou cukrové třtiny nebo košem kuřice, která stojí asi tři pence, dobře vědí, že v šeru hlubokých roklí,

jimiž jsou kamenité plošiny Azuery rozeklány, leží hromady lesklého zlata. Podle podání zahynulo za starých časů mnoho dobrodruhů při jeho hledání. Vypráví se též, že si ještě lidé pamatují, jak dva potulní námořníci – snad Amerikáni, ale jistěže nějací gringové přemluvili karbanického, ničemného moza a všichni tři ukradli osla a naložili na něho otýpku suchého roští, měch s vodou a potravin na několik dní. Doprovázení jím a s pistolemi u pasu vyrazili prosekát se mačetami přes trnitý podrost na šíji poloostrova.

Druhého dne navečer bylo vidět poprvé, kam až lidská paměť sahala, jak vystupuje slabě na obloze nad zakřiveným hřebenem skalnatého výběžku kolmý kotouč kouře (mohlo to býti jenom z jejich táborového ohně). Mužstvo na pobřežním škuneru, který trčel v bezvětrí tři míle od břehu, civělo na něj užasle až do soumraku. Černošský rybář, který bydlel poblíž, v osamělé chýši v malé zátoce, uviděl, jak kouř vyrazil a vyhlížel, co bude dále. Zavolal ženu, právě když mělo slunce zapadnout. Hleděli na to zlověstné znamení závistivě, nedůvěřivě a bázlivě.

Bezbožní dobrodruzi nedali už o sobě vědět. Oba námořníky, indiána ani ukradeného burra už nikdo nespatrił. Co se týče moza, který pocházel ze Sulaca – jeho žena dala za něho na mše; a nebohému čtvernožci, prostému hříchu, bylo bezpochyby dopřáno pojití; ale ti dva gringové, za živa proměnění v přízraky, meškají, jak se má za to, dodnes ve skalách, jsouce navždy očarováni svým štěstím. Jejich duše se nemohou odtrhnout od těla, které hlídá objevený poklad. Nyní mají bohatství, hlad a žízeň – podivný to názor na neústupné gringovské duchy, kteří trpí ve vyhladovělé a vyprahlé tělesné schránce zpupných kacířů; křesťan by byl na jejich místě povolil a byl osvobozen.

To jsou tedy legendární obyvatelé Azuery, střehoucí jejího nedostupného bohatství; a stín na obloze z jedné strany a z druhé kulatý cár modré mlhy, zakalující jasný pás obzoru, značí nejkrajnější konce zakřiveniny, která se jmenuje Golfo Placido, poněvadž není známo, že by bylo na jejích vodách kdy prudce zafouklo.

Když přejedou lodi, plující z Evropy do Sulaca, přes pomyslnou čáru, taženou od Punty Maly k Azueře, rázem odpadnou od ostrých oceán-

ských větrů. Stanou se kořistí rozmarných vánků, které si s nimi někdy pohrávají až i třicet hodin. Čelo klidného zálivu před nimi naplňuje většinu dní v roce velký tlum nehybných a neprůhledných mračen. Za vzácných jasných jiter padá na rozlehlý záliv ještě jiný stín. Vysoko za věžitou a pilovitou hradbou Kordiller svítá, ostře se rýsují tmavé štíty, jejichž strmá úbočí vystupují ze závratného podstavce pralesa, který vyrůstá od samého pobřeží. Bílé čelo Higueroty ční mezi nimi velebně do modra. Po hladké sněžné kupoli jsou roztroušeny jako černé tečky holé shluky ohromných balvanů.

Když pak polední slunce zaplaší ze zálivu stín hor, vyvalí se z dolejších údolí mraky. Zahalí ponurými cáry nahé útesy srázů nad zalesněnými svahy, zakryjí vrcholky, dýmají v bouřlivých kotoučích po sněhu Higueroty. Kordillery zmizí, jako by se rozplynuly ve velké hromady šedých a černých par, které se zvolna ubírají k moři a rozptylují se po jeho okraji v sálavém denním žáru. Řidnoucí lem mračné hráze se vždycky hrne až doprostřed zálivu, ale málokdy se tam dostane. Jak říkají námořníci, slunce jej pohltí. Někdy se však přece odtrhne od vlastního jádra ponurý sražený mrak, přežene se přes celý záliv, až unikne na širé moře za Azueru, kde z něho pojednou s praskotem vyšlehně oheň jako z nějaké povětrné pirátské lodi, pozdvižené nad obzor, která doráží na moře.

V noci tlum mračen, stoupajících vzhůru k obloze, zahalí dole celý klidný záliv neproniknutelnou tmou, v níž je slyšet hned zde, hned jinde, jak se ozývá a zase umlká krápání deště. Tyto zamračené noci jsou opravdu příslovečné u plavců po celém západním pobřeží té velké pevniny. Když si Placido – jak se říká – ulehne pod svým černým ponchem ke spánku, rázem zmizí se světa obloha, země i moře. Několik zbylých hvězd pod mračnou klenbou, obrácenou k moři, svítí slabě jako do ústí černé sluje. V té pustině člověk nevidí, jak se loď kymácí pod nohama a nad hlavou se třepotají plachty. Ani Boží oko – tak se krutě rouhají – by nevypátralo, co tam v ní lidská ruka robí; a člověk by si mohl bez trestu zavolat na pomoc d'ábla, kdyby ta čirá tma nemařila i jeho zlobu.

Kolem dokola jsou v zálivu strmé břehy; tři neobydlené ostrůvky, vyhřívající se na slunci právě za mračnou oponou a naproti vjezdu do přístavu sulackého, se jmenují „Isabely“.

Je to Velká Isabela; Malá Isabela, která je okrouhlá; a Hermosa, která je nejmenší.

Hermosa je vysoká jenom stopu a měří napříč asi sedm kroků; je to pouhý vršek šedé skály, který po dešti dýmá jako horký popel a do západu slunce by si nikdo netroufal stoupnout na něj bosou nohou. Na Malé Isabele šelestí nad šterkem žalostným chomáčem suchého listí stará odraná palma s tlustým hrbolatým pnem, ježícím se ostny, učiněná to palmová babizna. Velká Isabela má pramen pitné vody, vyvěrající ze zarostlé strany rokle. Podobá se smaragdově zelenému kousku půdy, dlouhému na míli a ležícímu vodorovně na moři; stojí na ní hned vedle sebe dva jehličnaté stromy a dole pod jejich holými kmeny se prostírá široký stín. V rokli, která se táhne přes celý ostrov, je plno křoví; na nižší straně je neproniknutelně zarostlá rozsedlina, kdežto na druhé straně se rozšiřuje v plytký žleb, který hraničí s proužkem pobřežního písku.

Z tohoto nižšího konce Isabely je vidět na dvě míle dále mýtinou, tak neočekávanou, jako by byla v pravidelném pobřežním oblouku vyruována, přímo do přístavu sulackého. Je to podlouhlé jezírko. Na jedné straně vybíhají kolmo až na břeh nepatrné zarostlé výběžky a úvaly Kordiller; na druhé straně přechází rozhled na velkou sulackou planinu v opálové tajemství dálek, nad nimiž se tetelí suchý opar. Město Sulaco samo – hřebeny zdí, velká kupole, miradory, prosvítající z rozlehlého háje oranžovníků – leží mezi horami a planinou, trochu opodál od přístavu a stranou, když se díváme přímo od moře.

2

Jedinou známkou obchodního ruchu v přístavu, viditelnou s břehu Velké Isabely, je čtverhranný konec dřevěné přístavní hráze, kterou Oceánská paroplavební společnost (běžně zvaná O. P. S.) vysunula přes mělkou část zátoky brzy poté, co se rozhodla udělat ze Sulaca přístav na zajižd'ky do republiky costaguanské. Stát má na svém dlouhém pobřeží několik přístavů, ale až na důležité město Caytu jsou to vesměs malé a nepohodlné choboty v skalnatém břehu – jako třeba Esmeralda, ležící šedesát mil jižněji, nebo otevřené rejdy, vystavené větrům a drhnuté příbojem.

Snad právě povětrnostní poměry, které kdysi v dávných dobách vzdalovaly odtamtud obchodní loďstva, přiměly O. P. S. k tomu, že porušila posvátné ticho, střehoucí klidného života sulackého. Měnivé vánky, prohánějící se lehce po širém vodním půlkruhu za výběžkem Azuery, nemohly se měřit s parou jejího znamenitého loďstva. Rok po roce se projížděly při pobřeží černé trupy jejích lodí, zajižděly dovnitř a zase vyjížděly kolem Azuery, kolem Isabel, kolem Punty Maly – lhostejné ke všemu kromě krutovládneho času. Jejich jména, jména celé mytologie, zdomácněla na pobřeží, jemuž nikdy nevládli bohové olympští. Juno slyňula jen pohodlnými kajutami uprostřed lodi, Saturn kapitánovou bodrostí a malovanou a zlacenou nádherou salonu, kdežto Ganymed byl zařízen hlavně na dopravu dobytka a pobřežní cestující se mu právem vyhýbali. I nejubožejšímu indiánovi z nejzapadlejší vesnice na pobřeží byl znám Cerberus, malý černý chrkálek, jehož půvab a pohodlí nestály ani za řeč, a který měl za úkol šoulat se podél zalesněných břehů v samé blízkosti mohutných, šeredných skal a zastavovat se ochotně u každého chomáče chýší a sbírat plodiny až po tříliberní balíčky kaučuku, zabalené do suché trávy.

A protože se málokdy stalo, že by nevyúčtovala i nejmenší zásilku, jen zřídka utratila nějakého volka a nikdy neutopila žádného cestující-

ho, těšilo se jméno O. P. S. značné důvěře. Lidé prohlašovali, že když se svěří Společnosti, jsou si jistější životem i majetkem na vodě než doma na souši.

Sulacký inspektor O. P. S. pro celý costaguánský dopravní úsek si velmi zakládal na pověsti své Společnosti. Shrnl to do rčení, které měl ustavičně na jazyku: „My nikdy nechybíme.“ Před úředníky Společnosti to pronášel jako důtklivý příkaz: „My nesmíme chybit. Nestrpím tu chyb, ať si dělá Smith na druhém konci, co chce.“

Smith, kterého jakživ nespatriil, byl druhý dopravní inspektor, sídlící na patnáct set mil od Sulaca. „Nemluvte mi o Smithovi.“

Potom se zas náhle uklidnil a odbyl celou věc schválně pohrdlivě.

„Smith se vyzná v naší pevnině jako děčko.“

„Náš výtečný seňor Mitchell“, jak mu říkalo obchodnictvo a úřednictvo v Sulacu; „breptavý Joe“, jak mu přezdívali velitelé na lodích Společnosti, kapitán Josef Mitchell se honosil důkladnou znalostí tamějších lidí i věcí – cosas de Costaguana, Z nich pokládal za nejnepříznivější pro řádný provoz své Společnosti časté změny vlády, působené revolucemi vojenského rázu.

V těch dobách bývalo politické ovzduší republiky rozbouřeno. Uprchlí vlastenci z poražené strany uměli to nastrojit tak, že se vřdycky znovu objevili na pobřeží s parníkem napolo naloženým zbraněmi a střelivem. Ta hojnost peněz přiváděla kapitána Mitchella do naprostého úžasu, když uvážil, že byli v době útěku učinění chudáci. Říkal, že „jak se zdá, nemívají u sebe nikdy dost peněz na cestovní lístek do země.“ Mohl mluvit ze zkušenosti; neboť se na něho jednou v památné chvíli obrátili, aby zachránil život diktátorovi a s ním několika sulackým hodnostářům – obecnímu představenému, celnímu řediteli a policejnímu náčelníku – náležejícím k svržené vládě. Chudák seňor Ribiera (tak se totiž diktátor jmenoval) ujížděl po prohrané bitvě u Socorra horem pádem po horských stezkách, doufaje, že předhoní neblahou zprávu – což se mu ovšem na chromém mezku nepodařilo. Nadto ještě zvíře pod ním zcepenělo na konci alamedy, kde vyhrává někdy navečer mezi revolucemi vojenská kapela. „Pane“, dodával kapitán Mitchell

s chmurnou vážností, „ten mezek upozornil svou nevhodnou smrtí na nešťastného jezdce. Několik zběhů z diktátorské armády v chátře, která právě rozbíjela okna intendencie, poznalo jeho podobu.“

Časně z rána toho dne utekly se místní veličiny sulacké pod ochranu úřadu O. P. S., důkladného to stavení u pobřežního konce hráze, a město vydaly na pospas revoluční sběři; a poněvadž obyvatelstvo proklínalo diktátora pro přísné odvodové zákony, které musel z nezbytí za těch bojů zavést, měl na mále, že ho rozsápu. Šťastným řízením prozřetelnosti byl po ruce Nostromo – neocenitelný chlapík – s několika přistěhovalety italskými dělníky, pracujícími na Ústřední státní železnici, a podařilo se mu vyrvat jim ho – aspoň na chvíli. Nakonec je kapitán odvezl všechny ve svém gigu k jednomu parníku Společnosti – byla to Minerva, která tehdy právě šťastnou náhodou vjížděla do přístavu.

Musel ty pány spustit po provaze otvorem v zadní zdi a luza, která se vyhrnula z města, se zatím roztáhla po celém břehu a vpředu před domem hulákala a soptila. Musel je hnát přes celou hráz; byl to zběsilý, krkolomný úprk – a zase to byl Nostromo, chlapík k pohledání, který tentokrát v čele čtyř nakladačů Společnosti hájil hráze proti útokům sběře, takže měli uprchlíci kdy dostat se do gigu, který na ně čekal na druhém konci hráze s vlajkou Společnosti na zádi. Léetaly klacky, kameení, střely; házeli po nich také noži. Kapitán Mitchell ukazoval ochotně nad levým uchem a spánkem dlouhý šrám od břitvy, připevněný na holi – což jest, jak vysvětloval, zbraň velmi oblíbená u tamějších nejhorších černochů.

Kapitán Mitchell byl statný postarší muž, který nosil vysoké špičaté límce a krátké licousy a měl zálibu v bílých vestách; přes zdání okázale uzavřenosti byl vlastně velmi sdílný.

„Ti pánové,“ říkával se strnulou vážností v očích, „museli utíkat jako zajíci. A já také. Některé způsoby smrti se – ehm – slušnému člověku – ehm – protiví. Rozlícená luza nezná ohledů. Řízením prozřetelnosti vděčili jsme za svou záchranu mému capatazu de cargadores, jak mu říkali ve městě, člověku, který byl tehdy, pane, když jsem poznal, zač

stojí, pouhým správcem na italské lodi, statné janovské lodi, jedné z mála evropských lodí, které přijížděly do Sulaca se smíšeným nákladem ještě před vystavěním Ústřední státní železnice. Odešel z ní kvůli váženým přátelům, s nimiž se tu seznámil, byli to jeho krajané, ale myslím také proto, aby si polepšil. Pane, já umím dosti dobře posoudit povahu. Zjednal jsem ho za dílovedoucího našich nakladačů a dozorce na hrázi. Byl dohromady jen tím. Ale bez něho by býval seňor Ribiera nebožtíkem. Ten Nostromo, člověk docela bezúhonný, se stal postrachem všech zlodějů z města. Byli jsme tu tehdy zamořeni, zaplaveni ladrony a matrery, zloději a vrahy z celé provincie. Tehdy se právě hrnuli už týden do Sulaca. Čenichali konec, pane. Dobrá polovina té vražednické chásky byli řemeslní lupiči z campa a nebylo mezi nimi ani jednoho, který by nebyl slyšel o Nostromovi. Městským leperům, těm stačil, pane, pohled na jeho černé licousy a bílé zuby. Plazili se před ním. To vám dokáže silná povaha.“

Celkem vzato zachránil Nostromo samo jediný těm pánům život. Kapitán Mitchell je zas neopustil, dokud je neviděl, jak se na Minervě upachtění, vyděšení a rozhořčení avšak zachráněni svalili na přepychově sametové pohovky v saloně první třídy. Oslovoval bývalého diktátora až doposledka důsledně „Vaše Excellence“.

„Nemohl jsem, pane, jinak. Ten člověk byl zničený – na smrt bledý zsinalý a všecek podrápaný.“

Minerva při té návštěvě ani nezakotvila. Inspektor jí kázal ihned vyjetí z přístavu. Náklad se ovšem nemohl vylodit a cestujícím do Sulaca se také nechtělo vystoupit na břeh. Slyšeli střelbu a viděli zřetelně, jak se až u břehu bojuje. Odražená luza obrátila své úsilí na útok proti celnici, chmurnému, nedostavěnému stavení s mnoha okny na dvě stě yardů od kanceláří O. P. S. a kromě těchto jedinému stavení u přístavu. Nařídív veliteli na Minervě, aby vysadil „ty pány“ na břeh v prvním přístavu za Costaguanou, kde se zastaví, kapitán Mitchell se vrátil ve svém gigu podívat se, jak by mohl ochránit majetek Společnosti. Majetek Společnosti a železnice chránili evropští usedlíci; to jest sám kapitán Mitchell a sbor inženýrů, stavějících trať, jimž pomáhali italští

a baskičtí dělníci, kteří se věrně kupili kolem svých anglických pánů. Také nakladači Společnosti, domorodci z republiky, se pod vedením capatazovým drželi. Ta hromada vyvrhelů silně smíšené krve, většinou černochů, věčně zneprátených s ostatními návštěvníky sprostých kořalen, uchopila se s chutí této vhodné příležitosti, aby si vypořádala za tak příznivých okolností své soukromé účty. Nebylo mezi nimi ani jednoho, kdo by nebyl tu či ondy s hrůzou pohleděl na Nostromovu pistoli, nastrčenou až před samý obličej, nebo se nebyl jinak zalekl Nostromovy ráznosti. Byl to „kus chlapa“ ten jejich capataz, říkali, tak zpuštěný v hněvu, že ani nenadával, neúporný v ukládání práce a tím obávanější, že byl tak nepřístupný. A hle! toho dne byl tady v jejich čele a ráčil sem tam i s někým zašprýmovati.

Takové vůdcovství dodávalo odvahy a luza opravdu nenatropila mnoho škody, až na to, že podpálila jednu jedinou hranici pražců, které dobře hořely, poněvadž byly napuštěny kreosotem. Hlavní útok na seřadovací nádraží, na kanceláře O. P. S. a zvláště na celnici, v jejíž pancéřové komoře byl, jak bylo známo, velký poklad stříbrných slitků, se naprosto nepodařil. I malý hotel, vedený starým Giorgiem, a stojící o samotě uprostřed mezi přístavem a městem, ušel vydrancování a zkáze, nikoliv zázrakem, nýbrž proto, že o něj zprvu, pomýšlejíce na trezor, nestáli a potom už neměli pokdy zastavit se. To už na ně tehdy silně dotíral Nostromo se svými cargadory.

3

Chránil tím vlastně své. Už od počátku směl žít v nejužším rodinném kroužku hoteliéra, který byl jeho krajan. Starý Giorgio Viola, Janovan s kosmatou šedivou lví hlavou – nazývaný často jenom „Garibaldino“ (tak jako se mohamedáni nazývají po svém proroku) – byl podle vlastních slov kapitána Mitchella onen „vážený ženatý známý“, na jehož radu odešel Nostromo z lodi, aby zkusil v Costaguaně zase jednou štěstí na pevnině.

Stařec, opovrhující lidem, jak už to u takových přísných republikánů bývá, nedbal počátečních známek nepokoje. Šukal toho dne jako jindy v pantoflích po „case“ a bručel si rozzlobeně pro sebe něco pohrdlivého o nepolitichnosti vzbouření a krčil rameny. Výpadu chátry se nakonec ani nenadál. Bylo už pozdě odstranit rodinu, a kam by byl vlastně mohl na té velké planině utéci s tělnatou signorou Teresou a dvěma děvčátky? A tak zabeďniv kdejaký otvor, sedl si stařec zamračeně uprostřed kavárny a na kolena si položil starou ručnici. Jeho žena seděla na druhé židli a vzývala polohlasem nábožně všechny svaté z kalendáře.

Starý republikán nevěřil ve svaté, ani v modlitby, ani v „kněžské náboženství“, jak říkal. Jeho božstvy byla Svoboda a Garibaldi; ale u ženských „pověřčivost“ snášel a zachovával v té věci povznesené mlčení.

Jeho dvě dcery, jedna čtrnáctiletá, druhá o dvě léta mladší, krčily se na podlaze posypané pískem vedle signory Teresy s hlavou zabořenou v matčině klíně, obě postrašené, ale každá jinak: černovlasá Linda byla popuzená a rozezlená, mladší, světlovlasá Giselle, zmatená a pokorně odevzdaná. Patrona odtáhla na chvíli paže, jimiž objímala dcery, pokřivovala se a kvapně zalomila rukama. Zakvílela trochu hlasitěji:

„Ach! Gian Battisto, proč zde nejsi? Ach! proč zde nejsi?“

Tentokrát nevzývala samého světce, nýbrž volala po Nostromovi, jehož byl patronem. Giorgia, sedícího bez hnutí na židli vedle ní, to vyčítavé a nesouvislé vzývání podráždilo.

„Ticho, ženo! Jaký to má smysl? To je jeho povinnost,“ zabručel v šeru; a ona mu na to sípavě odsekla:

„Cože! Už to nevydržím. Povinnost! A co žena, která mu byla matkou? Dnes ráno jsem před ním klekla na kolena; neodcházej, Gian Battisto zůstaň v domě, Battistino pohleď na tato dvě nevinná děvčata!“

Paní Violová byla také Italka, rodačka ze Spezzie, a třebaže byla o hodně mladší než její manžel, přece už byla postarší. Měla hezký obličej, na němž jí zežloutla pleť, protože jí sulacké podnebí vůbec nesvědčilo. Mluvila zvučným altem. Když tak s rukama založenýma pod mohutným poprsím plísnila mezi hliněnými přístavky za domem macaté, tlustonohé čínské služky při praní, při škubání drůbeže nebo při tlučení obilí v dřevěných moždířích, vyrazela ze sebe takový rozlícený, pronikavý, hrobový tón, že se přivázaný hlídací pes s řinkotem vrhal do boudy. Skořicový mulat Luis s rašícími vousy a tučnými tmavými rty přestával po každé zametat kavárnu koštětem z palmového listí a v zádech ho lehce mrazilo. Míval pak dlouho přivřený své mandlové, unylé oči.

To bylo služebnictvo Violovy casy, ale toho dne časně ráno při prvních známkách vzbouření se rozuteklo, chtějíc se raději ukrýt na pláni a nespolehat na dům; to jim nemohl mít nikdo za zlé, neboť ať už to bylo pravda či nic, ve městě se mělo všeobecně za to, že má Garibaldino pod hliněnou podlahou kuchyně zahrabány peníze. Vzteklé chlupaté psisko za domem štěkalo zuřivě a hned zase žalostně vylo, zalézajíc do boudy a vybíhajíc z ní podle toho, jak je štal vztek nebo strach.

Na pláni kolem zabeđeného domu vybuchovalo a tuchlo mocné hulákání jako prudké poryvy větru; přerývané bouchání výstřelů přehlušovalo ten řev. Chvillemi se venku rozhošťovalo nepochopitelné ticho a nemohlo být nádhernějšího klidu nad úzké jasné pruhy světla, pronikající škvírami v okenicích a natažené přes kavárnu po rozházených židlích a stolech až k protější zdi. Starý Giorgio si zvolil za útočiště právě tu holou, nabílenou místnost. Bylo v ní jen jedno okno a dveře se otvíraly na prašnou stezku mezi přístavem a městem, vroubenou aloovými keři,

po níž skřípávaly nemotorné káry, tažené loudavým spřežením volů a řízené pacholky na koních.

V nastalém tichu natáhl Giorgio ručnici! Na ten zlověstný zvuk se vydral ze strnulé ženské postavy, sedící vedle něho, slabý sten. Náhlý výbuch vyzývavého řevu u samého domu potuchl najednou v nejasné ztlumené mručení. Někdo přeběhl; na chvíli bylo slyšet, jak popadá dechu, když míjí dveře; u zdi se ozývalo chraplavé mručení a kroky; někdo se otřel ramenem o okenici a smazal tak jasné sluneční čáry, nakreslené přes celou místnost. Paže signory Teresy, obmykající klečící dcery, objaly je ještě úže křečovitým stiskem.

Luza, zahnaná od celnice, se rozptýlila v několik tlup, které ustupovaly po pláni k městu. Tlumenému praskotu nestejnomyšlných vzdálených salv odpovídal v dálce nejasný řev. V přestávkách mezi nimi se rozléhaly ojedinělé slabé výstřely, a nízké, dlouhé, bílé stavení, zabedněné do posledního okna, jako by bylo středem vřavy, šířící se velikým širokým okruhem kolem té uzavřené tišiny. Ale ostražitě pohyby a šepot rozprášeného hloučku, snažícího se ukrýt aspoň na chvíli za zeď, způsobily, že šero v místnosti, pruhované vlákny pokojného světla, ožilo zlověstnými pokradnými zvuky. Zaléhaly Violovým v uších, jako by se neviditelní duchové, vznášející se kolem jejich židlí, domlouvali, mají-li podpálit času toho cizince.

Napínalo to nervy. Starý Viola s puškou v ruce zvolna vstal, nerozhodně, nevěda, jak tomu zabránit. Už je bylo slyšet mluvit za domem. Signora Teresa byla strachy bez sebe.

„Och! ten zrádce! Ten zrádce!“ zamumlala polohlasitě. „Ted’ uhoříme; a já jsem před ním klekla na kolena. Ne! on se musí lepit svým Angličanům na paty.“

Snad si myslela, že by Nostromo ochránil dům svou pouhou přítomností. Byla v té příčině také okouzlena onou pověstí, jakou si získal *capataz de cargadores* na pobřeží i na železnici, u Angličanů i u su-lackých obyvatel. Do očí se mu sice i před manželem ustavičně pro ni vysmívala, někdy dobrácky, častěji však s podivnou hořkostí. Ale vždyť ženy mívají pošetilé názory, jak Giorgio ve vhodné chvíli klidně říkával.

Tentokrát se s napřaženou ručnicí schýlil k ženině hlavě a s očima upřenýma na zatarasené dveře, hlesl jí do ucha, že by Nostromo neměl dosti síly pomoci. Copak svedou dva lidé, zavření v domě, proti nějakým dvacíti, kteří dostanou chuť zapálit střechu? Je přesvědčen, že Gian Battista myslí stále na casu.

„On a myslet na casu! On!“ vyjekla šíleně signora Violová. Uhodila se dlaněmi do prsou. „Já ho znám. Nemyslí na nikoho, leda na sebe.“

Výstřel z pušek padl tak zblízka, že zvrátila hlavu nazad a zavřela oči. Starý Giorgio zaťal zuby pod bílým knírem a zakoulel divoce očima. Několik střel zasáhlo naráz konec zdi – bylo slyšet, jak padá venku omítka; někdo zavřískl: „Tady jsou!“ a po chvíli tísnivého ticha se ozval před domem dupot běžících nohou.

Potom si starý Giorgio odpočinul od střehu a na rtech starého bojovníka se lvím obličejem se rozhostil úsměv pohrdlivě úlevy. To nebyli zápasníci za spravedlnost, nýbrž zloději. Pro muže, který byl kdysi při dobývání Sicilie jedním z tisíce Garibaldiových nesmrtelných, bylo už jakousi potupou bránit proti nim svůj život. Opovrhoval nesmírně tímto výbuchem lotrů a leperů, kteří nevěděli, co znamená „svoboda“.

Opřel svou starou ručnici o zem a otočiv hlavu, zalétl zrakem k barevné litografii Garibaldiho v černém rámu na bílé zdi; proužek prudkého světla ji kolmo protínal. Jeho oči zvyklé na průsvitné šero, rozeznaly jeho zardělou tvář, rudou košili, obrysy hranatých ramen, černou skvrnu bersaglierského klobouku s kohoutím chocholem, ovíjejícím střechu. Nesmrtelný rek! Tohle je aspoň svoboda; ta poskytuje nejen život, nýbrž i nesmrtelnost.

Jeho zanícení pro toho muže nedoznalo újmy. V té chvíli, kdy ho přešel strach před nebezpečím, snad největším, v jakém se kdy jeho rodina při svém putování octla, otočil se po obrázku svého dávného velitele, prvního a jediného, a potom položil ženě ruku na rameno.

Děti, klečící na zemi, se ani nepohnuly. Signora Teresa pootevřela oči, jako by ji byl probudil z hlubokého a bezesného spánku. Než se dostal k tomu, aby ji svým rozvázným způsobem ukonejšil, vyskočila

i s dětmi, které se jí z obou stran držely, těžce vydechla a sípavě zavřískla.

Zároveň se ozvalo zvenčí prudké bouchnutí na okenici. Pojednou uslyšeli frkání koně, jankovitý dusot kopyt na úzké, ztvrdlé pěšině před domem; špička boty uhodila znovu do okenice; při každé ráně zařinčela ostruha a rozčilený hlas křičel: „Hola! hola! vy tam!“

4

Celé dopoledne, i v nejtuzší šarvátce u celnice, nespouštěl Nostromo zpovzdálí očí z Violovy casy. „Uvidím-li, že nad ní vystupuje kouř,“ pomyslel si, „je po nich veta.“ Jakmile se dav rozutekl, pustil se s hloučkem italských dělníků tím směrem, kudy vedla vlastně nejkratší cesta do města. Zdálo se mu, že právě ona část luzy, kterou pronásledoval, zamýšlí postavit se v domě na odpor; salva jeho průvodců zpoza aloového křoví obrátila ty ničemy na útěk. V průrvě, vysekané pro koleje přístavní odbočky, vynořil se Nostromo na stříbrošedé klisně. Vzkřikl, vystřelil po nich z pistole a cválal dále k oknu kavárny. Napadlo ho, že si starý Giorgio zvolí právě tu část domu za útočiště.

Dolehl k nim jeho hlas, vyrážející o překot udýchané: „Hola! Vecchio! Ó, vecchio! Jak je vám tam uvnitř?“

„Vidíš –“ zamumlal starý Viola k ženě.

Signora Teresa zmlkla. Nostromo se venku zasmál.

„Jak slyším, není padrona mrtva.“

„Přičinil ses ze všech sil, abys mě zabil strachy,“ zvolala signora Teresa. Chtěla ještě něco říci, ale selhal jí hlas.

Linda pozdvihla na chvíli oči k jejímu obličejí, ale starý Giorgio zakřičel, jako by ji omlouval –

„Je trochu rozčilená.“

Nostromo na to venku zase se smíchem zvolal –

„Mne nerozčílí.“

Signora Teresa nabyla zase hlasu.

„Je to tak, jak říkám. Nemáš srdce a nemáš svědomí, Gian Battisto –“

Slyšeli ho, jak stáčí koně od okenic. V hloučku, který vedl, drmolili vzrušeně italsky a španělsky a pobízeli se navzájem k pronásledování. Nostromo se jim postavil v čelo s výkřikem: „Avanti!“

„Dlouho se tu u nás nezastavil. Tady se nedočká pochvaly od cizinců,“ pravila truchlivě signora Teresa. „Avanti! Ano! Na tom mu záleží.“

Být u těch Angličanů někde – nějak – první. Budou ho kdekomu ukazovat. „Tohle je náš Nostromo!“ zasmála se zlověstně. „To je mi jméno! Co je to? Nostromo? Dostane od nich jméno, které není vlastně nic.“

Giorgio zatím poklidně odmykal dveře; záplava světla zalila signoru Teresu, obklopenou z obou stran dcerami; byl to malebný pohled na ženu v póze mateřské zanícenosti. Zeď za ní byla oslnivě bílá a hrubé barvy garibaldiovské litografie na slunci zbledly.

Starý Viola u dveří zdvihl ruku, jako by odkazoval své letmé, prchavé myšlenky k obrazu svého bývalého velitele na zdi. I když vařil pro inženýry – „signori Inglesi“ – (kuchař byl pověstný, třebaže měl jen tmavou kuchyňku) – byl přece jakoby pod dohledem onoho velikána, který byl jeho vůdcem v slavné bitvě pod hradbami gaetskými, kde by bylo tyranství navždy vzalo za své, nebýt onoho prokletého piemontského plemene králů a ministrů. Když se někdy při choulostivé práci s nakrájenou cibulí připálila pánvice a stařec s klením a kuckáním couval ze dveří v štiplavém oblaku kouře, bylo slyšet, jak vplétá jméno Cavoura – onoho arcipleticháře, zaprodaného králům a tyranům – do kleteb na čínské kuchařky, na vaření vůbec a na tu hovadskou zemi, kam ho vypudila láska k svobodě, zardoušené zrádcem.

Tehdy se vynořila z druhých dveří signora Teresa, celá černě oděná, přistoupila k němu vážně a starostlivě, naklánějíc svou krásnou hlavu s tmavým obočím, rozpřáhla ruce a zvolala hlubokým hlasem –

„Giorgio! ty prchlivče! Misericordia Divina! Na takovém slunci! Vždyť se mi roznemůže.“

Slepice se jí pod nohama rozutíkaly dlouhými kroky na všechny strany; když byli právě v Sulacu nějací inženýři od železnice, objevily se v kulečnickové síni, zaujímající celou jednu stranu domu, dva, tři mladistvé anglické obličej; ale na druhé straně v kavárně mulat Luis se střežil ukázat. Indiánské služky s vlasy jako vlající černé hřívy, mající na sobě jen košili a krátkou sukýnku, civěly tupě zpod kadeří, zastřižených rovně na čele; omastek se přestal škvařit, dým stoupal vzhůru na slunci, ostrý zápach spálené cibule se vznášel v ospalém vedru a obklopoval dům; a člověku až zrak přecházel nad širou plochou trávy na

západě, jako by planina mezi Sierrou, čnící nad Sulacem, a pobřežním pásmem, táhnoucím se až někam k Esmeraldě, byla polovinou světa.

Signora se cituplně odmlčela a pak domlouvala –

„Ach, Giorgio! Dej pokoj s Cavourem a starej se o sebe, když jsme tu s dvěma dětmi odkázáni sami na sebe, protože ty nemůžeš žít pod králem.“

A když tak na něho hleděla, sahala si rukou prudce na bok a přitom jí krásné rty škubaly a černé, rovné obočí se vraštilo, jako by jí po hezkých pravidelných rysech přelétla palčivá bolest nebo zlá myšlenka.

Byla to bolest; tlumila píchání. Po prvé ji dostala za několik let poté, co se vystěhovali z Itálie do Ameriky, kde se nakonec usadili v Sulacu; napřed se potloukali od města k městu a pokoušeli se tu i onde o nějaký obchůdek; jednou si zařídili rybářství – bylo to v Maldonadu – neboť Giorgio býval svého času jako velký Garibaldi námořníkem.

Někdy už bolest nevydržela. Její hlodání patřilo u ní už po léta ke krajině, obmykající pod zalesněnými výběžky pásma mihotavý přístav; i slunce bylo tíživé a nepříjemné – obtížené bolestí – nebylo to už slunce jejích dívčích let, kdy se jí na březích zálivu spezzijského vážně a náruživě dvořil obstarožný Giorgio.

„Hned jdi dovnitř, Giorgio,“ kázala mu. „Člověk by si myslel, že se mnou nechceš mít vůbec slitování – když u nás bydlí čtyři signori Inglesi.“

„Va bene, va bene,“ zabručel Giorgio.

Uposlechl. Signori Inglesi budou chtít hnedle oběd. Patřival k nesmrtelné a nepřemožitelné družině osvoboditelů, která rozprášila jako plevy v uraganu – „un uragano terribile“ – žoldáky tyranství. Ale to bylo, než se oženil a měl děti; a než tyranství znovu vzepjalo hlavu v zrádcích, kteří uvěznilo jeho reka Garibaldiho.

V průčelí domu byly troje dveře a každé odpoledne bylo u jedněch z nich vidět Garibaldina s mohutným chumáčem šedivých vlasů, jak se se založenýma rukama a nohama přes sebe opírá svou lví hlavou o horní trám dveří a hledí přes zalesněné svahy horských výběžků vzhůru k zasněžené kupoli Higueroty. Průčelí domu vrhalo černý dlou-

hý obdélník stínu, který se znenáhla šířil až na měkkou stezku pro volské káry. Na šedesát yardů od kraje domu, přes průseky, vyrubané v oleandrovém křoví, vinula se lesklými rovnoběžnými stuhami po pásu zprahlé a zvadlé trávy přístavní odbočka, vykolíkováná prozatím na rovné pláni. Navečer objížděly prázdné nákladní vlaky s plochými vagony tmavozelený háj sulacký, vyfukující lehce zvlněnou bílou páru a ujížděly po planině kolem Violovy casy k seřad'ovacímu nádraží u přístavu. Italští strojívníci ho zdravili ze stupínku pozdviženou rukou, kdežto černošští brzdáři seděli netečně u brzd, hleděli před sebe a střechy na velkých kloboucích jim plácaly ve větru. Giorgio jim odpovídal tím, že slabě potřhl hlavou, aniž rozdělal ruce.

V tento památný den vzbouření neměl ruce založeny na prsou. Svíral rukou hlaveň ručnice, opřené o práh; ani jednou nevzhlédl na bílou kupoli Higueroty, která jako by byla povznesena svou chladnou čistotou nad horkou zemi. Rozhlížel se zpytavě po planině. Místy se usazovaly kotouče prachu. Na obloze bez jediného mráčku viselo jasné a oslepující slunce. Klubka lidí pobíhala o překot; druzí se stavěli na odpor; v ohnivém, nehybném vzduchu dolétal mu k uším nestejněměrný rachot střelných zbraní. Jednotliví pěšáci uháněli jako o závod. Jezdci cválali proti sobě, otáčeli se dokola a zase prudce od sebe odráželi. Giorgio uviděl, jak se jeden svalil a jezdec i s koněm zmizel, jako by byl vjel tryskem do propasti, a pohyby toho rušného výjevu byly jako potyčky divoké hry, sehrané na planině jízdními i pěšími trpaslíky, vyražejícími z hrdélek řev, pod horou, která byla jakoby olbřímím ztělesněním ticha. Giorgio neviděl dosud nikdy na tom kousku planiny tolik rušného života; nestačil jej ani vnímat pohledem do všech podrobností; zaclonil si rukou oči a tu ho náhle zarazil hromový dusot podkov nablízku.

Z oplocené ohrady železniční společnosti vyrazil houfec koní. Pádili jako vichřice, a hrnuli se s frkotem, kopáním, kničením přes trať jako sražený, skvrnitý, rozezmítaný shluk kaštanových, rezavých, plesnivých hřbetů, vypoulených očí, natažených krků, rudých nozder a dlouhých vlajících ohonů. Jakmile skočili na cestu, vznesl se pod jejich kopy-

ty hustý prach a na šest yardů od Giorgia se přehnali jenom jako hnědý mrak s nejasnými obrysy šíjí a zadků a půda se pod nimi otrásala.

Viola se zakuckal a odvrátil od prachu a pokýval hlavou.

„Do večera se bude muset pochytat hodně koní,“ zabručel.

V obdélníku světla, které proudilo dveřmi, zabořila signora Teresa, klečící před židlí, do dlaní hlavu, obtíženou copy ebenových vlasů, protkaných stříbrem. Černý krajkový šál, kterým si zahalovala obličej, spadl na zem vedle ní. Obě děvčátka povstala, držíce se za ruku; byla v krátkých sukýnkách a s rozpuštěnými, rozcuchanými vlasy. Mladší si zakryla rukou oči, jako by se bála pohledět zpříma do světla. Linda jí položila ruku na rameno a zírala neohroženě. Viola hleděl na děti.

Na slunci vynikly hluboké vrásky na jeho obličej, který měl sice odhodlaný výraz, ale byl při tom nehybný jako socha. Nebylo možno přijít na to, co si myslí. Husté šedivé obočí zastiňovalo jeho tmavé zraky.

„Jakže, vy se nemodlíte jako matka.“

Linda se zaškaredila a ohrnula rudé rty, snad až příliš rudé; měla však podivuhodné hnědé oči se zlatým třpytem v duhovce, velmi chytré a rozumné a tak jasné, že proti nim jako by vyvstával na její hubené, bezkrevné tváři ruměnec. Tmavé chumáče vlasů jí zahrávaly do bronzova a s dlouhými brvami, černými jako uhel, vypadala její plet' ještě bledší.

„Matka chce obětovat v kostele hromadu svíček. Dělá to po každé, když odejde Nostromo bojovat. Budu jich muset sama několik zanést do kaple Madonny v katedrále.“

Pronesla to rychle, sebevědomě, oduševnělým, pronikavým hlasem. Potom zatahala sestru za rameno a dodala:

„A ji také donutíme nést jednu!“

„Proč donutíte?“ vyzvídal Giorgio vážně. „Cožpak se jí nechce.“

„Ona se bojí,“ pravila Linda a vyprskla ve smích. „Když jde s námi, lidé si všímají jejích vlasů. Pokřikují za ní: ‚Vida Rubiu! Vida Rubiacitu!‘ Pokřikují na ulicích. Ona se bojí.“

„A co ty? Ty se nebojíš?“ pronesl zvolna otec.

Pohodila černými vlasy.

„Za mnou nikdo nepokřikuje.“

Starý Giorgio pozoroval zamyšleně své děti. Byly dvě léta od sebe. Narodily se mu pozdě, mnoho let poté, co mu zemřel syn. Kdyby byl zůstal na živu, bylo by mu skoro tolik jako Gian Battistovi – onomu, jemuž Angličané říkali Nostromo; svých dcer si mnoho nevšímal, bránila mu v tom přísnost povahy, pokročilý věk a zahloupanost do vzpomínek. Měl své děti rád, ale dívky patří spíše matce a vyplýval už mnoho něhy na službu svobodě a úctu k ní.

V mladých letech zběhl z lodi, plující za obchodem do La Platy, a vstoupil do montevidejského loďstva, jemuž tehdy velel Garibaldi. Potom se v italské legii republiky, potírající záškodnickou tyranii Rosasovu, zúčastnil na širých planinách, na březích nesmírné řeky nejzuřivějšího boje, jaký svět poznal. Žil mezi lidmi, kteří deklamovali o svobodě, trpěli za svobodu, umírali za svobodu se zoufalým vytržením a s očima upřenýma k porobené Itálii. Své nadšení rozněcoval krveprolitími, příklady vznešené oddanosti, třeskem ozbrojených pútek, nabubřelou řečí proklamací. Neodloučil se nikdy od vůdce, jehož si zvolil – od ohnivého apoštola samostatnosti – a stál mu vždy po boku v Americe i v Itálii až do onoho osudného dne u Aspromonte, kdy byl jeho rek zraněn a uvězněn a tak se celému světu odhalila zrada králů, císařů a ministrů. Ta pohroma mu vštípila smutnou pochybnost o tom, že někdy pochopí cesty Božské spravedlnosti.

Avšak nezapíral to. Říkal, že je na to třeba trpělivosti. Třebaže neměl rád kněze a nebyl by za nic vkročil do kostela, věřil v Boha. Což se provolání proti tyranům neobracela k národům ve jménu Boha a svobody? „Boha mužům – náboženství ženám,“ mručival si. Na Sicílii mu dal nějaký Angličan, který se objevil v Palermu, když odtamtud odtáhlo královovo vojsko, italskou bibli – vydanou Britskou a cizokrajnou biblickou společností a vázanou v tmavých kožených deskách. V obdobích politického útlaku, v přestávkách, kdy nevydávali revolucionáři provolání, živil se Giorgio tím, co se mu právě naskytlo – byl námořníkem, dělal rejdařského dělníka v janovských výlodištích, jednou nádeničil na statku v kopcích nad Spezzií – a ve volných chvílích studoval ten tlustý

svazek. Nosil jej s sebou do bitev. Byla to už jeho jediná četba, a aby o ni nepřišel (měla drobný tisk), dal se pohnout k tomu, že přijal brejle se stříbrnou obroučkou, které mu darovala seňora Emilia Gouldová, žena onoho Angličana, který spravoval stříbrné doly v horách na tři francouzské míle od města. Byla to jediná Angličanka v Sulacu.

Giorgio Viola si Angličanů velice vážil. To smýšlení, které se v něm zrodilo na bojištích uruguajských, bylo už aspoň čtyřicet let staré. Někteří prolili krev pro věc svobody v Americe; pamatoval se na nějakého Samuela, byl to první Angličan, jehož poznal. Velel v Garibaldiově vojsku setnině černochů při slavném obléhání Montevidea a zahynul hrdinsky i se svými černochy, když se brodil přes Boyanu. Giorgio sám to dotáhl na praporčíka – alfereze – a vařil generálovi. Později v Itálii jezdil v hodnosti poručíka se štábem a stále vařil generálovi. Vařil mu přes celé tažení v Lombardii; na pochodu do Říma chytal v Campagni dobytek po americku lassem; při obraně římské republiky byl raněn; byl jedním ze čtyř uprchlíků, kteří spolu s generálem odnesli bezduché tělo generálovy ženy z lesa do statku, kde zemřela vyčerpáním po útrapách onoho strašlivého ústupu. Přežil tu neblahou dobu a sloužil dále svému generálovi v Palermu, když neapolské granáty bouchaly ze zámku na město. Vařil mu v poli u Volturna, když byl před tím celý den bojoval. A všude viděl Angličany v prvních řadách vojska svobody. Vážil si toho národa za to, že miloval Garibaldiho. V Londýně prý líbaly generálovi ruku i jejich hraběnky a princezny. Tomu rád věřil; byl to šlechtetný národ, a ten muž byl světec. Stačilo jen jednou podívat se mu do obličeje a bylo na něm hned vidět božskou moc víry a jeho veliký soucit se všemi chudými, trpícími a utlačovanými na tomto světě.

Duch nezištnosti, prostá oddanost k obrovské humanitní myšlence, které oduševňovaly myšlenkový kvas té revoluční doby, popuzovaly Giorgia jakýmsi přísným pohrdáním k vlastnímu prospěchu. Tento člověk, kterého měla sulacká spodina v podezření, že má v kuchyni zahrabaný poklad, opovrhoval odjakživa penězi. Vůdcové jeho mládí žili chudi a umřeli chudi. Měl sklon nedbat o zítřek. Trochu ho k tomu vedl jeho rušný, dobrodružný, válečnický život. Ale ještě více to bylo ze

zásady. Ten sklon se nepodobal bezstarostnosti kondottiera, bylo to puritánství v chování, vzniklé z vážného nadšení tak jako puritánství náboženské.

Tato vážná oddanost k své věci kalila Giorgiovi stáří. Kalila mu je proto, že ta věc byla na pohled ztracena. Ještě příliš mnoha králům a císařům kvetla pšenice na světě, který určil Bůh pro lid. Byl smuten, poněvadž byl prostomyslný. Ačkoliv pomáhal vždycky ochotně svým krajanům a těšil se u italských emigrantů velké úctě, ať už žil kdekoliv (sám tomu říkal vyhnanství), přece mu neušlo, že jsou jim křivdy, páchané na uhnětených národech, docela lhostejné. Poslouchali sice úslužně jeho válečné historky, ale v duchu se tázali, co z toho vlastně má. Pokud tomu rozuměli, neměl z toho nic. „Nežádali jsme ničeho, trpěli jsme pro lásku k celému lidstvu!“ rozkřikoval se někdy vztekle, a jeho mohutný hlas, kárající řeči, třesoucí se bílá hříva a osmahlá, svalnatá ruka, ukazující vzhůru, jako by se dovolával Boha za svědka, působily silně na jeho posluchače. Když se pak staroch náhle odmlčel a potrhł hlavou a škubl rukou, což znamenalo jasně: „Nač s vámi mluvím?“ tu šťouchali do sebe. Starý Giorgio měl v sobě silné smýšlení, svébytné přesvědčení, říkali tomu „terribilitá“ – a jemu přezdívali „starý lev“. Stačila nepatrná příhoda, nahodilé slovo a hned se rozpovídal na pobřeží před italskými rybáři z Maldonada, nebo před svými krajaný zákazníky v krámku, který měl později ve Valparaisu; někdy navečer znenadání i v kavárně na jednom konci Violovy casy (druhý konec byl vyhrazen anglickým inženýrům) před vybranou klientelou, skládající se ze strojvůdců a přednostů železničních dílen.

S hezkými obličejí, do bronzova osmahlými a hubenými, s lesklými černými kučery, s jiskrnými očima, širokoplecí, vousatí, tu a tam se zlatým prstýnkem v ušním lalůčku, tak ho poslouchala smetánka z železničních dílen, odvrátivši se od karet nebo od domina. Tu a tam nějaký světlovlasý Bask zatím hloubal nad svou rukou a bez námitek čekal. Necpal se tam mezi ně žádný costaguanský domorodec. Byla to italská država. I sulačtí strážníci na noční objíždě jezдили kolem zlehka, nahýbali se v sedle a nakukovali oknem na hlavy, zahalené kouřem; jedno-

tvárné deklamování starého Giorgia jako by zaniklo za nimi na planině. Jenom občas vstoupil dovnitř zástupce policejního náčelníka, nějaký širokolící, snědý panáček, který měl v sobě mnoho indiánského. Sluhu nechal venku u koní a se sebevědomým lehkým úsměvem přistoupil beze slova k dlouhému stolu na trnožích. Ukázal na jednu láhev na polici; Giorgio si strčil náhle dýmku do úst a sám ho obsloužil. Nebylo slyšet nic, leda slabé břinkání ostruh. Když dopil, rozhlédl se nenuceně, pátravě po celé místnosti, vyšel ven a odjel zvolna oklikou k městu.

5

Jenom takto udržovaly si místní úřady moc nad velkým davem cizokrajných hromotluků, kteří kopali zemi, vyhazovali skály do povětří a řídili lokomotivy pro „pokrokový a vlastenecký podnik.“ Právě těchto slov použil před osmnácti měsíci o Ústřední státní železnici excellentísimo seňor don Vincente Ribiera, costaguanský diktátor, ve své velké řeči při prvním zarytí lopaty.

Přijel schválně do Sulaca a po vykonaném obřadu na břehu uspořádala O. P. S. o jedné hodině slavnostní oběd, convité, na palubě Junony. Sám kapitán Mitchell řídil nákladní lehčák, ověšený vlajkami a vlečený parní barkasou z Junony, který dopravil excellentissima z hráze na loď. Ze Sulaca byla pozvána kdejaká vážená osobnost dva tři cizí kupci, všichni představitelé starých španělských rodin, pokud byli ve městě, velkostatkáři z planiny, důstojní, úslužní, prostoduší mužové, caballerové neposkvrněného původu, s drobnýma rukama i nohama, konzervativní, pohostinní a vlídní. Západní provincie byla jejich državou; jejich prezident, Blanco nade všechny Blancy, seděl a usmíval se zdvořile mezi dvěma zástupci spřátelených cizích mocností. Přijeli s ním ze Sta Marty, aby svou přítomností dodali lesku podniku, na němž byl zúčastněn kapitál jejich vlasti.

Jediná dáma v té společnosti byla paní Gouldová, žena dona Carlose, správce stříbrných dolů v San Tomé. Ostatní sulacké dámy nedošly dosud tak daleko, aby se zúčastnily tou měrou veřejného života. Nahrnuly se sice čteně předešlý večer na ples v intendencii, ale jediná paní Gouldová se objevila, tvoříc jasnou skvrnu ve skupině černých kabátů, za prezidentem diktátorem, na tribuně, přikryté purpurovým sukem a postavené pod stinným stromem na pobřeží, kde se slavnostně vyryla první lopata. Odjela též v nákladním lehčáku, plném veličin, a seděla pod třepotavými pestrými vlajkami na čestném místě vedle kapitána Mitchella, který stál u kormidla, a v dlouhém nádherném saloně Junony

byly její jasné šaty jediným opravdu slavnostním tónem v tom smutečným shromáždění.

Vedle jejího ramene se vznášela hlava londýnského předsedy železničního kuratoria, hezká a bledá v stříbřitém oparu bílých vlasů a přistřižených vousů, pozorná, usměvavá a umdlená. Cesta z Londýna do Sta Marty poštovními parníky a pak ze Sta Marty ve zvláštních vozech pobřežní trati (byla to dosud jediná železnice) byla snesitelná – dokonce příjemná – docela snesitelná. Ale zato zkusil při výletě přes hory do Sulaca, když jel ve starém dostavníku po neschůdných cestách, vinoucích se nad hroznými propastmi.

„Vyklopili jsme se dvakrát za den na pokraji hlubokánských roklí,“ vyprávěl právě polohlasitě paní Gouldové. „A když jsme sem konečně přijeli, nevím, co bychom si byli bez vašeho pohostinství počali. Sulaco je tak zapadlé! – a při tom je tu ještě přístav! Úžasné!“

„Ó, jsme na ně velmi pyšní. Mívalo v dějinách svůj význam. Za obou místodržitelů sídlil tu v dávných dobách nejvyšší církevní soud,“ poučovala ho horlivě.

„Všechna čest. Nechtěl jsem pomlouvat. Zdá se, že jste velká vlastenka.“

„Je rozkošné už svou polohou. Snad ani nevíte, jak dávno jsem tu už usazena.“

„To bych rád věděl, jak dávno,“ zabručel a pohlédl na ni s lehkým úsměvem. Hybný inteligentní obličej paní Gouldové dodával jí mladistvého vzezření. „Církevní soud už vám vrátit nemůžeme; ale budete mít více parníků, železnici, telegrafní kábl – čeká vás budoucnost ve velkém světě, která stojí za víc než bůhvíjaká církevní minulost. Přijdete do styku s něčím větším než se dvěma místodržiteli. Ale netušil jsem, že může město na mořském pobřeží zůstat tak odloučeno od světa. Kdyby tak bylo tisíc mil ve vnitrozemí – to je nadmíru zvláštní! Stalo se tu něco za posledních sto let do dnešního dne?“

Jak tak mluvil tichým šprýmovným hlasem, stále se slabě usmívala. Dala mu ironicky za pravdu a ujistila ho, že rozhodně ne – v Sulacu se nikdy nic nestalo. I revoluce, z nichž dvě se strhly za její doby, ušetřily

tamního klidu. Probíhaly v lidnatějších jižních krajích republiky a ve velkém úvalu Sta Marty, který je jakoby jediným velkým bojištěm stran, kde je možno dobýt jako výhry hlavního města nebo uniknout k druhému oceánu. Tam jsou lidé pokročilejší. U nich v Sulacu je jenom slyšet ozvěny těch velkých věcí – samozřejmě se po každé změně úřednictvo, které k nim přichází přes jejich horskou baštu, přes kterou sám přijel v starém dostavníku, vystaviv se takovému nebezpečí, že přijde o život i o hnáty.

Předseda železnice požíval už několik dní jejího pohostinství a byl jí za ně opravdu vděčen. Teprve když odešel ze Sta Marty, ztratil v tom exotickém prostředí nadobro pocit evropského života. V hlavním městě byl hostem na vyslanectví a pilně vyjednával s ministry dona Vincenta lidmi kultivovanými, nikoliv neznalými způsobů kulturního obchodování.

V té době mu šlo především o to, aby získal pro železnici pozemky. V úvalu Sta Marty, kde už byla jedna trať, se dalo s lidmi mluvit a záleželo jen na ceně. Byla jmenována komise na stanovení cen a celá nesnáze se scvrkla jen v rozvážné působení na komisaře. Ale v Sulacu – v západní provincii, jejímuž zvelebení byla trať věnována – to šlo těžko. Ležela věky ukryta za svou přírodní hradbou, a novodobou podnikavost odstrašovaly propasti jejích horských pásem, plytký přístav, rozevírající se do ustavičných tišin zálivu plného mračen, a pak zbednělost majitelů žírné půdy všech těch aristokratických starošpanělských rodin, všech těch donů Ambrosiů těch a těch a donů Fernandů těch a těch, kteří jako by doopravdy nepřáli a nedůvěřovali tomu, že má vést železnice přes jejich pozemky. Stalo se, že několik zaměřovacích tlup obrátili na útěk, pohroživše jim násilím. Jindy zase žádali přemrštěné ceny. Ale pán nad železnicemi si zakládal na tom, že zdolá každou nepředvídanou překážku. Poněvadž se střetl v Sulacu s nepřátelským citem zaslepeného konzervatismu, bude se mu bránit také citem, než se opře jen o své právo. Vláška musela splnit svůj díl smlouvy s kuratoriem nové železniční společnosti, i kdyby měla na to užít násilí. Ale nic mu nebylo tak proti mysli při nerušeném provádění plánů, jako ozbrojené

výtržnosti. Byly to plány tak obrovské, dalekosáhlé a slibné, že stály za námahu. Usmyslel si tedy, že pohne prezidenta diktátora k zájezdu, plnému ceremonií a řečí, jehož vrcholem bude obřadné vyrytí první lopaty na přístavním břehu. Ten don Vincente byl přece jejich stvůra. Ztělesňoval v sobě vítězství nejlepších živlů ve státě. To bylo faktum a znamená-li vůbec něco faktum, říkal si sir John sám u sebe, má takový člověk jistě opravdový vliv a svým osobním zakročením vyvolá žádoucí uklidnění. Podařilo se mu umluvit ten výlet s pomocí mazaného advokáta, o němž bylo v Sta Martě známo, že je jednatelem Gouldových stříbrných dolů, největšího to závodu v Sulacu, ba v celé republice. Byly to vskutku báječně bohaté doly. Jejich tak zvaný jednatel, zřejmě člověk kultivovaný a nadaný, nezaujímal sice úředního postavení, ale přes to měl – jak se zdálo – v nejvyšších vládních kruzích neobyčejný vliv. Mohl sira Johna ujistit, že prezident diktátor tu cestu podnikne. Ale v téže rozmluvě projevil politování nad tím, že generál Montero chce jet mermomocí také.

Generál Montero, jehož počátek boje zastihl jako neznámého kapitána, sloužícího na pustých východních hranicích státu, vsadil na stranu Ribierovu právě v té chvíli, kdy zvláštní shodou okolností nabylo ta nepatrná posila neočekávaného významu. Ve válce mu báječně přálo štěstí a vítězství u Ria Seca (po celodenním urputném boji) zpečetilo jeho výhru. Nakonec se vyšvihl na generála, ministra války a vojenského náčelníka blancovské strany, ačkoliv sám nebyl ani dost málo aristokratického původu. Dokonce prý byli on i jeho bratr jako sirotci vychováni štědrou podporou slavného evropského cestovatele, v jehož službách přišel jejich otec o život. Podle jiného vyprávění byl jejich otec pouhým lesním uhlířem a matka pokřtěná indiánka hluboko z vnitrozemí.

Ať už tomu bylo jakkoliv, costaguanský tisk nazýval Montérův pochod lesem, který nastoupil při vypuknutí bouří ze své commandancie za blancovským vojskem, „nejhrdinštějším válečným činem moderní doby“. Skoro v téže době kde se vzal, tu se vzal, vrátil se z Evropy jeho bratr, který tam byl podle všeho tajemníkem nějakého konzula. Shro-

máždil však tlupu psanců a osvědčil jakés takés schopnosti ve vedení partyzánské války, a když byl sjednán mír, stal se za odměnu vojenským velitelem hlavního města.

Ministr války doprovázel tedy diktátora. Kuratorium O. P. S., které pracovalo pro blaho republiky ruku v ruce s lidmi od železnice, nařídilo při této významné příležitosti kapitánu Mitchellovi, aby dal vzácné společnosti k dispozici poštovní parník Juno. Don Vincente, který cestoval od jihu, nasedl na loď v hlavním costaguanském přístavu Caytė a přijel po moři do Sulaca. Ale předseda železniční společnosti se pustil srdnatě v rozviklaném dostavníku přes hory, hlavně proto, aby se setkal s vrchním inženýrem, který konal závěrečné vyměřování trati.

Třebaže to byl obchodník, nevšímavý k přírodě, jejíž nepřízeň lze vždycky zdolat penězi, přece jen na něho okolí mocně zapůsobilo, když se zastavil ve vyměřovacím táboře, rozbitém na nejvyšším místě, kam až měla železnice vystoupit. Přenocoval tam a přijel právě pozdě, takže už neviděl poslední řřavou záři, zmírající na zasněženém úbočí Higueroty. Pilřřovité shluky černého čediče jako by tvořily rámec otevřeného portálu bílého pole, prostřirajícího se šikmo na západ. V průzračném vzduchu závratných výšin vypadalo všechno velmi blízké a ponořené do čistého ticha jako do nějaké nezvažitelné kapaliny; napínaje sluch, brzoli zarachotí očekávaný dostavník, stál vrchní inženýr u dveřř chaty z hrubých kamenů, hleděl na mĕnivé barvy na ohromném horském úbočí a uvažoval, že lze v tom pohledu tak jako ve vznosném hudebním kuse nalézt nejvyšší jemnost výrazu i úžasnou mohutnost účinku.

Sir John přijel pozdě, takže už neslyšel tu mohutnou a nepostižitelnou melodii, kterou zpřval západ mezi vysokými štřty Sierry. Dozněla už v mrtvé přestávce hlubokého šera a tu teprve slezl všecek zdřevĕnělý po předním kole dostavníku a podal vrchnímu inženýrovi ruku.

Obĕd mu podali v kamenné chatě, která vypadala jako krychlový balvan v obou otvorech bez dveřř i bez oken; venku hořel jasný oheň z roští (dopraveného na mezcích z prvnřho údolí zdola) a vrhal dovnitř plápolavou záři; dvě svřce v tenkých svřcnech – zapálené, jak se dovĕ-

děl, na jeho počest – stály na jakémisi hrubém polním stole, u něhož seděl po pravici vrchního inženýra. Uměl být roztomilý; a mladí mužové z inženýrského sboru, pro něž mělo vyměřování železniční trati kouzlo prvních kroků na cestě do života, seděli tam též, skromně poslouchali – hladké tváře jim větrem a deštěm zhnědly a měli velkou radost z toho, že je k nim ten velikán tak přívětivý.

Potom se pozdě do noci procházel venku a hovořil dlouho s vrchním inženýrem. Znal ho odedávna. Nebyl to první podnik, v němž pracovalo společně jejich nadání, mezi nimiž byl takový základní rozdíl jako mezi ohněm a vodou. Ze styku těchto dvou osobností, které neměly stejné představy o světě, rodila se síla, prospívající světu – jemná moc, která uváděla do chodu mohutné stroje i lidské svaly, a v lidských hrudích probouzela bezmeznou oddanost k práci. Nejednoho z mladíků u stolu, jimž bylo vyměřování trati jakoby vytyčováním životní cesty, měla ještě před dokončením díla potkati smrt. Ale dílo se přece vykoná: ta síla bude tak pevná jako víra. Ale přece ne tak zcela. V tichu spícího tábora na plošině, ozářené měsícem a tvořící vrcholek soutěsky jako dno širé arény, obklopené sráznými čedičovými stěnami, stanuly dvě procházející se postavy v pláštích a hlas inženýra pronesl zřetelně slova:

„Horami nepohneme!“

Sir John zdvihl hlavu a sledoval směr jeho posunku a ucítil plný význam těch slov. Bílá Higuerota pnula se pod měsícem vzhůru ze stínů skal a země jako zmrzlá bublina. Všude bylo ticho, až tu poblíž nich za zdí ohrady pro táborový dobytek, vystavěné zhruba do kruhu z rozviklaných kamenů, nákladní mezek hrábl přední nohou a dvakrát prudce zatroubil.

Vrchní inženýr odpovídal tím rčením na předsedův zkusmý návrh, že by se snad s ohledem na předsudky sulackých majitelů půdy mohla trať vést jinudy. Vrchní inženýr byl toho mínění, že lidská paličatost není taková překážka. Vždyť na její zdolání mají veliký vliv Charlese Goulda, kdežto prokopání tunelu pod Higuerotou by byl podnik kolosální.

„No ovšem, Gould! Jaký je to člověk?“

Sir John slyšel už hodně o Gouldovi v Sta Martě a chtěl se dovědět ještě více. Vrchní inženýr ho ujistil, že má správce stříbrných dolů v San Tomé ohromný vliv na všechny ty španělské dony. Patří mu též jeden z nejlepších domů v Sulacu a jeho pohostinství nelze ani dosti vychválit.

„Přijali mě, jako by mě znali už léta,“ pravil. „Panička je vtělená vlídnost. Pobyl jsem u nich měsíc. Pomohl mi sestavit vyměřovací tlupy. Protože je fakticky majitelem dolů v San Tomé, má zvláštní postavení. Všichni provinční úředníci mu jdou očividně na ruku, a jak jsem řekl, může si otočit kolem prstu hidalgy z celé provincie. Budete-li se řídit jeho radou, nesnáze odpadnou, protože on potřebuje železnice. Musíte si dát ovšem pozor na řeč. Je to Angličan a kromě toho je asi nesmírně bohatý. Holroydovic dům je s ním na tom dole zúčastněn, takže si můžete domyslet –“

Zarazil se v řeči, když se před jedním ohýnkem, hořícím před nízkou zdí ohrady, vztyčila postava muže, zahaleného až po krk do poncha. Sedlo, které měl za polštář, tvořilo na zemi proti rudým řeřavým uhlíkům tmavou skvrnu.

„Na zpáteční cestě se sejdu ve Spojených státech se samým Holroydem,“ pravil sir John. „Zjistil jsem, že i on potřebuje železnice.“

Muž, kterého snad vyrušila blízkost hlasů, povstal se země, škrtl sirkou a zapálil si cigaretu. V plaménku se zjevil obličej opálený do bronzova, s černými licousy a očima upřenýma rovně vpřed; potom si upravil houně, natáhl se jak široký tak dlouhý a položil hlavu znovu na sedlo.

„To je náš správce tábora, kterého musím teď, když přeneseme vyměrování do stamartského úvalu, poslat zpátky do Sulaca,“ pravil inženýr. „Velmi užitečný chlapík, kterého mi půjčil kapitán Mitchell z O. P. S. Bylo to od Mitchella velmi hezké. Charles Gould mi řekl, že učiním velmi dobře, když té nabídky využiji. Podle všeho umí zacházet s takovými mezkaři a peony. Neměli jsme s našimi lidmi nejmenších nepříjemností. Doprovodí váš dostavník s několika peony od železnice až do Sulaca. Cesta je špatná. Když ho budete mít po ruce, ušetříte si možná několi-

keré vyklopení. Slíbil mi, že o vás bude pečovat po celou cestu až dolů jako o svého otce.“

Onen správce tábora byl italský námořník, jemuž říkali v Sulacu všichni Evropané podle špatné výslovnosti kapitána Mitchella Nostro-mo. A opravdu na špatných místech po cestě pečoval – zamlklý a pohotový – skvěle o svého svěřence, jak později sir John sám paní Gouldové přiznal.

6

V té době byl už Nostromo tak dlouho v zemi, že byl kapitán Mitchell nejvyšší měrou přesvědčen o tom, jaký to znamenitý objev učinil. Patřil očividně k oněm neocenitelným podřízeným silám, jimiž se může člověk plným právem chlubit. Kapitán Mitchell si zakládal na svém bystrozraku – nebyl však sobecký – a ve své prostoduché pýše nacházel zálibu v tom, že „půjčoval svého *capataze de cargadores*“, následkem čehož se dostal Nostromo dříve nebo později do přímého styku s kdekým sulackým Evropanem jako jakési univerzální faktotum byl to ve svém životním oboru hotový zázrak zdatnosti.

„Ten chlapík je mi oddán duší tělem,“ říkával kapitán Mitchell; třebaže by snad nikdo nebyl uměl vyložit, proč tomu tak je, přece jen nemohl člověk při posuzování jejich poměru zapochybovat o pravdivosti jeho tvrzení, ledaže by byl arci takovým zahořklým podivínem jako třeba takový Dr. Monygham – jehož úsečný, beznadějný smích jako by vyjadřoval neskonalou nedůvěru k lidstvu. Ne že by byl Dr. Monygham nějak hýřil smíchem nebo slovy. I v nejlepším případě byl hořce zamlklý. V nejhorším případě se lidé báli vyložené jízlivosti jeho jazyka. Je-
nom paní Gouldová uměla držet v patřičných mezích jeho nevěru v lidské pohnutky. Ale i jí (nemluvalo se tehdy o Nostromovi) jednou řekl tónem, který byl na něho mírný: „Je věru velký nerozum žádat, aby člověk smýšlel lépe o jiných, než to dovede o sobě.“

Paní Gouldová načala honem jiné téma. O anglickém doktorovi se povídaly divné věci. Před lety, za dob Guzmanu Benta, zapletl prý se, jak se šuškal, do spiknutí, které bylo vyzraženo a doslova utopeno v krvi. Vlasy mu zešedivěly, bezvousý, zjizvený obličej měl cihlovou barvu; svou hrubě kostkovanou, flanelovou košili a starým ušpiněným panamským kloboukem vzdoroval odedávna sulackým konvencím. Nebýt jeho bezvadně čistého obleku, mohl se pokládati za jednoho z oněch zchátralých Evropanů, jací jsou snad ve všech exotických kon-

činách trnem v oku cizím koloniím. Když viděly mladé dámy sulacké, zdobící kyticemi hezkých tváří balkony na Ulici konstituce, jak jde okolo svým pajdavým krokem a se svěšenou hlavou, v krátké plátěné kazajce, navlečené ledabyly přes flanelovou kostkovanou košili, říkaly jedna druhé: „Tady jde seňor doktor na návštěvu k doni Emilii. Má na sobě kabátek.“ Ten závěr byl správný. Hlubší smysl však jejich prostému rozumu unikal. Ostatně se už dále doktorem v myšlenkách neobíraly. Byl starý, škaredý, učený tak trochu „loco“ blázen, ne-li drobet kouzelník, jak ho měli prostí lidé v podezření. Bílá kazajka byla ve skutečnosti ústupkem zušlechťujícímu vlivu paní Gouldové. Doktor, zvyklý mluvit skepticky a hořce, neměl jiné možnosti, jak by projevil svou hlubokou úctu k povaze ženy, která byla známa v celé zemi jako anglická seňora. Vzdával jí tento hold zcela vážně; u člověka jeho způsobů to nebyla maličkost. Paní Gouldová to také dobře cítila. Nebylo by ji nikdy ani napadlo, aby po něm chtěla tento okázalý projev úcty.

Ze svého starého španělského domu (který patřil k nejkrásnějším toho druhu v Sulacu) rozdávala štědře drobné radosti života. Rozdávala je prostě a půvabně, neboť měla vyvinutý smysl pro to, co je komu vzácné. Byla velmi zběhlá v umění obcování s lidmi, které záleží v jemných odstínech zapomínání na sebe a ve vyvolávání dojmu všeobecného dorozumění. Charles Gould (Gouldovi, usazení už po tři generace v Costaguaně, odcházeli vždycky do Anglie za vzděláním a pro ženu) se domníval, že se zamiloval tak jako každý jiný muž do dívčina zdravého rozumu, ale to nebylo zrovna příčinou toho, že všichni muži z vyměřovacího tábora mezi vysokými štíty Kordiller, od nejmladšího až po zralého vrchního inženýra, přicházeli v řeči tak často na Gouldovic dům. Kdyby jí byl někdo řekl, jak opravdově na ni vzpomínají na okraji sněžné čáry nad Sulacem, byla by se bránila, že si toho nijak nezasloužila, smála by se tlumeně a úžasem by rozevírala široce své šedé oči, ale vzápětí by se byla chytře zatvářila, jako by se dovtípila a připadla na vysvětlení: „Vždyť to ty hochy tolik překvapilo, že je tu vůbec někdo přivítal. Myslím, že se jim stýská. Každému se, myslím, vždycky trochu stýská.“

Bylo jí vždycky líto lidí, kterým se stýskalo.

Třebaže byl Charles Gould, stejně jako před ním jeho otec, tamější rodák, vypadal při své hubenosti a výšce, s ohnivým knírem, pěknou bradou, jasně modrýma očima, kaštanovými vlasy a úzkou, svěží, červenou tvář, jako by právě přišel ze zámoří. Jeho děd bojoval za samostatnost pod Bolíwarem v oné slavné anglické legii, kterou pozdravil Veliký osvoboditel na bojišti u Caraboba jako spasitele své vlasti. Jednoho strýce Charlese Goulda zvolili za časů Federace prezidentem právě sulacké provincie (které se tehdy říkalo stát) a potom ho postavili ke zdi kostela a na rozkaz barbarského unionistického generála Guzmána Benta zastřelili. Byl to právě onen Guzman Bento, pozdější doživotní prezident, pověstný svým nelítostným a surovým tyranstvím, kterého lidové bájesloví zvětšilo v potulném strašidlu, jehož tělo odnesl sám ďábel z cihlového mauzolea v hlavní lodi chrámu Nanebevzetí v Sta Martě. Tak aspoň vykládali jeho zmizení kněží bosým davům, které se hrnuly s posvátnou hrůzou dovnitř a hleděly na díru v boku ohyzdné cihlové truhly před hlavním oltářem.

Guzmán Bento ukrutné paměti odpravil kromě strýce Charlese Goulda ještě hromadu lidí; poněvadž byl Charlesův příbuzný mučedníkem za věc aristokratů, pokládali ho sulačtí oligarchové (tak se jim říkalo za časů Guzmána Benta; nyní se jmenovali Blancové a myšlenku na federaci už pustili z hlavy), to jest rodiny čistého španělského původu, za svého příslušníka. Při takovém rodokmenu nemohlo být lepšího Costaguaňana, než byl don Carlos Gould; ale měl tak osobité vzezření, že byl v ústech prostých lidí pouhý Inglez – Angličan ze Sulaca. Vypadal angličtěji než nějaký náhodný turista, třebaže takoví kacířští poutníci byli v Sulacu něčím zcela neznámým. Vypadal angličtěji než hlouček právě přibylých mladých železničních inženýrů a než kdokoli z lovců obrázků v sešitech Punche, které docházely jeho ženě do salonu za nějaké dva měsíce po vyjití. Bylo úžasné slyšet ho mluvit tak přirozeně Španělsky (domorodci říkají kastilsky) nebo tamějším indiánským nářečím. Neměl vůbec anglickou výslovnost; ale ve všech těch costaguanských Gouldech – osvoboditelích, badatelích, kávových plantážnících,

kupcích, revolucionářích – bylo něco nevyhladitelného, co přecházelo z otce na syna, takže on, jediný představitel třetí generace na pevnině, která má svůj jezdecký styl, vypadal i na koni dokonale anglicky. To není řečeno jako posměšek llanerů – mužů z širých plání – kteří si myslí, že na celém světě neumí kromě nich nikdo sedět na koni. Lze-li užít případné květnaté fráze, Charles Gould jezdil jako kentaur. Jízda mu nebyla jen zvláštním způsobem pohybu; byla mu něčím přirozeným, jako je chůze lidem, zdravým na duši i na těle; ale přesto když tak kluusal vedle rozježděné polní cesty pro volské potahy k dolům, vypadal ve svých anglických šatech a s importovaným postrojem, jako by přijel do Costaguany svým lehkým svižným pasotrote teprve v tu chvíli rovnou z nějaké zelené lučiny na druhém konci světa.

Cesta ho vedla po staré španělské silnici – lid jí říkal camino real – jediné to stopě skutečnosti i jména, kterou po sobě zanechaly ony královské výsosti, které tak nenáviděl starý Giorgio Viola, a jejichž pouhý stín už vymizel ze země; neboť velkou jezdeckou sochu Karla IV. při vjezdu na alamedu, rýsující se bíle proti stromům, znali venkované a městští žebráci, kteří přespávali na stupních kolem podstavce, jenom jako Kamenného jezdce. Druhý Carlos, který zahýbal vlevo s prudkým dupotem podkov na rozviklaném dláždění – don Carlos Gould vypadal ve svých anglických šatech také nesouladně, ale přece jen tam lépe zapadal než královský kavalír, vévodící se svého oře na podstavci nad spícími lepery, s mramorovou paží pozdviženou k mramorové střeše chocholatého klobouku.

Větrem a deštěm ošlehaná podoba krále na koni, kynoucího lehce na pozdrav, jako by nevyzpytatelně čelila politickým převratům, které ji připravily i o jméno; ale ani druhý jezdec, tak známý lidem, čiperný a živý na svém urostlém siváku s bělmem na oku, nenosil srdce na dlani. Zachovával pevnou duševní rovnováhu, jako by byl pod záštitou chladné ustálenosti mravních předpisů pro soukromý i veřejný život doma v Evropě. Smiřoval se stejně klidně s tím, jak si sulacké dámy křídlovaly obličej perlovým práškem, až vypadaly jako bílé sádrové odlitky s krásnými živoucíma očima, i se svéráznými městskými klevetami, s neustá-

lými politickými změnami, s ustavičným „zachraňováním vlasti“, v němž jeho žena viděla jen klukovské a krvelačné hraní na vraždu a loupení, páchané s hroznou vážností nezvedenými dětmi. V prvních dobách, co byla v Costaguaně, zatínávala drobná ženuška ruce, všecka popuzena tím, že nemůže brát veřejné události tak vážně, jak si toho svými ukrutnými okolnostmi zasluhovaly. Viděla v nich prostoduše domýšlivé komediantství, ale opravdová jí připadala jen její zděšená nevole. Charles všecek zamlklý kroutil si jen dlouhé kníry a za nic nechtěl s ní o tom mluvit. Jednou však mírně poznamenal:

„Má milá, zdá se, že zapomínáš, že jsem se tu narodil.“

Nad těmi několika slovy se zarazila jako nad náhlým zjevením. Snad to bylo přece něco jiného, když se tam člověk narodil. Měla k svému manželu velikou důvěru; mívala ji k němu vždycky. Už od počátku okouznil její obraznost svou nepřecitlivělostí, právě onou prostotou ducha, kterou v hloubi srdce pokládala za projev dokonalé zběhlosti ve věcech života. Jejich soused přes ulici, don José Avellanos, státník, básník, kultivovaný člověk, který už zastupoval svou vlast na několika evropských dvorech (a za časů tyрана Guzmanu Benta vystál nesčetná příkoří jako státní vězeň), prohlašoval v saloně doni Emilie, že má Carlos všechny anglické povahové vlastnosti spolu s opravdovým vlasteneckým srdcem.

Paní Gouldová pozdvihla oči k hubené, rudé a osmahlé tváři svého manžela a nepozorovala, že by byl pohnul brvou nad tím, co jistě slyšel o svém vlastenectví. Snad se právě vrátil z dolů a slezl z koně. Byl tak Angličanem, že se neohlížel na nejparnější hodiny. Basilio v bílé livreji a s rudou šerpou dřepěl chvíli za jeho patami a odvažoval mu v patiu těžké, tupé ostruhy; potom šel po schodech na pavlač. Řady květin v květináčích, narovnané na zábradlí mezi pilíři oblouků, zakrývaly corrédor před čtvercovým nádvořím, jehož vydlážděný prostor je pravým krbem jihoamerického domu, kde odměřuje světlo a stín na dlaždicích klidné hodiny domácího života.

Don José chodíval skoro každý den v pět hodin přes patio. Don José přicházel nejraději v době, kdy se podával čaj, neboť ten anglický obřad

v domě doni Emilie mu připomínal čas, kdy žil v Londýně jako zplnomocněný ministr u dvora sv. Jakuba. Čaj neměl rád; houpával se v americké židli, čistě vyleštěné botky míval zkříženy na stoličce a mluvil bez přestání s jakousi samolibou virtuozitou, na svůj věk skvělou, a šálek držel dlouho v rukou. Měl krátce ostráhanou bílou hlavu; oči měl jako uhlíky.

Když uviděl přicházet do saly Charlese Goulda, pokývl prozatím hlavou a pokračoval až do konce v řečnické periodě. Teprve potom řekl.

„Carlosi, příteli, vy jste jel v tom vedru ze San Tomé? Pořád ta pravá anglická čilost. Nemám pravdu?“

Jedním douškem vypil všecken čaj. Po tom výkonu se vždycky otrásl, a bezděky mu uklouzlo tlumené: „br-r-r“, což nezakryl ani chvatným zvoláním: „Výborný!“

Potom podal svému mladému příteli šálek do ruky, kterou k němu s úsměvem vztahoval, a vykládal dále obšírně o vlasteneckosti dolů v San Tomé, patrně jen proto, že ho těšilo mluvit plynně a pohupovat se při tom v houpací židli, jaké se vyvážejí ze Spojených států. Vysoko nad hlavou prostírala se mu bílá plocha stropu největšího salonu Gouldovicasy. Pod jeho výškou se scvrkaly jeho těžké španělské židle z hnědého dřeva, s koženými sedadly a rovnými opěradly, i evropský nábytek, nízký a vypolštářovaný jako přikrčené potvůrky, nadité až k prasknutí ocelovými pery a žíněmi. Na stolečcích ležely tretky, nad mramorovými konsolami byla zapuštěna do zdi zrcadla a pod dvěma skupinami křesel, proti nimž trůnily hluboké pohovky, prostíraly se obdélníkové koberce; menší rohožky byly poházeny po celé cihlové podlaze; tři okna, hledící na balkon, a vroubená po stranách splývavými záhyby tmavých záclon, táhla se od stropu až k zemi. Mezi čtyřmi vysokými hladkými zdmi, zahrávajícími lehce do petrklíčové barvy, prodlévala nádhera dávných dob; a paní Gouldová se svou hlavičkou s lesklými pletenci vlasů vypadala, když tak seděla v oblaku mušelínu a krajek před štíhlým mahagonovým stolkem, jako víla, hovící si nenučeně před lahodným nápojem lásky, podávaným ve stříbrném a porcelánovém nádobí.

Paní Gouldová znala historii dolů v San Tomé. V počátcích se udržovaly ponejvíce bičováním otrockých hřbetů a jejich výtěžek byl vyvažován lidskými kostmi. Při těžbě zahynuly celé indiánské kmeny; potom byly doly opuštěny, neboť přestaly při tom primitivním způsobu vynášet, ať se do jejich jícnu naházelo sebevíc mrtvol. Upadly v zapomenutí. Po válce za samostatnost se na ně zase přišlo. Nějaká anglická společnost dostala na ně provozní právo a našla tak vydatnou sloj, že ji od vytrvalosti neodstrašilo ani vydírání jednotlivých vlád, jak šly po sobě, ani občasné náporů verbířů na placené havířstvo, které si vytvořila. Ale nakonec ve vřavě manifestů, které se vyrojily po smrti slavného Guzmanu Benta, domorodí havíři, popichovaní emisary z hlavního města, se vzbouřili proti svým anglickým pánům a povraždili je do jednoho. Konfiskační dekret, který vyšel hned poté v *Diario Oficial*, vydávaném v Sta Martě, se začínal těmito slovy: „V spravedlivém rozhořčení nad nelítostným útiskem cizinců, vedených spíše mrzkou snahou po zisku než láskou k zemi, do níž přišli ožebračení, aby se obohatili, havířstvo v San Tomé atd...“ a končilo tímto prohlášením: „Náčelník státu se rozhodl udělit plnou měrou milost. Doly, které podle veškerého práva, mezinárodního, lidského i božského, spadají nyní zpátky na vládu jakožto národní majetek, zůstanou uzavřeny tak dlouho, dokud meč, vytažený k svaté obraně svobodomyslných zásad, nevykoná své poslání a nezabezpečí blaho naší milované vlasti.“

To byl na mnoho let konec dolů v San Tomé. Jaký prospěch si ta vláda slibovala od zcizení, nelze nyní říci. Costaguanu taktak že přiměli zaplatit rodinám obětí žebrácké odškodné a potom celá věc vymizela z diplomatických depeší. Později se však jiná vláda rozpomenula na ten cenný majetek. Byla to jen obyčejná vláda costaguanská za šest let čtvrtá ale soudila střízlivě o svých možnostech. Vzpomněla si na doly v San Tomé, jsouc v hloubi duše přesvědčena o tom, že v jejích rukách by nebyly k ničemu, ale zároveň geniálně postřehla, jak všelijak lze ještě stříbrných dolů využít, nehledíc k špinavému dobývání kovu ze země. Otec Charlese Goulda, který patřil odedávna k nejzámožnějším obchodníkům costaguanským, přišel už nucenými půjčkami jednotlivým

vládám o značnou část majetku. Byl to člověk rozšafný, kterého nikdy ani ve snu nenapadlo vymáhat své pohledávky; a když mu náhle předložili hotovou smlouvu na trvalé majetnictví dolů v San Tomé, nadmíru se polekal. Vyznal se ve vládních fintách. I když byla celá ta věc bezpochyby důkladně promyšlena za zavřenými dveřmi, její smysl čouhal přece z listiny, kterou mu s naléháním předložili k podpisu. V třetí a nejdůležitější podmínce byla výhrada, že majitel koncese musí ihned zaplatiti vládě pětiletý desátek z odhadnutého výnosu dolů.

Pan Gould starší se bránil proti tomuto osudnému vyznamenání mnoha důvody a prosbami, ale bezvysledně. Nerozuměl dolování; neměl peněz na to, aby uvedl svou koncesi na evropské odbytiště; doly jako zavedený podnik vůbec neexistovaly. Budovy byly spáleny, kutací zařízení zničeno, havířstvo zmizelo už před mnoha a mnoha lety z okolí; ba i cesta naprosto zanikla pod přívalem tropické vegetace, jako by ji bylo pohltilo moře a hlavní štola se sesula na sto yardů od vchodu. Nebyly to už opuštěné doly; byla to liduprázdná, nedostupná, skalnatá rokle Sierry, kde bylo možno nalézt pod chundelatou vrstvou trnitého podrostu, zakrývajícího půdu, zbytky ohořelého dřeva, několik hromad rozbitých cihel a trochu beztvárného rezavého železa. Pan Gould starší nestál o trvalé majetnictví té pustiny; když se mu za klidného nočního bdění vynořila její pouhá představa, propadal horečné a podrážděné nespavosti.

Shodou okolností byl tehdy ministrem financí člověk, kterému v dřívějších letech pan Gould odepřel malou peněžitou výpomoc a své odmítnutí odůvodnil tím, že byl žadatel vyhlášeným karbaníkem a podvodníkem, nehledíc k tomu, že na něm lpělo silné podezření z loupežné vraždy na zámožném rančerovi v zapadlém venkovském okrese, kde vlastně zastával úřad soudce. Když se teď vyšinul, netajil se ten politik úmyslem oplatit chudákovi seňoru Gouldovi zlé dobrým. Rozhlašoval tento svůj záměr znovu a znovu tichým a neúprosným hlasem v santamartských salonech a vrhal při tom tak zlomyslné pohledy, že nejlepší přátelé radili vážně panu Gouldovi, aby se nepokoušel sprovodit tu věc ze světa úplatkem. Bývalo by to zbytečné. Vlastně by to nebylo ani

tuze jisté. Toho mínění byla též tlustá dáma s pronikavým hlasem, původem Francouzka, podle vlastních slov dcera vyššího důstojníka (officier supérieur de l'armée), která byla ubytována v místnostech zrušeného kláštera hned vedle ministerstva financí. Když se u té různolící osůbky orodovalo patřičným způsobem a s přiměřeným dárkem za pana Goulda, zavrtěla zkormouceně hlavou. Měla dobré srdce a její zkormoucenost byla nelíčená. Domnívala se, že nesmí přijmout peníze za něco, co není v jejích silách. Přítel pana Goulda, který byl pověřen tím choulostivým posláním, říkával později, že pokud se setkal s lidmi, kteří měli bližší nebo vzdálenější vztah k vládě, byla z nich jediná ona poctivá. „To nejde,“ promluvila s obvyklou kavalírskou intonací, a používala při tom výrazů, které by byly slušely spíše dítěti neznámých rodičů, než osiřelé dceři vyššího důstojníka: „Ne, nejde to. Pas moyen, mon garçon. C'est dommage, tout de même. Ah! Zut! Je ne vole pas mon monde. Je ne suis pas ministre – moi! Vous pouvez emporter votre petit sac.“

Chvilí se kousala do karmínového rtu a v duchu žehrala na tyranství přísných zásad, jimiž se řídil prodej jejího vlivu na nejvyšších místech. Potom dodala významně s nádechem nedůtklivosti: „Allez et dites bien à votre bonhomme – entendez-vous? – qu'il faut avaler la pilule.“

Po takovém upozornění nezbývalo než podepsat a zaplatit. Pan Gould spolkl tu pilulku, která jako by byla složena s nějakého jemného jedu, který mu působil přímo na mozek. Doly ho naráz posedly; poněvadž byl sčtetý v lehčí literatuře, představoval si v duchu, že je má přivázány na zádech jako Mořského starce. Začalo se mu zdát o mûrách. Pan Gould přepínal sám u sebe svízelnost nového postavení, poněvadž je posuzoval citem. Jeho postavení v Costaguaně se tím nijak nezhoršilo. Člověk je tvor nadmíru konzervativní a tak neslýchaně neurvalý útok na jeho kapsu podráždil jeho city. Pitvorná a vražednická cháska, která si po smrti Guzmanu Benta hrála na vlády a revoluce, obírala kdekoho kolem něho. Věděl ze zkušenosti, že i když snad nedopadne lup podle jejich oprávněných nadějí, žádná holota, která právě bude mít v moci prezidentský palác, nebude tak nešikovná, aby se dala od-

strašit nedostatečnou záminkou. První plukovník bosé armády hastrošů, který se tam objeví, dá každému prostému civilistovi s důrazem i určitostí na srozuměnou, že požaduje 10.000 dolarů; při tom se nikdy nespustí naděje na dobrovolné odbytné, rozhodně ne menší než tisíc. Pan Gould to všechno dobře věděl a ozbrojiv se rezignací, čekal na lepší časy. Ale přičilo se mu dát se obírat formou zákonitou a obchodní. Pan Gould měl při své prozíravé a řádné povaze jednu chybu: dal příliš mnoho na formu. Ten nedostatek je obvyklý u všech lidí, jejichž názory jsou zkaleny předsudky. Viděl v té věci zlovolné zneužití práva, což ho mravně pohoršovalo a tak podlamovalo jeho mohutnou životní sílu. „Nakonec mě to zabije,“ říkal kolikrát za den. A opravdu od té doby trpěl zimnicí, bolestmi jater a nejvíce trapnou neschopností myslet na něco jiného. Ministr financí neměl ani ponětí o nesmírné rafinovanosti své pomsty. I v dopisech svému čtrnáctiletému chlapci Charlesi, který byl tehdy za vzděláním v Anglii, nemluvil pan Gould nakonec o ničem jiném leda o dolech. Bědoval nad nespravedlivostí, nad útlakem, nad násilnictvím způsobeným mu těmi doly; popisoval na celých stránkách, jaké neblahé následky bude mít v každém směru majetnictví těch dolů, co všechno zlého z toho vzejde a trnul nad tím, že ta kletba snad potrvá věčně. Koncese byla totiž udělena jemu a jeho potomstvu navždy. Prosil svého syna úpěnlivě, aby se už do Costaguany nevracel a nedomáhal se svého dědického podílu, protože je poskvrněn tou hanebnou koncesí; aby se ho ani nedotýkal a nepřibližoval se k němu, aby zapomněl, že je vůbec nějaká Amerika a věnoval se obchodnímu povolání v Evropě. A ke konci každého psaní si trpce vyčítal, že zůstal příliš dlouho v tom doupěti zlodějů, pletichářů a lupičů.

Když člověk ve čtrnácti letech stále slyší, že mu budoucnost kazí majetnictví stříbrných dolů, není mu to tvrzení samo o sobě ničím zvláštním; ale ta forma vzbudí v něm jistě jakýsi údiv a zvědavost. Chlapec, jehož hněvivé jeremiády zprvu jen mátly, a jemuž bylo tatínka trochu líto, se nad tím časem ve volných chvílích, ubraných ze hry a učení, zamýšlel. Asi za rok se čtením dopisů utvrdil v přesvědčení, že jsou v su-lacké provincii republiky constaguanské nějaké stříbrné doly, kde za-

střelili vojáci před dávnými lety nebohého strýčka Harryho. S těmi doly souvisela též úzce jakási „ničemná Gouldovic koncese“, napsaná nejspíš na listě, který jeho otec „vroucně toužil roztrhat a mrštit jím do obličejů“ prezidentům, členům soudního dvora a ministrům. Ta touha v něm trvala, i když, jak si všiml, jména těch lidí zůstávala málokdy po celý rok táž. Protože to byla ničemnost, zdála se ta touha chlapci docela přirozenou, třebaže nechápal, proč je ta věc ničemná. Když pak přicházel do rozumu, podařilo se mu vybavit z fantastických vsuvek o Mořském starci, upírech a zloduších, které dodávaly korespondenci jeho otce příchuti strašidelné povídky z Tisíce a jedné noci, holou pravdu o tom obchodu. Nakonec se dospívající jinoch seznámil s doly v San Tomé tak důvěrně jako stařec, který psal na druhé straně moře ty žalobně a rozhořčené dopisy. Oznamoval, že musel už několikrát zaplatit notné pokuty za to, že neudržoval doly v chodu, kromě jiných částek, které z něho vyždímal na účet budoucích desátek, pod záminkou, že člověk, který má v kapse tak cennou koncesi, nemůže odepřít vládě republiky finanční pomoc. Psal, že se mu zbytek jmění rozplývá v bezcenných kvitancích a při tom na něho ukazují, to že je ten chlap, který si dovedl z tísně své vlasti nahrabat obrovské zisky. A mladík v Evropě se zajímal víc a více o tu věc, která dráždila k takové bouři slov a vzteku.

Myslel na to denně; ale myslel na to bez hořkosti. Snad to byla pro nebohého tatínka nešťastná záležitost a celý ten příběh vrhal podivné světlo na společenský a politický život v Costaguaně. Cítil s otcem, ale při tom se na to díval klidně a s rozmyslem. Jeho soukromých citů se nikdo nedotkl a je těžko pohoršovat se s patřičnou a trvalou nevolí nad tělesnou nebo duševní trýzní jiného organismu, třebas i otcova. Ve dvacíti letech podlehl i Charles Gould kouzlu dolů v San Tomé. Ale bylo to okouzlení jiného druhu, přiměřenější jeho mládí; v jeho zaklínadle byla místo omrzělého hněvu a zoufalství naděje, bujarost a sebedůvěra. Až na to, že měl přísně zakázáno vrátit se do Costaguany, směl po dvacátém roce rozhodovat sám o sobě, a tak pokračoval ve studiích v Belgii a Francii, chtěje se vyškolit na důlního inženýra. Ale vědeckou stránkou svých snah se zanášel jen neurčitě a polovičatě. Doly ho napí-

naly. Studoval jejich zvláštnosti s osobitým zájmem, jako když někdo studuje rozmanité lidské povahy. Navštěvoval je, jako člověk chodí ze zvědavosti k znamenitým osobnostem. Navštívil doly v Německu, Španělsku, Cornwallu. Opuštěné závody ho mocně vábily. Jejich zpustlost ho dojímala jako pohled na lidskou bídu, která mívá rozmanité a hluboké příčiny. Snad po nich nic nebylo, ale snad se jim též neporozumělo. Jeho nastávající žena objevila první a snad jediná to skryté smýšlení, které určovalo hluboce citlivé a téměř němé stanovisko toho muže k hmotnému světu. Její náklonnost k němu, která dosud otálela s napolo rozpjatými křídly jako ptáci, kteří se nevznosou tak lehce z roviny, si našla rázem vrcholek, z něhož vzlétla k nebesům.

Seznámili se v Itálii, kde bydlela nastávající paní Gouldová u staré bledé tety, která se před lety provdala za zchudlého italského markýze v prostředních letech. Truchlila nyní po tom člověku, který dovedl obětovat život za samostatnost a jednotu své vlasti, který byl schopen ve své šlechtnosti takového nadšení jako nejmladší z těch, kdož padli právě za tu věc, jejímž zatoulaným pozůstatkem byl starý Giorgio Viola, jako zlomené ráhno, které po námořní bitvě klidně odplouvá. Markýza si žila tiše, pošeptmu jako jeptiška v černých šatech s bílou stuhou na čele, v koutě prvního poschodí starobylého a zchátralého paláce, v jehož velkých prázdných síních dole našla pod malovanými stropy útulek sklizeň, drůbež, ba i dobytek spolu s celou rodinou nájemcovou.

Mladí lidé se setkali v Lucce. Po tom setkání už nenavštěvoval Charles Gould doly, avšak jednou si spolu vyjeli v kočáře do mramorových lomů, které měly s dolováním společné to, že se v nich také dobývala ze země drahocenná surovina. Charles Gould před ní neotvíral srdce v nějakých urovnaných řečech. Prostě před ní jednal a myslel dále jako dřív. To je pravý způsob upřímnosti. Říkával často: „Někdy si myslím, že se chudák otec dívá na tu věc v San Tomé falešně.“ Hovořili o tom názoru ze široka a vážně, jako by mohli působit na něčí duši přes polovinu zeměkoule; ve skutečnosti však o tom hovořili proto, že cit lásky se může vloudit do každého tématu a hárat i v bezvýznamných frázích. Z toho prostého důvodu byly ty hovory paní Gouldové v době zasnou-

bení vzácné. Charles měl strach, že pan Gould starší ve snaze zbavit se koncese plýtvá silami a moří se – „Myslím, že na to třeba jít jinak,“ dumal nahlas jakoby sám pro sebe. A když se upřímně divila, že řádný muž obrací své síly na úskoky a pletichy, odpovídal jí Charles s účastí, chápající její údiv: „Nesmíte zapomínat, že se tam narodil.“

Zahloubala se nad tím v své vnímavé mysli a potom odvětila nevhodně; jemu se však zdála její odpověď moudrá, což také opravdu byla –

„No a vy? Vy jste se tam také narodil.“

Věděl, co odpoví.

„To je něco jiného. Jsem už deset let odtamtud pryč. Tatínek neměl nikdy tak dlouhou lhůtu; a bylo to už před více než třiceti lety.“

Byla první, před níž otevřel ústa, když dostal zprávu o otcově smrti.

„Zabilo ho to,“ pravil.

Šel s tou zprávou rovnou z města, šel v poledním slunci přímo vpřed po bílé silnici, nohy ho nesly samy, až se octl tváří v tvář před ní, v dvoraně zchátralého palazza, velkolepé holé místnosti, v níž jen místy splýval s odřených vykládaných stěn dlouhý pruh damašku, zčernalý vlhkem a stářím. Celé zařízení tvořilo jen pozlacené křeslo s polámaným opěradlem a osmihranný sloupcový stojan s těžkou mramorovou vázou, ozdobenou vypouklými maskami a věnci a prasklou od shora až dolů. Charles Gould byl uprášen a bílý prach silnice mu ležel na botách, na ramenou i na dvojčípé čepici. Z celého obličeje mu kapal pot a v pravé ruce svíral tlustý dubový klacek.

Silně zbledla pod růžemi svého velkého slaměného klobouku; měla rukavice a komíhala průhledným slunečníkem; zastihl ji, právě když mu chtěla jít naproti k úpatí kopce, kde stojí u zdi vinice tři topoly.

„Zabilo ho to!“ opakoval. „Byl by se jistě dožil ještě mnoha let. Naše rodina je dlouhověká.“

Byla tak zaražena, že nic neřekla; hleděl pronikavým a strnulým pohledem na puklou mramorovou urnu, jako by si byl umínil vštípit si její podobu do paměti. Teprve když se náhle otočil k ní a dvakrát vybleptl: „Šel jsem rovnou za vámi – šel jsem rovnou za vámi –“ nemohla tu větu

dokončiti, uvědomila si celou bídu té žalostné smrti v opuštěnosti a trýzni v Costaguaně. Uchopil ji za ruku, pozdvihl ji ke rtům, načež upustila slunečník a pohladila ho po líci a zašeptala: „Ubohý hochu“; potom si utřela oči pod sklopenou střechou klobouku, všechna droboučká v prostých bílých šatech skoro jako zbloudilé děcko, plačící v sešlé nádheře té skvostné síně; on stál vedle ní a opět všecek strnulý hleděl na mramorovou urnu.

Potom si vyšli na dlouhou procházku, na níž mlčeli, až náhle zvolal:

„Ano. Kdyby na to jenom byl šel, jak se patří!“

Tehdy se zastavili. Dlouhé stíny se táhly všude po kopcích, po silnicích, po ohrazených olivových polích; stíny topolů, rozložitých kaštanů, usedlostí, kamenných zídek; ve vzduchu se ozývalo slabounké a bdělé vyzvánění jako bušící tep ohnivých červánků. Pootevřela ústa jakoby překvapením nad tím, že se na ni nedívá jako jindy. Obyčejně se na ni díval s bezmezným souhlasem a pozorností. Když s ní mluvil, byl ze všech pánů nejstarostlivější a nejvšímavější, což se jí nadmíru líbilo. To útlé děvčátko s drobnýma nožkama, drobnýma ručkama a drobným obličejem, nad nímž půvabně převažovaly velké copy; s dosti velkými ústy, která když jen pootevřela, zadýchla na člověka upřímnost a šlechtnost, měla vzácnou duši zkušéné ženy. Nad všechno, nad všechny lichotky jí byla hrdost na svého vyvoleného. Nyní se však na ni opravdu ani nedíval; měl napjaté a nerozumné vzezření, přirozené u člověka, který si usmyslel hledět přes hlavu dívky do prázdna.

„Bodejt' ne! Byla to ničemnosc. Vždyť ho, chudáka starého, nadobro zkazili. Ach, proč mě jen nenechal, abych se k němu vrátil? Ale teď se s tím budu umět vypořádat.“

Když pronesl s velkým důrazem tato slova, shlédł na ni a rázem propadł úzkosti, nejistotě a strachu.

Chtěl by teď vědět jen to, pravil, má-li ho dost ráda – bude-li mít odvahu odejít s ním tak daleko? Pronesł ty otázky hlasem, v němž se třásla palčivá touha – bylť to člověk odhodlaný.

Ano, má ho ráda. Bude mít tu odvahu. Vzápětí měla nastávající hostitelka všech Evropanů v Sulacu tělesný pocit, jako by se pod ní propa-

dala země i s vyzváněním. Když se dotkla nohama zase půdy, v údolí se dosud rozléhalo zvonění; rychle oddychujíc sáhla si oběma rukama na vlasy a rozhlédla se na obě strany po kamenné aleji. Ujistila se, že je prázdná. Charles zatím šlápl jednou nohou do suchého a zaprášeného příkopu a zdvihl rozevřený slunečník, který od nich odskočil a zaduněl mocně jako paličky na bubnu. Podal jí jej vážně, trochu schlíplý.

Obrátili se nazpátek, a když mu vsunula ruku pod paždí, jeho první slova byla:

„Naštěstí se budeme moci usadit v pobřežním městě. Slyšelas už, jak se jmenuje. Je to Sulaco. Jsem rád, že chudák otec přece ten dům dostal. Koupil tam před lety velký dům, aby měli Gouldovi v hlavním městě tak zvané bývalé západní provincie vždycky svou času. Bydlel jsem tam kdysi jako malý chlapec s drahou matkou celý rok; chudák otec byl zatím ve Spojených státech za obchodem. Budeš novou paní Gouldovic easy.“

Potom v neobydleném zákoutí palazza nad luckými vinohrady, mramorovými kopci, jedlemi a olivami jí ještě řekl:

„Gouldovic jméno se těšilo v Sulacu vždycky velké vážnosti. Strýc Harry byl nějaký čas náčelníkem státu a zůstavil po sobě u předních rodin slavnou pověst. Totiž u čistých rodin kreolských, které nemají nic společného s ubožáctvím fraškovitých vlád. Strýc Harry nebyl dobrodruhem. My, Gouldové v Costaguaně nejsme dobrodruhy. Pocházel z té země a měl ji rád, ale smýšlením zůstal v jádře Angličanem. Využil politického hesla své doby. Byla to federace. Ale nebyl politikem. Hájl společenský pořádek jenom z čisté lásky k rozumové svobodě a z nenávisti k porobě. Nebyl nijak přepjatý. Pustil se do toho po svém, protože se mu to zdálo správné, právě tak jako já cítím, že musím udržet ty doly.“

Mluvil k ní těmito slovy, protože měl v paměti plno země svého dětství, v srdci plno života s tou dívkou a v hlavě plno santoméjské koncese. Dodal, že ji musí na několik dní opustit a vyhledat nějakého Američana ze San Francisca, který je dosud někde v Evropě. Seznámil se s ním před několika měsíci v starém historickém městě německém, ležícím v hornickém okrese. Američan cestoval sice se ženou a dcerou,

ale když si celý den kreslily staré portály a vížkovité rohy středověkých domů, stýskalo se mu. Charles Gould byl nerozlučně spjat s doly. Druhý se zajímal o kutací závody, znal trochu Costaguanu a jméno Gouldových mu nebylo nepovědomo. Mluvili spolu s jakousi důvěrností, jakou poskytuje rozdíl věku. Charles chtěl teď vyhledat toho kapitalistu, bystrozrakého a přístupného. Costaguanský majetek otcův, který dosud pokládal za značný, jako by se rozplynul v lotrovském tyglíku revolucí. Kromě nějakých deseti tisíc liber, uložených v Anglii, zdálo se, že nezbyvá nic, leda dům v Sulacu, neurčité právo na exploataci lesů v pustém a divošském okrese a pak santoméjská koncese, která doprovodila jeho nebohého otce až na sám pokraj hrobu.

Pověděl jí to všechno. Když se rozcházeli, bylo už pozdě. Ještě nikdy mu nepřipadala tak kouzelná. Všechna mladická dychtivost po zvláštním životě, po širých dálkách, po dobrodružné budoucnosti, po zápa-se – nesmělé pomyšlení na nápravu a vítězství, naplnilo ji prudkým vzrušením, které oplácela tomu, kdo jí je působil, ještě okázalejší a jemnější něhou.

Opustil ji a kráčel dolů z kopce, a jakmile se octl o samotě, vystřízlivěl. Ona nenapravitelná změna, kterou působí v našich všedních myšlenkách smrt, ozývá se v neurčitém a bolestném duševním neklidu. Charlese Goulda bolelo, že už nebude moci ani s největším úsilím vůle myslet na otce tak, jak na něho myslíval, dokud byl ještě chudák na živu. Nebyl s to představit si ho živoucího. Toto pomyšlení, které se přímo dotýkalo jeho bytosti, zaplavilo mu hrud' smutnou a zlostnou touhou po činu. V tom ho pud nemýlil. Čin ukonejšuje. Je nepřitelem myšlení a přeje lichotivým klamům. Jenom při činu pociťujeme, že zmáháme Osud. Svůj čin mohl provést zřejmě jen v dolech. Někdy bývá naprosto nutno vědět, jak neuposlechnout svatých přání nebožtíků. Rozhodl se pevně, že svou neposlušnost provede (za pokání) co nejdůkladněji. Doly přivodily nesmyslnou mravní zkázu; jejich provoz musí vést k opravdovému mravnímu vítězství. Je to dlužen památce mrtvého. To byly přesně vzato city (jinak to nelze nazvat) Charlese Goulda. Jeho myšlenky se odnášely k tomu, jak by sehnal v San Franciscu nebo

někde jinde velký kapitál; přitom mu přišel na mysl otřepaný výrok, že není dobře řídit se radou nebožtíků. Žádný z nich si neuvědomí předeem, jak úžasně může změnit tvářnost světa něčí smrt.

Poslední období historie dolů znala paní Gouldová z vlastní zkušenosti. Byla to v jádře historie jejího manželství. Plášť gouldovského dědičného postavení v Sulacu snesl se plnou tíhou na její postavku, ale nedopustila, aby to podivné roucho utlačilo její čipernou povahu, která nesvědčila snad o nějaké bezmyšlenkovité bujarosti, nýbrž o bystré inteligenci. Nesmíme se domnívat, že měla paní Gouldová mužskou duši. Žena s mužskou duší není zrovna nejzdatnější bytost; je jen ukázkou nedokonalé diferenciací zajímavě jalovou a bezvýznamnou. Doña Emilia měla ženský rozum, který jí dopomohl k vítězství nad Sulacem prostě tím, že jí ozářil cestu k nezištnosti a dorozumění. Uměla roztočile hovořit, nebyla však povídavá. Moudrost srdce, která nemá co dělat s budováním nebo kácením teorií, ani s hájením předsudků, neoplývá prázdnými slovy. Slova, která pronáší, nahrazují činy poctivosti, snášenlivosti a soucitu. Pravá ženská něha právě tak jako pravá mužská síla projevuje se dobytčským činem. Sulacké dámy paní Gouldovou zbožňovaly. „Pokládají mě dosud za jakousi nestvůru,“ pravila vesele jednomu ze tří pánů ze San Francisca, které hostila ve svém novém sulackém domě asi za rok po svatbě.

Byli to první hosté z ciziny a přijeli se podívat na doly v San Tomé. Její žertování jim bylo velmi příjemné; a Charles Gould nejen že věděl, co chce, také se činil. Následkem toho byli nakloněni i jeho ženě. Neklamné nadšení, zahrocené lehce ironicky, dodávalo jejímu hovoru o dolech neskonaleho kouzla a dráždilo její hosty kvázným a showvávým úsměvům, v nichž bylo hodně úcty. Snad kdyby byli věděli, jakou idealistickou představou vítězství je prodchnuta, byli by užasli nad jejím smýšlením, stejně jako žasly španělsko-americké dámy nad její čilostí. Byla pro ně podle vlastních slov také „jakousi nestvůrou“. Ale Gouldovi byli v hlavních věcech málomluvní a hosté od nich odjeli, aniž vytušili, že by mysleli též na něco jiného než na pouhý zisk z provozu dolů. Paní Gouldová vytáhla svůj kočár s dvěma bílými mez-

ky a dala je odvézt do přístavu, odkud je měla Ceres dopravit na Olymp plutokratů. Kapitán Mitchell se od nich tenkrát při loučení na chvíli odtrhl a zamumlal tiše a důvěrně k paní Gouldové: „To značí novou epochu.“

Paní Gouldová měla ráda patio svého španělského domu. Na široké kamenné schodiště shlížela mlčky z výklenku ve zdi Madona v modrém rouchu s korunovaným dítětem na ruce. Od roubené studny v nádvoří zaléhaly časně z rána tlumené hlasy a dupot koní a mezků, které vyváděli po dvou k cisterně napojit. Chomáč štíhlých bambusových stvolů nachyloval své úzké mečovité listy nad obdélnou tůň a tlustý vozka seděl všecek zachumlaný na okraji a držel v ruce líně konce ohlávky. Z nízkých tmavých dveří dole se vynořovaly bosé služky a přecházely sem tam; přešly dvě pradelny s koši vypraného prádla; pekař s čerstvým chlebem na prkýnku: Leonarda – její camerista – stojíc na špičkách a s rukou zdviženou nad svou havraní hlavou, vytřepávala hromadu naškrobených spodniček, které se v šikmých paprscích oslnivě leskly. Potom se přišoural starý vrátný, zametl dlažbu a dům byl pro ten den připraven. Všechny parádní pokoje ze tří stran nádvoří byly mezi sebou spojeny a ústily na corrédor, opatřený železným tepaným zábradlím a vroubený kvítím; odtamtud shora mohla jako nějaká paní v středověkém zámku pozorovat každého, kdo odcházel nebo přicházel do casy, které dodával majestátního vzhledu klenutý dunivý průjezd.

Hleděla za svým kočárem, v němž s rachotem odjížděli její tři hosté ze severu. Usmála se. Tré paží se naráz pozdvihlo ke kloboukům. Kapitán Mitchell, který je jako čtvrtý doprovázel, spustil právě nabubřelou řeč. Potom rozmýšlela. Rozmýšlela a nakláněla se nad chomáče květin, jako by vyčkávala, až se její myšlenky srovnají s pomalými kročejí po rovně ubíhající chodbě.

Trásnitá indiánská rohožka z Aroy, zpestřená barevným peřím, visela schválně v koutě, který zachycoval ranní slunce; jitra v Sulacu jsou totiž studená. Před otevřenými skleněnými dveřmi přijímacích pokojů planuly velké chumáče flor de noche buena. Velký zelený papoušek smaragdového lesku, v kleci, která zářila jako zlato, zavřeštěl zuřivě:

„Viva Costaguana!“ Potom napodobil hlas paní Gouldové a zvolal dvakrát sladce: „Leonardo! Leonardo!“ a rázem zase strnul a umlkl. Paní Gouldová došla na konec pavlače a nahlédla dveřmi do pokoje svého muže.

Charles Gould měl jednu nohu na nízké dřevěné stoličce a připínal si už ostruhu. Chtěl se zase honem vrátit do dolů. Paní Gouldová nevstoupila dále, jen se rozhlédla po pokoji. Jedna vysoká a široká skříň se skleněnými dvířky byla plná knih; v druhé, která neměla polic a byla vyložena červeným sukem, byly srovnány zbraně: winchestrovky, pistole, dvě lovecké ručnice a dokonce též dva páry dvouhlavňových sedlových pistolí. Mezi nimi visela na pruhu červeného aksamitu stará jezdecká šavle, která kdysi patřila donu Enriquu Gouldovi, hrdinovi západní provincie, věnovaná donem José Avellanem, dědičným přítelem rodiny.

Jinak byly bíle omítnuté stěny docela holé až na akvarelovou skicu hory San Tomé práci to samé doni Emilie. Uprostřed na podlaze z červených dlaždic stály dva dlouhé stoly poseté plány a listinami, několik židlí a vitrína s vzorky rudy z dolů. Paní Gouldová si to všechno prohlížela jedno po druhém a projevila nahlas podiv nad tím, že ji tak napíná a znepokojuje, když ti zámožní a podnikaví lidé hovoří o možnostech, provozu a spolehlivosti dolů, když přece s mužem dovede o dolech mluvit celou hodinu s neutuchajícím zájmem a požitkem.

Přimhouřila významně víčka a prohodila:

„A jaký ty máš z toho dojem, Charley?“

Jsouc překvapena manželovým mlčením, pozdvihla široce otevřené oči, hezké jako bledé květiny. Byl hotov s ostruhami a nakrucuje si rovně oběma rukama kníry, pozoroval ji s výše svých dlouhých nohou se zřejmým zalíbením. Vědomí, že ji tak pozoruje, paní Gouldové lahodilo.

„Jsou to znamenití lidé,“ pravil.

„Vím. Ale poslouchal jsi jejich řeči? Zdá se, že z toho, co tu viděli, nic nepochopili.“

„Viděli doly. Pochopili je docela slušně,“ vpadl Charles Gould na obranu návštěvníků; potom se jeho žena zmínila o nejvýznamnějším z té

trojice. Měl velký význam v peněžnictví a v průmyslu. Jeho jméno bylo dobře známo milionům lidí. Měl takový význam, že by se nebyl nikdy vydal tak daleko od střediska své působnosti, kdyby nebyli lékaři se zaobalenými pohručkami stáli na tom, aby odešel na delší dovolenou.

„Pan Holroyd se při svém náboženském citu,“ pokračovala paní Gouldová, „pohoršil a rozhořčil nad křiklavě vyparáděnými světci v katedrále je prý to uctívání dřeva a cetek. Zdálo se mi však, že on pokládá svého Boha za jakéhosi vlivného společníka, který dostává svůj podíl na zisku v nově založených kostelích. Je to jakési modloslužebnictví. Řekl mi, Charley, že zakládá kostely každý rok.“

„A kolik,“ pravil pan Gould a v duchu žasl nad proměnlivostí její podoby. „Po celé zemi. Je touhle štedrostí pověstný.“

„Ach ne, on se nechlubil,“ prohlásila s přehnanou svědomitostí paní Gouldová. „Myslím, že je to opravdu hodný člověk, ale je tak hloupý! Ubohý chulo, který obětuje svému bůžku na poděkování za vyléčení stříbrnou ruku nebo nohu, je také tak rozumný a ještě jímavější.“

„Stojí v čele ohromných stříbrných a železářských závodů,“ prohodil Charles Gould.

„No ovšem! Náboženství stříbra a železa. Je to člověk velmi uhlazený, třebaže se tvářil velmi prkenně, když zahlédl na schodech Madonu, která je jenom dřevo a nátěr; ale neřekl mi nic. Milý Charley, slyšela jsem, jak ti lidé spolu mluvili. Je to možné, že chtějí opravdu za ohromné částky čerpat vodu a štípat dříví všem zemím a národům světa?“

„Člověk musí pracovat pro nějaký cíl,“ pravil.

Paní Gouldová se zakabonila a prohlížela si ho od hlavy až k patám. V jezdeckých krátkých kalhotách, s koženými kamašemi (takovou součást výstroje v Costaguaně dosud neviděli), v norfolnském kabátě z šedého flanelu, s velkými ohnivými kníry vypadal na jezdeckého důstojníka, z něhož se stal statkář. Ta kombinace celkem vyhovovala vkusu paní Gouldové. „Jak je ten hoch hubený!“ pomyslela si. „Přepíná se.“ Ale jeho protáhlý, bystrý zarudlý obličej i celá jeho štíhlá postava s dlouhými údy působila rozhodně dojmem urozenosti a ušlechtilosti. Paní Gouldová změkla.

„Byla bych jen ráda věděla, jaký máš dojem,“ zašeptala slabě.

Poslední dny se musel Charles Gould stále jaksi rozmýšlet, než promluvil, a tak si svých dojmů tuze nevšímal. Ale jejich manželství bylo šťastné a nedalo mu mnoho práce odpovědět.

„Mé nejlepší dojmy střezíš ty, má milá,“ pravil vesele; v tom záhadném rčení bylo tolik pravdy, že v něm tu chvíli zmohutněla vděčnost a něha k ní.

Ale paní Gouldové nebylo to rčení nijak záhadným. Lehounce se rozzářila; ale tu již změnil tón.

„Ale je tu skutečnost. Hodnota dolů samých je nesporná. Zbohatneme z nich. Jejich provoz záleží jen na technických vědomostech, které mám, tak jako je má ještě deset tisíc lidí na světě. Ale jejich bezpečnost, jejich trvání jakožto podniku, poskytujícího výtěžek lidem – cizím, více méně cizím lidem – kteří do nich ukládají peníze, je docela v mých rukou. Vnukl jsem zámožnému a vynikajícímu člověku důvěru. Je ti to docela přirozené ne? Já nevím. Nevím, proč jsem mu ji vnukl; ale je tomu tak. S ní je všechno možné; bez ní bych si nebyl troufal nedbat otcových přání. Nebyl bych se vůbec uvázal v koncesi, jako se uvazuje spekulant v nějaké cenné provozní právo za hotové peníze i akcie, aby se podle možnosti obohatil, rozhodně však aby ihned shrábl nějaké peníze. Ne. I kdyby se to bylo dalo provést – o čemž pochybuji – nebyl bych to udělal. Chudák otec tomu nerozuměl. Báł se, že se té zhoubné věci budu zuby nehty držet a čekat na nějakou takovou možnost, a že tak promrhám bídně svůj život. To byl vlastní smysl jeho odporu, který jsme po dobrém uvážení zavrhlí.“

Procházeli se po chodbě. Sahala mu hlavou právě k rameni. Ruku měl nataženu dolů a objímal ji v pase. Břínkal slabě podkovami.

„Deset let mě nespatřil. Neznal mě. Odloučil se ode mne v mém zájmu a nepustil mě zpátky. V dopisech mluvil stále o tom, že odejde z Costaguany, nechá všeho a uteče. Ale byl příliš vzácnou kořistí. Kdyby byli něco vytušili, byli by ho uvrhli do některého svého státního vězení.“

Cvakal zvolna ostruhami. Když se tak procházeli, nakláněl se nad ženou. Velký papoušek otočil po nich úkosem hlavu a pozoroval je bez mžiknutí kulatým okem, jak si vykračují.

„Stýskalo se mu. Od desíti let se mnou mluvíval jako s dospělým. Když jsem byl v Evropě, psával mi každý měsíc. Celých deset let mého života, každý měsíc deset dvanáct stránek. A přece mě neznal! Považ – těch celých uplynulých deset let; v těch letech jsem dospíval v muže. Nemohl mě ani znát. Myslíš, že ano?“

Paní Gouldová zavrtěla hlavou; na tak pádný důvod čekal její manžel právě takovou odpověď. Jenže ona zavrtěla hlavou proto, že se jí zdálo, že nikdo nemůže znát Charlese Goulda jaký vlastně jest, jenom ona. To bylo jasné. Bylo to cítit. Nebylo to třeba dokazovat. A chudák pan Gould starší, který umřel dříve, než se dověděl o jejich zasnoubení, byl pro ni příliš mátožnou postavou, aby u něho předpokládala vůbec nějaké vědění.

„Nerozuměl tomu. Podle mého mínění nemohly být ty doly nikdy na prodej. Nikdy! Po všech jeho útrapách nemohl jsem po nich sáhnout jen kvůli penězům,“ pokračoval Charles Gould; na důkaz souhlasu přitiskla se hlavou k jeho rameni.

Oba dva měli v dobré paměti život, který se právě bídně skončil, když se jejich životy sblížily v oné nádheře nadějně lásky, která se nejcitlivějším bytostem jeví jako triumf dobra nad vším zlem světa. Do jejich životní osnovy vstoupila neurčitá myšlenka na odčinění. Byla tak neurčitá, že se vymykala odůvodňování, ale za to tím silnější. Vynořila se jim tenkrát, kdy nejsilnější iluze nejmocněji rozněcují u ženy pud oddanosti a u muže pud činnosti. Právě ten zákaz jim velel zvítězit. Bylo to, jako by měli mravní povinnost uplatnit svůj bujarý životní názor proti zvrácenému poblouzení únavy a zoufalství. Jestliže při tom mysleli na bohatství, pak jen proto, že souviselo s oním druhým vítězstvím. Paní Gouldová, která byla už od útlého dětství sirotkem, vyrůstala v prostředí myšlenkových zájmů a neobírala se nikdy vábnými vyhlídkami na blahobyť. Byly jí příliš odlehlé a nevěděla nic o tom, že jsou žádoucí. Na druhé straně nepoznala také naprostou nouzi. I sama chu-

doba její tety marchesy nebyla zjemnělé duši nikterak nesnesitelná; zdálo se, že se shoduje s velkým žalem: byla v ní přísnost oběti, přinášené vznešenému ideálu. A tak nebylo v povaze paní Gouldové ani stínu přirozeného prospěchářství. Nebožtíka, na kterého myslívala s něhou (protože to byl Charleyův otec) a trochu s nevolí (protože byl takový slaboch), bylo naprosto nutno odstavit. Nebylo ani jinak možno zabezpečit zdar tak, aby byl po své neprospěchářské, jediné opravdové stránce bez poskvrny.

Charles Gould proti tomu myslel především na bohatství; ale kladl na ně důraz jako na prostředek, nikoli jako na cíl. Kdyby nebyly doly výnosné, nestálo by mu za to ani se jich dotknout. Musel zdůrazňovat tuto stránku podniku. To byla páka, kterou nasazoval u lidí s kapitálem. Charles Gould věřil v doly. Věděl o nich všechno, co o nich bylo možno vyzvědět. Jeho víra v doly byla nakažlivá, třebaže jí nenapomáhal velkou výmluvností; ale obchodníci bývají lidé unáhlení a vznětliví. Osobnost na ně působí více, než se má za to; a Charles Gould svou neochvějnou jistotou hodně přesvědčoval. Ostatně lidem, na něž se obracel, bylo dávno známo, že dolování v Costaguaně je sázkou, která stojí za více než za pakatel. Obchodníci to dobře věděli. Nesnáz, jak na to jít, vězela jinde. Charles Gould jí čelil svým klidem a nezloumnou odhodlaností, které sejevily už i v jeho hlase. Obchodníci se používají do věcí, které by prostý rozum světa nazval pošetilými; rozhodují se někdy z pouhé lidské ukvapenosti. „Dobrá,“ pravil významný člověk, jemuž Charles Gould při návratu v San Francisku jasně vyložil své stanovisko. „Dejme tomu, že bychom se podjali dolování v Sulacu. Byla by v tom především firma Holroyd, která je solidní; dále costaguanský občan, pan Charles Gould, který je také solidní; a konečně vláda republiky. Potud se to podobá otevření atakamských ledkových polí, na nichž se zúčastnila peněžní firma jistého pana Edwardse – a vláda; nebo vlastně dvě vlády – dvě jihoamerické vlády, a víte, co z toho vzešlo. Vzešla z toho válka; vzešla z toho zhoubná, dlouho trvající válka, pane Goulde. Zde je však ta výhoda, že máme jen jednu jihoamerickou vládu,

která číhá na kořist z toho obchůdku. Je to výhoda; ale jsou různé stupně ničemnosti, a tohle je vláda costaguanská.“

Tak mluvil onen významný člověk, milionář, který zakládal kostely v takovém měřítku, jak se slušelo na jeho velikou vlast – právě ten, před nímž pronesli lékaři zlověstné a zaobalené pohružky. Byl to hranatý rozvázný člověk, jehož mírné ramenatosti propůjčovaly hedvábné klogy šosatého kabátu převzácné důstojnosti. Vlasy měl ocelově sivé, brvy dosud tmavé a jeho mohutný profil byl césarským profilem ze starořímské mince. Pocházel však po předcích z krve německé, skotské a anglické, se vzdálenou příměsí dánské a francouzské, a tak získal puritánskou povahu a nenasytnou dobyvačnost. Choval se k svému návštěvníku tak naprosto blahosklonně proto, že si přinesl z Evropy vřelé doporučení a také proto, že měl až nerozumně rád vážnost a odhodlanost, ať se s ní setkal kdekoli a ať směřovala k čemukoli.

„Costaguanská vláda vsadí všechno na tu kartu, nezapomínejte na to, pane Goulde. Nuže, co je Costaguana? Je to bezedná jáma půjček na 10 % a jiných bláhových investic. Po léta se do ní hází oběma rukama evropský kapitál. Náš arci ne. My tady jsme už tak chytří, že nehasíme, co nás nepálí. Umíme sedět a čekat. Jednou se do toho ovšem vložíme. Je to nezbytné. Ale to nespěchá. Sám čas musí čekat na největší zemi v širém božím světě. Budeme udávat směr ve všem: v průmyslu, obchodu, právnictví, novinářství, politice i náboženství, od Mysu Hornova až k průlivu Smithovu a ještě dále, vyskytne-li se na severní točně něco, co by stálo za to, abychom se toho zmocnili. A potom budeme mít kdy popadnout do ruky vzdálené ostrovy a pevniny. Povedeme záležitosti světa, ať se to světu líbí čili nic. Svět proti tomu nic nezmuže – a my, tuším, také ne.“

Těmito slovy, odpovídajícími jeho rozumu, nezvyklému vybavovat obecné myšlenky, chtěl vyjádřit svou víru v osud. Jeho rozum se živil skutečnostmi; a Charles Gould, na jehož obraznost neustále doléhala jediná veliká skutečnost stříbrných dolů, neměl nic proti tomuto názoru na budoucnost světa. Chvilí mu byl proti mysli, ale jen proto, že se před náhlým prohlášením těch úžasných možností vlastní věc, o kterou

běželo, scvrkla téměř vniveč. On sám se svými plány i nerostným bohatstvím západní provincie jako by rázem přišel o všechny známky velikosti. Byl to nepříjemný pocit; ale Charles Gould nebyl hloupý. Cítil, že na něho působí příznivým dojmem; to lichotivé vědomí mu vyloudilo slabý úsměv, který si jeho mocný společník vykládal jako úsměv zdvořilého a obdivného souhlasu. Také on se slabě usmál; a s duchapřítomností, jakou člověk jevívá, když si brání nějakou vzácnou naději, pomyslel si Charles Gould, že právě ta zdánlivá nepatrnost jeho cíle mu dopomůže k vítězství. Člověk, který měří své jednání tak úžasným osudem, ujme se jeho i dolů, protože mu to nepřijde nijak zatěžko. To pomýšlení Charlese Goulda nepokořovalo, protože mu ta věc byla pořád stejně významnou. Ničí velkolepé ponětí o osudu nemohlo oslabiti jeho touhu po vykoupení dolů v San Tomé. Proti jeho cíli, prostorově přesně ohraničenému a v dohledné době zcela dosažitelnému, vypadal ten druhý člověk na chvíli jako bezvýznamný snílek.

Rozložitý a blahosklonný velikán hleděl zamyšleně na něho; pak přerušil krátké mlčení a prohodil, že v Costaguaně poletují koncese přímo ve vzduchu. Každý prostáček, kterému se zachce účasti, může hned nějakou koncesi ulovit.

„Zacpávají jimi našim konzulům ústa,“ pokračoval a v očích mu kmitl veselý úsměšek. Ale rázem zase zvážněl. „Svědomitý, poctivý člověk, který nedá nic na úplatky a chrání se jejich pletich, spiklenectví a klik, dostane brzo pas. Rozumíte, pane Goulde? Personanongrata. Na druhé straně nesmí se na naši pevninu pustit Evropa, a abychom my zasáhli, na to, řekl bych, není ještě doba zralá. Ale my zde my nejsme vláda ani prostáčci. Váš podnik je solidní. Záleží nám hlavně na tom, zdali se druhý společník, to jste vy, dovede sám ubránit třetímu nežádoucímu společníku, kterým bude ta nebo ona lupičská banda, která tvoří costaguanskou vládu. No, co myslíte, pane Goulde?“

Naklonil se dopředu a pohlédl upřeně do neohrožených zraků Charlese Goulda, který si vzpomněl na velkou krabici, plnou otcových dopisů a odpověděl tónem, v němž bylo zhuštěno mnohaleté opovržení i hořkost.

„O znalosti těch lidí, o jejich způsobech i politice bych mohl vyprávět. Jsem do toho zasvěcen už od chlapeckých let. Z přemíry optimismu asi nepochybím.“

„Že ne? Tak dobrá. Musíte si počínat pevně a rázně; mohl byste se také opírat o nás a balamutit je. Ovšem ne příliš. Budeme s vámi držet, dokud to půjde hladce. Ale nedáme se zatáhnout do žádné větší nepříjemnosti. Chtěl bych ten pokus provést. Je v něm jakési nebezpečí a my je podstoupíme, ale nebudete-li moci dojít cíle, proděláme a potom toho necháme. Ty doly mohou počkat, jak víte, byly už dříve zavřeny. Uvědomte si, že v žádném případě nás ani nenapadne vyhazovat zbůhdarma peníze.“

Tak promluvil tenkrát ten velikán ve své kanceláři, ve velkoměstě, kde jiní mužové (v očích lehkověrných obyvatelů též velmi významní) dychtivě čekali, až pokyne rukou. Když se pak více než za rok poté náhle objevil v Sulacu, zdůrazňoval svou nesmlouvavost s nezabalenou upřímností, ke které ho opravňovalo jeho bohatství a moc. Počínal si ještě bezohledněji snad proto, že shlédnuv, co se už stalo a zejména, jak se postupovalo, utvrdil se v přesvědčení, že Charles Gould určitě bude moci dosáhnout cíle.

„Ten chlapík,“ pomyslel si u sebe, „bude snad ještě v té zemi něco znamenat.“

Ta myšlenka mu lichotila, neboť až dosud líčil toho mladíka svým nejbližším takto:

„Můj švagr se s ním sešel v takovém starobylém německém hnízdě poblíž dolů a poslal ho ke mně s dopisem. Patří ke costaguanským Gouldům, čistokrevným Angličanům, narozeným však vesměs v Costaguaně. Jeho strýc se pustil do politiky, byl posledním provinčním prezidentem sulackým a po boji byl zastřelen. Jeho otec byl význačným obchodníkem v Sta Martě, nechtěl mít nic s jejich politikou a po hromadě revolucí přišel na mizinu a umřel. Tohle je Costaguana v kostce.“

Byl to arci takový velikán, že se ho ani jeho nejbližší neptali na jeho pohnutky. Vnější svět směl jen uctivě hloubat nad skrytým smyslem jeho činů. Byl to takový velikán, že jeho štědré nadržování „čistším

formám křesťanství“ (které tak bavilo paní Gouldovou, pokud se vybíjelo prostoduchým stavěním kostelů) pokládali jeho spoluobčané za projev zbožného a pokorného ducha. Zato v jeho kruzích, mezi finančníky, se dívali na převzetí dolů v San Tomé sice s úctou, ale při tom si z nich tajně tropili posměšky. Byl to velikánův rozmar. Ve velké Holroydově budově (ohromné to hromadě železa, skla a kamenných kvádrů na rohu dvou ulic, opředené shora paprskovitě rozbíhavými telegrafními dráty) přednostové hlavních oddělení po sobě čtverácky pokukovali, naznačující si navzájem, že nejsou zasvěceni do tajností santoméjského podniku. Pošta z Costaguany (nebývala velká – jen jediná dosti těžká obálka) se odnášela neotevřena rovnou do pokoje k velíkánovi, odkud nevycházely nikdy příkazy, které by se jí týkaly. V kanceláři si šeptali, že na ni odpovídá vlastnoručně – a dokonce ani odpovědi nediktuje, nýbrž doopravdy píše sám inkoustem a perem a opisy patrně zanáší do svého soukromého kopiáře, nedostupného sprostým očím. Mladí vtipálkové, nepatrná kolečka v té jedenáctipatrové továrně velkoobchodu, netajili se míněním, že jejich veliký šéf přece jen prohloupil a stydí se za svou pošetilost; jiní, starší, ač také nepatrní, zato plní romantické úcty k podniku, který pohltil jejich nejlepší léta, mumlali tajemně a znalecky, že to znamená něco dalekosáhlého; že se chce firma Holroyd ponenáhlu zmocnit celé republiky costaguanské se vším všudy. Ale pravdu měli vlastně ti, kdo v tom hledali koníčka. Velikán tím byl tak zaujat, že se staral o doly v San Tomé sám, byl tím tak zaujat, že mu ten koníček určil i cíl první naprosté dovolené, na kterou se zase po nepamětných letech odebral. Nevedl tam nějaký veliký podnik, nějakou obyčejnou železniční společnost nebo průmyslový svaz. Vedl muže. Byl by se rád v tom příjemně novém ovzduší dodělal úspěchu; na rubu té myšlenky cítil však povinnost při prvních známkách nezdaru toho nechat. Muže lze nechat. Noviny vytroubily, bohužel, po celé zemi, že odjíždí do Costaguany. I když se mu zamlouvalo počínání Charlese Goulda, přece ukápl do svých příslibů pomoci trochu posupnosti. Ještě při poslední rozmluvě, asi půl hodiny před tím, než s kloboukem v ruce

s rachotem vyjel z patia, tažen bílými mezky paní Gouldové, pravil v Charlesově pokoji:

„Dělejte si, jak rozumíte, a já už vám budu umět pomáhat, dokud se budete držet. Ale buďte ujištěn, že v daném případě budeme vědět, jak vás včas nechat být.“

Charles Gould na to odpověděl jenom tolik: „Můžete začít posílat stroje hned, jak vám bude libo.“

Velikánovi se ta neochvějná jistota líbila. Její tajemství bylo v tom, že ty neúprosné podmínky Charlesi Gouldovi v duchu lahodily. Za těchto podmínek uchovávaly si doly právě ty vlastnosti, jimiž je obdařil v dětství; a závisely úplně jenom na něm. Byla to vážná věc a stavěl se k ní také pochmurně.

„Samozřejmě,“ pravil ženě, narážaje na onen poslední rozhovor s odešlým hostem, když se tak procházeli pomalu po pavlači, jsouce sledování podrážděným pohledem papouška – „samozřejmě, takový člověk se může něčeho chopit a zase toho nechat, když se mu zachce. Nedá se porazit. Snad se bude muset zítra vzdát nebo umřít, ale velký stříbrný a železářský podnik přetrvá a jednoho dne se zmocní spolu s ostatním světem i Costaguany.“

Zastavili se u klece. Papouška, který zachytil zvuk slova, které patřilo do jeho slovníku, to přimělo k tomu, že se do toho vmísil. Papoušci mají mnoho lidského.

„Viva Costaguana!“ zavřeštěl vtíravě a vzápětí se načepýřil a hned zase podřimoval za lesklými dráty.

„A ty tomu věříš, Charley,“ otázala se paní Gouldová. „Zdá se mi, že je to hrozné prospěchářství a –“

„Má milá, já si z toho nic nedělám,“ vpadl jí manžel mírně do řeči. „Využívám toho, co vidím. Co na tom, je-li to hlas osudu nebo pouhé teatrální řečnění? V obou Amerikách se pěstuje hodně všelijaké rétoriky. Ovzduší nového světa je snad příznivé deklamačnímu umění. Což jsi zapomněla, jak se tu náš milý Avellanos umí na celé hodiny rozpovídat –“

„Ach, to je něco jiného,“ bránila se skoro pohoršené paní Gouldová. Ta připomínka se k tomu nehodila. Don José byl milý dobrák, který uměl vyprávět a byl zanícen pro velikost dolů v San Tomé. „Jak je můžeš, Charlesi, srovnávat?“ vykřikla vyčítavě. „On trpěl a přece doufá.“

Zdatnost u mužů – o které paní Gouldová nikdy nepochybovala – ji velmi překvapovala, neboť se tolikrát při věcech samozřejmých ukázali neuvěřitelnými poplety.

Charles Gould ji s ustaraným klidem, kterým si ihned zajistil ženin starostlivý soucit, ubezpečil, že je nesrovnává. Vždyť je přece sám Američan a snad by se vyznal v té obojí rétorice – „kdyby to stálo za to“ – dodal zachmuřeně. Dýchal však anglický vzduch déle než trojí pokolení jeho rodiny a prosil, aby to po něm nechtěla. I jeho ubohý otec uměl řečnit. Otázal se ženy, pamatuje-li se na místo v jednom z posledních otcových dopisů, kde pan Gould pronesl mínění, že „Bůh patří s hněvem na tyto země, neboť by jinak propustil aspoň paprsek naděje skulinou v úděsné temnotě pletich, krveprolévání a zločinu, která se vznášejí nad Královnou pevnin.“

Paní Gouldová na to nezapomněla. „Četls mi to, Charley,“ zašeptala. „Byl to překvapující úsudek. Tvůj otec cítil asi hluboce ten strašlivý smutek.“

„Nechtěl se dát obírat. Zuřil nad tím,“ pravil Charles Gould. „Ale ten obraz je dosti přiléhavý. Je zde třeba práva, důvěry, pořádku, jistoty. O těch věcech dovede asi deklamovat každý, ale já připínám svou víru k hmotnému zisku. Jen co se hmotný zisk pevně zakoření, a přivodí nutně ony podmínky, za nichž jedině může dále trvat. Takto lze tu ospravedlnit ziskuchtivost tváří v tvář bezpráví a nepořádku. Lze ji ospravedlnit proto, že bezpečnosti, které vyžaduje, dostane se zároveň s ní i utiskovanému lidu. Lepší spravedlnost přijde až potom. To je ten paprsek naděje.“ Přitiskl si na chvíli úže k boku její útlou postavu. „A kdoví, nestanou-li se v tom smyslu doly v San Tomé onou drobnou skulinou v temnotě, v níž chudák otec už ani nedoufal.“

Vzhledla k němu s obdivem. Rozuměl své věci; zformoval velkolepě její neurčitě nezištné tužby.

„Charley,“ pravila, „ty jsi báječný neposlucha.“

Náhle ji na corrédorů opustil a šel si pro klobouk, měkké šedé sombrero, patřící k národnímu kroji, které se nad očekávání dobře snášelo s jeho anglickým úborem. Vrátil se s jezdeckým bičkem pod paží a zapínal si rukavici z psí kůže; na obličej se zračila odhodlanost jeho smýšlení. Žena na něho čekala nad schody a než ji políbil na rozloučenou, dokončil svou řeč:

„Musíme si být jasně vědomi,“ pravil, „že není možno couvnout. Kde bychom načínali znovu život? Stojíme za tím duší tělem.“

Naklonil se velmi něžně a poněkud kajícně nad jejím obličejem, obráceným vzhůru. Charles Gould rozuměl své věci, protože se neoddával klamům. Gouldovská koncese musela bojovat na život a na smrt zbraněmi, které právě našla v bahně rozkladu, tak naprostého, že už ani nekřičelo. Chystal se shýbnout pro zbraně. Na chvíli se mu zdálo, jako by ho stříbrné doly, které mu zabily otce, zvábily dále, než chtěl zajít; a klikatou logikou citů poznal, že cena jeho života je spjata s vítězstvím. Nebylo možno couvnout.

Paní Gouldová měla při své oddanosti tolik rozumu, že s ním ten pocit sdílela. Dodával životu vzruchu, a byla příliš ženou, aby neměla ráda vzruch. Ale trochu ji přece jen děsil; a když don José Avellanos, houpačící se v americké židli, zašel tak daleko, že řekl: „Ba i kdybyste, můj milý Carlosi, nepochodil; i kdyby snad nějaká neblahá událost zničila vaše dílo, čehož nás Bůh chraň, zasloužíte se o vlast.“ Paní Gouldová vzhledla od stolku s čajem zpytavě na manžela, který se ani nepohnul a jen míchal v hrnku lžičkou, jako by nebyl slyšel ani slova.

Ne, že by se byl don José něčeho takového obával. Nemohl si ani vynachválit ráznost i odvalu milého Carlose. O jeho anglické skálopevné povaze říkával don José, že je jeho nejlepší záštitou; pak se vždy obracel k paní Gouldové se slovy: „A vy, Emilie, dušičko,“ – oslovoval ji s důvěrností stáří a dávného přátelství – „vy jste taková upřímná vlastenka, jako byste se byla narodila uprostřed nás.“

Snad to bylo více méně pravda. Paní Gouldová doprovázela svého muže po celé provincii, když sháněl dělníky, a tak shlédla zemi důkladněji než nějaký čistokrevný Costaguaňan. Ve vybledlém jezdeckém obleku, s obličejem nalíčeným jako sádrový odlitek a mimo to za parného dne chráněným ještě drobnou hedvábnou maskou, jezdila na urostlém lehkonožném poníku uprostřed menší kavalkády. Dva mozos de campo v malebných širácích, s ostruhami na bosých patách, v bílých vyšíváných calzonerách, kožených kazajkách a pruhovaných ponchách jeli vpředu s karabinami na plecích a kolébali se stejnoměrně podle kroku koní. Zadní voj tvořila tropilla nákladních mezků, poháněných vychrtlým snědým mezkářem, který seděl na svém ušatci až skoro u ocasu s vystrčenýma nohama a širokou střechu klobouku měl staženu hodně dozadu, takže mu ovíjela hlavu jako svatozář. Don José jim na tu výpravu doporučil za organizátora a komisaře starého costaguanského důstojníka, penzionovaného majora nízkého původu, kterému však před-

ní rodiny přály pro jeho blancovské smýšlení. Špičky šedých knírů mu spadaly až přes bradu a jak jel po levici paní Gouldové, rozhlížel se vlídnýma očima kolem, upozorňoval ji na ráz krajiny, uváděl, jak se jmenují drobná puebla, statky, haciendy s hladkými zdmi, věnčící jako nějaké protáhlé tvrže pahorky nad úvalem sulackým. Úval s osením, pláněmi, lesinami a vodními záblesky se prostíral jako park od modře zamžené daleké sierry až k nesmírnému obzoru z trávy a oblohy, kde velká bílá mračna jako by se zvolna propadala do šera svých stínů.

Muži orali dřevěnými pluhy, taženými voly pod jařmem, ztrácejíce se na širé prostoře, jako by doráželi na nekonečno. V dálce cválali na koních vaquerové a na rozsáhlých potreros, kam až oko dosáhlo, pásala se v jediné křivce veliká stáda, obrácená rohatými hlavami jedním směrem. Košatá linda zastiňovala u cesty doškovou salaš; obtížení indiáni, vlekoucí se husím pochodem, smekali klobouky a zdvíhali smutné, němé zraky ke kavalkádě, rozvířující prach z rozdroleného camino real, který kdysi vystavěli jejich porobení předkové. Každým dnem, co byla paní Gouldová na cestě, jako by pronikala blíže k duši toho kraje, jehož nitro, nedotčené chatrným evropským nátěrem přístavních měst, se před ní tak velkolepě rozevíralo; byl to širý kraj rovin a hor a lidí, trpících a němých, čekajících s jímavou nehybnou trpělivostí na budoucnost.

Poznala jeho pamětihodnosti i jeho pohostinství, které jí prokazovali s jakousi uspávací vážností ve velkých domech, obrácených dlouhými zdmi bez oken a mohutnými vraty k větrným pastviskům. Posažovali ji v čelo stolu, u něhož s patriarchální prostotou sedalo panstvo i čeleď. Paní domů hovořily při měsíci tiše pod oranžovníky ve dvoře a jejich lahodný hlas a jaksi záhadně vyrovnaný život vrývaly se jí do mysli. Zrána pak pánové v sombrerech se šňůrami a ve vyšívaných jezdeckých úborech, vyprovázeli odjíždějící hosty na dobrých koních, jejichž postroje hýřily stříbrem, až k mezníkům svých statků, kde se s nimi vážně rozloučili a odporučili je do Boží ochrany. Ve všech těch domech slyšela vyprávět o politických násilnostech: že byli přátelé, příbuzní přivedeni na mizinu, uvrženi do žaláře, že padli v bojích ne-

smyslné občanské války, že byli za zuřivých proskripcí barbarsky popraveni, jako by tamější vláda záležela v svévolném zápolení potrhých ďáblů, kteří se na tu zemi vyřítili s šavlemi a uniformami a nabubřelými frázemi. A z úst všech se ozývala nylvá touha po míru a strach před úřady i s jejich strašidelnou parodií správy bez zákona, bezpečnosti a spravedlnosti.

Snášela výborně celé dva měsíce cestování; vzdorovala únavě vytrvalostí, s jakou se někdy k svému úžasu člověk setkává u žen na pohled velmi choulostivých – jako by byly posedlé houževnatostí. Starý costaguanský major don Pepé projevoval o tu křehotinku velkou starostlivost a nakonec ji pojmenoval: „neúmorná seňora“. Z paní Gouldové se stávala opravdu Costaguaňanka. Poněvadž poznala v jižní Evropě pravý venkov, věděla, jací jsou to vzácní lidé. Viděla v zamklém tahounu se smutnýma očima člověka. Viděla je, jak nosí po silnici břemena a jak se dřou na rovině pod slaměnými širáky a bílé šaty se jim na těle třepotají větrem; pamatovala si vesnice podle skupiny indiánek u studny, která se jí vryla do paměti, podle mladé indiánky se zádumčivým smyslným profilem, která zdvíhala hliněnou nádobu se studenou vodou u dveří tmavé chýše s dřevěnou stříškou, prohýbající se pod velkými hliněnými džbány. Na důkladných dřevěných kolech volských kár, zařazených až po nápravy do prachu, bylo ještě znát záseky sekery; a nosiči uhlí spali nataženi v řadě vedle sebe v pruhu stínu pod nízkou hliněnou zídkou a nad hlavou měl každý svůj náklad.

Důkladné kamenné zdivo mostů a chrámů, které po sobě zanechali dobyvatelé, hlásalo nevážnost k lidské práci, nucené práci zaniklých národů. Moc krále a církve byla ta tam, ale kdykoliv uviděli nějakou rozložitou zříceninu, shlížejíci s pahorku na nízké hliněné zídce vesnice, don Pepé přerušoval vyprávění o svých výpravách a vykřikoval:

„Ubohá Costaguana! Dříve plynulo všechno páterům a lidu nic; a teď plyne všechno těm mocným politikům v Sta Martě, těm černochům a zlodějům.“

Charles mluvil s alkaldy, s fiskaly, s předáky ve městech a s caballery na statcích. Okresní velitelé mu nabízeli doprovod – mohl se totiž vyká-

zati úřední plnou mocí od tehdejšího politického přednosty ze Sulaca. Kolik ho ta listina stála zlatých dvacíti dolarů, to věděl jen on, pak velikán ze Spojených států (který ráčil vlastnoručně odpovídat na sulackou poštu) a ještě trochu jiný velikán s tmavě olivovou pletí a těkavýma očima, který tehdy bydlel v paláci sulacké intendencie a holedbal se svou kulturností a vůbec evropanstvím rázu poněkud francouzského, neboť prožil několik let ve Francii – jak sám říkal, ve vyhnanství. Bylo však celkem dosti známo, že právě před odchodem do vyhnanství prohrál v kartách celou pokladní hotovost z celnice malého přístavu, kde mu vlivný známý dopomohl k místu podřízeného výběrčího. Ta mladická nerozvážnost ho kromě jiných nepříjemností dohnala k tomu, že se nějaký čas živil v Madridě jako sklepník; ale měl asi přece jen velké nadání, protože se mu tak skvěle poštěstilo uchytit zase v politice. Charles Gould vysvětloval s klidnou rozvážností svou věc a říkal mu při tom excellence.

Provinční excellence vzala na sebe výraz znuděné povýšenosti a nakláněla se pravým costaguanským způsobem u otevřeného okna v křesle dozadu. Na náměstí vytrubovala právě vojenská kapela operní směsi; pozvedl dvakrát ruku a vyžádal si ticho, aby si poslechl oblíbená místa.

„Skvělé, rozkošné!“ zamumlal; Charles Gould zatím stál s nevyzpytatelnou trpělivostí vedle něho a čekal. „Lucia, Lucia di Lammermoor! Horuji pro hudbu. Unáší mne. Ha! ten božský ha! Mozart. Si! božský... Co jste to říkal?“

Samozřejmě dolétly už k němu zprávy o záměrech nového příchozího. Mimo to dostal ze Sta Marty úřední vyrozumění. Choval se vypočítavě tak, aby zakryl svou zvědavost a udělal na návštěvníka dojem. Ale když zamkl na druhém konci pokoje do velkého psacího stolu něco drahocenného, hned rozvázal a chutě se vrátil ke křeslu.

„Chcete-li vystavět u dolu vesnice a shromáždit tam obyvatelstvo, budete na to potřebovat dekret ministerstva vnitra,“ prohodil, jako by se nechumelilo.

„Už jsem poslal pamětní spis,“ pravil odhodlaně Charles Gould, „a nyní spoléhám na příznivé vyřízení vaší excellence.“

Jeho excelence byla člověkem velmi náladovým. Když dostal peníze, zalila jeho prostou duši veliká něžnost. Zničehonic si hluboce povzdechl.

„Och, done Carlosi! Především tu v provincii potřebujeme takových pokročilých lidí, jako jste vy. Jaká otupělost – otupělost u těch aristokratů! Jaký nedostatek smyslu pro celek! Jaká nepodnikavost! Já, který mám za sebou důkladná evropská studia, chápete –“

S jednou rukou vsunutou za vypjatá prsa vystupoval a klesal na špičkách a celých deset minut, skoro bez nabírání dechu dorážel obrazně na Charlese Goulda, který mu čelil zdvořilým mlčením; pak náraz, jako by byl odražen od pevnosti, ustal a zabořil se do křesla. Aby zachránil svou vážnost, honem propustil velebným pokynutím hlavy toho zamlklého člověka a s mrzutou, znavenou blahosklonností pronesl tato slova:

„Spoléhejte se na mou osvětlenou dobrotu, dokud si toho svým vzor-ným občanským chováním zasloužíte.“

Popadl papírový vějíř a začal se jím nadutě ovívat. Charles Gould se uklonil a vzdálil. Potom náhle vějíř upustil a hodně dlouho civěl užasle a zmateně na zavřené dveře. Nakonec pokrčil rameny, jako by se chtěl utvrdit v svém opovržení. Studený, tupý. Bez síly ducha. Ryšavec. Pravý Angličan. Pohrdal jím.

Co znamená to netečné a chladné chování? Byl první z politiků, vysílaných postupně z hlavního města spravovat západní provincii, kterého zarazilo v úředním styku urážlivě sebevědomé vystupování Charlese Goulda.

Charles Gould byl toho mínění, že když už se vykupuje za to, aby nebyl obtěžován, posloucháním ubožáckého žvastu, nezavazuje ho to nikterak k tomu, aby sám žvanil. Rozlišoval mezi tím. Provinčním autokratům, před nimiž se pokojné obyvatelstvo všech vrstev odjakživa třásl, působila uzavřenost toho anglického inženýra nepříjemný pocit, který se kolísal mezi podlízavostí a sverepostí. Všichni přišli ponenáhlu na to, že ať je kterákoliv strana u vesla, má ten člověk vždycky vydatné vztahy k vyšším úřadům v Sta Martě.

Bylo tomu skutečně tak a bylo z toho jasně vidět, že Gouldovi nejsou tak zámožní, jak se vrchní inženýr nové železnice právem domníval. Na radu dona José Avellana, který byl dobrým rádcem (třebaže bázlivým po hrozných zkušenostech za časů Guzmána Benta), vyhýbal se Charles Gould hlavnímu městu, ale když si o něm tamější cizí usedlíci povídali, přezdívali mu „sulacký král“ (v té ironii se tajilo mnoho opravdového). Na jednoho advokáta z costaguanské komory, který slynul dovedností a počestností a byl z význačné rodiny Moragů, majitelky rozsáhlých statků v úvalu sulackém, ukazovali cizincům s nádechem tajemnosti a úcty, to že je jednatel dolů v San Tomé – „tot' se ví, že politický“. Byl štíhlý, mlčenlivý a nosil černé licousy. Bylo o něm známo, že má volný přístup k ministrům a že hojní costaguanští generálové vždycky rádi u něho obědvají. Prezidenti mu udíleli bez váhání slyšení. Dopisoval si čile se strýcem z matčiny strany, donem José Avellanem, ale své dopisy kromě těch, jimiž vyjadřoval konvenčně svou uctívou oddanost, málokdy svěřoval costaguanské poště. Tam se totiž obálky napořád otvírají s nenucenou a dětinsky drzou nestydatostí, jakou mívají španělsko-americké vlády v krvi. Ale třeba podotknouti, že asi tou dobou, kdy se znovu otevřely doly v San Tomé, mezkař, kterého Charles Gould dříve zaměstnával na svých cestách po campu, rozhojnil svým houfcem slabounkou dopravu, udržovanou přes horská sedla mezi santamartskou vysočinou a sulackým úvalem. Po té krkolomné a nebezpečné cestě nikdo necestuje, leda zcela výjimečně, a podle toho, jak si stál obchod ve vnitrozemí, nebylo třeba rozmnožovat dopravní prostředky; ale tomu člověku se to podle všeho vyplácelo. Kdykoliv se vydal na cestu, vždycky se pro něho našly nějaké zásilky. Všecek snědý a strnulý, v kalhotách z koziny s chlupy obrácenými ven, tak sedával až u ocasu na svém pěkném mezku, širák měl obrácený proti slunci a s blaženě lenošivým vzezřením svého podlouhlého obličeje broukal si celé dni naříkavou milostnou píseň nebo zase s nezměněným výrazem hulákal dopředu na svou nepatrnou tropillu. Nahore na zádech mu visela malá kulatá kytara a v jednom nákladním sedle měl ve dřevě uměle vydlabaný otvor, do něhož se dal vsunout svitek papíru, načež se ucpal dře-

věným klínem a znovu zatloukl hrubým režným plátnem. Když byl v Sulacu, celé dni kouřil a podřimoval (jako by neměl docela nic na práci) na kamenné lávce před průjezdem Gouldovic casy a naproti oknům Avellanovic domu. Před dávnými lety bývala jeho matka vrchní pradle-nou u Avellanů vyznala se zvláště v škrobení. On sám se narodil na jed-né jejich haciendě. Jmenoval se Bonifacio, a když don José kolem páté šel přes ulici za doňou Emilií, vždycky mu na jeho ponížený pozdrav pokynul hlavou nebo rukou. Vrátní z obou domů hovořivali s ním ospa-le s jakousi vážnou důvěřivostí. Po večerech hrával karty, a když byl v sváteční štědré náladě, chodíval do zapadlých uliček za děvčaty pey-ne d'oro. Ale i on byl člověk mlčenlivý.

8

Kdo se z nás dostal do Sulaca ať již ze zvědavosti, nebo za obchodem v letech před zavedením železnice, pamatuje se, jaký byl v té odlehlé provincii zásluhou dolů ustálený život. Tenkrát nebylo navenek ještě tolik změn, jako prý je teď, kdy po ulicích konstituce jezdí tramvaje, vozové cesty vybíhají daleko do kraje, až do Rinconu a jiných vesnic, v nichž mívají cizí obchodníci a „ricos“ své moderní vily, a kdy se táhne rozsáhlé nákladní nádraží u přístavu, který má výlodiště, dlouhou řadu skladišť a své docela vážné, organizované dělnické nepokoje.

Tenkrát nebylo o dělnických nepokojích ještě ani slechu. Přístavní cargadores byli arci vzpurná cháska, složená z všelijaké holoty, která měla svého patrona. Stávkovali pravidelně (vždycky, když byly býčí zápasy) a proti té nepleše nesvedl nic kloudného ani Nostromo, když byl na vrcholu vážnosti; ale zrána po každé fiestě, než si indiánské zelinářky na náměstí roztáhly parasoly z pytloviny, dokud ještě na tmavé obloze bledě prosvítaly sněžné vrcholy Higueroty, přízrak jezdce na stříbrošedé klisně rozřešil hravě pracovní problém. Jeho oř procházel uličkami špinavých čtvrtí a zarostlých ohrad v starých baštách mezi černými, neosvětlenými shluky chýší, které vypadaly jako chlívky, jako psí boudy. Jezdec bušil rukovětí těžké pistole na dveře sprostých pulperií, rozviklaných šeredných přístřešků, opřených o zborcený kus pyšné zdi, do dřevěných boků stavení, tak tenounkých, že bylo v přestávkách mezi hromovým řinkotem jeho ran zevnitř slyšet chrápání a ospalé bručení. Vyvolával je výhrůžně jménem jednou, dvakrát ze sedla. Do zamlklého šera doléhaly k strnulému jezdci ospalé odpovědi – nevrlé, chlácholivé, vzteklé, žertovné nebo úpěnlivé a do mrtvého ticha se pojednou vyhrnula s kuckáním postava. Občas se ozvala tlumeně okenním otvorem nějaká ženská: „Hned přijde, seňore,“ a jezdec na nehybném koni čekal mlčky dále. Ale když musel náhodou slézt, tu se ozvala zuřivá tahanice a polohlasité kletby a za chvíli vylítl ze dveří

chatrče nebo pulperie cargador hlavou dopředu a s roztaženými rukama a natáhl se jak široký tak dlouhý u předních nohou stříbrošedé klisny, která jen zastříhala drobnými špičatými ušima. Byla na takovou práci zvyklá; muž se pak sebral a honem odešel vrávoravým krokem od Nostromovy pistole, vrče si potichu nadávky. Když za svítání vyšel kapitán Mitchell starostlivě v nočním úboru na dřevěnou pavlač, táhnoucí se podél celé pobřežní budovy O. P. S., uviděl už cargadory v plné práci, jak se činí kolem nákladních jeřábů a snad též uslyšel, jak neocenitelný Nostromo, který už zatím slezl a měl na sobě kostkovanou košili a rudou šerpu středomořského námořníka, huláká na konci hráze hromovým hlasem povely. Chlapík k pohledání!

Doposud tam nepronikl hmotný aparát zdokonalené civilizace, který zahlazuje rázovitost starých měst stereotypními vymoženostmi moderního života; ale na zvětšelou starobylost Sulaca, kterou vyznačovaly štukované domy se zamřížovanými okny a mocné nažloutlé zdi opuštěných klášterů, ukryté za řadami ponuře zelených cypřišů, zapůsobila už sotva znatelně modernost dolů v San Tomé. Pozměnil se též vnější ráz davů, které se tísnily o svátcích na náměstí před otevřeným portálem katedrály, neboť v nich bylo plno bílých ponch zeleně pruhovaných, které si zvolili santoméjští havíři za sváteční oblek. Přisvojili si též bílé klobouky se zelenou stuhou a šňůrou – dobré výrobky, které se dostaly velmi lacino ve skladišti správy dolů. Pokojný chulo, oděný těmito barvami (v Costaguaně tak nezvyklými) býval přece jen málokdy do krve ztlučen za to, že se zprotivil městským strážníkům; a také mu nehrozilo nebezpečí, že ho po cestě chytí do las verbířští lancerové – což byl způsob odvádění po dobrém, který měl v republice téměř zákonitou platnost. Takto se daly naverbovat do vojska celé vesnice; ale jak říkával don Pepé paní Gouldové, krče při tom bezradně rameny: „Co chcete! Chudáci. Pobrecitos! Pobrecitos! Ale vždyť stát musí mít vojáky.“

Takto odbornicky mluvíval don Pepé, bojovník s převislým knírem, s ořechově hnědým hubeným obličejem a s holou, litinovou čelistí, připomínající jízdního skotáka z širokých jižních llanos. „Chcete-li slyšet

starého Paezova důstojníka, seňorové,“ tak zahajoval všechny své řeči v aristokratickém klubu v Sulacu, kam mu zjednaly přístup služby, prokázané zmařené federaci. Klub, který vznikl v dobách prohlášení costaguanské samostatnosti, uváděl pyšně mezi svými zakladateli mnoho osvoboditelských jmen. Nesčetněkrát despoticky potlačený od rozmanitých vlád, pamatoval proskribce a nejméně jedno hromadné vyvraždění členů, kteří se na rozkaz snaživého vojenského velitele truchlivě sešli na hostinu (chátra je pak svlékla do naha a vyházela z oken na náměstí), tou dobou však už zase klidně vzkvétal. Poskytoval cizincům štědře pohostinství v chladných velkých místnostech historické části přední fronty, kde kdysi sídlil vysoký hodnostář svaté inkvizice. Obě uzavřená křídla chátrala za zabeđenými dveřmi a jakýs takýs hájek mladých oranžovníků, vyrostlý na nedlážděném patiu, zakrýval nadobro sesutou zadní frontu naproti bráně. Z ulice se tam vcházelo jako do nějakého osamělého sadu; člověk se octl u paty rozviklaného schodiště, střezeneho omšelou podobou jakéhosi světce biskupa s mitrou a berlou, který měl své jemné ruce zkříženy na prsou a pokorně snášel tu potupu, že mu urazili nos. Shora pokukovaly po člověku čokoládové obličejové sluhů s rozježenými černými vlasy; k uším doléhal ťukot kulčnickových koulí, a když člověk vystoupil po schodech, v prvním sále bylo nejspíše vidět dona Pepé, jak sedí v dobrém světle strnule v křesle s rovným opěradlem, potahuje si kníry a přitom si slabikuje v santamartských novinách, které si drží na délku paže od sebe. Jeho koně vzpurné, ale vytrvalé vrané hovádo – bylo vidět na ulici, jak nehnutě klímá pod ohromným sedlem a hubou se skoro dotýká kamenné obruhy chodníku.

Když se vrátil don Pepé „z hor“, jak zněla často užívaná sulacká fráze, bývalo ho též vidět v saloně Gouldovy casy. Sedal se skromným sebevědomím opodál čajového stolku. Kolena měl sražena k sobě, ve vpadlých očích mu kmital vlídný záblesk šibalství a občas utrousil do proudu řeči své drobné ironické šprýmy. Měl v sobě jakési zdravé, rozmarne chytráctví a notnou dávku ryzí lidskosti, s jakou se často setkáváme u prostých starých vojáků, kteří statečně přestáli krkolom-

nou vojančinu. Dolování arci vůbec nerozuměl, ale měl docela jiné zamětnání. Měl na starosti obyvatelstvo celého důlního území, od temene rokliny až k úpatí hory, kde vystupuje vozovka na planinu a přetíná potok dřevěným můstkem, zeleně natřeným – zelená barva naděje byla totiž také barvou dolů.

V Sulacu se vyprávělo, že tam „na horách“ se don Pepé prochází po strmých stezkách, opásán velkým mečem a ve vetché uniformě s majorskými epauletami ze začernalého stříbra. Havíři byli většinou indiáni s velkýma plachýma očima, a tak mu říkali taito (otče), jak říkají ti costaguánští bosáci každému, kdo nosí střevice; ale Basilio, osobní sluha pana Goulda a vrchní sluha v jeho case, ho jednou z poctivé snahy po tom, co se sluší, ohlásil těmito slavnostními slovy: „Přijel el señor gobernador.“

Don José Avellanos, který byl tehdy právě v saloně, měl z toho trefného titulu nesmírnou radost, a když se ve dveřích objevila vojácká postava starého majora, pozdravil ho jím škádlivě. Don Pepé se usmál do svých dlouhých knírů, jako by chtěl říci: „Ještě že jste si nevymysleli pro starého vojáka horší název.“

Zůstal již seňorem gubernadorem a šprýmovával o své hodnosti i o svém panství; mluvil o něm před paní Gouldovou s rozmarnou nadsázkou:

„Jakmile tam, seňoro, na sebe narazí dva kameny, hned je slyší gobernador tůknout.“

Načež si znalecky poklepal špičkou ukazováku na ucho. I když se počet santoméjských havířů zvýšil na šest set, přece jako by pořád znal každého zvlášť, všechny ty nesčetné José, Manuely, Ignacie ze všech tří hornických vesnic, které mu podléhaly – primo – segundo – tercero. Poznával je nejen podle jejich placatých, neveselých tváří, které připadaly paní Gouldové všechny stejné, jako by braly všechny na sebe tutéž zděděnou podobu strádání a sebezapření, nýbrž patrně i podle neskonale odstupňovaných odstínů jejich rudohnědých, tmavohnědých, měděně hnědých zad, když obě směny, svlečené do plátěných spodků a s koženými přílbami, splývaly v jediné směsici nahých údů, krumpá-

čů, přehozených přes rameno, klátících se lamp, a silně šoupaly nohama v sandálech po širé plošině před vchodem do hlavní štol. Byla to chvíle oddechu; indiánští hoši se opírali netečně o dlouhou řadu prázdných korbových vozíků; obezdívači a kutači dřepěli na patách a kouřili dlouhé doutníky; velké dřevěné sjíždě, trčící přes okraj plošiny před štolou, utichly; bylo slyšet jenom, jak se neustále hrne voda v otevřených náhonech a prudce zurčí, jak šplíchají a hrčí turbíny, a jak odměřeně buší stoupy, které roztloukaly na dolní plošině drahocennou rudu na prach. Vůdcové part, kteří se odlišovali mosaznými medailemi, pověšenými na holých prsou, pořádali své čty; nakonec hora pohltila polovinu zamlklého davu a druhá polovina odtáhla v dlouhých šicích po klikatých stezkách, vedoucích na dno rokliny. Roklina byla hluboká; až dole se vinul mezi sálavými stěnami skal pruh vegetace a podobal se tenounké zelené šňůře, na níž tři chumáče banánovníkových skvrn a palmetového vlášení a stinných stromů označovaly vesnici První, Druhou a Třetí, v nichž byli ubytováni havíři Gouldovy koncese.

Už od počátku se hrnuly celé rodiny na to místo v Higuerotě, odkud se roznesla po pastýřském campu zvěst o práci a bezpečí a jako vodstvo při povodni pronikla až do nejzazších koutů a skrýší dalekých modrých hradeb sierry. Vpředu šel obyčejně otec v špičatém slaměném klobouku, za ním matka s většími dětmi a zpravidla též drobounký oslík; všichni se vlekli s břemenem až na vůdce a snad i nějakou dospělou dívku, chloubu rodiny, která si vykračovala bosky a rovně jako svíce s copy černých vlasů, s tupým pyšným profilem, bez nákladu, jen na zádech nesla malou tamější kytaru a kožené opánky, svázané k sobě. Při pohledu na ty hloučky, roztažené na pěšinách, protínajících pastviny, nebo utábořené u královské silnice, říkali si pocestní jezdci:

„Už zase jdou lidé do dolů v San Tomé. Zítra jich uvidíme ještě více.“

Potom cválali v šeru dále a rozmlouvali o velké novince v provincii, o dolech v San Tomé. Chce prý je vést nějaký bohatý Angličan – a snad to ani není Angličan, quien sabe! Ó ano, už to začalo. Hlouček, který přihnal do Sulaca stádo černých býků na příští corridu, vyprávěl, že je se zápraží posady v Rinconu, necelou francouzskou míli od města vidět,

jak na kopci nad stromy blikají světla. Bývá prý těž vidět nějakou ženu, jak sedá z jedné strany na koni, nikoli v přenosném sedátku, nýbrž v jakémsi sedle. Prochází se též po horských stezkách. Snad je to inženýrka.

„Nesmysl! To není možné, seňore!“

„Si! Si! Una Američana del Norte.“

„Inu, když jste o tom, ctihodný pane, zpraven. Una Američana; už to bude něco takového.“

Trochu se zasmáli, udiveně i pohrdlivě, a při tom si stále ostražitě všímali stínů po cestě; když člověk cestuje pozdě po campu, setká se s všelijakými pobudy.

Don Pepé se vyznal nejen v mužích, ale jediným pozorným, zamyšleným pohledem dovedl určit ve svém panství i každou dívku, ženu i výrostka. Jenom drobotina ho přiváděla občas do rozpaků. Často společně s padrem hloubali na návsi nad hromadou klidných snědých děcek a potichu se domlouvali, snažíce se je utřídit; jindy se zase raději hned přímo vyptávali na původ nějakého rozšafného škvorněte, které potkali na cestě, kde si docela nahé vážně vykračovalo s doutníkem v pusince a ozdobené růžencem, uzmutým matce, jehož zrnka mu visela přes kadečkovité bříško. Duchovní a světský pastýř havířského stádece byli dobrými přáteli. S lékařským pastýřem, drem Monyghamem, který přijal ten úřad od paní Gouldové, se už tak důvěrně nestýkali. Vždyť ani nebylo možno stýkat se důvěrně se seňorem doktorem, který byl se svými zkřivenými zády, svěšenou hlavou, potměšilými ústy a zlým kosým pohledem tak záhadný a nebezpečný. Ostatní dva představení pracovali spolu v nejlepší shodě. Páter Román, vyschlý, drobný, čiperný, vrásčitý, s velkýma kulatýma očima, náramný šňupák, prodělal už také mnoho tažení; vyzpovídal už na bojištích republiky mnoho prostých duší, poklekal vedle umírajících na travnatých stráních i v lesním šeru a poslouchal jejich poslední zpověď; v chřípí mu při tom čpěl dým střelného prachu a uši mu zaléhaly praskotem mušket a bzukotem a rachotem střel. A co na tom bylo zlého, že si po každé zvečera zahráli na faře s umaštěnými kartami, než se šel don Pepé naposledy přesvěd-

čit, jsou-li důlní hlídači, které si sám zorganizoval, všichni na svém místě. Na ten poslední úkon před spaním se don Pepé doopravdy opásával svou starou šavlí na verandě dokonalého amerického bílého domku ze dřeva, jemuž páter Román říkal fara. Poblíž fary se táhlo nízké tmavé stavení se špičatou střechou, jako nějaká rozložitá stodola, s dřevěným křížem na lomenici. To byla havířská kaple. Tam sloužil páter Román denně mši před šerým oltářním obrazem Zmrtvýchvstání, na němž stála rovně na jednom rohu šedá náhrobní deska, v oválu sinavého světla se vznášela vzhůru kostnatá, mrtvolně bledá postava a napříč v smolném popředí ležel sražený hnědý legionář s přílbou. „Tento obraz, mé dítky, muy linda e maravillosa,“ říkával páter Roman některým ze svého stáda, „na který tu patříte dík štědrosti ženy našeho seňora administradora, byl namalován v Evropě, v zemi světců a zázraků, mnohem větší, než je naše Costaguana.“ Načež si v zápalu šňupl. Ale když jednou nějaký všetečka chtěl vědět, kterým směrem leží ta Evropa, zdali dolů či nahoru od pobřeží, tu páter Román, aby zakryl rozpaky, se zatvářil velmi upjatě a přísně. „Je rozhodně velmi daleko. Ale takoví hloupí hříšníci z dolů v San Tomé, jako jste vy, měli by raději vážně myslet na věčná muka a nevyptávat se na velikost země, jejíž kraje a obyvatelé úplně přesahují váš rozum.“

Řekli si: „Dobrou noc, padre,“ a „Dobrou noc, done Pepé,“ a potom gobernador odešel dlouhým těžkým krokem do tmy, přidržuje si šavli k boku a nakláněje se dopředu. Místo rozmarnosti, jaká se hodila k nevinné hře v karty o několik doutníků a otýpku cesminy, vzal na sebe rázem strohou služební náladu důstojníka, který se vydává na obhlídku předních stráží utábořeného vojska. Na jediné silné zahvzdnutí na píšťalu, kterou měl viset kolem krku, se mu ozvalo ihned v odpověď pronikavé pískání, do něhož vpadalo štěkání psů, až nakonec potuchlo u temene rokliny; a v tom tichu se vynořili dva sereňové, hlídající most, a kráčeli bez hlesu k němu. Z jedné strany stálo u cesty dlouhé dřevěné stavení – skladiště – ze všech stran zavřené a zatarašené; naproti němu druhé bílé stavení ze dřeva bylo ještě delší a mělo verandu; byla to nemocnice; v bytě dra Monyghama svítila obě okna.

Nehýbalo se ani hebké listí skupiny pepřovníků, tak mrtvá byla tma, vyhrátá sáláním rozžhavených skal. Don Pepé stál chvíli mlčky proti oběma nehybným sereňům a tu pojednou shora z holého horského úbočí, posázeného sem tam loučemi, které vypadaly jako ohnivé kapky, rozprsklé ze dvou plápolavých světelných chumáčů, zarachotily rudné sjíždě. Řinčení a harašení se zrychlovalo a zesilovalo a stěny rokle je odrážely s dunivým ropotem na planinu. Rinconský posadero se zapřísahal, že když se za tichých nocí bedlivě poslouchá, bývá od brány slyšet, jako by byla v horách bouře.

Charles Gould si představoval, že se ten zvuk jistě rozléhá až k nejzazším hranicím provincie. Když jel v noci do dolů, setkával se s ním na pokraji lesíku hned za Rinconem. Nemýlil se, bylo to podrážděné vrčení hory, drcené stoupami, z níž se valil drahocenný proud; ozývalo se mu v srdci jako mohutný manifest, burácející přes celou zemi, a jako zázračné vyplnění smělé touhy. Tu touhu zaslechl už dávno. Zaslechl v duchu její zvuk právě tenkrát navečer, když se ženou projeli křivoláckým cípem lesa a zarazili koně u potoka a po prvé se rozhlédli po pusté roklině, zarostlé jako džungle. Místy z ní trčela koruna palmy. Ve vysoké strži za hranou hory San Tomé (která je čtverhranná jako stavení), se třeptil mezi tmavohnědými vějíři kapradin tenounký proužek vodopádu. Don Pepé, který je doprovázel, popojel, napřáhl ruku k roklině a s posměšnou vážností prohlásil: „Pohled'te na opravdový hadí ráj.“

Potom se otočili a jeli na noc zpátky do Rinconu. Alkalde – starý moreno, vyhublý na kost, který býval za časů Guzmanu Benta seržantem uklidil se i s třemi hezkými dcerami uctivě z domu a udělal místo cizí señoře a ctihodným caballerům. Chtěl po Charlesi Gouldovi (kterého pokládal za nějakou záhadnou úřední osobu), jenom aby připomenul nejvyšším úřadům – el gobierno supremo – penzi (asi dolar měsíčně), na kterou si činil nárok. Slíbili prý mu ji, prohlásil a narovnal bojovně svůj schýlený hřbet, „před dávnými léty za statečnost v bojích s divokými indiány, ještě za mých mladých let, señore.“

Vodopádu už nebylo. Kapradiny, které kdysi bujely v jeho tříšti, uschly kolem vysušené tůně. Vysoká úžlabina se proměnila jenom ve velké

koryto, napolo zasuté struskami a odpadky vykopávek. Bystřina byla nahoře zahrazena a voda z ní se hrnula otevřenými náhony z vydla-
baných kmenů, ubíhajících na kozách k turbinám, které poháněly stou-
py na dolní plošině – mesa grande hory San Tomé. Na vodopád s úžas-
nými kapradinami, který byl jako visutá zahrada nad skalami rokle,
zůstala památka jen v akvarelové skice; načrtla si ji zběžně jednoho
dne na mýtině v houští, sedíc ve stínu slaměné stříšky, kterou jí zřídili
pod velením dona Pepé na třech hrubých kolech.

Paní Gouldová viděla všechno od počátku; jak káceli pustinu, jak
klestili cestu a vysekávali na skalnatém úbočí San Tomé nové stezky.
Bydlela tam s mužem celé neděle; pobývala ten rok tak málo v Sulacu,
že když se objevil na alamedě Gouldův kočár, bylo z toho ve společnosti
pozdvížení. Z mohutných rodinných kočárů, plných starých seňor
a černoookých seňorit, které se obřadně projížděly po stinné aleji, máva-
ly k ní živě bílýma rukama a šveholily na pozdrav. Doña Emilia „přijela
z hor“.

Jenže ne na dlouho. Za několik dní odjížděla doña Emilia zase „do
hor“ a její úhlední kočárovi mezci si zase nadlouho pohověli. Viděla, jak
stavěli na dolní „meze“ první dřevěný dům, v němž měla být kancelář
a byt dona Pepé; slyšela se vzrušeným povděkem, jak rachotil první
náklad rudy po sjízdi, dosud jediné; stála vedle svého muže mlčky
a rozčilením ji zamrazilo v té chvíli, když uvedli po prvé do chodu první
baterii pouhých patnácti stoup. Tehdy, když zazářily pod přístřešky
daleko do noci ohně první skupiny pecí, neodebrala se spát na hrubé
lože, které jí zřídili v holém dřevěném stavení, dokud neuviděla, jak
z temných hlubin Gouldovic koncese vyšla na světlo nejistého světa
první houbovitá hrouda stříbra; všhecka se třesouc, sáhla oběma svýma
nelakotnýma rukama po prvním slitku stříbra, který vyšel ještě teplý
z kadlubu; představila si živě, jakou má ta hrouda moc a co všhecko se jí
ospravedlní; nebyla jí jen pouhou skutečností, nýbrž něčím dalekosáh-
lým a nepostižitelným, jakoby pravým výrazem citu nebo zjevením
prvotní pravdy.

Don Pepé jí nahlížel též s velikým zájmem přes rameno a usmíval se, až se mu záhyby v obličejí vodorovně roztáhly, takže vypadal jako kožená maska nějakého dobráckého čerta.

„Tuhle nepatrnou věc, která vypadá, por Dios, jako kus cínu, by asi rádi popadli Hernandezovi muchachos,“ prohodil žertem.

Lupič Hernández býval skromnickým rancherem, který byl za jedné občanské války s neobyčejnou surovostí vypuzen z domu a násilně naverbován k vojsku. Na vojně se choval vzorně, až vyčíhal vhodnou příležitost a zabil plukovníka, načež šťastně upláchl. S tlupou zběhů, kteří si ho zvolili za náčelníka, se uchýlil za pustý a vyprahlý Bolson de Tonoro. Haciendy mu odváděly výpalné ve skotu a koních; o jeho siláckých kouscích a báječných únicích ze zajetí se vypravovaly neobyčejné věci. Zajížděl samoten do vesnic a městeček na campu, poháněje před sebou nákladního mezka, zašel rovnou do krámů a skladišť, vybral si, co chtěl a bez odporu zase odjel, neboť svým hrdinstvím a odvahou naháněl strach. Venkovské chudáky nechával na pokoji; příslušníky vyšších vrstev na cestě zastavoval a obíral. Když mu však padl do rukou nějaký nešťastný hodnostář, pak dostal jistě bez milosti výprask. Důstojníci neradi slyšeli, když se o něm před nimi mluvilo. Lidem z jeho družiny, jezdcům na ukradených koních, bylo k smíchu pronásledování řadové jízdy, kterou na ně posílali; počínávali si na ni s chutí podle všech pravidel v rozervané krajině, která byla jejich pevností. Strojili kárné výpravy; vypisovali na jeho hlavu cenu; dokonce se snažili, ovšemže úskočné, vyjednávat s ním, aniž tím sebe méně porušili klidný průběh jeho životní dráhy. Nakonec tonorský fiskal, který dychtil proslavit se tím, že zdeptá slavného Hernandezze, nabídl mu dokonale po costaguansku peněžitou částku a bezpečný odchod ze země, když zradí svou tlupu. Ale Hernandez nebyl zřejmě z toho těsta, z něhož se dělají význační politikové a spiklenci costaguanští. Tento důmyslný ač obvyklý prostředek (který působívá divy při potlačování revolucí) u náčelníka sprostých salteadorů selhal. Zprvu to bylo pro fiskala slibné, ale skončilo to škaredě pro škadronu lancerů, rozestavených na fiskalův návod v úzlabině, kterou měl Hernandez podle příslibu provést svou

nic netušící družinu. V určenou dobu se tam opravdu objevila, jenže se připlazila po rukou a po nohou křovím a ohlásila se teprve hromadnou salvou z ručnic, po níž sedla notně prořídla. Vojáci, kteří se zachránili, přijeli do Tonora tryskem. Jejich velitel (který měl lepšího koně a předjel tudíž o hodně ostatní) se prý potom ze zoufalství opil a ztloukl surově fiskala před jeho ženou a dcerami plochou čepelí šavle za to, že ztropil národnímu vojsku takovou ostudu. Nejvyšší politický hodnostář tonorský se svalil v mdlobách na zemi a potom ho ještě jeho vojenský kolega, který byl velmi nedůtklivý, celého pokopal a rozdrásal mu ostruhami krk a obličej. Paní Gouldová znala tuto povídku z vnitrozemského campa, která byla tak příznačná pro tamější vládce, nemyslitelné bez útisku, neschopnosti, pošetilsti, úskoků a litého ukrutenství. Že se s tím bez rozhořčování smířovali lidé rozumní, zjemnělí a poctiví, svědčilo pro ni o takovém úpadku, že ji to dohánělo až na pokraj zoufalství. Hledíc pořád ještě na slitek stříbra, zavrtěla hlavou nad poznámkou dona Pepé:

„Nebýt svévolného tyranství vaší vlády, done Pepé, leckterý psanec, který je teď u Hernandezze, by se klidně a šťastně živil poctivou prací svých rukou.“

„Señoro,“ zvolal zaníceně don Pepé, „to je pravda! Jako by vám Bůh dal nahlížet lidem do srdce. Viděla jste je, doño Emilie, kolem sebe pracovat – jsou pokojní jako beránci, trpěliví jako jejich burrové, stateční jako lvi. Vodil jsem je kdysi až před hlavně pušek – jako že tu před vámi stojím za časů Paeza, který byl samá šlechtnost a odvahou se mu zde, pokud vím, vyrovnal jenom strýc dona Carlose. Není divu, že jsou na campu lupiči, když nám v Sta Martě vládnou sami zloději, šejdíři a krvelační macaques. Ale přesto lupič je lupič a až pojedeme se stříbrem do Sulaca, budeme mít tucet dobrých winchestrovek.“

Jízda paní Gouldové s ozbrojeným průvodem, vezoucím do Sulaca stříbro, byla závěrečnou epizodou v jejím „táborovém životě“, jak říkala, a potom se usadila trvale ve svém domě ve městě, jak bylo slušné, ba vlastně nezbytné pro ženu správce takového významného podniku, jakým byly doly v San Tomé. Doly v San Tomé se měly totiž stát pev-

ným zřízením, o něž by se v provincii opíralo všechno, co potřebovalo pořádku a pevnosti k životu. Z horské rokliny jako by se rozlévala bezpečnost a jistota na celou zemi. Sulacké úřady poznaly, že se jim doly v San Tomé vyplatí, když nechají věci i lidi na pokoji. Takto se mohlo nejspíše dojít k vládě rozumu a spravedlnosti, jak se domníval Charles Gould. Svou organizací, svými obyvateli, kteří lnuli vášnivě k svému výsadnímu bezpečnému postavení, svou zbrojnicí, donem Pepé, ozbrojenou četou sereňů (mezi nimiž prý našel místo leckterý psanec a zběh, ba i několik členů Hernandezovy tlupy), staly se doly skutečnou mocí v zemi. Jak kdysi vzkřikl s neupřímným smíchem jeden předák v Sta Martě, když se mluvilo o tom, jak se zachovaly sulacké úřady za politické krize:

„Říkáte těm lidem vládní úředníci? Těm? Kdepak! Vždyť jsou to, jářku, úředníci na dolech – úředníci koncese.“

Předák, který byl tehdy u vesla (měl citronově žlutý obličej a kaďavé, ať nedím kudrnaté vlasy), se tehdy tak rozkatil, že zašermoval svou žlutou pěstí pod nosem člověku, s nímž hovořil, a zavřeštěl:

„Ano! Všichni! Ticho! Všichni! To vám povídám! Politický gefé, náčelník policie, celní přednosta, generál, ti jsou šmahem úředníky u toho Goulda!“

Poté se rozproudil v ministerské radě na dlouhou chvíli nebojácný, ač tlumený šepot pro i proti a předák se vybouřil ze svého vzteku cynickým pokrčením ramen. Co na tom, koneckonců, jako by tím říkal, jen když se nezapomíná na ministra, dokud trvá jeho krátká moc? Neoficiální plnomocník dolů v San Tomé míval však přece občas starosti, které se odrážely v dopisech strýci, donu José Avellanovi.

„Do oněch končin costaguánských, které leží za santoméjským mostem, mi nevkočí ani jeden krvelačný macaque,“ ujišťoval don Pepé paní Gouldovou. „Leda ovšem jako vážený host, neboť náš señor administrador je pronikavý político.“ Ale když byl v pokoji u Charlese Goulda, říkával mu major s pochmurnou vojáckou bodrostí: „Hrajeme všichni o hlavu.“

Don José Avellanos bručival: „Impérium in imperio, Emilie, má dušičko,“ a dával při tom najevo spokojenost, do níž však ku podivu byl přimíšen jakýsi neklid. To vše postřehli snad jenom zasvěcenci.

Zasvěcencům připadalo, že je tam báječně, v saloně Gouldovy casy, v němž se občas mihl pán – el señor administrador – po každé starší, zatrpklejší, záhadně zamklý, s hlubšími vráskami na svém anglickém obličej, zbrunátnělém na slunci; kmitl se na prahu se svýma hubenýma jezdeckýma nohama, buďto že se právě vrátil „z hor“ anebo se s řinčivými ostruhami a s jezdeckým bičkem pod pažďí právě chystal „do hor“. Potom tam seděl v křesle s jemnou marciálností don Pepé, llanero, který jako by byl za zuřivých pŭtek se svými vrstevníky získal vojáckou šprýmovnost, znalost světa a způsoby dokonale přiměřené svému postavení; dále uhlazený a nenucený Avellanos, diplomat, zakrývající svým tlacháním obezřetnost a rádcovské umění; měl v rukopise historické dílo o Costaguaně, nazvané „Padesát let bezvládí“, domníval se však, že zatím není radno (i kdyby to bylo možné), „vydat je na světlo“; vedle těchto tří tam byla před čajovým stolem doña Emilia, půvabná, drobná jako víla, a všichni měli v hlavě jedinou vůdčí myšlenku, jediné společné vědomí napjaté situace, jediný trvalý cíl zachovat za každou cenu nedotknutelnost dolů. Kousek opodál u jednoho dlouhého okna bylo též vidět kapitána Mitchella; měl starosvětský vzhled pěstěného starého mládence, trochu se nadýmal v bílé vestě; valně si ho nevšíмали, ač o tom ani nevěděl; stál docela stranou a představoval si, že je ve středu událostí. Ten dobrák, který než dostal, jak říkal, „lístek na pevninu“, prožil nepřetržitě třicet let na moři, trnul nad důležitostí toho, co se děje na suché zemi (a netýká se loďarství). Každý všední příběh byl pro něho „epochální“ nebo aspoň „historický“; někdy mu však přese všecku honosivost poklesla narudlá hezká tvář, vroubená sněhobílými přistřiženými vlasy a krátkými licousy a pak zabručel:

„Oh, to! To byla, pane, chyba.“

Převzetí první zásilky stříbra ze San Tomé, které měl dopravit jeden poštovní parník O. P. S. do San Franciska, bylo ovšem pro kapitána Mitchella něčím „epochálním“. Slitky, složené v menších truhlicích z tu-

hých hovězích usní s pletenými držadly, takže je dva lehce unesli, odnášeli důlní sereňové opatrně vždy po dvou po strmé, klikaté stezce asi půl míle dolů až k úpatí hory. Tam je naložili na dvojkolky, podobné objemným kufrům s dvířky vzadu; do dvojkolek byli zapřažení vždy dva mezci za sebou a ozbrojení sereňové na koních je hlídali. Don Pepé uzamkl po řadě všechna dvířka a na jeho zapísknutí se řada vozíků rozjela za řinkotu ostruh a karabin a drncání a práskání bičů s rachtotem přes pohraniční most („do země zlodějů a krvelačných macaques“, jak říkal don Pepé); v šerém úsvitu se vynořovaly klobouky na hlavách zahalených postav; winchestrovky byly opřeny o stehna; hubené hnědé ruce, třímající uzdu, vylézaly ze splývavých záhybů ponch. Ozbrojený průvod objel po důlní pěšině lesík, minul hliněné chýše a nízké zídky rinconské a když se octl na camino real, vyrazil rychleji vpřed, mezci byli popohnáni, strážci vedle nich se rozjeli cvalem. Don Carlos jel sám daleko vpředu před prašnou vichřicí, z níž se nejasně rýsovaly dlouhé uši mezků, třepotavé zelenobílé praporky, zastrčené do vozíků, pozdvižené ruce v chumlu sombrer, pod nimiž se bělaly slídivé oči; vzadu v tom hlomozném prašném pásmu nebylo ani poznat dona Pepé, který jel strnule a netečně a pohupoval se rytmicky na svém vraníku s ovčí šíjí a kladivounskou hlavou, opatřenou stříbrným udidlem.

Ospalci v chýších, přítulených k sobě, v malých salaších u cesty poznávali podle prudkého hlomozu, že průvod se santoméjským stříbrem uhání k vetché městské zdi, obrácené ke campu. Chodili se podívat do dveří, jak pádí přes vyježděné koleje a kameny, s řinkotem, třeskotem a práskáním bičů, střemhlav a přece vyrovnaně, jako když se žene polní baterie do bitvy; hodně daleko vpředu ujížděl v postavě Angličana docela sám señor administrador.

V ohradách u cesty volní koně chvíli divoce pobíhali; tupý skot stál až po plece v trávě a reptavě bučel nad tím hrnoucím se hřmotem; ponížený indiánský vesničan se poohlédł a honem přistrčil oslíka svým tělem ke zdi, aby nepřekážel průvodu se santoméjským stříbrem, jedoucím k moři; hlouček prostydých leperů pod kamenným jezdce na alamedě zabručel: „Caramba!“ když viděl, jak průvod v trysku ostře

zahnul a vrátil se na pustou ulici konstituce; podle názoru mezkařů bylo totiž jediné správné a přípustné projet městem od jednoho konce na druhý bez zastávky plnou rychlostí, jako by je štal d'as.

Úsvit planul na jemně petrklíčovém, bleděružovém a bleděmodrém průčelí mocných domů, kde byla dosud zavřena vrata a za železnými mřížemi v oknech se neukázala ani tvář. Vysoko nad jasným dlážděním bylo vidět v ozářené řadě balkonů jen jedinou postavu ženu seňora administradora – jak se nahýbá a vyhlíží, kdy pojede průvod k přístavu; bujné světlé vlasy na hlavičce měla nedbale stočeny vzhůru a výstřih v mušelinovém županu jí zahalovaly krajky. Usmála se na manžela, který k ní letmo vzhlédl, jak to dole pod jejíma nohama spořádaně rachotí, až nakonec odpověděla přátelským pokynutím na pozdrav cválajícímu donu Pepé, který se se strnulou uctivostí uklonil a mávl kloboukem až pod koleno.

Průběhem let se řada uzamčených vozíků prodlužovala a průvod mohutněl. Po každé za tři měsíce přehnal se sulackými ulicemi drahocenný proud, mířící do pancéřové komory v přístavní budově O. P. S., kde čekal na nalodění na sever. Mohutněl a měl nesmírnou cenu, neboť jak jednou řekl vítězoslavně Charles Gould své ženě, na světě se dosud nevyskytlo nic, co by se jen zdaleka vyrovnalo sloji Gouldovy koncese. Po každé, když projel průvod pod balkony Gouldovy casy, bylo to pro ně oba, jako by dobyli zase nového vítězství v boji o mír v Sulacu.

Při zahájení provozu napomáhalo arci Charlesi Gouldovi zprvu období poměrného míru, který nastal asi tou dobou, rovněž všeobecné zjemnění mravů proti období občanských válek, z nichž se vynořilo železné tyranství Guzmanu Benta strašlivé paměti. V půtkách, které se rozpoutaly na konci jeho vlády (za níž trval v zemi celých patnáct let mír) bylo snad ještě více vyloženého blbství, mnoho ukrutnosti a trýzně, ale zato méně někdejší zavilé a zaslepené zuřivosti politického fanatismu. Bylo v nich více sprostoty, podlosti a bídáctví, a lidé, vedení bezostyšně cynickými pohnutkami, byli tehdy už neskonale poddajnější. Byla to už zřejmě jen nestydatá rvačka o kořist, které stále ubývalo; podnikavost byla totiž v celé zemi pitomě ubita. Sulacká provincie, kte-

rá byla kdysi jevištěm surových politických odvet, stala se následkem toho jakousi obstojně výnosnou štací na politické dráze. Mocní tohoto světa (v Sta Martě) vyhrazovali místa v té staré západní provincii svým nejbližším a nejdražším: synovcům, bratrům, manželům oblíbených sester, nejdůvěrnějším přátelům, spolehlivým straníkům – nebo významným nohsledům, z nichž měli strach. Byla to požehnaná provincie velkých možností a značných platů; doly v San Tomé měly totiž svou neoficiální platební listinu, jejíž jména i položky, stanovené po dohodě mezi Charlesem Gouldem a seňorem Avellanem, byly povědomý významnému obchodníkovi ve Spojených státech, který se každý měsíc nějakých deset minut nerušeně věnoval sulackým záležitostem. Zároveň se blahodárným působením dolů v San Tomé klidně vzrůstaly v té končině republiky všemožné hmotné zájmy. Jestliže se v politických kruzích hlavního města pokládal úřad celního výběrčího v Sulacu za stupínek k ministerstvu financí, a tak dále u všech úředních hodností, pak na druhé straně zmalomyslněli obchodníci spatřovali v té západní provincii zaslíbenou zemi jistoty, zvláště když člověk dobře vycházel se správcem dolů. „Charles Gould; znamenitý chlapík! Než něco podniknete, musíte si ho rozhodně naklonit. Půjde-li to, opatřte si k němu doporučení od Moragy je to právní zástupce sulackého krále, to přece víte.“

Není tedy divu, že když přišel z Evropy sir John urovnat cestu své železnici, kam se v Costaguaně hnul, všude se setkával se jménem (ba i přezdívkou) Charlese Goulda. Právní zástupce správy santoméjských dolů v Sta Martě (podle názoru sira Johna člověk uhlazený a vzdělaný) měl opravdu zásluhu o uskutečnění prezidentského zájezdu, takže se sir John klonil k mínění, že je snad přece něco na neurčitěm šuškáni o obrovském skrytém vlivu Gouldovy koncese. Šuškalo se všeobecně, že správa santoméjských dolů financovala aspoň zčásti poslední revoluci, která vynesla k pětiletému diktátorství dona Vincenta Ribieru, člověka kultivovaného a bezúhonného, jehož nejlepší živly ve státě zplnomocnily k reformě. Zdálo se, že vážní, dobře zpravení lidé v to věří a těší se na zlepšení poměrů, na zavedení právního stavu, důvěry a pořádku ve veřejném životě. Tím lépe tedy, myslel si sir John. Praco-

val vždycky ve velkém měřítku; v obrovském plánu výstavby ústřední státní železnice byla též zahrnuta půjčka státu a soustavné osídlení západní provincie. K rozmachu těch hmotných zájmů bylo nezbytně třeba důvěry, pořádku, poctivosti, míru. Každý, kdo za tím stál, a zejména každý, kdo mohl platně přispěti, měl v očích sira Johna význam. Nezklamal se v „sulackém králi“. Místní potíže pominuly, jak předvídal vrchní inženýr, ještě než se do toho Charles Gould vložil. Siru Johnovi prokazovali v Sulacu nesmírné pocty hned po prezidentu diktátorovi; snad právě proto byl generál Montero tak očividně rozmrzelý na lunchi, uspořádaném na Junoně předtím, než vyplula a odvezla ze Sulaca prezidenta diktátora a družinu jeho vznešených cizokrajných hostů.

Excelentissimo („naděje poctivých lidí“, jak ho nazval don José ve veřejném proslovu, proneseném jménem provinčního sněmu sulackého) seděl v čele dlouhého stolu; kapitán Mitchell, který měl nadobro zkamenělý pohled a zarudlý obličej nad velebností té „historické události“, seděl na druhém konci jakožto sulacký zástupce O. P. S., která uspořádala tu skromnou recepci; kolem sebe měl lodního kapitána a několik menších hodnostářů z pevniny. Tito bujní, osmahlí pánové pokukovali rozmarně po lahvích šampaňského, které právě počínaly za zády hostů bouchat v ruku stewardů. Jantarové víno pěnilo v číších až po okraj.

Charles Gould zaujímal místo hned vedle cizího vyslance, který mu po chvilkách polohlasem lhostejně vyprávěl o honbě a střelbě. Vedle jeho vypasené bledé tváře se sklíčkem a žlutým převislým knírem vypadal seňor administrador dvojnásob osmahlý, ještě ryšavější, a při vši napjaté zamlklosti stokrát živější. Don José Avellanos se dotýkal loktem jiného cizího diplomata, snědého člověka s klidným, ostražitým, sebevědomým vystupováním, poněkud upjatého. Poněvadž se tentokrát odložila všechna etiketa, byl tam jediný generál Montero v úplné uniformě; byla vpředu tak vyšívaná, že mu chránila širokou hrud' jako krunýř. Sir John odešel už z počátku z čestného místa a sedl si vedle paní Gouldové.

Veliký finančník se jí právě snažil říci, jak je mu vítáno její pohostinství a jak je povděčen jejímu muži za „ten úžasný vliv, jaký má v těch končinách,“ když ho přerušila a zašeptala: „Pst!“ Prezident se chystal k proslovu.

Excelentissimo se vztyčil. Řekl jen několik slov, zřejmě procítěných, určených snad hlavně starému příteli Avellanovi – o tom, že se nesmí ochabovat v práci o zajištění trvalého blaha vlasti, které po posledním boji právě nastává období míru a hmotného blahobytu.

Paní Gouldová poslouchala jeho příjemný, posmutnělý hlas, hleděla na jeho oblou, snědou tvář s brejlemi, na jeho zavalitý trup, až chorobně obtloustlý, a zdálo se jí, že tomu citlivému a zasmušilému člověku, polovičnímu mrzákovi, který na výzvu svých druhů vyšel ze svého ústraní a vrhl se do nebezpečného zápasu, zaručuje už jeho obětavost právo mluvit. A přece zneklidněla. Tento první civilní náčelník státu, jakého dosud Costaguana nepoznala, sice dojímal, ale nic nesliboval, když se tak s číší v ruce oháněl prostými hesly poctivosti, míru, úcty k zákonu, politické důvěry za hranicemi i doma – záštit to národní cti.

Posadil se. Po jeho řeči se rozproudil uctivý a pochvalný šepot a generál Montero povytáhl svá těžká převislá víčka a s jakousi nevrlou nechápavostí zakoulel očima z jednoho obličejce na druhý. Proslavenému zálesáckému válečníku strany lahodil sice nevidaný lesk jeho postavení (nebyl totiž dosud nikdy na lodi a moře viděl snad jen z dálky), ale přece jaksi instinktivně chápal, jakou převahu mu poskytuje mezi těmi zjemněnými blancovskými aristokraty jeho divošská válečná neotesanost. Ale proč se na něho nikdo ne dívá? durdil se v duchu. Umí přece přeslabikovat tisk v novinách a ví, že dokázal „největší válečný čin nové doby.“

„Můj muž potřeboval té železnice,“ pravila paní Gouldová siru Johnovi ve všeobecném šumu znovu navázaných hovorů. „Přiblíží se tím právě ona budoucnost, jakou bychom přáli zemi, která na ni, bůhví, čeká už dosti dlouho. Ale přiznávám se, že když jsem onehdy na odpolední projížďce zahlédla, jak vyjel z lesa indiánský mladík s rudou vlajkou vyměřovací družiny v ruce, trochu jsem se zalekla. Budoucnost

znamená změnu – naprostou změnu. A přece jsou i tady prosté a pěkné věci, které by člověk rád zachránil.“

Sir John poslouchal s úsměvem. Tentokrát zase bylo na něm, aby okřikl paní Gouldovou.

„Generál Montero chce promluvit,“ zašeptal a hned vzápětí dodal s komickým úlekem: „Proboha! myslím, že chce připít mně na zdraví.“

Generál Montero povstal, pochva mu zařinčela a zlaté vyšívání na prsou se mu třpytivě zamihotalo; nad hranou stolu se mu ukázal po jeho boku mohutný jílec šavle. V nádherné uniformě, s býčí šíjí a se zahnutým nosem, jehož rozplácá špička spočívala na modročerném nabarveném kníru, vypadal jako přestrojený zlověstný vaquero. Jeho jednotvárný hlas měl zvláštní chraplavý, mrtvý zvuk. Vymotal se z několika jalových frází a pak náhle zvedl svou mohutnou hlavu, zvýšil hlas a vyrazil drsně:

„Čest vlasti je v rukou armády. Ujišťuji vás, že jí budu věren.“ Zaváhal a pak spočinul těkavým pohledem na tváři sira Johna a zahleděl se na ni s hroživou netečností: „Připíjím na zdraví člověku, který nám přináší půldruhého milionu liber.“

Vyzunkl šampaňské a posadil se rázně a v hlubokém, jakoby zděšeném tichu, které se rozhostilo po jeho přípitku, rozhlédl se napolo překvapeně, napolo výhrůžně po tvářích kolem sebe. Sir John se ani nehnul.

„Myslím, že není třeba, abych povstal,“ zašeptal paní Gouldové. „Ta věc mluví sama.“ Ale don José Avellanos mu přispěl na pomoc krátkou řečí, v níž trefně poukázal na přízeň Anglie ke Costaguaně – „přízeň“, tak pokračoval s důrazem, „o níž mohu mluvit ze zkušenosti, neboť jsem byl svého času zplnomocněným ministrem u dvora sv. Jakuba.“

Teprve tehdy uznal sir John za vhodné odpovědět; odpověděl uhlazeně lámanou franštinou, přerývanou potleskem a výkřiky: „Slyšte! Slyšte!“ z úst kapitána Mitchella, který občas pochytil nějaké slůvko. Jakmile domluvil, obrátil se železniční podnikatel k paní Gouldové:

„Řekla jste mi laskavě, že mě hodláte o něco požádat,“ připomněl jí zdvořile. „Co to je? Ujišťuji vás, že mi jakákoliv vaše žádost způsobí jen potěšení.“

Poděkovala mu líbezným úsměvem. Všichni vstávali od stolu.

„Pojďme na palubu,“ vybídla ho, „a tam vám budu moci přímo ukázat předmět své žádosti.“ Na temeni hlavního stožáru Junony se ospale třepotala obrovská národní vlajka costaguanská, protátá napříč červeným a žlutým pruhem, uprostřed s dvěma zelenými palmami. Kolem dokola v přístavu ozýval se ustavičně záhadný praskot ohňostrojů, vypouštěných na počest prezidentovu. Chvillemi vyprskl vzhůru chomáček neviditelných raket, a když vybuchl, objevil se na jasné obloze jen obláček dýmu. Mezi městskou branou a přístavem bylo vidět zástupy lidí pod hromadou mnohobarevných praporů, vlajících z vysokých žerdí. Zaléhal tam hřmot vojenské kapely a vzdálená střelba. Na konci přístavní hráze nabíjela tlupa otrhaných černochů malé železné dělo a střílela z něho. Řídké našedlé mračno prachu se vznášelo nehnutě na slunci.

Don Vincente Ribiera popošel o několik kroků pod plachtovou stříškou na palubě, opíraje se o rámě seňora Avellana; obstoupili ho širokým kruhem a on se po nich vlídně otáčel neveselým úsměvem svých tmavých rtů a nevidomým leskem svých brejlí. Skromná recepce na palubě Junony, uspořádaná schválně pro prezidenta diktátora, aby se blíže seznámil se svými nejvýznačnějšími sulackými stoupenci, se chýlila ke konci. Stranou seděl nehnutě na sedadle nad světlíkem generál Montero; plešatou hlavu mu teď zakrýval chocholatý klobouk a velké tlapy v shrnovacích rukavicích měl složeny na jílci šavle, opřené mezi nohama. Bílý chochol, bronzový nádech jeho širokého obličejce, modročerné kníry pod zahnutým zobákem, spousta zlata na rukávech a na prsou, vysoké naleštěné boty s ohromnými ostruhami, nadýmající se nozdry, pitomý a pánovitý pohled slavného vítěze od Ria Seca, to vše mělo do sebe něco přízračného a až neuvěřitelného; byla v tom přepjatost nelítostné karikatury, nesmyslnost vznešeného hastroše, šeredná grotesknost nějaké válečné modly aztéckého původu a v evropském

hávu, čekající na hold svých ctitelů. Don José přistoupil diplomaticky k té příšerné a záhadné podobě a paní Gouldová odtrhla od ní konečně svůj očarovaný zrak.

Charles Gould popošel rozloučit se se sirem Johnem a zaslechl, jak říká jeho ženě, nakláníje se nad její rukou: „Zajisté. Samozřejmě, drahá paní Gouldová, když je to váš chráněnc! Bez nejmenších potíží! Nemějte o to starost.“

Když odjížděl don José na pevninu v jednom člunu s Gouldovými, byl hodně zamlklý. Ještě ani v Gouldovic kočáře nerozvázal dlouho jazyk. Mezci cupali pomalu od přístavní hráze uprostřed napřažených rukou žebráků, kteří jako by ten den svorně opustili portály chrámů. Charles Gould seděl na zadním sedadle a rozhlížel se po krajině. Kolem dokola bylo postaveno plno bud' z chvojí, palachu, všelijakých planěk, nastavených cáry plátna a prodával se v nich třtinový cukr, pamlsky, ovoce a doutníky. Nad hromádkami řeřavého dřevěného uhlí dřepěly na rohožkách indiánky, pekly v černých hliněných hrncích jídlo, vařily vodu na lahvice maté a nabízely je líbezným, úlisným hlasem venkovánům. Vaquerové měli vykolíčkovánu závodní dráhu; a zleva od hustého davu, který se tísnil kolem ohromného stavení, jakéhosi dřevěného cirkusového stanu s homolovitou doškovou střechou, se rozléhalo brnkání harfových strun, pronikavý břinkot kytar a vážný, dutý hukot indiánského gomba, které ustavičně dunělo do vřeskných sborových písní tanečníků.

Charles Gould pojednou prohodil:

„Celý tenhle pozemek patří teď železniční společnosti. Už se tu nebudou konat lidové slavnosti.“

Paní Gouldové toho bylo trochu líto. Zmínila se při té příležitosti o tom, že jí sir John právě slíbil, že se nesáhne na dům, v němž bydlí Giorgio Viola. Nechápala prý nikdy, proč mluví vyměřovací inženýři vůbec o tom, že to staré stavení zbourají. Vždyť projektované odbočce trati nijak nepřekáží.

Zastavila vůz u dveří a hned uklidnila starého Janovana, který vyšel ven s holou hlavou a stanul u stupátka kočáru. Mluvila s ním ovšem

italsky a on jí s klidnou vážností poděkoval. Starý Garibaldino jí byl z hloubi srdce vděčen za to, že zachránila jeho ženě a dětem střechu nad hlavou. Byl už příliš stár, aby se ještě potloukal světem.

„A je to navždy, signoro?“ otázal se.

„Na tak dlouho, jak budete chtít.“

„Musím tedy dát domu jméno. Dříve to nestálo za to.“

Usmál se chmurně a v koutcích očí se mu sběhly vrásky. „Hned zítra namaluji nápis.“

„A jaký bude, Giorgio?“

„Albergo d'Italia Una,“ pravil Giorgio a na chvíli odvrátil zrak. „Spíše na památku těch, kdo zahynuli,“ dodal, „nežli země, o kterou nás, vojáky za svobodu, připravila úskočnost té proklaté piemontské chásky králů a ministrů.“

Paní Gouldová se pousmála, poněkud se vyklonila a vyptávala se ho na ženu a děti. Poslal prý je ten den do města. Padrona se už zotavila; děkuje signore za optání.

Hloučky mužů a žen, provázené cupitajícími dětmi, vcházely po dvou a po třech dovnitř. Jezdec na stříbrošedé klisně přitáhl klidně uzdu ve stínu domu, smeknův před lidmi v kočáře, kteří mu odpovídali úsměvem a přátelským pokynutím. Starý Viola, kterého ta zpráva zřejmě velmi potěšila, se na chvíli vytrhl a honem mu řekl, že má dům laskavostí anglické signory zajištěn na tak dlouho, jak bude chtít v něm setrvat. Jezdec poslouchal pozorně, ale neodpověděl.

Když se vůz rozjel, znovu smekl klobouk, šedé sombrero se stříbrnou šňůrou a třásněmi. Křiklavá mexická šerpa, zadrhnutá na řiti sedla, ohromné stříbrné knoflíky na vyšívané kožené kazajce, řada stříbrných knoflíčků na švu kalhot, sněhobílé prádlo, hedvábná stužka s vyšívanými konci, stříbrné plíšky na kantárku a na sedle, to vše prozrazovalo výsostný styl slavného capataze de cargadores – středomořského námořníka – vyšňořeného s dokonalou nádherou, jakou neprojevoval ani v největší svátek žádný zámožný ranchero z campa.

„Je to pro mne veliká věc,“ zamumlal starý Giorgio, který stále myslel na dům, neboť se mu už omrzela změna. „Signora se právě přimluvila u toho Angličana.“

„U toho starého Angličana, který má tolik peněz, že zaplatí železnici? Za hodinu odjíždí,“ prohodil ledabyle Nostromo. „Inu, buon viaggio. Hlídal jsem jeho kosti celou cestu od průsmyku Entrady až na rovinu a pak dále až do Sulaca, jako by byl mým otcem.“

Starý Giorgio pohodil jenom roztržitě hlavou. Nostromo ukázal za Gouldovic kočárem, který právě přijížděl k travnaté bráně v městské zdi, která vypadala jako zeď hustě zarostlé džungle.

„A v noci jsem sedával kolikrát sám s pistolí ve skladu Společnosti vedle hromady stříbra toho druhého Angličana a hlídal ji, jako by byla moje.“

Viola jako by se byl do něčeho zahloubil. „Je to pro mne veliká věc,“ opakoval znova jakoby sám pro sebe.

„To je,“ přitakal skvělým capataz klidně. „Poslyš, zajdi mi dovnitř pro nějaký doutník, ale v mém pokoji ho nehledej. Tam není nic.“

Viola vstoupil do kavárny a hned zase vyšel ven, stále jsa zabrán do své myšlenky, podal mu doutník a zadumaně si bručel do vousů: „Děti dorůstají – a jsou to děvčata! Děvčata!“ Povzdychl a zase se odmlčel.

„Jakže, jenom jeden?“ prohodil Nostromo a jako žertem pohlédl távavě na starce pod sebou, který o ničem nevěděl. „Nevadí,“ dodal s povznesenou lhostejností; „zatím postačí jeden, a pak další.“

Zapálil si jej a vypustil zápalku z nehybných prstů. Giorgio Viola vzhlédl k němu a pravil úsečně:

„Kdyby byl zůstal můj syn na živu, byl by z něho právě tak hezký mladý muž, jako jsi ty, Gian Battisto.“

„Jakže? Tvůj syn. Ale máš pravdu. Kdyby byl takový jako já, byl by z něho muž.“

Otočil zvolna koně a jel krokem dále mezi boudami a chvílemi se téměř zastavoval kvůli dětem, kvůli hloučkům lidí z dalekých campa, kteří za ním civěli s obdivem. Nakladači společnosti ho zdaleka pozdravovali; capataz de cargadores, terč všeobecné závisti, postupoval vpřed

uprostřed uctivých šepotů a patolízalských pozdravů k ohromnému cirkusovému stavení. Dav houstl; kytary břinkaly silněji; ostatní jezdci seděli nehnutě a klidně si pokuřovali nad hlavami zástupu; zástup víril a strkal se přede dveřmi stavení s vysokou střechou, odkud se ozývalo šoupání a dupot nohou podle taktu taneční hudby, tetelící se a pištící v mučivém rytmu, zastřeném strašlivým tlumeným, houkavým rachotem gomba. Mohutný barbarský hlomoz velkého bubnu, který dovede potřeštit dav a při němž se ani Evropané neubrání podivnému vzrušení, jako by vábil Nostroma k místu, odkud se ozýval; nějaký muž, zahalený do ošumělého, roztrhaného poncha, kráčel vedle jeho třmene a jsa štouchán zprava i zleva, prosil bez přestání „ctihodného pána“ o zaměstnání na hrázi. Škemral a nabízel señoru capatazovi polovičku denního platu za to, když ho připustí do chvastounského bratrstva cargadorů. Ale pravá ruka kapitána Mitchella – „pro naši práci nepostradatelný – naprosto neúplatný chlapík“ – prohlédl si napřed zkoumavě roztrhaného moza a ve vřavě, která se stále kolem něho ozývala, jenom beze slova zavrtěl hlavou.

Muž zůstal pozadu; kousek dále musel Nostromo přitáhnout uzdu. Ze dveří taneční síně se vyhrnuli vrávoravým krokem muži i ženy, zbrocení potem, celí rozechvělí a s vytřeštěnýma očima a pootevřenými ústy se opírali o zed' stavení, kde stále ještě burácely šíleným tempem harfy a kytary. Uvnitř tleskaly steré ruce; hlasy vřískaly a pak zase naráz klesly a zpívaly skomíravým unisonem milostnou píseň. Dobře mířená červená květina vylétla odněkud z davu a uhodila skvělého capataze po líci.

Jak padala, ladně ji zachytil, ale chvíli neotočil hlavu. Když se mu konečně zráčilo ohlédnout, namačkaný dav kolem něho se rozestoupil a uvolnil cestu hezké morenitě, s vlasy podchycenými zlatým hřebínkem, která kráčela přes volné prostranství k němu.

Ze sněhobílého živůtku vystupovaly jí buclaté holé paže a šíje; modrá vlněná sukně, nabíraná hodně vpředu, nedostačovala na stehnech a byla napjatá na zadku, takže odhalovala celou dráždivost její chůze.

Přistoupila rovnou k němu, položila ruku klisně na šíji a pohlédla bojácně a koketně po očku vzhůru k němu.

„Querido,“ zašeptala mazlivě, „pročpak děláš, jako bys mě neviděl, když jdu okolo.“

„Protože tě už nemám rád,“ pravil Nostromo rozvážně, když chvíli zadumaně mlčel.

Její ruka na šíji klisny se pojednou zachvěla. Svésila hlavu před očima všech v širokém kruhu, který se utvořil kolem šlechetného, obávaného, vrtkavého capataze de cargadores a jeho morenity.

Nostromo shlédl a uviděl, jak jí stékají po tváři slzy.

„Už k tomu tedy došlo, miláčku můj?“ zašeptala. „Je to pravda?“

„Ne,“ pravil Nostromo a zahleděl se lhotejně pryč. „Byla to lež. Mám tě rád jako dříve.“

„Je to pravda?“ zacukrovala radostně, majíc líce dosud zvlhlé od slz.

„Je to pravda.“

„Pravda při tvém životě?“

„Ano, tak; ale nesmíš po mně chtít, abych ti to odpřisáhl při tvé Madonně, kterou máš stát ve svém pokoji.“ A capataz v odpověď na úšklebky davu se trochu zasmál.

Našpulila trochu mrzutě rty, což jí velmi slušelo.

„Ne, to nebudu po tobě chtít. Vidím v tvých očích lásku.“ Položila mu ruku na koleno. „Proč se tak třeseš? To láskou?“ mluvila dále, zatímco se pořád bez oddechu rozléhal dunivý rachot gomba. „Ale máš-li ji tak rád, musíš dát své Paquitě růženec se zlatými zrnky na krk pro její Madonnu.“

„Ne,“ pravil Nostromo a pohlédl do jejích žadonivých očí, obrácených vzhůru, které náhle strnuly úžasem.

„Ne? Co mi tedy dá ctihodný pán v den fiesty,“ otázala se zlostně, „abys mě před těmito všemi nezahanbil?“

„Vždyť to není pro tebe hanba, když jednou od svého milého nic nedostaneš.“

„Jistěže! Je to hanba pro ctihodného pána – mého chudobného milého,“ vybuchla uštěpačně.

Nad tím odseknutím se ozval smích. Je to ale odvážná vzteklice! Ti, kdo pozorovali ten výstup, pokřikovali horlivě na ostatní v zástupu. Kruh kolem stříbrošedé klisny se znenáhla zúžil.

Holka poodešla o několik kroků, čelila posměšné zvědavosti jejich pohledů a potom po špičkách přiběhla zpátky ke třmeni a obrátila rozzuřený obličej se sršícíma očima k Nostromovi. Sklonil se k ní v sedle.

„Juane,“ zasykla, „hned bych tě bodla do srdce.“

Obávaný capataz de cargadores, velkolepý ve svých milostných pletkách a neohlížejíci se na veřejnost, objal ji kolem krku a políbil na prskající rty. Kolem to zašumělo.

„Nůž!“ poručil si jen tak nazdařbůh, objav ji pevně kolem ramen.

Naráz vyšlehlo z kruhu dvacatero čepelí. Nějaký svátečně nastrojený mladík se vymrštil, vtiskl jeden Nostromovi do ruky a zase uskočil zpátky, jsa na sebe velmi pyšný. Nostromo se na něho ani nepodíval.

„Vystup mi na nohu,“ poručil dívce, která pojednou zjihla a lehce se vznesla; když ji měl nahoře, obemkl ji v pase a přitisknův líc až k její líci, vtiskl jí nůž do ruky.

„Ne, morenito! Nezahanbíš mě,“ pravil. „Dostaneš svůj dárek; a aby každý věděl, kdo je dnes tvým milým, smíš mi uřezat všechny knoflíky na kabátě.“

Nad tím důmyslným šprýmem se rozlehl jásavý smích a potlesk; zatímco dívka šmikala ostrým čepelí, apatický jezdec cinkal v dlani rostoucím pokladem stříbrných knoflíků. Když měla obě ruce plné, pomohl jí na zemi. Chvilí si s ním ještě horlivě šuškala a potom zpupně odešla a zmizela v davu.

Kroužek se rozptýlil a velkomožný capataz de cargadores, člověk nepostradatelný, zběhlý a spolehlivý Nostromo, středomořský plavec, který vystoupil nazdařbůh na břeh v Costaguaně, aby tam zkusil štěstí, jel zvolna k přístavu. Juno se právě ostře stáčela, a zrovna když přitáhl koni znovu uzdu, aby se na to podíval, vylétla vlajka na vlajkovém stožáru, postaveném narychlo v starobylé stržené pevnůstce při vjezdu do přístavu. Dopravili tam spěšně ze sulackých kasáren poloviční baterii, která měla vypálit předepsané salvy na pozdrav prezidentu diktátorovi

a ministru války. Zatímco proploval poštovní parník úžinou, špatně časované výstřely oznamovaly konec první úřední návštěvy dona Vincenta Ribieri v Sulacu a pro kapitána Mitchella konec zase jedné „historické události“. Když tam zavítala „Naděje poctivců“ po druhé za půl druhého roku, to už prezident přišel neúředně přes horské stezky, prchaje po porážce na chromém mezku a taktak že ho Nostromo zachránil od potupné smrti, která mu hrozila od chátry. Byla to už docela jiná událost a kapitán Mitchell říkával:

„To byla historie – ano, historie, pane! A ten můj chlapík, totiž Nostromo, byl přímo v ní. Úplný tvůrce historie, pane.“

Ale tato událost, která byla Nostromovi jen ke cti, vedla k jiné události, kterou nebylo lze označit ani jako „historii“, ani jako „chybu“ podle rčení kapitána Mitchella. Měl pro ni jiné slovo.

„Pane,“ říkával později, „to nebyla chyba. Byl to neblahý osud. Zkrátka a dobře, neštěstí, pane. A ten můj nešťastný chlapík se octl přímo v tom – přímo v nejhorším! Neblahý osud, jakých je málo – a podle mého názoru to už nebyl nikdy ten člověk jako dříve.“

DÍL DRUHÝ

ISABELY

1

Ať docházely dobré či špatné zprávy v onom boji, vedeném se střídavým štěstím, který charakterizoval don José rčením: „Je v sázce osud národní cti“, gouldovská koncese, „impérium in imperio“, byla stále v provozu; z čtverhranné hory se stále řinul poklad po dřevěných sjíždících k neochabujícím bateriím stoup; noc co noc mžikala santoméjská světla na širý, nesmírný stín campa; po každé za tři měsíce odjížděl k moři průvod se stříbrem, jako by válka se vším, co měla vzápětí, nemohla nijak působit na starý západní stát, odloučený vysokou baštou Cordillery. Boje se vesměs odehrávaly za tou mohutnou hradbou pilotitých štítů, jimž vévodila bílá báň Higuieroty; nebyla do ní dosud proražena železnice; stála z ní teprve první část, snadný úsek campa ze Sulaca do údolí Ivie. Ani telegrafní linka neprotínala dosud pohoří; telegrafní tyče, které vypadaly na planině jako štíhlé majáky, ubíhaly až do zalesněného okraje na horském úpatí, v němž byl vyrubán široký průsek trati; dráty se náhle sbíhaly na bílém smrkovém stole, na němž byl Morseův přístroj, v dlouhé prkenné boudě s rýhovanou železnou střechou, zastíněnou obrovitými cedry – byl to příbytek inženýra, který měl na starosti nejdále vysunutý úsek.

Přístav ožil dopravou železničního materiálu a přesuny vojska na pobřeží. O. P. S. našla hodně práce pro celou flotilu. Costaguana neměla válečného loďstva a kromě několika pobřežních kutrů žádných státních korábů, leda několik obchodních parníků, jichž se užívalo na dopravu.

Kapitán Mitchell, který si stále více připadal, jako by byl v samém středu dějin, míval odpoledne vždycky nějakou volnou hodinku v saloně Gouldovic easy a neuvědomuje si ani, co se kolem něho odehrává, liboval si, že se vymanil z napínavých starostí. Bez toho neocenitelného Nostroma by prý nevěděl, co si počít, říkával. Jak se svěřil

paní Gouldové, ti zatrolení costaguanští politikové ho stáli více starostí, než počítal.

Don José Avellanos vyvinul takovou organizační čilost a výmluvnost ve službách ohrožené ribierovské vlády, že ohlas toho dolehl až do Evropy. Po prvé půjčce, poskytnuté ribierovské vládě, měla totiž Evropa zájem na Costaguaně. Sala provinčního sněmu v sulacké radnici, kde visely na zdích podobizny osvoboditelů a nad předsednickým křeslem byla ve skleněné skříni uschována stará Cortezova vlajka, vyslechla všechny ty řeči nejstarší, v níž se ozvalo vášnivé prohlášení: „Militarism, toť nepřítel“, pak onu slavnou o „národní cti v sázce“, pronesenou tehdy, když se hlasovalo o zřízení druhého sulackého pluku na obranu reformní vlády; a když provincie znovu rozvinuly své staré prapory, zakázané za Guzmána Benta, tu pronesl don José zase jednou velikou řeč, v níž pozdravil ony dávné symboly války za samostatnost, vytažené ve jménu nových ideálů. Stará myšlenka federalismu zmizela. Prohlásil, že nechce oživovat starých politických doktrín. Doktríny podléhají zkáze. Hynou. Ale doktrína politické spravedlnosti je nesmrtelná. Druhý sulacký pluk, jemuž věnuje ten prapor, chce se udatně bít za pořádek, mír a pokoj; za obnovu národní cti, bez níž – jak s důrazem prohlásil – „jsme na potupu a posměch mocným tohoto světa“.

Don José miloval svou vlast. Za své diplomatické dráhy nešetřil pro ni jměním a jeho posluchači věděli dobře o tom, jak byl později za Guzmána Benta zajat a jak surově se s ním zacházelo. Div že nepadl za oběť zuřivým hromadným popravám, které vyznačovaly průběh onoho tyranství; Guzman Bento vládl totiž zemi s krajní pitomostí politického fanatismu. V hloubi své tupé mysli prokazoval nejvyšší vládní moci zvláštní poctu, jako by byla nějakým ukrutným božstvem. Do něho se to božstvo vtělilo a odpůrci federalisté byli mu nejzatvrzelejšími hříšníky, kteří v něm vyvolávali zášti, hnus a strach jako kacíři v neúprosném inkvizitorovi. Léta vozil za sebou po celé zemi za pacifikačním vojskem tlupu zajatců, složenou z ohavných zlosynů, kteří si považovali za největší neštěstí, že nebyli všichni naráz popraveni. Byl to stále řidnoucí hlouček polonahých kostlivců, obtížených okovy, pokrytých špi-

nou, hmyzem, mokvajícími ranami, vesměs lidí význačných, vzdělaných a zámožných, kteří se naučili rvát o ždibce shnilého hovězího, které jim házeli vojáci, a žebrat zkroušeně u černošského kuchaře o doušek kalné vody. Don José, který také chřestil uprostřed ostatních okovy, jako by zůstával na živu jen jako živý důkaz toho, kolik hladu, bolesti, potupy a krutého týrání vydrží lidské tělo a přece se nerozloučí s poslední jiskřičkou života. Někdy je vyslýchala s pomocí primitivního mučení komise důstojníků, kteří se narychlo shromáždili v nějaké boudě z roští a chvojí a samým strachem o život neznali slitování. Dva tři šťastlivce odváděli pak vrávoravě za křoví a tam je šik vojáků odstřeloval. Vojenský kaplan býval to neholený, špinavý chlap, opásaný šavlí, který měl na levé pěstce lieutenantské uniformy křížek, vyšitý bílou bavlnkou – chodíval po každé za nimi s cigaretou v koutku úst a s dřevěnou stoličkou v ruce, aby vyslechl jejich zpověď a dal jim rozhřešení; neboť občan zachránce vlasti (jak se říkalo úředně Guzmanu Bentovi v peticích) se neuzavíral rozumné shovívavosti. Potom bylo slyšet nepravdělnou salvu střelecké čety, po níž se ještě někdy ozval ojedinělý výstřel, který odsouzence dorazil; nad zeleným křovím se vznesl namodralý obláček kouře a pacifikační vojsko táhlo zase vpřed savanami, hvozdy, brodilo se přes řeky, vpadalo do venkovských puebel, pustošilo haciendy odporných aristokratů, obsazovalo vnitrozemská města, a tak se zhošťovalo svého vlasteneckého úkolu a zanechávalo za sebou zemi sjednocenou tak, že v ní už nezbylo v čoudu spálených domů a zápachu prolité krve ani stopy po poskvrně federalismu.

Don José přežil ty časy.

Když mu dal občan zachránce vlasti opovrhlivě na srozuměnou, že smí odejít, snad si myslel, že je ten tmářský aristokrat tak zničen na těle, na duchu i na majetku, že už není nebezpečný. Anebo to snad byl u Guzmána Benta pouhý rozmar: míval totiž plno podivínských obav a neodbytných předtuch, býval náhle jat nemírnou sebedůvěrou a pak mu zas bylo, jako by se povzněl až na sám vrcholek moci a klidu, kam nedosáhnou prostí smrtelní úkladníci. Tehdy zničehonic kázával zpívat slavnou děkovnou mši, kterou mu v santamartské katedrále s velikým

leskem sloužil bázlivý, úslužný arcibiskup, kterého si sám jmenoval. Sedával při ní v pozlaceném křesle před hlavním oltářem, jsa obklopen civilními i vojenskými hodnostáři své vlády. Neoficiální svět santamartský se též nahnul do katedrály, neboť si každý lepší člověk pomyslel nezúčastnit se těchto projevů prezidentovy zbožnosti. Když byl takto uctil jedinou moc nad sebou, kterou byl ochoten uznati, rozhazoval s uštěpačně rozmařilou blahovůlí politické milosti. Mohl se pak lépe kochat svou mocí, když viděl, jak jeho zkrušení odpůrci vylézají malátně z tmavých, vražedných kobek collegia na světlo denní. Jeho nenasytná ješitnost se pásala na jejich bezbrannosti; mohl se jich vždycky ještě znovu zmocnit. Jejich příbuzné mu pak ve zvláštním slyšení děkovaly. To vtělené podivné božstvo: el gobierno supremo, přijímal je stoje, s chocholatým kloboukem na hlavě a napomínal je výhrůžným mručením, aby svou vděčnost projevily tím, že vychovají děti v oddanosti k demokratické vládní formě, „kterou jsem zřídil pro blaho vlasti“. Poněvadž měl už ze svého někdejšího skotáckého života od nějakého úrazu vyraženy přední zuby, vyjadřoval se bleptavě a nesrozumitelně. Pracuje prý pro Costaguanu sám uprostřed zrady a pro-tivenství. Ať už je toho dosti, jinak ho přejde milosrdnost!

Tu milosrdnost don José poznal.

Byl tak žalostně zmrzačen a ožebračen, že poskytoval nejvyššímu představenému demokratických řádů opravdu radostnou podívanou. Uchýlil se do Sulaca. Jeho žena měla v té provincii statek a svým pečlivým ošetřováním vyvedla ho z domu smrti a zajetí zpátky do života. Když umřela, byla už jejich dcera, jedináček, tak stará, že se mohla cele věnovat „chudáku tatínkovi“.

Slečna Avellanová, narozená v Evropě a vychovaná zčásti v Anglii, byla štíhlá, vážná dívka sebevědomého vystupování, s širokým bílým čelem, s bujnými, sytě hnědými vlasy a modrýma očima.

Ostatní mladé sulacké dámy žasly nad její povahou a vlohami. Říkalo se o ní, že je hrozně učená a usedlá. Co se týče hrdosti, všichni Corbelánové, jak známo, byli hrdi a její matka byla Corbelánová. Don José Avelianos se ani neobešel bez oddanosti své milované Antonie. Přijímal

ji s onou zaslepeností lidí, stvořených k obrazu Božímu, kteří se před dýmem některých zápalných obětí mění v kamenné, bezcitné modly. Byl sice nadobro zničen, ale člověk, v němž hárá vášeň, ten ještě v životě neztroskotal. Don José Avelianos přál své vlasti vroucně míru, blahobytu a (jak stojí na konci předmluvy k Padesáti letům bezvládí) „čestného místa v přátelském svazku kulturních národů“. Tímto posledním rčením promlouvá z vlastence zplnomocněný ministr, trpce zkrušený tím, že jeho vláda nedodržela závazky vůči cizím majitelům dluhopisů.

Pošetilá vřava chamtivých klik, která se rozpoutala po samovládě Guzmanu Benta, jako by přibližovala jeho touhu až k samému vyplnění. Byl už příliš stár na to, aby ještě sestoupil doprostřed santamartské arény. Ale ti, kdo v ní vystupovali, žádali ho co chvíle o radu. Zdálo se mu, že nejplatnější služby může prokazovati z dálky ze Sulaca. Svým jménem, styky, někdejším postavením a zkušenostmi vynucoval si u svých vrstevníků úctu. Ještě výše stoupl ve vážnosti, když vyšlo najevo, že ten člověk, který si žije v důstojné chudobě v corbelánovské městské rezidenci naproti Gouldovic case, má hmotné prostředky na podporu celé věci. Svou veřejnou výzvou rozhodl o prezidentské kandidatuře dona Vincenta Ribieri. Dlouhou neúřední státní listinou, načrtnutou tentokrát ve formě žádosti z provincie, přiměl don José toho úzkostlivého konstitucionalistu, že přijal výjimečnou pravomoc na pět let, kterou mu ohromnou většinou udělil sněm v Sta Martě. Byl výslovně pověřen, aby opíraje se o nerušený mír v zemi, upevnil národní blahobyt a ukojil všechny spravedlivé nároky ciziny a tak rehabilitoval národní čest.

Odpoledne došla zpráva o tom hlasování obvyklou poštovní oklikou přes Caytu a odtamtud pak po pobřeží parníkem do Sulaca. Don José, který čekal u Gouldů v saloně na poštu, povstal z houpací židle a klobouk mu sklouzl z kolen. Promnul si oběma rukama stříbřité krátké vlasy a přemírou radosti pozbyl řeči.

„Emilie, dušičko,“ vyhrkl, „smím vás políbit? Smím –“

Kdyby tam tak býval kapitán Mitchell, byl by bezpochyby prohodil něco případného o červánčích nové éry; ale jestliže dona José napadlo v té chvíli něco takového, jazyk mu vypověděl službu. Obroditel blančovské strany zavrával. Paní Gouldová vykročila rychle vpřed a nastavivši s úsměvem starému příteli líc, podsunula mu obratně rámě za oporu, které opravdu potřeboval.

Don José se v mžiku vzpamatoval, ale chvíli se jen díval z jednoho na druhého, až ze sebe vypravil polohlasitě: „Och, vy dva vlastenci! Och, vy dva vlastenci!“ Hlavou mu probleskly neurčité plány na nové dějepisné dílo, do něhož by uložil pro zbožnou úctu potomstva všechny své horlivé snahy o obrodu vlasti, kterou tolik miloval. Dějepisec, který byl tak velkodušný, že napsal o Guzmanu Bentovi: „A přece nelze tohoto netvora, který se brodil v krvi svých krajanů, přenechat bez výhrady zlořečení budoucích let. Zdá se jisté, že i on miloval svou vlast. Poskytl jí dvanáct let míru; a třebaže byl neobmezeným pánem nad životem i majetkem, umřel v chudobě. Nejvíce se snad provinil nikoli sverepostí, nýbrž omezeností“; člověk, který dovedl psát takto o svém ukrutném škůdci (to místo se vyskytuje v „Dějínách bezvládf“), pocítil ke svým dvěma pomocníkům, k té mladé dvojici ze zámoří při předzvěsti vítězství téměř bezmeznou oddanost.

Právě tak jako vytasil Henry Gould před lety meč, jsa přesvědčen o naprostém nezbytí, silnějším než nějaká abstraktní politická doktrína, tak vrhl Charles Gould do zápasu santoméjské stříbro. Sulacký Inglez, „costaguanský Angličan“ z třetí generace, nebyl politickým pletichářem, právě tak jako jeho strýc nebyl revolucionářským mluvkou. Jejich oddanost, vyplývající z vrozené přímosti povahy, byla střízlivá. Postřehli vhodnou chvíli a použili zbraně, která se jim sama nabízela.

Postavení Charlese Goulda – vůdčí postavení v rámci pokusu o obnovu míru a dobrého jména republiky bylo zcela jasné. Nejprve se musel přizpůsobit daným poměrům; ta dětinsky nestydatá úplatnost tlumila odpor i v něm, který byl tak statečný, že se nebál její neodpovědné moci, s níž hubila všechno, čeho se dotkla. Hnusila se mu tak, že nad ní ani nezuřil. Zacházel s ní s chladným, neohroženým opovržením, nijak

nezakrývaným, spíše okázale projevovaným ledovou zdvořilostí, která ubírala jeho postavení na potupnosti. V hloubi srdce tím snad trpěl, ale sám si nic zbaběle nenamlouval a se ženou se nikdy nepřel o to, je-li to mravné. Spoléhal na to, že i když tím bude trochu rozčarována, přece jen moudře pochopí, že jim pro jejich životní dílo jeho povaha poskytuje stejnou, ne-li ještě větší záruku než jeho úskoky. Neobyčejný rozmach dolů mu dal velkou moc. Protivilo se mu vydávat jejich prospěch stále na pospas omezeným hrabivcům. Paní Gouldovou to hnětlo. Bylo to rozhodně nebezpečné. V důvěrných zprávách, které si posílali sulacský král s předákem stříbrných a ocelářských podniků v daleké Kalifornii, ozýval se stále silněji názor, že je třeba opatrně podporovat každý počin vzdělaných a bezúhonných mužů. „Můžete říci svému příteli Avellanovi, že jsem také toho mínění,“ tak psal v pravou chvíli pan Holroyd ze své nedostupné svatyně v jedenáctipatrové továrně vysokých financí. Brzy poté otevřela Třetí jižní banka (která byla přes dům od Holroydovy budovy) úvěr a pod dozorem správce santoméjských dolů se ustavila v Costaguaně ribierovská strana. A don José, dědičný přítel Gouldovy rodiny, mohl říci: „Snad přece nebude, milý Carlosi, má víra marná.“

2

Teprve když byla historie občanských válek rozmnožena o novou ozbrojenou půtku, kterou rozhodl svým vítězstvím u Ria Seca generál Montero, mohli „pocivci“, jak říkal don José, po prvé za celé půlstoletí volně vydechnout. Základem obrody se stal zákon o pětileté plné moci; vroucí touha po té obrodě a naděje v ni byla donu José jakoby elixírem věčného mládí.

Když ji zase náhle – ač ne tak docela mimo nadání – ohrozil ten „surovec Montero“, jako by byl znovu ožil lýtým vztekem. Už za návštěvy prezidenta diktátora v Sulacu varoval Moraga ze Sta Marty před ministrem války. Diktátorský prezident hovořil starostlivě se staříčkým křisitelem strany o Montérovi a jeho bratru. Ale don Vincente, doktor filozofie na kordovské univerzitě, jako by byl měl přepjatou úctu před vojenským uměním, jehož tajemnost sváděla tím více jeho fantazii, že nespočívala v rozumu. Vítěz od Ria Seca byl oblíbeným hrdinou. Získal si zásluhy teprve nedávno a prezident diktátor se lekal, aby ho někdo nenařkl z politického nevděku. Začínaly se velké obrodné práce – nová půjčka, nová železniční trať, ohromná kolonizace. Bylo třeba vystříhati se všeho, co by rozrušilo veřejné mínění. Don José ty důvody uznával a hleděl zapuditi z hlavy to zlatě premované strašidlo ve vysokých botách a s šavlí, která, jak doufal, pozbyla za nového řádu smyslu.

Ani ne za šest měsíců po návštěvě prezidenta diktátora zkoprnělo Sulaco nad zprávou o vojenském povstání, provolaném ve jménu národní cti. Na nádvoří kasáren dělostřeleckého pluku, který právě prohlížel, měl ministr války proslov k důstojníkům a v něm prohlásil, že je národní čest zaprodána cizákům. Svými slabošskými ústupky evropským mocnostem, domáhajícím se zaplacení dlouhodobých splátek, ukázal diktátor, že je neschopen vlády. Z Moragova dopisu později vysvitlo, že podnět k onomu buřičskému proslovu, ba i samé jeho znění pocházelo od druhého Montéra, bývalého partyzána, který byl tehdy

commandante de Plaza. Dr. Monygham, pro něhož honem vzkázali „do hor“, ujel potmě tryskem tři francouzské míle a účinným zásahem zachránil dona José před nebezpečným záchvatem žloutenky.

Když se don José vzpamatoval z leknutí, nedal se tím zkrušit. A skutečně pak docházely zprvu lepší zprávy. Po pouličních bojích, které trvaly celou noc, bylo povstání ve městě potlačeno. Oběma Monterům se však na neštěstí podařilo upláchnout na jih do rodné provincie entre-montské. V provinčním hlavním městě Nicoyi přivítali hrdinu pochodu přes prales, vítěze od Ria Seca se zběsilým nadšením. Tamější posádka přešla do jednoho k němu. Bratři sbírali vojsko, shromažďovali nespokojence a rozesílali emisary, kteří ze sebe chrlili vlastenecké lži a divokým llanerům slibovali lup. Dokonce vznikl i monterovský list, který tajemně naznačoval, že „veliká sesterská republika na severu“ přislíbila pomoc proti neblahým kořistnickým choutkám evropských mocností, a v každém čísle proklínal bídáckého Ribieru, který prý zamýšlí vydat svou vlast se svázanýma rukama i nohama na pospas cizáckým spekulantům.

Idylické a ospalé Sulaco s žírným campem a vydatnými stříbrnými doly slýchalo ve své blažené osamělosti jen přerývaně třesk zbraní. Při obraně stálo však jak muži, tak peníze v předních řadách; jenže i nezaručené zprávy docházely do něho oklikou – dokonce až z ciziny, tak bylo totiž odříznuto od ostatní republiky nejen přirozenými překážkami, nýbrž též ustavičnými válečnými změnami. Monterovci obléhali právě důležitou poštovní spojkou Caytu. Přes hory už nedocházeli přespolní kurýři a posléze si ani žádný mezkař netroufal vydat se na cestu; dokonce i Bonifacio se už jednou ze Sta Marty nevrátil, buďto že se neopovážil vyjet, anebo ho snad zajaly nepřátelské čety, které slídily po krajině mezi Cordillerou a hlavním městem. Zato pronikaly záhadně do provincie monterovské spisky; a také monterovští emisari, kteří hlásali ve vesnicích a městech na campu smrt aristokratům. Už na samém počátku nepokojů nabídl se (prostřednictvím starého kněze z vesnice v pustinách) lupič Hernandez ribierovským úřadům v Tonoru, že jim dva z nich vydá. Přišli totiž za ním od generála Montéra, nabízejíce mu ge-

nerální pardon a plukovníckou hodnost, když se se svou jízdní tlupou přidá k povstaleckému vojsku. Ten návrh nevzali tenkrát na vědomí. Připojil jej na důkaz dobré vůle k žádosti, v níž prosil sulacký sněm o dovolení, aby směl s celou svou družinou vstoupit do vojska, které se tehdy v Sulacu sbíralo na obranu obrodné pětiletky. Ta žádost se octla spolu s jinými věcmi v rukou dona José. Ukázal paní Gouldové ty cáry špinavě šedavého papíru (ukořistěného nejspíš v nějakém vesnickém krámkě), pokryté krouceným, nevypsáním písmem starého padra, kterého unesli z chýše vedle vepřovicového kostela, aby dělal obávanému salteadoru tajemníka. Nakláněli se u lampy v Gouldovic saloně oba nad tou listinou, v níž se ten člověk prudce a přece jen zkroušeně zříkal zaslepeného a tupého barbarství, které udělalo z poctivého ranchera lupiče. V kněžově doušce stálo, že až na to, že je už deset dní zbaven svobody, zacházejí s ním vlídně a uctivě, jak se na jeho posvátný úřad sluší. Podle všeho zpovídal a rozhřešoval náčelníka a jeho tlupu a ručil za upřímnost jejich dobrých úmyslů. Ukládal jim přísně za pokání litanie a posty; ale přitom jim chytře dokazoval, že jim bude těžko smířit se na trvalo s Bohem, dokud se nesmíří s lidmi.

Snad ještě nikdy nehrozilo Hernandezovi tak malé nebezpečí, jako tehdy, když poníženě prosil, aby si směl vojenskou službou vymoci odpuštění pro sebe a svou tlupu. Mohl se pouštět bez překážky na daleké nájezdy z pustin, které byly záštitou jeho rychlosti, protože v celé provincii nezůstalo vojsko. Obvyklá sulacká posádka odtáhla na jih do války i s kapelou, která vyhrávala na můstku jednoho parníku O. P. S. Bolívarův pochod. Velké rodinné kočáry, rozestavené po přístavním nábreží, poskakovaly na vysokých kožených perech nadšením seňor a seňorit, které stály a mávaly krajkovými kapesníky, jak odjížděl od přístavní hráze jeden nákladák po druhém, vrchovatě naložený vojskem.

Nalodování řídil Nostromo za vrchního dozoru kapitána Mitchella, který tam se zarudlým obličejem a bělostnou vestou zastupoval svornou a starostlivou ochotu všech hmotných zájmů kultury. Generál Barrios, který měl velení, ujišťoval při loučení dona José, že za tři nedě-

le dostane Montéra do dřevěné klece, tažené třemi páry volů a bude s ním jezdit po všech městech republiky.

„A potom, seňoro,“ pokračoval, obnaživ před paní Gouldovou, sedící v landauře, svou kučeravou, ocelově šedou hlavu – „potom, seňoro, proměníme své meče v radlice a zbohatneme. Jakmile vyřídíme tuhle maličkost, zavedu si také nějakou fundacion na malém pozemku, který mám na llanos, a pokusím se vydělat v míru a pokoji trochu peněz. Seňoro, vy víte, celá Costaguana ví – co dím? – celá jihoamerická pevnina ví, že je Pablo Barrios už syt vojenské slávy.“

Charles Gould nebyl při tom dychtivém a vlasteneckém rukování. Nebylo jeho úkolem vyprovázet vojáky při naloďování. Nebylo to ani jeho úkolem, ani snahou, ani taktikou. Jeho úkol, snaha i taktika splývaly v jedinou touhu udržovat nepřetržitý tok pokladu, jemuž dal on sám plynout ze znovuotevřené jizvy v horském boku. Jak se doly vzdmáhaly, vycvičil si domorodé pomocníky. Byli tam dílovedoucí, řemeslníci, úředníci a don Pepé byl jejich gubernadorem. Jinak spočívalo celou vahou jen na jeho bedrech celé to „impérium in imperio“, ta gouldovská koncese, jejíž pouhý stín stačil umořit jeho otce.

Paní Gouldová neměla starostí se stříbrnými doly. Ve všedním životě gouldovské koncese ji zastupovali oba její pobočníci: lékař a kněz, ale svou ženskou touhu po vzrušení ukájela událostmi, jejichž smysl se tříbil v ohni jejich tvůrčích záměrů. Toho dne vzala s sebou do přístavu Avellanovy, otce i dceru.

Kromě jiných funkcí přijal don José v té pohnuté době též předsednictví vlasteneckého výboru, který vyzbrojil značnou část vojska, podléhajícího sulackému velení, puškou zdokonaleného modelu. Jedna evropská velmoc ji právě nahradila něčím zkázonosnějším. Pokud se uhradil nákup zánovních zbraní z dobrovolných příspěvků předních rodin a kolik na to padlo z oněch zahraničních fondů, kterými prý vládl don José, to zůstalo tajemstvím, které by byl mohl rozptýlit jen on sám; ale ricos, jak jim říkali obyvatelé, doháněla výmluvnost jejich Nestora k odvádění příspěvků. Zanícenější dámy se daly pohnout k tomu, že obětovaly své šperky do rukou muže, který byl životem a duší strany.

V některých chvílích jako by už jeho život i duši krušila tolikaletá neochvějná víra v obrodu. Když tak strnule seděl v landauře vedle paní Gouldové, vypadal polomrtvě; hezký, stařecký, hladce vyholený obličej, všude stejně zbarvený, jakoby vymodelovaný z žlutého vosku, mu zastíňoval měkký plstěný klobouk, a tmavé oči hleděly z něho upřeně vpřed. Antonia, krásná Antonia, jak říkali slečně Avellanové v Sulacu, seděla opřena naproti němu; měla plnou postavu a vážný oválný obličej se sytě rudými rty, takže vypadala dospělejší než paní Gouldová se svým proměnlivým výrazem a se vzpřímenou postavičkou pod slunečníkem, který se lehce komíhal.

Antonia doprovázela otce, kdykoliv jen mohla; její oddanost byla všeobecně známa a tak zmírňovala její pohoršlivě pohrdání přísnými předpisy, jimiž se v životě řídí španělskoamerické dívky. Ve skutečnosti nebylo v ní už nic dívčího. Otec prý jí často diktoval státní akty a směla číst všechny knihy z jeho knihovny. Když byla u nich společnost, situaci zachraňovala pak staříčká dáma, příbuzná Corbelánových, nadobro hluchá, která sedávala nehnutě v křesle, Antonia se ubránila v debatě i dvěma nebo třem mužům. Nebyla to očividně dívka, které by stačilo pokukovat zamřížovaným oknem na milence, zahaleného do pláště a skrytého v protějších dveřích – což jest přípustná forma námluv v Costaguaně. Všichni byli přesvědčeni, že se učená a hrdá Antonia se svým cizím vychováním a cizími názory vůbec nevzdá – leda arci, když už se teď hrnul do Sulaca celý svět, za nějakého cizince z Evropy nebo ze Severní Ameriky.

3

Když se generál Barrios zastavil a promluvil na paní Gouldovou, Antonia zdvihla ledabyle ruku, v níž držela rozevřený vějíř, jako by si chtěla zastínit hlavu, zamotanou do lehké krajkové šály. Utkvěla na chvíli jasným třpytem svých modrých očí, probleskujících za černou obrubou řas, na otci, potom zalétla zrakem dále k mladému muži, nejvýš třicátníku, prostředně vysokému, trochu zavalitému, v lehkém svrchníku. Opíral se dlaní o knoflík ohebné rákosky a z povzdálí přihlížel; jakmile však postřehl, že je pozorován, klidně přistoupil a opřel se loktem o dvířka landauru.

Hluboce vystřižený límec u košile, veliká mašle na kravatě, všecek styl jeho obleku od tvrdého klobouku až po vyleštěné boty vyvolával představu francouzské elegance; jinak byl však pravou ukázkou plavého španělského kreola. Chmýří pod nosem a krátká, zkadeřená, nazlátá bradka nezakrývaly mu růžové, svěží rty, drobet našpulené. Jeho plná, kulatá tvář se vyznačovala onou teplou, zdravou kreolskou bělostí, která pod rodným sluncem nikdy nezhnědne. Martin Decoud se jen zřídka vystavoval costaguanskému slunci, pod nímž se narodil. Jeho rodina byla už dávno usazena v Paříži, kde sám studoval práva, dělal do literatury a v povznesených chvílích se kojl nadějí, že bude básníkem, jako onen cizinec také španělského původu, José Maria Heredia. Jindy se zase z pouhé kratochvíle uvoloval psát články o evropských věcech do Semenaria, hlavního listu santamartského, který je uveřejňoval pod záhlavím: „Od našeho zvláštního dopisovatele“, ačkoliv bylo veřejným tajemstvím, kdo je jejich autorem. V Costaguaně, kde si žárlivě hledí svých evropských krajanů, věděl kdekdo, že je to „mladý Decoud“, ten nadaný mladík, který se prý pohybuje ve vyšších společenských kruzích. Ve skutečnosti to byl zahálčivý flákač, který se stýkal s veselými žurnalisty, měl volný přístup do několika redakcí a byl vítaným hostem v novinářských lokálech. Tento život, jehož bezútešnou plytkost zakrý-

vá lesk naprosté nevážnosti ke všemu, tak jako cetky na strakatém úboru harlekýnově zakrývají jeho blbé šaškovství, sváděl ho k po-francouzštělému – ač naprosto nefrancouzskému – kosmopolitství, které však bylo ve skutečnosti jen neplodnou lhostejností, která se tvářila jako intelektuální povýšenost. O svých krajanech říkával svým francouzským kumpánům: – Představte si ovzduší opery buffy, v níž se všechny komické výjevy divadelních státníků, lupičů atd. atd., všechno jejich fraškovité zlodějství, pletichy, úkladné vraždy provádějí s ukrutnou vážností. Je to k popukání, teče při tom ustavičně krev a herci se domnívají, že působí na osud vesmíru. Samozřejmě, že vláda vůbec, kterákoliv vláda ať už kdekoliv, je pro soudného ducha něčím nadmíru komickým; ale u nás, Španěloameričanů to, věru, přesahuje všechny meze. Žádný člověk zdravého rozumu nemůže mít nic s pletichami d'une farce macabre. Ti ribierovci, o nichž se právě tolik mluví, přece jen svým komickým způsobem usilují o to, aby se dalo v té zemi bydlet, ba dokonce chtějí za ni zaplatit nějaké dluhy. Přátelé, chcete-li posloužit svým majitelům dluhopisů, rozhodně pište ze všech sil pochvalně o seňoru Ribierovi. Je-li vskutku pravda, co stojí v mých dopisech, nastala jim konečně příznivá doba.

V posměšném zápalu vykládal pak o tom, co je zač ten don Vincente Ribiera – zasmušilý mužíček, úpějíci pod svými dobrými úmysly; o významu vyhraných bitev, o tom, kdo je to Montero (un grotesque vaniteux et féroce) a o rázu půjčky, souvisící s rozvojem železnice a o osídlení ohromných území podle velikého peněžního plánu.

Jeho známí Francouzi o něm říkali, že ten panáček Decoud zřejmě connaissait la question á fond. Významná pařížská revue ho požádala o článek o situaci. Článek byl psán vážným tónem a zběžně. Ptal se pak jednoho důvěrného známého:

„Četl jste už tu mou věc o obrodě Costaguany une bonne blague, hein?“

Domníval se o sobě, že je Pařížanem každým coulem. Nejenže jím nebyl; hrozilo mu spíše nebezpečí, že bude až do smrti pustým diletantem. Hnal své posměváčkovství tak daleko, že byl nakonec hluchý

k ryzím hnutím své povahy. Když si ho znenadání vlastenecký zbrojní výbor sulacký vybral za činovníka, bylo mu to něčím neslýchaným, byl to fantastický kousek, jakého byli schopni právě jenom jeho „milí krajané“.

„Je mi, jako by mi spadla cihla na hlavu. Já – já – a být činovníkem! Nemám o puškách ani ponětí! C'est funambulesque!“ zvolal před svou nejmilejší sestrou; až na starého otce a matku mluvili totiž u Decoudů mezi sebou francouzský. „A měla bys vidět soukromé psaní na vysvětlenou. Je toho osm stran.“

Tento dopis, napsaný vlastnoručně Antonií, podepsal don José, který se v něm obracel na „mladého a nadaného Costaguaňana“ v zájmu veřejnosti a v soukromí vyléval své srdce před svým talentovaným kmotřencem, člověkem zámožným a zabezpečeným, s rozvětveným příbuzenstvem a hodným jeho důvěry jak pro svůj původ, tak i pro své vzdělání.

„To znamená,“ prohodil Martin cynicky před sestrou, „že nevypádám na to, že bych zpronevěřil svěřené peníze nebo to vyžvatlal našemu zdejšímu chargé d'affaires.“

Provádělo se to všecko za zády ministra války Montéra, kterému v Ribierově vládě nedůvěřovali, ale nemohli se ho tak lehce naráz zbavit. Neměl o ničem vědět, dokud nebude mít vojsko, jemuž velel generál Barrios, v rukou nové pušky. Jediný prezident diktátor, který byl v světelném postavení, byl do toho zasvěcen.

„Je mi to k smíchu,“ prohodila Martinova sestra a důvěrnice; bratr jí na to odvětil s nejpařížštější nevážností:

„Je to báječné. Když si člověk pomyslí, jak ten náčelník státu s pomocí prostých občanů kope jámu svému nepostradatelnému ministru války! Ne! My jsme nedostižní!“ A zasmál se na celé kolo.

Jeho sestru pak nemálo překvapilo, jak opravdově a obratně konal svůj úkol, který byl pro něho za těch okolností choulostivý a pro nedostatek odborných vědomostí těžký. Neviděla dosud, že by si byl dal Martin jakživ s něčím tolik práce.

„Baví mě to,“ vysvětloval krátce. „Lepí se mi na paty plno šejdřířů, kteří by mi rádi prodali všelijaké harampádí. Jsou roztomilí; zvou mě na drahé obědy; živím v nich naděje; je to ohromná švanda. A zatím se celá věc dojednává někde docela jinde.“

Když sjednal ten obchod, najednou prohlásil, že dopraví vzácný náklad šťastně až do Sulaca. Zdálo se mu, že ta burleska stojí za to, aby při ní byl až do konce. Potahoval se za nazlátlou bradku a mumlavě se odporoučel duchaplné mladé dámě, která nejprve na něho úžasem vytřeštila zrak a potom se na něho zahleděla přimhouřenýma očima a zvolna pronesla:

„Mně se zdá, že chcete navštívit Antonii.“

„Jakou Antonii?“ otázal se costaguanský flákač rozzlobeně a pohrdlivě. Pokrčil rameny a otočil se na patě. Sestra za ním rozmarně volala:

„Antonii, kterou jsi znal, dokud ještě nosila vlasy spletené v copy.“

Stýkal se s ní před nějakými osmi lety, než odjeli Avellanovi nadobro z Evropy; byla to tehdy štíhlá šestnáctiletá dívka, mladicky vážná a už tak vyhraněná, že si troufala dobírat si ho pro jeho okázalé protřelé rozšafnictví. Jednou, když ji přešla trpělivost, pustila se do něho pro jeho bezcílný život a lehkovážné názory. Bylo mu tehdy dvacet a byl jedináček, zhýčkaný rodinou. Ten útok ho tak rozladil, že se před tím mrňavým žabcem zakolísal ve své rozmarně povýšené přítulnosti. Ale zůstavila v něm tak silný dojem, že mu ji od té doby všechny sestřiny přítelkyně připomínaly, ať už tím, že jí byly trochu podobné, nebo tím, že byly docela jiné. Říkal si, že je to jakýsi směšný osud. Ve zprávách, které docházely Decoudovým pravidelně z Costaguany, se arci často vyskytovalo jméno jejich známých Avellanových – dověděli se, jak byl bývalý ministr zatčen a jak se s ním surově nakládalo, jaké strádání a útrapy vytrpěla jeho rodina, jak se ožebračená vrátila do Sulaca a jak jim umřela matka.

Montérův manifest vyšel, ještě než dojel Martin Decoud do Costaguany. Nadjel si po hlavní trati přes Magellanovu úžinu a pak po západním pobřeží, kudy jezdila O. P. S. Jeho vzácný náklad přibyl právě včas a hned počáteční zděšení přešlo v náladu plnou naděje a odhodlání.

Familias principales se jím před veřejností chlubily. Když se octli mezi čtyřma očima, don José ho objal, dosud všecek zděšený a ohromený, se slzami v očích.

„Vydal ses tedy sám na cestu. Od Decouda se ani nedalo nic jiného očekávat. Běda, vyplnily se naše nejhorší obavy,“ zasténal láskyplně. A znovu sevřel svého kmotřence. Nastala, jak pravil, rozhodná chvíle, kdy se musí rozumní a poctiví lidé houfně postavit za ohroženou věc.

Tenkrát si uvědomil Martin Decoud, adoptované dítě západní Evropy, naprostou změnu prostředí. Snášel beze slova objímání i řeči. Proti své vůli byl dojat tím náruživým a zasmušilým tónem, o němž nemá zjemnělá evropská politika ani tušení. Ale když k němu v šeru velké holé saly u Avellanů přistoupila lehkým krokem Antonia a podala mu emancipovaně ruku s polohlasitým: „Jsem ráda, done Martine, že vás tu vidím,“ přišlo mu velmi zatěžko říci těm dvěma, že zamýšlí odjet už příští měsíc parníkem. Don José se zatím stále ještě rozplýval chválou. Každý, kdo se k nim přidá, posílí, jak pravil, veřejnou důvěru a jaký to příklad dává nadto mladým mužům doma on, skvělý zastánce obrody své vlasti, který tak znamenitě vyložil celému světu politické vyznání své strany. Kdekdo už četl ten velkolepý článek v slavné pařížské revui. Celý svět je už o tom zpraven: a tím, že se autor veřejně sám dostavil, osvědčil veřejně svou víru. Mladý Decoud cítil, jak se v něm vzrývá podrážděná nevole. Zamýšlel původně vrátit se Spojenými státy přes Kalifornii, zajet si do Yellowstonekého parku, prohlédnout si Chicago, Niagaru, odskočit do Kanady, zdržet se po případě kratší dobu v New Yorku a využítkovat svých doporučení. Antoniin stisk ruky byl tak upřímný a její hlas, prohrátý uspokojením, se ku podivu tak nezměnil, že se jen hluboce uklonil a vypravil ze sebe:

„Jsem vám neskonale vděčen za vaše přivítání; ale proč byste měli děkovat člověku za to, že se vrátil do vlasti? Jsem přesvědčen, že doña Antonia si to také nemyslí.“

„Jistěže ne, señore,“ pravila s onou neochvějnou, klidnou upřímností, která vyznačovala každé její slovo. „Ale když se vrátí tak jako vy, možno se z toho radovat – kvůli oběma.“

Martin Decoud pomlčel o svých záměrech. Nikomu o nich ani nehle-
sl a za čtrnáct dní se otázel paní Gouldovy casy (kam arci rázem získal
přístup), nakláníje se při tom v křesle dopředu s výrazem uhlazené
nenucenosti, zdali na něm nepozoruje ten den patrnou změnu – nějaké
nápadné zvážnění. Paní Gouldová se na něho zadívala zpříma slabě
rozšířenýma očima, v nichž tkvěla němá otázka a lehounký stín úsmě-
vu; tímto posunkem, v jehož všímavé a ochotné pozornosti se zračila
její hluboká oddanost a krásná nezištnost, pokaždé muže okouzlovala.
Nepřipadá si už totiž, pokračoval Decoud, jako líný darmošlap. Ujistil ji,
že právě před sebou spatřuje sulackého novináře. Paní Gouldová ihned
zalétla zrakem k Antonii, která seděla zpříma v koutě španělské po-
hovky s vysokým rovným lenochem a ovívala si sličný obličej velkým
černým vějířem; zpod obruby černé sukně jí vykukovaly špičky zkříže-
ných nohou. Decoud hleděl též upřeně tím směrem a dodal tlumeně, že
slečna Avellanová dobře ví o jeho novém neočekávaném povolání, kte-
rému se v Costaguaně obvykle věnovali jen polovzdělání černoši
a nadobro nemajetní právníci. Čelil s jakousi zdvořilou vyzývavostí
soucitému pohledu paní Gouldové, který na něho upírala, a vydechl:
„Pro patria.“

Stalo se totiž, že najednou povolil snažným prosbám dona José a ujal
se řízení časopisu, který měl „tlumočit tužby provincie“. Byla to dávná
zamilovaná myšlenka dona José. Potřebné skromné zařízení a ohromná
zásilka papíru přišly už před časem z Ameriky; chyběl jen vhodný člo-
věk. Nemohl ho vypátrat ani seňor Moraga v Sta Martě a věc už spěcha-
la; bylo naléhavě třeba orgánu, který by mařil účinek lži, rozsévaných
monterovským tiskem; hnusných pomluv, výzev k lidu, aby povstal
s nožem v ruce a odpravil jednou pro vždy všechny ty Blancy, ty přežilé
barbary, ty zlověstné hastroše, ty impotentní paralíticos, kteří se spřáhli
s cizáky, vymámili na lidu pozemky a uvrhli jej do otroctví.

Povýk toho černošského liberalismu postrašil seňora Avellana. Jedi-
ným lékem byly noviny. Jakmile se našel vhodný muž v osobě Decoudo-
vě, objevily se mezi okny domu na náměstí, nad podloubím v přízemku,
namalované velké černé písmeny. Dům stál hned vedle Anzaniaova velko-

obchodu s obuví, hedvábím, železářským zbožím, mušelinem, dřevěnými hračkami, stříbrnými ručkami, nožkami, hlavičkami a srdéčky (určenými za obětiny), růženci, šampaňským, ženskými klobouky, univerzálními léky, ba i několika brožovanými knihami, většinou francouzskými. Velká černá písmena tvořila slova: „Redakce časopisu Porvenir.“ Třikrát za týden vycházel z redakce jednou složený list Martinových žurnalistických výplodů; chytrácký žlutý Anzani, který v řasnatých černých šatech a ve vyšíváných trepkách smežčil před přechetnými dveřmi svého závodu, zdravil hlubokým kosým úklonem sulackého žurnalistu, chodícího za svým vznešeným povoláním.

4

Patřilo to patrně též k jeho povolání, že přišel vyprovodit vojsko. Pozitřejší Porvenir měl o tom bezpochyby přinést zprávu, ale jeho redaktor se jen opíral bokem o landauer a jako by na nic nehleděl. Pokaždé, když se posunula tlačenice příliš blízko, nasadila přední řada pěší setniny, rozestavené v troj stupu na šíji přístavní hráze, s hrozivým třeskem posupně bodáky; potom se zase dav diváků zakolísal zpátky až k hubám velkých bílých mezků. Přestože jich bylo tolik, ozýval se jen tlumený šum; ve vzduchu se vznášel hnědý opar prachu, z něhož čněli jezdci, vklínění místy do zástupu, od stehen vzhůru a všichni hleděli přes hlavy jedním směrem. Skorem každý měl za sebou posazeného známého, který se ho držel zezadu pevně v pase; střechy jejich klobouků se dotýkaly a tvořily tak jediný kotouč s dvěma špičatými kuželi nahoře a s dvěma tvářemi dole. Chvílemi vzkřikl chraplavý mozo na známého v šiku anebo žena zavřískla náhle „Adios!“ provázené křestním jménem mužovým.

Generál Barrios, který měl na sobě obnošenou modrou blůzu a plan-davé kalhoty, jež mu splývaly na podivné červené boty, měl stále smeknuto a lehce se hrbil, opíraje se o silnou hůl. Ne, vysloužil prý si už tolik vojenské slávy, že by nasýtila každého, říkal s důrazem paní Gouldové a při tom se snažil dodati si kavalírského vzezření. Z horního rtu mu splývalo několik řídkých chlupů, měl vyčnělý nos, hubenou, podlouhlou dolní čelist a přes jedno oko hedvábnou pásku. Druhým okem, malým a vpadlým, těkal s bezcílnou blahosklonností na všechny strany. Hrstka evropských diváků, vesměs mužů, kteří se sami od sebe shlukli kolem Gouldova kočáru, prozrazovala svým upjatým vzezřením, že si generál asi notně přihnul v Amarillském klubu punče (švédského punče, jaký dovážel v lahvích Anzani), než přijel se svým štábem šíleným tryskem k přístavu. Ale paní Gouldová se vyklonila duchapřítomně z ko-

čáru a projevila přesvědčení, že se Barrios co nevidět dočká ještě větší slávy.

„Señoro,“ bránil se zaníceně, „proboha, jen považte! Jakápak sláva kyne našinci z toho, když přemůže toho plešatého embustera s na-barveným knírem!“

Pablo Ignacio Barrios, syn vesnického alkalda, divizionář, vrchní velitel západního vojenského okrsku, se nestýkal s vyšší městskou společností. Měl raději nenucená mužská shromáždění, kde mohl vyprávět historky z lovu na jaguáry, chlubit se svou dovedností v zacházení s lasem; uměl s ním nadmíru krkolomné kousky, do jakých se „nesmí pouštět žádný ženatý“, jak se říká mezi llanery; mohl tam vyprávět o neobyčejných nočních projížďkách, o tom, jak se utkal s divokými tury, jak zápasil s krokodýly, co dobrodružného zažil v pralese a když se brodil přes rozvodněné řeky. Generála ponoukala k těm vzpomínkám nejen jeho chvástavost, nýbrž opravdová láska k tomu nevázanému životu, jaký vedl v mladých letech, než dal navždy výhost doškové střeše otcovské tolderie v lese. Zatoulal se až do Mexika, kde bojoval podle vlastních slov po boku Juarezově, a byl jediným z costaguanských vojenských hodnostářů, který se utkal v poli s evropským vojskem. Vrhalo to na jeho jméno velký lesk, až je pak zastínila vycházející hvězda Montérova. Byl odjakživa nenapravitelným karbaníkem. Sám veřejně připomínával všeobecně známou historku, jak jednou na výpravě prohrál večer před bitvou v monte se svými plukovníky koně, pistole a výstroj i s epauletami. Nakonec poslal svou šavli (byl to dárek se zlatým jílcem) do města vzadu za svou pozicí a dal ji ihned za pět set peset zastavit ospalému a vydešenému kramáři. Za svítání pozbyl i těch posledních peněz, a když klidně povstal, prohodil jenom: „Nyní vzhůru do boje na život i na smrt.“ Tenkrát si uvědomil, že generál může vodit vojsko do bitvy jenom s prostou holí v ruce. „Od té doby to jinak nedělám,“ říkával.

Vždycky ho mořily dluhy; i tehdy, když se na něho za jeho střídavých generálských osudů v Costaguaně usmálo občas štěstí, a stal se vysokým vojenským hodnostářem, měl své zlatě premované uniformy

skorem vždy v zástavě u nějakého kupce. Nakonec, aby ušel neustálým trampotám s výstrojí, kterou se mu už báli půjčovat, pohrdl vojenskými cetkami a strojí se přemrštěně do ošumělých starých blůz, které se mu staly jakousi druhou přirozeností. Ale strana, k níž se Barrios přidal, nemusela mít strach z vojenské zrady. Byl na to příliš vojákem, aby se zahazoval koupí a prodejem vítězství. Jistý příslušník zahraničního diplomatického sboru v Sulacu pronesl o něm jednou tento úsudek: „Barrios je naprostý poctivec a má dokonce jakési nadání pro válku, mais il manque de tenue.“ Po naprostém vítězství ribierovců dostal chvalně výnosné velení na západě, hlavně na naléhání věřitelů (santamartských kramářů, vesměs náramných politiků), kteří v jeho prospěch nasadili ve veřejnosti všechny páky a v soukromí doráželi na vlivného právního zástupce santoméjských dolů, seňora Moragu, přehnanými nářky, že „přijdou všichni na mizinu“, bude-li generál pomínut. Letmá ač příznivá zmínka o něm v dlouhé korespondenci staršího pana Goulda se synem působila jistě též trochu na jeho jmenování; ale nejvíce bezpochyby jeho uznaná politická poctivost. Osobní chrabrost tygrobijcovu, jak mu domorodci říkali, nikdo nezlehčoval. Ale říkalo se o něm, že má v poli smůlu – tohle však měl být počátek mírového období. Vojáci ho měli rádi pro jeho lidskost, která byla jakoby cizokrajnou a vzácnou květinou, vyrůstající z pařeníště prodejných revolucí; a když projížděl při nějaké vojenské přehlídce zvolna ulicemi, vymáhal si svým pohrdlivě dobráckým jediným okem, těkajícím po zástupech, pochvalné výkřiky u obyvatelů. Zvláště domorodé ženy byly celé pryč nad jeho dlouhým převislým nosem, špičatou bradou, tlustým dolním rtem a černým hedvábným flastrem na oku a páskou běžící světácky šikmo přes čelo. Následkem svého vysokého postavení měl pro své lovecké příhody vždycky posluchače mezi caballery; vyprávěl jim je velmi obsírně s prostou, opravdovou chutí. Dámská společnost mu byla na obtíž tím, že mu ukládala zdrženlivost, aniž mu za to poskytovala náhradu, aspoň podle jeho oceňování. Za tu dobu, co se ujal vrchního velení, nepromluvil snad s paní Gouldovou dohromady ani třikrát; ale vídal ji často jezdit se seňorem administradorem a vyjádřil se, že je

v její ruce, třímající uzdu, více rozumu než ve všech ženských hlavách sulackých. Něco ho pudilo k tomu, aby se při loučení choval co nejzdvořileji k ženě, která se nekymácí v sedle a má zrovna za muže někoho, na kom musí záležeti člověkoví, který je stále bez peněz. Zašel v pozornosti dokonce tak daleko, že dal svému pobočníkovi (zavalitému drobnému kapitánu s tatarským vzezřením) přivést před kočár desátníka s řadou vojáků, aby snad dav, valící se dozadu, „neobtěžoval seňoriny mezky“. Potom se obrátil k hloučku Evropanů, kteří stáli na doselech a přihlíželi, a zvýšil protektorsky hlas.

„Señores, jen žádné strachy. Dělejte si klidně dále svůj ferro carril – své železnice, své telegrafy, své – V Costaguaně je tolik bohatství, že se jím všechno zaplatí, jinak byste tu ani nebyli. Ha! Ha! Z téhle menší picardie přítele Montéra si nic nedělejte. Za chvíličku uvidíte jeho nabarvené vousy za mřížemi důkladné dřevěné klece. Si, señores! Nebojte se ničeho, zvelebujte zemi, pracujte, pracujte!“

Hrstka inženýrů vyslechla tu domluvu beze slova; zamával jim velkopansky rukou a znovu se obrátil na paní Gouldovou –

„K tomuhle nás vede don José. Buďte podnikaví! Pracujte! Bohatněte! Strčit Montéra do klece, to ponechejte mně; až bude po té maličkosti, potom všichni šmahem podle přání dona José zbohatneme právě tak jako Angličané, neboť vlast zachrání jen peníze, a –“

Od hráze se však přihnal důstojníček v docela nové uniformě a přetrl mu výklad o ideálech seňora Avellana. Generál sebou podrážděně trhl; důstojníček do něho dále vytrvale mluvil a tvářil se přitom uctivě. Koně štábu už jsou prý naloděni; člun z parníku čeká na generála u lodních schůdků; Barrios vypouklil zuřivě své jediné oko a začal se loučit. Don José se vzchopil a pronesl bezmyšlenkovitě něco případného. Strašlivé napětí naděje i strachu ho zmáhalo a vypadal, jako by si schraňoval poslední jiskřičky ohně na ony řečnické výkony, o nichž se měli dovědět až v daleké Evropě. Antonia stiskla pevně své rudé rty a odvracela hlavu za pozdvižený vějíř; mladý Decoud sice cítil, že na něho dívka hledí, ale přece zíral vytrvale jinam a s pohrdlivou netečností se opíral o lokty. Paní Gouldová hrdinsky skrývala svou nevoli

nad lidmi i věcmi, tak odlehlými zvyklostem její rasy; byla to nevole tak hluboká, že pro ni nenacházela slov ani před svým manželem. Rozuměla už lépe jeho zamlklé uzavřenosti. Obcovali spolu důvěrně nikoliv o samotě, nýbrž právě před veřejností, když se tak jejich zraky letmo setkávaly a hovořily spolu o každém novém obratu událostí. Vyškolila se na jeho nesmlouvavém mlčení, které bylo jediné na místě, neboť v té zemi se museli při prosazování svých záměrů smiřovat s leccím, co vypadalo odporně, příšerně, pitvorně. Vznešená Antonia byla sice o mnoho dospělejší a nadmíru chladnokrevná, ale nikdy by nebyla dovedla smířit náhlou tíseň u srdce s roztomile těkavým výrazem.

Paní Gouldová se na Barria na rozloučenou usmála. Evropanům (kteří všichni najednou zdvihli klobouk) pokynula vůkol hlavou, zamlouvajíc si je k sobě: „Doufám, že se s vámi se všemi co nevidět doma shledám;“ potom pobídla neklidně Decouda: „Nastupte, done Martine,“ a jak otvíral dvířka kočáru, zaslechla, jak si francouzský pobroukává: „Le sort en est jeté.“ Poslouchala ho s jakýmsi podrážděním. Vždyť on měl lépe než kdo jiný vědět, že kostky v té svrchovaně beznadějně hře byly po prvé vrženy už dávno. Tlumený potlesk, vykřikované povely a víření bubnů na hrázi pozdravovaly odjíždějícího generála. Zmocňovala se jí lehká mdloba, pohlédla ustrašeně na klidný obličej Antonii a přemýšlela, co bude s Charleym, když se ten směšný člověk mine cíle. „A la casa, Ignacio,“ zavolala na nehybná široká záda kočího, který sebral beze spěchu otěže a zamručel si polohlasitě: „Si, la casa. Si, si niña.“

Kočár ujížděl bez hluku po měkké pěšině, stíny se dloužily na prašné planince, poseté tmavým houštím, hromadami vyryté hlíny a dlouhými dřevěnými domky železniční společnosti s plechovými střechami; řídká řada telegrafních tyčí vybíhala šikmo od města a nesla daleko do širého campa jediný drát, který skorem nebylo vidět – jako nějaké tenounké, chvějivé tykadlo, číhající tam venku na chvilku míru, aby pak proniklo do země a ovinulo se kolem jejího zmalátnělého srdce.

V okně Alberga d'Italia Una bylo plno osmahlých tváří železničářů, zarostlých licousy. Ale na druhém konci domu, kde bývali signori Inglese, starý Giorgio, který stál u dveří a měl z každé strany jednu dceru,

obnažil svou kosmatou hlavu, bílou jako sněhy Higueroty. Paní Gouldová zastavila s kočárem. Málokdy se stalo, aby se svým chráněncem nepromluvila; mimoto dostala z toho rozčilení, horka a prachu žízeň. Řekla si o sklenici vody. Giorgio poslal pro ni děti dovnitř, a jak přistoupil blíže, radost mu vyzařovala z celého rozbrázděného obličeje. Nevídal svou dobroditelku příliš často; jako Angličanka měla tím větší nárok na jeho úctu. Omlouval svou ženu. Je to s ní ten den špatné; její trampoty prý – a tu si poklepal na širokou hrud'. Nemůže se ten den ani hnout z křesla.

Decoud, vmáčknutý do koutku sedadla, pozoroval zachmuřeně starého revolucionáře paní Decoudové a pak pronesl bez okolků –

„No a co vy si o tom myslíte, Garibaldino?“

Starý Giorgio naň zpytavě pohlédl a řekl zdvořile, že vojsko pochodovalo znamenitě. Jednooký Barrios i jeho důstojníci dokázali se svými nováčky za krátkou dobu divy. Ti indios, pochytaní teprve nedávno, vykračovali prý si rázným tempem jako bersaglieři; jsou těž, jak se zdá, dobře živeni a mají celé uniformy. „Uniformy,“ opakoval a lítostivě se pousmál. Do pronikavých, pevně upřených očí se mu vloudila chmurná vzpomínka. Bývalo tomu za jeho časů jinak, když ještě bojovali muži proti tyranství v brazilských pralesích a na uruguajských planinách, živíce se z hladu napolo syrovým, nesoleným hovězím, polonazí, často majíce za jedinou zbraň nůž, přivázaný na holi. „A přece jsme vyhrávali nad utiskovateli,“ dodal pyšně.

Rozjařenost ho zase opustila; lehkým mávnutím ruky dal najevo, jak je sklíčen; podotkl však, že si dal jedním desátníkem ukázat nové pušky. Za jeho časů, když ještě bojoval, takové zbraně prý nebylo; a když nebude moci Barrios –

„Ale ano,“ vpadl mu do řeči don José, téměř se chvěje nedočkavostí. „S námi je hej. Náš hodný señor Viola je zkušený muž. Vid'te, že jsou nesmírně vražedné? Splnil jste, milý Martine, své poslání obdivuhodně.“

Decoud se nevrle opřel dozadu a pozoroval zamyšleně starého Violu.

„No ovšem. Zkušený muž. Ale za kým vlastně v duchu stojíte?“

Paní Gouldová se naklonila k dětem. Linda jí přinesla z domu nadmíru opatrně sklenici vody na podnosu. Giselle jí věnovala kytičku květin, které nachvat natrhala.

„Za lidem,“ prohlásil posupně starý Viola.

„Když na to přijde, stojíme za ním všichni.“

„Ano,“ zabručel vztekle starý Viola. „A zatím pro vás bojuje. Slepci. Esclavos.“

V té chvíli se vynořil ze dveří té části domu, kterou měli pro sebe signoři Inglesi, mladý Scarfe ze sboru inženýrů. Přijel do ředitelství železnice lehkou lokomotivou odněkud shora z trati a měl právě jen kdy vykoupati se a převléci. Byl to milý hoch a paní Gouldová ho uvítala.

„To jsem příjemně překvapen, že vás vidím, paní Gouldová. Právě jsem přijel. Já mám vždycky smůlu. Přišel jsem o všechno, bodejť ne. Ta podívaná se právě skončila a včera večer se prý u dona Justa Lopeze hodně tančilo. Je to pravda?“

„Mladí patriciové,“ spustil náhle Decoud svou dokonalou angličtinou, „vskutku tancovali, než se vydali do války s velikým Pompejem.“

Mladý Scarfe civěl všecek ohromen. „Vy jste se ještě nesetkali,“ vložila se do toho paní Gouldová. „Pan Decoud – pan Scarfe.“

„Jenže my neodjíždíme do Farsalie,“ namítl rovněž anglicky s nervosním chvatem don José. „Neměl byste, done Martine, takhle šprýmovat.“

Antonii se zdvíhala a klesala ňadra, jak hluboce oddychovala. Mladý inženýr tonul v nejistotách. „Kdože veliký?“ hlesl nezřetelně.

„Montero není na štěstí César,“ mluvil dále Decoud. „Ani dva Montérové dohromady by nestačili na pořádnou parodii Césara.“ Založil ruce na prsou a pohlédl na dona José, který se už zase uchýlil do strnulosti. „Jenom vy, done José, jste pravý starý Říman vir Romanus výmluvný a neoblomný.“

Jakmile zaslechl mladý Scarfe Montérovo jméno, dychtil vylít své city. Silným, mladickým hlasem projevil naději, že tomu Montérovi po-

řádně nařežou, aby už dal pokoj. Zvítězí-li revoluce, bůhví co bude s železnicí. Nebude to první železnice v Costaguaně, která zkrachla. „Patří totiž mezi jejich tak zvané národní věci,“ drmolil a krčil při tom nos, jako by to slovo jemu, který znal jihoamerické poměry tak důkladně, podezřele zavánělo. Pro něho to ovšem bylo náramné štístko, že dostal tak mlád vůdčí místo „v takovéhle veliké věci – bodejť ne.“ Získá tím, prohlásil, na celý život náskok před spoustou kolegů. „A proto, paní Gouldová dolů s Montérem!“

Prostoduchý úšklebek mu zvolna vyprchal ze rtů před obličejí v kočáře, které se k němu obracely se svornou vážností; jen ten „staroušek“ don José mu ukazoval nehybný profil jako z vosku a zíral rovnou před sebe, jako by byl hluchý. Scarfe neznal tuze Avellanovy. Nepořádali plesy a Antonia se nikdy neobjevovala u okna v přízemí jako jiné slečny, které tam ve společnosti starších žen klábosívaly s caballery, posazenými na koni venku na calle. Upřený pohled těch kreolů mu byl lhostejný; ale copak se, u všech všudy, stalo paní Gouldové? Řekla: „Jed', Ignacio,“ a pokývla mu dřevěně hlavou. Zaslechl, jak se ten pofrancouzštělý kulaťoučký mladík krátce zasmál. Začervenal se až po oči a pohlédl vyjeveně na Giorgia Violu, který už s dětmi ucouvl a držel klobouk v ruce.

„Potřeboval bych hned koně,“ řekl starci dosti příkře.

„Si, señor. Koní, těch je,“ zabručel Garibaldino a hladil hnědýma rukama roztržitě obě hlavy děvčátek, stojících vedle něho, jednu černou s bronzovým nádechem, druhou světlou s měděnými kučery. Vracející se proud diváků rozvířil na silnici hodně prachu. Jezdci si té skupiny povšimli. „Jděte za matkou,“ pravil. „Jak stárnu, dospívají, a není nikoho –“

Pohlédl na mladého inženýra a zarazil se, jako by procitl ze sna; potom založil ruce na prsou a zaujal svou obvyklou polohu, opřel se ve dveřích a zíral upřeně vzhůru do dálky na bílé úbočí Higueroty.

Martin Decoud v kočáře poposedl, jako by se nemohl uvelebit a když se zakymácel k Antonii, hlesl: „Myslím, že mě nenávidíte.“ Potom se jal hlasitě blahopřáti donu José k tomu, že jsou inženýři vesměs zarytými

ribierovci. Zájem všech těch cizinců prý mu působí potěšení. „Slyšel jste tohohle. Je to osvícený příznivec. Jak je to příjemné, když si člověk pomyslí, že blahobyť Costaguany přináší světu jakýsi užitek.“

„Je ještě mladičký,“ prohodila klidně paní Gouldová.

„A jak moudrý na svůj věk,“ opáčil Decoud. „Ale tu máme holou pravdu z úst tohoto dítěte. Docela správně, done José. Přírodní poklady costaguanské mají význam pro pokrokovou Evropu, zastupovanou tím mladíčkem, tak jako před třemi sty lety přitahovalo bohatství našich španělských předků ostatní Evropu – zastupovanou odvážnými piráty. Na naši povaze lpí kletba marnosti: don Quijote a Sancho Panza, rytířskost a hmotářství, vzosné city a přízemní morálka, vášnivé usilování o myšlenku a tupé hovnění ve všeliké úplatnosti. Rozbouřili jsme pro svou samostatnost celou pevninu a padli jsme jen v plen demokratické parodii, stali jsme se bezvládnou kořistí lotrů a hrdlořezů, naše zřízení se proměnilo v karikaturu, naše zákony ve frašku – a naším pánem se stal takový Guzman Bento! A klesli jsme tak hluboko, že když takový muž, jako jste vy, vyburcuje naše svědomí, pak zase takový pitomý barbarský Montero – Pane na nebi! zrovna Montero! – nás smrtelně ohrožuje a takový nevzdělaný, chvastavý indio, jako je Barrios, nás brání.“

Don José si té souhrnné obžaloby nevšímal, jako by z ní nebyl slyšel ani slova, a jal se hájit Barria. Svůj zvláštní úkol v plánu tažení prý docela dobře zastane. Šlo totiž o to, zaútočit ze základny caytské na ono křídlo revolucionářských vojsk, které táhlo od jihu proti Sta Martě, chráněné jinou armádou, v jejímž středu byl prezident diktátor. Donu José, který se pod upřeným pohledem dceřiným nakláněl úzkostlivě dopředu, řeč plynula tak, až se všecek rozohnil. Decoud ani nedutal, jako by ho ten zápal umlčel. Ve městě se právě vyzvánělo k oracion, když kočár zahrčel pod starou branou, obrácenou jako nějaký neformální pomník z listí a kamení přímo k přístavu. Rachot kol, rozléhající se silně pod ozvučným klenutím, proťal pronikavý skřek, a Decoudovi, který seděl na sedadle, obráceném dozadu, se naskytl pohled, jak všichni ti, kdo se tam venku trmáceli po silnici za kočárem, obrátili

hlavy v sombrerech a rebozech a pohlédli na lokomotivu, která jim za Giorgiovým domem rychle zmizela z dohledu pod bílou stopou páry, rozplývající se zdánlivě v udýchaném, protáhlém skřeku válečnického jásotu. Byla to jakási prchavá vidina ječícího přeludu lokomotivy, která se mihla přes obrubu kamenného průjezdu za uleklým proudem těch, kdo se vraceli z vojenské parády a šlapali mlčky v prachu silnice. To přijížděl z campa zpátky do ohrady, obehnané kůly, vlak dopravující materiál. Prázdné vozy uháněly lehce po jednokolejné trati; kola nedrnčela, země se neotřásala. Když ujížděl strojvůdce kolem Violovy casy, zdvihl na pozdrav ruku a pak než vjel do ohrady, rázem zpomalil; když umlkl drásavý hvizd parní píšťaly, dávající znamení brzdářům, prudké bouchavé nárazy, splývající s řinkotem řetězových spojek, rozhlomozily se pod klenutou branou v údery a šubání okovy.

5

Kočár Gouldových se vracel první od přístavu do liduprázdného města. Rozložitý Ignacio, pamětliv jsa per na landauru pařížské fazony, zpomalil do kroku na starobylém dláždění, složeném do vzorků a zasaženém do děr a výmolů, a Decoud ze svého koutku si nevrle prohlížel vnitřek brány. Přičaplé boční stěny s vížkami podpíraly nakupené zdivo, zarostlé nahoře chumáči trávy, a nad vrcholem oblouku šedý kamenný erbovní štít s mohutnými fafrnochy a s napolo vyhlazeným španělským erbem, jakoby čekajícím na nějaký nový znak, který by vyjadřoval nadcházející pokrok.

Třeskot nákladních vagonů jako by ještě zesiloval Decoudovo podráždění. Zabručel si něco sám pro sebe a pak se rozhovořil v úsečných zlobných větách, jimiž dorážel na mlčení obou žen. Ani naň nepohlédly; don José pak s napolo průsvitnou, voskovou pletí, zastíněnou měkkým plstěným kloboukem, se vedle paní Gouldové při nárazech kočáru lehce kolébal.

„Tímhle zvukem nabývá stará pravda nového ostří.“

Decoud mluvil francouzsky snad kvůli Ignaciovi, který seděl na kozlíku nad ním; starý kočí, jehož široká záda byla nadita do krátké kazajky, vyšívané stříbrem, měl veliké uši s tlustými boltci, odstávajícími od ostříhané hlavy.

„Ano, ten lomoz za městskými hradbami je nový, ale jeho pohnutka je stará.“

Na chvíli se ponořil do své rozmrzelosti a potom hodil okem po Antonii a znovu spustil:

„Jen si představte naše předky, jak se v šišácích a krunýřích sešikovali zrovna za touhle branou, zatímco tamhle v přístavu vystoupil z lodi houf dobrodruhů. Byli to arcí zloději. A při tom spekulanti. Každička jejich výprava byla spekulací vážných a ctihodných anglických velikanů. Tohle jsou dějiny, jak říkává ten směšný námořník Mitchell.“

„Mitchell zařídil skvěle nalodění vojska!“ zvolal don José.

„Oh, je to vlastně dílo toho janovského plavce! Ale vraťme se k těm lomozům; za starých časů se rozléhávaly za touto branou polnice. Válečné polnice. Byly to jistě polnice. Četl jsem někde, že Drake, který byl z těch lidí největší, obědvával na lodi sám v kajutě za hlaholu polnic. Tehdy ještě bývalo v tomto městě plno bohatství. Ti lidé si na ně chodili. Nyní je celá země pokladnicí a oni se do ní vloupávají, zatímco my si navzájem podřezáváme hrdlo. Nemohou se do ní dostat jen proto, že na sebe řevní. Jednoho dne se však dohodnou – a než my urovnáme své různice a staneme se řádnými a čestnými lidmi, nic nám nezbude. Bývalo tomu tak vždycky. Jsme skvělý národ, ale naší sudbou bylo, že jsme se vždycky dávali,“ – neřekl „olupovat“, ale po chvílce mlčení dodal – „vykořisťovat!“

Paní Gouldová řekla: „Ó, to je nespravedlivost!“ Antonia se do toho vmísila: „Neodpovídejte mu, Emilie. To míří na mne.“

Tu kočár zastavil přede dveřmi gouldovské casy. Mladík podal ruku dámám. Nejprve vešly ony dovnitř; don José kráčel vedle Decouda, a starý vrátný, stížený dnou, se šmačchal za nimi s lehkými pokrývkami přehozenými přes ruku.

Don José se zavěsil do sulackého novináře.

„Porvenir musí přinést dlouhý a nadějeplný článek o Barriovi a o nepřemožitelnosti jeho caytské armády. V zemi je třeba udržovat náladu. Do Evropy a do Spojených států musíme zatelegrafovat povzbudivé výňatky, abychom udrželi dobrý dojem.“

Decoud zabručel: „No ovšem, musíme uchlácholit své přátele spekulanty.“

Dlouhá otevřená veranda, vroubená po celém zábradlí sazenicemi v květináčích, z nichž trčely nehnuté květy, byla ve stínu, a všechny skleněné dveře do přijímacích pokojů zely dokořán. Na druhém konci slábl břinkot ostruh.

Basilio ustoupil ke zdi, a jak šly dámy okolo, řekl jim tlumeně: „Señor administrador se právě vrátil z hor.“

Ve velké sale, kde tvořily skupiny starého španělského a moderního evropského nábytku pod vysokou bílou rozlohou stropu jakoby rozmanitá střediska, trpytilo se v chumáči židliček stříbro a porcelán čajového souboru jako kousek dámského boudoiru, který dodával sale nádech změkčilé a něžné lahodnosti.

Don José se uvelebil ve své houpací židli a položil si klobouk na klín a Decoud se procházel po celé místnosti kolem stolů, obložených trety a téměř ztracených za vysokými lenochy kožených pohovek. Myslel na pohněvaný obličej Antoniin; doufal pevně, že si ji usmíří. Nezůstal v Sulacu přece jen proto, aby se hašteřil s Antonií.

Martin Decoud měl na sebe zlost. Všechno, co kolem sebe viděl a slyšel, vydražd'ovalo v něm předsudky jeho evropské kultury. Posuzovat revoluce zdaleka z pařížských boulevardů bylo něco docela jiného. Zde přímo na místě nebylo možno odbýti jejich tragikomičnost řečným: „Quelle farce!“

Politický boj sám o sobě se ho dotýkal jako něco skutečného, a tím, že v něj věřila Antonia, nabýval pro něho dráždivě příchuti. Svou hrubostí urážel jeho cítění. Překvapilo ho, jak je útlocitný.

„Myslím, že jsem větším Costaguaňanem, než bych byl sám pokládal za možné,“ napadlo ho. Z nedůvěry k boji, do něhož ho vehnala jeho slepá láska k Antonii, vzrůstalo v něm opovržení. Utěšoval se tím, že není vlastencem, nýbrž milencem.

Dámy přišly do pokoje prostovlasé a paní Gouldová se usadila nizoučko u čajového stolku. Antonia se posadila jako vždycky, když se přijímaly návštěvy, v koutě kožené pohovky, a s vějířem v ruce zaujala strnule ladnou pózu. Decoud odbočil od přímého směru přecházení a šel a naklonil se nad vysoký lenoch jejího sedadla.

Dlouhou dobu mluvil jí tiše zezadu do ucha, napolo se usmívaje a tváře se, jako by se důvěrně omlouval. Zpola složený vějíř měla ležet na koleně. Ani se na něho nepodívala. Mluvil rychle a stále důtklivěji a mazlivěji. Nakonec si troufl trochu se zasmát.

„No tak. Přece mi musíte odpustit. Člověk musí být někdy vážný.“ Odmlčel se. Pootočila hlavu; poněkud obměkčena pošinula tázavě své modré oči zvolna k němu, pak je zase zvolna obrátila vzhůru.

„Přece si nemyslíte, že mluvím vážně, když spílám Montérovi obden v Porveniru ‚gran’ bestia‘? Není to vážné zaměstnání. Žádné zaměstnání není vážné, i když člověk odpyká neúspěch kulkou do srdce.“

Sevřela pevněji vějíř.

„Do myšlení se totiž může vloudit nějaký smysl, něco rozumného; nějaký záblesk pravdy. Rozumějte, nějaká skutečná pravda, na jakou v politice a v novinářství nikdy nedojde. Řekl jsem to, co jsem si právě myslel. A vy se zlobíte! Když se nad tím laskavě zamyslíte, uvidíte, že jsem mluvil jakožto vlastenec.“

Otevřela po prvé své rudé rty a promluvila nikoliv nevlídně.

„Ano, ale vy vůbec nehledíte na cíl. Lidi je nutno brát tak, jací jsou. Myslím, že lhostejný není vlastně nikdo, leda snad vy, done Martine.“

„Chraň Bůh. Myslete si o mně všechno, jen tohle ne.“ Řekl to ledaby-le a pak se odmlčel.

Začala se pomalu ovívat vějířem, aniž zvedla ruku. Za chvíli vášnivě zašeptal:

„Antonie.“

Usmála se a vztáhla po anglicku ruku k Charlesi Gouldovi, který se před ní ukláněl; Decoud, rozložený lokty na lenochu, sklopil jen oči a zabručel: „Bonjour.“

Señor administrador santoméjských dolů se na chvíli shýbl nad svou ženou. Řekli si jen několik slov, z nichž bylo slyšet jen slova paní Gouldové: „Největší nadšení.“

„Ano,“ spustil Decoud znovu šeptem. „I on!“

„To je pouhá pomluva,“ řekla Antonia nikterak přísně.

„Jen mu řekněte, aby hodil své doly pro tu věc do tyglíku,“ zašeptal Decoud.

Don José pozvedl hlavu. Mnul si radostně ruce. Skvěle vyhlízející vojáci a nové vražedné pušky na plecích těch srdnatců jako by mu byly vlily extatickou důvěru.

Charles Gould, který vypadal před svým křeslem velmi štíhlý a hubený, ho poslouchal, ale v obličeji dával znát jen vlídnou a uctivou pozornost.

Antonia už zatím povstala, přešla pokojem, stanula u jednoho ze tří oken, obrácených do ulice, a zahleděla se ven. Decoud šel za ní. Okno bylo dokořán, i opřel se o tlusté zdivo. Byl z pokoje napolo zakryt dlouhými záhyby damaškové záclony, splývajícími rovně s širokého mosazného karnýsu. Založil ruce na prsou a zahleděl se upřeně na Antoniiin profil.

Dláždění zaplavovali lidé vracející se z přístavu; do okna zaléhalo šoupání opánek a tlumený šum hlasů. Chvilími přejel zvolna po rozviklané vozovce Calle de la Constitucion kočár. V Sulacu nebylo mnoho soukromých ekypází; i v nejživější hodinu bylo je možno na alamedě spočítat jediným pohledem. Velké rodinné archy se kolébaly na vysokých kožených perech, plné nalíčených tváří, z nichž vyhlížely nadmíru živé černé oči. Nejprve přejel se svými třemi hezkými dcerami don Juste Lopez, předseda provinčního sněmu, smrtelně vážný v černém šosatém kabátě a s tuhou bílou vázankou, jako když řídíval s vysokého řečnické rozpravu. Zdvihli sice všichni oči, ale Antonia jim nezatřepala jako obvykle na pozdrav rukou, a oni zas dělali, jako by neviděli ty dva mladé Costaguaňany evropských mravů, o jejichž výstřednostech se rokovalo za zamřížovanými okny předních rodin sulackých. Potom přejela hezká a vznešená vdova seňora Gavilaso de Valdes ve velké rachotině, v níž dojížděla na své venkovské sídlo, jsouc obklopena ozbrojenou družinou v kožených šatech a mohutných sombrerech a s karabinami, opřenými o sedelní zobec. Byla to hrdá, bohatá a dobromyslná žena z nejlepší rodiny. Druhý syn Jaime jí právě odtáhl v Barriové štábu. Nejstarší, mrzoutský darmošlap, hýřil, až se to rozléhalo po celém Sulacu, a hrál v klubu zuřivě v karty. Na předním sedadle seděli oba nejmladší hoši se žlutými ribierovskými kokardami na čapkách. I ona dělala, jako by neviděla, že seňor Decoud navzdory všem konvencím mluví veřejně s Antoníí. A pokud bylo světu známo, ani to nebyl její „novio“! Ačkoliv i tehdy by to byla dosti veliká ostuda. Ale ještě více by

se byla pohoršila stará dáma, vážená a ctěná předními rodinami, kdyby byla zaslechla, co si povídali.

„Řekla jste, že jsem ztratil cíl z očí? Mám na světě jen jeden cíl.“

Zavrtěla téměř neznatelně hlavou a stále zírala přes ulici na šedivý dům Avellanových, očividně chátrající a zamřížovaný jako žalář.

„A bylo by tak snadné,“ pokračoval, „dosíci toho cíle, který mám ať vědomky či nevědomky stále v srdci – od toho dne, co jste mě, pamatujete-li se, jednou v Paříži tak vyplísnila.“

Zdálo se mu, že jí v koutku rtu, obráceném k němu, trhá lehký úsměv.

„Byla jste totiž hrozná, jako nějaká Charlotta Cordayová v dívčích sukýnkách; byla jste zuřivá vlastenka. Snad byste byla Guzmanu Benta probodla?“

Vskočila mu do řeči. „Máte o mně příliš velké mínění.“

Přešel náhle v zatrpklé laškovný tón a řekl: „Tak byste mě byla bez výčitek svědomí poslala zapíchnout ho.“

„Ó, par exemple,“ šeptla ustrašeně.

„No a přece,“ špičkoval, „mě tu přidržujete k psaní vražedných hloupostí. Totiž pro mne vražedných. Ubily už ve mně všechnu úctu k sobě. A to si můžete domyslet,“ pokračoval rozmarně, „že kdyby prosadil Montero svou, zatočil by se mnou tak, jak jedině může to hovado zatočit s inteligentem, který se snížil k tomu, že mu třikrát za týden spílá ‚gran’ bestia‘. Je to jakási rozumová smrt; jenže na takového nadaného novináře, jako jsem já, číhá ještě jiná smrt.“

„Jen zvítězí-li!“ pravila zamyšleně Antonia.

„Jak se zdá, je vám vhod, že můj život visí na vlásku,“ odpověděl Decoud a široce se usmál. „A ten druhý Montero, jeho ‚milovaný bratr‘, jak stojí v provolání, ten guerillero – cožpak jsem o něm nenapsal, že za časů Rosasových kradl v Paříži na vyslanectví návštěvníkům svrchníky a podstrkoval jiné talíře, když zrovna nešpehoval naše emigranty? Tu svatou pravdu smyje krví. Mou krví. Proč se tváříte tak mrzutě? Je to jen kousek životopisu jednoho z našich velikánů. Copak myslíte, že mi udělá? Za rohem náměstí naproti býcí aréně je nějaká klášterní zed'. Už

víte? Je proti dveřím, nad nimiž je napsáno ‚Intrada de la Sombra‘. Dost případné, co? Tam vypustil strýc našeho hostitele svou anglicko-jihomamerickou duši. Uvědomte si, že by byl mohl utéci. Kdo bojoval se zbraní v ruce, ten smí utéci. Kdyby vám bylo na mně záleželo, mohla jste mě nechat odejít s Barriem. Byl bych mohl – a jak rád – nést na rameně jednu z těch ručnic, v které tak věří don José, a táhnout v řadách ubohých peonů a indiánů, kteří nemají potuchy ani o rozumu, ani o politice. Poslední špetka naděje v nejzoufalejší armádě celého světa by bývala jistější než to, proč jste mě tu zdržela. Couvnout smí člověk, jen když válčí, ale ne tehdy, když šťve ubohé zaostalé hlupáky do vraždy a smrti.“

Mluvil stále rozmarně a Antonia, jako by si ho ani neuvědomovala, stála bez pohnutí s volně sepjatýma rukama a s propletených prstů jí visel vějíř. Chvilí čekal a pak řekl s jakýmsi šprýmovným zoufalstvím:

„Půjdu ke zdi.“

Ani po těch slovech se na něho nepodívala. Držela klidně hlavu a oči upírala na dům Avellanových, jehož oprýskané pilíře, rozbité římsy a celou sešlou ušlechtilost zahalovala už houstnoucí tma. V celé její postavě se pohnuly jen rty, když pronášely:

„Martine, vy mě rozpláčete.“

Chvilí zůstal mlčky stát, zaražen, jako by zatrnul blaženou hrůzou, kolem úst mu dosud tkvěly rýhy onoho uštěpačného úsměvu a v očích měl nedůvěřivý úžas. Věta nabývá ceny teprve osobností, která ji pronáší, neboť nikdo, budiž to muž či žena, nemůže pověděti nic nového; těchto slov by se byl u Antonie nikdy nenadál. Za celou tu dobu, co se spolu nakrátko stýkali, ještě nikdy se s ní tak dokonale nedohovořil; ale než měla kdy obrátit se zvolna a se strnulým půvabem k němu, jal se ji přemlouvat:

„Má sestra už čeká na to, až vás obejmě. Otec je všecek unesen radostí. O matce ani nemluvíme! Naše matky jsou si jako sestry. Příští týden odjíždí na jih poštovní parník – odjedme. Ten Moraga je hlupák! Takový Montero se dá podplatit. Tak se to u nás dělá. Tot’ tradice, tot’ politika. Přečtete si ‚Padesát let bezvládí‘.“

„Jen nechte, done Martine, chudáka tatínka na pokoji. On věří –“

„Mám vašeho otce z té duše rád,“ spustil chvatně. „Ale já vás, Antonie, miluji! Moraga tu celou věc žalostně zbrádlil. A váš otec snad též; nevím. Montero by se byl dal podplatit. Vždyť chtěl asi jen svůj podíl na té slavné půjčce pro národní rozmach. Pročpak ho ti pitomí Santamarťané nepověřili nějakým posláním v Evropě nebo něčím takovým? Byl by si vybral plat na pět let předem a byl by se dál flákal po Paříži, ten pitomý, neomalený indio!“

„Tomu chlapovi,“ řekla zamyšleně, nedávajíc se tím výbuchem vyrušiti z klidu, „tomu chlapovi stoupla ctižádost do hlavy. Byli jsme o tom zpraveni a nejen od Moragy; i od jiných. Také jeho bratr kul pikle.“

„Ach tak,“ pravil. „Vy to ovšem víte. Vy víte všechno. Čtete celou korespondenci, spisujete listiny všechna ta úřední akta, k nimž ze samé slepé úcty k teorii politické bezúhonnosti vychází podnět zde v tomto pokoji. Což jste tu neměla na očích Charlese Goulda? Rey de Sulaco? On a jeho doly jsou makavým důkazem toho, co se mohlo vykonat. Myslíte si, že se vyšvihl tím, že by byl lpěl na teorii mravnosti? A což ti železničáři, kteří konají svou poctivou práci? Bodejť by nebyla jejich práce poctivá! Ale když člověk nemůže poctivě pracovat, dokud neuspokojí zloděje. Cožpak nemohl on, vzdělaný člověk, říci tomu siru Johnu Tentononc, ať si koupí toho Montéra i s jeho černošskými liberály, kteří se mu lepí na jeho zlatě vyšívaný rukáv. Měl ho, pitomce, zlatem vyvážit jářku zlatem i s botami, šavlí, ostruhami, třírohým kloboukem a vším.“

Zavrtěla lehce hlavou. „Nebylo to možné,“ zašeptala.

„Chtěl šmahem všechno? Co?“

Stála teď v hlubokém okenním výklenku těsně proti němu, všechna strnulá. Rty se jí rychle pohybovaly. Decoud se opíral zády o zeď a poslouchal ji se založenýma rukama a sklopenými víčky. Kochal se zvukem jejího vyrovnaného hlasu a pozoroval její hrdlo, kmitající vzrušením, které jako by se jí vzdouvalo ze srdce a vycházelo v podobě střízlivých slov ven. Měl také své touhy, toužil po tom odvést ji pryč od těch vražedných hloupůstek pronunciament a vzpour. Byla to zvrácenost – naprostá zvrácenost; byl jí okouzlen a občas řekla něco tak trefného, že

kouzlo pominulo a náhle jím bezděky projel zájem. Jsou ženy, tak uvažoval, které jsou na samém prahu geniality. Nepotřebují ani vědět, ani myslet, ani chápat. To vše jim nahrazuje vášeň. O leckteré obzvlášť výstižné poznámce, ať už to byl soud o nějaké osobě nebo o nějaké události, měl chuť říci, že je přímo úžasná. V dozrálé Antonii viděl nadmíru jasně bývalou přísnou školačku. Vábila jeho pozornost; chvílemi se neubránil, aby jí polohlasitě nepřítakal; jindy se zase vytasil zcela vážně s námitkou. Ponenáhlu se dostali do hádky; záclona je napolo zakrývala lidem v pokoji.

Venku se setmělo. Z hlubokého příkopu stínu mezi domy, slabounce osvětleného blikavými pouličními lampami, stoupalo večerní sulacké ticho; ticho města s málo kočáry, s nekokanými koni a s domorodci v měkkých opáncích. Okna gouldovské casy vrhala své zářivé obdélníky na dům Avellanových. Občas se ozvaly dole u zdi šoupavé kroky a zamžikala řeřavě cigareta; a noční vzduch, jakoby ochlazený sněhy Higuerothy, osvěžoval tváře.

„My lidé ze západu,“ pravil Martin Decoud, užívaje výrazu, jímž se sami označovali sulačtí maloměšťáci, „jsme odkaziva ode všech odloučení a odkázáni jen na sebe. Dokud uhájíme Caytu, nikdo na nás nemůže. Tam přes ty hory nepřešlo za všech našich zmatků ani jednou vojsko. Jakmile vypukne ve středních provinciích povstání, jsme rázem izolováni. Pohleďte, jak jsme dokonale izolováni nyní! Zpráva o Barriově pochodu se zatelegrafuje do Spojených států a teprve tak se zase s druhého břehu telegraficky dostane do Sta Marty. U nás jsou největší poklady, největší úrodnost, nejčistokrevnější přední rodiny, nejprůlivější obyvatelé. Západní provincie by se měla udělat pro sebe. Dřívější federalismus nebyl pro nás tak špatný. Potom přišla ta unie, které se don Henrique Gould tolik vzpíral. S ní se otevřely dveře k tyranství; a od té doby visí nám ostatní Costaguana na krku jako žernov. Západní území je tak veliké, že postačí každému za vlast. Pohleďte na ty hory! Sama příroda jako by na nás volala: ‚Odrhněte se!‘“

Učinila rázný odmítavý posunek. Rozhostilo se ticho.

„Och, já vím, že to odporuje zásadě, hlásané v ‚Dějínách padesáti let bezvládlí‘. Snažím se myslet střízlivě. Ale má střízlivost jako by vás po každé urážela. Což vás má naprosto rozumná snaha tolik pohoršila?“

Zavrtěla hlavou. Ne, nepohoršuje ji, ale při tom pomyšlení se v ní bouří dávné názory. Její vlastenectví sahá dále. Nikdy ji nenapadlo, že by to bylo možné.

„Snad si ještě tím způsobem některé své názory udržíte,“ řekl procky.

Neodpověděla mu. Vypadala zmalátněle. Když se vypovídali o politice, opírali se bok po boku zcela přátelsky o zábradlí balkónku a za hlubokého oddechu, jaký se snášívá na rytmus vášně, se mlčky těšili z toho, že jsou si tak blízko. Tam, kde ústila ulice na plazu, řeřavěly na kraji chodníku žhavé uhlíky v brazerech zelinářek, vařících si večeři. Ve světle lampy se bez hlesu objevil nějaký muž a bylo vidět pestrý vzpřímený trojúhelník jeho poncha, který mu na ramenou ležel rovně a pod koleny vybíhal do špičky. Po calle směrem od přístavu přijížděl krokem jezdec na měkce našlapujícím koni; pod jeho tmavým stínem kůň proti každé lampě stříbrně zazářil.

„Vizte slavného capataze de cargadores,“ pravil mírným hlasem Decoud, „jak sem po vykonané práci ve vši velebnosti přijíždí. Po donu Carlosu Gouldovi druhý velikán sulacký. Ale je dobromyslný a dovolil mi, abych se s ním seznámil.“

„No vida!“ pravila Antonia. „Jakpak jste se seznámili?“

„Novinář má vyhmatávat tep veřejnosti a tohle je jeden z předáků obyvatelstva. Novinář má znát vynikající lidi – a tenhle člověk je svým způsobem vynikající.“

„No ovšem!“ pravila zamyšleně Antonia. „Ten člověk má, jak známo, velikou moc.“

Jezdec projel pod nimi, lesklý široký zadek jeho kobyly, třpytivý mohutný třmen, dlouhá stříbrná ostruha matně zazářily; ale krátký blikavý plamen v šeru nic nesvedl s tajemně zahalenou tmavou postavou, jejíž obličej, zakrytý velikým sombrerem, nebylo vidět.

Decoud s Antonií se stále nahýbali přes zábradlí, stojíce vedle sebe a dotýkající se lokty, hlavy jim přečnívaly do tmy a za sebou měli jasně osvětlenou salu. Bylo to nadmíru neslušné dostaveníčko; něčeho takového byla v celé republice schopna jenom Antonia – ta ubohá sirota bez matky a věčně bez spolence, jejíž lehkomyšlný otec myslel jen na její vzdělání. Snad měl i Decoud dojem, že mu už ani nemůže více patřiti, aspoň do té doby, než – než bude po revoluci a odveze si ji do Evropy, pryč od té nekonečné občanské řeže, jejíž bláznovství mu bylo ještě nesnesitelnější než její hanebnost. Po jednom Montérovi přijde druhý a rozpoutá se bezuzdnost čeládky všech barev i ras, barbarství, neodvratná krutovláda. Jak to zahořkle řekl veliký osvoboditel Bolívar: „Americe nelze vládnout. Ti, kdo bojovali za její samostatnost, orali moře.“ Je mu to jedno, prohlásil nezabalené; vždyť jí při každé příležitosti říká, že i když se jí podařilo udělat z něho blancovského novináře, vlastencem přece není. Předně je to slovo pro každého kultivovaného člověka, který se štítí všeho obmezování vírou, jalové; za druhé je ustavičnými půtkami té neblahé země navždy potřísněno; sloužilo za heslo tupému barbarství, za plášťík svévoli, zločinnosti, kořistnictví nebo sprostému zlodějství.

Byl sám překvapen tím, jak se rozohnil. Nemusel tlumit hlas; slábl mu sám v pouhý šepot před mlčením starých domů, které měly podle sulackého zvyku už dávno zavřeny okenice před nočním vzduchem. Jenom čtveřice oken v sale gouldovské casy vzpurně plápolala jako jasná světelná výzva v mrtvém šeru ulice. Po chvíli mlčení ozval se na balkonu znovu šepot.

„Ale vždyť se ze všech sil snažíme o nápravu,“ bránila se Antonia. „To chceme. To je náš cíl. To je ta veliká věc. A to slovo, kterým vy opovrhujete, znamenalo kdysi též obětavost, odvahu, věrnost, udatnost. Tatínek, který –“

„Orali moře,“ vskočil jí do řeči Decoud a pohlédl dolů.

Dole se rozlehly chvatné a rázné kroky.

„Váš strýc, vrchní katedrální farář, právě zašel do vrat,“ prohodil Decoud. „Dnes ráno sloužil na plaze vojsku mši. Vystavěli mu totiž

z bubnů oltář. Vynesli ven vyvětrat všechny ty pomalované špalky. Dřevění světci stáli po vojensku v řadě nahoře na velkém schodišti. Vypadali jako nádherná stráž vrchního faráře. Viděl jsem ty slavné bohoslužby z oken Porveniru. Je úžasný, ten váš strýc, poslední z rodu Corbelánů. Všecek se třeptil v ornátě s velkým sametovým křížem, který mu splýval po zádech. A po celou tu dobu seděl náš zachránce Barrios u otevřeného okna v Amarillském klubu a popíjel punč. Esprit fort ten náš Barrios. Čekal jsem, že váš strýc vmetne do okna přes celou plazu klatbu na tu černou pásku přes oko. Nakonec vojsko odtáhlo. Za chvíli vyšel Barrios s několika důstojníky ven a stál na chodníku s rozepjatou uniformou a bavil se. Najednou se objevil ve dveřích katedrály váš strýc, už ne třeptivý, ale všecek v černém, se svým hrozivým vzezřením – vždyť ho znáte – jako vtělená trestající spravedlnost. Vrhne na ně jediný pohled, vykročí rovnou k hloučku uniforem a odvede generála za loket pryč. Procházel se s ním čtvrt hodiny v chládku u zdi. Ani na chvíli se nespustil jeho lokte a pořád zaníceně mluvil a rozháněl se dlouhou černou paží. Znameníť člověk, ten váš strýc misionář. Nevěrece nemá naprosto tak v nenávisti jako bludaře a pohana má zase ještě raději než nevěrece. Ráčí mi totiž občas říkat pohan.“

Antonia poslouchala s rukama svěšenýma přes zábradlí a lehce při tom zavírala a rozevírala vějíř. Decoud hovořil poněkud neklidně, neboť se bál, že mu Antonia odejde, jakmile se odmlčí. Poměrná odloučenost, vzácné vědomí důvěrné blízkosti, lehký dotek jejích rukou ho rozcitlivovaly; chvílemi se vloudila do jeho ironického šepotu něžná modulace.

„Sebemenší projev náklonnosti od vašeho příbuzného je mi milý. Snad mi přece jen rozumí! Však já našeho padra Corbelána také znám. U něho občanská čest, spravedlnost a poctivost záleží v navrácení zabaveného církevního majetku. Ničím jiným by se nebyl ten lýtý obraceč indiánů dal vylákat z pustin a přimět k boji za ribierovskou věc! Ničím jiným, leč tou bujnou nadějí. Kdyby jen sehnal stoupence, vydal by za tím cílem sám pronunciamiento proti každé vládě! Co si o tom myslí don Carlos? Je arci tak anglicky neproniknutelný, že nikdo neví, nač

myslí. Snad nemyslí na nic, leda na své doly; na své ,impérium in imperio'. Paní Gouldová, ta myslí na své školy, na své nemocnice, na matky s robátky, na všechny nemocné v těch vesnicích. Kdybyste teď otočila hlavu, uviděla byste, jak mámí raport z toho zlověstného lékaře v kostkované košili – jak se vlastně jmenuje? Monyghama anebo vyslýchá dona Pepé nebo snad poslouchá padra Romana. Dostavili se sem dnes všichni její ministři. Je to přece jen rozumná žena a snad je i don Carlos rozumný muž. K pořádnému anglickému rozumu patří tuze nepřemýšlet; vystihnout jen to, co se dá právě provést. Nemáme politického smyslu; míváme a to jen občas politické vášně. Co je přesvědčení? Zvláštní ponětí o osobním zisku ať již makavém, či jen pomyslném. Nikdo není vlastencem pro nic za nic. To slovo je pro nás jako ušité. Ale já vidím jasně, Antonie, a nebudu se tím slovem před vámi ohánět. Nemám vlasteneckých iluzí. Mou jedinou svrchovanou iluzí je iluze zamilovaného.“

Odmlčel se a pak téměř neslyšitelně zašeptal: „Ale i ta může člověka daleko zavést.“

Slyšeli, jak se za nimi v šumu hlasů vzdouvá příboj politiky, který se po každé za čtyřiaadvacet hodin převalil gouldovským salonem. Dovnitř se už trousili po jednom, po dvou, po třech vysocí provinční hodnostáři, železniční inženýři, osmahlí a ve vycházkových šatech; mezi mladšími dychtivými tvářemi se s šibalskou shovívavostí usmívala prokvetlá hlava jejich představeného. Scarfe, který si potrpěl na fandango, se už vytratil shánět se někde za městem, lhostejno kde, po tanci. Když zavezl don Juste Lopez dcery domů, přihrnul se vznešeně v černém zamaštěném kabátě, upjatém pod rozprostřenými hnědými vousy až po krk. Několik poslanců provinčního sněmu, meškajících ve městě, se rázem shluklo kolem svého předsedy pohovořit si o válečných zprávách a o posledním svolání toho buřiče Montéra, toho bídáckého Montéra, který jménem „spravedlivě rozlícené demokracie“ vyzýval všechny provinční sněmy republiky, aby přerušily zasedání, dokud mečem nezjedná mír a neporadí se s vůlí národa. Vlastně je tím vybízel, aby se rozešli: jaká troufalost od toho mrzkého potřestěnce.

V klubu poslanců za José Avellanem vzkypěla nevole. Don José zvýšil hlas a křičel na ně přes vysoký lenoch křesla: „Sulaco odpovědělo tím, že poslalo proti jeho křídlu vojsko. Projeví-li ostatní provincie jen zpola takový vlastenecký zápal jako my lidé ze západu –“

Silný výbuch potlesku přerušil třaslavou fistuli toho, jenž byl životem i duší celé strany. Ano! Ano! Je to pravda! Svatá pravda! Sulaco je jako vždycky v čele. Ozval se honosný ryk, jak propukla důvěra, podnícená událostí toho dne, v caballerech z campa, kteří mysleli na svá stáda, na své pozemky, na bezpečí svých rodin. Všechno je v sázce... Ne! Není přece možné, aby zvítězil Montero! Ten zlosyn, ten nestoudný indio! Chvilí trval ten halas a kdekdo v pokoji se zahleděl ke skupině, v níž se don Juste po svém obyčeji tvářil nestranně a povzneseně, jako by předsedal schůzi provinčního sněmu. Decoud se při tom hlomozu obrátil, opřel se zády o zábradlí a zařval z plných plic do pokoje: „Gran’ bestia!“

Na ten nenadálý výkřik hlomoz umkl. Všichni upřeli s pochvalným očekáváním zrak na okno; ale Decoud se už zatím obrátil k pokoji zády a znovu se nachýlil nad tichou ulici.

„Tohle je trest’ mého novinářství; tohle je nejpádňější argument,“ pravil Antonii. „Na tuhle definici, na tohle rozluštění veliké otázky jsem připadl. Ale vlastencem nejsem. Nejsem o nic větším vlastencem než capataz sulackých cargadorů, ten Janovan, který se tak zasloužil o přístav – ten příčinnivý dodavatel hrubých nástrojů našeho pokroku. Slyšela jste, kolikrát se kapitán Mitchell přiznával, že než si toho chlapíka opatřil, nikdy nevěděl předem, jak dlouho se bude skládat z lodi zboží. Pokrok tím trpí. Viděla jste ho, jak tudy po své lopotě projížděl na slavném koni oslňovat holky někde v tančírně s hliněnou podlahou. Je to šťastlivec! Jeho práce záleží v tom, že uplatňuje svou osobitou moc; ve volných chvílích se dává zahrnovat projevy nevšední přízně. A líbí se mu to. Může být ještě někdo šťastnější? Nahánět strach a sklízet obdiv –“

„Tohle jsou vaše nejvyšší tužby, done Martine?“ vskočila mu do řeči Antonia.

„Mluvil jsem o člověku toho kalibru,“ odsekl jí Decoud. „Hrdinové světa vždycky nahánějí strach a sklízějí obdiv. Čeho si může ještě přát?“

Decoud už častěji poznal, že se jeho obvyklý způsob ironického myšlení tříští o Antoniinu vážnost. Popouzelo ho na ní, jako by i ona podléhala nepochopitelné ženské neapnlosti, která tak často v sprostších vrstvách odlučuje muže od ženy. Potlačil však ihned zlost. Ať už při své skepsi vynesl nad sebou jakýkoliv rozsudek, Antonii za prost'áčku nikterak nepokládal. S jakousi vemlouvavou něhou v hlase ji ujistil, že touží jen a jen po tak mocném blahu, jakého na této zemi snad ani nelze dosáhnouti.

Polil ji sotva znatelný ruměnec, tak žhavý, že by ho neochladil ani větřík od sierry, když začne náhle táti. Jeho šepot nedolehl až k ní, ač v něm bylo tolik vroucnosti, že by rozpustila i ledové srdce. Antonia se prudce obrátila, jako by si chtěla odnést jeho pošeptané vyznání s sebou do ozářeného pokoje, v němž se rozléhaly hlasy.

Mezi čtyřmi stěnami velké saly burácel příboj politického mudrování, jako by byl náhle propuklou nadějí překypěl. Kolem vějířovitých vousů dona Justa Lopeze se dosud soustřeďovala hlučná a vzrušená debata. Ze všech hlasů se ozývalo sebevědomí. Hrstka Evropanů, shluklých kolem Charlese Goulda, usmívajících se a klopících zrak – byl to Dán, dva Francouzi, mlčenlivý tlustý Němec, vesměs představitelé velkopodniků, které se pod ochrannou mocí santoméjských dolů uchytily v Sulacu – vkládala do své ponížené úcty hodně rozmaru. Charles Gould, jemuž se kořili, byl jim zřetelným symbolem stálosti, jaké možno dosáhnouti na rozkolísané půdě revolucí. Byli vzhledem k svým podnikům plni naděje. Jeden z obou Francouzů, drobný, snědý, jemuž se blyštivé oči ztrácely v hustých štětinatých vousech, šermoval hnědou ručkou a slaboučkým zápěstím. Procestoval ve službách syndikátu evropských kapitalistů vnitrozemní provincie. Jeho mohutné „Monsieur l'Administrateur“ vyraželo prudce z jednotvárného šumu hovorů. Vyprávěl o svých výzkumech. Byl u vytržení. Charles Gould na něho zdvořile shlížel.

Při těchto nezbytných recepcích odcházívala paní Gouldová v určité chvíli do svého zvláštního salonku hned vedle veliké sály. Povstala a zatímco čekala na Antonii, poslouchala s poněkud starostlivou blahosklonností vrchního železničního inženýra, který se nad ní skláněl a zdlouha jí vyprávěl nejspíše něco zábavného, poněvadž při tom šelmovsky mžoural. Než popošla Antonia do pokoje za paní Gouldovou, otočila se na okamžik přes rameno k Decoudovi.

„Proč by si někdo z nás myslel, že jsou jeho touhy neuskutečnitelné?“ pronesla rychle.

„Já se svých tužeb, Antonie, nevzdám až do konce života,“ odpověděl jí přes zaťaté zuby a hluboce, poněkud chladně se jí uklonil.

Vrchní inženýr dosud nedopověděl svou zábavnou historku. Rozmarné stránky budování železnice v Jižní Americe se dotýkaly jeho vyvinutého smyslu pro směšno a vyprávěl o svých zkušenostech s prostoduchou předpojatostí i prostoduchým šibalstvím. Když tak kráčel po boku paní Gouldové a vyprovázel dámy z pokoje, paní Gouldová ho napjatě poslouchala. Nakonec vyšli všichni tři bez povšimnutí skleněnými dveřmi na terasu. Jenom štíhlý kněz, vykračující si mlčky po sale, se zarazil a hleděl za nimi. Páter Corbelán, kterého viděl Decoud s balkonem, jak zachází do vrat gouldovské casy, co přišel, na nikoho nepromluvil. V dlouhé, přiléhavé klerice ještě více vynikala jeho štíhlá postava; při chůzi vystrkoval mohutný trup dopředu; rovná černá čára jeho srostlého obočí, rvavý vpadlý obličej, bílá skvrna jizvy na zamodralých, vyholených lících (vysvědčení to apoštolské horlivosti, které mu vystavila tlupa neobrácených indiánů), to vše vyvolávalo dojem, že v něm kromě kněze vězí ještě zbojník, že je snad kaplanem lupičů.

Rozpletl své kostnaté, uzlovité prsty, sepjaté za zády a zakýval na Martina.

Decoud vešel za Antonii do pokoje. Nešel však daleko. Zůstal jen uvnitř a opíral se o záclonu, tváře se ne tak zcela vážně, jako když dospělý sleduje hru dětí. Zíral klidně na výhrůžný prst.

„Pozoroval jsem vás, důstojnosti, jak jste zvláštním kázáním na plazi obracel generála Barria na víru,“ pravil a ani se nehnul.

„Ubohý žvást,“ hluboký hlas pátera Corbelána zahlaholil celým pokojem, až se všechny hlavy na ramenou otočily. „Vždyť je ten chlap opilec. Señores, Bohem vašeho generála je láhev.“

Nad jeho opovržlivým, pánovitým hlasem všichni znepokojeně utichli, jako by se sebevědomí shromážděných rázem zakolísalo. Ale nikdo nereagoval na slova pátera Corbelána.

Bylo známo, že páter Corbelán odešel z pustin hájit posvátných práv církve s touž fanatickou neohrožeností, s jakou se vydával kázat krvelačným divochům, prostým vší lidskosti i všeho náboženství. V pověstech legendárních rozměrů se mluvilo o jeho misionářských úspěších tam, kam už křesťané nedohlédnou. Pokřtil celé indiánské národy, mezi nimiž sám žil jako divoch. Vyprávělo se o tom, že padre celé dny jezdíval se svými indiány polonahý, ozbrojen štítem z hovězí kůže a kdožví? – snad též dlouhým oštěpem. Že putovával oděn kožemi a slídlil po obrácencích až někde u sněžné čáry Cordillery. Mluvit o těch velkých činech padra Corbelána nikdo neslyšel. Netajil se však tím, že mají santamartští politikové tvrdší srdce a zkaženější duši než pohaní, jimž přinášel slovo Boží. Svým bezohledným horlením pro blaho církve škodil ribierovské věci. Bylo všeobecně známo, že se za nic nechtěl stát titulárním biskupem západní provincie, dokud se nestane oloupené církvi po právu. Politický gefé sulacký (byl to týž hodnostář, kterého později zachránil kapitán Mitchell před luzou), nadhodil s prostoduchým sarkasmem, že jejich excelence ministři poslali padra přes hory do Sulaca v nejkrutější zimě nejspíše s tou nadějí, že v ledových vichřicích vysokých paramů zmrzne. Každým rokem zmrzlo takto několik otužilých mezkařů, vzdorujících mrazu. Ale kdepak! Jejich excelence si nejspíše neuvědomily, jaké nezdolné chlapisko je ten kněz. Zatím si už prostí lidé šuškali, že ribierovské reformy znamenají prostě, že se uzme lidu půda. Část se dá cizincům; většina připadne páterům.

Tohle byl výsledek horlivosti vrchního faráře. Ani v krátké promluvě k vojsku na plaze (kterou bylo slyšeti jen v předních řadách) se nedovedl vyhnout své utkvělé myšlence, že byla církev pohaněna a že čeká od kající země dostiučinění. Politického gefé to dopálilo. Ale švag-

ra dona José nemohl jen tak uvrhnout do vězení v cabildu. Nejvyšší obecní představený, úředník pohodlný a oblíbený; chodil na návštěvu do gouldovské casy a po západu slunce přicházel tam z intendencie pěšky, nikým nedoprovázen, kvituje s povýšenou zdvořilostí pozdravy urozených i prostých. Ten večer přikročil rovnou k Charlesi Gouldovi a zasykl na něho, že měl chuť vypudit vrchního faráře ze Sulaca ať už kamkoliv, na nějaký pustý ostrov, třeba na Isabely. „Nejraději na tu, kde není vody, co tomu říkáte, done Carlosi?“ dodal napolo žertem, napolo doopravdy. Ten nezkrotný kněz, který nepřijal biskupský palác, když mu jej nabízel za rezidenci, a raději si rozvěšuje své špinavé visací lůžko mezi smetím a pavouky sekvestrovaného dominikánského kláštera, si usmyslel vymáhati pro lupiče Hernandeze naprostou amnestii! Nedosti na tom; podle všeho též navázal styky s tím odvážným zlosynem, jakého v zemi už po léta nebylo. Sulacká policie arcí ví, co se děje. Padre Corbelán si osedlal toho bezohledného Itala, capataze de cargadores, který se jediný na ten úkol hodí, a poslal mu po něm vzkaz. Páter Corbelán vystudoval v Římě a umí italsky. Jak známo, capataz chodí v noci do starého dominikánského kláštera. Stará posluhovačka vrchního faráře zaslechla, jak mezi nimi padlo jméno Hernandez; teprve minulou sobotu zahlédli capataze ujíždět tryskem z města. Dva dni se nevrátil. Policie by byla strčila Itala do klády, jen kdyby se nebála cargadorů, té vzpurné chásky, která by ihned ztropila povyk. Vládnout v Sulacu za nynější doby není tak snadné. Hrnou se do něho všelijaká individua, která vábí peníze v kapsách železničních dělníků. Obyvatelstvo je výklady pátera Corbelána poplašeno. Kdyby došlo teď, když je provincie zbavena vojska, k nepokojům, budou úřady takřka na holičkách.

Potom poodešel, posadil se opodál dona José rozmrzele do křesla, pokuřoval dlouhý tenký doutník a občas se naklonil přes opěradlo a promluvil s donem José několik slov. Když přišel kněz, dělal, jako by ho neviděl a po každé, když se za ním rozlehl hlas pátera Corbelána, pokrčil podrážděně rameny.

Páter Corbelán na chvíli nepohnutě strnul a v jeho strnulosti bylo něco mstivého, co jako by vyznačovalo každý jeho postoj. Chmurný žár

pevného přesvědčení propůjčoval jeho černé postavě zvláštního rázu. Ale její zarputilost polevila, když upřel padre oči na Decouda a pozdvihnuv dlouhou černou ruku, pronesl zvolna s důrazem:

„A vy – vy jste úplný pohan,“ řekl tlumeným hlubokým hlasem.

Přistoupil o krok blíže a namířil prstem na mladíkova prsa. Decoud, který zůstal zcela klidný, cítil v záhlaví přes záclonu zed'. Vystrčil silně bradu a usmál se.

„Dobrá,“ přitakal s poněkud znuděnou lhostejností člověka, který se vyzná v takových potyčkách. „Ale snad jen proto, že jste dosud nepřišel na to, kterému Bohu se klaním? U Barria jste to měl snazší.“

Kněz zadržel výhrůžný posunek. „Vy nevěříte ani v dřevo, ani v kámen,“ pravil.

„Ani v láhev,“ dodal Decoud bez pohnutí. „Ten druhý, v něhož skládáte důstojnosti, naděje, také ne. Mluvím o capatazu de cargadores. Ten také nepije. Slouží to jen ke cti vašemu bystrozraku, že tak čtete v mé povaze. Ale proč mi říkáte pohan?“

„Pravda,“ odsekl kněz. „Ani zázrak by vás neobrátil.“

„V zázraky opravdu nevěřím,“ řekl klidně Decoud. Páter Corbelán pokrčil nedůvěřivě vysokými a širokými rameny.

„Takový Francouz – bezbožník hmotař,“ pronesl zvolna, jako by odvažoval v svědomitém posudku každý výraz. „Nejste synem své země, ani žádné jiné,“ pokračoval zamyšleně.

„Bezmála ani ne člověk,“ hlesl Decoud, opřený hlavou o zed' a zírající upřeně na strop.

„Oběť našeho věku bez víry,“ pokračoval hlubokým, ale tlumeným hlasem páter Corbelán.

„Ale jako novinář přece jen užitečný.“ Decoud zaujal jiný postoj a mluvil živěji. „Což jste si, důstojnosti, dal ujít poslední číslo Porveniru? Bud'te ujištěn, že se docela vyrovná ostatním. Ve všeobecné politické části se v něm dále spílá Montérovi ‚gran' bestia‘ a jeho bratr partyzán se cejchuje jako lokaj a špěhoun v jedné osobě. Co může být ještě působivějšího? V místních zprávách se vybízí provinční sněm, aby do

národního vojska naverboval tlupu lupiče Hernandezze, který je zřejmě chráněncem církve – nebo aspoň vrchního faráře.“

Kněz přisvědčil a otočil se na kramflecích svých hranatých střevíců, opatřených velkými ocelovými přezkami. Založil znovu ruce za zády a pevně našlapuje, procházel se sem a tam. Po každé, když se otočil, klerika se mu dole prudkým trhnutím nafoukla.

Velká sala se zvolna vyprazdňovala. Když se zvedl k odchodu gefé político, téměř všichni zbylí rázem na důkaz úcty povstali a don José se přestal houpat na židli. Bodrý nejvyšší hodnostář jim však pokynul, aby se nevytrhovali, zamával Charlesi Gouldovi a beze slova odešel.

V poměrném tichu pokoje pištivé oslovení „Monsieur l'Administrateur“ z úst kosmatého Francouze přecházelo až v nepřírozený vřískot. Badatel kapitalistického syndikátu tonul dosud v nadšení. „Vždyť je tu vskutku přímo před nosem za deset milionů mědi. Za deset milionů přímo před nosem. A teď přibude železnice-železnice! Oni mé zprávě ani neuvěří. C'est trop beau.“ Propukl v nadšený vřískot uprostřed rozšafně pokyvujících hlav před nezmarne klidným Charlesem Gouldem.

Jenom kněz si dále vykračoval a po každé, když při své pochůzce došel na konec, přehodil si spodek kleriky. Decoud mu ironicky zašeptal: „Tihle pánové mluví o svých bozích.“

Páter Corbelàn se zarazil, pohlédl upřeně na sulackého novináře, pokrčil rameny a znovu se trmácel šlapáním vytrvalého chodce.

Evropané se už vytráceli z hloučku kolem Charlese Goulda, až bylo vidět administradora velkých stříbrných dolů v celé jeho vyčouhlosti od hlavy až k patám, jak uvízl po odchodu hostí na velkém čtverhraném koberci, který pod jeho žlutými botami vypadal jako strakatý chumel květin a arabesek. Páter Corbelán přistoupil k houpací židli dona José Avellana.

„Pojď, bratře,“ pronesl s vlídnou úsečností a s nádechem úlevy, jakou asi člověk pociťuje, když se skončí docela zbytečná ceremonie. „A la casa! A la casa! Tohle byly pouhé řeči. Pojďme teď přemýšlet a modlit se k nebi o pomoc.“

Zakoulel vzhůru černýma očima. Vedle křehkého diplomata – který byl životem a duší strany – vypadal obrovitě a z očí mu šlehal fanatismus. Ale hlas strany nebo spíše jen její mluvčí, „mladý Decoud“ z Paříže, který se stal pro Antoniiny oči novinářem, věděl, že tomu tak není, že je to jen horlivý kněz, posedlý jedinou myšlenkou, jehož se ženy z lidu bojí a muži mu nemohou přijít na jméno. Martin Decoud, diletant v životě, si v duchu říkal, jaký to umělecký požitek mu skýtá podívaná na ten pitoreskní výstřelek pomatenosti, do jaké může člověka veštvat poctivé, téměř posvátné přesvědčení. „Je to jakoby šílenství. Jistěže je – protože hubí samo sebe,“ říkal si často Decoud. Zdálo se mu, že se každé přesvědčení, jakmile se stane činorodým, promění v ono šílenství, jaké sesílají bohové na ty, které chtějí zničit. Vychutnával však hořkost tohoto případu s požitekem znalce, který si umí vybírat. Oba dva se spolu dobře snášeli, jako by každý cítil, že pánovité přesvědčení i čirá skepse mohou člověka po klikatých politických cestách daleko zavést.

Don José uposlechl doteku velké chlupaté ruky. Decoud šel za švagry ven. A v širé prázdné sale, modravě zamlžené tabákovým kouřem, zůstal jen jeden návštěvník, ospalý, otlý člověk se schlíplými kníry, obchodník s kožemi z Esmeraldy, který přejel s několika peony přes pobřežní pásmo a tak přibyl po souši do Sulaca. Byl dosud všecek zaujat svou cestou, na kterou se vydal hlavně proto, že chtěl navštívit santoméjského seňora administradora a požádat ho o nějakou službu, potřebnou pro svůj vývoz koží. Těšil se, že jen co se země uklidní, značně vývoz rozšíří. A ona se uklidní, opakoval několikrát za sebou a při tom kazil jakýmsi podivným, bázlivým kňouráním libozvučnost španělštiny, kterou ze sebe drmolil jako nějaký zpotvořený žargon. Prostý člověk může si teď zase pěstovat v zemi svůj obchůdek, ba může klidně pomýšlet i na rozšíření. Není tomu tak? Vypadal, jako by Charles Goulda prosil, aby mu slovem přitakal, aby zabručel na souhlas nebo aspoň přikývl hlavou.

Nedosáhl ničeho. Dostával stále větší strach, a když se odmlčel, střílel na všechny strany očima; potom, nemaje chuť ustat, odbočil do cituplných nárážek na nebezpečí cesty, kterou vykonal. Odvážný Her-

nández odešel z míst, kde se nejčastěji zdržoval, překročil sulacké campo a podle zpráv slídlil v roklicích pobřežního horského pásma. Když byl včera obchodník s kůžemi a jeho sluhové už jen několik hodin od Sulaca, zahlédli na silnici tři jezdce, jak se obezřetně zastavili a koně sestrčili hlavami k sobě. Dva z nich naráz odjeli a zmizeli nalevo v plytké quebradě. „Zastavili jsme se,“ pokračoval člověk z Esmeraldy, „a já jsem se schovával za keříčkem. Ale žádný můj mozo nechtěl jíti dále vypátrat, co to znamená, a ten třetí jezdec jako by byl čekal, že k němu dojedeme. Nic naplat. Uviděli nás. Jeli jsme tedy zvolna dále a třásli jsme se strachy. Propustil nás – byl to nějaký člověk na siváku, klobouk měl naražený na očích – a ani slovem nepozdravil; ale za chvíli jsme zaslechli, jak klusá za námi. Obrátili jsme se čelem vzad, ale nedal se tím zastrašit. Přihnal se prudce k nám, dotkl se špičkou boty mé nohy, požádal mě o doutník a zasmál se, až mi stydla krev. Na pohled nebyl ozbrojen, ale když si sáhl rukou dozadu po sirkách, uviděl jsem, že má na řemenu ohromný revolver. Naskočila mi husí kůže. Měl vám, done Carlosi, náramně divošské licousy, a protože nejevil chuti odjet, netroufali jsme si ani se hnout. Nakonec vyfoukl z nozder do vzduchu kouř z mého doutníku a řekl: ‚Señore, snad bude lépe, když pojedu za vaším hloučkem. Nemáte už daleko do Sulaca. Jděte s Bohem.‘ Co člověku zbývalo? Jeli jsme dále. Jakýpak odpor? Snad to byl sám Hernandez; ačkoliv můj sluha, který jezdí často po moři do Sulaca, mě ujišťoval, že v něm určitě poznal capataze cargadorů paroplavební společnosti. Později ještě ten večer jsem uviděl téhož člověka na rohu plazy, jak rozmlouval s nějakou morenitou, která mu stála u třmene a rukou se držela siváka za hřívu.“

„Ujišťuji vás, señore Hirschi,“ zabručel Charles Gould, „že vám tentokrát vůbec nehrozilo nebezpečí.“

„To je možné, ačkoliv se dosud chvěji. Úplný divous – na pohled. Copak to znamená? Zaměstnanec paroplavební společnosti mluví se salteadory – a nikdo jiný to nebyl; ti druzí dva jezdci byli přece salteadoři a k tomu v pustině a sám si počíná jako lupič! Doutník, to ještě ujde, ale co kdyby mě byl požádal o peněženku?“

„Ne, ne, señore Hirschi,“ zamumlal Charles Gould a roztěkaně odtrhl zrak od buclatého obličeje, jehož zahnutý nos se k němu zdvíhal s úpěnlivostí téměř dětinskou. „Setkal jste se s capatazem de cargadores – tot’ se ví, že jste byl naprosto v bezpečí.“

„Děkuji. Jste velmi laskav. Je to náramný divoch, done Carlosi. Řekne si mi docela kamarádsky o doutník! Co by se bylo stalo, kdybych ten doutník nebyl měl? Ještě ted’ mi přebíhá mráz po zádech. Copak má co mluvit s lupiči v pustině?“

Charles Gould se však zřejmě do něčeho zahloubal, takže neodpověděl ani posunkem, ani slovem. Nevyzpytatelnost gouldovské koncese, kterou ztělesňoval, měla navenek odstíny. Němota je jen těžká rána; avšak sulacký král vládl dosti slovy, která obestírala jeho zaryté mlčení zvláštním tajemstvím. Jeho zámlky, opřené o dar řeči, měly tolik významových odstínů jako slova, vyjadřující souhlas, pochybnost, zápor nebo též pouhé propovědění. Některými jako by prostě říkal: „Rozmyslete si to;“ jinými zase jako by zřetelně naznačoval: „Jen mluvte dále;“ a když pronesl po půlhodině trpělivého poslechu jen tak tlumeně: „Rozumím,“ a přikývl hlavou, vyrovnalo se to ústní smlouvě, na kterou si lidé zvykli bez řeči spoléhat, neboť za tím vězely velké santoméjské doly, jádro a předvoj koncernu; byly tak silné, že v celé širé západní provincii nezávisely na ničí blahověli – totiž na ničí blahověli, která by se jimi nedala desetkrát přeplatit. Ale křivonosému mužičkovi z Esmeraldy, jemuž šlo o vývoz koží, věštilo mlčení Charlese Goulda pohromu. V takovouhle dobu si skromný člověk zřejmě nemohl rozšířit obchod duchu zahrnul rychle kletbami celou zemi se všemi jejími obyvateli, se stoupenci Ribierovými i Montérovými; oněmělý zlostí div se nerozbrečel, když pomyslel na neschíslné hovězí kůže, které přijdou na zmar na celé dřímotné prostoře campa, kde se v neporušeném kruhu obzoru tyčí ojedinělé palmy jako lodi na moři a nad zvlněnými travinami spočívají shluky mohutných stromů jako nějaké hustě listnaté ostrovy. Hnijí tam kůže a nikdo z nich nic nemá – hnijí tam, jak je pohodili mužové, odvolaní k naléhavým službám politických revolucí. V seňoru Hirschovi se nade vším tím bláznovstvím bouřil praktický, obchodnic-

ký duch, když se uctivě, třebaže rozpačitě loučil s mocí a velebností santoméjských dolů, vtělenou v Charlesi Gouldovi. Neubráníl se srdcelomnému povzdechu, který se mu vydral až z hloubi srdce.

„To všechno, done Carlosi, je veliké, veliké bláznovství. Cena koží v Hamburku stoupla, ano stoupla. Jen co se ribierovská vláda upevní, pak se to samozřejmě skoncuje. Prozatím však –“

Povzdechl si.

„Ano, prozatím však –“ opakoval záhadně Charles Gould.

Señor Hirsch pokrčil rameny. Ale ještě se mu nechtělo odejít. Kdyby prý směl, rád by se ještě zmínil o nějaké drobnosti. Má prý v Hamburku dobré známé (zašeptal jméno firmy), kteří by velmi rádi dodávali dynamit. Takhle smlouvu na dodávku dynamitu dolům santoméjským a později snad též jiným, které se jistě Mužíček z Esmeraldy se chystal k obšírnému výkladu, ale Charles ho přerušil. Zdálo se, že seňora administradora přešla konečně trpělivost.

„Señore Hirschi,“ pravil, „mám v horách složeno tolik dynamitu, že bych mohl srazit do údolí celý kopec“ – tu stoupl poněkud hlasem, – „že bych mohl, kdybych chtěl, vyhodit do povětří půl Sulaca.“

„Señore Hirschi,“ pravil a usmál se na vykulené, postrašené oči obchodníka s kůžemi, který breptal: „Tak. Tak.“ Ted' už opravdu odcházel. Administradorovi, který byl tak zásoben a tak nepřístupný, nebylo možno dodávat dynamit. Snášel útrapy v sedle a vystavil se surovostem lupiče Hernandeze pro nic za nic. Ani kůže, ani dynamiti ramena podnikavého Žida vyjadřovala sklíčenost. Ve dveřích se hluboko uklonil vrchnímu inženýru. Ale na nejdolejším schodu v patiu se zarazil a s baculatou rukou přes ústa stanul všecek zamyšlen a užaslý.

„Načpak si chce schovávat tolik dynamitu?“ zamručel. „A pročpak se mnou takhle mluví?“

Vrchní inženýr nahlédl dveřmi do prázdné saly, v níž opadla už i poslední kapka politického příboje, a pokynul důvěrně pánovi domu, který stál strnule jako maják uprostřed opuštěných hromad nábytku.

„Dobrou noc, už odcházím. Mám dole kolo. Kdyby nám někdy došel dynamit, železnice bude už vědět, kam si má pro něj zajít. Teď jsme nějaký čas káceli a kopali. Brzo začneme s trháním.“

„Ke mně si nechod'te,“ pravil docela klidně Charles Gould. „Nezbude mi pro nikoho ani unce. Ani unce. Ani pro bratra, kdybych nějakého měl a byl vrchním inženýrem nejslibnější železnice světa.“

„Co to má být?“ otázal se vrchní inženýr, nedav se tím přivést z rovnováhy. „Nepřívětivost?“

„Ne,“ řekl prostoduše Charles Gould. „Politika.“

„Tak se mi zdá, radikální,“ prohodil vrchní inženýr ve dveřích.

„Je to pro ni správný název?“ pravil Charles Gould zprostřed pokoje.

„Totiž taková, která jde ad radices – na kořeny,“ vykládal inženýr vesele.

„Proč ne,“ pronesl Charles zvolna. „Gouldovská koncese zapustila tak hluboko kořeny v této zemi, v této provincii, v té horské roklině, že ji bude odtamtud směti vyrvati toliko dynamit. Sám jsem se pro to rozhodl. To je můj poslední trumf.“

Vrchní inženýr slabě zahvízdl. „Pěkná hra,“ řekl s nádechem pochopení. „A řekl jste Holroydovi o tom, jaký báječný trumf držíte v ruce?“

„Bude to trumf, jen když jej vynesu; jen když padne na konci hry. Do té doby mu můžete říkat třeba –“

„Zbraň,“ vytasil se s návrhem stavitel železnice.

„Ne. Raději mu říkejte argument,“ opravil ho šetrně Charles Gould. „Tak jsem jej vypodobnil panu Holroydovi.“

„A co tomu říkal?“ otázal se inženýr s nelíčeným zájmem.

Charles Gould promluvil až po malé chvíli. „Říkal něco o tom, že se musí vydržet, i kdyby hrom bil, a spoléhat na Boha. To si myslím, že se asi drobet polekal. Jenže on je tak daleko,“ – mluvil dále administrador santoméjských dolů –, „a jak se tady říká, Bůh je vysoko.“

Uznalý smích inženýrův slábl na schodech a Madona s děťátkem v náručí jako by se ze svého mělkého výklenku dívala za jeho roztřesenými zády.

6

V gouldovské case bylo hluboké ticho. Pán domu prošel chodbou, otevřel dveře do svého pokoje a tu uviděl ženu, jak sedí zamyšleně v mohutném křesle – bylo to jeho kuřácké křeslo – a pozoruje své střevíčky. Když vešel dovnitř, nepozdvihla oči.

„Unavena?“ otázal se Charles Gould.

„Trochu,“ pravila paní Gouldová. Ani pak ještě k němu nevzhlédla a dodala procítěně: „Působí to všechno strašným dojmem neskutečna.“

Charles Gould stál před dlouhým stolem, na kterém ležely rozházené listiny, lovecký bičík a ostruhy, a hleděl na ženu. „U moře byl dnes jistě hrozný žár a prach,“ zašeptal soucitně. „Hladina asi sálala přímo strašně.“

„Před tím žárem mohl člověk zavřít oči,“ pravila paní Gouldová. „Nemohu však, milý Charley, zavřít oči před naším postavením; před tím strašným...“

Zdvihla oči a pohlédla svému muži do obličeje, na němž už nebylo ani stopy po soustrasti nebo nějakém jiném citu. „Proč mi něco neřekneš?“ téměř zakvílela.

„Myslel jsem si, že mi už od začátku rozumíš,“ pravil zvolna Charles Gould. „Myslel jsem si, že jsme si už dávno řekli všechno, co bylo třeba říci. Ted' už nic nezbyvá. Bylo třeba leccos vykonat. Vykonali jsme to; a konáme to stále. Mám za to, že vlastně už na začátku nebylo možno couvnout. Ba co více, že se už ani nemůžeme zastavit.“

„Ach, kdyby jen člověk věděl, kam až chceš zajít,“ řekla mu žena téměř rozmarně, ač se v duchu trásla strachy.

„Toť se ví, že kamkoliv, co nejdále,“ ozvala se suchá odpověď, nad kterou se paní Gouldová znovu pokusila potlačit zachvění.

Povstala s líbezným úsměvem, a přehojnými vlasy a dlouhou vlečkou jako by se její postavička ještě více zmenšovala.

„Ale vždycky k vítězství,“ řekla přesvědčivě.

Charles Gould, který ji svíral ocelově modrým pohledem svých pozorných očí, odpověděl bez rozmyšlení:

„Vždyť už nám také nic jiného nezbyvá.“

Vložil do svého tónu nesmírnou jistotu. Svědomí mu nedovolilo říci slovy ještě něco více.

Paní Gouldové strnul na rtech poněkud příliš dlouho úsměv. Zašeptala:

„Opustím tě; bolí mě trochu hlava. To horko, ten prach, byly opravdu – Vrátiš se, myslím, do dolů ještě před svítáním, ne?“

„O půlnoci,“ odpověděl Charles Gould. „Zítřa přivezeme stříbro. Potom s tebou pobudu ve městě celé tři dni.“

„Ach, ty chceš zastihnout ozbrojený průvod. O pěti, až pojeděš okolo, budu tě s balkonu vyhlížet. Do té doby sbohem.“

Charles Gould obešel rychle stůl, uchopil ji za ruce a přitiskl si je obě na rty. Ještě než se narovnal a vztyčil v celé výši, vyprostila mu jednu ruku a pohládila ho lehce jako chlapečka po líci.

„Zkus si ještě na několik hodin odpočinout,“ zašeptala a zalétla pohledem k visuté rohožce, napjaté v protějším koutě pokoje. Dlouhá vlečka za ní lehounce šustila po červených dlaždicích. Ve dveřích se ohlédla.

Dvě velké lampy s nehlazenými kotouči zalévaly čtvero bílých zdí pokoje měkkým hojným světlem; na stěnách visela skleněná skříňka na zbraně, dále na sametové podložce mosazná pochva k jezdecké šavli Henryho Goulda, a konečně akvarelový náčrtek santoméjské rokle. Když se paní Gouldová posléze zahleděla do jeho černého dřevěného rámu, povzdychla si zhluboka.

„Ach, Charley, kéž bychom ji byli nechali na pokoji.“

„Ne,“ pravil Charles Gould nevrle, „to nebylo možné.“

„Snad to nebylo možné,“ připustila zdráhavě paní Gouldová. Rty se jí poněkud zachvěly, ale přece se usmála a zatvářila se neohroženě. „Vid', Charley, že jsme v tom ráji vyplašili hodně hadů!“

„Ano, pamatuji se,“ pravil Charles Gould, „to don Pepé přezval tu rokli na ráj hadů. Vyplašili jsme jich asi dosti. Ale nezapomeň, má milá,

že už není taková jako tehdy, když jsi udělala ten náčrtek.“ Mávl rukou k drobnému akvarelu, který visel samotný na velké holé stěně. „Už není rájem hadů. Přivedli jsme do ní spoustu lidí a teď se k nim nemůžeme obrátit zády a říci jim, aby šli začít nový život jinak.“

Zahleděl se na ženu pevným, upřeným pohledem a paní Gouldová mu jej oplatila, statečně předstírajíc neohroženost, a pak vyšla a zavřela za sebou zlehka dveře.

Proti oslnivě bílému pokoji měla v sobě zešeřelá chodba pokojnou tajemnost lesního palouku, který živě připomínaly stvolý a listy saze-
nic, rozestavených po zábradlí směrem do dvora. V pruzích světla, pa-
dajícího z otevřených dveří přijímacích pokojů, vynikaly bílé a rudé
a bleděfialové květy a zářily jako na slunci; a když tak paní Gouldová
kráčela, odrážela se ostře jako v proudu světla, protínajícím šero mýti-
ny. Když se octla naproti dveřím do sály, zablyštěly se jí na ruce, při-
tisknuté na čelo, drahokamy prstenů.

„Kdo tam?“ otázala se bázlivě. „Jsi to ty, Basilio?“ Nahlédla dovnitř
a uviděla Martina Decouda, jak prochází mezi židlemi a stoly, jako by
byl něco ztratil.

„Antonia si zde zapomněla vějíř,“ pravil Decoud podivně rozechvřen;
„zašel jsem si tedy podívat se po něm.“

Ale už když to říkal, nechal zřejmě hledání a přistoupil rovnou k pa-
ní Gouldové, která na něho hleděla s rozpačitým úžasem.

„Señoro,“ spustil tiše.

„Co je, done Martine?“ zeptala se paní Gouldová. Pak se zasmála
a dodala: „Jsem dnes tak rozčilená,“ jako by se mu omlouvala za tu ne-
dočkovou otázku.

„Nehrozí přímo nebezpečí,“ pravil Decoud, který už nemohl zakrýt
své vzrušení. „Neznepokojujte se, prosím. Opravdu se nesmíte znepo-
kojovat.“

Paní Gouldová rozevřela široce své bezelstné oči, rty sešpulila do
úsměvu a rukou, posázenou drahokamy, se opřela o dveřní rám.

„Snad ani nevíte, jak tím člověka děsíte, když se tu tak znenadání ob-
jevujete –“

„Já že děsím!“ bránil se upřímně zarmoucen a překvapen. „Ujišťuji vás, že sám nejsem nijak poděšen. Ztratil se vějíř; inu, však se zase najde. Ale myslím, že tu není. Hledám jen vějíř. Nechápu, jak jej mohla Antonia – Hola! Už jsi jej našel, amigo?“

„Ne, señore,“ ozval se za paní Gouldovou lahodný hlas Basilia, vrchního sluhy v case. „Myslím, že jej señorita vůbec nemohla nechat v domě.“

„Jdi jej hledat znovu do patia. Jen jdi, příteli; hledej jej na schodech, pod vraty; prohlédni kdejakou dlaždici; hledej jej, dokud za tebou zase nepřijdu... Ten chlap,“ tu promluvil anglicky na paní Gouldovou, „slídí ustavičně bosky člověkovu za zády. Jakmile jsem přišel, kázal jsem mu jej hledat, abych měl výmluvu, že jsem se tu zase objevil, že jsem se tak náhle vrátil.“

Odmlčel se a paní Gouldová mu roztomile řekla: „Jste vždy vítán.“ Pak se i ona na chvíli odmlčela. „Ale čekám, že mi řeknete, proč jste se tak náhle vrátil.“

Decoud se najednou zatvářil docela bezstarostně.

„Špehování nesnesu. Ach, proč? Ano, mám důvod; je ztraceno ještě něco jiného než jen Antoniin nejmilejší vějíř. Když jsem vyprovodil dona José s Antonií a šel pěšky domů, promluvil na mne capataz de cargadores, který jel právě po ulici.“

„Stalo se něco Violovým?“ vyzvídala paní Gouldová.

„Violovým? Myslíte toho starého Garibaldina, majitele hotelu, kde bydlí Angličané? Těm se nic nestalo. Capataz o nich nemluvil; řekl mi jen, že se telegrafista káblové společnosti prochází bez klobouku po plaze a vyhlíží mě. Z vnitrozemí přišly zprávy, paní Gouldová. Totiž spíše jen pověsti.“

„Jsou to dobré zprávy?“ zašeptla paní Gouldová.

„Myslím, že za nic nestojí. Mám-li se o nich vyjádřit určitěji, řekl bych, že jsou špatné. Podle nich se strhla u Sta Marty dvoudenní bitva a ribierovci byli poraženi. Stalo se to už asi před několika dny – snad před týdnem. Pověst o tom dolétla právě do Cayty a přednosta tamější-

ho telegrafního úřadu to sem zatelegrafoval svému kolegovi. Mohli jsme si Barria klidně nechat v Sulacu.“

„Co si teď počneme?“ hlesla paní Gouldová.

„Nic. Je s vojskem na moři. Za několik dní dojde do Cayty a tam se to dozví. Kdožpak ví, co učiní potom? Bude hájit Caytu? Podrobí se Montérovi? Nejspíše rozpustí vojsko a sám odjede na nějakém parníku Oceánské paroplavební společnosti na sever nebo na jih – do Valparaisa nebo do San Francisca – to už je jedno, kam. Náš Barrios má přece za sebou vyhnanství i návraty do vlasti, které znamenají v politice výhru nebo prohru.“

Decoud oplatil paní Gouldové neochvějný pohled a dodal jakoby jen nazdařbůh: „A přece by se bylo mohlo něco počít, kdybychom tu měli Barria s jeho dvěma tisíci zdokonalenými puškami.“

„Montero že je vítězem, vítězem na celé čáře!“ hlesla paní Gouldová nedůvěřivě.

„Snad je to kachna. V těchhle dobách se jich vylíhne spousta. Kdyby to však přece bylo pravda? Smiřme se s nejhorším, což když je to pravda?“

„Pak je vše ztraceno,“ pravila paní Gouldová s klidem zoufalství.

Pojednou jako by byla uhodla, jako by byla zahlédla u Decouda pod pláštěm strojené bezstarostnosti strašlivé rozechvění. Bylo je už vskutku znát na jeho vyzývavém ostražitém pohledu a na rtech, zkřivených zpola lhostejně, zpola opovržlivě. Vyhrkl francouzskou frází, jako by byla tomu boulevardnímu Costaguaňanovi jediné frančtina dosti působivá:

„Non, Madame. Rien n'est perdu.“

Paní Gouldová se vytrhla ze své zmrtvělosti jako zasažena elektrickou jiskrou a řekla živě:

„Co chcete dělat?“

Ale z Decoudova potlačovaného rozechvění zazněla už zatím posměšná nota.

„Co myslíte, že udělá pravý Costaguaňan? Arciže zase revoluci. Čestné slovo, paní Gouldová, domnívám se, že jsem pravým hijo del pays,

pravým synem vlasti, ať už si říká páter Corbelán cokoliv. A nejsem takový nevěrec, abych nevěřil ve vlastní názory, ve vlastní léky, ve vlastní tužby.“

„Ano,“ pravila nejistě paní Gouldová.

„Nezdá se, že byste o tom byla přesvědčena,“ pokračoval Decoud opět francouzsky.

„Třeba tedy ve vlastní vášně.“

Paní Gouldová ucouvla před tímto dovětkem. Byla by Decoudovi stejně porozuměla, i kdyby ji nebyl tlumeně ubezpečil:

„Co bych neudělal pro Antonii! Co bych ochotně nepodnikl! Čeho bych se milerád neodvážil!“ Do Decouda jako by byla vjela nová smělost, když pronesl nahlas své myšlenky. „Neuvěřila byste mi, kdybych vám řekl, že to jen z lásky k vlasti –“

Mávla malomyslně rukou, jako by mu tím říkala, že tu pohnutku už u nikoho nehledá.

„Sulacká revoluce,“ pokračoval Decoud prudkým polohlasem. „Veliké věci lze sloužit, paní Gouldová, zde, přímo na místě, kde byla počata a kde se zrodila.“

Zamračila se, kousla se do spodního rtu a ustoupila na krok ode dveří.

„Přece to nepovíte svému muži?“ zarazil ji Decoud bázlivě.

„Vždyť budete potřebovat jeho pomoci?“

„Zajisté,“ přitakal Decoud bez rozmyšlení. „Na santoméjských dolech všechno záleží, ale raději bych byl, kdyby se o mých – o mých záměrech zatím nedověděl.“

Paní Gouldová se zatvářila rozpačitě a Decoud přistoupil k ní a důvěrně jí vysvětloval:

„Víte, on je takový idealista.“

Paní Gouldová se zarděla a zároveň jí zrak potemněl.

„Charley že je idealista!“ řekla užasle jakoby sama pro sebe. „Co tím, pro Boha, chcete říci?“

„Ano, je,“ nepopřel Decoud; „je to úžasné, když má člověk přímo před očima santoméjské doly, které jsou snad největší skutečností

v celé Jižní Americe. Ale pohled'te, i tu skutečnost si zidealizoval do té míry, že –“ Odmlčel se. „Paní Gouldová, uvědomujete si, do jaké míry si zidealizoval trvání, hodnotu a smysl santoméjských dolů? Uvědomujete si to?“

Věděl asi dobře, o čem mluví. Dostavil se žádoucí účinek. Paní Gouldová by se byla už už rozhorlila, ale nechala toho a z úst se jí vydral zvuk, podobný zakvílení.

„Co vy víte?“ zeptala se slabým hlasem.

„Nic,“ odpověděl pevně Decoud. „Ale vždyť je přece Angličan.“

„No a co to znamená?“ otázala se paní Gouldová.

„Znamená to zkrátka, že nemůže žít ani jednat, aniž by si každý prostý cit, každou touhu i každý čin zidealizoval. Kdyby si své pohnutky předem nepřesadil do pohádky, neporozuměl by jim. Obávám se, že mu země nestačí. Odpusťte mi, že jsem tak neomalený? Ostatně ať už mi odpustíte čili nic, patří to k pravdě oněch věcí, které se dotýkají, jakpak tomu říkáte? anglického útlocitu a v této chvíli nemám chuti brát vážně ani jeho, ani – dovolte, abych to řekl – vaše pojetí.“

Paní Gouldová nedala na sobě znát, že je uražena. „Antonia vám, myslím, dokonale rozumí.“

„Zdali rozumí? No ovšem. Ale nejsem si jist, zdali s tím souhlasí. Je to ostatně jedno. Jsem tak poctivý, paní Gouldová, že vám to říkám.“

„Vy arci pomýšlíte na odtržení,“ pravila.

„Jakpak by ne,“ prohlásil Martin Decoud. „Ano, na odtržení celé západní provincie od ostatního těla. Ve skutečnosti však pomýšlím na to – a jen na tom mi záleží – abych se neodtrhl od Antonie.“

„Toť vše?“ otázala se paní Gouldová beze vší přístnosti.

„Zajisté. Neklamu se o svých pohnutkách. Ona kvůli mně neopustí Sulaco, a proto musí Sulaco přenechat ostatek republiky jejímu osudu. Nic jasnějšího nad to. Mám rád jasně vyhraněnou situaci. Nemohu se rozejít s Antoníí, a proto je třeba přiměti jedinou a nerozdílnou republiku costaguanskou k tomu, aby se rozešla se svou západní provincií. Náhodou je to těž rozumná politika. Nejbohatší, nejúrodnější část naší země lze tak zachránit před anarchií. Osobně mi na tom pramálo záleží;

ale je jistá věc, že kdyby se dostal Montero k moci, byla by to má smrt. Pokud jsem viděl proklamace všeobecné amnestie, ve všech je mé jméno spolu s několika jinými z amnestie výslovně vyňato. Oba bratři mě, paní Gouldová, jak víte, nenávidí; a hle, trouse se pověst, že vyhráli bitvu. Říkáte, že když je tomu tak, mám ještě dosti času utéci.“

Paní Gouldová něco tiše namítla; odmlčel se na chvíli a hleděl na ni zachmuřeně a odhodlaně.

„Och, já bych utekl, paní Gouldová. Utekl bych, kdyby to prospělo tomu, po čem nyní jediné toužím. Jsem tak smělý, že to říkám a že bych to též udělal. Ale ženy, i naše ženy, jsou idealistky. Antonia neuteče. Jaká to nevídaná ješitnost.“

„Vy tomu říkáte ješitnost,“ pravila pohoršené paní Gouldová.

„Tak třeba pýcha, která je, jak by vám páter Corbelán pověděl, smrtelným hříchem. Já však nejsem pyšný. Jsem jen příliš zamilován na to, abych utekl. A při tom přece jen chci žít. Mrtvý už nemiluje. A proto je nutno, aby Sulaco neuznalo vítězného Montéra.“

„A myslíte, že vám můj muž bude nápomocen?“

„Myslím, že se pro to dá jako všichni idealisté zlákat, jakmile bude mít pro své jednání citový podklad. Ale přece bych s ním nerad mluvil. Pouhá holá skutečnost nezapůsobí na jeho cit. Bude pro něho lépe, když dojde k přesvědčení po svém. A upřímně řečeno, nyní bych se, paní Gouldová, nemohl jak náleží ohlížet ani na jeho, ani na vaše pohnutky.“

Paní Gouldová byla podle všeho pevně odhodlána neuraziti se. Usmála se neurčitě, když nad tím přemýšlela. Pokud mohla z dívčinych důvěrných nápovědí soudit, Antonia mladíkovi rozuměla. Jeho plán, nebo spíše jeho nápad vypadal slibně. Ať už byl dobrý nebo špatný, škodit nijak nemohl. A možná také, že na té pověsti nic není.

„Vy máte nějaký plán,“ pravila.

„Je to prostota sama. Barrios vytáhl do pole, ať si jen táhne dále; uhájí Caytu, která je námořní branou sulackou. Přes hory nemohou poslat příliš silné vojsko. Kdepak; ani takové, které by se mohlo utkati s Hernandezovou tlupou. Zatím tady zorganizujeme odpor. Na to se

bude právě hoditi Hernandez. Porážel vojsko už jako lupič; když ho povýšíme na plukovníka nebo dokonce generála, dokáže bezpochyby totéž. Znáte přece, paní Gouldová, dobře krajinu, takže se nepozastavíte nad tím, co říkám. Slyšel jsem, jak jste tvrdila, že je ten ubohý lupič živoucím příkladem surovosti, bezpráví, pitomosti a poroby, které v této zemi hubí lidem duši i statky. Nuže, byla by to básnická odplata, kdyby ten člověk povstal, aby zdeptal nešvary, které vehnaly poctivého ranchera na dráhu zločinu. Je mi to pěkná myšlenka odplaty, vidíte?”

Decoud přešel nenuceně do angličtiny, kterou mluvil zřetelně a správně, až na to, že vyslovoval často z místo s.

„Pomyslete též na své nemocnice, na své školy, na své churavé matky a neduživé starce a stařeny, na všechny ty lidi, které jste vy a váš muž přivedli do skalnaté rokle santoméjské. Což za ně za všechny ve svědomí neodpovídáte? A nestojí to za to, udělat ještě jeden pokus, který není tak beznadějný, jak na pohled vypadá, a nenechat –“

Decoud dokončil svou myšlenku rázným škubnutím vzhůru, čímž naznačil zmar; paní Gouldová odvrátila zděšeně hlavu.

„Proč to nepovíte mému muži?“ otázala se, aniž pohlédla na Decouda, který pozoroval, jak na ni jeho slova účinkují.

„Ach, když on je don Carlos takový Angličan,“ spustil. Pani Gouldová mu vskočila do řeči.

„Nechte toho, done Martine. Je zrovna takový Costaguaňan – Ba ne! Je ještě větší Costaguaňan než vy.“

„Přecitlivělost, přecitlivělost,“ Decoud téměř zavrkal s něžnou a chlácholivou líbezností. „Je to od něho přecitlivělost, přecitlivělost, které je ve vašem národě tak úžasně mnoho. Pozoruji sulackého krále už od té doby, co jsem sem za tou marnou prací přišel, byv k tomu snad dohnán zrádným osudem, který číhá za nevypočitatelnými zákruty života. Ale na mně nezáleží, já nejsem přecitlivělý, neumím odívat své touhy hedvábným rouchem, zářícím drahokamy. Život mi není vnitřním romantickým příběhem, odvozeným z hezké pohádky. Ne, paní Gouldová; jsem člověk praktický. Nebojím se svých pohnutek. Odpusťte však, dal

jsem se daleko zavést. Chci vám říci jen to, že už dlouho pozoruji. Nač jsem přišel, to vám nepovím –“

„Ne, není třeba,“ zašeptala paní Gouldová a znovu odvrátila hlavu.

„Máte pravdu, není. Jen to je třeba říci, že mě váš muž nemá rád. Je to maličkost, která jako by za nynějších poměrů nabývala směšné důležitosti. Směšné a při tom nesmírně veliké; neboť na můj záměr je potřebí peněz,“ tak hloubal; potom významně dodal: „a musíme se vypořádati s dvěma přecitlivělými lidmi.“

„Myslím, že vám, done Martine, nerozumím,“ pravila paní Gouldová chladně, nevybočujíc z tlumeného tónu hovoru. „Ale řekněme, že bych vám rozuměla: kdo je ten druhý?“

„Samozřejmě mocný Holroyd v San Franciscu,“ zašeptal ledabyle Decoud. „Myslím, že mi dobře rozumíte. Ženy jsou idealistky; jenže vy máte tak bystrý zrak.“

Ale ať už měla tato potupná a přece jen lichotivá poznámka jakýkoliv smysl, paní Gouldová jako by si jí nevšímala.

Před Holroydovým jménem nabyl její nepokoj jiného zabarvení.

„Zítra přijede do přístavu průvod se stříbrem; výtěžek celých šesti měsíců, done Martine!“ vykřikla zděšeně.

„Jen ať přijede,“ hlesl jí Decoud ve vší vážnosti téměř do ucha.

„Ale když se ta pověst roznese a zvláště když se potvrdí, vypuknou možná ve městě nepokoje,“ namítla paní Gouldová.

Decoud připustil, že je to možné. Zná městské děti sulackého campa: ať už vynikají jejich bratří z campa čímkoliv, oni sami jsou potměšilí, nenechaví, mstiví a krvelační. Jenže je tu ještě ten druhý přecitlivělý člověk, který si hmatatelnou skutečnost podivně idealizuje. Ten proud stříbra se musí dále nechat téci na sever, aby se jim vrátil v podobě peněžní podpory od mocné Holroydovy firmy. V horách v pancéřové komoře má stříbro pro jeho cíl menší cenu než stejné množství olova, z něhož lze aspoň ulít kulky. Jen ať přijede do přístavu, kde se bude moci naložiti na loď.

První parník, který pojede na sever, je odveze a zachrání santoméjské doly, které už vydaly tolik pokladů. A mimo to je ta pověst nejspíše nesprávná, prohodil a vložil do svého zběžného tónu silné přesvědčení.

„Ostatně ji můžeme, seňoro, ještě mnoho dní ututlat,“ pravil závěrem. „Mluvil jsem s telegrafistou vprostřed hlavního náměstí; jsem si tedy jist, že nás nikdo nezaslechl. Ve vzduchu kolem nás nebylo ani ptáček. A ještě něco vám povím. Udržuji styky s tím capatazem, kterému říkají Nostromo. Zrovna dnes večer jsem s ním mluvil; šel jsem právě pěšky vedle jeho koně, když vyjížděl z města. Slíbil mi, že kdyby došlo z nějaké příčiny k výtržnostem – rozumíte, třeba i z příčiny nejpolitičtější-jeho cargadorové, kteří, jak uznáte, hrají mezi obyvatelstvem značnou roli, postaví se za Evropany.“

„On vám to slíbil?“ otázala se se zájmem paní Gouldová. „Jak to, že vám to slíbil?“

„To, na mou duši, nevím,“ prohlásil Decoud poněkud zaraženě. „Určitě mi to slíbil, ale když se mne teď ptáte, proč, nemohu vám na to s určitostí nic říci. Mluvil svým obvyklým ledabylým tónem; kdyby to byl někdo jiný, prohlásil bych ten tón za strojenost nebo přetvářku.“

Decoud se zarazil a pohlédl pozorně na paní Gouldovou.

„Celkem vzato,“ pokračoval, „myslí si asi, že mu z toho kyne nějaký prospěch. Nesmíte zapomenout, že když uplatňuje nad nižšími vrstvami svou neobyčejnou moc, vystavuje se tím značnému nebezpečí a stojí ho to mnoho peněz. Za takovou řádnou věc, jakou je osobní vážnost, je třeba ať už tak či onak zaplatiti. Když jsme se seznámili při tanci v krčmě, kterou má jeden Mexikán hned za hradbami, řekl mi, že sem přišel zbohatnout. Pokládá, myslím, svou osobní vážnost za jakousi investici.“

„Snad si ji cení samu o sobě,“ pravila paní Gouldová takovým tónem, jako by odmítala nezaslouženou pomluvu. „Ten Garibaldino Viola, u něhož už několik let bydlí, mu říká neúplatný.“

„Á, to je, paní Gouldová, jeden z družiny vašich chráněnců tam od přístavu. Muy bien. Kapitán Mitchell mu zase říká skvělý. Slyšel jsem už bezpočtu historek o jeho síle, o jeho odvaze, o jeho věrnosti. Bezpočtu samých hezkých věcí. Hm, neúplatný! Není to nijak čestný název pro

capataze sulackých cargadorů. Neúplatný! Zní to hezky, ale neurčitě. Myslím však, že je také rozumný. S tím střízlivým a přijatelným předpokladem jsem s ním mluvil.“

„Já si o něm raději myslím, že je nezištný, a proto spolehlivý,“ pravila paní Gouldová tak úsečným tónem, jakého byla při své povaze schopna.

„Je-li tomu tak, bude stříbro tím spíše v bezpečí. Jen ať přijede, seňoro. Ať přijede, aby mohlo odjetí na sever a vrátit se nám v podobě úvěru.“

Paní Gouldová vrhla pohled po chodbě ke dveřím manželova pokoje. Decoud ji pozoroval, jako by držela v rukou jeho osud, a zahlédl u ní téměř neznatelné příkývnutí. Uklonil se s úsměvem, pak vstrčil ruku do náprsní kapsy kabátu a vytáhl vějíř z lehkých per, zasazených do pomalovaných listů santalového dřeva. „Měl jsem jej v kapse,“ zajásal polohlasitě, „abych měl nějakou přijatelnou záminku.“ Znovu se uklonil. „Dobrou noc, seňoro.“

Paní Gouldová šla po chodbě dále ode dveří svého muže. Osud santoméjských dolů ji tížil na srdci. Bylo to už dávno, co z nich dostala strach. Kdysi to byl pojem. S obavami pozorovala, jak se proměňoval ve fetiš, a ten fetiš se už rozrostl do obrovských a drtivých rozměrů. Jako by jí nadšení prvních let vyprchalo ze srdce a proměnilo se v zed' ze stříbrných cihel, nakupenou potichu zloduchy mezi ní a manželem. Manžel jako by meškal sám v ohradě z drahého kovu a nechával ji venku i s jejími školami, nemocnicí, churavými matkami a neduživými starci a stařenami, nepatrnými pozůstatky původního nadšení. „Chudáci!“ zašeptala pro sebe.

Slyšela dole v patii hlasitě mluvit Martina Decouda.

„Basilio, už jsem našel vějíř doni Antonie. Podívej se, tady je.“

K Decoudovu zdravému materialismu (jak tomu sám říkal) patřilo, že nevěřil v možnost přátelství mezi mužem a ženou.

Uznával jen jednu výjimku a ta podle něho jen potvrzovala obecně platné pravidlo. Tvrdil, že je možné přátelství mezi bratrem a sestrou, při čemž se přátelstvím rozumí bezvýhradná upřímnost v myšlenkách i citech před druhým a to tak, že se člověk se vši nezištnou i nezbytnou otevřeností svého nejvnitřnějšího života snaží vycházeti vstříc náklonnosti druhého.

Své nejmilejší sestře, hezkému, drobet svéhlavému a neústupnému andílkovi, který v prvním poschodí vybraného pařížského bytu panoval nad otcem i matkou, se Martin Decoud důvěrně svěřoval se svými myšlenkami, činy, záměry, pochybnostmi i nezdary...

„Připrav náš kroužek v Paříži na narození nové jihoamerické republiky. O jednu více či méně, co na tom? Přicházejí na svět jako jedovaté květiny, pučící z pařeníště shnilých řádů; ale sémě této republiky vzklíčilo v mozku tvého bratra, což dostačí, abys ji s jásotem přivítala. Píši ti tento dopis při jediné svíčce, v jakési hospodě u přístavu, kterou vede Ital jménem Viola, chránělec paní Gouldové. V celém stavení, které pokud vím, zřídil nějaký konkvistadorský nájemce loviště na perlorodky, je úplně ticho. Ticho je též na pláni mezi městem a přístavem: ticho, ač ne tak tma jako v domě, poněvadž hlídky italských dělníků, které střeží železnici, si podpálily podél trati ohýnky. Včera zde v okolí nebyl takový klid. Zažili jsme strašnou výtržnost – náhlé povstání lidu, které bylo teprve dnes pozdě navečer potlačeno. Jeho hlavním cílem bylo nejspíš drancování, čemuž se zamezilo, jak ses už jistě dozvěděla z kabelogramu, odeslaného včera večer přes San Francisco a New York, dokud byl ještě kabel volný. Četla jsi už, že Evropané, zaměstnaní na železnici, zachránili svým rázným vystoupením město před zkázou, a můžeš tomu klidně věřit. Sám jsem ten kabelogram skládal. Nemáme

zde totiž nikoho z Reuterovy agentury. Střílel jsem též na dav z oken klubu spolu s jinými lepšími mladíky. Šlo nám o to, vyklidit Calle de la Constitución pro odchod žen a dětí, které se uchýlily na několik nákladních lodí, zakotvených v přístavu. To bylo včera. Jistě ses též z kabelogramu dozvěděla, že pohřešovaný prezident Ribiera, který po bitvě u Sta Marty zmizel, objevil se zde jakousi podivnou, přímo neuvěřitelnou náhodou a vjel na chromém mezku rovnou do pouličního boje. Jak se zdá, uprchl společně s mezkařem, který se jmenuje Bonifacio, přes hory před výhrůžkami Montérovými do náručí rozlíceného davu.

Capataz cargadorů, ten italský námořník, o němž jsem ti už dříve psal, ho zachránil před potupnou smrtí. Zdá se, že má ten člověk zvláštní nadání na to být po ruce vždycky, když se má něco znamenitého provést.

O čtyřech ráno byl u mne v redakci Porvenira; objevil se tam tak brzy jen proto, aby mě zpravil o nastávajícím nepokoji a aby mě zároveň ujistil, že své cargadory udrží na straně pořádku. Když se docela rozbřesklo, hleděli jsme oba na zástup pěších i jezdců, demonstrujících na plaze a házejících kamením do oken intendencie. Nostromo (tak mu zde říkají) mi ukazoval prstem své cargadory, rozptýlené v davu.

Slunce vychází nad Sulacem pozdě, neboť musí nejprve vylézt nad hory. V tom jasném ranním světle, prudším než svítání, uviděl Nostromo přímo za široou plazou na konci ulice za katedrálou nějakého jezdce, kterého zřejmě obtěžovala smečka leperů. Hned mi řekl: 'Je to cizinec. Co mu dělají?' Pak vytáhl stříbrnou píšťalku, jaké používá na molu (zdá se, že ten člověk opovrhne méně vzácnými kovy, než je stříbro) a dvakrát na ni zahvízdl, což bylo zřejmě smluveným znamením cargadorů. Hned poté vyběhl ven a cargadorové se shlukli kolem něho. Vyběhl jsem také ven, ale přišel jsem pozdě a nemohl jsem za nimi pomoci zachraňovat toho cizince, pod nímž se už svalil mezek. Vrhli se na mne rázem jakožto na nenáviděného aristokrata a byl jsem rád, když jsem se dostal do klubu, kde mi don Jaime Berges (snad se na něho ještě pamatuješ, docházel k nám v Paříži asi před třemi lety) strčil do rukou loveckou pušku. Střílelo se už z oken. Na rozevřených hracích stolcích

ležely hromádky patron. Pamatuji se na několik převrácených židlí, na láhve, kutálející se po zemi, mezi rázem rozházenými kartami, jak caballerové povstali od hry a začali střílet na dav. Mladíci většinou zůstali přes noc v klubu, poněvadž očekávali nějakou takovou výtržnost. Ve dvou lustrech na konzolách dohořovaly v objímkách svíce. Když jsem vcházel dovnitř, přilétla z ulice velká šroubová matice, ukradená nejspíš v železničních dílnách, a rozbila jedno velké zrcadlo, zasazené do zdi. Všiml jsem si též jednoho klubovního sluhy, svázaného na rukou i na nohou šňůrou od záclony a odhozeného do kouta. Vzpomínám si nejasně na to, jak mě don Jaime honem ujišťoval, že ho přistihli při tom, jak míchal při večeři do jídel jed. Pamatuji se však jasně, že vřískal stále o slitování a nepřestal, a že si ho tak naprosto nevšímal, že si nikdo nedal práci ucpat mu roubíkem ústa. Vřeštěl tak protivně, že jsem měl sám skorem chuť udělat to. Ale na takové hlouposti nebylo času. Zaujal jsem místo u jednoho okna a spustil jsem palbu.

Teprve později odpoledne jsem se dozvěděl, koho to Nostromo se svými cargadory jakož i několika italskými dělníky šťastně zachránil před těmi opilými lotry. Ten člověk projevuje zvláštní nadání, kdykoliv se má provést něco vzrušujícího. Řekl jsem mu to potom, jakmile jsem se s ním setkal, když už byl ve městě jakž takž obnoven pořádek, a jeho odpověď mě trochu překvapila. Řekl mrzutě: „A co za to, seňore, dostanu?“ Tu se mi rozbřesklo, že se tomu ctižádostivci už přejedlo pochlebování prostého lidu i důvěra jeho představených!“

Decoud se zastavil v psaní, zapálil si cigaretu a s hlavou skloněnou dosud nad psaním vyfoukl kotouč dýmu, který jako by se odrážel od papíru. Popadl znovu tužku.

„Bylo to včera večer na plaze, když seděl na schodech katedrály s rukama mezi koleny a držel uzdu své slavné sivé kobyly. Celý den byl své četě cargadorů skvělým vůdcem. Vypadal utrmáceně. Nevím, jak jsem sám vypadal. Byl jsem asi hodně špinavý. Ale myslím, že jsem se při tom tvářil spokojeně. Od té chvíle, co se uprchlý prezident šťastně dostal na Minervu, proud vítězství se obrátil proti davu. Byl zahrán od přístavu a z lepších ulic do svého bludiště zbořenisk a tolderií. Abys

věděla, to pozdvižení, jehož cílem (kromě všeobecného drancování riců) původně bylo zmocnit se santoméjského stříbra, složeného v dolních místnostech celnice, nabylo politického rázu tím, že se mu postavili v čelo dva poslanci provinčního sněmu, señores Gamacho a Fuentes, oba z Bolsonu arci až pozdě odpoledne, když už se dav, zklamaný v naději na lup, zarazil v uličkách a vykřikoval: „Viva la libertad! Pryč s feudalismem!“ (Rád bych věděl, co si vlastně pod feudalismem představují.) „Pryč se surovci a paralytici!“ Myslím, že señores Gamacho a Fuentes věděli, co dělají. Jsou to rozšafní pánové. Ve sněmu si říkali umírnění a s filantropickou unylostí vystupovali proti všem rázným opatřením. Sotva se začaly trousit pověsti o Montérově vítězství, pozbyvali znenáhla své unylosti a doráželi na chudáka dona Justa Lopeze na jeho předsednické tribuně s takovou nestoudností, že se ten chudák místo odpovědi vmohl jen na to, že si rozpačitě hladil vousy a cinkal předsednickým zvonkem. Když se pak nade vši pochybnost potvrdila katastrofa ribierovské věci, vyklubali se z nich zarytí liberálové, vystupovali spolu jako siamská dvojčata a nakonec se ve jménu monterovských zásad takřka postavili v čelo pozdvižení.

Včera večer o osmé udělali poslední krok a ustavili se v monterovský výbor, který, pokud vím, zasedá v krčmě u jednoho bývalého mexického zápasníka s býky; je to též velký politik, ale zapomněl jsem, jak se jmenuje. Odtamtud poslali nám surovcům a paralytikům z Amarillského klubu (kteří máme též svůj výbor) zprávu, ve které nás vybídlí, abychom se dohodli na prozatímním příměří, aby prý se, jak drze říkají, vznešená věc svobody nepotřísnila zločinnými výstřelky konzervativecké sobeckosti. Když jsem si vyšel usednout k Nostromovi na schody katedrály, klub právě pilně uvažoval o případné odpovědi v hlavním sále, jehož podlaha byla poseta vystřílenými patronami, hromadou rozbitého skla, krvavými šmouhami, svícny a všemožnými troskami. Ale to jsou samé hlouposti. Ve městě nemá vlastně nikdo pořádné moci, leda železniční inženýři, jejichž lidé se usadili ve vyklizených domech na jedné straně plazy, zakoupených společností na městské nádraží, a pak Nostromo, jehož cargadorové spí pod podloubím před

Anzaniovými krámy. Na plaze hořel oheň z rozlámaného, většinou poštíbřeného nábytku, pocházejícího z dvoran intendencie, a plamen šlehal až na sochu Karla IV. Na schodech podstavce ležela něčí mrtvola s rozpřaženými rukama a s tváří zahalenou sombrerem tu přátelskou službu mu snad prokázal nějaký známý. Záře plamenů dosahovala až k listí prvních stromů na alamedě a kmitala po konci nedaleké postranní uličky, zatarasené hromadou korb a zdechlých volů. Na jedné zdechlině seděl zachumlaný lepero a kouřil cigaretu. Bylo totiž příměří. Jedinou živou bytostí kromě nás na plaze byl cargador, který se procházel s dlouhým vytaseným nožem v ruce jako stráž před podloubím, kde spali jeho přátelé. V tmavém městě zářilo kromě toho už jen jedno světlo z ozářených oken klubu na rohu calle.“

Když dopsal don Martin Decoud, exotický švihák z pařížských boulevardů, až sem, povstal a prošel se po popiskované podlaze kavárny, tvořící jeden roh alberga Sjedenocená Itálie, vedeného Giorgiem Violou, starým druhem Garibaldiovým. Ve světle jediné svíčky jako by křiklavá litografie věrného hrdiny kalně zírala na člověka, který nevěřil v nic, leda v pravdu svých pocitů. Když se podíval Decoud z okna, střetl se s tak neproniknutelnou tmou, že neviděl ani hory, ani město, ba ani stavení u přístavu; nic se neozývalo, jako by strašlivá tma Golfa Placida, táhnoucí se z vody přes souš, ji nejen oslepila, nýbrž též oněmila. Pojednou ucítil Decoud, že se země zachvívá a z dálky řinčí železo. Hluboko ve tmě se vynořilo ostré bílé světlo, které se s ohlušujícím rachotem stále zvětšovalo. Vozový park, který býval ponecháván na postranních kolejích v Rinconu, se právě pro větší bezpečí odvážel do nákladního nádraží. Za předním světlem lokomotivy se přehnal s dunivým rachotem vlak jako sunoucí se tma a minul roh domu, který se všecek roztřásl. Nic nebylo jasně vidět, jenom na konci posledního plochého vagonu černocho v bílých kalhotách a svlečeného po pás, který se rozháněl holou paží a otáčel plápolajícím kotlíkem. Decoud se ani nehýbal.

Za sebou na opěradle židle, ze které povstal, měl viset svůj elegantní pařížský svrchník s hedvábnou perleťovou podšívkou. Když se však

obrátil a šel ke stolu, svíce mu ozářila ušpiněný a rozdrásaný obličej. Lesklé krátké vousy měl zašlé špínou a rzí. Růžové rty mu zčernaly vedrem a dýmem střelného prachu. Měl pokrčený límec a manžety a modrá hedvábná kravata mu splývala po prsou jako hadr. Přes bílé čelo měl mastnou šmouhu. Už asi čtyřicet hodin se nesvlékl a nedotkl vody, leda se žíznivě napil. Přepadl ho strašlivý neklid, vtiskl mu všechny známky zoufalého zápasu, do očí mu dal horečný nevyspaný pohled. Zamručel pro sebe chraplavě: „Zdalipak je tu kousek chleba,“ pak se nejistě rozhlédl, sklesl na židli a uchopil znovu tužku. Uvědomil si, že už mnoho hodin nic nepojedl.

Napadlo ho, že mu nikdo tak nerozumí jako sestra. I v srdci nejskeptičtějším tají se ve chvílích, kdy jde o život, touha, zůstatit přesný záznam pocitů, který by jasně ozářil jednání, až už osobnost odtud odejde, odejde tam, kde už ničím nelze objasnit pravdu, která smrtí vždyc-ky mizí se světa. A tak se Decoud ani nesháněl po jídle, ani si na několik hodin nezdríml, nýbrž počmárával stránky velkého zápisníku dopisem sestře.

Nedovedl v tom důvěrném hovoru zapřít svou únavu a utrmácenost a zvýšenou vnímavost pro tělesné pocity. Začal znovu psát, jako by s ní hovořil. Představuje si téměř, že ji má před sebou, napsal větu: „Mám velký hlad.“

„Pocituji kolem sebe velkou samotu,“ pokračoval. „Je to snad proto, že jsem jediný člověk, který má v hlavě určitou myšlenku, když se kolem mne nadobro zhroutilo všechno odhodlání, všechno úsilí a všechna naděje? Ale ta samota je též docela skutečná. Všichni inženýři jsou už dva dni pryč a hlídají majetek Státní ústřední železnice toho velkého costaguanského podniku, který má naplnit kapsy Angličanům, Francouzům, Američanům, Němcům a bůhvíkomu ještě. Kolem mne zlověstné ticho. Nad prostřední částí domu je ještě jakési poschodí, které má místo oken úzké škvíry jako střílny, jichž se podle všeho za starých časů užívalo na obranu proti divochům, když ještě houževnatí barbaři naší rodné pevniny nechodili ve fracích politiků, nýbrž proháněli se a řvali polonazí s luky a šípy v rukou. Tam nahoře umírá, myslím, do-

mácí paní a je tam docela sama se svým starým mužem. Vede tam úzké schodiště, na jakém se lze ubránit celému davu, a právě jsem zaslechl přes tlustou zeď, jak ten staroch pro něco slézá do kuchyně. Tak by asi šramotila myš za omítkou ve zdi. Všechno služebnictvo, které měli, jim včera uteklo a ještě se nevrátilo, vrátí-li se vůbec. Jinak jsou tu jen dvě děti, děvčátka. Otec je poslal dolů; zalezly sem do kavárny snad proto, že jsem zde já. Tulí se v koutku k sobě a objímají se navzájem; právě před několika minutami jsem si jich všiml a je mi ještě teskněji než dříve.“

Decoud se pootočil na židli a zeptal se: „Je tu kousek chleba?“ Linda na tmavá hlava nad rusou hlavou sestřinou, schoulenou na jejích prsou, se zavrtěla. „Nemohla bys mi sehnat kousek chleba?“ dorážel na ni Decoud. Dívka se nehýbala. Viděl jen, jak na něho z koutku civí velkýma tmavýma očima. „Snad se mne nebojíte?“ pravil. „Ne, nebojíme se vás,“ pravila Linda. „Přišel jste sem s Gian Battistou.“

„Chceš říci s Nostromem?“ pravil Decoud.

„Angličané mu tak říkají, ale to jméno se nehodí pro člověka, ani pro dobytek,“ pravila dívka a pohladila sestru jemně po vlasech.

„Ale on si tak nechává říkat,“ prohodil Decoud.

„U nás ne,“ odseklo děvče.

„No, dobrá, budu mu tedy říkat capataz.“

Decoud upustil od toho tématu, chvíli psal vytrvale, pak se znovu obrátil. „Kdy myslíš, že se vrátí?“ otázal se.

„Když vás sem přivedl, odjel matce do města pro doktora. Vrátí se brzy.“

„Má nejlepší naději, že bude někde po cestě zastřelen,“ zamručel pro sebe Decoud tak, že to bylo slyšet. A Linda jen svým vysokým hlasem prohlásila:

„Na Gian Battistu by si nikdo netroufal vystřelit.“

„Ty tomu věříš,“ otázal se Decoud. „Opravdu?“

„Já to vím,“ pravilo děvče s přesvědčením. „Nikdo tu u nás není tak statečný, aby napadl Gian Battistu.“

„Spustit kohoutek za křovím, na to není třeba mnoho statečnosti,“ zabručel si Decoud pro sebe. „Na štěstí je tu nová noc, jinak by nebylo ani pomyšlení na záchranu stříbra z dolů.“

Vrátil se zase k svému zápisníku, prohlédl pozpátku popsané stránky a znovu se jal čmáratí tužkou.

„Taková byla situace včera, když vyplula Minerva s uprchlým prezidentem z přístavu a výtržníci byli zase sehnáni zpátky do postranních uliček ve městě. Seděl jsem s Nostromem na schodech katedrály, když jsem o tom před tím poslal po kabelu zprávu světu, který o to jeví více méně zájem. Ku podivu, ačkoliv jsou kanceláře kabelové společnosti v téže budově jako Porvenir, davu, který vyházel mé tiskařské stroje z okna a rozházel litery po celé plaze, se zabránilo zasáhnout rušivě do aparátů na druhé straně dvora. Když jsem tak seděl a mluvil s Nostromem, vyšel z podloubí telegrafní úředník Bernhardt s papírem v ruce. Ten mužíček se přivízel k ohromné šavli a všecek se ověsil revolvery. Je směšný, ale je to nejstatečnější Němeček, jaký kdy ťukal na klapy Morseova vysílače. Dostal právě zprávu z Cayty o tom, že nákladní lodi s Barriovým vojskem vjíždějí do přístavu a zpráva se končila slovy: ‚Vládne největší nadšení!‘ Odešel jsem se napít vody ke studni a nějaký člověk, schovaný za stromem, na mne z alamedy vystřelil. Ale přece jsem se napil. A nic jsem na to nedbal; zdálo se mi, že když je Barrios v Caytě a od Montérový vítězné armády nás dělí Cordillera, držím na vzdory pánům Gamachovi a Fuentesi nový stát v hrsti. Chtělo se mi spát. Ale když jsem došel až ke gouldovské case, shledal jsem, že je v patii na slámě plno raněných. Hořela světla a v tom uzavřeném dvoře se za parné noci vznášel slabý zápach chloroformu a krve. Na jednom konci ošetřoval rány doktor Monygham, důlní lékař, na druhém konci u schodů klečel páter Corbelán a zpovídal umírajícího cargadora. Paní Gouldová se procházela uprostřed těch jatek, v jedné ruce měla láhev a v druhé hromadu bavlny. Jen na mne pohlédla a ani brvou nehnula. Za ní chodila její camerista, která držela také láhev a tiše štkala.

Chvilí jsem nosil ze studny vodu raněným. Potom jsem se odebral nahoru a potkal několik nejpřednějších dam sulackých, bledých, jak

jsem je ještě nikdy neviděl, a s obvazy v náručí. Všechny neuprchly na loď. Mnoho se jich přes den uchýlilo do gouldovské casy. Na odpočívadle schodů klečela u zdi pod výklenkem, v němž stojí Madona v modré říze a s pozlacenou korunou na hlavě, nějaká dívka s napolo rozpuštěnými vlasy. Byla to, myslím, nejstarší slečna Lopezova; do tváře jsem jí neviděl, ale jak se pamatuji, zahlédl jsem francouzský podpatek na jejím střevíčku. Klečela bez hlesu, nehýbala se, ani neštkala. Setrvala tam docela klidně, všechna černá proti bílé zdi, jako tichý obraz vroucí zbožnosti. Jsem přesvědčen, že nebyla o nic zděšenější než ty druhé pobledlé dámy, které jsem potkal, jak nesly obvazy. Jedna seděla na nejhořejším schodu a trhala plátno na proužky – byla to mladá žena jednoho zdejšího obstarožního boháče. Vytrhla se z práce a na mou poklonu mi zamávala rukou, jako by byla v kočáře na alamedě. Pohled na zdejší ženy za revoluce stojí za to. Spadne z nich rázem šminka i trpný postoj k vnějšímu světu, který jim od nejútlejšího dětství vštěpuje výchova, tradice i zvyk. Myslel jsem na tvůj obličej, na němž byla už od dětství vtištěna inteligence a nikoliv ona shovívavá a smířená maska, která se objeví, když strhne nějaký politický rozruch závoj kosmetiky a zděděných návyků.

Ve velké sale nahoře zasedal jakýsi výbor notáblů, pozůstatek to někdejšího provinčního sněmu. Donu Justu Lopezovi sežehla polovinu vousů hlaveň nějakého trabuka, nabitá sekaným olovem, které ho zvláštní náhodou vůbec nezasáhlo. Když tak otáčel hlavu, vypadalo to docela tak, jako by v jeho fraku vězeli dva lidé, jeden vážný s ušlechtilými lícousy, druhý rozčuchaný a ustrašený.

Když jsem vstoupil dovnitř, spustili křik: „Decoude! Done Martine!“ Zeptal jsem se jich: „O čem pak rokujete, pánové?“ Jak se zdálo, neměli předsedy, ačkoliv don José Avellanos seděl v čele stolu. Odpověděli všichni naráz: „O tom, jak uchránit život a majetek, než přijde nové úřednictvo,“ vysvětloval mi don Juste a nastavoval mi při tom vážnou stranu obličeje. Bylo mi, jako by mou žhavou myšlenku nového státu pokropil proud vody. V uších mi zasyčelo a pokoj se přede mnou rozplynul, jako by se náhle naplnil parou.

Šel jsem slepě ke stolu jako opilý. „Rokujete o tom, že se vzdáte,“ pravil jsem. Seděli nehnutě s nosem až u papíru, který měli bůhvíproč každý před sebou. Jenom don José zabořil hlavu do dlaní a zamumlal: „Nikdy, Nikdy!“ Ale když jsem se naň podíval, zdálo se mi, že bych ho mohl odfouknout, jak byl útlý, slaboučký, uštvaný. Ať už dojde k čemukoli, on to nepřežije. Pro člověka jeho stáří je to příliš veliké zklamání. Což neviděl archy „Padesáti let bezvládí“, které jsme právě začali tisknout v tiskárně Porveniru, roztroušené na Plaze, poletující v příkopech, vystřelované jako cuckys z trabuk, nabitých přehršlemi liter, rozváté ve větru, pošlapané v blátě? Viděl jsem plovat listy až na hladině přístavu. Domnívat se, že to přežije, bylo by nerozumné, bylo by ukrutné.

„Víte,“ vzkřikl jsem, „co znamená vzdát se pro vás, pro vaše ženy, pro vaše děti, pro váš majetek?“ Deklamoval jsem bez oddechu snad nějakých pět minut a mlel při tom o naší znamenité čáce i o Montérově sveřeposti; takovým zhovadilcem, jak jsem ho vylíčil, by se asi rád stal, kdyby byl tak chytrý a dovedl si představit soustavnou hrůzovládu. Potom jsem se vši prudkostí své lásky k Antonii ještě asi pět minut chrлил ze sebe horoucí apel k jejich mužné odvaze. Člověk mluví dobře jen tehdy, když mluví z vnitřního přesvědčení, ať už spílá nepříteli, nebo sám sebe hájí, nebo se zastává něčeho, co je snad opravdu dražší než život. Milé děvče, hřímал jsem jim do duše. Zdálo se, že se mým hlasem rozskočí zdi, a když jsem umlkl, viděl jsem, jak upírají ustrašený zrak v rozpacích na mne. To bylo vše, čeho jsem docílil! Jenom donu José klesala hlava stále níž a níže na prsa. Nachýlil jsem ucho k jeho zvadlým rtům a vyrozuměl z jeho šepotu asi tolik: „Nuže, ve jménu Božím, Martine, synu můj!“ Nevím to tak jistě. Jméno Boží v tom určitě bylo. Jak se zdá, zachytil jsem jeho poslední výdech – výdech, jímž se jeho duše rozžehнала s tělem.

Dosud sice žije. Poté jsem ho ještě viděl; ale bylo to jen starcovo tělo, ležící na zádech, přikryté až po bradu, s očima rozevřenýma a tak klidné, že vypadalo na pohled, jako by nedýchalo. Takto jsem se rozloučil s ním a s Antonií, která klečela vedle jeho lože, a pak jsem zašel rovnou

sem do této italské hospody, kde též číhá všudypřítomná smrt. Vím však, že ve skutečnosti umřel don José už tehdy v gouldovské case, když mě šepem vybídl, abych se pokusil o to, čeho se asi dosud hrozila jeho duše, zamotaná do samých diplomatických smluv a slavnostních prohlášení. Zvolal jsem tenkrát hlasitě: ‚V zemi, kde si muži sami nepomohou, není vůbec Boha!‘

Don Juste už zatím spustil promyšlenou řeč, jejímuž slavnostnímu účinku vadila směšná pohroma, která stihla jeho vousy. Nečekal jsem, co z toho vzejde. Jak se zdá, dokazoval, že Montero (sám mu říkal generál) nemá nejspíš špatné úmysly, ačkoliv jak řekl dále, tento znamenitý muž (ještě před týdnem mu říkal Gran' bestia) snad nevolí správné prostředky! Můžeš si myslet, že jsem už neposlouchal do konce. Znáám záměry Montérova bratra, partyzána Pedrita, kterého jsem odhalil před několika lety v jedné pařížské kavárně, navštěvované jihoamerickými studenty, kde se vydával za tajemníka vyslanectví. Chodíval tam a hovořil celé hodiny, mačkaje při tom chlupatými prackami plstěný klobouk a jak se zdá, toužil jen po tom, stát se nějakým vévodou de Morny u nějakého Napoleona. Už tehdy mluvíval nabubřele o svém bratru. Byl si docela jist, že nepřijdou na to, kdo vlastně jest, protože studenti, pocházející vesměs z blancovských rodin, na vyslanectví nechodili, to si můžeš myslet. Jenom Decoud, ten člověk bez víry i zásad, jak mu říkali, si tam občas pro legraci zašel jako do shromáždění vycvičených opic. Já znám jeho záměry. Viděl jsem ho u stolu, jak vyměňoval talíře. Snad bude někdo směti dál žít ve strachu; já však zhynu smrtí!

Ne, nevyčkal jsem do konce a neposlouchal dona Justa Lopeze, který ve vážné řeči usilovně sám sebe přesvědčoval o mírnosti i spravedlnosti, o poctivosti i nezištnosti bratří Montérů. Zničehonic jsem odtamtud odešel za Antonií. Uviděl jsem ji na pavlači. Jakmile jsem otevřel dveře, napřáhla ke mně sepjaté ruce.

‚Co tam dělají?‘ zeptala se mne.

‚Mluví,‘ řekl jsem, hledě jí do očí.

‚Ano, ano, ale –‘

„Jalové řeči,“ vskočil jsem jí do řeči. „Zakrývají svůj strach zpozdilými nadějemi. Jsou to tam sami velcí parlamentní řečníci podle anglického vzoru, bodejť ne.“ Měl jsem takový vztek, že jsem stěží mluvil. Zalomila zoufale rukama.

Dveřmi, které jsem za sebou podržel pootevřeny, jsme slyšeli, jak don Juste López ve svém uhlazeném řečňování jednotvárně souká frázi za frází jako nějaké strašlivé a smrtelně vážné třeštění.

„Koneckonců jsou snad demokratické snahy oprávněny. Nevyzpytatelný jsou cesty lidského pokroku a když je osud země v rukou Montérových, měli bychom“

Práskl jsem nad tím dveřmi; stačilo to, bylo to přílišné. Žádná krásná tvář nevyjadřovala nikdy větší hrůzy a zoufalství než tvář Antoniina. Nesnesl jsem to; uchopil jsem ji v zápěstí.

„Zabili mi tam otce?“ zeptala se. Z očí jí šlehal hněv, ale když jsem tak na ně okouzlen hleděl, pohasly.

„Vzdali se,“ řekl jsem. Pamatuji se, jak jsem lomcoval jejíma rukama v zápěstí, které jsem jí držel od sebe. „Ale nejsou to jen samé řeči. Váš otec mi řekl, abych ve jménu Božím pokračoval.“

Milé děvče, Antonie má v sobě něco, že bych hned věřil, že lze všechno provést. Jediný pohled na ni mi stačí roznítit mozek. A přece jen ji miluji, jako by ji miloval každý – totiž srdcem a jen srdcem. Znamená mi více než církev páteru Corbelánovi (včera večer zmizel vrchní farář z města; snad se přidal k Hernandezově tlupě). Znamená mi více než vzácné doly tomu přecitlivělému Angličanovi. O jeho ženě nemluví. Snad byla kdysi i ona přecitlivělá. Mezi oběma stojí teď santoméjské doly.

„Sám váš otec, Antonie,“ opakoval jsem, „sám váš otec, rozumíte, mi řekl, abych v tom pokračoval.“

Odvrátila obličej a bolestně vykřikla: „Opravdu vám to řekl? Pak se věru obávám, že už nikdy nepromluví.“ Vyprostila mi zápěstí, které jsem jí pevně svíral a jala se štkát do kapesníku. Nedbal jsem jejího žalu; chtěl jsem ji raději vidět usouzenou, než ji už vůbec nevidět; neboť ať už uprchnu, nebo zůstanu tam a umřu, viděl jsem, že se naše

cesty nesejdou, že nám v budoucnosti nic nekyne. Za těch okolností nemohl jsem se rozplývat soucitem nad jejím chvilkovým žalem. Poslal jsem ji uplakanou pro doňu Emilii i dona Carlose. Potřeboval jsem jejich rozcitlivění pro samo jádro svého plánu; ti lidé jsou tak přecitlivělí, že pro svou horoucí touhu nepodniknou nic, když k nim nepřijde v sličném myšlenkovém hávu.

Pozdě v noci jsme utvořili v modrobílém boudoiru paní Gouldové malý čtyřčlenný výbor, skládající se z obou těchto žen, dona Carlose a mne.

El Rey de Sulaco se sám bezpochyby pokládá za poctivce. A to také je, kdyby jen člověk mohl proniknout tu jeho zamlklost. Snad si myslí, že jen tím chrání svou poctivost od poskvrny. Ti Angličané jsou živi iluzemi, které však přece jaksi jim pomáhají zmocnit se podstaty věci. Když mluví, říká jen skoupě ‚ano‘ nebo ‚ne‘, což zní tak neosobně jako slova orakula. Ale mne svou němou uzavřeností neomráčil. Věděl jsem, co nosí v hlavě; nosí v hlavě své doly; a jeho žena nosí v hlavě jen jeho vzácnou osobu, kterou spřáhl s gouldovskou koncesí a uvázal své ženušce na krk. Co na tom? Šlo o to, aby vylíčil celou tu věc Holroydovi (olověnému a stříbrnému králi) tak, aby si u něho pojistil finanční pomoc. Tehdy včera v noci, právě před čtyřiaadvaceti hodinami, jsme se domnívali, že je stříbro v bezpečí ve sklepeních celnice, kam si pro ně přijede parník, jedoucí na sever. A dokud poplyne toto bohatství nerušeně na sever, ten přecitlivělý člověk Holroyd neupustí od myšlenky zavést do zatemnělých pevnin nejen spravedlnost a mír, nýbrž též čistší křesťanství, které je jeho zamilovaným snem. Potom přijel od přístavu po calle předák skutečných Evropanů sulackých, vrchní železniční inženýr a byl vpuštěn do našeho konklave. Výbor notáblů ve velké sale zatím dosud rokoval; jeden notábl však vyběhl na chodbu a zeptal se sluhy, může-li se jim něco poslat k jídlu. Když vešel vrchní inženýr, první jeho slova byla: ‚Milá paní Gouldová, čím je vlastně váš dům! Dole nemocnicí, nahoře zřejmě restaurací. Viděl jsem nosit do saly mísy plné dobrých věcí.‘

„A zde v boudoiru,“ řekl jsem, „patříte na ministerskou radu příští západní republiky.“

Byl tak zabrán do svých myšlenek, že se tomu neusmál, ba ani se nezaváhal překvapeně.

Řekl nám, že právě pečoval v nákladním nádraží o ochranu železničního majetku a tu pro něho vzkázali, aby šel do železniční telegrafní kanceláře. Inženýr z nejzazšího konce trati na úpatí hor chtěl z druhého konce telegrafu s ním mluvit. Byl v kanceláři sám, jen s železničním telegrafistou, který četl nahlas vytukané značky, zatímco se páska rozvínovala po podlaze. V té depeši, vytukávané neklidně v dřevěné boudě v hloubi hvozdů, oznamoval stručně představenému, že prezident Ribiera byl nebo dosud je pronásledován. To byla, věru, pro nás v Sulacu novinka. Ribiera sám, když jsme ho zachránili, vzpružili a ukonejšili, se klonil k domněnce, že ho nepronásledovali.

Ribiera vyhověl důtklivému naléhání svých přátel a odešel sám z tábora své poražené armády pod vedením mezkaře Bonifacia, který vzal ochotně na sebe odpovědnost i nebezpečí. Třetího dne za svítání vyrazil. Pozůstalé vojsko se mu v noci rozuteklo. Ujížděli s Bonifaciem úprkem na koních ke Cordilleře; sotva si opatřili mezky a vjeli do soutěsek a sotvaže přešli přes ivijské paramo, přehnala se po té kamenité plošině ledová vichřice a zavála sněhem nepatrnou kamennou boudu, v níž předtím přenocovali. Potom zažil chudák Ribiera ještě mnoho dobrodružství, odloučil se od průvodce Bonifacia, pozbyl mezka, dotrmácel se pěšky na campo a kdyby se nebyl vydal jednomu rančerovi na milost a nemilost, byl by zahynul ještě kus od Sulaca. Rančero, který ho mimochodem naráz poznal, mu poskytl čerstvého mezka, kterého zavalitý a neobeznaný jezdec uhnal k smrti. A pravda bylo, že ho pronásledovala tlupa, které velel sám generálův bratr Pedro Montero. Na štěstí zastihl pronásledovatele na vrcholu soutěsky ledový vítr z parama. Ledové vichřici padlo za oběť několik mužů a všechna hovada. Opozdilci pozumírali, ale jádro voje vytrvalo na cestě. Chudáka Bonifacia zastihli, jak ležel polomrtvý na úpatí sněžné návěje a bez meškání ho v pravém stylu občanské války ubodali bodáky. Byli by přišli

i na Ribieru, kdyby se nebyli bůhvíproč odchýlili od směru starého camino real a nezabloudili na úpatí nižších úbočí v hvozdech. A tak nakonec vpadli zčista jasna do stavebního ležení. Inženýr z konce trati oznamoval telegraficky svému představenému, že je Pedro Montero přímo u něho v kanceláři a poslouchá jeho t'ukání. Chce prý se ve jménu demokracie uvázat v držení Sulaca. Počíná si zpupně. Jeho mužstvo porazilo bez ptaní několik kusů dobytka, náležejícího železniční společnosti a opéká si maso na uhlí. Pedrito lstivě vyzvídá, co je se stříbrnými doly a s výtěžkem posledních šesti měsíců. Řekl prý mu rázně: ‚Zeptejte se na to telegraficky svého představeného, ten to bude vědět; povězte mu, že don Pedro Montero, velitel na campu a ministr vnitra v nové vládě, chce mít přesné zprávy!‘

Nohy měl zabaleny do zakrvácených hadrů, obličej hubený a přepadlý, vlasy i vousy rozcuchány a tak se přibelhal dovnitř, opíraje se místo hole o křivou haluzi. Jeho společníci dopadli snad ještě hůře, ale zbraně podle všeho neodhodili a rozhodně také ne všechny náboje. Svými vyzábělými obličejí vyplňovali dveře i okna telegrafní boudy. Protože bouda byla zároveň ložnicí vedoucího inženýra, Montero sebou praštil na jeho čisté příkrývky a ležel, tetelil se zimou a diktoval výzvy, které se měly otelegrafovat do Sulaca. Domáhal se toho, aby za ním ihned poslali nákladní vlak, který by dopravil jeho mužstvo dále.

‚Na to jsem ze svého konce telegrafu odpověděl,‘ vyprávěl nám vrchní inženýr, ‚že si netroufám poslati vozový park do vnitrozemí, protože se po celé trati dějí pokusy vyšinout vlaky. To jsem udělal, Goulde, kvůli vám,‘ pravil vrchní inženýr. Odpověď slovy mého podřízeného zněla: ‚To špinavé hovado na mé posteli řeklo: ‚A co kdybych vás dal zastřelit? Na to můj podřízený, který podle všeho sám telegrafoval, podotkl, že takto se vozy stejně nahoru nedostanou. Pedro Montero jen zívá a řekl: ‚To je jedno, na campu je koní nazbyt.‘ Pak se převálil na záda a usnul na Harrisonově posteli.‘

Proto jsem, milé děvče, dnes večer psancem. Podle posledního telegramu z konce trati Pedro Montero i jeho mužstvo za svítání odjeli, když se před tím celou noc cpali asadem. Pobrali všechny koně; po ces-

tě seženou další; za necelých třicet hodin zde budou; do Sulaca už tedy nepatřím ani já, ani velké skladiště stříbra, které je majetkem gouldovské koncese.

To však není nejhorší. Esmeraldská posádka přešla k vítězům. Dozvěděli jsme se to od telegrafisty káblové společnosti, který přišel s tou zprávou záhy zrána do gouldovské casy. Bylo vskutku ještě tak záhy, že se nad Sulacem dosud pořádně nerozbřesklo. Zazvonil mu kolega z Esmeraldy a oznamoval, že posádka postřílela několik důstojníků a zmocnila se vládního parníku, zakotveného v přístavu. Je to pro mne opravdu těžká rána. Myslel jsem si, že se mohu v naší provincii na každého spolehnout. Přepočítal jsem se. V Esmeraldě vypukla taková monterovská revoluce, o jakou se pokoušeli v Sulacu, jenže revoluce v Esmeraldě se povedla. Telegrafista podával o tom Bernhardtovi ustavičně zprávy a jeho poslední odtelegrafovaná slova zněla: ‚Vypačují dveře a obsazují telegrafní úřad. Jste odříznuti. Více nemohu dělat.‘

Zatím se mu však nějak podařilo uspat ostražitost svých strážců, kteří se snažili zamezit všechny zprávy ostatnímu světu. Opravdu se mu to podařilo. Jak, to nevím, ale za několik hodin zavolal znovu Sulaco a řekl: ‚Vzbouřenecká armáda se zmocnila v zálivu vládního dopravního parníku, nakládá na něj vrchovatě vojska a zamýšlí plout po pobřeží do Sulaca. Dejte proto pozor! Za několik hodin budou přichystáni k odplutí a před svítáním snad na vás vpadnou.‘

Více už říci nemohl. Tentokrát ho zahnali už navždy od jeho aparátu; kdykoliv totiž Bernhard poté volal Esmeraldu, nedostal odpovědi.“

Když zapsal Decoud tato slova do zápisníku, který vedl pro svou sestru, pozvedl hlavu a poslouchal. Ale v místnosti a v celém domě se nic neozývalo, jenom pod dřevěnou policí kapala z cedidla voda do důkladného hliněného džbánu. Kolem domu bylo hluboké ticho. Decoud sklonil znovu hlavu nad zápisník.

„Abys mi rozuměla: neutíkám,“ psal dále. „Odjíždím jen s tím velkým stříbrným pokladem, který je třeba za každou cenu zachránit. Od campa na něj míří Pedro Montero, od moře vzbouřená posádka esmeraldská. Leží tam pro ně připraven čirou náhodou. Vlastním cílem, jak si

lehce domyslíš, jsou samotné santoméjské doly; nebýt těch, byli by asi nechali západní provincii na pokoji, až by si ji vítězná strana pohodlně shrábla. Don Carlos bude mít co dělat, aby zachránil své doly i s jejich aparátem a lidmi, celé to velevýnosné impérium in imperio, které si při své přecitlivělosti v duchu spojuje s prapodivnou představou spravedlnosti. Lpí na něm, jako někteří lidé lpějí na lásce nebo pomstě. Ačli se v tom člověku nemýlím, musí zůstat úplně nedotčeno, anebo zaniknout jen z jeho vůle. Do jeho chladného, idealistického života se vloudila vášeň. Vášeň, kterou dovedu chápat jen rozumově. Taková vášeň, jaké my, lidé z jiné krve, neznáme. Ale je zrovna tak nebezpečná jako naše.

Jeho žena jí rozumí. Právě proto je mi tak dobrou spojenkyní. Chápe se všech mých podnětů s neochvějnou jistotou, že směřují koneckonců k blahu gouldovské koncese. On se jí podrobuje snad proto, že jí důvěřuje, ale spíše tuším proto, že chce jakoby odčinit nějakou nepostižitelnou křivdu, jakousi citovou zpronevěru, s níž obětuje její štěstí i život svůdné myšlence. Ta ženuška už dávno přišla na to, že on žije více pro doly než pro ni. Ale pusťme je z hlavy. Každý má svůj osud, utvářený vášní nebo citem. Hlavní je, že se postavila za mou radu, aby se stříbro ihned, stůj co stůj, i za cenu nebezpečí odstranilo z města i ze země. Úkolem dona Carlose je uchovat dolům neporušenou pověst; úkolem paní Gouldové zase zachránit ho před následky té studené, mocné náruživosti, ze které má větší strach, než kdyby se zamiloval do jiné ženy. Úkolem Nostromovým je zachránit stříbro. Zamýšlíme je naložit na největší lehčák společnosti a odeslat je přes záliv do nějakého malého přístavu mimocastaguanského přímo za Azueru, kde je podle rozkazu nabere nějaký parník, který pojede na sever. Vodní hladina je tu klidná, proklouzneme do šera zálivu ještě dříve, než sem přibudou esmeraldští vzbouřenci; a až se nad oceánem rozbřeskne den, budeme dávno z dohledu, zakryti Azuerou, která sama vypadá ze sulackého pobřeží jako lehounký modrý mráček na obzoru.

Neúplatný capataz de cargadores je člověk, který se na tu práci hodí, a já člověk s vášní, ač bez úkolu, odjíždím s ním a vrátím se a dohraji

svou roli v té frašce až do konce a vyhrají-li, dosáhnou odměny, kterou mi může poskytnouti toliko Antonia.

Už ji teď před odjezdem neuvidím. Jak jsem ti už řekl, opustil jsem ji u lůžka dona José. Na ulicích bylo tma, domy uzamčeny, a šel jsem za noci pěšky z města. Už dva dni nerozsvítili v noci ani jednu pouliční lampu. Klenba brány byla pouhým šerým shlukem, tyčícím se nejasně jako věž, v němž jsem zaslechl tlumené žalostné stony, které jako by odpovídaly mužskému šepotu.

Postřehl jsem v tom šepotu jakýsi ledabylý a bezstarostný tón; tím tónem se vyznačuje onen janovský plavec, který sem tak jako já přišel čirou náhodou a zapletl se do událostí, jimiž ve své skeptičnosti oba trpně opovrhujeme. Pokud jsem mohl zjistit, záleží mu jen na tom, aby se o něm pěkně mluvilo. Je to ctižádost, jaká sluší ušlechtilým duším, ale přitom též prospívá neobyčejně inteligentním ničemům. Ano. Jeho slova: „Aby se o mně pěkně mluvilo. Si, señor.“ Jak se zdá, myslet a mluvit je u něho jedno. Rád bych věděl, je-li to pouhá prostnost praktického stanoviska! Vždycky mě zajímají výjimečné osobnosti, protože se v nich odráží celkový průměr mravního stavu lidstva.

Dohonil mě na silnici u přístavu, když jsem jej předtím pod branou minul a nezastavil se. Mluvil s nějakou rozrušenou ženou. Jak tak šel vedle mne, mlčel jsem ze šetrnosti. Za chvíli začal sám mluvit. Toho jsem se nenadál. Byla to staříčká krajkářka, která hledala svého syna, obecního metaře. Den předtím za svítání přišli za ním ke dveřím jejich chatrče známí a vyvolali ho ven. Odešel s nimi a od té doby ho nespatri-la; nechala jídlo, které si připravovala, nedovařeno na pohaslém uhlí a dobelhala se do přístavu, kde jak slyšela, bylo ráno za nepokoju zabi-to několik městských mozů. Jeden z cargadorů, hlídajících celnici, jí přinesl ven lucernu a pomohl jí prohlédnout několik mrtvých, ležících opodál. Nepodařilo se jí vypátrat ho a belhala se zase zpátky. Posadila se tedy pod branou na kamenné sedadlo a naříkala, protože byla silně unavena. Capataz se na ni obrátil s otázkou a když mu zajíkově a sté-navě pověděla svůj příběh, poradil jí, aby se šla po něm podívat mezi

raněné do patia gouldovské casy. Dal prý jí též čtvrt dolaru, prohodil lhostejně.

„Proč jste to udělal?“ zeptal jsem se. „Znáte ji?“

„Ne, señore. Myslím, že jsem ji dosud nikdy neviděl. A jakpak také? Podle všeho nebyla už léta na ulicích. Je to taková stařena, jaké v této zemi najdete vzadu za chatrčemi, jak dřepí nad ohništěm na zemi, vedle sebe mají ležet hůl a bývají tak slabé, že stěží odeženou potulné psy od hrnců. Caramba! Už z jejího hlasu jsem uhlodl, že na ni smrt zapoměla. Ale ať jsou mladé či staré, peníze mají vždycky rády a o těch, kdo jim je dají, mluví pěkně. Zasmál se. „Señore, měl jste cítit, jak sevřela pracku, když jsem jí dal ten peníz na dlaň.“ Odmlčel se a pak dodal: „Byl to můj poslední.“

Nic jsem mu na to neřekl. Je o něm známo, že je marnotratný a má smůlu v monte, následkem čehož je tak chudý, jako když sem přišel.

„Myslím, done Martine,“ spustil zamyšleně a pátravě, že mě snad señor administrador santoméjských dolů jednou odmění, když mu zachráním stříbro.“

Řekl jsem, že jinak přece není ani možno. Kráčel dále a bručel si pro sebe: „Si, si, zajisté, zajisté: pohleďte, done Martine, zač to stojí, když se o člověkovu pěkně mluví! Není ani pomýšlení, že by se na to hodil ještě někdo jiný. Jednoho dne za to něco krásného dostanu. Jen ať je to brzo,“ zamumlal. „Čas zde utíká tak rychle jako jinde.“

Tohle je, soeur chérie, můj druh při tom slavném úniku, podniknutém v zájmu velké věci. Je v něm více prostoduchosti než vychytralosti, více násilnictví než úskočnosti, a svou osobou plýtvá marnotratněji, než ti, kdo ho využívají, penězi. Aspoň si to sám o sobě myslí a spíše se tím pyšní, než rozcitlivuje. Jsem rád, že jsem se s ním spřátelil. Jako druh nabývá pro mne většího významu, než míval dříve, dokud to byl jen jakýsi velikánek – dokud to ještě byl svérázný janovský plavec, který směl o půlnoci chodit k redaktorovi Porvenira a bavit se s ním důvěrně, zatímco se noviny tiskly. Je zvláštní, když se člověk setká s někým, u něhož vězí cena života v osobní vážnosti.

Čekám zde nyní na něho. Když jsme přišli do Violovy hospody, zastihli jsme dole jen samotné děti a starý Janovan křikl na svého krajana, aby šel pro lékaře. Jinak bychom se byli odebrali na hráz, kde kapitán Mitchell s dobrovolníky Evropany a hrstkou vybraných cargadorů nakládá do lehčáku stříbro, které je třeba zachránit z Montérových spárů, aby se mohlo obrátit na jeho porážku. Nostromo odcválal střemhlav zpátky do města. Je už dlouho pryč. Následkem tohoto prodlení mám kdy hovořit s tebou. Až se ti tenhle zápisník dostane do ruky, bude odbyto mnoho věcí. Nyní je však v tom zamlklém domě, pohřbeném v černé noci, chvíle oddechu pod perutí smrti: je zde jen umírající žena, dvě schoulené děti, které ani nedutají a ten stařec, kterého přes tlustou zeď slyším přecházet a slabounce šramotit jako myš. A já, který jsem tu kromě nich jediný, opravdu nevím, mám-li se počítat mezi mrtvé či živé. „Quien sabe!“ jak tu lidé říkají na každou otázku. Ale přece ne! Má oddaná láska k tobě jistě neumřela a to vše, dům, tmavá noc, zmlklé děti v tomto šerém pokoji, ba i já sám to vše je život, jistotně je život, protože se tolik podobá snu.“ Když dopsal Decoud poslední řádek, pojednou zapomněl na chvíli nadobro na všechno. Zapotácel se nad stolem, jako by byl zasažen střelou. Vzápětí se posadil rovně a měl dojem, že se mu skutálela tužka na zemi. Nízké dveře do kavárny, zející dokořán, byly zality prudkým světlem pochodně, v němž bylo z polovice vidět koně, jak švihá ocasem jezdce po noze, opatřené na holé patě dlouhou železnou ostruhou. Obě děvčátka zmizela a uprostřed místnosti Nostromo stál a hleděl na něho zpod kulaté střechy sombrera, staženého hluboce do čela.

„Přivezl jsem v kočáře seňory Gouldové toho mrzoutského anglického doktora,“ pravil Nostromo. „Pochybuji, že by při vši své moudrosti tentokrát padronu zachránil. Vzkázali pro děti. Špatné znamení.“

Usedl na okraj lavice. „Chce jim asi udělit požeňnání.“

Decoud rozpačitě prohodil, že asi tvrdě spal a Nostromo se pousmál a řekl, že nahlédl dovnitř oknem a uviděl ho, jak leží na stole s hlavou položenou na rukou. Anglická seňora prý přijela též kočárem a odešla

ihned s lékařem nahoru. Kázala mu, aby dona Martina ještě nebudil; ale když vzkázali pro děti, odešel prý do kavárny.

Poloviční kůň s polovičním jezdce se venku přede dveřmi otočil; na chvíli šlehla přímo do pokoje pochodeň z kalafuny a koudele v železném košíku, připevněném tyčí na ohbí sedla. Vtom vešla do pokoje paní Gouldová, všecka zsinalá a znavená v obličeji. Kapuce tmavomodrého pláště se jí svezla dozadu. Oba muži povstali.

„Teresa chce s vámi, Nostromo, mluvit,“ pravila.

Capataz se nehýbal. Decoud, obrácený zády ke stolu, si zapínal kabát.

„Stříbro, stříbro, paní Gouldová,“ zašeptal anglicky. „Nezapomínejte, že má esmeraldská posádka parník. Každou chvíli se může objevit u vjezdu do přístavu.“

„Podle doktorových slov už není naděje,“ pronesla chvatně paní Gouldová rovněž anglicky. „Odvezu vás svým kočárem na přístavní hráz a pak se vrátím pro děvčátka.“ Spustila zase hbitě španělsky a oslovila Nostroma: „Proč maříte čas? Žena starého Giorgia chce s vámi mluvit.“

„Už jdu za ní, seňoro,“ zamumlal capataz.

Tu se objevil Dr. Monygham, který přiváděl zpátky děti. Na tázavý pohled paní Gouldové jenom zavrtěl hlavou a vyšel ven, následován Nostromem.

Kůň nosiče pochodně měl strnule svěšenou hlavu a jezdec pustil uzdu a zapálil si cigaretu. Záře pochodně poskakovala po průčelí domu, přes něž se táhl velkými literami nápis, a osvětlovala jen slovo Italia. Skvrna kmitavé záře pronikla až ke kočáru paní Gouldové, čekajícímu na silnici. Na kozlíku zřejmě podřimoval žlutolící, statný Ignazio. Hnědý, vyzábělý Basilio vedle něho držel před sebou oběma rukama winchesterku a civěl bázně do tmy. Nostromo se lehce dotkl lékařova ramene.

„Umírá opravdu, seňore doktore?“

„Ano,“ řekl lékař a zjizvená líc mu podivně škubla.

„Nejde mi na rozum, proč s vámi chce mluvit.“

„Bývala taková už dříve,“ prohodil Nostromo s odvráceným pohledem.

„Nuže, ujišťuji vás, capatazi, že už taková nebude,“ zabručel Dr. Monygham. „Jděte si za ní, nebo nechodte. Mluvit s umírajícími nikam nevede. Ale byl jsem při tom, když říkala doně Emilii, že co jste zde vystoupil na pevninu, byla vám matkou.“

„Si! A při tom u nikoho neztratila pro mne slovo. Spíše to vypadalo, jako by mi nemohla odpustit, že jsem na světě a že jsem takový, jaký by měl být její syn.“

„Možná!“ zvolal někdo poblíž hlubokým a truchlivým hlasem. „Ženské mívají svůj způsob, jak se trápí.“ Giorgio Viola vyšel z domu. Vrhla ve světle pochodně mohutný černý stín a široký obličej a mocnou kosmatou hlavu s šedinami mu zalévala záře. Napřáhl ruku a pokynul capatazovi, aby šel dovnitř.

Dr. Monygham se chvíli na sedadle landauru hrabal v hlazené dřevěné lékárnice, pak se obrátil k starému Giorgiovi a strčil mu do velké třaslavé dlaně lahvičku kapek, kterou vyňal ze skřínky.

„Dejte jí chvílemi lžici tohohle s vodou,“ pravil. „Uleví se jí!“

„A jinak se už pro ni nedá nic dělat?“ otázal se pokorně stařec.

„Ne. Pranic,“ pravil doktor a obrátil se k němu zády a zacvakl zámek na lékárnice.

Nostromo prošel zvolna prostrannou kuchyní, kde bylo úplně tma, jenom pod důkladným komínem ohniště doutnala hromádka dřevěného uhlí a na něm vřela a bublala v železném hrnci voda. Mezi stěnami úzkého schodiště proudilo shora z pokoje nemocné jasné světlo; velkolepý capataz de cargadores, našlapující bez nejmenšího hluku v měkkých kožených opáncích, s hustými licousy, holou svalnatou šíjí a bronzovou hrudí v rozhalené kostkované košili, podobal se středomořskému plavci, který právě vystoupil na břeh z feluky, naložené vínem nebo ovocem. Nad schody se zastavil, širokoplecí, úzký v bedrech a ohebný a hleděl na rozložitě lůžko, podobné bílému katafalku, kde v spoustě bílého plátna seděla padrona nepodepřená a schýlená dopředu a svůj hezký obličej s černými brvami skláněla na prsa. Ramena jí zakrývaly bohaté černé

vlasý, mezi nimiž bylo jen několik bílých nitek; silný vrkoč jí vyklouzl dopředu a napolo jí zahaloval líci. Byla všeka strnulá v té póze, která vyjadřovala tělesnou nevolnost a trýzeň, a jen oči obrátila k Nostromovi.

Capataz měl kolem prsou mnohokrát ovinutou rudou šerpu a na ukazováku pravé ruky, kterou zvedl, aby si nakroutil knír, měl těžký stříbrný prsten.

„Ty jejich revoluce, ty jejich revoluce,“ zasípěla seňora Teresa. „Pohleď, Gian Battisto, přece mě to nakonec zabilo!“

Nostromo nic neříkal a nemocná vzhledla k němu a znovu opakovala: „Pohleď, tahle mě zabila a ty jsi byl zatím pryč a bojoval za něco, co ti není nic platné, bláhovče.“

„Nač takhle mluvíš?“ zasykl capataz přes zaťaté zuby. „Cožpak nikdy neuvěříš, že mám zdravý rozum? Je mi platné být stále tím, čím jsem: den co den týměž člověkem.“

„Ty se už, věru, nezměníš,“ řekla trpce. „Stále jen myslíš na sebe a dáváš se platit krásnými slovy od lidí, jimž na tobě vůbec nezáleží.“

Jejich vzájemný odpor je sblížoval tak důvěrně, jako sblížuje lidi soulad a náklonnost. Nezachoval se tak, jak se Teresa nadála. Ona ho vybídla, aby odešel z lodi, doufajíc, že tak získá svým dcerám přítele a ochránce. Žena starého Giorgia věděla o svém chatrném zdraví a pronásledoval ji strach, že její staříčkový manžel zůstane opuštěn a děti nebudou mít nikoho, kdo by je chránil. Chtěla si toho mladíka připoutat; byl na pohled klidný, vážný, hodný a poddajný, podle toho, co jí sám řekl, osířel už v útlém mládí a neměl v Itálii příbuzných kromě strýce, majitele a velitele feluky, jemuž utekl pro hrubé zacházení, ještě než mu bylo čtrnáct let. Zdálo se jí tehdy, že je statečný, pracovitý a odhodlaný někam to ve světě přivést. Z vděčnosti a ze zvyku bude jí i Giorgiovi takřka synem; a až pak Linda dospěje, kdož ví... Rozdíl deseti let mezi mužem a ženou nic neznamená. Vždyť její slavný manžel je o dvacet let starší než ona. Gian Battista byl nadto švarný mladík i působil přitažlivě na muže, ženy i děti právě svou vyrovnaností, ve které jako v nějakém jasném přísvisu vystupovala tím vážněji jeho ztepilost i ráznost.

Starý Giorgio, který neměl o názorech a nadějích své ženy ani tušení, vážil si upřímně krajana. „Muž nemá být ochočen,“ uvádíval před ní na obranu skvělého capataze španělské přísloví. Měla strach, aby se jí nevymkl. Sama byla praktická a zdálo se jí, že Nostromo bláhové plýtvá právě oněmi vlastnostmi, pro které byl tak vzácný. Dostával za ně pramálo. Zdálo se jí, že je oběma rukama rozhazuje příliš mnoha lidem. Neukládal si peněz. Žehrala na jeho chudobu, na jeho kousky, dobrodružství, lásky i slávu; ale v hloubi srdce se ho nikdy nevzdávala, jako by byl vskutku jejím synem.

I teď, třebaže se rozstonala a to tak, že cítila studený, černý dech blížícího se konce, chtěla s ním mluvit. Bylo jí, jako by po něm vztahovala zmrtvělou ruku a znovu se ho zmocňovala. Ale přepočítala se ve své síle. Neovládala myšlenky; rozplizly se jí jako její představy. Slova jí vázla na rtech a jenom nesmírná starost a touha jejího života jako by v ní nemohla umřít.

Capataz řekl: „Tohle jsem slyšel už mnohokrát. Křivdíš mi, ale to mě nebolí. Jenže teď, jak se zdá, nemáš dosti síly na mluvení a já mám pramálo času tě poslouchat. Mám na krku velmi důležitou práci.“

Vzmohla se na otázku, je-li pravda, že se tak zaneprázdnil a přivedl jí lékaře. Nostromo přisvědčil.

Potěšilo ji to: ulevilo jí v jejím utrpení, když poznala, že se ten člověk tolik obětoval pro ty, kdo opravdu potřebují jeho pomoci. Svědčilo to o jeho přátelství. Promluvila silnějším hlasem.

„Ještě více než lékaře potřebuji kněze,“ pravila slavnostně. Nepohnula hlavou; jenom z koutku očí pozorovala capataze, který stál u jejího lůžka. „Přived' mi, prosím kněze. Pamatuji. Žádá tě o to umírající!“

Nostromo zavrtěl rázně hlavou. Nevěřil v kněžský úřad. Lékař je člověk, který něco dokáže, ale kněz o sobě není ničím, nemůže prospět ani uškodit. Nostromovi se ani neprotivil pohled na kněze tak jako Giorgiovi. Nejvíce ho pohoršovalo, že ta cesta je nadobro zbytečná.

„Padrono,“ řekl, „dříve ti bývalo také tak a za několik dní ses uzdravila. Věnoval jsem ti už nejposlednější volné chvílky. Řekni señoře Gouldové, aby ti nějakého poslala.“

Mrzelo ho, že jí tak bezohledně nechce vyhovět. Říkal si, že padrona věří v kněze a zpovídá se jim. Ale to dělají všechny ženy. Nic zvláštního na tom není. A přece byl chvíli sklíčen – když si pomyslel, čím pro ni bude rozhrěšení, věří-li v ně jen trochu. Nic naplat. Věnoval jí už opravdu nejposlednější volné chvíle.

„Ty nechceš jít?“ vydechla. „Och, ty jsi, věru, stále stejný.“

„Měj rozum, padrono,“ řekl. „Potřebují mne, abych zachránil stříbro z dolů. Slyšíš? Je to větší poklad než ten, který prý hlídají duchové a čerti na Azueře. Opravdu. Odhodlal jsem se k tak hazardnímu kousku, jaký jsem, ještě co jsem živ, nepodnikl.“

Zalomcoval jí zoufalý hněv. I poslední zkouška selhala. Nostromo stál nad ní a tak jí neviděl do tváře, zkřivené křečovitou bolestí a hněvem. Celá se roztrásla. Sklopená hlava se jí začala klepat. Široká ramena se jí zachvívala.

„Snad se tedy Bůh nade mnou slituje! Ale hled', člověče, abys z toho měl ještě něco jiného než výčitky, které na tebe jednoho dne přikvapí.“

Slabě se zasmála. „Shrábní aspoň jednou něco, ty nepostradatelný, obdivovaný Gian Battisto, jemuž umírající žena stojí za méně než pochvala lidí, kteří ti výměnou za duši i tělo dali pitomé jméno – a nic víc.“

Capataz de cargadores tlumeně zaklnul.

„Dej pokoj mé duši, padrono, a já se už o tělo postarám. Co je na tom zlého, že mne lidé potřebují! Oč pak jsem připravil tebe a tvé děti, že na mne zehráš? Právě ti lidé, které mi vyčítáš, udělali pro starého Giorgia více, než je kdy napadlo udělat pro mne.“

Uhodil se rozevřenou dlaní do prsou; mluvil stále tlumeně, třebaže prudkým tónem. Zakroutil si obě špičky knířů a těkal pohledem po pokoji.

„Mohu za to, že jsem jediný člověk, který se jim hodí? Co to, matko, v hněvu blábolíš? Chtěla bys mít ze mne raději bázlivce a hlupáka, který by prodával na tržišti melouny nebo vozil v člunu cestující po přístavu jako nějaký změkčilý Neapolitán bez mužného srdce a dobrého jména? Chtěla bys, aby takový mladík jako já žil jako mnich? Tomu nevěřím. Chtěla bys pro svou starší dceru ženicha? Jen ať doroste. Čeho se bojíš?

At' jsem dělal, co dělal, po léta se na mne zlobíš; už od té doby, cos se mnou po prvé mluvila o své Lindě, aby to starý Giorgio neslyšel. Řeklas, abych byl manželem jedné a bratrem druhé. Inu, proč ne! Mám maličké rád a člověk se musí jednou oženit. Ale od té doby jsi mě před kdekým tupila. Proč? Cožpak sis myslela, že mi můžeš navléci obojek a řetěz jako hlídacímu psu, jaké chovají tamhle naproti, na nádraží? Podívej se, padrono, jsem týž člověk, který vystoupil jednou navečer na břeh a usedl v doškové salaši na druhém konci města, v níž jste tehdy bydleli, a pověděl vám všechno o sobě. Tehdy ses ke mně nechovala nespravedlivě. Co se od té doby stalo? Už nejsem nepatrný mladíček. Dobré jméno, padrono, je jak říká Giorgio poklad.“

„Popletli ti svými chvalami hlavu,“ vyjekla těžce nemocná. „Odvěčovali se ti slovy, tvá pošetilost tě zavede do nouze, bídy a hladu. I leperové se vysmějí tobě velikému capatazu.“

Nostromo stál chvíli jako oněmělý. Ani na něho nepohlédla. Sebevědomý neveselý úsměv mu vyprchal ze rtů; couval pryč. Za dveřmi se jeho postava propadala stále níže. Šel pozpátku ze schodů, jsa znovu zahanben tím, že mu ta žena tak potupila pověst, kterou si pracně získal a udržoval.

Dole ve velké kuchyni hořela svíce, obklopená stíny zdí a stropu, ale otevřený obdélník venkovských dveří nezáležala už řeřavá záře. Kočár s paní Gouldovou a donem Martinem, před nímž jel jezdec s pochodní, odjel už na hráz. Dr. Monygham, který tam zůstal, seděl na rohu tvrdého dřevěného stolu vedle svícnu, rozrytý vyholený obličej nakláněl přitom na stranu, ruce měl založeny na prsou, rty sešpuleny a vypoulené oči upíral chladně na černou hliněnou podlahu. Vedle převísle římsy krbu, kde stále prudce vřela voda, opíral si Giorgio bradu do dlaně s jednou nohou vykročenou dopředu, jako by se náhle nad nějakou myšlenkou zarazil.

„Adios, viejo,“ řekl Nostromo, když nahmatal v opasku rukověť pistole a uvolnil v pochvě tesák. Sebral ze stolu červeně pruhované modré poncho a přehodil si je přes hlavu. „Adios, dávejte mi v ložnici pozor na mé věci, a když už o mně neuslyšíte, odevzdejte tu krabici Paquitě. Není

tam mnoho cenného, jenom má nová šerpa z Mexika a na mé nejlepší kazajce několik stříbrných knoflíků. Nevadí. Na příštím milenci, kterého si namluví, budou se obstojně vyjímat a nemusí mít ten člověk strach, že budu ještě po smrti prodlévat na světě jako ti Gringové, kteří straší na Azueře.“

Dr. Monygham zkrivil rty do trpkého úsměvu. Když starý Giorgio, který skorem neznatelně pokývl a neřekl ani slova, odešel po úzkých schodech nahoru, řekl:

„Jak to, capatazi? Myslel jsem si, že není možné, aby se vám něco nepodařilo.“

Nostromo vrhl na lékaře opovrhlivý pohled, pak postál ve dveřích, než si svinul cigaretu, rozškrtl zápalku, a když si zapálil, podržel hořící sirku tak dlouho nad hlavou, až mu skorem plamen ožehl prsty.

„Bezvětrí!“ zabručel u sebe. „Podívejte se, señore – víte, v čem záleží můj podnik?“

Dr. Monygham nevrle přisvědčil.

„Je to, jako bych na sebe uvaloval kletbu. Na člověka zde u moře, který má poklad, rozpřáhne se na břehu kdekdo tesákem. Chápete to, señore doktore? Budu se plavit jako začarován tak dlouho, až se někde setkám s parníkem Společnosti, který pojede na sever; potom se arci bude mluvit o capatazu sulackých cargadorů od jednoho konce Ameriky až na druhý.“

Dr. Monygham se krátce hrdelně zasmál. Nostromo se ve dveřích otočil.

„Najde-li však vaše blahorodí někoho jiného, kdo k tomu bude ochoten a bude se na to hodit, nechám toho. Život se mi vlastně ještě neomrzel, ačkoliv jsem tak chudý, že všechno, co mám, uvezu s sebou na koni.“

„Hrajete, capatazi, příliš v karty a neodoláte žádné krasotince,“ řekl s poťouchlou prostoduchostí Dr. Monygham. „Takhle člověk nezbohatne. Ale pokud znám lidi, jakživ vás nikdo nepokládal za chudása. Doufám, že na tom řádně vyděláte, když se z toho dobrodružství šťastně vrátíte.“

„Jak byste na tom, vaše blahorodí, chtěl vydělat,“ otázal se Nostromo a vyfoukl dveřmi kouř.

Než Dr. Monygham odpověděl, napínal chvíli uši ke schodům a pak se znovu krátce a úsečně zasmál:

„Vzácný capatazi, kdybych měl vzít na svá bedra kletbu smrti, jak říkáte, nespokojil bych se ničím jiným, leda celým pokladem.“

Nostromo zabručel rozmrzele nad tou uštěpačnou odpovědí a zmizel ze dveří. Dr. Monygham slyšel, jak cválá pryč. Nostromo ujížděl po tmě jako divý. U pobřežní hráze se v budovách Oceánské paroplavební společnosti svítilo, ale ještě než tam dojel, potkal kočár Gouldových. Jel před ním jezdec s pochodní a ozařoval bílé klusající mezky a na kozlíku rozložitého kočího Ignacia, který je řídil, a Basilia s karabinou. Z tmavé hmoty landauru se ozval hlas paní Gouldové: „Capatazi, už na vás čekají!“ Vracela se všecka prokřehlá a rozčilená a stále ještě držela v ruce Decoudův zápisník. Svěřil jí jej, aby jej poslala sestře. „Snad to budou má poslední slova, která jí řeknu,“ řekl, když tiskl paní Gouldové ruku.

Capataz vůbec nezpomalil. Na kraji hráze skočily mu po uzdě nejasné postavy s ručnicemi; další mu zatarasily cestu, byli to cargadoři Společnosti, které tam kapitán Mitchell postavil na stráž. Řekl jen slovo, a když poznali jeho hlas, s poníženým šepotem ustoupili. Na druhém konci hráze, vedle nákladního jeřábu v tmavém hloučku, z něhož svítily jen doutníky, ozvalo se s uspokojením jeho jméno. Shromáždila se tam kolem Charlese Goulda většina sulackých Evropanů, jako by bylo stříbro z dolů znakem společné věci, symbolem toho, jak předůležité jsou hmotné zájmy. Naložili je vlastníma rukama do lehčáku. Nostromo rozeznal dona Carlose Goulda, štíhlého a vysokého, který stál mlčky poněkud opodál a jiný vysoký člověk, vrchní inženýr mu nahlas říkal: „Je-li už třeba o ně přijít, bude to milionkrát lepší, než kdyby padlo na dno moře.“

Martin Decoud zavolal z lehčáku: „Au revoir, messieurs, než si zase podáme ruce nad znovuzrozenou západní republikou.“ Na jeho jasné hlaholné zvuky mu odpověděl jen tlumený šum hlasů; potom se mu zazdalo, že hráz odplouvá do noci; ale to jen Nostromo odrazil jedním

mohutným veslem od kůlu. Decoud se nehýbal; bylo mu, jako by byl vymrštěn do prostoru. Několikrát se ozvalo zašplíchnutí, ale pak už bylo slyšet jen dupot Nostroma, který pobíhal po člunu. Rozvinul velkou plachtu. Decoudovi zadechl do lící vítr. Zmizelo všechno až na světlo svítilny, kterou kapitán Mitchell zavěsil na kůl na konci hráze, aby tak ukazovala Nostromovi cestu z přístavu.

Oba muži, kteří na sebe neviděli, mlčeli, až lehčák, klouzající před přerývaným větříkem, projel mezi neznatelnými výběžky do zálivu, kde byla ještě větší tma. Chvíli jim svítila svítilna na hrázi. Vítr potuchl, pak se znovu zčeřil, ale tak slabounce, že se velký, zpola zakrytý člun šinul tak nehlučně, jako by visel ve vzduchu.

„Už jsme venku v zálivu,“ ozval se klidným hlasem Nostromo. Za chvíli dodal: „Señor Mitchell stáhl světlo.“

„Ano,“ řekl Decoud; „ted' už nás nikdo nenajde.“

Člun zahalila ještě větší tma. V zálivu bylo moře tak tmavé jako mraky nahoře. Nostromo několikrát škrtl a podíval se na lodní kompas, který měl s sebou v lehčáku, a pak kormidloval podle toho, jak mu foukal vítr do líce.

To záhadné širé vodstvo, prostírající se tak podivně hladce, jako by jeho rozčeřenost zdrtila tíha husté tmy, bylo pro Decouda něčím novým. Placido pod svým černým ponchem tvrdě spal.

Nyní šlo hlavně o to, vzdálit se od břehu a dostat se před svítáním doprostřed zálivu. Isabely byly někde poblíže. „Po levé straně, když hledíte dopředu, señore,“ řekl náhle Nostromo. Když jeho hlas umlkl, nesmírné ticho bez světla i bez šelestu jako by omámilo Decoudovy smysly. Chvílemi ani nevěděl, bdí-li, nebo sní. Jako člověk ponořený do spánku nic neslyšel, nic neviděl. Nevnímal ani ruku, když si ji dal před obličej. Kdyby mu nebyly zůstaly myšlenky, byl by se ten naprostý přechod od rozruchu, běsnění a nebezpečství podobal smrti. Když tak zakoušel předtuchy věčného pokoje, vznášely se jeho myšlenky svěže a lehce jako nadzemsky jasné sny o věcech pozemských, jaké se snad vtírají duším, vytrženým smrtí z mlžin lítostí a nadějí. Decoud sebou škubl a otrásl se, třebaže ho ovíval teplý vzduch. Měl prapodivný pocit,

jako by se mu duše právě vrátila do těla z vůkolní tmy, v níž země, moře, obloha, kopce a skály jako by ani nebyly.

Ozval se Nostromův hlas, ačkoliv Nostromo u kormidla též jako by nebyl. „Usnul jste, done Martine? Caramba! Kdyby to bylo možné, řekl bych, že jsem si také zdříml. Mám takový divný dojem, že se mi zdálo, jako by zde někde v člunu někdo zavzdychal, jako když člověk nařlíká. Bylo to něco mezi povzdechem a zaštkáním.“

„To je zvláštní!“ zabručel Decoud, který ležel natažen na hromadě beden s poklady, přikrytých dehtovými plachtami. „Že by byl v zálivu vedle nás ještě nějaký člun? Zahlédnout ho ovšem nemůžeme.“

Nostromo se té bláhové myšlence zasmál. Vypustil ji z hlavy. Samotu bylo téměř cítit. A když větřík potuchl, černá tma ležela na Decoudovi jako kámen.

„Člověka to přemáhá,“ zabručel. „Pohybujeme se vůbec, capatazi?“

„Ani ne tak rychle jako brouk, který se motá v trávě,“ odpověděl Nostromo hlasem jakoby přidušeným hustým závojem tmy, která je obklopovala svým teplem i svou bezútěšností. Když se chvílemi dlouho neozýval a nebylo ho vidět ani slyšet, vypadalo to, jako by tajemně vystoupil z lehčáku.

Když se vítr nadobro utišil, Nostromo v rozplizlé tmě ani s určitostí nevěděl, kam lehčák míří. Upíral oči po ostrovech. Nebylo po nich ani stopy, jako by se byly propadly na dno zálivu. Nakonec sebou praštil vedle Decouda a zašeptal mu do ucha, že když je následkem bezvětří zastihne svítání u sulackého pobřeží, bude ještě možno zavléci lehčák za skalisko na vyšším konci Veliké Isabely, kde v skrytu zakotví. Decouda překvapilo, že se tolik strachuje. Jemu bylo odstranění pokladu politickým tahem. Bylo z rozmanitých příčin třeba, aby nepadl do rukou Montérovi, ale tenhle člověk se na ten počin díval jinak. Tam ti caballerové neměli zřejmě ani tušení o tom, co mu dali vykonat. Na Nostroma jako by zapůsobila vůkolní tma, tak vypadal nakvašen. Decouda to překvapilo. Capataz, jinak lhostejný k nebezpečím, která bila jeho druhovi do očí, propadl hanebnému roztrpčení nad tím strašidelným odpovědným úkolem, který mu tak beze všeho svěřili. Nostromo se

zasmál a zaklnul a řekl, že je to nebezpečnější než poslat někoho pro poklad, který prý hlídají v hlubokých roklích Azuery čerti a strašidla. „Señore,“ řekl, „musíme na moři zastihnout ten parník. Musíme se zdržovat na širé hladině a vyhlížet jej, dokud nesníme a nevypijeme všechno, co nám sem na člun naložili. A když pak se s ním náhodou mineme, budeme muset stále zůstat opodál pevniny, až zchřadneme a snad i zešílíme a zahyneme a ještě po smrti se budeme zmítat na vodě, až nějaký parník Společnosti zastihne člun s dvěma mrtvými, kteří zachránili poklad. Jenom tak se, señore, poklad zachrání; chápete přece, vystoupíme-li kdekoliv na sto mil zde na pobřeží na pevninu a budeme mít u sebe stříbro, vrhneme se na hroty nožů holýma prsama. Nadělili mi je jako zhoubnou chorobu. Přijdou-li na ně, je po mně veta a po vás, señore, také, protože vy budete se mnou. Z tolika stříbra by zbohatla celá provincie, neřku-li přímořské pueblo, obývané zloději a tuláky. Señore, řekli by si, že jim to bohatství saslalo samo nebe a bez okolků by nám podřezali hrdla. Kolem dokola na březích tohoto pustého zálivu bych nedůvěřoval čestnému slovu ani nejlepšího člověka. Pamatujte na to, že i kdybychom na první výzvu poklad odevzdali, nezachránili bychom si tím život. Rozumíte tomu, nebo vám to mám vysvětlit?“

„Ne, nemusíte nic vysvětlovat,“ řekl Decoud drobet netečně.

„Chápu sám, že v tomhle postavení mít poklad je pro nás skorem tolik, jako mít smrtelnou chorobu. Ale nezbyvalo než odstranit jej ze Sulaca a vy jste byl na ten úkol jako stvořen.“

„Ano, byl,“ řekl Nostromo; „ale přesto nevěřím, že by tím byl don Carlos nějak obzvláště zchudl. V horách je ještě více bohatství. Za těch nocí, když jsem měl v přístavě práci a jezdil za jedním děvčetem do Rinconu, vídal jsem, jak se to bohatství hrne po sjíždích. Valí se s rachotem z těch bohatých skal už po léta a podle slov horníků je ho v nitru hory ještě tolik, že bude ještě mnoho a mnoho let stále rachotit. A přece jsme předevcírem bojovali, abychom je zachránili před luzou a dnes večer mne s ním poslali do téhle tmy, z níž se nedostaneme, protože je bezvětrí; jako by to byla poslední hromada stříbra na celém světě, za kterou se dostane chléb pro hladové. Ha! ha! Bude to nejslav-

nější a nejkrkolomnější kousek mého života – ať fouká vítr, nebo ne-fouká. Bude se o něm mluvit ještě i tehdy, až malé děti dospějí a dospělí zestárnou. Oho! ať už to dopadne s capazem Nostromem jakkoliv, monterovci prý se ho nesmějí zmocnit; a říkám vám, že je nedostanou, protože si je Nostromo pro jistotu uvázal na krk.“

„Rozumím,“ ozval se polohlasem Decoud. Vyrozuměl však jen tolik, že má jeho druh na celý ten podnik svůj zvláštní názor.

Zahloubal se nad tím, jak se využívá lidských schopností, aniž se podrobně zná jejich povaha. Nostromo ho z těch úvah vyrušil a navrhl, aby vyšoupli dlouhá vesla a popohnali lehčák k Isabelám. Nemohou přece nechat poklad plavat jen tak na míli od přístavu, až jej za svítání kdekdo uvidí. Čím hlubší bývá tma, tím čerstvěji pofukuje vítr; počítal prý s tím, že je ten vítr ponese; ale ten večer záliv, zahalený oblačným ponchem, ani nedýchal, jako by umřel a ne jen usnul.

Dona Martina bolely silně jeho měkké ruce, jak cloumal tlustým držadlem obrovského vesla. Zaťal zuby a statečně vytrvával. Kromě toho prodělával pomyslně porodní bolesti a to podivné veslování s lehčákem, které jako by zcela přirozeně patřilo k vzniku nového státu, nabývalo jeho příchylností k Antonii ideálního smyslu. Ať se sebe více namáhali, silně naložený lehčák se skorem nehýbal. Mezi pravidelným šplícháním vesel bylo slyšet Nostroma, jak sám u sebe klne. „Krouťme se,“ zabručel. „Kéž bych uviděl ostrovy.“

Martin se ve své necvičenosti přepjal. Chvillemi mu projela od konečků prstů všemi žilkami v těle jakási svalová ochablost, která zase s prudkým žárem vyprchala. Posledních osmačtyřicet hodin bez přestání bojoval, mluvil, strádal na duši i na těle a napínal všechny síly. V myšlenkovém a citovém rozechvění si ani na chvíli nedopřál odpočinku a jen málo pojedl. I v jeho lásce k Antonii, z níž přece čerpal sílu a nadšení, došlo za jejich krátkého rozhovoru u lůžka dona José k tragickému napětí. Nyní byl z toho všeho vyvržen do tmavého zálivu, jehož chmurnost, zamlklost a zmrtvělost ještě zvyšovala jeho muka z tělesné námahy, kterou musel konat. Zachvěl se prudce rozkoší, když si představil, jak klesne lehčák na dno. „Jsem na pokraji blouznění,“

napadlo ho. Potlačil tetelení všech údů, prsou, vnitřní tetelení celého těla, jehož nervová síla byla v koncích.

„Neodpočineme si, capatazi?“ nadhodil ledabyle. „Máme před sebou ještě mnoho nočních hodin.“

„To je pravda. Je to, myslím, jen asi míli odtud. Pohovte, señore, svým pažím, myslíte-li to tak. Když už jste se dal připoutat k tomuhle pokladu, jehož ztrátou by žádný chud'as nijak nezchudl, ručím vám za to, že si jinak nepohovíte. Ne, señore; nepohovíme si, dokud nezastihneme nějaký parník, který pojede na sever, nebo nás snad nějaká loď najde, jak se zmítáme sem a tam a ležíme mrtvi na stříbře toho Angličana. Nebo snad spíše ne; por Dios! Než mě žízeň a hlad zbaví síly, prosekám sekerou bok člunu až na hladinu. U všech svatých i d'áblů, spíše ponechám poklad moři, než bych jej vydal cizímu člověku. Když se caballeros zachtělo, abych jim to obstaral, poznají, že jsem zcela takový, za jakého mne pokládají.“

Decoud ležel na bednách a popadal dechu. Pokud se až dovedl upamatovat, připadaly mu všechny jeho dojmy a pocity jako nadobro bláhové sny. I jeho náruživé zbožňování Antonie, do něhož se z hloubi své skepse vpravil, pozbylo všeho vzhledu skutečnosti. Na chvíli podlehl nadmíru malátné, nikoliv však nepříjemné netečnosti.

„Jistěže nechtěli, abyste se na tu věc díval tak beznadějně,“ pravil.

„Co to tedy bylo? Žert?“ vybafl ten, který byl na platebních listinách sulacké kanceláře Oceánské paroplavební Společnosti označen proti číslici mzdy jako „dozorce na hrázi“. „Vyburcovali mě jen tak žertem ze spaní po dvoudenním pouličním boji, abych vsadil život na špatnou kartu? Vždyť každý ví, že nemám v kartách štěstí.“

„Ano, capatazi, každý ví, jaké máte štěstí u ženských,“ usmířoval si Decoud druhá, protahuje přitom líně slova.

„Pohleďte, señore,“ mluvil dále Nostromo. „Nic jsem proti té věci nenamítal. Jakmile jsem se dozvěděl, co po mně chtějí, hned jsem poznal, jaký to bude krkolomný kousek a rozhodl jsem se jej provést. Záleželo na každé minutě. Nejprve jsem musel čekat na vás. Když jsme pak přijeli do hotelu Italia Una, starý Giorgio na mne zakřičel, abych

přivedl toho anglického lékaře. Potom, jak víte, chtěla ta chuděra umírající se mnou mluvit. Señore, bránil jsem se tomu. Cítil jsem už, jak mi to stříbro na hřbetě těžkne, a bál jsem se, že když se dozví, že umírá, bude po mně chtít, abych jí znovu odjel – tentokrát pro kněze. Neohrožený páter Corbelán by byl na jediné slovo přijel, ale páter Corbelán je někde v dálce u Hernandezovy tlupy a obyvatelé, kteří by ho nejraději rozsápali, jsou rozlíceni na kněze. Ani jeden břichatý padre by se nebyl tu noc odhodlal vystrčit hlavu ze skrýše, aby zachránil křesťanskou duši, leda snad pod mou záštitou. Myslela na to. Dělal jsem, jako bych nevěřil, že umře. Señore, odepřel jsem přivést umírající kněze...”

Bylo slyšet, jak se Decoud zavrtěl.

„Opravdu, capatazi!“ zvolal. Změnil tón. „No, víte – to bylo od vás hezké.“

„Done Martine, vy nevěříte v kněze? Já také ne. Nač plýtvat časem? Ale ona – ona v ně věří. Trčí mi to v hrdle. Snad už umřela a my se tu bezradně potácíme v úplném bezvětrí. K čertu s pověrou. Umřela asi s myšlenkou, že jsem ji připravil o Ráj. Bude to nejkrkolomnější kousek mého života.“

Decoud byl stále zahloubán. Snažil se rozebíratí dojmy, jaké se v něm probudily nad tím, co se dozvěděl. Znovu se ozval hlas capatazův.

„Nyní se chopme, done Martine, vesel a snažme se vypátrat Isabely. Bud'to je najdeme, nebo potopíme lehčák, když nás zastihne den. Nezapomínejme, že snad sem právě přijíždí z Esmeraldy parník s vojáky. Pustíme se nyní vpřed. Objevil jsem zde kousek svíčky a musíme si chtět nechtět udělat světýlko, abychom udržovali směr podle kompasu. Není takový vítr, aby nám zhasla, kéž nebe prokleje ten slepý záliv!“

Objevil se plamének, který hořel úplně zpříma. Ozářil poněkud tlustá žebra a bednění ve vyduté prázdné části lehčáku. Decoud zahlédl Nostroma, který si k veslování stoupl. Viděl ho až po pás, ovinutý rudou šerpou, z níž probleskoval bílý revolver a na levé straně z ní trčela dřevěná rukověť dlouhého tesáku. Decoud sebral síly na veslování. Nebyl opravdu takový vítr, aby svíčka zhasla, ale její plamen se zdlouhavým

pohybem těžkého člunu poněkud kolísal. Člun byl tak důkladný, že jej všemi silami nepopohnali za hodinu více než o míli. Stačilo to však na to, aby je dávno před svítáním dovlekl mezi Isabely. Měli před sebou ještě dobrých šest hodin tmy a od přístavu k Velké Isabele nebylo více než dvě míle. Decoud tu úmornou dřinu vysvětloval capatazovou dychtivostí. Občas přestávali veslovat a napínali uši, nezaslechnou-li loď z Esmeraldy. V tom naprostém tichu by bývalo plující parník už zdaleka slyšet. Že by něco uviděli, na to nebylo ani pomyslení. Neviděli jeden druhého. Nebylo vidět ani schlíplou plachtu lehčáku. Odpočívali často.

„Caramba!“ řekl náhle Nostromo v jedné takové přestávce, kdy se nečinně opírali o těžká držadla vesel. „Co to? Je vám něco, done Martine?“

Decoud ho ujistil, že mu naprosto nic není. Nostromo byl chvíli úplně zticha a potom vybídl Martina šeptem, aby šel na zád’.

Přichýliv rty až k Decoudovu uchu, řekl mu, že jak je přesvědčen, je kromě nich na lehčáku ještě někdo. Zaslechl už dvakrát tlumené štkání.

„Señore,“ šeptal s bázkivým úžasem, „jsem si jist, že v tomhle lehčáku někdo pláče.“

Decoud nic neslyšel. Prohlásil, že tomu nevěří. Řekl však, že je snadné zjistit, co je na tom pravdy.

„Nad tím mi zůstává rozum stát,“ pronesl šeptem Nostromo. „Je možné, že se někdo schoval na palubě, když lehčák zakotvil u hráze?“

„Vy říkáte, že to bylo jakoby štkání?“ otázal se Decoud a ztlumil též hlas. „Jestliže pláče, pak nebude nebezpečný, ať je to kdokoliv.“

Přelezli přes drahocennou hromadu uprostřed a před stěžněm se skrčili a tápali pod poloviční palubou. Až vpředu, v nejužším místě nahmatali okončetiny člověka, který ležel zticha, jako zabitý. Byli tak překvapeni, že ani nehlesli a odtáhli ho za jednu paži a za límec kabátu na zád’. Byl bezvládný – jako bez života.

Kousek svíčky ozářil kulatý obličej se zahnutým nosem, černým knírem a drobnými licousy. Byl nadmíru špinavý. Na vyholených lících mu trčelo nevzhledné strniště. Tlusté rty se trochu odchýlily, ale oči byly stále zavřeny. Decoud nesmírně ustrnul, když poznal seňora Hirsche,

esmeraldského obchodníka s kůžemi. Také Nostromo ho poznal. Civěli na sebe přes jeho tělo; leželo tak, že údy byly výše než hlava, a bláhově předstíral, jako by usnul, omdlel nebo umřel.

8

Nad tímto nálezem zapomněli na chvíli na své starosti i dojmy. Señor Hirsch trnul asi nesmírným strachem, jak tam ležel. Dlouho se zdráhal dát najevo známky života, až ho nakonec Decoudovo spílání a snad ještě více Nostromovo nedočkávé naléhání, aby ho hodili přes palubu, když je podle všeho mrtev, pohnuly k tomu, že zdvihl nejprve jedno a pak druhé víčko.

Vyšlo najevo, že se mu vůbec nenaskytla příležitost odejít šťastně ze Sulaca. Bydlel na Hlavním náměstí u Anzaniho, obchodníka smíšeným zbožím. Když však propukla výtržnost, upláchl ještě před svítáním z domu svého hostitele a to tak kvapně, že si zapomněl obouti střevíce. Vyběhl jako štván v ponožkách a s kloboukem v ruce do Anzaniovy zahrady. Samým strachem nabyl potřebné čipernosti a tak přelezl několik nízkých zídek, až zapadl v jedné postranní uličce do zarostlých ambítů zpustlého františkánského kláštera. Prodral se se zoufalou odvahou doprostřed neproniknutelného houští, čímž se vysvětlovalo, proč je tak poškrábán a potrhán. Ležel tam schován celý den a prudkou žízň z vedra a strachu se mu lepil jazyk na ponebí. Třikrát tam vtrhla s hulákáním a spíláním smečka mužů, kteří se sháněli po páteru Corbelánovi, ale navečer, když pořád ještě ležel v křoví na břiše, zdálo se mu, že strachem z ticha umře. Nevěděl dobře, jak se stalo, že přece odtamtud odešel, ale zřejmě se odtamtud dostal a pustými zadními uličkami se šťastně vytratil z města. Potuloval se ve tmě kolem železnice a byl tak poblázněn bázní, že si ani netroufal přiblížiti se k ohňům hlídek italských dělníků, střežících trať. Měl neurčitý dojem, že najde v nákladním nádraží útočiště, ale sáпали se na něho s štěkotem psi; ozval se křik; někdo nazdařbůh vystřelil. Utekl od vrat. Čirou náhodou se pustil ke kanceláři Oceánské paroplavební společnosti. Dvakrát zakopl o mrtvolu mužů, kteří ve dne padli. Ale mnohem více ho ještě děsilo všechno, co bylo živé. Dávaje se vést jakýmsi živočišným pudem, krčil

se, lezl, plazil po čtyřech, střemhlav uskakoval dopředu a vzdaloval se všeho světla a všeho hlasu. Zamýšlel vrhnouti se k nohám kapitánu Mitchellovi a poprosit ho, aby mu poskytl v kanceláři Společnosti přístřeší. Když tam přilezl po rukou a po kolenou, bylo v nich nadobro tma, ale najednou nějaká stráž pronesla hlasitě výzvu: „Quien vive?“ Kolem něho leželi zase mrtví a rázem sebou plácl vedle studené mrtvolly. Zaslechl, jak někdo říká: „Nějaký ten raněný lotr tu leze po zemi. Mám ho jít dorazit?“ Jiný hlas namítal, že bez svítilny není radno vydávat se na takovou pochůzku; snad to jen nějaký černošský liberál číhá, aby mohl poctivému člověku vrazit nůž do břicha. Hirsch už dále neposlouchal, ale odplazil se na konec hráze a schoval se na hromadě prázdných sudů. Za chvíli tam přišli nějací lidé, hovořili a cigarety jim svítily. Ani chvíli se nerozmýšlel, zdali mu snad ublíží, hned upaloval po hrázi, až uviděl na jejím konci zakotvený lehčák a vrhl se do něho. Touže se nějak ukrýt, zalezl až dopředu pod poloviční palubu a více mrtev než živý setrval tam, trýzněn hladem a žízní a téměř bez sebe hrůzou a tu zaslechl četné kroky a hlasy Evropanů, kteří sborem doprovázeli plný vagon pokladu, posunovaného po kolejích četou cargadorů. Z řeči vyrozuměl dobře, co se to děje, ale nepřihlásil se, že je tam, protože se bál, že ho tam nenechají. Měl tehdy jedinou myšlenku, která ho posedla a ovládla: dostat se pryč z toho strašlivého Sulaca. Nyní toho trpce litoval. Zaslechl, jak mluvil Nostromo s Decoudem a přál si být zpátky na břehu. Nechtěl se zaplést do žádného krkolomného kousku – do situace, z níž nelze utéci. Bystrým uším capatazovým se prozradil bezděčnými stony ve své zkormoucenosti.

Dovolili mu posaditi se a opřít o bok lehčáku a vyprávěl s kvílením dále svá dobrodružství, až mu hlas selhal a hlava klesla dopředu. „Vodu,“ zašeptal s námahou. Decoud mu podržel ke rtům konev. Za kratičkou chvíli ožil a prudce se vyškrábal a postavil na nohy. Nostromo mu vztekle a hrozivě naporučil, aby šel na příď. Hirsch patřil k lidem, které strach šlehá jako bič a o Nostromově surovosti měl asi strašlivou představu. Zmizel nadmíru mrštně ve tmě dopředu. Slyšeli ho, jak přechází přes dehtové plátno; potom se ozval notný pád a po něm tlumený po-

vzdech. Pak se rozhostilo na přídí lehčáku ticho, jako by se byl tím zuchnutím zabil. Nostromo křikl výhrůžně:

„Ležte tam zticha! Ani se nehýbejte. Uslyším-li vás jen hlasitě vydechnout, přijdu za vámi a prostřelím vám hlavu.“

Do nebezpečné situace vnáší už pouhá přítomnost třebas nečinného zbabělce kus zrady. Nostromo upadl z nervózní podrážděnosti do chmurného zadumání. Decoud prohodil polohlasitě, jakoby jen pro sebe, že se koneckonců tou bizarní příhodou na věci nic nemění. Řekl, že si nedovede představit, jak by jim ten člověk mohl ublížit. Nanejvýš jim bude překážet jako neživá a nepotřebná věc – jako nějaký dřevěný špalek.

„Než bych se zbavil kousku dřeva, napřed bych si to rozvážil,“ řekl klidně Nostromo. „Třeba se neočekávaně něco stane a bude ho možno použít. Ale v takovémhle kousku, jako je náš, by se měl takový člověk hodit přes palubu. Nehodil by se nám sem, ani kdyby byl srdnatý jako lev. Vždyť my neprcháme o překot. Señore, když se statečný muž snaží zachránit duchapřítomností a odvahou, není na tom nic zlého; ale slyšel jste, done Martine, co vyprávěl. Octl se zde tak zázračně jen samým strachem –“ Nostromo se odmlčel. „Na tomhle lehčáku nemá strach místa,“ dodal se zaťatými zuby.

Decoud neměl, co by mu odpověděl. Nebylo vhodné hádat se a projevovat ohledy a útlocit. Ustrašenec jim mohl býti tisíceronásobně nebezpečný. S Hirschem nebylo zřejmě možno kloudně rozprávět, ani ho přivést k rozumu. Svědčil o tom zřetelně příběh jeho útěku. Věčná škoda, napadlo Decouda, že ten ubožák nezahynul strachy. Příroda, která ho takovým stvořila, jako by si byla krutě vypočítala, kolik snese příšerných muk a přece jim nepodlehne. Takový úděs si zasloužil trochu soucitu. Decoud měl sice tolik obraznosti, že byl přístupen soucitu, ale umínil si, že se nebude Nostromovi do ničeho plést, ať už udělá cokoliv. Ale Nostromo neudělal nic. Ve tmě zálivu byl osud seňora Hirsche stále nerozhodnut a byl ponechán na pospas událostem, které nebylo možno tušit.

Capataz napřáhl náhle ruku a zhasl svíčku. Decoudovi bylo, jako by mu byl jeho společník jediným hmátnutím zmařil svět politiky, lásek, revoluce, v němž on se samolibou povýšeností neohroženě pitval všechny pohnutky i vášně, své nevyjímajíc.

Vyjekl. To neobvyklé postavení mu dodalo. Protože se spoléhal na svůj intelekt, trpěl nyní tím, že byl obrán o jedinou zbraň, se kterou dovedl účinně zacházet. Tmu Golfa Placida nemohl proniknout žádný důmysl. Zbyla mu jen jediná jistota: osobitá ješitnost jeho společníka. Byla to ješitnost přímá, nestrojená, prostoduchá a mohutná. Protože ho používal jako nástroje, snažil se ho zevrubně pochopit. Přišel na to, že za různorodými projevy jednoduté osobnosti vězí jediná pohnutka. Proto zůstával ten člověk při vši své žárlivě vypínavé domýšlivosti tak úžasně prostý. Nyní nastala komplikace. Zřejmě ho mrzelo, že mu byl svěřen úkol, z něhož koukal neúspěch. „Rád bych věděl,“ pomyslel si Decoud, „jak by si počínal, kdyby mne tu nebylo.“

Zaslechl Nostroma, jak znovu zabručel: „Ne, na tomhle lehčáku nemá strach místa. Zdá se, že se sem nehodí ani odvaha. Mám dobrý zrak a pevnou ruku; nikdo nemůže říci, že by mě byl někdy viděl, že jsem zmožen a nevím, co počít; ale por Dios, poslali mě, done Martine, sem do tohoto černého ticha za prací, při které není k ničemu ani dobrý zrak, ani pevná ruka, ani rozvaha...“ Vychrlil ze sebe tlumeně nepřetržitý proud španělských a italských kleteb. „Na tenhle kousek se hodí jen čiré zoufalství.“

Tato slova se podivně odrážela od vůkolního ticha – od téměř hutné strnulosti zálivu. Kolem dokola člunu dopadal s přerývaným šepotem liják; Decoud smekl klobouk a smáčel si deštěm hlavu, což ho notně osvěžilo. Pojednou ho polaskal po líci vytrvalý závan větru. Lehčák se rozjel, ale liják se přehnal dále přes něj. Decoudovi přestaly dopadat kapky na hlavu a na ruce a šepot v dálce zmlkl. Nostromo spokojeně zamručel, uchopil rukověť kormidla a slabounce zasykl, jako když námořníci povzbuzují vítr. Za poslední tři dny nikdy neměl Decoud tak málo chuti propadnout nostromovskému zoufalství.

„Mám dojem, že slyším na vodě nový liják,“ prohodil klidně a spokojeně. „Doufám, že nás dohoní.“

Nostromo rázem přestal sykat. „Že slyšíte nový liják?“ řekl pochybovačně. Zdálo se, jako by tma poněkud zřídla a Decoud zahlédl obrysy druhovy postavy; i plachta se vynořila z nočního šera jako čtverhranný cár hustě napadaného sněhu.

Zvuk, který Nostromo postřehl, se blížil ostře po vodě. Nostromo poznal ten šum, složený ze sykotu a šelestu, který se rozlévá na všechny strany od parníku, čeřícího za tiché noci klidnou hladinu. Mohla to být jenom ta zajatá nákladní loď s esmeraldským vojskem. Neměla světla. Její supění se zesilovalo, chvílemi umlkalo, pak se zase naráz ozvalo ku podivu blízko, jako by ten neviditelný koráb, jehož polohu nebylo možno přesně uhodnout, mířil přímo na lehčák. Zatím plul lehčák stále zvolna a bez hlesu poháněn tak slabým vánkem, že teprve když se Decoud nahnul přes bok a ucítil mezi prsty protékat vodu, přesvědčil se, že se vůbec pohybují vpřed. Přešla ho ospalost. Byl rád, že se lehčák hýbe. Člověka, který užil tolik ticha, lomoz parníku ohlušoval a rozčiloval. Bylo něco příšerného v tom, že nebylo parník vidět. Najednou bylo ticho. Parník se zastavil, ale tak blízko nich, že jim vyfukující pára hřmotně hekala přímo nad hlavou.

„Snaží se zjistit, kde jsou,“ zašeptal Decoud. Znovu se nahnul a strčil prsty do vody. „Jedeme zčerstva,“ oznámil Nostromovi.

„Zdá se, objíždíme její před,“ pravil capataz bojácně. „Hrajeme se smrtí na slepou bábu. Je zbytečné plout dále. Nesmí nás ani uvidět ani uslyšet.“

Sípal rozčilením. Z celého obličeje mu bylo vidět jen lesknoucí se bílé oční bulvy. Zaryl prsty do Decoudova ramene. „Jenom tak zachráníme poklad před tou lodí plnou vojáků. Každá jiná by měla měla světla. Ale jak pozorujete, ani světélko nám neukáže, kde je.“

Decoud stál jako přimražen; jenom myšlenky v něm háraly. Ve vteřině si vzpomněl na sirý pohled Antonie, když ji opouštěl u lože otcova v šerém domě Avellanových, kde byla všechna okna zabeďněna, dveře však zely dokořán, a všichni sloužící až na starého černocho u vrat

zrádně odešli. Vzpomněl si na gouldovskou casu, když v ní byl naposledy, na hádku, na tón svého hlasu, na neproniknutelnost Charlesovu, na obličej paní Gouldové, který byl tak zsinálý úzkostí a únavou, že jí v něm oči téměř změnily barvu, až vypadaly proti němu černě. Šlehly mu též hlavou celé věty z proklamace, kterou měl vydat Barrios ze svého hlavního stanu v Caytě, jakmile se tam dostane; byl to vlastní zárodek nového státu, ta separatistická proklamace, kterou se před odchodem pokusil nachvat přečíst donu José, ležícímu na lůžku a měřenému upřeným pohledem dceřiným. Bůhví, rozuměl-li jí starý státník; nemohl mluvit, nadzvedl však aspoň paži nad pokrývkou; udělal rukou do vzduchu posunek, jako by dělal kříž, jako by mu žehnal a udělal souhlas. Decoud měl v kapse ten náčrtek, načmáraný tužkou na několika volných listech s tučně tištěným záhlavím „Správa santoméjských stříbrných dolů. Sulaco. Republika costaguanská.“ Psal jej zuřivě a bral při tom chvatně list po listě se stolu Charlese Goulda. Paní Gouldová mu několikrát při psaní pohlédla přes rameno; ale když dopsal, señor administrador, který stál rozkročen, se naň ani zběžně nepodíval. Odbyl jej rázným mávnutím. Bylo to asi z opovržení, nikoliv z opatrnosti, protože se ani slovem nezmínil o tom, že bere na tak kompromitující listinu úřední papír Správy. Zračilo se v tom jeho pohrdání, pravé anglické pohrdání obyčejnou lidskou rozvahou, jako by to, co se vymyká anglickým myšlenkám a citům, nestálo za to, aby se o tom vážně uvažovalo. Decoud se na několik vteřin zuřivě rozzlobil na Charlese Goulda a zanevřel i na paní Gouldovou, jíž svěřil, třebas mlčky, do opatrování Antonii. Raději tisíckrát zhynout, než vděčit za svou záchranu takovým lidem, vzkřikl v duchu. Nostromovy prsty, které se mu bez přestání zarývaly do ramene a svíraly ho stále silněji, ho přivedly k sobě.

„Tma nám přeje,“ zašeptal mu capataz do ucha. „Spustím plachtu a spolehnu se při úniku na tento tmavý záliv. Když budeme s holým stěženěm tiše stát na jednom místě, ničí zrak nás nevyslídí. Udělám to hned, než nám ten parník ještě více zatarasí cestu. Kdyby kladka jen slabounce zaskřípěla, octli bychom se i se santoméjským pokladem v ruce těch zlodějů.“

Pohyboval se ostražitě jako kočka. Decoud nezaslechl nejmenšího zvuku; jenom podle toho, že zmizela čtverhranná, tmavá skvrna, poznal, že je rahno dole; bylo spuštěno tak opatrně, jako by bylo ze skla. Vzápětí zaslechl, jak vedle něho Nostromo klidně oddychuje.

„Raději se, done Martine, vůbec nehýbejte z místa,“ radil mu vážně capataz. „Třeba byste klopýtl nebo do něčeho vrazil, což by buchlo. Povalují se tu vesla a žerdi. Za nic na světě se nehýbejte. Por Dios, done Martine,“ šeptal dále drsně, ač přátelsky, „jsem odhodlán ke všemu a kdybych nevěděl, že jste, vzácný pane, srdnatý a neohrožený, ať se děje, co děje, vrazil bych vám nůž do srdce.“

Lehčák obklopovalo hrobové ticho. Bylo až neuvěřitelné, že je na blízku parník plný mužstva, s mnoha očima, pátrajícíma z můstku ve tmě po kousku pevniny. Parník přestal vyfukovat páru a zůstal podle všeho stát tak daleko, že z něho žádný jiný zvuk nedolehl k lehčáku.

„Možná, že byste mi jej vrazil do srdce,“ pronesl šeptem Decoud, „ale nemějte starostí. Zachovám rozvahu nejen ze strachu před vašim nožem. Nezradím vás. Cožpak jste zapomněl?“

„Mluvil jsem s vámi jako s člověkem právě tak prostým vší naděje, jako jsem sám,“ vykládal capataz. „Stříbro se musí před monterovci zachránit. Říkal jsem třikrát kapitánu Mitchellovi, že půjdu raději sám. Také donu Carlosovi jsem to říkal. Bylo to v gouldovské case. Zavolali si mne. Byly tam dámy; a když jsem jim vysvětloval, proč vás nechci s sebou, obě mi slíbily velkou odměnu za to, když se vám nic nestane. Je to divné, hovořit takto s člověkem, jehož posílají téměř do jisté smrti. Tohle panstvo jako by nemělo dosti rozumu, aby pochopilo, co za práci člověkovi svěřují. Řekl jsem jim, že vám nemohu nijak prospěti. U lupiče Hernandezze byste byl ve větším bezpečí. Bývalo by bylo možno vyjet z města a byl byste se vystavil jen několika výstřelům, které by za vámi ve tmě pustili. Ale ony jako by byly hluché. Musel jsem slíbit, že na vás počkám pod přístavní branou. A také jsem čekal. A protože jste chrabrý muž, jste právě tak v bezpečí jako stříbro. O nic méně a o nic více.“

V té chvíli – jako by dodatkem k Nostromovým slovům – se rozjel neviditelný parník vpřed jen poloviční rychlostí, jak bylo lze souditi z pomalého tlukotu šroubu. Zvuk se zřetelně pošinul jinam, ale nepřiblížil se. Dokonce se kousek vzdálil kolmo od kýlu lehčáku a pak znovu umkl.

„Hledí se dostat na dohled k Isabelám,“ pronesl tlumeně Nostromo, „aby pak mohli zamířit rovnou na přístav a zmocnit se celnice i s pokladem. Viděl jste už někdy esmeraldského velitele Sotilla? Je to uhlazený pán příjemného hlasu. Když jsem sem přišel, vídal jsem ho na Calle, jak mluvil na seňority do oken a cenil při tom neustále bílé zuby. Ale jeden můj cargador, bývalý voják mi vyprávěl, že dal jednou na odlehlém campu, kam byl poslán odvádět na vojnu obyvatele estancií, stáhnout jednomu člověku za živa kůži. Ani ve snu ho nenapadlo, že má Compania člověka, který mu dovede zhatit plány.“

Mnohomluvný šepot capatazův dráždil Decouda jako známka slabosti. A přece bývá výřečná odhodlanost právě tak ryzí jako zaryté mlčení.

„Dosud jste Sotillovi nic nezhatil,“ řekl. „Což jste zapomněl na toho potřebštěnce vpředu?“

Nostromo nezapomněl na seňora Hirsche. Trpce si vyčítal, že neprohlédl lépe lehčák, než odjeli od hráze. Vyčítal si, že Hirsche v první chvíli, co ho objevil, nezapíchl a nehodil přes palubu, aniž se mu podíval do obličeje. Bylo by to zcela odpovídalo té krkolomné záležitosti, ale ať se stane cokoliv, Sotillovi se už všechno zhatilo. Aťsi třeba ten ubožák, který teď ani nedutá, nějak prozradí, že je lehčák nablízku. Sotillo ačli to skutečně on velí vojsku na parníku – přijde o kořist.

„Mám v ruce sekeru,“ zašeptal vztekle Nostromo, „která třemi ranami přeseke bok až k hladině. Ostatně má každý lehčák na zádi klínek a vím dobře, kde je. Cítím jej pod podešví.“

Decoud postřehl, že ze vzrušeného šepotu, z pomstychtivého rozčilení slavného capataze zaznívá opravdové odhodlání. Než parník, upozorněný jedním nebo dvojím zavřísknutím (a víckrát se neozve, řekl

Nostromo a bylo slyšet, jak při tom skřípe zuby), najde lehčák, bude mít on ještě dosti času přivázat si ten poklad na krk a potopit se s ním.

Poslední slova zasykl Decoudovi do ucha. Decoud nic neříkal. Byl o tom naprosto přesvědčen. Obvyklý příznačný klid toho člověka zmizel. V tom postavení, jak je v duchu viděl, neobstál. Na povrch proniklo něco utajeného, o čem neměl nikdo ani tušení. Decoud se opatrně vysvlékl ze svrchníku a zul boty. Nepokládal za věc cti potopit se s pokladem. Jak capataz dobře ví, jde mu o to, dostat se za Barriem do Cayty; a ten pokus provedl po svém se vší zoufalou odvahou, jíž je schopen. Nostromo zabručel: „Tak jest, tak jest! Vy jste politik, señore. Vraťte se k vojsku a zahajte novou revoluci.“ Upozornil ho však na to, že u každého lehčáku bývá loďka, která unese dva muže, ne-li více. Svou loďku vlekou vzadu.

Decoud si jí dříve nevšiml. Nebylo ji potmě vidět, a teprve když mu Nostromo vložil ruku na lano, připevněné skřipcem na zádi, jak náleží se mu ulevilo. Bouřil se při pomyšlení, že by se octl ve vodě a plaval po tmě, nevěda kam, nejspíše stále dokola, až by padl vysílením. Jalová a krutá marnost takového skonu odstrašovala ho od strojeného bezstarostného pesimismu. Naproti tomu zmítat se v loďce sem a tam a být ohrožen žízní, hladem, polapením, zatčením a popravou jevílo se mu vábnější a žádoucnější, i když by měl proto sám sebou trochu pohrdat. Nepřistoupil na Nostromův návrh, aby vstoupil ihned do loďky. „Třeba se na nás něco náhle přivalí,“ prohodil capataz a hned pevně přislíbil, že jakmile se ukáže nutnost, ihned pustí lano. Decoud ho však ledabyly ujistil, že se uchýlí do loďky leda až v nejposlednější chvíli a pak že capataz půjde s ním. Tma zálivu už mu nebyla koncem všech věcí. Patřila k živému světu od té chvíle, co ucítil u lokte zhoubu a smrt, která jím prolíná. Při tom však byla záštitou. Jásal nad tím, jak je neproniknutelně hustá. „Jako hradba, jako hradba“, šeptal si.

Jeho sebedůvěru zchlazovalo jen pomyšlení na seňora Hirsche. Že ho nespoutali a neucpali mu ústa, to se teď zdálo Decoudovi vrcholem neprozřetelné bláhovosti. Dokud měl ten bídný tvor sílu vykřiknout,

byl jim ustavičně nebezpečný. Jeho mrzký strach byl sice němý, ale kdožví, nepropukne-li náhle ve výskot.

Právě ten šílený strach, který Decoud i Nostromo zahlédli v štvaných a nepříčetných pohledech, v neustálém šhubání úst, zachránil seňora Hirsche před krutostmi, k nimž ta krkolomná věc vybízela. Dali si ujit chvíli, kdy ho mohli navždy umlčet. Na Decoudovy výčitky Nostromo odpověděl, že je už pozdě! Nelze to už provést bez hluku, zvláště když nevědí přesně, kde ten člověk vlastně je. Ať už se schoulil a tetelí se kdekoliv, přiblížit se mu není radno. Nejspíše by začal rvát o milost. Když se chová tak tiše, je lépe nechat ho na pokoji. Ale spoléhat na jeho mlčení, napínalo každou chvíli stále mocněji Decoudův klid.

„Kéž bychom byli, capatazi, nepropásli vhodný okamžik,“ zabručel.

„Cože? Umlčet ho navždy? Zdálo se mi, že bude nejprve správné dovědět se, jak se zde octl. Bylo to prazvláštní. Koho by bylo napadlo, že je to pouhá náhoda? A potom, když jsem vás, seňore, viděl, jak mu podáváte vodu, už jsem to nedokázal. Nedokázal jsem to, když jsem viděl, jak mu pozvedáte konev ke rtům, jako by byl vaším bratrem. Seňore, na takový rázný krok se nesmí myslet příliš dlouho. A přece by to nebývalo bylo nijak surové, zbavit ho bídného života. Je to pouhý strach. Svým soucitem jste mu tehdy, done Martine, zachoval život a teď už je pozdě. Bez hluku by se to neobešlo.“

Na parníku ani nedutali a bylo tak hluboké ticho, že by se byl i nejslabší šelest jak se Decoudovi zdálo nerušeně a zřetelně nesl až na konec světa. Což kdyby tak Hirsch zakašlal nebo kýchl? Dráždilo ho k vzteku, že je odkázán na takovou pitomou náhodu a nemohl se na to dívat ironicky. I Nostromo začínal být nesvůj. Je možné, říkal si, že by parník pro neproniknutelnou tmu chtěl zůstat stát na svém místě až do svítání? Napadalo ho, že v tom snad vlastně vězí právě nebezpečí. Báł se, aby ho tma, která je mu záštitou, nezavedla nakonec do zkázy.

Jak se Nostromo domníval, transportu vojáků na lodi velel Sotillo. O tom, co se událo za posledních osmačtyřicet hodin v Sulacu, Sotillo nevěděl; netušil též, že se esmeraldskému telegrafistovi podařilo dát výstrahu svému kolegovi v Sulacu. Jako přemnoho jiných důstojníků

u vojska, ležícího posádkou v provincii, i Sotillo se postavil za ribierovskou věc v domnění, že je při ní obrovský majetek gouldovské koncese. Docházel hodně do gouldovské casy, kde dával před donem José Avellanem průchod svým blancovským názorům a svému zanícení pro reformu a vrhal přitom přes tu chvíli procítěné, upřímné pohledy k paní Gouldové a k Antonii. Bylo známo, že je z dobré rodiny, která byla za samovlády Guzmána Benta pronásledována a přivedena na mizinu. Náznaky, které pronášel, zněly naprosto věrojatně a případně v ústech člověka jeho rodu a minulosti. Nebyl lhář; projevoval sám od sebe vznešené city, jakmile všechny jeho mohutnosti zaujala myšlenka – tehdy na pohled zcela vážná a reálná – že totiž manžel Antonie Avellanové bude samozřejmě důvěrně spřátelen s gouldovskou koncesí. Jednou to dokonce zdůraznil před Anzaním, když s ním v šerém, vlhkém kumbálku s ohromnými mřížemi, za hlavním krámem v celé řadě pod podloubím, vyjednával o šestou nebo sedmou menší půjčku. Poukázal obchodníkovi se smíšeným zbožím na to, jak skvěle se zná s emancipovanou seňoritou, která je té Angličance takřka sestrou. Vykročil při tom jednou nohou dopředu a založil ruce křížem, měře v tom malebném postoji Anzaniho zpupným pohledem. Jako by mu říkal: „Hleďte, bídný kramáři! Cožpak se může takovému člověku, jako jsem já, stát, že by u některé ženy nepochodil; a což teprve u emancipované dívky, která si žije v pohoršlivě volnosti?“

V gouldovské case bylo arci jeho vystupování naprosto jiné bylo prosté vši vyzývavosti, dokonce drobet zádumčivě. Jako valná část jeho krajanů i on se dával unášet zvukem krásných slov, zvláště když je sám pronášel. Nebyl naprosto o ničem tak přesvědčen jako o neodolatelné moci svých osobních předností. To přesvědčení bylo zato tak silné, že ho neznepokojil ani Decoudův náhlý příchod do Sulaca a jeho důvěrné přátelství s Gouldovými a Avellanovými. Snažil se naopak sblížit se s tím Costaguaňanem z Evropy, doufaje, že si od něho znenáhla vypůjčí notnou částku. Jedinou vůdčí pohnutkou v životě mu bylo sehnat peníze a ukojit tak své náročné choutky, jimž se nevázaně oddával. Pokládal se v duchu za mistra v milostných pletkách, ale jeho zhýralost byla prostá

jako živočišný pud. Občas propadl sveřeposti, když se octl o samotě nebo též, když byl třeba sám s Anzaním v pokoji a mámil z něho půjčku.

Domohl se svými řečmi velitelství esmeraldské posádky. Ten nepatrný námořní přístav měl svůj význam jakožto stanice hlavního podmořského káblu, spojujícího západní provincie s vnějším světem a jakožto přípojka jeho sulacké odbočky. Don José Avellanos ho na to místo navrhl a Barrios se neomaleně a uštěpačně zařehtal a řekl: „I jen tam Sotilla pusťte. Na střežení káblu se znamenitě hodí a esmeraldské dámy musí také něčeho užít.“ Barrios, o jehož chrabrosti nebylo pochyby, neměl o Sotillovi valného mínění.

Jediné skrze esmeraldský kábl mohly být santoméjské doly v neustálém styku s velikým finančníkem, jehož tichý souhlas tvořil sílu ribierovského hnutí. I tam mělo to hnutí odpůrce. Sotillo vládl tak dlouho v Esmeraldě s neúprosnou přísností, až mu nepříznivý obrat událostí na dalekém jevišti občanské války vnukl poznatek, že velké stříbrné doly padnou koneckonců za kořist vítězům. Bylo však třeba ostrážitosti. Nejprve zaujal nejasný a záhadný postoj k věrné ribierovské městské radě v Esmeraldě. Když se pak později nějakým způsobem roznesla pověst, že velitel koná za nejhlubší noci porady s důstojníky, mělo to za následek, že ti pánové nadobro opomíjeli své občanské povinnosti a zůstávali uzavřeni doma. Jednoho dne zčista jasna odnesl šik vojáků všechny dopisy, dopravené ze Sulaca pozemním kurýrem, z pošty na commandancii, naprosto bez záminky, tajezení nebo vysvětlení. Sotillo se přes Caytu dozvěděl o naprosté porážce Ribierově.

To bylo první zřejmou známkou změny jeho smýšlení. A tu rázem bylo vidět zaryté demokraty, kteří až dosud žili v neustálém strachu před žalářem, okovy, ba i bičováním, jak vcházejí a vycházejí z velkých vrat commandancie, kde pod těžkými sedly podřimují koně ordonanců a vojáci v roztrhaných uniformách a se špičatými slaměnými klobouky se líně povalují na lavici s bosýma nohama, trčícíma ven z proužku stínu; a voják na stráži v kabátě z červeného sukna, na loktech proděravěhlém, stojí nahoře na schodech a shlíží povýšeně na prostý dav, který před ním smeká, když jde okolo.

Sotillovy myšlenky se povznášely nad starost o osobní blaho a zá-lusk na vydrancování svěřeného města, ale měl strach, že si tím pozd-ním spojenectvím vyslouží u vítězů hubenou odměnu. Věřil trochu pří-liš dlouho v moc santoméjských dolů. Zachycená korespondence mu potvrdila dřívější zprávu, že je v sulacké celnici složena hromada stří-brných slitků. Zmocnit se jí bude zřejmý monterový tah; taková služba musí dojít odměny. Když bude mít stříbro v hrsti, může si diktovat podmínky pro sebe i pro své vojáky. Nevěděl nic ani o výtržnostech, ani o tom, že prezident uprchl do Sulaca a byl v patách stíhán Montérovým bratrem partyzánem. Zdálo se, že má sám celý podnik v hrsti. Nejprve přikročil k obsazení káblového telegrafního úřadu a k zabavení vládní-ho parníku, který byl zakotven v úzké zátoce, která tvoří esmeraldský přístav. To provedla bez nesnází četa vojáků, která na parník, zakotve-ný u hráze, vtrhla po padacích schůdkách, ale poručík, jemuž bylo ulo-ženo zatknout telegrafistu, se cestou omeškal před jedinou esmerald-skou kavárnou, kde podělil své mužstvo pálenkou a sám se občerstvil na útraty kavárníka, známého ribierovce. Celá tlupa se zpila a šla za svým úkolem dále po ulici, hulákajíc a střílejíc nazdařbůh do oken. Tato menší slavnost, která by snad byla dopadla pro telegrafistův život ne-bezpečně, nakonec mu usnadnila poslat do Sulaca upozornění. Poručík dovrávorál za ním nahoru s tasenou šavlí, ale pak, jak to v opilství bývá, najednou dostal jinou náladu a zakrátko ho líbal na obě líce. Padl tele-grafistovi kolem krku a ujišťoval ho, že se všichni ostatní důstojníci esmeraldské posádky stanou plukovníky a po opuchlém obličejí se mu řinuly slzy radosti. Tak se stalo, že když tam později přišel městský major, zastihl celou tlupu, pohříženou ve spánek na schodech a po chodbách a telegrafistu (který pohrdl příležitostí k útěku), jak pilně ťuká na klíč vysílače. Major ho odvedl bez klobouku, s rukama spouta-nýma za zády, ale Sotillovi to zatajil, takže se nedověděl o výstražných depeších do Sulaca.

Plukovník nebyl takový, aby si dal zamýšlený přepad překazit sebe-větší tmou. Přepad se mu stal naprostou jistotou; lnul k svému záměru s nezkrotnou, dětinskou dychtivostí. Jakmile parník zahnul za Punta

Mala a veplul do hustšího stínu zálivu, setrval Sotillo na můstku v hloučku důstojníků, stejně vzrušených jako on. Chudák kapitán, na něhož dorážel Sotillo i jeho štáb hned lichotkami, hned zase výhrůžkami, řídil parník obezřetně, pokud mu to jen dovolili. Někteří byli arci notně podnapilí, ale samou nadějí na to, že se zmocní takového bohatství, byli bláznivě odvážní a přitom nadmíru bojácní. Starý major pěšího praporu, člověk omezený a podezřívavý, který jakživ nebyl na širém moři, se vyznamenal tím, že náhle zhasl kompasovou lampu, jedinou, která směla – jakožto nezbytná pro plavbu na palubě svítit. Nechápal, jak může sloužit k hledání směru. Když se proti tomu lodní kapitán důrazně ohradil, dupl a poklepal si na jílec šavle. „Oho! Já jsem vám strhl škrabošku,“ vzkřikl vítězoslavně. „Ted’ si rvete vlasy nad mým bystrozrakem. Cožpak jsem dítě, abych věřil tomu, že vám to světlo v té mosazné skřínce může ukázat, kde je přístav? Bodejt’, jsem přece starý voják. Vyčenichám zradu na míli daleko. Chtěl jste tím světylkem vyrazit náš příjezd svému příteli Angličanovi. Tohle že vám ukazuje směr? Podlá lež! Que picardia! Vy Sulačané, jste vesměs placeni od těch cizáků. Zasloužíte, abych vás proklál šavlí.“ Druzí důstojníci, kteří se kolem shlukli, snažili se uchlácholit jeho vztek a důrazně opakovali. „Ne, ne, to je, majore, jen lodnické zařízení. To není zrada.“ Kapitán transportu se vrhl na můstku obličejem k zemi a nechtěl vstát. „Dorazte mě,“ opakoval stísněným hlasem. Musel zakročiti Sotillo.

Řev a lomoz na můstku se rozmohl tak, že kormidelník uprchl od kormidla. Uchýlil se do strojovny a poplašil strojníky, kteří pak bez ohledu na hrozby vojáků, kteří k nim byli postaveni na stráž, zastavili stroje a prohlásili, že se dají spíše zastřelit, než by se vydávali v nebezpečí, že se dole utopí.

Tenkrát zaslechli Nostromo s Decoudem po prvé, jak se parník zastavil. Když byl zase zjednán pořádek a rozsvícena kompasová lampa, parník se znovu rozjel a minul o kus lehčák, jak pátral po Isabelách. Nebylo je možno rozeznat a tak na úpěnlivé prosby kapitánovy dovolil Sotillo znovu zastavit stroje a čekat, až se mračný baldachýn, rozpro-

střený nad vodstvem zálivu, poněkud posune a tak se tma na chvíli poněkud rozjasní.

Sotillo na můstku chvílemi na kapitána vztekle zavrčel. Kapitán prosil zkroušeným a poníženým hlasem su merced plukovníka, aby laskavě uvážil, jak ochromuje tmavá noc lidské schopnosti. Sotillo překypoval vztekem a nedočkavostí. Byla to příležitost, jaká se mu nenaskytne po celý život.

„Neslouží-li vám oči už k ničemu jinému, dám vám je vyloupnout,“ vybuhl.

Kapitán parníku neodpověděl, neboť zrovna v tu chvíli se před nimi po krátké přehánce vynořila zlověstná hmota Veliké Isabely a pak zase zmizela, jako by ji byla smetla vlna větší tmy, která předcházela nový liják.

To mu stačilo. Hlasem člověka, který se znovu probral k životu, oznámil Sotillovi, že bude za hodinu u sulacké přístavní hráze. Parník byl pak puštěn plnou rychlostí vpřed a vojáci na palubě se rušně chystali k přistání.

Decoud s Nostromem ten ruch zřetelně slyšeli. Capataz chápal, co znamená. Rozeznali Isabely a mířili nyní rovnou na Sulaco. Soudil, že poplují blizoučko nich; byl však přesvědčen, že když zůstane lehčák klidně stát se spuštěnou plachtou, nebude jej vidět. „Nebude, i kdyby se o nás otřeli,“ zabručel.

Znovu se spustil déšť; nejprve mžil, pak dorážel mocněji, až zhoustl v prudký kolmý lijavec a sykot a hřmot dojíždějícího parníku se válem blížil.

Decoud, který měl v očích plno vody a sklopil hlavu, se sám sebe tádal, jak dlouho asi potrvá, než je parník mine, a tu znenadání ucítil, jak se lehčák nahnul bokem. Přes záď se rozstříkl příval pěny a zároveň zapraskalo dřevo a ozval se kymácivý náraz. Měl dojem, jako by někdo zlostně popadl lehčák a smýkal jím do záhuby. Ten náraz jej arci srazil, a zjistil, že se válí na dně lehčáku v spoustě vody. O bok se stále něco prudce třelo; ve tmě nad ním křičel nějaký podivný, vyděšený hlas.

Zaslechl pronikavý vřískot seňora Hirsche o pomoc. Zatínal při tom pevně zuby. Srážka!

Parník vrazil do lehčáku šikmo a naklonil jej tak, že se napolo potápěl, vyrazil z něho několik žeber a stočil mu mohutnou ranou příd' do svého směru. Na parníku nebylo náraz téměř ani znát. Všechnu prudkost srážky odneslo jako obyčejně menší plavidlo. Už i Nostroma napadlo, že je to snad konec jeho krkolomného dobrodružství. Byl odhozen od dlouhého kormidelního vratidla, které zachytilo nápor nárazu. Vzápětí by byl parník jel dále a lehčák, který si takto odstrčil z cesty, aniž zahlédl jeho obrys, by byl potopil nebo nechal plavat; jenže měl tak důkladný náklad zboží a tolik vojska na palubě, že jeho kotva visela nízko a tak se zaklesla do jedné drátěné stěžňové záporu na lehčáku. Než několikrát přidušeně vydechli, vydrželo to nové lano náhlé napětí. Tenkrát ucítil Decoud ono škubnutí, jímž byl lehčák smýkán do záhuby. Čím to je, nedovedl si arci vysvětlit. Bylo to všechno tak náhlé, že neměl ani kdy přemýšlet. Ale vnímal naprosto jasně; byl zcela při vědomí; zrovna ve chvíli, kdy byl střemhlav sražen z palubního nosníku a zmítal se na zádech ve vodě, si s potěšením uvědomil, jak je klidný. Vřískot seňora Hirsche zaslechl a rozeznal, když se stavěl na nohy, a měl neustále pocit, že je o překot smýkán tmou. Neuklouzlo mu ani slovo, ani výkřik; neměl kdy něco zahlédnout; vzápětí po těch srdcervoucích skřecích o pomoc ustalo smýkání tak náhle, že zavrával dopředu s rozpřaženýma rukama a upadl na hromadu beden s poklady. Bezděky se jich křečovitě zachytil, trna neurčitým strachem, aby nebyl opět mrštěn jinam; a hned poté zaslechl nové skřeky o pomoc, táhlé a srdcervoucí, jenže ne už nablízku, nýbrž ku podivu v dálce, opodál lehčáku, jako by se nějaký noční duch posmíval hrůze a zoufalství seňora Hirsche.

Pak všechno utichlo – utichlo tak, jako když člověk procitne na loži v tmavém pokoji z pitvorného a nepokojného snu. Lehčák se slabě kolébal; stále ještě pršelo. Zezadu ho tápavě popadly za pohmožděné boky dvě ruce a capataz mu zašeptal do ucha: „Pro všechno na světě, mlčte! Mlčte! Parník se zastavil.“

Decoud poslouchal. Záliv byl zamlklý. Voda sahala Decoudovi až skorem po kolena. „Potápíme se?“ hlesl slabounce.

„Nevím,“ hlesl mu v odpověď Nostromo. „Señore, ani nedutejte.“

Když se señor Hirsch na rozkaz Nostromův odebral na příď, nevrátil se už do své původní skrýše. Svalil se vedle stěžně a neměl síly povstati; ostatně se bál hnout. Tvářil se předtím mrtvým ne z nějakého rozumného důvodu. Byl to jen krutý a strašidelný pocit. Kdykoliv se zamyslel nad tím, co se s ním stane, zuby mu prudce zacvakaly. Byl tak pohřížen do svého přežalostného strachu, že si ničeho nevšímal.

Ačkoliv se dusil pod plachtou lehčáku, kterou naň Nostromo nevědomky spustil, až do nárazu parníku si ani netroufal vystrčit hlavu. Potom se arci vymrštil, neboť ten nový vzhled nebezpečí v něm vybičoval zázračnou sílu. Při naklonění lehčáku mu vodní příval rozpečetil ústa. Svým zavřísknutím: „Pomoc!“ upozornil zřetelně lidi na parníku na srážku. Drátěná zápora se vzápětí přetrhla a uvolněná kotva zavadila o přední palubu. Udeřila seňora Hirsche do prsou a señor Hirsch nevěda vůbec, co to je, chopil se jí a s nezdolnou a nepřičetnou houževnatostí ovinul nad patkou ruce i nohy kolem kotvy. Lehčák se odrazil kus od parníku a jak ho odjíždějící parník unášel pryč, držel se señor Hirsch zuby nehty a řval o pomoc. Ale teprve za chvíli, když se parník zastavil, přišli na to, kde vlastně jest. Jeho táhlý jek o pomoc jako by doléhal od někoho, kdo plaval ve vodě. Nakonec přelezlo několik mužů přes bok a vytáhli ho na palubu. Odnegli ho rovnou na můstek k Sotillovi. Výsledkem si ověřil dojem, že přejeli a potopili nějakou lodici, ale pátrat po makavých důkazech plovoucího vraku nebylo za tak tmavé noci možno. Sotillo toužil ještě více po tom, veplout bez prodlení do přístavu; nemohl se smířit s protivnou myšlenkou, že si zničil hlavní cíl své výpravy. Seňora Hirsche nejprve ztloukli za to, že lže a pak ho strčili do navigační místnosti. Ztloukli ho však jen málo. Při jeho vyprávění pozbyl Sotillův štáb vši odvahy, třebaže shromáždění kolem velitele vesměs opakovali: „To není možné! To není možné!“ Jenom starý major z toho měl chmurnou radost.

„Vždyť jsem vám to říkal; vždyť jsem vám to říkal,“ bručel. „Čenichal jsem na míli nějakou zradu, nějakou diablerii.“

Zatím plul parník dále k Sulacu, kde se teprve mohlo zjistit, co je na tom pravdy. Decoud a Nostromo slyšeli, jak hlasité vrčení lodního šroubu slábne a zmírá; potom se, neztrácejíce slov, chutě pustili k Isabelám. Při posledním lijavci zavanul slabý, ale vytrvalý větřík. Nebezpečí dosud nepominulo a na řeči nebylo kdy. Do lehčáku crčela voda jako přes řešeto. Při každém kroku čvachtali ve vodě. Capataz dal Decoudovi do rukou držadla pumpy, upevněné po straně na zádi a Decoud se na nic neptal a nic neříkal, a rázem se jal čerpati vodu, nemaje jiné touhy než udržet poklad nad vodou. Nostromo napjal plachtu, vrhl se zpátky ke kormidlu, tahal jako potrhlý za provazec u plachty. V krátkém záblesku sirky (zůstaly mu suché v neprodyšné krabičce, i když on sám byl do niti promáčen), v ostrém záblesku sirky se vynořila upachtěnému Decoudovi Nostromova dychtivá tvář, nachýlená až nad kompasnici, a jeho pozorný upřený pohled. Věděl už, kde je a doufal, že najede s potápějícím se lehčákem na břeh v plytké zátoce, kde hluboká zarostlá rokle rozpolťuje útesovitý výběžek Velké Isabely.

Decoud čerpal bez ustání. Nostromo kormidloval a ani na chvíli neustával usilovně napínat zrak. Oba jako by byli se svou prací nadobro sami. Ani je nenapadlo promluvit. Měli společné jen vědomí, že se porouchaný lehčák zvolna, ale jistě potápí. V tom vědomí, jež bylo jakousi krutou zkouškou jejich tužeb, se sobě na pohled zcela odcizili, jako by si byli právě v leknutí nad srážkou uvědomili, že každému z nich bude ztráta lehčáku znamenat něco jiného. Toto společné nebezpečí dalo každému zvlášť poznat jasně, jak se rozcházejí v cíli, v názorech i v povaze. Nepoutalo je ani přesvědčení, ani společná myšlenka; byli to toliko dva dobrodruzi, směřující každý za svým dobrodružstvím a zapletení do téhož svrchovaně hrozivého nebezpečí. Neměli si tedy co říci. Ale ono nebezpečí, jediná to nezvratná pravda, kterou měli společnou, jako by vzpružovalo jejich duševní i tělesné síly.

Byl v tom jistě kus zázraku, jak capataz trefil do zátoky, řídě se toliko šerým náznakem obrysu ostrova a mdlým pableskem písečného

proužku. Tam, kde se rozevívá mezi skalisky rokle a mělký potůček se klikatě vyplétá z křovin a mizí v moři, zůstal lehčák trčet na břehu; oba muži se jali mlčky a rázně skládati z lehčáku vzácný náklad a každou bednu z hověziny odnesli zvlášť korytem potůčku za křoví do prolákliny, vyhloubené pod kořeny velkého stromu. Mohutný hladký kmen se nakláněl jako zborcený sloup až nad zurčivý potůček, plynoucí mezi balvany.

Před několika lety pobyl Nostromo sám celou neděli na ostrově a probádal jej. Řekl to Decoudovi, když měli po práci a seděli utrmáceni s nohama svěšenýma z nízkého břehu a zády opření o strom jako dva slepci, kteří vnímají sebe i své okolí nějakým neurčitým šestým smyslem.

„Ano,“ opakoval Nostromo „jakmile si nějaké místo bedlivě prohlédnu, už je nezapomenu.“ Mluvil zvolna, téměř lenivě, jako by měl před sebou celý bezstarostný život a ne jen dvě hodinky do svítání. Přítomnost pokladu, jen tak tak ukrytého na tom nepravděpodobném místě, zatěžovala tajnůstkářstvím každý krok, každý úmysl a záměr do budoucna. Cítil, že se mu ten krkolomný podnik, svěřený jeho pracně získanému věhlasu, trochu zhatil. Ale trochu se mu přece podařil. Jeho ješitnost tím byla zpola ukojena. Přešla ho nervózní podrážděnost.

„Člověk nikdy neví, co se mu hodí,“ mluvil dále svým obvyklým klidným tónem i způsobem. „Probádal jsem tento ždibec půdy celou jednu bídnou neděli.“

„Trochu misantropické zaměstnání,“ zamručel zlomyslně Decoud. „Neměl jste, capatazi, nejspíše na karty a na rozhazování děvčatům ve svých oblíbených lokálech.“

„È vero!“ vykřikl capataz, překvapený tím důvtipem tak, že spustil svým rodným jazykem. „To jsem opravdu neměl! Nechtěl jsem tedy jít mezi tu žebrotu, která je zvyklá na mou štedrost. Tu očekává každý od capataze cargadorů, boháčů a takřka caballerů mezi prostým lidem. Karty hrají jen z kratochvíle; a ty holky, které se chlubí, že mi na zaklepání otevřely dveře, to víte, na každou párkrát pohlédnu jen tak, aby se neřeklo. Jsou mi to divní lidé, ti bodří Sulačané a leccos užitečného jsem

se dozvěděl jen tím, že jsem trpělivě poslouchal řeči ženských, o nichž si každý myslel, že jsem do nich zamilován. Chuděra Teresa to vůbec nechápala. Tehdy tu neděli hubovala tak, že jsem odešel z domu a zapřísáhl se, že už nikdy nezastoupím jejich dveře, leda když si přijdu pro svou rohožku a kufr s šatstvem. Señore, nic tak člověka neroztrpčí, jako když slyší ženu, které si váží, pošklebovat se jeho pověsti a nemá při tom v kapse ani vindry. Odvázal jsem si jednu lodičku a odvesloval na ní z přístavu, máje v kapse jen tři doutníky, které mi měly pomoci přečkat na tomto ostrově celý den. Ale voda v potůčku, který slyšíte pod nohama, je, señore, studená a lahodná a dobrá před zakouřením i po něm.“ Chvilí se odmlčel, pak zamyšleně dodal: „Byla to první neděle po tom, co jsem dopravil z hor toho anglického sira s bílými licousy až z Parama na vrcholu průsmyku Estrády a to v kočáře! Pokud až lidská paměť sahá, žádný kočár nevyjel ani nesjel po té horské cestě, až já jsem jej tenkrát dopravil v čele padesáti peonů, kteří pod mým velením pracovali jako jeden muž s provazy, krumpáči a sochory. Byl to ten bohatý Angličan, který prý platí za stavbu železnice. Měl jsem však dostat plat až koncem měsíce.“

Pojednou se svezl s břehu. Decoud zaslechl, jak se brouzdá nohama v potoce a šel po jeho stopách roklí. Jeho postava splývala v křoví, až došel na proužek písku pod skaliskem. Jak už tomu často v zálivu bývá, když zvečera vydatně a silně lilo, tma k ránu značně prořídla, ačkoliv dosud nebylo po svítání ani památky.

Nákladní lehčák, zproštěný svého vzácného břemene, se slabě kolébal, zpola spuštěný na vodu a vytažený předním kýlem na písek. Dlouhé lano se od něho táhlo jako černá příze po proužku bílého břehu k lodnímu háku, který Nostromo odnesl na souš a zarazil do kmene stromovitého keře při samém ústí rokle.

Decoudovi nezbývalo než zůstat na ostrově. Přijal z Nostromových rukou všechnu potravu, kterou jen kapitán Mitchell ve své prozíravosti lehčák zásobil, uložil ji prozatím do lodičky, kterou po příjezdu zatáhli do křoví, aby ji nebylo vidět. Měla tam u něho zůstat. Ostrov mu měl být skrýší, nikoliv vězením. Poštovní parníky Oceánské paroplavební

společnosti projížděly na cestě od severu do Sulaca hned vedle ostrovů. Ale když Minerva odvážela bývalého prezidenta, zanesla zprávy o výtržnostech sulackých na sever. Další parník, který pojede dolů, dostane možná příkaz, aby se přístavu nadobro vyhnul, neboť pokud bylo důstojníkům z Minervy známo, město bylo prozatím v rukou chátrý. To bude znamenat, že celý měsíc nepřijede žádný parník, aspoň ne poštovní; ale Decoud se toho musel odvážit. Ostrov byl jeho jediným útočištěm před ortelem, který se mu vznášel nad hlavou. Capataz se arcí vracel. Do nezátíženého lehčáku už tolik necrčelo; domníval se, že se udrží nad vodou až do přístavu.

Podal Decoudovi, který stál až po kolena vedle lehčáku, jednu z lopat, které patří k zařízení každého lehčáku a používá se jich při zatěžování lodí. Až se rozbřeske a bude vidět, bude moci Decoud s její pomocí opatrně podrýti hromadu hlíny a kamení, přechínající nad proláklinou, do níž uložili poklad, takže to bude vypadat, jako by se byla zřítíla sama od sebe. Zakryje se tím nejen proláklina, nýbrž i všechny stopy práce, šlépěje, vyvrácené kameny, ba i polámané křoví.

„A ostatně koho by napadlo hledat zde vás nebo poklad?“ hovořil dále Nostromo, jako by se odtamtud nemohl odtrhnout. „Sem sotva někdo přijde. Co by také někdo pohledával na tomto kousku země, dokud má na pevnině dosti půdy pod nohama! Zdejší lidé nejsou zvědaví. Není tu ani rybářů, kteří by vaše blahorodí obtěžovali. Pokud je v zálivu rybolov, provozuje se až tamhle u Zapigy. Señore, budete-li muset odjet z tohoto ostrova dříve, než pro vás bude možno něco podniknout, nepouštějte se do Zapigy. Je to osada zlodějů a matrerů, a pro vaše zlaté hodinky s řetízkem by vám tam hnedle podržili hrdlo. A rozmyslete se, señore, dobře, než se někomu svěříte, ať už je to kdokoliv, třeba i důstojníkům na parnících Společnosti, dostanete-li se na některý. Samotná poctivost neposkytuje jistoty. Musíte u člověka přihlížet k mlčelivosti a opatrnosti. A než vypustíte, señore, z úst důvěrné sdělení, vzpomenejte si po každé, že se zde ten poklad může klidně ponechat sta a sta let. Čas je při něm. Stříbro je neporušitelný kov, který jistotně ne-

pozbude nikdy ceny... Neporušitelný kov," opakoval, jako by ho ta myšlenka hluboce potěšila.

„Jako se říká o některých lidech," pronesl záhadně Decoud; Nostromo, který zatím vybíral pilně dřevěným vědrem vodu z lehčáku, vyšplíchával ji dále stejnoměrně přes bok. Nenapravitelný skeptik Decoud uvažoval nikoliv jízlivě, nýbrž celkem spokojeně o tom, že se ten člověk stal neporušitelným následkem své nesmírné ješitnosti, oné nejryzejší podoby sobectví, která na sebe dovede vzít tvářnost každé ctnosti.

Nostromo přestal vybírat vodu a jako by ho náhle něco napadlo, upustil vědro s řinkotem do lehčáku.

„Chcete něco vzkázat?" zeptal se tlumeným hlasem. „Nezapomeňte, že se mne budou v městě vyptávat.“

„Musíte si najít důvěřivá slova, která bude třeba říci lidem ve městě. Spoléhám v tom, capatazi, na váš důmysl i zkušenosti. Rozumíte?"

„Si, señore... A co dámy?"

„Ano, ano," vzkřikl Decoud. „Máte tak skvělou pověst, že budou vašim slovům přikládat velkou cenu; dejte tedy pozor na to, co říkáte. Těším se," mluvil dále, propadaje opět onomu neblahému opovržení k sobě, jemuž při své mnohotvárné povaze podléhal, „těším se na slavný a zdárný závěr svého poslání. Slyšíte, capatazi? Až budete mluvit se señoritou, použijte slov slavný a zdárný. Vy sám jste provedl své poslání slavně a zdárně. Zachránil jste nesporně stříbro z dolů. A to nejen tohle, ale nejspíše všechno stříbro, které z nich kdy vyplyne.“

Nostromo postřehl ironický tón. „To si myslím, señore done Martine," řekl. „Je málo věcí, kterých bych nedokázal. Jen se zeptejte cizích signorů. Já, člověk z lidu, který nemůže vždycky rozumět tomu, co vy myslíte. Co se však týče té hromady, kterou zde musím zanechat, řeknu vám, že by byla myslím bezpečněji uložena, kdybyste nebyl byl se mnou.“

Decoudovi uklouzl výkřik, načež se na chvíli rozhostilo ticho. „Mám se s vámi vrátit do Sulaca?" otázal se zlostně.

„Mám vás zde na místě skolit nožem?" opáčil pohrdlivě Nostromo. „Bylo by to totéž, jako kdybych vás vzal s sebou do Sulaca. Vzhůru, se-

ňore! Vaše pověst spočívá na politice a má je zas spjata s osudem stříbra. Divíte se ještě, že bych byl raději, kdyby raději nikdo nevěděl to, co vím já? Nechtěl jsem nikoho s sebou, señore.“

„Beze mne byste nebyl udržel lehčák nad vodou,“ téměř zařval Decoud. „Byl byste s ním klesl ke dnu.“

„Ano,“ pronesl zvolna Nostromo, „jenže sám.“

Tohle je člověk, uvažoval Decoud, který by podle všeho raději zahynul, než by znešvařil bezvadnou podobu svého sobectví. Takový člověk je spolehlivý. Pomohl mlčky capatazovi dopravit lodní hák do lehčáku. Nostromo se jediným nárazem mohutného vesla odstrčil od šikmého břehu a Decoud se octl sám a sám na pobřeží jako ve snu. Jeho srdce pojala náhlá touha zaslechnout ještě jednou lidský hlas. Na černé vodě, po níž lehčák plul, nebylo jej téměř rozeznat.

„Co myslíte, že se stalo s Hirschem?“ zařval.

„Byl sražen přes palubu a utonul,“ zalehl troufale Nostromův hlas z černého prostoru oblohy a moře kolem ostrůvku. „Bud'te hned na blízku v rokli, señore. Některou noc se vynasnažím za vámi přijet.“

Ze slabého pleskotu bylo znát, že Nostromo vytahuje plachtu. Rázem se s bouchnutím napjala, jako když se silně paličkou udeří na buben. Decoud se vrátil do rokle. Nostromo se chvílemi u kormidla ohlížel na mizející hmotu Velké Isabely, která znenáhla splývala s jednotvárnou tkání noci. Nakonec, když ještě jednou otočil hlavu, spatřil jen čirou tmou, jako pevnou zed'.

A tu pocítil i on samotu, která tak těžce dolehla na Decouda, když se lehčák smekl z břehu. Ale zatímco muže na ostrově tísnil prazvláštní pocit neskutečna, který se vztahoval i na půdu, po níž kráčel, capataz cargadorů se už v duchu pilně obíral otázkou, jak si bude nadále počínat. Nostromovy mohutnosti pracovaly všechny naráz, takže dovedl současně řídit lehčák rovně vpřed, vyhlížet Hermosu, kolem níž měl proplout, a usilovně si představovat, co se zítra stane v Sulacu. Zítra nebo vlastně dnes, neboť do svítání už nebylo daleko, Sotillo zjistí, jak poklad zmizel. Parta cargadorů jej nakládala ze skladišť celnice na vagon a vagon odtáhla na hráz. Budou pozatýkáni a dopoledne se Sotillo

jistě dozví, jak se dostalo stříbro ze Sulaca a kdo je odvezl. Původně zamýšlel Nostromo veplout přímo do přístavu; když však na to pomyslel, sáhl pojednou na kormidlo a otočil lehčák do větru a tak zpomalil jeho prudký běh. Když se tam zrovna s tím člunem ukáže, vzbudí podezření a všelijaké domněnky a uvede Sotilla přímo na stopu. Sám bude zatčen; a jakmile se octne v calabozu, bůhví čím ho přimějí k tomu, aby promluvil. Důvěřoval si, ale přece povstal a ohlédl se. Poblíže se rýsoval bílý povrch Hermosy, plochý jako stůl, a slabý příboj moře, zčeřeného větříkem, přeléval se hlučně přes její okraje. Bylo třeba ihned lehčák potopit.

Nechal jej hnát s plachtou dozadu. Bylo v něm už notně vody. Tak jej dotáhl až k vjezdu do přístavu; pak pustil kormidlo, až se otočilo, a dřepł si a uvolňoval klínek. Jakmile bude klínek venku, lehčák se rychle naplní – vždyť na každém lehčáku je naloženo trochu železné přítěže, která jej stačí potopit, když se naplní vodou. Když znovu povstal, tříštění vln kolem Hermosy zaléhalo už z dálky téměř neslyšitelně; rozeznával už obrys pevniny kolem vjezdu do přístavu. Byl to krkolomný kousek a byl dobrým plavcem. Míle mu nic neznamenal a věděl o místě přímo pod náspy staré opuštěné tvrze, kde mohl lehce vystoupit na břeh. Napadlo ho, byl v tom zvláštní půvab, že se v té tvrzi může po tolika bezesných nocích celý den dobře prospat.

Jedinou ranou kormidla, které schválně vytáhl, vyrazil klínek, ale se spuštěním plachty se ani neobtěžoval. Než vyskočil na obrubu zádi, ucítil, jak se mu kolem nohou vzdouvá voda. Stál na obrubě zpřímá a nehnutě, jen v košili a kalhotách a čekal. Když ucítil, jak se lehčák potápí, odskočil kus od něho, až to prudce vyšplácho.

Ještě jednou se ohlédl. V šerém mračném svítání zpoza hor zahlédl na nezčeřené hladině horní cíp plachty, tmavý, vlhký plátěný trojúhelník, který se lehounce vlnil. Zmizel mu jakoby podržen, a pak se rozmáchl ke břehu.

DÍL TŘETÍ

MÁJAK

1

Sotvaže odrazil nákladní člun od přístavní hráze a zmizel ve tmě přístavu, sulačtí Evropané se rozešli, aby se připravili na příchod monte-rovského režimu, který se blížil k Sulacu jak z hor, tak od moře.

Práce s nakládáním stříbra byla jejich posledním společným činem. Skončily se jí tři dni nebezpečí, kdy podle slov evropských novin svou rázností zachránili město před pohromou davových výtržností. Na pobřežním konci mola dal kapitán Mitchell všem dobrou noc a vrátil se. Hodlal se procházeti po prknech přístavní hráze tak dlouho, až se objeví parník z Esmeraldy. Inženýři železničního sboru shromáždili své baskické a italské dělníky a odvedli je pochodem do železničních dílen; celníci, tak skvěle hájenou první den bouří, nechali na všechny světové strany dokořán otevřenu. Jejich mužstvo si za oněch slavných „tří dnů sulackých“ vedlo chrabře a věrně. Tu věrnost a statečnost zachovávali spíše ze sebeobrany než ve službách oněch hmotných zájmů, k nimž připjal Charles Gould svou víru. Z pokřiku luzy nejhlučněji zaléhalo volání: smrt cizákům. Bylo to vlastně štěstí pro Sulaco, že se importovaní dělníci s domácím obyvatelstvem od počátku napořád nesnášeli.

Když přicházel doktor Monygham ke dveřím Violovy kuchyně, upozoroval tento zpáteční pochod, který znamenal konec cizího vměšování, tento ústup vojska hmotného pokroku z dějiště costaguanských revolucí.

Algarrobové louče, nesené na pokraji táhnoucí čtyři, čpěly mu pronikavě v chřípí. V jejich světle, šlehajícím po průčelí domu, vynořovala se černě od jednoho konce dlouhé zdi až na druhý písmena nadpisu „Albergo d'Italia Una“. Zamžikal v tom prudkém plápolu. Několik mladých mužů, ponejvíce světlovlasých a štíhlých, provázejících tento zástup temně bronzových hlav, nad nímž probleskovaly hlavně pušek, trčících šikmo na ramenou, mu přátelsky pokynulo, když šli kolem. Lékař byl

známá postava. Někteří na něm vyzvídali, co tam dělá. Potom šlapali zase dále podél železniční trati po boku svých dělníků.

„To stahujete své lidi z přístavu?“ oslovil lékař vrchního železničního inženýra, který až dosud provázel Charlese Goulda po cestě do města a šel vedle koně s rukou na sedelní hlavici. Zastavili se zrovna před otevřenými dveřmi, aby nechali dělníky přejít přes silnici.

„Ano, co nejrychleji. Nejsme politická strana,“ odpověděl významně inženýr. „A nechceme si poštvat nové vládce proti železnici. Schvalujete mi to, Goulde?“

„Naprosto,“ ozval se apatický hlas Charlese Goulda shora, nad bleďým obdélníkem světla, padajícího otevřenými dveřmi na silnici.

Poněvadž z jedné strany měl přijít Sotillo, z druhé Pedro Montero, vrchní inženýr měl jedinou starost, aby se s některým z nich nesrazil. Jemu bylo Sulaco tolik co železniční stanice, konec trati, dílny, veliký sklad materiálu. Proti luze hájila železnice svůj majetek, ale politicky byla železnice neutrální. Vrchní inženýr byl statečný muž; v onom neutrálním duchu přinesl nabídku příměří samozvaným vůdcům lidové strany, poslancům Fuentesi a Gamachovi. Fičely kolem něho dosud kulky, když kráčet za tím úkolem přes plazu, mávaje nad hlavou bílým ubrouskem, který patřil k stolnímu prádlu Amarillského klubu.

Dosti si na tom odvážném činu zakládal; poněvadž ho napadlo, že lékař, který se celý den obíral raněnými v patiu gouldovské casy, neměl kdy poslouchat zprávy, jal se vše stručně vypravovat. Pověděl prý jim o upozornění na Pedra Montéra, které dostal ze stavebního tábora. Ujistil je, že bratr vítězného generála může být už každou chvíli v Sulacu. Jak vrchní inženýr předem tušil, sotva tuto zprávu vykřikl seňor Gamacho z okna, vyhrnula se po silnici na campo směrem k Rinconu úprkem luza. Také oba poslanci, kteří mu srdečně stiskli ruku, vsedli na koně a odcválali naproti velikánovi. „S časem jsem je trochu spletl,“ přiznal se vrchní inženýr. „I kdyby jel sebevytrvaleji, do rána zde sotva bude. Ale dosáhl jsem svého cíle. Opatřil jsem poražené straně několik hodin klidu. O Sotillovi jsem jim však nic neřekl, aby je snad nenapadlo pokusit se znovu o dobytí přístavu, buď aby se mu postavili na odpor,

nebo ho přivítali – těžko říci, co vlastně. Bylo tu Gouldovo stříbro, o něž se opírají naše zbylé naděje. Bylo též třeba pamatovat na Gouldův ústup. Myslím, že železnice těžila notně ze svých přátel, aniž se při tom nenapravitelně zkompromitovala. Nyní se musí spojenci odtrhnout od sebe.“

„Costaguana Costaguaňanům,“ vskočil mu do řeči uštěpačně lékař. „Je to krásná země a vypěstovali si krásnou žeň záští, pomsty, vraždy a lupu – tihle synové vlasti.“

„Já jsem také jedním z nich,“ ozval se klidně Charles Gould, „a musím si dále hledět své žně zmatků. Jela má žena dále, doktore?“

„Ano. Na této straně byl klid. Paní Gouldová odvezla s sebou obě dívky.“

Charles Gould ujížděl dále a vrchní inženýr šel za lékařem dovnitř.

„Ten člověk je vtělená chladnokrevnost,“ řekl uznale, načež dosedl na lavici a krásně rostlé nohy v cyklistických punčochách natáhl až skorem přes dveře. „Je si podle všeho nadmíru jist sám sebou.“

„Je-li si jist jen tím, pak si není jist ničím,“ řekl lékař. Posadil se znovu na konci stolu. Zabořil líc do dlaně jedné ruky a druhou si podepíral loket. „Tím by si měl být člověk nejméně jist.“ Dohořívající svíce, čadící dlouhým knotem, ozařovala zdola jeho nachýlený obličej, zbrázděný na lících jizvami, v jehož výrazu bylo něco mlhavě nepřirozeného, jakási přepjatá zkroušená zatrpkllost. Jak tak seděl, vypadal, jako by přemítal o zlověstných věcech. Vrchní inženýr na chvíli upřeně hleděl a pak odporoval.

„Tomu, věru, nerozumím. Mně se zdá, že si jiným člověk nemůže být jist. Ale –“

Byl moudrý, přece však nemohl potlačit pohrdání takovýmto paradoxem; sulačtí Evropané neměli vskutku dra Monyghama v lásce; svým zevnějškem vyvrhela, který podržoval i v saloně paní Gouldové, vyvolával proti sobě odsudky. Byl nesporně chytrý; protože žil v té zemi už přes dvacet let, nebylo naprosto možno neuznávatí beznadějnost jeho vyhlídek. Ale bezděky, bráníce tak své snahy i naděje, připisovali to jeho posluchači na vrub nějakým kazům v povaze toho člověka. Bylo

známo, že byl před mnoha lety, když byl ještě zcela mlád, jmenován od Guzmanu Benta vrchním lékařem ve vojsku. Žádnému Evropanu, sloužícímu tehdy v Costaguaně, nevěnoval sveřepý starý diktátor takovou přízeň a důvěru.

Potom už nebyl jeho příběh tak jasný. Ztrácel se mezi nesčetnými historkami o spiknutích a úkladech tyranovi, jako se ztrácí říčka ve vyprahlém pásmu písčité krajiny a vynořuje se třeba až na druhém konci, ztenčená a kalná. Lékař se nijak netajil tím, že prožil léta v nejpustších končinách republiky a potuloval se s téměř neznámými indiánskými kmeny v pralesích dálného vnitrozemí, kde se pramení veliké řeky. Ale byly to pouhé potulky bez cíle; nic nenapsal, nic nenasbíral, nic nepřinesl vědě z šera pralesů, které jako by bylo ulpělo na jeho postavě, belhající se po Sulacu, kam čirou náhodou zapadl a tak uvízl na březích moře.

Bylo též známo, že se až do příchodu Gouldových z Evropy nuzně protloukal. Don Carlos s doňou Emilií se ujali potrhlého anglického lékaře, když se ukázalo, že se přes všechno své divošské vzpurnictví dá zkrotit vlídností. Snad ho zkrotil teprve hlad. V dávných letech se jistě v Sta Martě znal s otcem Charlesem Goulda; a nyní bez ohledu na temná místa ve svém životním příběhu se stal jakožto úřední lékař santoméjských dolů uznanou osobností. Uznávali ho, ale nesmiřovali se s ním bez výhrad. Tak vyzývavá přemrštěnost a tak okázalé pohrdání lidstvem jako by svědčily jen o zaslepenosti úsudku a provinilecké chvástavosti. Ostatně od té doby, co se zase něčím stal, trousily se o něm neurčité zkažky, že když před lety, v době tak zvaného Velikého spiknutí, upadl u Guzmanu Benta v nemilost a byl jím uvržen do vězení, zradil své nejlepší přátele mezi spiklenci. Nikdo ani nepředstíral, že by těm zkažkám věřil; celá historie Velikého spiknutí byla neproniknutelně spleťtá a záhadná; v Costaguaně se uznává, že spiknutí vůbec nebylo, leda snad v tyranově chorobné fantazii; a že tudíž nebylo co nebo koho zrazovat; třebaže nejvýznamnější Costaguaňané byli na základě toho obvinění uvěznění a popraveni. Soudní řízení se táhlo po léta a řádilo v lepších vrstvách jako mor. Za pouhý projev žalu nad osudem příbuzných byl

trest smrti. Don José Avellanos byl snad jediným žijícím člověkem, který znal celou historii těch nevýslovných ukrutenství. Sám jich trpce zakusil a nyní každou zmínku o nich takřka odhánival od sebe pokrčením ramen a nervózním šklubnutím ruky. Ale ať už byl pro to důvod jakýkoliv, Dr. Monygham, důležitý člen správy gouldovské koncese, jemuž horníci prokazovali poníženou úctu a paní Gouldová promíjela jeho podivínství, zůstával jaksi stranou uzavřeného kroužku společnosti.

Vrchní inženýr se nezdržoval v hostinci na pláni proto, že by byl nějak k lékaři lnul. Měl mnohem raději starého Violu. Přišel se podívat na Albergo d'Italia Una, které bylo k železnici v úzkém vztahu. Mnoho jeho podřízených tam bylo ubytováno. Svým zájmem o rodinu paní Gouldové hostinec jaksi vyznamenávala. Vrchní inženýr, jehož rozkazům podléhala armáda dělníků, vážil si umravňujícího vlivu, jímž starý Garibaldino působil na své krajany. Měl ve svém neúprosném starosvětském republikánství přísně vojácké měřítko věrnosti a povinnosti, jako by byl svět bojištěm, na němž se má bojovat pro vesměrnou lásku a bratrství a ne o větší nebo menší podíl na kořisti.

„Chudák stařík!“ řekl, když vyslechl lékařovo vyprávění o Terese. „Sám nebude vůbec moci hostinec vést. Bude to škoda.“

„Je tam nahoře docela sám,“ zachrčel Dr. Monygham a pohodil hlavou k úzkému schodišti. „Kdejaká živá duše odtud upláchla a paní Gouldová právě odvezla dívky. Zakrátko by zde třeba nebylo pro ně tuze bezpečno. Jako lékař nemohu zde ovšem už nic dělat; prosila mne však, abych zůstal u starého Violy a protože nemám koně na návrat do dolů, kde mám vlastně být, beze všeho jsem tu zůstal. Ve městě se beze mne obejdou.“

„Mám chuť, doktore, zůstat tu s vámi a počkat, dojde-li dnes v noci k něčemu v přístavu,“ prohlásil vrchní inženýr. „Viola nesmí být obtěžován Sotillovými žoldáky, kteří možná naráz přitrhnou až sem. Sotillo se ke mně chovával u Gouldů a v klubu velmi srdečně. Jak se ten chlap bude moci starým známým podívat do očí, to si nedovedu představit.“

„Nejspíše jich napřed několik postrílí, aby přemohl počáteční rozpačky,“ řekl lékař. „Takovému přeběhlému válečníkovi přijde u nás nejvíce

vhod několik hromadných poprav.“ Mluvil s chmurným přesvědčením, jemuž nebylo možno odporovat. Vrchní inženýr se o to ani nepokusil. Jenom několikrát lítostivě zakýval hlavou a pak řekl:

„Myslím, doktore, že vás ráno budeme moci vypravit na cestu. Naši peoni pochytili znovu několik našich rozuteklých koní. Když pojedete vytrvale velkou oklikou přes Los Hatos po okraji hvozdů a vyhnete se zdaleka Rinconu, snad můžete doufat, že se dostanete bez překážky k santoméjskému mostu. Doly jsou teď podle mého názoru nejjistějším místem pro všechny zkompromitované. Kéž by jen byla železnice také tak nedotknutelná.“

„Což jsem zkompromitován?“ vypravil ze sebe zvolna po krátkém mlčení Dr. Monygham.

„Celá gouldovská koncese je zkompromitována. Nemohla se přece na věky stranit politického života této země, lze-li tyto křeče nazývat životem. Jde o to lze na ně sáhnout? Musel nastat okamžik, kdy už nebude neutralita možná a Charles Gould to dobře chápal. Domnívám se, že je připraven na nejhorší. Člověku jako on se odnechce podléhat věčně rozmarům zaostalosti a úplatnosti. Vždyť to bylo, jako když je člověk zajatcem v jeskyni banditů, výkupné má v kapse a den ze dne si vykupuje život. Jen holý život, doktore, prosím, nikoliv svobodu. Víím, o čem mluvím. Představa, nad níž krčíte rameny, je naprosto správná, zvláště když si k tomu domyslíte, že je takový zajatec obdařen mocí naplňovat jim kapsy téměř kouzelným způsobem, který přesahuje chápání jeho vězňů. Vždyť jste tomu porozuměl, doktore, právě tak jako já. Byl v postavení husy, která snáší zlatá vajíčka. Rozpovídal jsem se o tom před ním už za návštěvy sira Johna u nás. Zajatec omezených a chamtivých banditů bývá vždycky vydán na milost a nemilost prvnímu blbému lotru, který mu vytrískne mozek buď v návalu vzteku, nebo v očekávání, že shrábne notný úlovek. Pohádka o huse se zlatými vajíčky nevznikla nadarmo z moudrosti lidstva. Ten příběh nikdy nezastará. Proto podporoval Charles Gould svým skrytým, němým způsobem ribierovský mandát, první státní akt, který mu sliboval bezpečí na jiných než ziskových základech. Ribierovství selhalo, jako zde selže všechno, co

je toliko rozumové. Ale Gould zůstává logický, když chce zachránit tu hromadu stříbra. Decoudův plán proti revoluci možná lze provést, možná též ne, možná, že má vyhlídky, možná že ne. Při všech svých zkušenostech z této revoluční pevniny nemohu se pořádkem pro jejich metody rozehrát. Decoud nám přečetl náčrtek proklamace a dvě hodiny pěkně mluvil o svém akčním plánu. Uváděl důvody, které by se nám byly měly jevit dosti pádnými, jen kdyby nás, příslušníky starých ustálených politických i národních organizací, nebyla odradila už pouhá myšlenka na nový stát, který se takhle vynoří z hlavy jízlivého mladíčka, který s proklamací v kapse horem pádem utíká za hrubým, uštěpačným, nevychovaným chvastounem, jemuž se v těchto končinách říká generál. Vypadá to jako veselá pohádka – a nastojte, třeba se stane skutkem; vždyť odpovídá přímo duchu této země.“

„Je už tedy stříbro pryč?“ otázal se nevrle lékař.

Vrchní inženýr vytáhl hodinky. „Podle výpočtu kapitána Mitchella – a ten to musí vědět – odjelo už tak dávno, že bude tři až čtyři míle za přístavem; a jak říká Mitchell, Nostromo je lodník, který využije všech možností.“ V tom zachrčel lékař tak hlučně, že vrchní inženýr změnil tón.

„Vy máte, doktore, o tom kroku chatrné mínění? Pročpak? Charlesi Gouldovi nezbyvá než dohrát hru, ačkoliv je to člověk, který si neformuluje taktiku ani sám před sebou, natož před jinými. Možná, že ho do té hry trochu zatáhl Holroyd; ale hoví též jeho povaze; a proto se potkala s takovým úpěchem. Což mu v Sta Martě neříkají El Rey de Sulaco? Přezdívkou bývá snad nejautentičtějším svědectvím úspěchu. Tomu říkám nasadit na tělo pravdy obličej žertu. Milý pane, když jsem přišel do Sulaca, užasl jsem nad tím, jak se všichni ti novináři, demagogové, členové kongresu a všichni ti soudcové a generálové krčili před mžouravým advokátem bez praxe jenom proto, že byl zplnomocněncem gouldovské koncese. Udělalo to dojem i na sira Johna, když sem přišel.“

„Nový stát, jehož prvním prezidentem bude ten vypasený floutek Decoud,“ dumal Dr. Monygham, podpíraje si tvář a houpaje při tom stále nohama.

„Namoutě, a proč ne?“ odsekl vrchní inženýr hlasem neočekávaně vážným a pevným, jako by mu bylo něco zrádného v costaguanském vzduchu vstúpilo tamější víru v „pronunciamenta“. Najednou se rozhovořil jako nějaký revolucionářský odborník o tom, jakým příhodným nástrojem je neporušená armáda v Caytě, kterou lze za několik dní dopravit zpátky, ačli se Decoudovi ihned podaří dostat se dolů po pobřeží. Za vojenského vůdce mají Barria, který se může nadát jen kulky od Montéra, svého bývalého soupeře v povolání a zarytého nepřítel. Barriovo přispění je zajištěno. Jeho vojsko se také nemůže od Montéra ničeho nadát; ani měsíčního žoldu. Z toho hlediska má poklad nesmírný význam. Pouhé vědomí o tom, že byl zachráněn před monterovci, bude caytským vojákům mocným popudem k tomu, aby se postavili za věc nového státu.

Lékař se otočil a chvíli svého společníka pozoroval.

„Rozumím, ten Decoud je mladý lhář, který dovede přesvědčit,“ prohodil nakonec. „Tak pro tohle pustil, prosím, Charles Gould celou tu hromadu slitků na moře a svěřil je tomu Nostromovi?“

„Charles Gould,“ řekl vrchní inženýr, „nehovořil o svých pohnutkách o nic více než obyčejně. Přece víte, že nemluví. Ale my všichni zde známe jeho jedinou pohnutku, kterou je bezpečnost santoméjských dolů spolu se zachováním gouldovské koncese v duchu jeho smlouvy s Holroydem. Holroyd je druhý nevšední člověk. Rozumějí navzájem své obraznosti. Jednomu je třicet, druhému skoro šedesát a byli stvořeni pro sebe. Býti milionářem a to takovým milionářem jako Holroyd, je býti věčně mlád. Odvážná mládež spoléhá na čas, který má k volnému použití a pokládá jej za neomezený; kdežto milionář má v rukou neomezené prostředky – což je lepší. Čas člověka na zemi je neurčitá veličina, avšak dalekosáhlá moc milionů je nesporná. Zavedení čisté formy křesťanství na tuto pevninu je snem pro mladistvého zanícence a snažil jsem se vám vysvětlit, čím to, že Holroydovi v osmapadesáti letech je, jako by byl na prahu života, ba ještě mladší. Není misionářem, ale to mu právě nahrazují santoméjské doly. Ujišťuji vás a je to holá pravda – že se neudržel, aby to zamlčel na přísně obchodní poradě o costaguan-

ských financích, kterou před několikaletý konal se sirem Johnem. Sir John se mi o tom s úžasem zmínil v dopise, který mi sem poslal na cestě domů se San Františka. Namoutě, doktore, věci jako by nestály za to, čím jsou samy o sobě. Začínám věřit, že podstatná je na nich toliko duchovní hodnota, kterou každý člověk nachází ve své zvláštní činnosti –“

„Láry fáry!“ vskočil mu do řeči lékař, který ani na chvíli nepřestal líně komíhat nohama. „Samolibost! Potrava pro onu ješitnost, jíž se otáčí svět. Co myslíte, že se zatím stane s pokladem, který pluje sem tam po zálivu s velikým capatazem a velikým politikem?“

„Proč se nad ním znepokojujete?“

„Já že se znepokojuji! Co je mi, k d'asu, po něm? Nevkládám duchovní hodnoty ani do svých tužeb, ani do svých názorů, ani do svých skutků. Nejsou tak velkolepé, aby připouštěly samolibost. Pohled'te, byl bych na příklad jistě rád ulehčil té chudeře poslední okamžiky. A nemohu. Není to možné. Setkal jste se s nemožností tváří v tvář nebo nemáte, vy Napoleone železnic, takového slova ve svém slovníku?“

„Musí hodně vytrpět?“ otázal se účastně vrchní inženýr.

Po prknech nad mohutnými kuchyňskými trámy z tvrdého dřeva se ozvaly pomalé, těžké kroky. Pak dolehl úzkým otvorem schodiště, proraženým v tlusté zdi, tak úzkým, že by je jeden uchránil proti dvaceti nepřátelům, šepot dvou hlasů, jednoho váhavého a přerývaného, druhého hlubokého a něžného, který svým vážnějším tónem přehlušoval slabší.

Oba muži mlčeli a nehýbali se, dokud šepot neumklk; potom pokrčil lékař rameny a zamumlal:

„Ano, musí hodně vytrpět. A kdybych šel nahoru, nemohl bych nic počít.“

Nahoře i dole se rozhostilo dlouhé ticho.

„Tak se mi zdá,“ spustil tlumeným hlasem inženýr, „že capatazovi kapitána Mitchella nedůvěřujete.“

„Že mu nedůvěřuji!“ procedil přes zuby lékař. „Pokládám ho za schopna všeho – i nejsměšnější věrnosti. Se mnou totiž mluvil naposledy, než odešel z hráze. Ta chuděra nahoře chtěla s ním mluvit a pustil

jsem ho k ní. Jak víte, umírajícímu se nesmí odporovat. Byla tehdy na pohled klidná a smířená, ale ten ničema za těch nějakých deset minut něco provedl nebo řekl, čím ji dohnal k zoufalství. Víte,“ pokračoval lékař zdráhavě, „ženy jsou za každých okolností a v každou dobu života tak nevypočitatelné, že se mi občas zdálo, jako by byla, rozumíte-li mi? jaksi do něho, do capataze zamilována. Má ten lotr nesporně svůj půvab, jinak by si nebyl získal všechno městské obyvatelstvo. Ne, ne, nemluvím hloupě. Snad jsem špatně nazval nějaký prudký cit, který k němu chovala, nějaký bláhový a důvěřivý citový vztah, který žena k muži lehce zaujme. Často na něho přede mnou nadávala, což ovšem neodporuje mé myšlence. Naprosto ne. Vypadalo to, jako by na něho stále myslela. Něco pro ni v životě znamenal. To víte, stýkal jsem se hodně s těmi lidmi. Kdykoliv jsem přišel z dolů, prosívala mne paní Gouldová, abych o ně pečoval. Má ráda Italy, žila, myslím, dlouho v Itálii a obzvláště přilnula k tomu starému Garibaldinovi. Je to dosti pozoruhodný chlapík. Sršatec a blouznivec, který žije v republikánství svých mladých let jako v oblaku. Má na svědomí hodně capatazových prožluklých hloupostí ten paličatý, nadutý starý žebrák.“

„Jakýchpak hloupostí?“ podivil se vrchní inženýr, „mně se vždycky zdálo, že je capataz velmi chytrý a rozumný chlapík, naprosto neohrožený a nadmíru užitečný. Skvěle obratný. Sir John byl všecek pryč nad jeho vynalézavostí a pozorností, když sem tehdy cestoval po pevnině ze Sta Marty. Později pak, jak jste snad slyšel, prokázal nám službu tím, že tehdejšího policejního náčelníka přivedl na stopu několika dlouhoprstáků, kteří přišli až z daleka vyšinout a oloupit náš vlak s měsíční výplatou. Zorganizoval Oceánské paroplavební společnosti jistě velmi dovedně skládací službu v přístavu. Umí si zjednat poslušnost, třebaže je cizinec. Pravda, i cargadoři jsou cizinci, aspoň z větší části – přistěhovalci, Isleňové.“

„Vážnost je jeho jméním,“ zamručel kysele lékař.

„Osvědčil se v nescíslných případech a nejrozmanitějšími způsoby jakožto člověk venkoncem spolehlivý,“ hájil ho inženýr. „Když se vynořila tahle otázka stříbra, kapitán Mitchell arcí horlivě zastával názor, že

se jeho capataz jediný hodí na ten odpovědný úkol. Jako námořník, myslím, že rozhodně ano. Ale jakožto člověk – víte, Gould, Decoud a já jsme soudili, že je naprosto jedno, kdo pojede. Byl by postačil kterýkoliv lodník. Co by si, prosím vás, počal zloděj s tolika slitky? Kdyby s nimi uprchl, musel by nakonec někde přistát, a jak by zatajil před lidmi na pobřeží svůj náklad? Pustili jsme to z hlavy. Ostatně jel též Decoud. V jiných případech se už Nostromo těšil slepější důvěře.“

„On se na to díval poněkud jinak,“ řekl lékař. „Slyšel jsem ho přímo zde v pokoji prohlašovat, že to bude nejkrkolomnější kousek jeho života. Udělal zde přede mnou ústní poslední vůli a Violu ustanovil vykonavatelem; a hrome! víte, že – že nijak nezbohatl ze své věrnosti k vám hodným lidem ze železnice a přístavu! Podle všeho dostává za svou námahu nějakou – jak tomu říkáte? – nějakou duchovní hodnotu, jinak nevím, proč by byl, k d'asu, věrný vám i Gouldovi, Mitchellovi nebo někomu jinému. Zná dobře tuto zemi. Ví například, že javirský poslanec Gamacho býval zprvu pouhým tramposem nejsprostšího druhu, podomním obchodníkem na campu, až si opatřil od Anzaniho na úvěr zboží a zařídil si krámk v pustinách, načež se dal zvolit za poslance opilými mozy, kteří se potloukají po estanciích, a nejnuznějšími ranchery, kteří se u něho zadlužili. Gamacho, který snad bude zítra patřit k našim vysokým hodnostářům, je také cizinec – Isleño. Byl by se snad stal cargadorem na přístavní hrázi Oceánské paroplavební společnosti, kdyby (arinconský posadero vám to ochotně odpřisáhne) nebyl zavraždil v lese potulného kramáře a neoloupil ho o jeho tlumok, na němž si pak zbudoval živobyčí. Myslíte, že by se byl Gamacho vůbec někdy stal hrdinou u naší demokracie jako náš capataz? Kdepak! Ten na to nevypadá. Ne, rozhodně myslím, že je Nostromo hlupák.“

Lékařův hovor se budovateli železnic protivil. „O tom se nelze přít,“ řekl stoicky. „Každý člověk má své vlohy. Měl jste slyšet Gamacha, jak šťval na ulici své známé. Má vřískavý hlas: ječel jako šílenec, zaťatou pěst zdvíhal nad hlavou a napolo se vykláněl z okna. Pokaždé, když se odmlčel, sběh dole hulákala: ‚Pryč s oligarchy! Viva la Libertad!‘ Fuentes se tvářil uvnitř nadmíru sklíčeně. Je totiž bratrem Jorga Fuentese,

který byl před několika lety asi šest měsíců ministrem vnitra. Svědomí ho arci netrápí; ale je to člověk urozený a vzdělaný – kdysi byl celním ředitelem v Caytě. Ten hovadsky pitomý Gamacho se naň přilepil s družinou nejsprostší chátry. Jeho chorobný strach před tím otřepou poskytoval nejutěšenější podívanou, jakou si lze představit.“

Povstal a šel se ke dveřím podívat směrem k přístavu. „Ticho,“ řekl; „rád bych věděl, hodlá-li se tu Sotillo opravdu objevit.“

2

Když tak kapitán Mitchell měřil svými kroky přístavní hráz, dával si stále jednu a touž otázku. Nebyl si jist, zdali bylo výstraže esmeraldského telegrafisty – té kusé a přerývané zprávy správně porozuměno. Ten dobrák si však přesto umínil, že půjde spát až za svítání, ne-li ještě později. Holebdal se, že prokázal Charlesi Gouldovi nesmírnou službu. Když pomyslel na zachráněné stříbro, zamnul si spokojeně ruce. Zakládal si prostoduše na tom, že má podíl na tom veledůmyslném opatření. To on mu dal praktickou podobu, neboť přišel na to, že bude možno na širém moři zastihnout parník, plující na sever. Byla to výhoda i pro společnost, která by byla přišla o cenné dovozné, kdyby býval zůstal poklad na břehu a byl zabaven. Měl též velkou radost z toho, že vyžrál na monterovce. Jsa už povahou velitelsky založen a odedávna zvyklý poroučet, nebyl kapitán Mitchell demokratem. Prohlašoval dokonce, že pohrdá i parlamentarismem. „Jeho Excellence don Vincente Ribiera,“ říkával, „jehož jsme, pane, já a ten můj chlapík Nostromo měli čest i potěšení zachránit od kruté smrti, se příliš ohlížel na svou sněmovnu. Byla to, pane, chyba – vyložená chyba.“

Bezelstný starý plavec, dozírající na provoz Oceánské paroplavební společnosti, měl za to, že se za poslední tři dny vyčerpala kdejaká nevídaná překvapení, jaká jen může poskytnout costaguanský politický život. Později se přiznával, že to, co následovalo, překonalo jeho fantazii. Předně zůstalo Sulaco (následkem zabavení káblů a rozvratu paroplavby) celých čtrnáct dní odříznuto od světa jako obležené město.

„Člověk by to nebyl pokládal za možné; ale bylo tomu tak, pane. Celých čtrnáct dní.“ Vyprávění o neobyčejných věcech, které se sběhly za tu dobu a o mohutných dojmech, které prožil, nabývalo v jeho nabubřelém osobitém podání komického účinku. Zahajoval je po každé tím, že posluchače ujistil, že byl „od počátku v nejhorší mele.“ Pak se jal líčit, jak se dostalo stříbro pryč a jak samozřejmě trnul, aby se „jeho chla-

pík“, který měl na starosti lehčák, nedopustil nějaké chyby. Nehledíc ani ke ztrátě tolika drahocenného kovu, kdyby byl upadl seňor Martin Decoud do rukou svým politickým nepřátelům, býval by se jeho život octl v sázce. Kapitán Mitchell se přiznával, že když tak sám a sám hlídal na hrázi, měl též poněkud obavy o budoucnost celé země.

„Byl to, pane, pocit,“ vykládal, „zcela pochopitelný u člověka jak náleží vděčného za mnoho laskavůstek, prokázaných mu nejlepšími obchodnickými rodinami a jinými zdejšími pány soukromníky, které jsme jen tak tak zachránili před výstřelky davu; v duchu jsem je už viděl, jak padají i se svým majetkem neodvratně v plen domácí soldatesce, která, jak dobře víte, nakládá s obyvatelstvem za občanských rozbrojų neurvale. A pak tu byli, pane, Gouldovi, k nimž k pánovi i k paní jsem choval nejvřelejší city, kterých si ode mne zasloužili za své pohostinství i svou vlídnost. Cítil jsem též, v jakém nebezpečí jsou pánové z Amarillského klubu, kteří mne jmenovali svým čestným členem a zahrnovali mě důslednou pozorností i zdvořilostí, jakožto konzulárního jednatele i dozorce nad významnou paroplavbou. Slečna Antonia Avellanová, nejkrásnější a nejvzdělanější mladá dáma, se kterou jsem měl kdy čest mluvit, tanula mi, přiznávám, rovněž hodně na mysli. Také otázka, jak zapůsobí nastávající přesun v hodnostářích na zájmy mé společnosti, vyžadovala si ode mne značné pozornosti. Zkrátka byl jsem, pane, nadmíru znepokojen a utmácen, jak si můžete myslet podle těch vzrušujících a památných událostí, na nichž jsem měl též skrovný podíl. Budova společnosti, kde jsem byl ubytován, byla vzdálena jen pět minut cesty a vábila mne večerí a visutou rohožkou (uchyluji se vždycky na noc do rohožky, protože nejlépe odpovídá zdejšímu podnebí); ale třebaže jsem, pane, tím ponocováním nemohl zřejmě nikomu prospět, přece jsem se nemohl odtrhnout od hráze, kde jsem chvílemi únavou bolestně klopýtal. Byla nesmírně tmavá noc – nejtmavší, na jakou se v životě pamatuji; takže mě už napadalo, že vzhledem k obtížím plavby v zálivu nepřibude transport z Esmeraldy před svítáním. Komáři štípali jako diví. Do nedávna než došlo k vysušení, byli jsme tu zamořeni komáry; zvláštní přístavní odrůdou, pověstnou svou zuřivostí. Vznášeli se

mi jako mrak nad hlavou a nebýt jejich dotírání, byl bych snad při tom přecházení sem a tam zdříml a důkladně si natloukl. Kouřil jsem doutník za doutníkem, ani ne tak pro požitek z tabáku, jako spíše abych nebyl za živa sežrán. A tu, když jsem se, pane, už asi podvacáté přiblížil s hodinkami k osvětlené straně, abych se podíval, kolik je, a s převkapiem zjistil, že chybí ještě deset minut do půlnoci, zaslechl jsem šplíchot lodního šroubu – zvuk to, který za takové tiché noci neujde námořníkovu sluchu. Byl arci slabounký, protože se blížili ostražitě a pomaloučku, jednak proto, že bylo tma a též proto, že se nechtěli předčasně prozradit; byla to naprosto zbytečná starost, protože – jak se vskutku domnívám byl jsem já v celé obrovské přístavní prostora jediná živá duše. Následkem nepokojů i obvyklí hlídači a jiní nebyli už několik nocí na svém místě. Zůstal jsem nepohnutě stát a zahodil a zašlápl doutník – což přišlo myslím komárům velmi vhod, soudíc podle toho, jak vypadal druhý den ráno můj obličej. Ale to byla nepatrná nepříjemnost proti surovostem, jimiž mě vyčastoval Sotillo. Bylo to přímo nepochopitelné; počínal si spíše jako šílenec než jako přičetný člověk, třebaš zbavený smyslu pro čest a slušnost. Sotillo však zuřil nad zmařením svého zlodějského plánu.“

V tom se kapitán Mitchell nemýlil. Sotillo byl opravdu rozrušen. Kapitán Mitchell však nebyl zatčen hned; zůstal ze zvědavosti na hrázi (která měří téměř čtyři sta stop) shlédnout nebo spíše poslechnout celé vylodování. Jsa schován za vagonem, jehož použili na stříbro a pak zatáhli zpátky po výběžku hráze k břehu, viděl kapitán Mitchell, jak se vrhl malý oddíl vpřed, přešel kolem něho a rozptýlil se všemi směry po pláni. Zatím vojsko vystupovalo na břeh a řadilo se v šik, jehož čelo se znenáhla posunulo tak blízko k němu, že je rozeznával – roztažené téměř přes celou šířku hráze – jen několik yardů od sebe. Potom ustalo tlumené šoupání nohou, šepot a cvakot a všecek zástup očekával asi hodinu mlčky a nehnutě návrat pátračů. Na pevnině bylo slyšet jen hluboké vytí hafanů z železničních dílen, jemuž odpovídalo poštěkávání psisk, slídících po vnějším obvodu města. Před čelem šiku rýsoval se shluk tmavých postav.

Pojednou začala hlídka na konci hráze polohlasitě vyzývat jednotlivce, přicházející od pláně, aby zůstali stát. Tito poslové od pátracích oddílů křikli krátce na své druhy a honem šli dále podat zprávu štábu, až splynuli s velkým nehybným zástupem. Kapitána Mitchella napadlo, že se mu to postavení může stát nepohodlným a možná i nebezpečným, když se v tom na přední části výběžku hráze rozlehl povel a zatroubila polnice, načež se ozval šum, třesk zbraní a šepot, který proběhl celým šikem. Nablízku zavelel někdo hlasitě a kvapně: „Odstraňte ten vagon z cesty!“ Když se bosýma nohama horempádem rozběhli provést ten rozkaz, kapitán Mitchell uskočil o několik kroků dozadu; vagon, popohánaný náhle mnohýma rukama, mu po kolejích ujel a než se z toho vzpamatoval, už byl obklopen a popaden za paže a za límec.

„Chytili jsme člověka, který se zde skrýval, mi teniente!“ zvolal jeden z těch, kdo ho zajali.

„Podržte ho stranou, až dojde zadní voj,“ ozvala se odpověď. Celý šik se úprkem přehnal kolem kapitána Mitchella, až náhle hromový dupot nohou na břehu umlkl. Drželi ho pevně, nic se neohlížeje na jeho prohlásování, že je Angličan, i na jeho ryčné žádosti, aby ho ihned předvedli před velícího důstojníka. Nakonec se ponořil do důstojného mlčení. Přejelo kolem několik polních děl, tažených ručně a rachotících dutě koly po prknech. Když pak přešel hlouček mužů, provázejících asi pět postav, kráčejících vpředu a řinčících ocelovými pochvami, ucítil, jak mu cloumají pažema a pak mu napověděli, aby šel s nimi. Bohužel, je třeba mít za to, že cestou z hráze na celnici zakusil kapitán Mitchell od vojáků lecjaké příkoří – štulce, rány na krk, údery pažbou do zadní části těla. Jejich představy o rychlosti se neshodovaly s jeho pojmem důstojnosti. Byl rozčilen, zardělý a bezradný. Bylo mu, jako by nastával konec světa.

Dlouhé stavení bylo obklopeno vojáky, kteří už zatím po setninách skládali pušky do pyramid a chystali se proležet noc na zemi v ponchách s tlumoky pod hlavou. Desátníci chodili mávající svítilnami a u každých dveří a každého otvoru kolem zdí stavěli hlídky. Sotillo si zajišťoval dobytou kořist, jako by v ní byl opravdu poklad. Touha zbohatnout jediným

odvážným geniálním tahem přemohla jeho soudnost. Nevěřil, že by mohl nepochodit; když na to jen vzdáleně pomyslel, třesl vztekem. Všechny okolnosti, které tomu nasvědčovaly, byly mu neuvěřitelné. S Hirschovou výpovědí, která nadobro zničila jeho naděje, se za nic nemohl smířit. Příběh, který Hirsch nesouvisle a zmateně vyprávěl, vypadal vskutku nepravděpodobný. Neměl takřka ani hlavy, ani paty. Když se octl ten ubožák rovnou po zachránění na můstku, Sotillo s důstojníky mu nedopřáli času k tomu, aby sebral do hrsti tu trošku rozumu, která mu zbyla. Měli ho upokojit, uchláholit, uklidnit a zatím ho týrali, políčkovali, cloumali jím a hrozivě se naň osopovali. Nad jeho vzpíráním, kroucením, poklekáváním, a hned zase zuřivým vyškubáváním – jako by se chtěl nezadržitelně vrhnout přes palubu – nad jeho skřeky, blekotem a vyděšenými, šťvanými pohledy nejprve užasli, pak zapochybovali o tom, dělá-li to doopravdy, neboť každá velká vášeň vzbuzuje v lidech pochybnosti o tom, je-li pravá. Míchál též do své španělštiny tolik německých slov, že mu ani z polovice nerozuměli. Hleděl si je naklonit tím, že jim říkal *hochwohlgeborene Herren*, což samo o sobě znělo podezřele. Když ho okřikli, aby si s nimi nezahrával, škemral a dušoval se svou oddaností a nevinou opět jako naschvál německy, protože si neuvědomoval, jakou řečí mluví. Kdo je, to arcí věděli; znali ho jako esmeraldského obyvatele, ale tím se ta věc nestala o nic srozumitelnější. Poněvadž ustavičně zapomínal, jak se Decoud jmenuje, a pletl si ho s několika jinými lidmi, které shlédl v Gouldově case, vypadalo to, jako by byli bývali v lehčáku všichni najednou; chvíli se Sotillovi zdálo, že utopil kdejakého významného sulackého ribierovce. Nepravděpodobnost něčeho takového vzbuzovala pochybnost o celé výpovědi. Buďto Hirsch bláznil, nebo hrál úlohu a předstíral bez rozmyslu strach a vzrušení, jen aby zatajil pravdu. Při své lakotě, rozdrážděné na nejvyšší míru nadějí na nesmírnou kořist, nemohl Sotillo uvěřit v nic, co by jí odporovalo. Říkal si, že je snad ten Žid tou nehodou hodně polekán, ale ví, kde je stříbro schováno a při své židovské mazanosti vymyslel si tu báchorku, aby nadobro zahladil stopy toho, co se vlastně stalo.

Sotillo se ubytoval v horním poschodí v prostorné komnatě s mohutnými černými trámy. Nebylo tam stropu a zrak se ztrácel ve tmě pod vysokánskou střechou. Důkladné okenice byly dokořán. Na dlouhém stole bylo vidět objemný kalamář, několik zkomolených pokařkaných brků a dvě čtverhranné dřevěné krabice, v nichž bylo po půl centnýři písku. Po podlaze byly rozházeny archy šedého hrubého úředního papíru. Ten pokoj měl pro sebe nejspíš nějaký vyšší celní úředník, protože za stolem stálo rozložené kožené křeslo a sem tam dokola ještě jiné židle s vysokými lenochy. Pod jedním trámem byla zavěšena pletená rohožka – sloužila podle všeho úředníkovi k odpolednímu odpočinku. Dvě svíce, trčící ve vysokých železných svícnech, poskytovaly mdlé narudlé světlo. Mezi nimi měl plukovník ležet klobouk, šavli a pistoli a několik jeho spolehlivých důstojníků se zachmuřeně opíralo o stůl. Plukovník sebou praštil do křesla a statný černochoch se seržantskými odznaky na rozedraném rukávě poklekl a stáhl mu boty. Sotillovy ebenové kníry se prudce odrážely od jeho zsinalých tváří. Oči měl zasmušilý a hluboce vpadlé. Byl na pohled všecek zmořen svou bezradností, všecek zmalátnělý nezdařem; ale když vstrčila hlídka na odpočívadle schodů hlavu do dveří a hlásila příchod zajatce, rázem oživil.

„Ať ho přivedou,“ zařval vztekle.

Dveře se rozlétly a do místnosti byl vsoupnut kapitán Mitchell, prostovlasý, s rozepjatou kazajkou a s kravatou za uchem.

Sotillo ho ihned poznal. Vzácnější kořisti se už nemohl nadát; tenhle člověk mu může říci, bude-li jen chtít, všechno, co si přeje vědět – a rázem mu vytanula otázka, jak ho nejlépe přimět k tomu, aby mluvil věcně. Nevole cizího národa Sotilla nijak neděsila. Moc celé ozbrojené Evropy by nebyla kapitána Mitchella ochránila před urážkami a příkořím, nebýt Sotillova bleskurychlého postřehu, že je to Angličan, který se týráním nejspíše zatvrdí a bude pak naprosto nepoddajný. Plukovník si aspoň uhladil svraštěné čelo.

„Cože! Vzácný señor Mitchell!“ vykřikl předstíraje leknutí. Strojená nakvašenost jeho prudkých kroků a jeho výkřiku: „Hned caballera rozvažte,“ účinkovala tak, že ohromení vojáci od svého zajatce přímo usko-

čili. Kapitán Mitchell, který tím byl náhle zbaven mohutné opory, se zapotácel, div neupadl. Sotillo ho vzal přátelsky pod paži, zavedl ho k židli a máchl rukou na celou místnost. „Všichni ven,“ poručil.

Když se octli o samotě, stál a hleděl naň nerozhodně a mlčky a čekal, až zase kapitán Mitchell nabude řeči.

Měl tady přímo v hrsti jednoho z těch, kdo se zúčastnili odstranění stříbra. Sotillo měl tak prchlivou povahu, že dostával palčivou chuť ztlouci ho; právě tak ho svrběly prsty tehdy dříve, když sjednával těžce s Anzanim půjčku, a byl by kramáře hned popadl pod krk. Kapitán Mitchell měl zase nadobro zmateny myšlenky náhlostí, nepředvídaností a vůbec nepochopitelností toho, co zažil. Nadto byl bez dechu.

„Mezi hrází a touhle místností mě třikrát srazili k zemi,“ vypravil ze sebe posléze. „Někdo mi to odpyká.“ Jistěže nejednou klopýtl a než mohl znovu vykročit, kus cesty ho vlekli po zemi. Jak se mu vracel dech, rozzuřil se zlostí. Vyskočil, všecek rudý, šedivé vlasy se mu ježily a oči mu pomstychtivě plály, a zatřepal prudce před zmateným Sotillem cípy své zničené kazajky. „Hle! Ti vaši zloději v uniformách mě dole oloupili o hodinky!“

Starý námořník se tvářil velmi výhrůžně. Sotillo poznal, že je odríznut od stolu, kde měl ležet šavli a pistoli.

„Žádám o vrácení a zadostiučinění,“ hartusil na něho Mitchell, všecek bez sebe. „A to od vás! Ano, od vás!“

Několik vteřin stál plukovník s nadobro zkamenělým výrazem; když pak kapitán Mitchell škubl rukou ke stolu, jako by chtěl popadnout pistoli, Sotillo leknutím zaječel, skočil ke dveřím, mžikem jimi vyrazil a zabouchl je za sebou. Samým překvapením se vztek kapitána Mitchella ztišil. Sotillo na odpočívadle za dveřmi hulákal a na dřevěných schodech se rozléhal dupot nohou.

„Odzbrojte ho! Svažte ho!“ bylo slyšet, jak pokřikuje plukovník.

Kapitán Mitchell měl právě jen kdy vrhnout jediný pohled na okna, která měla po třech kolmých železných prutech a byla, jak dobře věděl – asi dvacet stop od země, když se vtom rozlétly dokořán dveře a vrhli se na něho. Za neuvěřitelně krátkou dobu shledal, že je mnoho-

krát ovinut koženým řemenem a přivázán k židli s vysokým lenochem. Teprve potom si Sotillo, který se, zřejmě rozechvěn, opíral ve dveřích, troufl zase zpátky. Vojáci posbírali ze země pušky, které zahodili, když se popadli do křížku se zajatcem a vytrousili se po jednom z místnosti. Důstojníci se opírali dále o šavle a přihlíželi.

„Hodinky! hodinky!“ zuřil plukovník a vykračoval si sáhodlouhými kroky jako tygr v kleci. „Sem s hodinkami toho chlapa!“

Je pravda, než zavedli kapitána Mitchella před Sotilla, prohledali ho dole, nemá-li u sebe zbraně a přitom mu odňali hodinky a řetízek, ale na plukovníkův pokřik se s nimi zase rychle vytasili a desátník je přinesl opatrně v sepjatých dlaních nahoru. Sotillo po nich chňapl a komíhaje jimi v zaťaté pěsti, přistrčil mu je až před obličej.

„Tak co! Vy drzý Angličane! Vy si troufáte nadávat vojákům armády zlodějů! Tady vizte své hodinky.“

Zamával pěstí, jako by chtěl zajatce praštit po nose. Kapitán Mitchell, bezbranný jako nemluvně v peřince, hleděl starostlivě na zlatý chronometr za šedesát liber, který mu před lety věnoval pojišťovatelský výbor za to, že zachránil loď před úplným shořením. Také Sotillo si podle všeho všiml jejich vzácného vzhledu. Pojednou se odmlčel, pooděšel ke stolu a jal se je u svíček bedlivě prohlížet. Neviděl dosud něco tak jemného. Důstojníci se shlukli kolem něho a natahovali za jeho zády krk.

Hodinky ho tak upoutaly, že nakrátko zapomněl na svého vzácného zajatce. Lakota náruživých, přímočarých jižních plemen mívá do sebe vždycky něco dětinského, čeho se nedostává mlžnému idealismu severanů, kteří na nejmenší popud hned sní aspoň o dobytí země. Sotillo měl rád skvosty, zlaté cetky, šperky. Za chvíli se otočil a velitelsky pokynul důstojníkům, aby odstoupili. Položil hodinky na stůl, načež na ně ledabyly přetáhl klobouk.

„Ha!“ spustil a přistoupil až k židli. „Vy si troufáte nadávat mým chrabrým vojákům z esmeraldských pluků zlodějů. Vy si troufáte! To je mi nestydatost! Vždyť vy, cizáci, sem chodíte olupovat naši vlast o její bohatství. Nikdy nemáte dost. Neznáte ve své opovážlivosti mezí.“

Pohlédl k důstojníkům, mezi nimiž se ozvalo pochvalné zamručení. Starý major neodolal, aby neprohlásil:

„Si, mi colonel. Jsou to sami zrádci.“

„To ani nemluvím,“ pokračoval Sotillo, probodávaje strnulého a bezbranného Mitchella zlostným a nejistým pohledem, „nemluvím ani o tom, že jste se zrádně pokoušel zmocnit se mé pistole a zastřelit mě, zatímco já jsem vám prokazoval nezasloužené ohledy. Propásl jste hrdlo. Jediná naděje vám kyne od mé shovívavosti.“

Číhal na účinek svých slov, ale na obličeji kapitána Mitchella nebylo znát ani za mák strachu. V šedivých vlasech měl plno prachu a zaprášena byla též celá jeho bezbranná postava. Jako by nebyl nic slyšel, škubal obočím, aby se zbavil kousku slámy, který mu uvízl ve vlasech.

Sotillo vykročil jednou nohou a založil ruce. „Vy, Mitchelli,“ řekl s důrazem, „vy jste zloděj, a ne moji vojáci!“ Namířil naň ukazováčkem s dlouhým protáhlým nehtem. „Kde je stříbro ze santoméjských dolů? Ptám se vás, Mitchelli, kde je stříbro, které bylo uloženo zde na celnici? Odpovězte mi na to! Vy jste je ukradl. Vy jste spolupachatelem. Bylo ukradeno vládě. Oho! Myslíte si, že nevím, co říkám; ale já vyzraju na vaše cizácké spády. Zmizelo, to stříbro! Že ne! Zmizelo v jedné vaší lodici, vy bídáku! Jak jste se opovážil?“

Tentokrát dosáhl účinku. „Jak to může, pro všechno na světě, Sotillo vědět?“ napadlo Mitchella. Prozradil své překvapení trhnutím hlavy, kterou jedinou mohl pohybovat.

„Ha! Třesete se,“ zařval Sotillo. „Tot' spiknutí. Tot' zločin proti státu. Což jste nevěděl, že stříbro patří republice, dokud se nezapraví vládní pohledávky? Kde je? Kam jste je schoval, vy bídný zloději?“

Nad tou otázkou se zmalomyslněly Mitchell znovu vzpomatoval. Ať už se Sotillo bůhvíjak záhadně dozvěděl o lehčáku, přece jej nepolapil. Tolik bylo jasné. V hloubi uraženého srdce si Mitchell umínil, že děj se co děj, ani slovem necekne, dokud bude tak potupně svázán, ale touže dopomoci stříbru pryč, upustil od tohoto odhodlání. Usilovně přemýšlel. Postřehl u Sotilla jakousi nejistotu a nerozhodnost.

„Ten chlap,“ řekl si u sebe, „si není jist tím, co říká.“ Při vši nabubřelosti v společenském obcování uměl se kapitán Mitchell rázně a pohotově vypořádávati se skutečným životem. Jakmile v sobě přemohl nevoli nad tím hnusným zacházením, byl dosti klidný a chladnokrevný. Nesmírné opovržení k Sotillovi mu vrátilo rovnováhu a tak řekl tajemně: „Teď už je zatím bezpochyby dobře ukryto.“

Sotillo měl také kdy uklidnit se. „Muy bien, Mitchelli,“ řekl chladně a výhrůžně. „Můžete se však vytasit s vládní potvrzenkou na zaplacený dolovací desátek a celní svolení k nalodění, co? Ne. Bylo tedy stříbro odstraněno nezákonně a nebude-li tady do pěti dnů, viník si to odnese.“ Naporučil, aby zajatci sňali pouta a zamkli ho do jedné menší místnosti dole. Procházel se zasmušile a mlčky po pokoji, až se kapitán, jehož drželo za každou ruku několik mužů, postavil na nohy, otřepal a zadupal nohama.

„Jak se vám líbilo, když jste byl svázán?“ otázal se ho posměšně.

„Tohle je naprosto neslýchané, hnusné zneužití moci,“ prohlásil nahlas kapitán Mitchell. „A ať už zamýšlíte cokoliv, nic tím nezískáte, to vám slibuji.“

Vysoký, zsinálý plukovník s kučerami a vousy černými jako uhel se skorem skrčil, když pohlédl do očí malému, zavalitému, brunátnému zajatci s rozčuchanými šedinami.

„Uvidíme. Poznáte trochu lépe mou moc, až vás venku na slunci přiváží po celý den k patalonu.“ Vzpřímil se a pokynul, aby kapitána Mitchella odvedli.

„A co mé hodinky?“ vykřikl kapitán Mitchell a opřel se mužům, kteří ho táhli ke dveřím.

Sotillo se obrátil k důstojníkům. „No ne! Slyšte, caballeros, tohohle picara,“ promluvil se strojeným opovržením a hned mu odpověděl sbor uštěpačného smíchu. „Žádá své hodinky!“ ... Přiběhl znovu ke kapitánu Mitchellovi, neboť měl velkou chuť zchladit si na tom Angličanovi žáhu a notně ho ztlouci a ztýrat. „Hodinky chcete! Jste válečným zajatcem, Mitchelli! Válečným zajatcem! Jste bez práva a bez majetku! Caramba! I dech ve vašich prsou patří mně. Pamatujte si to!“

„Povídali...,“ řekl kapitán Mitchell a potlačil v sobě nelibý pocit.

Dole pod nimi ve velké síni s hliněnou podlahou, kde v koutě bílí mravenci nanесли vysokou kupu, podpálili si vojáci ohníček z rozlámaných židlí a stolů hned u klenuté brány, kterou doléhal od břehu slabý šum přístavního vodstva. Když vedli kapitána Mitchella dolů po schodech, minul je důstojník, který běžel oznámit Sotillovi polapení dalších zajatců. V rozlehlé ponuré prostore se vznášel kouř a praskal oheň a jako v mlze rozeznal kapitán Mitchell hlavy tří vysokých zajatců, obklopených malými vojáky s nasazenými bodly – byl to lékař, vrchní inženýr a starý Viola s šedivou lví hřívou, který stál odvrácen od ostatních s bradou na prsou a se složenýma rukama. Mitchellův úžas neznal mezí. Vykřikl; také lékař a vrchní inženýr naň zavolali. Hnali ho však dále napříč přes klenutou síň. Hlavou mu vířilo plno myšlenek, neblahých předtuch a varovných náznaků.

„On vás opravdu zadržel?“ křikl vrchní inženýr, jemuž se od ohně zableskl monokl.

Nějaký důstojník křičel důtklivě shora se schodů: „Přived'te je nahoru všechny tři.“

V lomozu hlasů a řinkotu zbraní zanikal hlas kapitána Mitchella: „Pane Bože! ten chlap mi ukradl hodinky.“

Na schodech vrchní inženýr už dlouho odolával nutkání zařvat: „Cože? Co jste říkal?“

„Můj chronometr!“ zařval ze všech sil kapitán Mitchell právě ve chvíli, kdy ho po hlavě vstrčili malými dveřmi do jakési kobky, nadobro tmavé a tak úzké, že narazil na protější zed'. Dveře se za ním vzápětí přibouchly. Věděl, kam ho dali. Byla to pancéřová komora celnice, odkud teprve před několika hodinami odstranili stříbro. Byla úzká téměř jako chodba a na konci měla důkladně zamřížovaný otvor. Kapitán Mitchell udělal několik vrávoravých kroků, načež se posadil a opřel zády o zed'. Jediný záblesk světla nerušil kapitána Mitchella z přemítání. Přemýšlel pevně, ač nijak pronikavě. Netrudil se. Starý námořník byl při všech svých nedostacích a pošetilostech už svým založením neschopen mít delší dobu strach o svou bezpečnost. Nebylo to ani tak

z neohroženosti, jako spíše z nedostatku jisté obraznosti – právě oné, jejíž přebujelost způsobila seňoru Hirschovi tolik trýzně; oné obraznosti, která všechny ty starostlivé obavy, v nichž tkví vědomí člověkovu života, doplňuje ještě slepou hrůzu před tělesnou mukou a smrtí, chápající jen a jen tělesně. Kapitán Mitchell nebyl na neštěstí nikterak bystrý. Výrazné, osvěcující podrobnosti výrazu, činu, posunku mu na-prosto unikaly. Byl si tak honosivě a prostoduše vědom vlastního života, že život jiných ani nepozoroval. Nevěřil například, že by se ho byl Sotillo doopravdy bál, a to jen proto, že mu ani na mysl nepřišlo po někom střílet, leda v nejnutnější sebeobraně. Vždyť přece není žádný vražedník, říkal si zcela vážně. Nač ho tedy tak zpozdíle a urážlivě obviňuje? tázal se sám sebe. Ale myšlenky mu vířily především kolem té úžasné a nezodpověděné otázky: Jak se jen, u všech všudy, ten chlap dozvěděl o tom, že se stříbro odvezlo v lehčáku? Zřejmě lehčák nepolapil a také ho nemohl polapit! K tomuto soudu svedla kapitána Mitchella domněnka, získaná pozorováním počasí, když ponocoval na přístavní hrázi. Myslel si, že foukal tu noc v zálivu větší vítr než jindy; a zatím tomu bylo naopak.

„Můj ty zázraku, jak to jen ten chlap vyčenichal?“ zněla první otázka, kterou pronesl, sotvaže ho třísknutí, chřestot a záblesk ze dveří (které se však zase zavřely, ještě než mohl pozdvihnout hlavu) poučily, že má druhá v zajetí. Hlas doktora Monyghama přestal tlumeně klnout anglicky a španělsky.

„To jste vy, Mitchell?“ dal mu nevrlo odpověď. „Praštil jsem se o tu zatrolenou zed' do čela takovou silou, že by stačila porazit vola. Kde jste?“

Kapitán Mitchell, který si už zvykl na tmu, rozeznal lékaře, jak napřahuje slepě ruce.

„Sedím tady na zemi. Neupadněte přes mé nohy,“ oznamoval vznešeným tónem hlas kapitána Mitchella. Na snažné prosby, aby se neprocházel potmě, snesl se lékař též k zemi. Oba Sotillovi vězňové zapředli spolu důvěrný hovor, dotýkající se téměř hlavami.

„Ano,“ vyprávěl tiše lékař kapitánu Mitchellovi, který planul zvědavostí, „nachytali nás u starého Violy. Jak se zdá, jedna jejich hlídka pod vedením důstojníka pronikla až k městské bráně. Měla rozkaz nevcházet do města, ale přivést kdejakou živou duši, kterou jen na pláni najdou. Hovořili jsme tam a nechali si dveře otevřeny, a tak nejspíše zahlédli záblesk našeho světla. Přibližovali se k nám asi notnou dobu. Inženýr ulehл ve výklenku u krbu na lavici a já jsem se šel podívat nahoru. Už jsem odtamtud dlouho nic nezaslechl. Jakmile mě starý Viola uviděl přicházet, pozdvihl ruku, abych byl zticha. Vkradl jsem se po špičkách dovnitř. Hrome, žena mu ulehla a usnula. Opravdu si ta ženská zdřímla! ‚Señore doktore,‘ zašeptal mi, ‚vypadá to, jako by jí polevovalo/ ‚Ano,‘ řekl jsem všechen překvapen: ‚Máte skvělou ženu, Giorgio/ Právě v tom padl v kuchyni výstřel, po němž jsme uskočili a skrčili se, jako by uhodil hrom. Jak se zdá, hlouček vojáků se přikradl nepozorovaně až k domu a jeden z nich se doplazil až ke dveřím. Nakoukl dovnitř, zdálo se mu, že tam nikoho není, a tak s puškou pohotovou k výstřelu klidně vešel. Vrchní inženýr mi říkal, že zrovna na chvíli zamhouřil oči. Když je zase otevřel, spatřil toho člověka už vprostřed pokoje, jak slídí očima po tmavých koutech. Vrchní inženýr se tak polekal, že bez rozmyslu vyskočil ze svého výklenku až před krb. Voják, který se polekal neméně, namíří pušku, stiskne kohoutek, ohluší tím a připálí inženýra, ale v tom rozčilení ho netrefí. A hle, co se stane! Jakmile se rozlehl výstřel, spící se posadila jako vymrštěna perem a vykřikla: ‚Děti, Gian Battisto! Zachraň děti!‘ Pořád mi to zní v uších. Byl to nejryzejší výkřik žalu, jaký jsem kdy slyšel. Stál jsem jako omráčen, ale starý manžel se rozběhl k posteli s rozpráženými rukama. Křečovitě se jich uchopila! Viděl jsem, jak se jí obracejí oči v sloup. Staroch ji složil na polštáře a pak se po mně ohlédl. Byla mrtva! Netrvalo to ani pět minut; potom jsem seběhl dolů podívat se, co se děje. Pomýšlet na odpor nemělo smyslu. U důstojníka jsme oba dva svými řečmi nic nepořídili. Nabídl jsem se tedy, že půjdu s několika vojáky nahoru přivést starého Violu. Seděl v patách postele, hleděl do obličeje své ženy a zdá se, že neslyšel, co říkám; když jsem jí však přetáhl pokrývku přes hlavu,

povstal a šel klidně a zadumaně za námi dolů. Odvedli nás v řadě po silnici; nezavřeli dveře a svíci nechali svítit. Vrchní inženýr kráčel mlčky vpřed, ale já jsem se několikrát po tom světýlku ohlédl. Když jsme ušli kus cesty, Garibaldino, který šel vedle mne, najednou řekl: „Pohřbil jsem už na bojištích na této pevnině mnoho mužů. Kněží mluví o posvěcené půdě! Třesky plesky! Celá země, kterou Bůh stvořil, je posvátná; ale nejposvátnější je moře, které nezná ani králů, ani kněží, ani tyranů. Chtěl bych ji, doktore, pochovat do moře. Bez maškarád, svíček, kadidla, svěcené vody, nad níž mumlají kněží. Duch svobody se vznáší nad vodami...“ Úžasný stařec. Říkal to polohlasitě, jako by mluvil sám se sebou.“

„Ano, ano,“ přerušil ho nedočkavě kapitán Mitchell. „Chudák stařík! Nemáte však tušení, jak se to ten lotr Sotillo dozvěděl? Snad se nezmocnil některého z našich cargadorů, kteří pomáhali u vagonu, či přece? Ne, to není možné! Byli to vybraní lidé, které máme na lodicích už pět let, sám jsem jim zvláště za tu práci zaplatil a nařídil jim, aby se aspoň na čtyřiaadvacet hodin klidili odtud. Na vlastní oči jsem je viděl táhnout s Italy do železničních dílen. Vrchní inženýr slíbil, že je bude živit tak dlouho, pokud tam budou chtít zůstat.“

„Inu,“ promluvil zvolna lékař, „řeknu vám, že se můžete navždy rozloučit se svým nejlepším lehčákem a s capatazem cargadorů.“

Na ta slova se kapitán Mitchell všecek rozrušen hřmotně vztyčil. Lékař mu nedopřál času k výkřiku a stručně vylíčil, jakou úlohu sehrál v noci Hirsch.

Kapitán Mitchell byl zdrcen. „Utopil se!“ Vytřeštil zmateně a zděšeně oči. „Utopil se!“ Pak se odmlčel a na oko poslouchal, ale zpráva o té pohromě ho tak zaujala, že nemohl pozorně sledovat lékařovo vyprávění.

Lékař se totiž tvářil, jako by naprosto o ničem nevěděl, až musel dát nakonec Sotillo přivést Hirsche a nechat ho opakovat celý příběh, který z něho znovu velmi těžce vymáčkli, neboť co chvíle propukal v nářky. Posléze Hirsche, více mrtvého než živého, odvedli a zavřeli do jedné hořejší místnosti, aby byl po ruce. Lékař, který vystupoval stále jako člověk, nepřipouštěný do užších porad správy santoméjských dolů,

prohodil, že ten příběh zní neuvěřitelně. Řekl, že o počínání Evropanů nemůže arci nic říci, poněvadž se věnoval jen a jen ošetřování raněných a též péči o dona José Avellana. Podařilo se mu nasadit tak nestranně lhostejný tón, že se dal Sotillo nadobro ošálit. Až potud bylo zachováno zdání normálního výslechu; jeden důstojník seděl u stolu a zapisoval otázky i odpovědi, ostatní se povalovali po pokoji a pozorně poslouchali, bafající z doutníků a upírajíce pohled na lékaře. V tu chvíli je však Sotillo všechny vykázal ven.

3

Sotva se octli o samotě, plukovník změnil své příkré chování. Povstal a přistoupil k lékaři. Oči mu plály lakotou a dychtivostí; mluvil důvěrně: „Snad bylo stříbro opravdu složeno na lehčák, ale že by bylo odvezeno na moře, to si přece nelze myslet.“ Lékař číhal na každé slovo, lehce pokyvoval a se zřejmým požitkem kouřil doutník, který mu Sotillo na důkaz přátelských úmyslů nabídl. Sveden tím, jak se lékař chladně odvracel od ostatních Evropanů, tápal Sotillo od dohadu k dohadu, až nakonec nadhodil, že podle jeho mínění to všechno Charles Gould schválně nastrojil tak, aby se toho nesmírného pokladu zmocnil sám. Lékař, který bedlivě a chladnokrevně sledoval každé slovo, zabručel: „To je mu velmi podobné.“

Tu se vydral kapitánu Mitchellovi samým úžasem, rozjařeností i pohoršením výkřik: „To jste řekl o Charlesi Gouldovi!“ Z jeho tónu zaznívala nechuť a trochu i nedůvěra, neboť jako jiným Evropanům i jemu byla lékařova osobnost poněkud podezřelá.

„U všech všudy, pročpak jste to tomu ničemnému zloději hodinek říkal?“ tázal se. „Nač takovouhle mrzkou lež? Ten zpropadený kapsář vám třeba uvěřil.“

Zafuněl. Chvilí lékař ve tmě mlčel.

„Ano, to jsem řekl,“ pronesl posléze tónem, z něhož by byl třetí člověk jasně poznal, že nemlčel proto, že by se byl zdráhal odpovědět, nýbrž proto, že přemýšlel. Kapitána Mitchella napadlo, že jakživ neslyšel něco tak neomaleně drzého.

„No, no!“ zabručel pro sebe, ale neodhodlal se dát průchod svým myšlenkám. Smetly je myšlenky jiné, plné úžasu a lítosti. Krušil ho tísnivý pocit nezdaru: ztráta stříbra, Nostromova smrt, která opravdu zjitřila jeho cit, neboť k svému capatazu přilnul tak, jak lidé lnou z pohodlnosti a skorem neuvědomělé vděčnosti ke svým podřízeným. A když si pomyslel, že utonul i Decoud, byl jeho cit tím žalostným skolem téměř zdrcen.

Jaká to těžká rána pro tu nebohous dívku! Kapitán Mitchell nepatřil k mrzoutským starým mládencům; měl naopak rád, když se mladíci dvořili dívkám. Zdálo se mu, že je to přirozené a správné. Zejména správné. U námořníků je to už něco jiného; pro ně, tvrdil, se sňatek nehodí, mají se ho však zřící z mravních ohledů, neboť, vykládal dále, život na lodi se ani v nejlepšíh případě pro ženu nehodí, a když ji člověk zanechá na pevnině, předně to není slušné a za druhé, buď tím žena trpí, nebo je jí to jedno, což je v každém případě chyba. Ani dobře nevěděl, co ho rozrušuje více, zda obrovská hmotná ztráta Charlese Goulda, či smrt Nostromova, která byla zase těžkou ztrátou pro něho, nebo pomyslení na to, že ta krásná a vzdělaná dívka je uvržena do smutku.

„Ano,“ spustil lékař, který o tom zřejmě dále uvažoval, „beze všeho mi uvěřil. Už se mi zdálo, že mě sevře do náručí. Si, si,“ řekl, „napíše tomu svému společníkovi, tomu bohatému Američanovi ze San Francisca, že je všechno fuč. Proč by ne? Je ho tolik, že se o ně může ještě s mnoha rozdělit.“

„Ale vždyť je to úplná pitomost –“ zvolal kapitán Mitchell.

Lékař podotkl, že Sotillo je také pitomec a jeho pitomost je tak důkladná, že ho nadobro svede na falešnou stopu. Ukázal mu jen kousek cesty.

„Prohodil jsem,“ řekl lékař, „jen tak mimochodem, že se poklad obyčejně zakopává do země a nepouští na širé moře. Na ta slova se Sotillo plácl do čela. ‚Por Dios, ano,‘ řekl, ‚než vypluli, jistě jej zde někde na březích přístavu zakopali‘.“

„Hrom a peklo!“ zamručel kapitán Mitchell. „To bych si ani nebyl myslel, že bude někdo takový osel –“ Odmlčel se a pak smutně pokračoval: „Ale nač to všechno? Bývala by to byla chytrá lež, kdyby byl lehčák dosud na vodě. Snad by se jí byl dal ten nepochopitelný pitomec odvrátit od toho, aby neposlal parník křižovat do zálivu. To nebezpečí mě neskonale trápi.“ Kapitán Mitchell hluboce vzdychl.

„Měl jsem něco za lubem,“ promluvil zvolna lékař.

„Tak?“ zabručel kapitán Mitchell. „To je štěstí, jinak bych si byl myslel, že si z něho tropíte šašky jen tak pro švandu. Tohle jste snad měl za lubem. Inu, řeknu vám, že já sám bych se k něčemu takovému nesnížil. Příčí se to mému vkusu. Ne, ne. Neočerňoval bych ze žertu přítele, ani kdybych tím měl ošálit největšího lumpa na světě.“

Kdyby nebýval byl kapitán Mitchell sklíčen neblahými zprávami, byl by se jeho odpor k doktoru Monyghamovi projevil ještě výrazněji; pomyslel si však, že teď je už opravdu jedno, co ten chlap, kterého nikdy neměl rád, řekne nebo udělá.

„To bych rád věděl,“ zavrčel, „proč nás zavřeli spolu a proč vůbec Sotillo zavřel vás, když jste si, jak se zdá, tam nahoře hráli do noty?“

„Ano, to bych také rád věděl,“ odpověděl zamračeně lékař.

Kapitán Mitchell byl tak zkormoucen, že by býval byl v tu chvíli raději docela o samotě než v nejlepší společnosti. Ale každá jiná společnost by mu bývala byla milejší než lékař, na něhož vždycky hleděl úkosem jako na trosečníka, arci velmi chytrého, který se poněkud vzchopil ze svého úpadku. V tom přesvědčení se ho otázel:

„A copak udělal ten lotr s těma dvěma?“

„Vrchního inženýra by byl stejně pustil,“ řekl lékař. „Nerad by se zapletl do sporu se železnicí. Aspoň zatím ne. Myslím, kapitáne Mitchelli, že nechápete, v jakém je vlastně Sotillo postavení –“

„Proč bych si tím také lámal hlavu?“ vybafl kapitán Mitchell.

„To jistě,“ přitakal lékař stále s týmž pochmurným klidem, „proč byste to dělal? I kdybyste o něčem přemýšlel sebe urputněji, jedinému človíčku na světě byste tím neprospěl.“

„To ne,“ řekl prostoduše kapitán Mitchell, zřejmě stísněn. „Když je člověk zavřen v zpropadené tmavé díře, neprospěje tuze nikomu.“

„Starého Violu,“ pokračoval lékař, jako by to byl přeslechl, „toho Sotillo propustil z téhož důvodu, jako propustí hnedle vás.“

„Jak? Cože?“ vykřikl kapitán Mitchell a vypouklil oči ve tmě jako sova. „Co mám já se starým Violou společného? To spíše proto, že ten staroch nemá hodinky ani řetízek, který by mu ten kapsář ukradl. A já vám řeknu, doktore Monyghame,“ mluvil a rozvztekl se, „zbavit se mne,

půjde mu hůře, než si myslí. Říkám vám, že si ještě spálí prsty. Předně bez hodinek nepůjdu a jinak – to ještě uvidíme. Tak si myslím, že vám to ani tolik nevadí, když jste zavřen. Ale Joe Mitchell je, pane, jinačí. Nedám se jen tak beze všeho urážet a olupovat. Já jsem, pane, úřední osobnost.“

V tom si kapitán Mitchell povšiml, že na otvoru prosvítají železné pruty černé mřížoví na šedém obdélníku. S rozbřeskem dne jako by kapitánu Mitchellovi zamklo ústa pomyšlení, že teď už po všechny časy bude připraven o neocenitelné služby svého capataze. Opřel se o zeď a ruce založil na prsou; lékař měřil svým belhavým krokem celou kobku, jako by se na zchromlých nohou potácel. Na druhém konci proti mřížoví po každé úplně mizel ve tmě. Bylo jen slabě slyšet, jak se pajdavě štrachá. V tom neustálém lopotném přecházení bylo kus zá-
dumčivě netečnosti. Když se náhle rozlétly dveře žaláře a někdo zařval jeho jméno, nedal na sobě znát překvapení. Prudce se v chůzi otočil a rázem vyšel, jako by zvlášť záleželo na jeho rychlosti; kapitán Mitchell však zůstal chvíli stát opřen zády o zeď, nemoha ve své zatrpklosti rozhodnouti, nemá-li se raději bránit tím, že se ani nehne. Měl skoro chuť dát se vynést, ale když důstojník ve dveřích třikrát nebo čtyřikrát rozdurděně a užasle vykřikl jeho jméno, milostivě vyšel ven.

Sotillo už změnil chování. Váhal poněkud v nenucené zdvořilosti, jako by si nebyl jist, je-li za takových okolností zdvořilost na místě. Než promluvil blahosklonně z rozložitého křesla za stolem, zahleděl se pozorně na kapitána Mitchella.

„Rozhodl jsem se, señore Mitchelli, že vás nebudu držet ve vazbě. Mám shovívavou povahu. Připouštím polehčující okolnosti. Vezměte si z toho však poučení.“

Podivné sulacké svítání, které jako by se rozbřeskovalo až na západě a pak se zase vkrádalo do stínu hor, mísilo se s narudlou září svíček. Kapitán Mitchell na důkaz opovržení a lhostejnosti těkal pohledem po celém pokoji a zahleděl se ostře na lékaře, který dřepěl na jednom okně a klopil zrak netečně a zamyšleně nebo snad zahanbeně.

Sotillo, zabořený v rozložitém křesle, prohodil: „Byl bych si myslel, že vám caballerovské smýšlení vnukne patřičnou odpověď.“

Čekal na ni, ale když kapitán Mitchell spíše z nesmírného odporu než schválně nehlesl ani slovem, Sotillo pořád váhal a pokukoval po lékaři, který naň pohlédl a pokynul hlavou, načež mluvil Sotillo dále poněkud upjatě:

„Zde jsou, señore Mitchelli, vaše hodinky. Vizte, jak ukvapeně a nespravedlivě jste odsuzoval mé vlastenecké vojíny.“

Rozvaliv se v křesle, vytáhl ruku nad stůl a odstrčil hodinky. Kapitán Mitchell k nim s netajenou horlivostí přistoupil, dal si je k uchu a pak je klidně zastrčil do kapsy.

Sotillo jako by v sobě přemáhal nesmírný odpor. Znovu hodil okem po lékaři, který naň upřeně zíral, nehýbaje ani brvou.

Když se kapitán Mitchell bez jediného pokynutí nebo pohledu sbíral k odchodu, honem mu řekl:

„Můžete jít a počkat dole na señora doktora, kterého také propustím. Na vás, cizincích, mi pranic nezáleží.“

Zasmál se nucené a skřípavě a kapitán Mitchell se naň po první poněkud se zájmem zahleděl.

„Vašimi přestupky se bude později zabývati soud,“ drmolil dále Sotillo. „Co mne se týče, můžete si žít volně, bez dozoru i bez povšimnutí. Slyšíte, señore Mitchelli? Můžete si jít po svých. Nestojíte mi za řeč. Mé pozornosti si vyžadují věci svrchovaně důležité.“

Kapitán Mitchell už by se byl dal málem vydráždit k odpovědi. Přičinilo se mu, že je propouštěn urážlivě; ale doléhala naň těžce nevyspalost, dlouho trvající úzkosti, trpké zklamání nad tím, jak neblaze se skončilo zachraňování stříbra. Jen tak tak, že nedal znát, jakou má starost, nikoliv snad o sebe, nýbrž vůbec o celou věc. Měl zřetelný pocit, že se něco potají kuje. Když odcházel, nevšímal si okázale lékaře.

„Hovado!“ řekl Sotillo, když se zavřely dveře.

Dr. Monygham sklouzl z okenního prkna, vrazil ruce do kapes dlouhého, šedého, zaprášeného kabátu, který měl na sobě, a postoupil o několik kroků do pokoje.

Také Sotillo povstal, zastoupil mu cestu a měřil ho od hlavy až k patě.

„Vaši krajané vám tedy tuze nedůvěřují, señore doktore. Nemají vás rádi, co? Rád bych věděl, proč?“

Lékař zdvihl hlavu a odpověděl mu dlouhým neživým pohledem a těmito slovy: „Snad proto, že žiji v Costaguaně už příliš dlouho.“

Sotillovi zablýskly pod černým knírem bílé zuby.

„Aha! Ale sebe máte rád,“ řekl chlácholivě.

„Když je ponecháte na pokoji,“ řekl lékař, upřev znovu na Sotillov hezký obličej neživý pohled, „sami se brzy zradí. Smím se zatím pokusit přimět k řeči dona Carlose?“

„Oh! señore doktore,“ řekl Sotillo a pokýval hlavou, „vy jste chápavý člověk. My dva jsme stvořeni k tomu, abychom si rozuměli.“ Odvrátil se. Nevydržel už onen bezvýrazný a strnulý pohled, v němž byla jakási neproniknutelná prázdnota jako černá hlubina propasti.

I člověk zcela prostý mravního smyslu má zděděnou schopnost odhadnout jasně darebáctví. Sotillo napadlo, že Dr. Monygham, který se tolik liší od ostatních Evropanů, je ochoten zaprodat své krajany a svého zaměstnavatele, Charlese Gouldea, za podíl na santoméjských dolech. Sotillo jím proto neopovrhoval. Plukovníkův nedostatek mravního smyslu byl čirý a prostinký. Hraničil s omezeností, mravní omezeností. Cokoliv sloužilo jeho cílům, nemohlo se mu jevit doopravdy špatným. A přece opovrhoval doktorem Monyghamem tak nesmírně, že ho to až blažilo. Opovrhoval jím z celého srdce, protože vůbec neměl v úmyslu poskytnout lékaři nějakou odplatu. Opovrhoval jím nikoliv jako člověkem věrolomným a bezectným, nýbrž jako hlupákem. Dr. Monygham prohlédl Sotillovu povahu a tím ho nadobro zmátl. Tak se stalo, že Sotillo pokládal lékaře za hlupáka.

Od příchodu do Sulaca se plukovníkovy záměry poněkud pozměnily.

Netoužil už po politické kariéře ve správní službě Montérově. Měl vždycky pochybnosti o tom, je-li s ní radno počítat. Co se od vrchního inženýra dověděl, že se za svítání podle všeho srazí s Pedrem Montérem, jeho obavy v té věci značně vzrostly. Generálův bratr partyzán –

jemuž lid říkal Pedrito – měl svou pověst. Nebylo s ním radno jednat. Sotillo měl původně mlhavý úmysl zmocnit se nejen pokladu, nýbrž i samého města a pak pohodlně vyjednávat. Ale vzhledem k tomu, co se dozvěděl od vrchního inženýra (který mu nezabalené objasnil celou situaci), místo srdnatosti, kterou se nikdy zvláště nevyznamenával, nastoupila u něho ostražitá rozvaha.

„Přes hory přešla už armáda – armáda pod vedením Pedritovým,“ opakoval, nemoha ani zastřít zděšení. „Kdybych tu zprávu nedostal od člověka vašeho postavení, vůbec bych jí nevěřil. Úžasné!“

„Ozbrojený oddíl,“ opravil ho naslédle inženýr.

Dosáhl svého cíle. Šlo mu o to, zachránit ještě na několik hodin Sulaco od vojenské okupace, aby mohli opustit město všichni ti, kdo byli štváni strachem. Ve všeobecném zděšení některé rodiny nepozbyly zcela naděje a uprchly na silnici k Los Hatos, uvolněnou odchodem ozbrojené luzy, vedené seňory Fuentesem a Gamachem, do Rinconu uvítat nadšeně Pedra Montéra. Byl to kvapný a krkolomný úprk; Hernandez, který měl svou tlupou obsazen les kolem Los Hatos, přijímal prý uprchlíky k sobě. Vrchní inženýr dobře věděl, že hodně jeho známých pomýšlí tam také utéci.

Úsilí pátera Corbelána ve věci onoho přenábožného lupiče nebylo tak zcela bez užitku. Politický náčelník sulacký vyhověl v poslední chvíli naléhavým prosbám kněžovým a podepsal listinu, v níž byl Hernandez jmenován zatímním generálem a úředně vyzván, aby v této hodnosti udržoval v městě pořádek. Politickému náčelníkovi bylo arci v té beznadějně situaci jedno, co podpisuje. Byla to poslední úřední listina, kterou podepsal, než odešel z intendencie a uchýlil se do kanceláře Oceánské paroplavební společnosti. Ale i kdyby byl chtěl tou listinou něčeho dosáhnout, bylo už pozdě. Pozdvižení, jehož se obával i nadál, propuklo ani ne za hodinu potom, co od něho odešel páter Corbelán. Páter Corbelán, který si smluvil s Nostromem schůzku v dominikánském klášteře, v jehož jedné cele bydlel, se tam už vůbec nedostal. Z intendencie zašel rovnou k Avellanovým říci o tom svému švagru a ačkoliv se tam zdržel pouhé půl hodiny, zůstal odříznut od svého

mnišského příbytku. Nostromo tam chvíli čekal a pozoroval neklidně, jak se na ulicích rozmáhá lomož, načež se prodral do redakce Porveniru, kde setrval až do svítání, jak se už o tom Decoud zmínil v dopise sestře. A tak capataz neodjel do Ioshatoského lesa a nezanesl Hernandezovi dekret, nýbrž zůstal ve městě, kde zachránil prezidentu diktátorovi život, potlačoval vzbouření luzy a nakonec odplul se stříbrem z dolů.

Zato páter Corbelán, který uprchl k Hernandezovi, měl v kapse tu listinu, poslední úřední akt, kterým ribierovská strana ohánějící se hesly poctivosti, míru a pokroku, svým pamětihodným posledním úředním výkonem povýšila lupiče na generála. Ani kněz, ani lupič podle všeho nepostřehli, jaká je v tom ironie. Páter Corbelán asi sehnal posly do města, neboť záhy zrána druhého dne nepokojů trousily se pověsti, že na silnici do Los Hatos je Hernandez a ochotně přijme každého, kdo se bude chtít svěřit jeho ochraně. Ve městě se objevil prapodivný starší, neohrožený jezdec; jel zvolna a zpytavě prohlížel průčelí domů, jako by dosud nebyl viděl tak vysoká stavení. Před katedrálou slezl z koně, poklekl, uzdu si zavěsil na paži, klobouk položil před sebe na zemi, sklonil hlavu a chvíli se křížoval a bil v prsa. Pak vsedl opět na koně, rozhlédl se nebojácně, ač ne nevlídně po hloučku lidí, kteří ho při té veřejné pobožnosti obklopili, a zeptal se na avellanovskou casu. V odpověď se napřáhlo nějakých dvacet rukou, které mu ukázaly prstem na Calle de la Constitucion.

Jezdec jel dále a na rohu jen letmo ze zvědavosti hodil okem vzhůru po oknech Amarillského klubu. Chvillemi zahulákal v prázdné ulici hromovým hlasem: „Kde je avellanovská casa?“ až se dočkal odpovědi od polekaného vrátného a zmizel v průjezdě. Dopis, který přinášel od pátera Corbelána, byl napsán tužkou u Hernandezova táborového ohně a určen donu José Avellanovi, o jehož povážlivém stavu neměl kněz tušení. Přečetla jej Antonia a poradivši se s Charlesem Gouldem, poslala jej pro informaci pánům, kteří hájili Amarillský klub. Sama se už rozhodla; odebere se ke strýci; svěří poslední dny – nebo snad poslední hodiny – života otcova ochraně lupiče, který je vtěleným protestem proti neodpovědné samovládě všech stran bez rozdílu, proti mravnímu

temnu vlasti. Lepší bylo šero loshatoského lesa; strastiplný život v družině lupičů nebyl zdaleka tak potupný. Antonia uvítala z té duše strýcův vzdorný boj proti osudu. Vždyť se opíral o muže, jehož milovala.

Ve své zprávě zaručoval se generální vikář hlavou za Hernandezovu věrnost. Pokud jde o jeho moc, poukázal na to, že po tolik let zůstal nepřemožen. V tom dopise se po prvé veřejně operovalo Decoudovou myšlenkou západního státu (jehož rozkvět i spořádanost jsou teď všeobecně známy). Bývalý lupič a poslední ribierovský generál Hernandez, si troufal udržet pruh země mezi lesem loshatoským a pobřežním horským pásmem, dokud nepřivede zanícený vlastenec don Martin Decoud generála Barria zpátky do Sulaca k znovudobytí města.

„Samo nebe tomu chce. Prozřetelnost je při nás,“ psal páter Corbelán; zkoumat nebo vyvracet jeho tvrzení, na to nebylo kdy; debata, která se rozpoutala v Amarillském klubu po přečtení toho dopisu, byla sice vášnivá, ale neměla dlouhého trvání. Ve všeobecném zmatku nad katastrofou někteří se té myšlenky chopili s radostným ustrnutím jako nově objevené, oslňující naděje. Jiné zase vábila čaka, že se jejich ženy a děti mohou ihned octnout v bezpečí. Většinou se jí chápali, jako se chytá tonoucí stébla. Páter Corbelán jim mimo nadání nabízel útočiště před Pedritem Monterem a jeho llanery, spojeným se señorem Fuentesem a Gamachem a jejich ozbrojenou chátrou.

Celý podvečer trvala v rozlehlých místnostech Amarillského klubu vzrušená debata. I členové, rozestavení v oknech s puškami a karabinami a hlídající konec ulice, kdyby snad znovu vzplála bojechtivost lidu, vykřikovali přes rameno své názory i námitky. Za soumraku vyzyval don Juste Lopez caballery stejného smýšlení jako on, aby šli za ním; uchýlil se na chodbu a tam u stolku osvětleného dvěma svícmi, skládal adresu nebo spíše slavnostní prohlášení, které měla předložit Pedritovi Montérovi deputace poslanců, kteří se rozhodli zůstat ve městě. Don Juste Lopez hodlal uprosit Pedrita, aby zachoval aspoň zdání parlamentního zřízení. Seděl před nepopsaným listem s husím brkem v ruce, odevšak obtěžován a otáčel se napravo i nalevo a se slavnostním důrazem opakoval:

„Caballerové, chvilku ticho! Chvilku ticho! Musíme dát jasně najevo, že se loyálně skláníme před hotovým stavem.“

Fráze, kterou pronesl, jako by mu působila smutné potěšení. Hlasy, vířící kolem něho, slábly a sípaly. Pokaždé, když náhle nastalo ticho, vzrušením zpitvořené obličej strnuly v hluboké sklíčenosti.

Zatím se už započal odchod z města. Přes plazu rachotily s kymácením bryčky, naložené ženami a dětmi a vedle bryček ujížděli nebo šli pěšky mužští; za nimi jely hloučky na mezcích a na koních; chudřasi odcházeli pěšky, muži i ženy nesli rance, v náručí tiskli nemluvňata, vedli za ruku starce a stařeny, vlekli za sebou odrostlejší děti. Když Charles Gould po rozchodu s lékařem a vrchním inženýrem ve Violově case vešel přístavní branou do města, všichni, kdo chtěli opravdu odejít, už odešli a ostatní se zabarikádovali v domech. V celé tmavé ulici jen na jednom místě probleskovala světla a míhaly se postavy. Señor administrador rozeznal, že to čeká u vrat Avellanova domu kočár jeho ženy. Dojel téměř nepozorovaně až k němu a díval se, jak jeho sluhové vynášejí ze vrat dona José Avellana, který měl zavřené oči a nehybné rysy a vypadal jako bez života. Po stranách narychlo zrobených nosítek, které hned vysadili do kočáru, kráčela jeho žena a Antonia. Objaly se; na druhé straně landauru seděl zpříma v sedle a zíral nehnuté posel pátera Corbelána s rozcuchanými prošedivělými vousy a vystouplými bronzovými lícními kostmi. Potom usedla do kočáru vedle nosítek Antonia, která neuronila ani slzu, kvapně se pokřižovala a spustila si přes obličej hustý závoj. Sluhové a tři nebo čtyři sousedé, kteří přišli na pomoc, ucouvli a smekli. Na kozlíku Ignacio, který se už smířil s tím, že pojede celou noc (a za svítání mu možná podríznou krk), se přes rameno nevrle ohlédl.

„Jeď opatrně,“ vykřikla tetelivým hlasem paní Gouldová.

„Si, opatrně, si nina,“ zabručel; hryzl při tom rty a buclaté, masité líce se mu zachvěly. Landauer zvolna odrachotil pryč ze světla.

„Doprovodím je až k brodu,“ řekl Charles Gould ženě. Stála na kraji chodníku s rukama lehce založenýma, a když vykročil za kočárem, pokynula mu hlavou. Okna Amarillského klubu už pohasla. Poslední jis-

kérka odporu potuchla. Když se Charles Gould na rohu ohlédl, spatřil svou ženu, jak jde přes ozářenou skvrnu ulice naproti do jejich vrat. Jeden soused, známý obchodník a statkář z provincie, kráčel jí po boku a hovořil, a mocně při tom posunkoval. Když vešla dovnitř, všechna světla na ulici zhasla; ulice byla pak od jednoho konce až na druhý temná a pustá.

Domy na širé plaze byly ponořeny ve tmě. Až nahoře na jedné věži zářilo světýlko jako hvězda; proti černým stromům alamedy prosvítala bledě socha jezdce jako nějaký přízrak královské výsosti, strašící na revolučním dějišti. Ojedinělí slídiči, které potkávali, ustupovali ke zdi. Za posledními domy ujížděl kočár tlumeně po prašném polštáři, a jak tma zhoustla, zdálo se, že se s listí stromů, vroubících silnici, snáší svěží chládek. Posel z Hernandezova tábora popohnal koně až k Charlesi Gouldovi.

„Caballero,“ řekl se zájmem, „to vám říkají král sulacký, pán dolů, ne?“

„Ano, já jsem pánem dolů,“ odpověděl Charles Gould.

Posel klusal chvíli mlčky a pak řekl: „Mám bratra, který vám slouží v santoméjském údolí jako sereño. Ukázal jste se jako muž spravedlivý. Od té doby, co jste povolal lidi do práce v horách, nikomu se nestala křivda. Bratr říká, že k vám za řeku nepáchne žádný vládní úředník, žádný tyran z campa. Vaši úředníci v roklině neutiskují lidi. Bojí se nejspíš vaší přísnosti. Jste člověk spravedlivý a mocný,“ dodal.

Mluvil úsečně a rázně, ale bylo vidět, že se rozpovídal schválně. Vyprávěl Gouldovi, že býval v dřívějších dobách ranchem v jednom dolejšímu údolí až na jihu a sousem Hernandezovým; jeho nejstaršímu synovi byl za kmotra; patřil k těm, kdo se s ním spojili v odporu proti násilným odvodům, které byly počátkem všech jejich strastí. Když byl jeho compadre odveden, pochoval mu ženu a děti, zavražděné od vojácků.

„Si señor,“ pronesl chraplavě, „já ještě s několika jinými, kteří zůstali šťastně na svobodě, pochoval jsem je všechny do jednoho hrobu u spáleniště jejich salaše, pod stromem, který stíní její střechu.“

Za ním přišel Hernandez, když pak za tři léta zběhl od vojska. Měl na sobě dosud uniformu se seržantskými odznaky na rukáve a s krví plukovníkovou na rukou a na prsou. Tři prostí vojáci z těch, kteří ho nejprve pronásledovali a pak ujeli na svobodu, šli s ním. Vyprávěl Charlesi Gouldovi, jak zahlédnuv ty vojáky, položil se ještě s několika známými do zálohy za skaliska a už se chystal smáchnout kohoutek, když v tom poznal svého compadra, a hned vyskočil z úkrytu a zavolal naň jménem, neboť věděl, že Hernandez se jistě nevrátil páchat křivdu a násilí. Oni tři vojáci spolu s těmi, kdo na ně číhali za skalisky, vytvořili jádro pověstné tlupy; a vypravěč sám je už mnoho, mnoho let nejmilejším Hernandezovým pobočníkem. Podotkl hrdě, že také na jeho hlavu vypsalý úřady odměnu a přesto mu zešedivěla na ramenou. A teď se dožil toho, že se stal jeho compadre generálem.

Propukl v přidušený smích. „Teď jsme se proměnili z lupičů ve vojáky. Podívejte se však, caballero, na ty, kdo z nás udělali vojáky a z něho generála! Jen se na ty lidi podívejte!“

Ignacio křikl. Světlo kočárových lamp, ubíhající po nopalových křovinách, které věnčily z obou stran břehy, prudce ozářilo vyděšené obličeje lidí, stojících stranou u silnice, zabořené do měkké půdy campa jako nějaká anglická polní cestička. Přikrčili se; rozšířené oči se jim na chvíli zaleskly; potom ubíhalo světlo dále a padlo na poodhrnuté kořeny mohutného stromu, na další pruh nopalových křovin, až dohonilo opět shluk bojácně vytřeštěných tváří. Tři ženy jedna s dítětem v náručí několik mužů v občanských šatech – jeden ozbrojený šavlí, jiný puškou – kupili se kolem osla, na němž byly naloženy dva rance, svázané v houních. Kus dále křikl znovu Ignacio, když předjížděl carretu, podlouhlou dřevěnou bednu na dvou vysokých kolech, na níž se vzadu kymácela otevřená dvířka. Několik dam asi poznalo bílé mezky, protože zavřískly: „Jste to vy, doño Emilie?“

Na ohbí silnice záře velikého ohně vyplňovala malý prostor, nad nímž se klenuly spletené větve. U brodu mělké říčky chytila náhodou vedle silnice rákosová salaš s drnovou střechou a zlobně praskající plameny ozařovaly volný prostor, přeplněný koni, mezky a rozčileným, hulákajícím

cím davem lidí. Když Ignacio zastavil, vrhlo se ke kočáru několik dam, krácejících pěšky a prosily Antonii, aby jim dovolila sednout do kočáru. Odpověděla na jejich vrískot tím, že jen mlčky ukázala na otce.

„Zde vás musím opustit,“ řekl v té vřavě Charles Gould. Plameny šlehaly k nebi, a jak couval proud uprchlíků od žhoucího žáru přes silnici, dorážel na kočár. Dáma v nejlepších letech, oděná černým hedvábím, ale zahalená hrubou mantou a opřená o sukovitý klacek, narazila na přední kolo. Dvě polekaná, zamlklá děvčátka se jí pevně držela za ruce. Charles Gould ji dobře znal.

„Misericordia! vždyť nás v té tlačenici umačkají!“ vykřikla a statečně se naň usmála. „Pustily jsme se pěšky. Všechno služebnictvo nám včera uteklo k demokratům. Chceme se dát pod ochranu pátera Corbelána, tvého ctihodného strýce, Antonie! Způsobil zázrak v srdci nejlitějšího lupiče. Zázrak!“

Stoupala hlasem, až nakonec vrískala, jak ji unášela tlačenice lidí, vyhýbajících se vozíkům, které se s křikem a praskáním hnaly tryskem od brodu. Přes silnici létaly chumáče jisker, smíšených s černým dýmem; bambusy ve zdích praskaly v ohni jako nepravdělná palba. V tom ohnivý plápol náhle potuchl a zůstalo po něm jen rudé šero, v němž se na všechny strany míhaly zmatené tmavé stíny; s plamenem jako by skomíral i lomoz hlasů; a zmatený vír hlav, rukou, nadávek a kleteb odplynul do tmy.

„Musím vás už opustit,“ opakoval Charles Gould Antonii. Otočila zvolna hlavu a odkryla si obličej. Hernandezův posel a compadre popohnal koně až k nim.

„Nevzkáže něco pán dolů Hernandezovi, pánovi na campu?“

Správnost tohoto přirovnání se Charlese Goulda mocně dotkla. Jen svou houževnatostí ovládá doly a stejně nejistě ovládá campo nepřemožitelný lupič. Před bezvládnou zemí jsou si rovni. Ať dělá člověk cokoli, neuchrání se ponižujících styků. Po celé zemi se prostírá hustě utkaná síť zločinnosti a prodejnosti. Na chvíli mu uzamkla ústa nesmírná, malátná tíseň.

„Jste člověk spravedlivý,“ dorážel naň Hernandezův posel. „Podívejte se na lidi, kteří z mého compadra udělali generála a nás všechny proměnili ve vojáky. Jen se podívejte na ty oligarchy, jak o překot prchají jen s šaty na hřbetě. Můj compadre na to nemyslí, ale naši družině to snad bude náramně divné a chtěl bych vám za ně něco říci. Slyšte, señore! Campo je už mnoho měsíců naše. Nikoho se o nic neprosíme; ale až bude po válce, vojáci musí dostávat žold, aby měli být z čeho živi. Věří se o vás, že máte tak spravedlivou duši, že by vaše modlitba vyléčila chorobu každého zvířete jako přímluva svrchovaného soudce. Povězte mi jen několik slov, které jako kouzlem rozplaší obavy naší partidy, kde jsou sami muži.“

„Slyšíte, co říká?“ řekl Charles Gould anglicky Antonii.

„Odpusťte nám naši ubohost!“ zvolala prudce. „Vaše osobnost je nevyčerpatelným pokladem, který nás snad ještě všechny zachrání; vaše osobnost, Carlosi, nikoliv vaše jmění. Prosím vás snažně, řekněte tomuto člověku jen slovo, že svolíte ke všemu, co snad můj strýc s jejich náčelníkem ujedná. Jediné slovo. Více mu nebude třeba.“

Na místě, kde stávala u silnice salaš, zůstala jen ohromná hromada žhavého popela, vyzařujícího do dálky hasnoucí rudou zář, v níž bylo vidět Antoniiin obličej, temně zardělý vzrušením. Charles Gould se chvilku rozmýšlel a pak pronesl žádaný slib. Bylo mu, jako by se byl pustil po strmé stezce, na níž se nelze obrátit a jediná záchrana je jít stále po ní vpřed. Pochopil to v tu chvíli, když pohlédl na dona José, který ležel a skorem ani nedýchal vedle vzpřímené Antonie, poražen v životním zápase s mocnostmi mravní tmy, z jejichž zahrávajících hlubin se rodí ohavné zločiny a ohavné klamy. Hernandezův posel několika slovy vřele poděkoval. Antonia si spustila stoicky závoj a potlačila touhu přeptat se na Decoudův útěk. Ignacio však zamžoural nevrle přes rameno.

„Prohlédni si dobře mezky, mi amo,“ zabručel. „Už je neuvidíš!“

4

Charles Gould zamířil k městu. V jasném svítání se před ním černě tyčily rozervané štíty Sierry. Občas zahrnul rychle nějaký zachumlaný lepero před břinkotem podkov jeho koně za roh travnaté ulice. Za zdmi zahrad štěkali psi; a s bezbarvým světlem jako by se snášel z hor sněžný chlad na rozviklané dláždění a na zabeđené domy s popukanými římsami a odprýskanou omítkou mezi průčelními pilíři. Pod podloubím na plaze zápasilo svítání s šerem; nebylo tam ani stopy po venkovanech, rozkládajících po úzkých lavičkách pod obrovskými pytlovými slunečníky zboží na trh: kupy ovoce a otýpky zeleniny, okrášlené květinami; nebylo tam radostného ruchu vesničanů, žen, dětí a naložených oslů. Na širém prostranství stáli jen v hloučcích revolucionáři a vyhlíželi zpod svých širáků nějakou zprávu z Rinconu. Když míjel Charles Gould největší hlouček, všichni se po něm jako na povel obrátili a křikl za ním výhrůžně: „Viva la libertad!“

Charles Gould jel dále a zabočil do průjezdu svého domu. V patiu, vystlaném slámou, seděl na zemi practicante, domorodý asistent doktora Monyghama, opíral se zády o obrubu kašny a drnkal slabounce na kytaru; dvě děvčata z nižších vrstev stála před ním, přešlapovala, rozháněla se rukama a broukala si lidovou taneční melodii. Ty, kdo utrpěli zranění za dvoudenních pouličních srážek, odvedli si už většinou známí a příbuzní, ale přece bylo vidět několik postav, jak pokyvují do taktu s ovázanými hlavami. Ze dveří pekárny vyšel ospalý mozo a uchopil koně za uzdu; practicante se honem snažil schovat kytaru; obě děvčata se nijak nezastyděla a s úsměvem ustoupila; jak krácel Charles Gould ke schodům, vrhl pohled do tmavého zákoutí patia na jinou skupinu, smrtelně raněného cargadora, vedle něhož klečela žena, která odříkávala modlitby a při tom se mu snažila vpravit mezi tuhnoucí rty kousek pomeranče.

Lehkovážnost i strasti těch nenapravitelných lidí odhalovaly krutou marnost všeho; krutou marnost plýtvání životem a smrtí v pošetilé snaze o trvalé rozřešení. Na rozdíl od Decouda nedovedl Charles Gould nenuceně hrát v tragické frašce. Tragickou mu opravdu byla, ale fraškovitého na ní nic neshledával. Trápilo ho vědomí, jaká je to nevykořenitelná potrhlost. Byl tak stroze věcný a idealistický, že se nemohl veselit nad její příšernou rozmarností tak, jak se z ní veselil při svém střízlivém cynismu Martin Decoud, materialista, nadaný obrazností. Jako nám všem i jemu jevily se ústupky svědomí při nezdaru tím ošklivější. Zamlklost, kterou se vědomě obrnil, mu bránila potýkat se veřejně se svými myšlenkami; ale gouldovská koncese mu zákeřně porušila úsudek. Vždyť to mohl předem vědět, že z ribierovství jakživ nic nebude, říkal si, opíraje se o zábradlí pavlače. Doly mu porušily úsudek; zhnusilo se mu už den ze dne podplácet a pletichařit, jen aby udržel své dílo v chodu. Jako jeho otec, tak i on se nerad dával okrádat. Dráždilo ho to. Namlouval si, že nehledíc ani k vyšším zřetelům vyplatí se mu podporovat naděje dona José v nápravu. Pustil se do té nesmyslné pŕŕtky tak, jak se do ní kdysi pustil jeho nebohý strýc, jehož šavli měl viseti na stěně pracovny – na obranu nejprostších vymožeností spořádané společnosti. Jenže říkal si jeho zbraní je bohatství dolů; je to zbraň vydatnější a důmyslnější než poctivá ocelová čepel, zasazená do prostého mosazného koše.

Ale tato zbraň bohatství je též nebezpečnější tomu, kdo ji třímá; jeť dvojsečná chamtivostí a lakotou lidstva, je napuštěna všemi hříchy nepravosti jako lektvarem z jedovatých kořínků, poskvŕňuje samu věc, za niž je tasena a zasáhne lehce toho, kdo jí neobratně vládne. Nezbyvalo mu už nic jiného než bojovat s ní dále. Zaříkal se však, že spíše ji roztrhŕstí na kusy, než by si ji dal vyrvat z ruky.

Uvědomil si, že přes svůj anglický původ i anglickou výchovu je costaguanským dobrodruhem, potomkem dobrodruhů, naverbovaných do cizinecké legie, mužů, kteří hledali štěstí v revolučních válkách, osnovali revoluce a věřili v revoluce. Při vši své vnitřní poctivosti měl v sobě kus dobrodruhovy pružné morálky, která při mravním hodno-

cení činu počítá s nebezpečím. Byl odhodlán vyhodit, bude-li třeba, celé santoméjské doly do povětří, a tak je vyrvat z území republiky. V tomto odhodlání se zračila jeho neústupnost, špatné svědomí nad tím, že se své ženě jaksi zpronevěřil, takže už není jedinou vládkyní jeho myšlenek, kus otcovy mdlé fantazie a též kus smýšlení piráta, který raději hodí sirku do prachárny, než by se vzdal s lodí.

Raněný cargador dole v patiu skončil. Žena zakvílela tak náhle a pronikavě, že se všichni ranění posadili. Practicante s kytarou v ruce se neohrabaně vztyčil, vyhrnul obočí a zahleděl se upřeně směrem k ní. Obě děvčata, která už zatím usedla se skrčenými koleny a s dlouhým doutníkem v ústech vedle svého raněného příbuzného – zakývala na sebe významně hlavou.

Charles Gould hleděl dolů přes zábradlí a vtom uviděl, jak vcházejí z ulice do patia tři pánové, navlečení obřadně do sosáků s bílými košilemi a s tvrdými evropskými klobouky na hlavě. Jeden o hlavu větší je vedl a vykročoval si očividně vážně. Přicházel to v tuto časnou hodinu na návštěvu k administradorovi santoméjských dolů don Juste López, doprovázený dvěma přáteli poslanci. Uviděli ho též, a jak kráčeli průvodem po schodech, nedočkavě mu mávali.

Don Juste López se úžasně změnil tím, že si nadobro oholil zkomolené vousy, a pozbyl s nimi devět desetin své zevnější důstojnosti. I v této chvíli krušných starostí neušlo Gouldovi, jak se tím odhalilo Lopezovo nejapné vzezření. Jeho druhové byli zkormoučení a nevyспали. Jeden si ustavičně olizoval špičkou jazyka zprahlé rty; druhý těkal tupě pohledem po dlážděné podlaze pavlače; don Juste pak poněkud pokročil dopředu a vychrlil na administradora santoméjských dolů tirádu. Řekl, že je pevně přesvědčen, že je třeba dodržeti formu. K novému guvernérovi chodívají deputace cabilda čili městské rady, consulada čili obchodní komory a sluší se, aby též provinční sněm vyslal deputaci, už proto, aby se tím posílilo trvání parlamentního zřízení. Don Juste předkládal donu Carlosi Gouldovi na uvážení, aby se připojil jakožto nejpřednější občan provincie k deputaci. Má přece jedinečné postavení, je známou osobností po celé délce i šířce republiky. Úřední

zdvořilůstky se nesmějí zanedbávat, i když je člověk prokazuje s krvácejícím srdcem. Když se smíří s hotovým stavem, zachrání snad ještě drahocenné pozůstatky parlamentního zřízení. Donu Justovi se kalně leskly oči; věřil v parlamentní zřízení – jeho jednotvárně přesvědčené blábolení zanikalo v tichu domu jako bzukot neohrabaného brouka.

Charles Gould se otočil a trpělivě poslouchal, opíraje se loktem o zábradlí. Zavrtěl odmítavě hlavou, jsa téměř dojat úzkostlivě napjatým pohledem předsedy provinčního sněmu. Prohlásil, že on, Charles Gould, si nedá zatahovat santoméjské doly do žádných konvenčních formalit.

„Jsem vám, señores, tou radou, abyste vyčkali svého osudu doma. Není naprosto třeba, abyste se formálně podrobovali Montérovi. Podřít se nezbytí, jak říká don Juste, budiž, ale když se to nezbytí jmenuje Pedrito Montero, není třeba, abyste tak okatě zdůrazňovali celou míru svého podrobení. Naše vlast stůně na nedostatek rovnováhy v politickém životě. Trpné uhýbání nezákonnosti, po němž následuje krvelačná reakce – takto se, señores, nedojde k ustálené a požehnané budoucnosti.“

Charles Gould se zarazil nad jejich truchlivě zrozpačitělými obličejí a bojácným mžikáním. Soucit k těm lidem, kteří všechnu naději vkládají v jakási slova, zatímco na kraj kráčí vražda a lup, svedl ho k planému povídání. Don Juste Lopez hlesl:

„Vy nás opouštíte, done Carlosi... Vždyť přece parlamentní zřízení –“

Nedomluvil samým žalem. Zakryl si rukou oči. Charles Gould, nechtěje znovu propadnout jalovému povídání, na to obvinění neodpověděl. Oplatil jim mlčky obřadnou poklonu. Pochopil, že chtějí získat na svou stranu vliv santoméjských dolů. Pod záštitou gouldovské koncese chtějí jít smířovat vítěze. Za nimi hned přijdou jiné veřejné útvary: *cabildo* a *consulado* a budou se ucházet o podporu nejtrvanlivější a nejúčinnější moci, jaká kdy v jejich provinciích byla.

Když lékař přišel svým prudkým, trhavým krokem, zjistil, že se pán domu uchýlil do svého pokoje a nařídil, aby ho v žádném případě nevyrušovali. Dr. Monygham však nestál o to setkat se hned s Charlesem

Gouldem. Chvilí zběžně prohlížel své raněné. Zahleděl se na každého zvlášť a mnul si při tom bradu palcem a ukazováčkem; měřil je upřeně a bez výrazu čelil jejich zamlklému pátravému pohledu. Všichni se zotavovali; když však přišel k mrtvému cargadoru, postál o něco déle a prohlížel si nikoliv nebožtíka, který už dotrpěl, nýbrž ženu, která mlčky zírala na ztuhlou tvář se zmáčknutým chřípím a nedovřenýma očima. Zdvihla zvolna hlavu a řekla tupě:

„Není to dávno, co se stal cargadorem teprve několik týdnů. Ctihodný capataz ho přijal až po mnoha prosbách.“

„Já za velkého capataze neodpovídám,“ zabručel lékař a hnul se dále.

Zamířil po schodech ke dveřím pokoje Charlese Goulda, ale v poslední chvíli zaváhal; pak pokrčil nerovnými rameny, odvrátil se od kliky a honem se odkradl dále po chodbě hledat komornou paní Gouldové.

Leonarda mu řekla, že seňora dosud nevstala. Seňora prý jí svěřila děvčátka toho italského posadera. Uložila je ke spánku ve svém pokoji. Světlovlasá se vyplakala tak, až usnula, ale tmavovlasá – ta větší – dosud nezamhouřila oči. Sedí v posteli, přikrývku si svírá až pod bradou a hledí vytřeštěně před sebe jako nějaká čarodějka. Leonardě bylo proti mysli, že pouštětí Violovy děti do domu. Dala to najevo tím, jak se lhostejně otázala, je-li už jejich matka mrtva. Seňora, ta prý asi spí. Když vypravila na cestu doňu Antonii s umírajícím otcem, odešla do svého pokoje a od té doby nebylo za jejími dveřmi nic slyšet.

Lékař se vytrhl z hlubokého zadumání a řekl jí břitce, aby ihned zavolala svou paní. Odbelhal se do saly a čekal tam na paní Gouldovou. Byl sice unaven, ale při tom tak rozčilen, že ani neusedl. V tom velkém liduprázdném saloně, v němž kdysi všecek zchřadlý po tolika letech vyprahlých, okříval na duši a jako vyvrhel mlčky snášel mnohé shovívavé pohledy, které naň úkosem vrhali, procházel se tak dlouho křížem krážem mezi židlemi a stoly, až vesla hbitě paní Gouldová, zahalená do županu.

„Víte, že jsem byl proti tomu, aby se stříbro odesílalo,“ spustil lékař rovnou úvodem k vyprávění o svých nočních dobrodružstvích v Sotil-

lově štábu s kapitánem Mitchellem, vrchním inženýrem a starým Violou. Lékaři, který měl na tu politickou krizi svůj názor, bylo odstranění stříbra něčím nerozumným a neblahým. Podle něho bylo to, jako by vojevůdce večer před bitvou odesílal za nějakou záminkou své nejlepší vojsko. Všechny ty slitky by se byly mohly ukrýt někde, kde by se na ně mohlo, až by se odvracelo nebezpečí, ohrožující trvání gouldovské koncese. Administrador jednal tak, jako by nesmírný a mohutný výnos dolů spočíval na zásadách poctivosti a účelnosti. A zatím je tomu docela jinak. Sledovala se přece jediná možná zásada. Po všechna ta léta si gouldovská koncese vykupovala trvání. Je to arci hnusná procedura; chápe, že se už Charlesi Gouldovi zprotivila a že se spustil staré cesty a podporoval ten beznadějný pokus o nápravu. On sám, lékař, nevěří v nápravu Costaguany. Doly se octly znovu na staré cestě, jenže ke své škodě musí se napříště potýkati nejen s hrabivostí, kterou v lidech vzbuzuje jejich bohatství, nýbrž též s odporem, podníceným pokusem o svržení jha úplatnosti. Je to trest za neúspěch. Zlobí ho, že se Charles Decoud v rozhodné chvíli, kdy mu nezbývalo než veřejně se vrátit k starým zásadám, zakolísal. Že propůjčil sluchu Decoudovým bujným plánům, byla od něho slabost.

Lékař zalomil rukama a vzkřikl: „Decoude! Decoude!“ Belhal se po pokoji a zlostně se pochechtával. Před lety mu obojí kotníky těžce pohmoždili při jistém vyšetřování, které vedla v santamartském zámku komise, složená z důstojníků. Že byli jmenováni členy komise, oznámil jim znenadání za nejhlubší noci rozezleným hlasem Guzman Bento, zakaboněný a blýskající očima. Starý tyran, rozrušený náhlým návaem podezření, dovolával se jejich loyality a do toho mísil kletby a strašlivé výhrůžky. V kobkách a kasematách zámku na kopci bylo už plno vězňů. Komise dostala nyní za úkol odhalit zločinné spiknutí proti občanu zachránci své vlasti.

Jejich hrůza před rozběsněným tyranem se odrážela ve chvatu a neúprosnosti soudního řízení. Občan zachránce neměl ve zvyku čekat. Bylo třeba odhalit spiknutí. Zámecká nádvoří se rozléhala řinkotem okovů, ranami, bolestnými výkřiky; vysocí důstojníci, zasedající

v komisi, horečně pracovali a skrývali své úzkosti i obavy před sebou navzájem, zvláště pak před svým tajemníkem, vojenským kaplanem páterem Beronem, který se tehdy těšil velké důvěře občana zachránce. Byl to kněz s mohutnými oblými zády a se špinavou, zarostlou tonzuroou na temeni ploské hlavy; pleť měl zažloutlou a na lajtnantské uniformě, umaštěné od shora až dolů, měl na levé straně prsou vyšit bílou bavlnkou křížek. Měl silný nos a přehlaslý ret. Dr. Monygham se naň dosud pamatoval. Pamatoval se naň proti své vůli, třebaže se vši silou snažil naň zapomenouti. Guzman Bento přidělil pátera Berona komisi výslovně proto, aby jí byl svou osvětlenou horlivostí při jejích pracích nápomocen. Dr. Monygham nikterak nemohl zapomenout na horlivost pátera Berona, ani na jeho obličej, ani na neúprosný jednotvárný hlas, jímž pronášel slova: „Tak se přiznejte!“

Ta vzpomínka mu nenaháněla hrůzu, ale proměnila ho v to, čím byl v očích slušných lidí, totiž člověkem neohlížejícím se na to, co se patří, něčím mezi prohnaným tulákem a zlopověstným lékařem. Jenže málokterý ze slušných lidí měl tolik jemnocitu, aby pochopil, jak drásavě a přesně se pamatuje úřední lékař santoméjských dolů, Dr. Monygham, na vojenského kaplana pátera Berona, který byl kdysi tajemníkem vojenské komise. Po tolika letech se Dr. Monygham ve svém bytě na kraji nemocniční budovy v santoméjské rokli pamatoval na pátera Berona pořád stejně zřetelně. Občas si na kněze vzpomínal v noci ve spaní. Za takových nocí čekával lékař na svítání s rozžatou svící a měřil sáhodlouhými kroky pokoj, hledě vyjeveně na bosé nohy a svíraje si boky. Zdávalo se mu o páteru Beronovi, jak sedí na kraji dlouhého černého stolu, za nímž se v řadě vynořují hlavy, plece a epaulety vojenských členů komise, hryže peří na brku a s omrzelým a nedůtklivým opovržením poslouchá dušování vězně, volajícího nebe za svědka své nevin, až pak vybuchne: „Nač mařit takovou ubohou hloupostí čas? Pusťte mi ho na chvíli ven.“ Páter Beron pak po každé chodil ven za vězněm, řinčícím okovy a odváděným dvěma vojáky. K takovým intermezzům docházelo leckterý den, leckdy, s leckterým vězněm. Když se vězeň vrátil, byl ochoten ke všemu se přiznat, jak prohlašoval páter Beron, naklánějící

se dopředu s oním tupým, přesyceným pohledem, jaký mívají v očích žrouti po důkladném nasycení.

Inkvizitorské pudry kněžovy strádaly jen málo nedostatkem klasického inkvizičního náradí. V dějinách světa nebyli lidé nikdy na rozpacích, jak působit svým bližním tělesnou i duševní trýzeň. Nabyli té schopnosti tím, jak se jejich vášně stále více komplikovaly a jejich vynalézavost zjemňovala. Lze však s určitostí říci, že si pračlověk nedal práci s vymýšlením muk. Byl na to příliš líný a čistého srdce. Podle potřeby roztříštil beze vší zloby neurvale svému sousedu kamenným mlatem mozek. I největší hlupák vymyslí jedovatost a pošpiní nevinného surovou pomluvou. Kousek šňůry a nabiják; několik pušek a k tomu delší provaz z řemínků; nebo též obyčejné kladívko z těžkého tvrdého dřeva, které mocným rozmachem dopadne člověku na prsty nebo klouby, stačí zasadit nejvybranější muka. Lékař byl vězeň náramně neoblomný a následkem toho „vzpurnictví“ (jak říkal páter Beron) podrobil se perně a důkladně. Proto bilo tolik do očí jeho kulhání, jeho zkroucená ramena a jizvy na lících. Také jeho přiznání, když k němu nakonec došlo, bylo velmi důkladné. Když někdy v noci šlapal po podlaze pokoje, divil se – skřípaje zuby hanbou a vztekem jak mu hýřila obraznost, podrážděná trýzní, před níž se scvrká v nic pravda, čest, úcta k sobě, ba i sám život.

Nemohl a nemohl zapomenout na pátera Berona a na jeho jednotvárné rčení: „Tak se přiznejte!“ které k němu doléhalo se strašlivým opakováním a strašlivou srozumitelností přes třeštivě trhanou, nesnesitelnou bolest. Nemohl zapomenout. Ale to ještě nebylo nejhorší. Kdyby byl Dr. Monygham po tolika letech potkal na ulici pátera Berona, věděl určitě, že by se byl před ním třásl strachy. Nyní se už nebál, že k tomu dojde. Páter Beron umřel; ale to odporné vědomí nedovolovalo doktoru Monyghamovi, aby někomu pohlédl do obličeje.

Dr. Monygham se stal takřka otrokem přízraku. Svou zkušenost s páterem Beronem nemohl přece vzít s sebou domů do Evropy. Když přednášel vojenskému tribunálu svá vynucená přiznání, nesnažil se uniknout smrti. Toužil po ní. Sedáváje dlouhé hodiny na vlhké hlíně

žaláře polonahý a tak strnulý, že mu jeho druhové pavouci splétali na rozčuchaných vlasech pavučiny, utěšoval se ve své zbídačelosti duchaplným uvažováním, že zločiny, k nimž se přiznal, stačí k rozsudku smrti, že s ním zašli tak daleko, že ho nemohou nechat žít a vyprávět o tom.

Ale z jakési rafinované krutosti nechali doktora Monyghama celé měsíce hynout ve tmě hrobového žaláře. Doufali nejspíše, že ho tak umoří a nebudou ho muset popravovat; jenže Dr. Monygham měl železné zdraví. Zhynul Guzman Bento, ale nikoliv nožem spiklencovým, nýbrž mrtvicí, a Dr. Monygham byl honem propuštěn na svobodu. Urazili mu okovy v záři svíčky, od které ho po tolika měsících šera tak bolely oči, že si musel zakrýt obličej rukama. Zdvihli ho. Srdce mu prudce bušilo strachem před volností. Když zkusil jít, zatočila se mu hlava nad tím, jak má lehké nohy, a upadl. Vrazili mu do rukou berly a vystrčili ho ven z chodby. Stmívalo se; v oknech důstojnických bytů kolem nádvoří prokmitávaly už svíce; zmámila ho však svou úžasnou, oslňující září soumravná obloha. Přes nahá, kostnatá ramena mu viselo tenké poncho; cáry kalhot mu sahaly jen po kolena; po vysedlých lícních kostech mu splývaly špinavě šedivé prstence vlasů, nestříhaných už osmnáct měsíců. Když se vlekl kolem strážnice, jeden voják, který se povaloval venku, puzen něčím záhadným, se vymrštil, podivně se zachechtal a narazil mu na hlavu starý sešlý slaměný klobouk. Dr. Monygham zavrávorál a pak pokračoval v cestě. Nejprve postrčil jednu berlu, pak jednu zchromlou nohu a pak druhou berlu; za ní se pracně pošinula kousíček po zemi druhá noha, tak těžká, jako by se ani nemohla, hýbat; a přece nevypadaly jeho nohy pod splývavými cípy poncha o nic tlustší než berly v jeho rukou. Neustálé chvění škubalo celým jeho shrbeným tělem, vytáhlými údy, vychrtlou hlavou a homolovitou střechem sombrera, jehož širokánská obruba mu spočívala až na zádech.

Takto zveden a vystrojen vyšel Dr. Monygham na svobodu. Okolnosti, za nichž se tak stalo, jako by ho nerozlučně spínaly s costaguanskou zemí; byla to jakási strašná naturalizace, kterou srůstal s národním životem hlouběji, než by s ním byl mohl srůst při sebevětším úspěchu a sebevětší cti. Bylo veta po jeho evropanství; neboť Dr. Monygham

sám v sobě ztělesnil ideální představu, jakou měl o hanbě. Byla to představa neobyčejně přiměřená a vhodná pro důstojníka a gentlemana. Než odešel Dr. Monygham do Costaguany, býval štábním lékařem v jednom anglickém pěším pluku. Byla to představa, která se neohlížela na tělesné skutečnosti a rozumové důvody; ale přesto nebyla hloupá. Byla naivní. Pojmy o cti, které záleží především v příkrém zavrhování, bývají nezbytně naivní. Dr. Monygham měl přísný názor na to, co se pro něho sluší a patří; byl to názor do té míry ideální, že byl vlastně blouznivým přepjetím správného citu. Ale svou silou, vahou a houževnatostí byl to zároveň názor člověka nadmíru rytířsky oddaného.

Dr. Monygham měl v povaze velkou zásobu oddanosti. Věnoval ji všem paní Gouldové. Byla mu hodna vší lásky. V hloubi duše se zlobil, že jsou santoméjské doly tak výnosné, neboť jejich rozkvět ji nadobro olupoval o duševní klid. Co si to jen Charles Gould usmyslel, že si ji tam přivedl! Vždyť to volá do nebe! Lékař pozoroval běh událostí se zlostnou a chladnou zdrženlivostí, kterou mu, jak se domníval, ukládal jeho trapný životní příběh.

Při vší oddanosti k paní Gouldové nemohl se ovšem nestarat o bezpečí jejího manžela. Lékař přišel v rozhodné chvíli schválně do města, protože Charlesi Gouldovi nedůvěřoval. Soudil o něm, že je beznadějně nakažen revolučním šílenstvím. Proto se to ráno dobelhal všecek sklíčen do salonu gouldovské casy a zvolal s chmurným roztrpčením: „Decoude, Decoude!“

Paní Gouldové se zarděl obličej a zaleskly oči; zírала vpřed na tu nenadálou nesmírnou pohromu. Špičkami prstů jedné ruky se zlehka opírala o stůl vedle sebe a paže se jí až po rameno trásla. Slunce, které shlédne teprve tehdy na Sulaco, až když se v plné síle vynoří vysoko na obloze za sněhobílým štítem Higueroty, rozsápalo lahodné, hebké, perleťové světlo, do něhož se město stápí v ranních hodinách, na čmouhy tmavého stínu a plochy oslnivého, žhoucího žáru. Tři dlouhé klíny sluneční záře padaly do oken saly; přímo naproti přes ulici bylo však přes

tu světelnou záplavu vidět tmavé průčelí avellanovského domu, ponořené do vlastního stínu.

U dveří se ozval hlas: „Copak je s Decoudem?“

Byl to Charles Gould. Neslyšeli ho přicházet po chodbě. Zavadil jen letmo zrakem o svou ženu a utkvěl pohledem na lékaři.

„Přinesl jste nějaké zprávy, doktore?“

Dr. Monygham naráz bez okolků všechno vybleptl. Ještě chvíli potom, co domluvil, hleděl na administrador santoméjských dolů beze slova. Paní Gouldová dosedla na stoličku a ruce složila do klína. Všichni tři strnuli bez pohnutí a mlčky. Potom promluvil Charles Gould:

„Budete chtít jistě posnídat.“

Ustoupil, aby mohla projít jeho žena. Jak vycházela, uchopila ho za ruku a stiskla mu ji a přitom si přitiskla kapesník k očím. Když spatřila manžela, uvědomila si, jak bude Antonii a při pomýšlení na tu nebohou dívku neubránila se pláči. Když si omyla obličej a vrátila se za oběma muži do jídelny, Charles Gould právě říkal přes stůl lékaři:

„Jak se tedy zdá, není o tom nejmenší pochyby.“

Lékař přisvědčil.

„Sám nechápu, kterak bychom mohli brát v pochybnost vyprávění toho ničemného Hirsche. Bojím se, že je až příliš pravdivé.“

Usedla osiřele v čele stolu a hleděla z jednoho na druhého. Neodvraceli od ní sice nijak hlavu, ale přece uhýbali jejímu pohledu. Lékař dokonce dělal, jako by měl bůhvíjaký hlad; popadl nůž a vidličku a pustil se okázale do jídla jako na jevišti. Charles Gould nic takového nepředstíral; opřel se o oba lokty a kroutil si špičky ohnivých knírů – byly tak dlouhé, že měl ruce notný kus od obličeje.

„Tomu se nedivím,“ zabručel a pustil kníry a jednu paži přehodil přes lenoch židle. Jeho klidný obličej měl nepohnutý výraz, jaký svědčívá o prudkém duševním zápasu. Uvědomil si, že touto nehodou berou za své jeho životní zásady se všemi důsledky a se všemi vědomými i neuvědomenými cíli. Musí se vzdát své zamlklé uzavřenosti i nepřístupnosti, kterou chránil svou důstojnost. Byla to ještě nejméně potupná forma přetvářky, k níž ho doháněla ona karikatura kulturních řádů,

přící se jeho rozumu, poctivosti a spravedlivosti. Vyrovnal se v tom otci. Nedovedl brát nic ironicky. Pošetilostí, které vládou světem, ho nerozjařovaly. Urážely jeho vrozenou vážnost. Cítil, že ho žalostná smrt toho nebohého Decouda připravuje o neochvějně postavení, které měl dosud jako zákulisní činitel. Octne se následkem ní před soudem, leč by chtěl všeho nechat a to nebylo možné. Za hmotné zájmy bude muset obětovat svou povznesenost – a snad i život. Napadlo ho, že aspoň Decoudův separatistický plán nebyl ještě se stříbrem pohřben.

Jediné jeho poměr k Holroydovi se nezměnil. Předák stříbrných a ocelářských podniků se vrhl s jakousi vášní do costaguanských záležitostí. Bez Costaguany nemohl žít; v santoméjských dolech docházel vnitřního ukojení, jaké jiným duším poskytuje divadlo, umění nebo krkolomný a napínavý sport. Byla to u něho marnotratnost zvláštního druhu, posvěcená velkým mravním cílem, který hověl jeho ješitnosti. Bylo to sice poblouzení, ale sloužil jím pokroku lidstva. Charles Gould věděl, že mu Holroyd naprosto rozumí a posuzuje ho se shovívavostí vášně, která je jim oběma společná. Nic už nemohlo toho velikána překvapit ani zarazit. A Charles Gould si v duchu představoval, jak píše těmito slovy dopis do San Francisca: „... Předáci hnutí zahynuli nebo uprchli; po občanské správě provincie je zatím veta; sulacká strana biancovská se nadobro zhroutila, jenže způsobem příznačným pro tuto zemi. Lze však ještě využít Barria, který je bez úrazu v Caytě. Jsem nucen veřejně se ujmout plánu provinční revoluce, neboť jen tak se trvale zabezpečí ohromné hmotné zájmy, které souvisí se sulackým blahobytem a mírem...“ Bylo to jasné. Viděl ta slova jakoby napsána ohnivým písmem na zdi, na niž roztržitě civěl.

Paní Gouldová pozorovala s obavami jeho roztržitost. Ten strašlivý všední úkaz jí zatemňoval a zmrazoval domov jako bouřný mrak, táhnoucí přes slunce. V Gouldových záchvatech roztržitosti se zračila mohutná soustředěnost vůle, pronásledované utkvělou myšlenkou. Člověk, pronásledovaný utkvělou myšlenkou, je nepřítel. Nebezpečný je i tehdy, když je jeho utkvělou myšlenkou myšlenka spravedlnosti; vždyť třeba přivodí nelítostně pohromu i na milovanou hlavu. Jak tak

pozorovala paní Gouldová profil svého muže, znovu se jí zalily oči slzami. Znovu se jí zazdalo, že vidí zoufalství nešťastné Antonie.

„Co bych si byla počala, kdyby byl Charley utonul v té době, když jsme byli zasnoubeni?“ vzkřikla v duchu hrůzou. Srdce jí zledovatělo, líce jí však plály jakoby ožehnuty žárem pohřební hranice, na níž hoří všechno, co je jí na světě drahé. Vyhrkly jí z očí slzy.

„Antonia se zabije!“ zakvílela.

Zakvílení zapadlo v tichu pokoje ku podivu bez ohlasu. Jenom lékař, který si právě ulamoval chléb a nakláněl přitom hlavu stranou, pozdvihl obličej a zježil chumáč dlouhých chlupů, trčících mu z kosmatého obočí. Pomyslel si docela vážně, že Decoud naprosto nestojí žádné ženě za to, aby ho milovala. Pak znovu sklopil hlavu a ohrnul ret a srdce mu přetékaló tklivým zbožňováním paní Gouldové.

„Myslí na tu dívku,“ řekl si; „myslí na Violovy děti; myslí na mne, na raněné, na horníky; myslí stále na všechny chudé a nešťastné! Co si však počne, když si to Charles slízne v té ohavné tahanici, do níž ho zatáhli ti zatrolení Avellanovi. Na ni, zdá se, nikdo nemyslí.“

Charles Gould zíral upřeně na zed' a přitom stále bystře uvažoval.

„Napíši Holroydovi, že se santoméjské doly při mém rozmachu samy mohou ujmout vytvoření nového státu. To mu polahodí a smíří ho to s nebezpečím.“

Lze však Barria opravdu využít? Snad. Nelze se však k němu dostat. Vyslat člun do Cayty už není možné, poněvadž v přístavu je pánem Sotillo a má k dispozici parník. A kde najde člověka, který s poselstvím šťastně urazí nejméně desítidenní cestu koňmo po souši do Cayty, kdyžt jsou všichni provinční demokrati na nohou a kdejaká obec na campu se bouří; kde najde člověka srdnatého a odhodlaného, který se nedá zatknout ani zabít a když bude přece zatčen, spolkne poslušně svěřený list. Na to by se byl zrovna hodil capataz de cargadores. Jenže capataze cargadorů už nebylo.

Charles Gould odtrhl pohled ode zdi a řekl tiše: „Tenhle Hirsch! Je to s ním zvláštní. Uchopil se pevně kotvy a tak se zachránil! Ani jsem netušil, že je dosud v Sulacu. Myslel jsem, že se už před týdnem vrátil do

Esmeraldy. Přišel sem jednou a mluvil mi o svých obchodech s kůžemi a jiných věcech. Dal jsem mu na srozuměnou, že se nedá nic dělat.“

„Bál se vydat na zpáteční cestu, protože se tu potuloval Hernandez,“ prohodil lékař.

„A nebýt něho, nebyli bychom se snad ani dověděli, co se stalo,“ povídal se Charles Gould.

Paní Gouldová zakvílela:

„Antonia se to nesmí dozvědět! Nesmí se jí to říci. Aspoň zatím ne.“

„Tu zprávu jí sotva někdo přinese,“ prohodil lékař. „Nikomu z ní nic nekyne. Ostatně zdejší lidé se bojí Hernandeze jako čerta.“ Otočil se k Charlesi Gouldovi. „Je to dokonce nemilé: kdybyste totiž chtěl uprchlíkům něco vyřídit, nenašel byste posla. Dokud ještě slídil Hernandez na sta mil odtud, Sulačané trnuli hrůzou nad povídkami, že smaží zajatce za živa.“

„Ano,“ zabručel Charles Gould; „capataz kapitána Mitchella byl jediný člověk z celého města, který spatřil Hernandeze na vlastní oči. Byl ve službách pátera Corbelána, který s ním zahájil jednání. Škoda, že –“

Hlas mu přehlušilo zadunění velkého zvonu na katedrále. Rozlehly se tři hřmotné údery, které s hlubokým a měkkým tetelením dozněly. Potom se s třeskotem naráz rozhlaholil kdejaký zvon na věži všech kostelů, klášterů a kaplí, i těch, které byly už po léta zavřeny. Ta divá změť kovového hřímání vyvolávala tolik drásavých představ zběsilých půtek, že paní Gouldové zesinaly líce. Basilio, který posluhoval u stolu, samým leknutím zacvakal zuby a zachytil se kredence. Nebylo slyšet vlastního slova.

„Zavři ta okna!“ utrl se naň zlostně Charles Gould. Všechno mužské i ženské služebnictvo, poplašené výzvou k všeobecné řeži, se hnalo horempádem nahoru; bylo to záhadné a většinou zalezlé obyvatelstvo všech čtyř přízemních stran patia. Ženy vběhly až do pokoje, vřiskající: „Misericordia!“, poklekly u zdí a křečovitě se křížovaly. Vytřeštěné hlavy mužů rázem zatarasily dveře – byli to mužové ze stájí, zahradníci, neurčití pomocníci, příživující se z drobtů štedrého domu a Charles Gould rázem spatřil veškeru svou čeled' až po vrátného. Vrátný byl

zchromlý stařec, jemuž splývaly šedivé praménce vlasů až na ramena: byl to zděděný kus, který převzal Charles Gould z úcty k rodině. Pamatoval ještě Henryho Goulda, Angličana a Costaguaňana z druhé generace, předáka sulacké provincie; býval léta letoucí v míru i ve válce jeho tělesným mozem; směl doprovázet svého pána do vězení; šel onoho osudného rána za četou, která ho měla odstřelit; vykukoval za jedním cypřišem, které rostly vedle františkánského kláštera, a s vypouleným zrakem spatřil, jak don Enrique rozhodil rukama a padl obličejem do prachu. Charles Gould si povšiml v zadních řadách služebnictva zejména mohutné patriarchální hlavy onoho pamětníka. Užasl však nad několika scvrklými babiznami, o nichž dříve ani nevěděl, že žijí v domě. Byly to nejspíše matky nebo snad báby některých sluhů. Také několik polonahých dětí tu plakalo a drželo se dospělých za nohy. Dříve v patiu vůbec dětí nezahlédl. Přiběhla též zděšeně camerista Leonarda, a jako nejoblíbenější panina služebná si nadutě a rozdurděně klestila cestu, vedouc za ruku Violovy dcerušky. Na stole a na kredenci drnčelo nádobí a celý dům jako by se v tom ohlušujícím vlnění zvuku kolísal v základech.

5

V noci se nedočkávané obyvatelstvo zmocnilo všech zvoníc ve městě, aby přivítalo Pedrita Montéra, který se vyspal v Rinconu a nyní slavil vjezd. Nejprve vtáhla roztroušeně branou od pevniny pod velením seňora Gamacha ozbrojená odraná luza všech barev, pletí a podob, která si říkala sulacká národní garda. Hadrovitá změt' slaměných klobouků, ponch, hlavní se valila se zuřivým bubnováním v kotouči prachu prostředkem ulice a nad ní se třepotal ohromný zelenožlutý prapor. Diváci couvali ke zdím domů a vykřikovali: Viva! Za chátrou bylo vidět kopí jízdy, „armády“ to Pedra Montéra. Pedro Montero jel uprostřed mezi seňory Fuentesem a Gamachem v čele svých llanerů, kteří za sněhové vichřice překročili slavně paramy Higueroty. Jeli ve čtyřstupech na zabavených koních z campa, oděni strakatinou, kterou při svém překotném vpádu do severní končiny provincie ve chvatu nadrancovali v krámech u cesty; Pedro Montero totiž spěchal obsadit Sulaco. Kolem holých krků měli uvázány zbrusu nové šátky a pravý rukáv na bavlněných košilích si uřízli u ramene, aby mohli pohodlněji vrhat laso. Vytáhli stařešinové jeli po boku hubených snědých mladíků; byli poznamenáni všemi útrapami tažení, kolem střech klobouků si ovinuli proužky syrového hovězího a na holé paty si připjali mohutné železné ostruhy. Ti, kdo v horských soutěskách pozbyli kopí, opatřili si bodce, jakých používají skotáci na campu: tenké palmové dřevce, dlouhé na deset stop, pod jejichž okovaným hrotem chřestí plno kroužků. Byli ozbrojeni noži a pistolemi. Na všech těch osmahlých tvářích se zračila nezdolná srdnatost; zprahlým zrakem shlíželi zpupně na zástupy nebo pokukovali drze vzhůru a ukazovali si mezi ženami v oknech hned tu, hned onu hlavu. Když vjeli na plazu a spatřili oslnivě bílou sochu královského jezdce, čnějící s velkolepou strnulostí nad rozvlněnými zástupy a věčně napřahující ruku na pozdrav, prolétl jejich řadami užaslý šepot. „Jakýpak je to svatý v tom velkém klobouku?“ tázali se jeden druhého.

Byla to pěkná ukázka planinské jízdy, s níž Pedro Montero tak platně přispěl k vítěznému postupu svého bratra generála. Moc, které ten člověk, vyrostlý v pobřežních městech, v krátké době nabyl nad muži z planin republiky, lze si vyložit jen tím, že měl takové znamenité nadání pro zradu, až se těm neurvalcům, kteří měli jen krůček k naprostým divochům, jevilo jako vrchol chytráctví a chlapáctví. Lidové zkazky všech národů svědčí o tom, že dřevní lidstvo shledávalo hrdinské vlastnosti ani ne tak v statečnosti, jako v licoměrnictví a lstivosti, sdružené se siláctvím. V životě šlo o to, přemoci soka. Statečnost se už předpokládala. Zato důmysl vzbuzoval podiv a úctu. Úskoky – když se arcí povedly, byly ve cti; porubat klidně nic netušícího nepřítele nikoho nepohoršilo, naopak se nad tím radovali, pyšnili a žasli. Dřevní lidé nebyli o nic věrolomnější než jejich nynější potomci, ale šli příměji za svým cílem a prostodušeji uznávali úspěch za jediné měřítko mravnosti.

Od té doby jsme se už změnili. Důmysl vzbuzuje pramálo podivu a ještě méně úcty. Ale zaostalí divoši z planin, zapletení do občanských rozbrojů, šli ochotně za vůdcem, který jim často vydával nepřátele takřka spoutané přímo do rukou. Pedro Montero totiž dovedl znamenitě uspávat ostražitost protivníků. A poněvadž lidé hned tak nezmoudří a vždy ochotně poslouchají sliby, které lahodí jejich tajným nadějím, Pedro Montero u nich po každé dobře pochodil. Ať už byl na costaguanském vyslanectví v Paříži pouhým sluhou nebo úředníčkem, tolik je jisto, že se úprkem vrátil do vlasti, jakmile se dověděl, že se jeho bratr ze zapadlé pohraniční commandancie vynořil na světlo. Svou šlejffířskou výřečností oklamal v hlavním městě předáky ribierovského hnutí, takže ho neprokoukl ani bystrozraký jednatel santoméjských dolů. Nabyl nad svým bratrem rázem nesmírného vlivu. Vzezřením si byli hodně podobní, oba byli holohlaví, jen nad ušima měli chomáčky kudrnatých vlasů, které byly důkazem, že v nich koluje černošská krev. Pedro však byl menší než generál a vůbec útlejší; uměl opičácky kopírovat všechny vnější známky zjemnělosti a ušlechtilosti a cizí řeči si osvojoval lehce jako papoušek. Štědrou podporou slavného evropského cestovatele, jemuž jejich otec sloužil jako osobní sluha na cestách do

vnitrozemí, dostalo se oběma bratřím jakéhos takéhos vzdělání. Jenom díky němu to generál Montero dotáhl z prostého vojína na důstojníka. Mladší Pedrito, nenapravitelný lenoch a lajdák, se toulal nazdařbůh z jednoho pobřežního města do druhého, brousil kolem směnáren, lepil se na paty cizincům jako jakýsi valet-de-place a tak se všelijak nevalně protloukal. Znalost čtení mu dopomohla nejvýš k tomu, že si napěchoval hlavu pošetilými fantaziemi. Pohnutky jeho jednání bývaly samy o sobě tak nehorázné, že do nich rozumný člověk ani nevnikl.

Tak se stalo, že o něm santamartský jednatel gouldovské koncese na první pohled usoudil, že má zdravé názory, ba že dovede též krotit věčně neukojené ctižádostivé choutky generálovy. Nebylo by ho ani ve snu napadlo, že Pedrito Montero, lokaj nebo písáříček, ubytovaný v podkrovní hned toho, hned zase onoho pařížského hotelu, do jakých se costaguan-ské vyslanectví s celou svou diplomatickou vznešeností uchýlovalo, hltával tam přístupně psaná dějepisná díla francouzská, jako jsou např. knihy Imberta de Saint Amada o druhém císařství. Pedrito byl všecek oslněn leskem nádherného dvora a představoval si, jaký by to byl život, kdyby tak měl po způsobu vévody de Morny přístup ke všem požitkům a při tom řídil politické záležitosti a vůbec měl nade vším svrchovanou moc. Nikdo to o něm ani netušil. A přece to byla jedna z přímých příčin monterovské revoluce. Uvěříme tomu snáze, když uvážíme, že její vznik se jako u každé jiné revoluce pramenil z politické nevyspělosti národa, ze zlenivělosti vyšších vrstev a zaostalosti nižších.

V bratrově vzestupu otvírala se Pedritovi Montérovi volná cesta k nejbujnějším tužbám. Monterovské pronunciamiento bylo tudíž neodvratné. Generála, toho by snad bývalo bylo možno koupit, uchlácholit lichotkami, poslat do Evropy za nějakým diplomatickým posláním. Bratr ho však od prvopočátku popouzel. Chtěl se stát nejskvělejším jihoamerickým státníkem. Po svrchované moci netoužil. Byl by měl totiž strach z námah a nebezpečí, spojených s ní. Pedrito Montero, poučený zkušenostmi z Evropy, chtěl se především notně obohatit. Maje tento cíl před očima, vyprosil si hned nazítří po vítězné bitvě u bratra svolení, aby se směl pustit dále přes hory a obsadit Sulaco. Sulaco bylo

zemí nastávajícího blahobytu, vyvolenou zemí hmotného pokroku, jedinou provincií republiky, o kterou stáli evropští kapitalisté. Pedrito Montero si chtěl z toho blahobytu urvat svůj podíl. A myslel to doslova. Až se stane jeho bratr pánem země, ať už jako prezident, diktátor nebo císař – a proč by ne císař? – chtěl se domáhat podílu na všech podnicích – železnicích, dolech, cukrových plantážích, přádelnách, pozemkových agenturách, zkrátka na všem a odškodnit se tak za poskytnutou ochranu. Vlastní příčinou té slavné jízdy přes hory s nějakými dvěma sty llanery byla jeho touha přijít zavčas; samou nedočkavostí neviděl v první chvíli, jaký je to nebezpečný kousek. Protože měl za sebou nepřetržitou řadu vítězství, myslel si, že stačí, aby se Montero jen objevil, a bude hned pánem situace. Dal se tou klamnou domněnkou svést k ukvapenosti, kterou si počal brzy uvědomovat. Jak tak jel v čele svých llanerů, litoval, že je jich taková hrstka. Upokojilo ho teprve nadšení obyvatelstva, které vykřikovalo: „Viva Montero! Viva Pedrito!“ Měl vrozenou zálibu v přetvářce a tak, aby obyvatelstvo ještě více rozohnil, spustil otěže koni na šíji a vsunul seňorům Fuentesi a Gamachovi náramně důvěrně a přátelsky ruce pod paži. Otrhaný městský mozo mu vedl koně za uzdu a tak jel vítězoslavně po plaze ke dveřím intendencie, jejíž staré šedé zdi se takřka třásly ryčným jásotem, který přehlušoval třeský hlazol zvonů z katedrály.

Bratr generálův, Pedro Montero, slezl s koně uprostřed hulákající, zpocené smečky nadšenců, které otrhaní gardisté zuřivě odstrkovali. Vystoupil po několika schodech a uviděl před sebou hustý dav čumilů a za nimi kulkami rozryté zdi protějších domů, zahalené do prozářeného prašného oparu. Přes širé prostranství hledělo naň vyzývavě slovo PORVENIR, napsané velkými černými literami, které se střídaly s rozbitými okny; pomyslel s rozkoší na hodinu pomsty, neboť si byl naprosto jist, že se zmocní Decouda. Nalevo od něho si utíral statný, uhřátý Gamacho chlupatý zpocený obličej a samou rozjařeností se na celé kolo pitomě usmíval, až mu bylo vidět žluté pahýly zubů. Napravo od něho přihlížel se sevřenými rty drobný, hubený seňor Fuentes. Dav koukal doslova s otevřenými ústy a samou dychtivostí ani nedutal, jako

by očekával, že veliký partyzán, slavný Pedrito začne naráz rozhazovat nějaké makavé dárky. Zatím však spustil řeč. Nejprve zařval „Občané!“ a to slovo dolétlo až k posluchačům doprostřed plazy. Pak už se občané většinou opájeli jenom řečnickovým chováním: Pedrito vystupoval na špičky, vymršťoval nad hlavu paže se zaťatými pěstmi, kladl si dlaň na srdce, koulel očima, až se mu stříbrně leskly, rozháněl se rukama, ukazoval prstem, rozpínal náruči, poplácával důvěrně Gamachovi na rameno; kynul obřadně černě oděné postavičce seňora Fuentesese, advokáta a politika a opravdového přítele lidu. Ti, kdo stáli nejbližší řečníkovi, vyráželi náhle: Viva, které se nepravidelně šířilo až na obvod zástupu, jako plamínky, ubíhající po suché trávě, až v ústí ulic doznívalo. Mezi těmi výkřiky tkvělo nad natřískaným náměstím hrozné ticho, v němž se jen stále otvírala a zavírala řečnickova ústa a jen ojedinělé zřetelné úryvky, jako: „Blaho národa“, „Synové vlasti“, „Celý svět, el mundo entero“, doléhaly slabounce jako komáří bzukot až na hustě obsazené schody u katedrály. Řečník se praštil do prsou; vypadal, jako by se mezi svými dvěma trabanty vzpínal. Byl to vrcholný výkon závěru jeho řeči. Obě menší postavy divákům zmizely a zůstal tam jen hromotlucky Gamacho, který pokročil dopředu a zdvihl klobouk vysoko nad hlavu. Pak si jej zase pyšně narazil a zahulákal: „Ciudadanos!“ Tupý ryk přivítal seňora Gamacha, bývalého kramáře z campa, velitele národní gardy.

Zatím nahoře v intendencii chodil Pedrito Montero chvatně z jednoho zničeného pokoje do druhého a neustále vrčel:

„To je mi blbost! Taková spoušť!“

Señor Fuentes, který chodil za ním, ulevoval si ve své zamlklosti a mružel:

„To všechno natropil Gamacho se svými gardisty!“ Potom naklonil hlavu k levému rameni a stiskl tak pevně rty, až mu naskočily v koutcích důlky. Měl už v kapse dekret městského politického přednosty a nemohl se dočkat, kdy se ujme úřadu.

Když se octli v dlouhé audienční dvoraně, kde byla vysoká zrcadla vesměs proražena kamením, záclony strhány a baldachýn nad pódiem rozerván v cáry, a stanuli v šeru a spoušti, nevědouce, co počít, dolehl

k nim okenicemi nesmírný hluboký šum davu a štěkavý hlas Gamacha, který mluvil zrovna dole pod nimi.

„Hovado!“ pronesla jeho Excellence don Pedro Montero přes zaťaté zuby. „Musíte to nějak zařídit a co nejrychleji ho poslat s jeho gardisty proti Hernandezovi.“

Nový gefé politico jenom potrl hlavou a zabafal z cigarety, čímž dal najevo, že nemá nic proti tomu vysvobodit takto město od Gamacha a jeho obtížné luzy. Pedrito Montero hleděl znechuceně na holou podlahu a na pás důkladných postříbřených rámců, táhnoucí se kolem celé dvorany; vlály z nich v špinavých cárech zbytky roztrhaných a rozsekaných maleb.

„Nejsme přece barbaři,“ řekl.

To řekla jeho Excellence, oblíbený Pedrito, partyzán, zběhlý v kladební lécek, na vlastní žádost pověřený od bratra úkolem zorganizovat Sulaco podle demokratických zásad. Předešlou noc na poradě se stoupci, kteří mu přišli do Rinconu naproti, prozradil své úmysly señoru Fuentesi:

„Dáme lidu hlasovat, aby řekl ano nebo ne, a svěříme osud své milované vlasti moudrosti a chrabrosti mého hrdinského bratra, nepřemohitelného generála. Plebiscit. Rozumíte?“

Señor Fuentes nadul své kožnaté líce, naklonil hlavu poněkud nalevo a vypustil z ohrnutých rtů slabounký namodralý kouř. Porozuměl.

Jeho Excellence byla nad tím zpustošením roztrpčena. V parádních síních intendencie nebyla jediná židle, jediný stůl, jediná pohovka, jediný etažér, jediná konsola, naprosto nic. Jeho Excelencí donem Pedritem Monterem škubal sice vztek, ale přesto se nerozzuřil, neboť si uvědomil, že je sám a sám mezi cizími lidmi. Jeho hrdinský bratr byl daleko. Kde si však zatím pohoví? Nadál se, že najde v intendencii pohodlí a nádheru po tom dlouhém roce drsného táboření, jehož závěrem byly útrapy a strážně onoho odvážného vpádu do Sulaca – do provincie, která má svým bohatstvím a významem větší cenu než všechno ostatní území republiky. Však si to od něho i Gamacho časem slízne. Dole na plaze v sálavém vedru plynula zatím dále řeč señora Gamacha, líbezná uším lidu a rozléhala se jako vytí nějakého skřeta, uvrženého do rozpá-

lené peci. Gamacho si musel každou chvíli utírat předloktím obličej, zkropený potem; odhodil kabát a vyhrnul si rukávy až nad lokty; chocholatý klobouk s bílým peřím si však ponechal na hlavě. Zakládal si ve své prostoduchosti na tomto odznaku velitele národní gardy. Reagovali na jeho řečnické periody pochvalným vážným mručením. Podle jeho mínění měla se ihned vypovědět válka Francii, Anglii, Německu i Spojeným státům; vždyť prý zřizováním železnic a dolů a kolonizováním a jak se všechny ty jejich chatrné záminky jmenují, usilují jen o to, okrást chudáky o pozemky a s pomocí těch barbarských a paralytických aristokratů proměnit je v bídné robotníky. Leperové vyhazovali cípy špinavých bílých mant a nadšeně vrískali. Jediný generál Montero, tak je Gamacho svým hulákáním přesvědčoval, splní vlastenecký úkol. Také v tom s ním souhlasili.

Dopoledne pomalu ubíhalo; v davu se už objevovaly trhliny, proudy a mezery. Někteří se uchylovali do chládku u zdí a pod stromy alamedy. Jezdci si razili s pokřikem cestu. Hloučky sombrer, posazených rovně na hlavě proti kolmo pražícímu slunci, se trousily do ulic, kde pulperie, otevřené dokořán, tolik vábily šerem, z něhož slabounce zaléhalo drnkání kytar. Gardisté pomýšleli na odpolední spánek, a jejich vůdce Gamacho byl už se svou výřečností v koncích. Když se pak později v chladnějších odpoledních hodinách scházeli, aby společně porokovali o veřejných záležitostech, čtyři Montérovy jízdy, utábořené na alamedě, na ně beze všeho vyjednávání úprkem zaútočily a hnaly je, dotírajíce na ně kopími, až na konec ulic. Sulacké národní gardisty to jednání sice překvapilo, ale nerozhořčilo. Žádný Costaguaňan nebyl zvyklý pozastavovat se nad vojáckými výstřelky. Patřily přece k přirozenému řádu. Usoudili, že je to nespíše nějaké správné opatření. Proč se tak děje, to ve svém necvičeném rozumu nechápali a jejich vůdce a řečník Gamacho, velitel národní gardy, ležel a spal zpitý v lůně rodiny. Holé nohy mu ve stínu odporně trčely jako mrtvole. Výmluvná ústa se mu rozevřela. Jeho nejmladší dcera se jednou rukou drbala na hlavě a v druhé držela zelenou snítku a ovívala mu spálený a rozprýskaný obličej.

6

Zapadající slunce přešino stíny mezi městskými domy od západu na východ. Přešino je po celé ploše nesmírného campa, kde bílé zdi haciend s pahorků vévodily zeleným prostorám; kde se v úžlabinách na březích řek choulily doškové salaše; kde se vynořovaly chumáče stromů jako ostrůvky na jasném travném moři a kde čněl srázný hřeben Kordillery velkolepě a strnule nad vlnami dolních hvozdů, jako pusté pobřeží země obrů. Paprsky západu dopadaly z dálky na sněžné úbočí Higueroty a růžovouče je zbarvovaly; naproti tomu pilovitý val vzdálených štítů zůstával černý, jako by byl prudkou září spálen. Zvlněný povrch hvozdů byl bledozlatě poprášen; daleko za Rinconem skaliska santoméjských dolů, zakrytá proti městu dvěma lesnatými výběžky, zahrávala do teplé hnědi a žluti, přerývané rezavými čmouhami a tmavozelenými keři, které se zachytily v rozsedlinách; plochá horská hradba nad tím byla korunována ohromnými kapraděmi. Od planiny byly drtičské dílny a havířské domy nahoře tmavé a drobné jako chumel ptačích hnízd na liště skaliska. Klikaté cestičky vypadaly jako slabé kružby, načmárané do zdi nějaké kyklopské chaty. Oběma hlídkujícím sereňům z dolů, kteří se ve stínu stromů, lemujících potok u mostu, procházeli s karabinou v ruce a ostražitě se rozhlíželi, nepřipadal don Pepé, který slézal po cestičce z horní plošiny, o nic větší než zavalitý brouk.

Jako brouk, který leze sem tam nazdařbůh po skále, tak slézal stále níže don Pepé, až se octl na úpatí a posléze zmizel za střechami skladišť, pecí a dílen. Chvilí se ještě oba sereňové procházeli před mostem, na němž zastavili jezdce s velkou bílou obálkou v ruce. Pak se vynořil na návsi mezi domy, ani ne tak daleko od mostu, co by kamenem dohodil, don Pepé a kráčel k nim v širokých tmavých kalhotách, zastrčených do holinek a v bílé plátěné kazajce s šavlí po boku a s pistolí za pasem. Señor gobernador byl v těch nepokojných dobách stále na stráž.

Jeden sereño lehce pokynul hlavou a posel z města slezl z koně a pustil se přes most, veda koně za uzdu.

Don Pepé mu vzal z druhé ruky psaní a plácal si na levý bok a pak na stehna, jak hledal pouzdro s brejlemi. Když si nasadil na nos mohutné okuláry se stříbrnou obroučkou a pečlivě si je zastrčil za uši, podržel si obálku asi stopu před očima a otevřel ji. Na listě, který z ní vytáhl, byly napsány asi tři řádky. Dlouho na ně hleděl. Šedivé kníry se mu mírně zježily vzhůru a zase schlíply, vrásky, které se mu rozběhly od koutků úst, se zase složily. Zakýval poklidně hlavou. „Bueno,“ řekl. „Žádná odpověď.“

Potom mírně a vlídně, jak měl ve zvyku, zapředl opatrný rozhovor s poslem, který se bez pobízení radostně rozpovídal, jako by ho právě potkalo štěstí. Viděl prý z dálky Sotillovy pěšáky, utábořené po obou stranách celnice na břehu přístavu. Budovy nijak nepoškodili. Cizinci z železnice jsou stále zavřeni v seřadovacím nádraží. Už jim zašla chuť střílet chud'asy. Nadával na cizince, pak vyprávěl o Montérově vjezdu a o tom, jaké pověsti kolují ve městě. Chud'asi prý teď zbohatnou. A to je skvělé. Více nevěděl; pak se nasládle usmál a pronesl nesměle, že má hlad a žízeň. Starý major mu kázal jít k alcaidovi první vesnice. Posel odjel a don Pepé zvolna kráčel k dřevěné zvonici; pohlédl přes plot do zahrádky a uviděl pátera Romana, jak sedí před sakristií v bílé visuté rohožce, zavěšené mezi dvěma oranžovníky.

Bílý dřevěný domek byl všecek zastíněn tmavým listím obrovského tamaryšku. Indiánské děvče s dlouhými vlasy a velkýma očima a drobnýma rukama i nohama vyneslo ven dřevěnou židli a hubená scvrklá stařena ji přitom Z verandy ostražitě sledovala očima. Don Pepé usedl na židli a zapálil si doutník; kněz vdechl z dlaně notný šňupec. V rudohnědém zvadleém obličejí, přepadlém a jakoby pokrčeném, mu jiskřily jako dva černé démanty živé a bezelstné oči.

Don Pepé mírně rozjařen oznámil páteru Romanovi, že se ho Pedrito Montero prostřednictvím seňora Fuentesese ptal, za jakých podmínek vydá řádně fungující doly právně ustavené komisi vlasteneckých občanů, chráněné menším vojenským oddílem. Kněz vrhl pohled k nebi.

Podle slov moza, který přinesl dopis, pokračoval don Pepé, je prý však don Carlos Gould na živu a dosud mu nikdo nezkřivil vlas.

Páter Román dal několika slovy najevo, jak je rád, že je señor administrador živ a zdrav.

Stříbrným cinkotem odzvonilo na zvonici klekání. Pás lesa, který uzavíral vstup do údolí, tvořil clonu mezi zacházejícím sluncem a návsí. Z druhé strany skalnaté rokle čněla strmě mezi čedičovými a žulovými valy lesnatá hora, až po samý vrchol ozářená a bujně porostlá, která zakrývala santoméjským obyvatelům celé horské pásmo. Přímo nahoře v závratné modři tkvěly nehnuté tři růžové obláčky. Mezi proutěnými chýšemi seděly na návsi hloučky lidí. Před alcaldovou casou se už sešli dílovedoucí noční směny, aby odvedli své mužstvo; jak dřepěli na zemi s nachýlenými, bronzově opálenými zády a podávali si dokola tykvici s maté, tvořily jejich placaté kožené čapky kruh. Mozo z města přivázal koně ke kůlu u dveří a zatímco kolovala začernalá tykvice s čajovým odvarem z ruky do ruky, vyprávěl jim, co je v Sulacu nového. Vážný alcalde, oděný bílou kazajkou a rozevřeným přehozem z květovaného kartounu s rukávy, který se na jeho nahé otlé postavě vyjímal jako pestrý koupací plášť, stál vedle nich s chlupatým kastorovým kloboukem, pošoupnutým do týla a v ruce držel dlouhou hůl se stříbrným knoflíkem. Tento odznak důstojnosti mu udělila správa dolů, z nichž se pramenila čest, blahobyt a mír. Byl jedním z prvních lidí, kteří se tam do údolí přistěhovali; jeho synové i zeťové pracovali uvnitř hory, která svými poklady, chrlenými shora po rachotících sjíždích, poskytovala štědře havířům klidné a spravedlivé živobytí. Poslouchal zprávy z města zvědavě, přitom však netečně, jako by se ani netýkaly jeho světa. A opravdu se mu tak jevily. V těch několika málo letech se u těch štváných, polodivokých indiánů vyvinulo vědomí, že náleží k mohutné organizaci. Byli na doly hrdi a lnuli k nim. Posílily jejich důvěru a oddanost. Přisuzovali jim nezdolnou ochrannou moc, jako by byly fetišem, který si sami vyrobili; byli totiž zaostalí, ač jinak se valně nelišili od ostatního lidstva, které též skládá nesmírnou důvěru v své výtvoř. Alcalda ani ve snu nenapadlo, že by doly přestaly mít ochrannou sílu.

Politika, ta se podle něho hodila jen pro lidi z města a campa. Jeho žlutý kulatý obličej s širokým chřípím, naprosto bezvýrazný, vypadal jako chmurný úplněk. Poslouchal vzrušené chvástání mozovo a nezakoušel nad ním ani nevole, ani úžasu a vůbec nijakého vzrušení.

Padre Román, všecek schlíplý, seděl a komíhal se; nohama dosahoval právě na zemi a rukama se přidržoval okraje rohožky. Jsa stejně prostoduchý, třebaže ne tak důvěřivý jako jeho stádce, zeptal se majora, co se podle jeho mínění nyní stane.

Don Pepé se narovnal na židli, založil pokojně ruce na jílci šavle, kterou měl stát kolmo mezi stehny, a odpověděl mu, že neví. Doly lze ubránit proti každému vojenskému oddílu, který jen bude poslán, aby se jich zmocnil. Na druhé straně však – poněvadž se v údolí nic nerodí lze obyvatelstvo tří vesnic vyhladověním dohnat ke kapitulaci, jakmile se zabrání pravidelnému zásobování z campa. Don Pepé vysvětloval klidně tyto možnosti páteru Romanovi, který jakožto starý válečník rozuměl důstojnickým výkladům. Mluvili prostě a nezahaleně. Pátera Romana zarmucovalo, že bude jeho stádo rozprášeno nebo snad porobeno. Neoddával se klamným nadějím; uhodl, co je čeká, nikoliv ze zvláštního důvtipu, nýbrž z mnohaletých zkušeností, které měl s politickými zvěrstvy, tak zhoubnými, ač jak soudil – nezbytnými v životě státu. Chod běžných veřejných institucí se mu zřetelně jevil jako nepřetržitá řada pohrom, které doléhají na jednotlivce, a skrze záští, pomstychtivost, bláznovství a lakotu vyplývají jedna z druhé, jakoby předjaty božskou prozřetelností. Páter Román se při své prozíravosti opíral o samorostlý rozum; ale v hloubi srdce, které nepozbylo uprostřed krveprolévání, drancování a násilnictví své dobroty, se mu ty pohromy hnusily, neboť byl úzce spjat s jejich obětmi. Shlížel na indiány z údolí s otcovskou shovívavostí. Už dobrých pět let oddával, křtil, zpovídal, rozhřešoval a pochovával důstojně a vroucně santoméjské havíře; a věřil v posvátnost těchto úkonů, kterými si ty havíře duchovně přivlastňoval. Měli pro jeho kněžskou svrchovanost velkou cenu. Nelíčený zájem paní Gouldové o jejich osudy mu ještě jejich význam zvyšoval, neboť tím vlastně stoupal též jeho význam. Když tak s ní

rozmlouval o všech těch nesčíslných Mariích a Brigidách z vesnic, cítil, jak v něm mohutní láska k bližnímu. Páter Román byl až trestuhodnou měrou neschopen náboženské nesnášenlivosti. Anglická seňora byla přece zřejmá kacířka, a přece byla v jeho očích skvělá a přímo andělská. Kdykoli si uvědomil tento vnitřní zmatek – procházel se třeba zrovna s breviářem pod paží v širém chládku tamaryšku – prudce sebou trhl, hlučně vtáhl do nosu notný šňupek a zavrtěl zamyšleně hlavou. Když si teď pomyslel, co snad zakrátko potká vznešenou seňoru, zatrnul hrůzou. Dal to najevo vzrušeným šepotem. I don Pepé pozbyl na chvíli chladnokrevnosti. Naklonil se prkenně dopředu.

„Poslyšte, padre. Že se ti zlodějští sulačtí macaquové snaží zjistit, zač by byla má čest, svědčí zrovna o tom, že se seňoru donu Carlosovi a všem z gouldovské casy nic nestalo. Má čest, ta je také neporušena, jak ví každý, ať muž, žena či dítě. Nevědí to však ti černošští liberálové, kteří se úskokem zmocnili města. Bueno! Ať si jen sedí a čekají. Dokud budou čekat, nikomu neublíží.“

Znovu se uklidnil. Šlo mu to lehce, neboť jeho čest Paezova důstojníka byla za všech okolností neporušena. Slíbil Charlesi Gouldovi, že jakmile přitáhne ozbrojený dav, bude hájit jen tak dlouho rokli, dokud odborně nezničí důkladnými dynamitovými náložemi důlní zařízení, budovy i dílny; dokud nezatarasí hlavní šachtu, nezboří štoly, neprorazí vodní přehradu a neroztříští slavnou gouldovskou koncesi na kusy, které vylétnou až do nebe nad zkoprnlým světem. Doly zaujaly Charlese Goulda právě tak neúprosně jako jeho otce. To krajní odhodlání bylo však donu Pepé něčím naprosto samozřejmým. Postupoval rozvážně. Připravil všechno pečlivě a důkladně. Don Pepé složil pokojně ruce na jilci šavle a pokynul knězi hlavou. Páter Román si samým rozčilením naházal přehršle šňupavého tabáku do obličej; poule zrak, vylezl všecek zamazán z rohožky a rozechvěně se procházel a vykřikoval.

Don Pepé si pohladil šedivé převislé kníry, jejichž špičaté konečky mu splývaly až pod výraznou bradu a promluvil, jsa si hrdě vědom své pověsti: „Nevím tedy, padre, co se stane. Vím však, že dokud zde budu já, bude moci don Carlos mluvit s tím macaquem a vyhrožovat mu zká-

zou dolů s naprostou jistotou, že ho bude brát vážně. Vždyť mě lidé znají.“

Otočil drobet nervózně doutníkem v ústech a pokračoval:

„Ale to jsou řeči, ty se hodí tak ještě pro politiky. Já jsem důstojník. Nevím, co se může stát. Víím však, co by se mělo stát – že by se totiž měly dát doly na pochod proti městu s puškami, sekerami a noži, přivázanými na holích – por Dios. To by se mělo stát. Jenže –“

V rukou, složených na jílci, mu škublo. Doutník v koutku úst se prudčeji otočil.

„A kdo jiný by měl být vůdcem, ne-li já? Na neštěstí – uvažte – jsem donu Carlosovi čestným slovem slíbil, že nevydám doly do rukou těm zlodějům. Ve válce – to přece, padre, víte – bývá osud bitev nejistý, a koho bych tu mohl zanechat, aby mě zastupoval, kdyby došlo k porážce? Dynamit je připraven. Ale nastrojenou zkázu může provést jen člověk nadmíru čestný, bystrý, soudný a odvážný. Někdo, na jehož čest se mohu spolehnout tak jako na svou. Třeba nějaký jiný bývalý důstojník Paezův. Anebo – anebo – by snad na to postačil nějaký bývalý Paezův kaplan.“

Povstal a stanul před ním štíhlý, hubený, vzpřímený, statný, s marciálními kníry a kostnatým obličejem; upřeným pohledem z hloubi vpadlých očí jako by probodával kněze, který stál strnule, prázdnou tabatěrku držel obráceně v ruce a třeštil beze slova zrak na velitele dolů.

Asi tou dobou ujišťoval Charles Gould v sulacké intendencii Pedrita Montéra, který si ho tam obeslal, že se nikdy nevzdá dolů ve prospěch vlády, která mu je uloupí. Gouldovskou koncesi nelze zcizit. Otec o ni nestál. Syn ji nevydá. Nevydá ji aspoň, dokud bude živ. A když zemře, jakápak moc vzkřísí takový podnik z popela a sutin zkázy k bývalé síle a mohutnosti? V celé zemi není takové moci. A kdepak se najde za hranicemi odborník s kapitálem, který by měl chuť dotknout se té zlopověstné mrtvoly? Charles Gould mluvil apatickým tónem, jímž už po léta zastíral hněv i opovržení. Trpěl tím. Hnusilo se mu, že to musí říkat. Znělo to příliš nabubřele. Stroze věcný pud byl u něho v naprostém rozporu s polomystickým ponětím o právu. Gouldovská koncese mu byla symbolem abstraktní spravedlnosti. Ať se třeba zřítí nebesa. Gouldovská koncese byla podstatnou položkou ve financích země, ba co více, též v soukromém rozpočtu mnoha hodnostářů. Byla to už tradice. Vědělo se o tom. Mluvalo se o tom. Znělo to věrohodně. Každý ministr vnitra dostával ze santoméjských dolů plat. Bylo to samozřejmé. A Pedrito pomýšlel na to, že bude v bratrově vládě ministrem vnitra a ministerským předsedou. Vždyť i vévoda de Morny zastával za druhého císařství tato vysoká místa a znamenitě z nich tyl.

Opatřili už jeho Excelenci stůl, židli a dřevěné lehátko; po krátkém odpočinku, jehož po tolika námahách i ceremoniích při vjezdu do Sulaca nutně potřeboval, ujímal se Pedrito správního mechanismu: jmenoval úředníky, vydával nařízení a podpisoval proklamace. Když se octli s Charlesem Gouldem v audienční dvoraně o samotě, nedal s obratností, kterou právem slynul, na sobě znát, jak je rozladěn a polekán. Spustil nejprve naduté o konfiskaci, ale poněvadž na nehybných rysech seňora administradora nebylo znát nejmenšího dojmu, začal se ve své pánovitosti kolísat. Charles Gould opakoval: „Chce-li, může arcí vláda přivodit zkázu santoméjských dolů; ale beze mne nesvede nic jiného.“ Bylo to děsivé prohláše-

ní a neminulo se palčivým účinkem na cit politika, bažícího po vítězné kořisti. Charles Gould dále řekl, že se zkázou santoméjských dolů upadnou též jiné podniky, odpadne evropský kapitál a bezpochyby se též zarazí poslední splátka cizí půjčky. To všechno – pokud na to arci jeho Excellence svým rozumem stačila – říkal ten necitelný zloduch tak chladnokrevně, že z toho člověku běhal mráz po zádech.

Četba přístupně psaných, povídkových dějepisných děl, kterou Pedro Montero na úkor svých hrubých či snad jiných služebních povinností tak dlouho pěstoval, rozvalen na rozestlaném lůžku v podkroví pařížských hotelů, zapůsobila na jeho chování. Kdyby byl kolem sebe viděl nádheru staré intendencie, skvostné záclony, postříbřený nábytek, seskupený u zdí; kdyby tak byl stál na pódiu na vzácném červeném koberci, byl by snad býval u vědomí vítězné povznesenosti nebezpečný. Avšak ve vydrancované a zpustošené rezidenci, kde stály uprostřed prostorné místnosti bez ladu a skladu tři kusy sprostého nábytku, zchlazoval mu fantazii pocit nejistoty a vratkosti. Ten pocit a neochvějnost Charlese Goulda, který ani jednou nepronesl slovo: Excellence, mu dodaly. Nasadil tón osvětleného a světa znalého člověka a poprosil Charlese Goulda, aby jen pustil z hlavy veškeré obavy. Připomenul mu, že hovoří s bratrem zeměpána, pověřeným reorganizačním úkolem. Bratrem zeměpána, opakoval, který má k němu naprostou důvěru. Ten moudrý a vlastenecký hrdina není ničeho tak dalek jako pomyšlení na zkázu. „Prosím vás snažně, done Carlosi, abyste se nepoddával svým protidemokratickým předsudkům,“ vykřikl v návalu blahosklonné sdílnosti.

U Pedrita Montéra na první pohled překvapovalo mohutně vyvinuté žlutolesklé lysé čelo, klenoucí se mezi zkudrnacenými chumáčky vlasů, matně černými jako uhel, pak půvabně vykrojená ústa a netušené ušlechtilý hlas. Když však rozevřel své oči, které mu blyštily vedle zahnutého nosu jakoby čerstvě natřeny, objevil se v nich strnulý, bezradný, ptačí pohled. Nyní je však přimhouřil, vystrčil hranatou bradu, zaťal zuby a mluvil drobet nosem, což pokládal za projev grandseigneurství.

V té póze zničehonic prohlásil, že nejvyšším projevem demokracie je císařství: císařský režim, který se opírá o lidové hlasování. Císařství

je konzervativní. Je silné. Uznává oprávněné nároky demokracie, která se neobejde bez řádů, titulů a vyznamenání. Zasloužilým mužům se jich dostane vrchovatou měrou. Césarství znamená mír. Je pokrokové. Zabezpečuje blahobyt vlasti. Pedrito Montero byl všecek unesen. Hle, jak prospělo druhé císařství Francii. Je to režim, který s oblibou vyznamenává lidi rázu dona Carlose. Druhé císařství padlo, ale jen proto, že se jeho nejvyššímu představiteli nedostávalo onoho vojenského génia, kterým se generál Montero povznesl až na vrchol věhlasu a slávy. Pedrito trhl prudce rukou vzhůru a naznačil tak vrchol věhlasu. „Však my si spolu ještě mnohokrát pohovoříme. A jak náleží, si porozumíme, done Carlosi!“ vykřikl kamarádsky. Republikánství vykonalo své. Císařská demokracie, toť moc budoucnosti. Partyzán Pedrito napřáhl ruku a ztlumil násilím hlas. Člověk, jemuž dali spoluobčané čestnou přezdívku El Rey de Sulaco, dojde arcí též u císařské demokracie plného uznání jakožto velký průmyslový magnát a rozhodující činitel, a místo přezdívky dostane brzy řádnější titul. „Tak co, done Carlosi. Že ne? Co tomu říkáte? Takhle conde de Sulaco hehe? nebo třeba markýz...“

Umlkl. Na plaze bylo chladno; jízdní hlídka ji objížděla kolem dokola a nepouštěla se do ulic, které hlaholily křikem a drnkáním kytar, zaléhajícím z otevřených dveří pulperii. Vojáci měli nařízeno nebránit lidu v zábavách. Naproti oknům intendencie, nad střechami, hned za kolmými liniemi katedrálních věží zastírala sněžná křivka Higueroty velký kus temně modrající oblohy. Za chvíli si vsunul Pedrito Montero ruku za řadra a zvolna a důstojně sklonil hlavu. Bylo po audienci.

Když Charles Gould vycházel ven, přetřel si rukou čelo, jako by chtěl rozptýlit chmury nějakého tísnivého snu, tak pitvorně fantastického, že po něm zůstává neurčitý pocit ohroženosti na těle a rozvratu v duši. Na chodbách a schodištích starého paláce se povalovali neomaleně Montéroví vojáci, pokuřovali a nikomu neuhýbali; celou budovou se rozléhal řinkot šavlí a ostruh. V hlavní chodbě čekaly tři zamlklé hloučky černě oděných civilistů, upjatých a rozpačitých, kteří se krčili schlíple jeden před druhým, jako by chtěli při úředním výkonu ze všech sil uniknout pozornosti. Byly to deputace, čekající na slyšení. Nad deputací provinč-

ního sněmu, která se v celku tvářila ještě neklidněji a zmateněji, čněl mohutný obličej dona Justa Lopeze, měkký a bledý, s vyčnělými víčky a obestřený neproniknutelnou velebností jako hustým oblakem. Předseda provinčního sněmu, který přišel chrabře hájit poslední špetku parlamentního zřízení (podle anglického vzoru), odvrátil zrak od administradora santoméjských dolů, čímž ho povýšeně pokáral za to, že má k té jediné spásné zásadě tak malou důvěru.

Ta chmurně přísná výčitka se Charlese Goulda nijak nedotkla, dojímaly ho však pohledy, které k němu ostatní vrhali beze všech výčitek, jako by jen chtěli z jeho obličeje vyčíst svůj osud. Všichni kdysi hovořili, křičeli a deklamovali ve velké sale gouldovské casy. Měl soucit s těmi lidmi, tak podivně bezmocnými v osidlech ponížení, a přece jim nepokynul. Trpěl příliš tím, že má s nimi účastenství ve zlém. Přesšel přes plazu a nikdo ho neobtěžoval. V Amarillském klubu bylo plno hodujících otrhanců. Ze všech oken trčely jejich umouněné hlavy a zevnitř zaléhal opilý křik, dupání a drnkání na harfy. Dlažba dole byla poseta rozbitými lahvemi. Charles Gould zastihl ještě lékaře v domě.

Doktor Monygham odstoupil od skuliny v okenici, kterou vyhlížel na ulici.

„Vida. Tak jste se konečně vrátil,“ řekl a zřejmě se mu ulevilo. „Pořád jsem říkal paní Gouldové, že se vám vůbec nic nestane, ale že vás ten chlap pustí, tím jsem si nebyl tak jist.“

„Já také ne,“ přiznal se Charles Gould a položil klobouk na stůl.

„Budete muset něco podniknouti.“

Charles Gould mlčel a tím jako by uznával, že mu opravdu nic jiného nezbývá. Jinak už ani nedával Charles Gould své úmysly najevo.

„Doufám, že jste neupozornil Montéra na to, co hodláte počít,“ řekl starostlivě lékař.

„Snažil jsem se mu vysvětlit, že trvání dolů je spjato s mou osobní bezpečností,“ mluvil dále Charles Gould; hleděl při tom stranou od lékaře a upíral zrak na akvarel na stěně.

„A uvěřil vám?“ zeptal se dychtivě lékař.

„Bůhví!“ řekl Charles Gould. „Musel jsem to říci už kvůli ženě. Je o tom dobře zpraven. Ví, že tam mám dona Pepé. Řekl mu to asi Fuentes. Vědí, že starý major dokáže bez váhání a bez výčitek svědomí vyhodit santoméjské doly do povětří. Nebýt toho, myslím, že bych nebyl svobodně odešel z intendencie. Vyhodil by všechno do povětří z pouhé věrnosti a ze záští – záští k těm liberálům, jak si sami říkají. Liberálové. Nejvšednější slova mají v této zemi příšerný zvuk. Svoboda, demokracie, vlastenectví, vláda to všechno čpí bláznovstvím a vraždou. Vidíte, doktore... Jenom já sám udržím dona Pepé na uzdě. Kdyby mě snad opravili, nedá se ničím zadržet.“

„Budou se snažit domluvit se s ním,“ prohodil zamyšleně lékař.

„To je docela možné,“ řekl tichounce Charles Gould, jako by mluvil se sebou, a hleděl při tom stále upřeně na zeď na akvarel santoméjské rokle. „Ano, myslím, že se o to přece pokusím.“ Charles Gould pohlédl po prvé na lékaře. „Získám tím čas,“ dodal.

„Tak jest,“ řekl Dr. Monygham a potlačil vzrušení. „Zvláště, bude-li si počínat don Pepé diplomaticky. Proč by jim neposkytl trochu naděje ve vítězství? Co? Vždyť jinak byste tolik času nezískal. Nemohlo by se mu dát vědět, aby –“

Charles Gould hleděl upřeně na lékaře a zavrtěl hlavou, ale lékař pokračoval s jakýmsi zápalem: „Ano, aby zahájil jednání o kapitulaci dolů. Je to dobrý nápad. Vy byste zatím dal svému plánu dozrát. Jaký ten plán je, na to se ovšem neptám. Nechci to vědět. I kdybyste mi jej chtěl říci, neposlouchal bych. Mně se přece nelze s ničím svěřovat.“

„Takový nesmysl!“ zabručel s nelibostí Charles Gould.

Příčilo se mu, že ho ta dávná epizoda z jeho života stále tak rozechvívá. Pohoršovalo ho, že má takovou paměť. Bylo to až chorobné. Zavrtěl znovu hlavou. Zahrávat si s bezelstnou počestností dona Pepé, v tom mu bránil vkus a prozíravost. Musel by mu to dát vědět buď ústně, nebo písemně. V obojím případě hrozilo nebezpečí, že tu zprávu někdo zachytí. Nebylo přece naprosto jisto, dostane-li se posel do dolů; a nebylo ostatně koho poslat. Charles Gould měl už na jazyku, že jen nebožtík capataz de cargadores, kdyby si ho na to mohli zjednat – by to možná

šťastně dokázal a jistě by nic nevyzradil. Neřekl to však. Vytkl lékaři, že by to bylo neprozíravé. Jakmile by don Pepé naznačil, že se dá koupit, octl by se v nebezpečí život administradora i jeho přátel. Pak už by totiž nebylo důvodu k umírněnosti. Pedrito je držen na uzdě především neúplatností dona Pepé. Lékař svěsil hlavu a uznal, že částečně je tomu tak.

Nemohl upřít, že je ten soud správný. Don Pepé je užitečný právě svou neporušenou povahou. On sám – pomyslel si hořce je také svou povahou užitečný. Prohlásil Charlesovi Gouldovi, že má možnost odvrátit Sotilla od toho, aby se aspoň prozatím nespojil s Monterem.

„Kdybyste zde byl měl všechno to stříbro,“ řekl lékař, „nebo kdyby aspoň bylo o něm známo, že je v dolech, byl byste mohl Sotilla podplatit, aby se vyzul ze svého novopečeného monterovství. Byl byste ho mohl přimět buďto k tomu, aby odtud odplul svým parníkem nebo aby sek vám třeba i přidal.“

„Přidal? To rozhodně ne,“ prohlásil rázně Charles Gould. „Copak by si člověk potom s takovým chlapem počal – jen mi povězte, doktore. Po stříbře je veta a jsem tomu rád. Bývalo by bylo příliš silným vnadidlem. Tahanicí o tu makavou kořist by se byla katastrofa jen urychlila. Byl bych je musel také bránit. Jsem rád, že jsme je odstranili, i když přišlo na zmar. Bývalo by v něm pro nás tkvělo jen nebezpečí a kletba.“

„Snad má pravdu,“ řekl lékař za hodinu kvapně paní Gouldové, když ji potkal na chodbě. „Když už se tak stalo, možná že stín pokladu vykoná totéž, co poklad sám. Jsem vám k službám s veškerou svou špatnou pověstí. Půjdu si teď zahrát na zrádce u Sotilla a nepustím ho do města.“

Napřáhla k němu bezděky ruce. „Doktore Monyghame, vrháte se do strašného nebezpečí,“ zašeptala; odvrátila od jeho obličeje zrak, zalitý slzami a vrhla letmý pohled ke dveřím manželova pokoje. Stiskla mu obě ruce a lékař stál jako přikován, shlížel na ni a pokoušel se zkrivit ústa do úsměvu.

„Ó, vždyť já vím, že obhájíte mou památku,“ vypravil posléze ze sebe a sběhl vrávoravě se schodů do patia a ven z domu. Na ulici si dlouze vykračoval rázným pajdavým krokem a pod paží svíral skříňku s náčiním. Byl znám jako „loco“. Nikdo se mu nepletl do cesty. Zpod pří-

mořské brány uviděl na míli před sebou za prašnou, vyprahlou planinou, posetou keříčky, neforemnou celnici a dvě tři jiná stavení, která tehdy tvořila námořní přístav sulacký. Palmové háje lemovaly daleko na jih závit přístavního břehu. V houstnoucí modři východní oblohy se rozplývaly ostré obrysy dalekých štítů Kordillery. Lékař kráčel hbitě. Ze zenitu jako by se naň snášel houstnoucí stín. Slunce zapadlo. Chvilí plály sněhy Higueroty odrazem nádherných červánků. Lékař kráčel sám a sám rovnou k celnici a poskakoval mezi tmavými keři jako pták s přeraženým křídlem.

V čisté vodě přístavu se zrcadlily fialové, zlaté a karmínové odstíny. Okruh přístavu uzavíral dlouhý výběžek, rovný jako stěna, na němž bylo z vnitřního břehu zřetelně vidět zarostlé sutiny pevnůstky, která tvořila jakousi zaoblenou zelenou baštu; za Golfem Placidem se toto skvoucí zbarvení opakovalo s větší silou a ponuřejší nádherou. Mohutný mrak zastíral celou přední část zálivu a v šedých a černých řasnatých záhybech byl rudě žíhán jako nějaký plovoucí zkrvavený plášť. Fialově temné Isabely, zahalené do stínu a ostře narýsované na nehybné hladině, v níž splývalo moře s oblohou, jako by tkvěly ve vzduchu. Drobné vlnky metaly na písčité břehy rudé jiskérky. Skelně lesklé vodní pruhy na obzoru prudce řeřavěly, jako by se v širém loži oceánu snoubil oheň s vodou.

Posléze požár moře a oblohy, na kraji světa nehnutě spjatých v ohnivém objetí, potuchl. Rudé jiskry na vodě zanikly a s nimi též krvavé skvrny v plášti, zahalujícím chmurné čelo Golfa Placida: pojednou zadul větřík, zašustil v křovinách na zborcených valech pevnůstky a zase utichl. Nostromo procitl po čtrnáctihodinovém spánku a vztyčil se ze svého pelechu v dlouhé trávě. Stál až po kolena mezi rozvlněnými a šelestivými zelenými stonky všecek zmaten, jako by právě přišel na svět. Švarný, statný a pružný, pohodil hlavou nazad, rozpráhl paže a kroutě se v bocích napřímil se a s mručivým zívnutím vycenil bílé zuby; byl při procitnutí tak přirozený a prostý zloby, jako nějaká nádherná, nevědomá šelma. Pak se zamračeně zamyslel a upřel pohled do prázdna. Rázem se proměnil v muže.

8

Když doplaval Nostromo ke břehu, vyškrábal se všecek promáčený do hlavního nádvoří staré pevnůstky. Tam se přes den vyspal mezi sesutými zdmi a práchnivějícími pozůstatky krovů a kůlen. Spal v bílém žáru poledne, ve stínu hor, v tichu a zastrčenosti toho zarostlého kousku půdy mezi oválem přístavu a rozlehlým polokruhem zálivu. Ležel jako zabítý. V modři se objevil jako černá skvrna rey-zamuro; zarazil se a přes všechnu statnost kroužil ostražitě a nesměle. Stín, který vrhl svým perleťově bílým tělem s černě vroubenými křídly na trávu, nepůsobil více hluku, než když se sám snesl na hromádku smetí na tři yardy od člověka, ležícího nehnuté jako mrtvola. Pták napjal holý krk a natáhl lysou, odporně strakatou hlavu se žravou nedočkavostí k ležícímu tělu, tak slibně nehybnému. Potom zabořil hlavu do hebkého perí a čekal. Když Nostromo procitl, padl pohledem nejprve na supa, který trpělivě čekal, až se objeví známky smrti a hniloby. Když pak povstal, odhopkoval sup s čepýřením stranou od něho. Chvilí mrzutě a neochotně otálel a pak se vznesl vzhůru a kroužil neslyšně se zlověstně schlíplým zobákem a pařáty.

Když už dávno zmizel, zdvihl Nostromo zrak k nebi a zabručel: „Ještě není po mně.“

Capataz sulackých cargadorů se těšil lesku a věhlasu takřka do té chvíle, kdy se ujal lehčáku s pokladem stříbrných slitků.

Poslední skutek, který v Sulacu vykonal, vyplýval sice jen a jen z jeho ješitnosti, ale při vši ješitnosti byl přece upřímný. Dal totiž poslední dolar stařeně, která vzdychala pod klenbou starobylé brány žalem a únavou nad smutným pátráním po mrtvém synovi. Ten skutek, vykonaný potají a beze svědků, měl v sobě přece podstatný rys slávy a věhlasu a hodil se k jeho dobrému jménu. Ale to procitnutí v sutinách pevnůstky, kde byl sám a sám, leda s cílhajícím supem, toho rysu nemělo. Měl zmatený dojem, že se to pro něho nehodí. Vypadalo to, jako by

bylo po všem veta. Když přišel zase k sobě, dolehlo naň vědomí, že bude muset žít bůhvíjak dlouho někde v ústraní. Všechno, co před lety zažil, jevílo se mu marným a pošetilým, jako když se náhle skončí libý sen.

Vylezl po drolicím se svahu bašty, rozhrnul křoví a pohlédl na přístav. Na hladině, odrážející poslední pablesky světla, spatřil několik zakotvených lodí a Sotillův parník, upevněný u hráze. Za bledým dlouhým průčelím celnice vypadalo město na pláni jako hustý lesík; vpředu byla brána a nad stromy se temně tyčily báně, věže a miradory, jakoby už ponořené do nočního spánku. Když si pomyslel, že se už nemůže po chuti projíždět po ulicích, kde ho každý, ať velký či malý, zná, jako dříve, když jezdíval navečer hrát monte do krčmy Mexikána Dominga, a že nemůže sedat na čestném místě, poslouchat písně a dívat se na tanec, zazdálo se mu, že je město neskutečné.

Zíral tak dlouhou dobu, pak pustil rozhrnuté křoví, až se zase smrštilo, a odešel na druhou stranu pevnůstky, odkud se rozhlédl po pustší prostoře velkého zálivu. Na západě čněly chmurně Isabely na zužujícím se dlouhém rudém proužku, jehož řeravá záře mezi jejich tmavými obrysy stále více slábla, a tu si capataz vzpomněl na Decouda, který je tam sám s pokladem. Je to jediný člověk, pomyslel si trpce capataz, kterému není jedno, padne-li on, Nostromo, monterovcům do rukou čili nic. A to ještě má na tom vlastní zájem. Ostatní, ti o něm nevědí a je jim to jedno. Je jistá pravda, co slýchal kdysi od Giorgia Violy. Králové, ministři, aristokrati a vůbec boháči udržují lid v chudobě a porobě, chovají si jej jako psy, kteří se za ně rvou a štvou.

Z oblohy se už snesla tma až k obzoru a zahalila celý záliv, ostrůvky i Antoniina milence, který dlel sám s pokladem na Velké Isabele. Capataz se obrátil zády ke všem těm neviditelným a přece tak skutečným věcem a zabořil obličej do pěstí. Po prvé, co byl živ, ho hlodala chudoba. Když se octl bez peněz po prohře v monte v nízké začouzené jizbě Domingovy krčmy, kde cargadorský cech po večerech karbanil, zpíval a tančil; když obrátil na ruby kapsy a přede všemi štědře obdaroval nějaké děvče peyne d'oro nebo jiné, o které ani nestál, netřel ještě nou-

zi. Byl stále bohat slávou a věhlasem. Ale protože si už náš lodník nemohl pyšně vykračovat po ulicích a dát se uctivě zdravít ve svých oblíbených lokálech, zdálo se mu, že je opravdový nuzák.

V ústech mu vyprahlo. Vyprahlo mu v nich tvrdým spánkem a usilovným přemýšlením tak, jako dosud nikdy. Možno říci, že Nostromo okusil, jak chutná prachem a popelem plod života, do něhož se zakousl samým dychtěním po chvále. Aniž zdvihl obličej z pěstí, odplivl si: Fuj! – a mručivě zaklnul nad sobectvím všech boháčů.

Protože v Sulacu bylo už po všem veta (ten pocit měl Nostromo při procitnutí), napadlo ho, aby dal té zemi nadobro vale. Když na to pomyslel, bylo mu, jako by mu počínal nový sen a v duchu se před ním vynořily strmé břehy bez příboje, na jejichž vrcholech rostou tmavé pinie a na úpatí u modravého moře stojí bílé domy. Spatřil před sebou hráze rozlehlého přístavu, do něhož tiše vklouzají pobřežní feluky s trojhrannými plachtami: projíždějí mezi výběžky dlouhého mola z kvádrů nakupených hranami na sebe a vinoucího chumáč lodic k pyšné hrudi kopce, posetého paláci. Při těch představách se neubráníl synovskému dojetí, třebaže ho v mládí na jedné takové feluce nelítostně tloukl sražený, vyholený Janovan, o němž byl Nostromo přesvědčen, že ho ošidil o sirotčí podíl. Jenže milosrdná Prozřetelnost se stará o to, aby minulé utrpení ve vzpomínce sláblo. Když si uvědomil, jak je sám, všemi opuštěn a poražen, smířoval se s tím, že se k tomu všemu zase vrátí. Jakže? Vráť? Bos a prostovlasý, když je jeho jediným jméním kostkovaná košile a pár bavlněných calzoner?

Slovutný capataz, s lokty opřenými o kolena a s dlaněmi zabořenými do lící, se sám sobě uštěpačně zasmál a odplivl si do tmy před sebou. Zmatený pocit všeobecné zkázy, jaký se vtírává každému do sebe zahleděnému člověku, kdykoliv se postaví něco v cestu jeho vůdčí vášni, byl trpký jako sama smrt. Nostromo byl naivní. Propadal lehce jako dítě kdejaké víře, pověře a touze.

Jako člověk dobře znalý té krajiny, dovedl posoudit, jaká je vlastně jeho situace. Viděl ji jasně před sebou. Bylo mu, jako by po dlouhém opilství vystřízlivěl. Využítkovali jeho věrnosti. Jeho přičiněním posta-

vil se celý sbor cargadorů po bok Blanců proti lidu; konferoval s donem José; sloužil páteru Corbelánovi za prostředníka s Hernandezem. Je známo, že si ho don Martin Decoud dosti oblíbil, takže směl docházet do redakce Porveniru. To všechno mu kdysi lichotilo. Co je mu po jejich politice? Pranic. Nostromo sem a Nostromo tam – a co z toho konec-konců Nostromo má? Nostromo udělá to a ono – celý den pracuje a celou noc jezdí – a hle, najednou je cejchován na předního ribierovce, takže si na něm může teď, když nakonec převládla ve městě monterovská strana, nějaký takový Gamacho po chuti zchladit žáhu. Vzdali se Evropané; vzdali se caballerové. Don Martin arcí vykládal, že to potrvá jen krátkou dobu, že přivede na pomoc Barria. Co z toho je, když je teď don Martin (nad jehož ironickými řečmi bývalo capatazi vždycky drobet nevolno) vysazen na Velké Isabele. Vzdali se všichni. Vzdal se i don Carlos. Proč by také jinak odstraňoval poklad tak chvatně na moře? Capataz de cargadores odvrhl náhle všechnu samolibost a roztrpčen až k šílenství poznal, že v jeho světě není nikde věrnosti ani statečnosti. Byl zrazen.

Za sebou měl bezbřehé stíny moře, před sebou závrtné obrysy nižších štítů, nakupených kolem mlžně bělavého pásu Higueroty; seděl mlčky a nehybně a pak se znovu zachechtal, skokem se postavil na nohy a zůstal stát. Musí odejít. Ale kam?

„Je tomu tak. Chovají a pěstují si nás jako psy, kteří jsou tu jen na to, aby se za ně rvali a štváli. Vecchio má pravdu,“ pronesl zvolna a drásavě. Vzpomněl si na starého Giorgia, jak vyndává dýmku z úst a přes rameno metá tato slova na kavárnu, v níž je plno strojívdců a montérů z železničních dílen. Touto představou se vytrhl z nerozhodnosti. Půjde a podle možnosti vyhledá starého Giorgia. Bůhví, co se s ním třeba stalo! Ušel několik kroků, pak se znovu zastavil a zavrtěl hlavou. Nalevo i napravo, před ním i za ním tajemně šustily zakrslé houštiny.

„Teresa, ta měla také pravdu,“ dodal tichým hlasem, z něhož se ozývala úcta. Přemýšlel o tom, zdali asi umřela rozhněvána na něho, či dosud žije. Jako v odpověď na tuto zpola vyčítavou, zpola doufanlivou myšlenku, přelétla šikmo před ním se slabým šustotem velká sova,

kteřá svým děsivým skřekem: „Ya cabo! Ya cabo! je po všem; je po všem“ – podle lidového přesvědčení zvěstuje neštěstí a smrt, a mihla se mu jako tmavá koule napříč přes cestu. Po zhroucení všech jistot, které tvořily jeho sílu, podlehl pověřivosti a otrásl se. Signora Teresa tedy jistě zemřela. Nemůže to přece znamenati nic jiného. První, co při návratu uslyšel, je skřek toho zlověstného ptáka a je to pro něho, zrazeného, vhodné přivítání; neviditelné mocnosti, které urazil tím, že nepřivedl umírající kněze, pozdvihovaly proti němu hlas. Je mrtva. S podivuhodnou lidskou důsledností vztahoval všechno na sebe. Byla to rozšafná žena. Ovdovělý starý Giorgio je jejím skolem všecek omráčen a bude asi potřebovat jeho moudré rady. Vždyť ten starý snílek bude z té rány na dlouho zpitomělý.

Kapitána Mitchella, toho pokládal Nostromo (který byl jeho pravou rukou) za člověka, který se svým vzděláním hodí nejvýš k tomu, aby podpisoval v kanceláři lejstra a vydával příkazy, jinak je však nadobro zbytečný a tak trochu blázen. Omrzelo se mu už otáčet si bezmála den co den kolem prstu toho chvastavého a nedůtklivého starého námořníka. S počátku mu to lahodilo. Ale sebevědomému člověku se přemáhání drobných překážek brzy zprotiví a to nejen proto, že je jednotvárné, ale též proto, že o něm ví předem, jak dopadne. Zazlíval svému představěnému, že dělá se vším takové cavyky. Řekl si, že ten starý Angličan nemá za mák rozumu. Kdyby se všechno podle pravdy dověděl, bylo by marné domýšlet se, že si to ponechá pro sebe. Bude mluvit o samých věcech, které nelze provést. Nostromo se ho bál, jako se člověk bojí uvázat si na krk neodbytnou trampotu. Kapitán Mitchell neuměl mlčet. Vyzradil by poklad. A Nostromo si umínil, že se poklad nesmí vyzradit.

To slovo se mu neodbytně vrylo do myšlenek. Všechna jeho obraznost se upjala k jasnému a zřetelnému poznatku, že je zrazen, a všecek zmámen si uvědomil, že je s ním konec, že zahodil neprozřetelně život pro věc, při které sám nic neznamenal. Jakmile je člověk zrazen, je po něm veta. Signora Teresa (Bůh jí dej lehké odpočinutí!) měla pravdu. Nikdy nic neznamenal. Je po něm veta! Vzpomněl si na ni, jak seděla shrbeně všecka bílá na lůžku, černé vlasy jí splývaly a usoužený obličej

s širokým čelem zdvíhala k němu a zlostně mu spílala; spatřoval v tom mrazivě velebnou předtuchu smrti. Vždyť ne nadarmo zanaříkal mu nad hlavou ten zlověstný pták. Signora Teresa je mrtva – Bůh jí dej lehké odpočinutí!

Přesto, že se s prostým davem sdílel o protikněžské volnomyšlenkářství, přece jen bezděky a ze zvyku použil nábožného rčení, které mu však vycházelo z upřímného srdce. Prostý lid nedovede žít bez víry; a tak chabě, bez pomoci podléhá ošemetným podvodníkům a bezohledně strhujícím vůdcům, zaníceným představou vznešeného poslání. Je mrtva. Přijme však Bůh její duši k sobě? Umřela bez zpovědi a bez rozhřešení, protože už neměl chuti věnovati jí chvílku času. Opovrhoval kněžími stále stejně; ale koneckonců, člověk neví, netvrdí-li přece jen pravdu. Moc, trest, odpuštění, tomu všemu lze prostě věřit. Jakmile byl skvělý *capataz de cargadores* připraven o několik prostých jistot: obdiv žen, pochlebování mužů, veřejný věhlas, hned ucítil, jak mu doléhá na bedra tíha svatokrádeže.

Jak tak byl prostovlasý a oblečen jen v tenké košili a spodcích, cítil, jak ho do chodidel hřeje jemný písek. Do dálky svítil před ním protáhlý záhyb úzkého pobřeží, obmykajícího tu pustou končinu přístavu. Míhal se po břehu jako pronásledovaný stín mezi šerými palmovými háji a mrtvolně nehybnou vodní hladinou, kterou měl po pravé straně. Vykračoval si v tom tichu a pustině kvapně vpřed, jako by nadobro pustil z hlavy všechnu ostražitost. Věděl však, že tam u vody naň nikdo nepříjde. Bydlel tam toliko zamlklý, samotářský, netečný indián, který hlídal palmarie a občas nosil do města na prodej hromádku kokosových ořechů. Žil bez ženy, v otevřeném přístřešku a u staré kocábky, ležící na pobřeží dnem vzhůru, mu stále doutnal ohýnek z chrastí.

Štěkot psů kolem indiánovy chatrče ho zarazil, takže zvolnil krok. Na psy zapomněl. Odbočil prudce stranou a vrhl se do palmového háje, jako do obrovské síně s neproniknutelně tmavou spleť sloupů, šepotajících a šelestících mu nad hlavou. Prošel hájem a vstoupil do rokle a vyšplhal se až na vrchol příkrého hřebene, kde nebylo ani stromů, ani houští.

Uviděl odtamtud širou planinu mezi městem a přístavem, šere prokmitající pod hvězdami. Nahoře v lese zahoukl podivně nějaký noční pták. Dole za pobřežní palmarií štěkali stále lomozně indiánovi psi. Přemýšlel, čím jsou asi tolik podrážděni a když se zahleděl se své výšiny dolů, užasl nad nepochopitelným hemžením, jako by se na planině pohybovaly obdélníky. Tmavé, pohyblivé stíny, které chvílemi zahlédl a zase ztrácel z očí, posouvaly se stále dál od přístavu, jakoby v spořádaném a záměrném sledu. Rozbřesklo se mu. Bylo to pěší vojsko, pochoduující za noci do pahorkatiny na úpatí kopců. Ale poněvadž jinak naprosto nic nevěděl, nepřemýšlel a nehloubal nad tím.

Planina strnula opět v šeru. Slezl z hřebene a octl se v širé pustině mezi přístavem a městem. Na tom rozlehlém prostranství, táhnoucím se ve tmě do nedozírna, uvědomil si ještě zřetelněji, jak je sám a sám. Zpomalil krok. Nikdo naň nečeká; nikdo naň nemyslí; nikdo se netěší na jeho návrat. „Zrazen! Zrazen!“ zabručel u sebe. Všem je to lhostejno. Už mohl být dávno utopen a bylo by to všem lhostejno – leda snad dětem ne, napadlo ho. Ale ty jsou u anglické signory a vůbec naň nemyslí.

Zaváhal, nevěda, má-li jít rovnou k Violově case. Nač? Čeho se tam může nadát? Celý život i s pohrdlivými výčitkami Teresinými jako by se mu nadobro zhatil. Krušilo ho vědomí, jak se mu tam nechce jít. Jsou to snad ony výčitky svědomí, které mu Teresa posledním dechem předpověděla?

Zatím se však už odchýlil od přímé cesty a címsi puzen stácel se vpravo k hrázi a přístavu, kde konával svou každodenní robotu. Celnice se před ním naráz v celé šíři vynořila jako tovární zeď. Živá duše mu nebránila v cestě. A jak tak kráčel ostražitě k průčelí, uviděl náhle dvě osvětlená okna a hned vzplanul zvědavostí.

Tato dvě okna, která jediná v celém rozlehlém opuštěném stavení slabě zářila do přístavu, vábila k sobě kouzelně Nostroma, jako by za nimi někdo záhadný sám a sám bděl. Ta samota byla až hmatatelná. V řídké mlze, kterou bylo proti třpytu hvězd slabounce znát, vznášel se ostrý čoud spáleného dřeva. Jak se tak potichouнку přibližoval a napínal sluch, pronikavý cvrkot nesčíslných cikád v suché trávě ho přímo

ohlušoval. Šel zvolna, krok za krokem, až se octl ve velké ponuré dvoraně, plné čpavého čoudu.

Oheň založený pod schody chabě dohořel v hromádku žhavých uhlíků. Tvrdé dřevo nechytilo. Doutnalo jen několik dolních schodů a jejich spálené okraje dosud mihotavě řeřavěly. Nad schody uviděl pruh světla, vržený z otevřených dveří. Padal na rozlehlé odpočívadlo, zamlžená zvolna vystupujícím čoudem. To byl ten pokoj. Vystoupil po schodech a zarazil se, protože uvnitř spatřil na stěně vržený mužský stín. Byl to neforemný stín nějakého ramenatého člověka, který stál se svěšenou hlavou tak, že naň přímo neviděl. Capataz si vzpomněl, že je naprosto bezbranný a ustoupil a vmáčkl se do tmavého kouta; tam čekal a upíral zrak na dveře.

Čoud prolínal celým zpustlým stavením, v němž byly pod závrtným krovem nedostavěny stropy, a vířil sem tam, poháněn průvanem, který rejdl všemi směry po tmavých pokojích a chodbách jako ve stodole. Uvolněná okenice bouchla naráz prudce o zeď, jako by ji někdo zlostně přirazil. Odněkud přilétl kus papíru a zašustil na odpočívadle. Ať už to byl kdokoliv, nevročil ten člověk mezi ozářené dveře. Capataz poodešel dvakrát z kouta a vykoukl, doufaje, že zahlédne, co to tam ten člověk tak klidně kutí. Ale po každé uviděl jen znetvořený stín vystrčených ramen a sklopené hlavy. Zřejmě nic nedělal a nehýbal se z místa, jako by nad něčím hloubal nebo snad něco četl. Z pokoje nedoléhal nejmenší zvuk.

Capataz znovu ucouvl. Přemýšlel, kdo to je, není-li to nějaký monte-rovec? Báł se však ukázat. Byl přesvědčen, že objeví-li se na břehu hned teď a ne až za mnoho dní, ohrozí tím poklad. Protože byl všecek proniknut tím, co sám věděl, zdálo se mu nemožné, že by někdo v Sulacu neuhodl, co se stalo s pokladem. Za několik týdnů bude tomu už jinak. Kdožví, nevrátil-li se po souši z některého přístavu ležícího mimo republiku, řeknou si pak o něm. Nad pokladem se mu mátly myšlenky prapodivnou úzkostí, jako by s ním byl jeho život spjat. Proto ho na chvíli přepadla před těmi záhadnými ozářenými dveřmi bázeň. K d'asu

s tím chlapem. Nechce ho vidět. Ať už ho zná, či nezná, nic se z jeho tváře nedozví. Je blázen, že tam zbůhdarma čeká.

Necelých pět minut po tom, co capataz vešel do celnice, dal se na ústup. Slezl šťastně ze schodů, ohlédl se přes rameno po světle na odpočívadlo a přeběhl kradmo dvoranou. Ale zrovna když vycházel ze vrat a myslel jen na to, aby ho ten člověk nahoře nezpozoroval, někdo do něho vší silou vrazil; neslyšel ho, jak chvatně přichází podél domu. Oba leknutím tlumeně vzkřikli, odskočili a stanuli proti sobě, nevidouce na sebe. Nostromo mlčel. Nejprve promluvil užaslým, přiškrceným hlasem ten druhý.

„Kdo je to?“

Nostromovi se už předtím zdálo, že poznává doktora Monyghama. Ted' už nebyl vůbec na pochybách. Na vteřinu zaváhal. Napadlo ho beze slova upláchnout. Zbytečné! Chvilí ještě mlčel, nemoha se bůhvíproč odhodlat, aby řekl jméno, pod nímž byl znám. Nakonec tiše řekl:

„Cargador.“

Přistoupil blíže. Dr. Monygham se na smrt polekal. Nad tímto zázračným setkáním ztratil nadobro sebevládu, rozpráhl ruce a úžasem vzkřikl. Nostromo ho zlostně napomenul, aby mírnil hlas. Celnice není tak pustá, jak vypadá. Nahoře v osvětleném pokoji někdo je.

Nic tak lehce nevyprchá z hotové skutečnosti jako její úžasnost. Ježto se lidský duch ustavičně trápí přemýšlením o svých obavách a touhách, odvrací se zcela přirozeně od zázračnosti událostí. A tak se lékař nej přirozenějším hlasem otázel člověka, o němž se ještě před dvěma minutami domníval, že utonul v zálivu:

„Viděl jste opravdu někoho nahoře?“

„Ne, neviděl jsem ho.“

„Jak to tedy víte?“

„Když jsme se setkali, utíkal jsem právě před jeho stínem.“

„Jeho stínem?“

„Ano. Jeho stínem v osvětleném pokoji,“ řekl Nostromo zpupně.

Založil ruce a opřel se zády o spodek ohromného stavení, svěřil hlavu, kousal se do rtů a na lékaře se vůbec nedíval. „Nyní se mne začne vyptávat na poklad,“ napadlo ho.

Lékař se však obíral v myšlenkách něčím jiným, co nebylo sice tak zázračné jako zjevení Nostromovo, ale zato samo o sobě ještě nesrozumitelnější. Proč pak se Sotillo tak náhle s celým svým štábem odklidil? Copak asi ten tah věstí? Blesklo mu však hlavou, že ten člověk nahore bude asi nějaký důstojník, kterého tam zklamaný plukovník zanechal, aby mu podával zprávy.

„Myslím, že na mne čeká.“

„To je možné.“

„Musím se přesvědčit. Neodcházejte ještě, capatazi.“

„Kam bych také šel?“ zamručel Nostromo.

Lékař už zatím od něho odešel. Opíral se dále o zeď a zevloval na tmavé vodstvo přístavu; v uších mu zaléhal pronikavý cvrkot cikád. Myšlenky mu obestřela neodolatelná malátnost, takže se nemohl k ničemu odhodlat.

„Capatazi! Capatazi!“ ozval se shora důtklivým hlasem lékař.

Jako nad nějakým nehybným dehtovým mořem vznášel se nad jeho chmurnou netečností pocit zrady a zkázy. Přece však poodstoupil ode zdi, vzhlédl vzhůru a uviděl doktora Monyghama, jak se vyklání z osvětleného okna.

„Pojďte se sem podívat, co spáchal Sotillo. Jen se tohohle člověka nebojte.“

Místo odpovědi se Nostromo trpce zachechtal. On že by se někoho bál! Capataz sulackých cargadorů že by se někoho bál! Měl zlost, že může vůbec někdo na něco takového připadnout. Měl zlost, že se musí kvůli tomu prokletému pokladu, tak bezvýznamnému pro ty, kdo mu jej uvázali na krk, nadobro bezbranný skrývat zbaběle před nebezpečím. Tu přítěž už se sebe nestřeše. Všechny ty lidi v Nostromových očích lékař zastupoval... A ani se ho na to nezeptal. Slovem se nepřeptal na nejkrkolomnější kousek z jeho života.

Jsa zahlobán do těchto myšlenek, prošel Nostromo znovu slujovitou dvoranou, kde už čoud hodně zřídíl, a šel po schodech, které ho už tak nepálily do nohou, k pruhu světla. Na chvíli se v tom světle objevil lékař, všecek rozčilený a nedočkavý.

„Pojďte sem! Pojďte sem!“

Když vcházel capataz do dveří, zkoprněl leknutím. Ten člověk se dosud nepohnul. Spatřil jeho stín na témže místě. Zarazil se a pak vešel dovnitř a měl při tom pocit, že rozluští nějakou záhadu.

Ta záhada byla prostá. V záři dvou plápolajících a rozpouštějících se svíček, přes namodralý, čpavý, řídký dým, který ho štípal do očí, spatřil v nepatrném zlomku vteřiny, že ten člověk stojí, jak se správně domýšlel, zády ke dveřím a vrhá na zeď ohromný zkomolený stín. Vzápětí si bleskem povšiml jeho násilné a vratké polohy – ramena mu totiž trčela dopředu a hlavu měl svěšenou na prsou. Pak postřehl, že má ruce za zády tak strašlivě vyvráceny, že se mu zaťaté svázané pěsti překroutily až nad lopatky. Jediným pohledem uznamenal kožený provaz, který se táhl od spoutaných pěstí vzhůru na trám a přes něj ke skobě ve zdi. Nemusel se už ani dívat na ztuhlé nohy a malátně schlíplá chodidla, jejichž holé prsty trčely na šest coulů nad zemí; poznal i tak, že byl ten člověk tak dlouho houpán na přezmenu, až omdlel. Nejprve dostal chuť přiskočit a jedinou ranou přeříznout provaz. Hmatl po noži. Neměl u sebe nože – ani nože. Stál a všecek se třásl; lékař se posadil na kraji stolu a s bradou zabořenou do dlaně pozoroval zamyšleně ten nelidský, žalostný obraz a bez hnutí pronesl:

„Ztrýznili ho, zastřelili ranou do prsou, už stydne.“

Capataz se těmi slovy uklidnil. Jedna svíce, která blikala v objímce svícnu, zhasla. „Kdopak to udělal?“ zeptal se.

„Sotillo, jářku, kdo jiný? Ztrýznil ho bodejt' ne. Ale proč ho zastřelil?“ Lékař pohlédl upřeně na Nostroma, který jen pokrčil rameny. „A všimněte si, prosím, že ho zastřelil v náhlém rozčilení. Je to jasně znát. Kéž bych znal jeho tajemství.“

Nostromo přistoupil blíže a shýbl se, aby si ho prohlédl. „Tak se mi zdá, že jsem ten obličej už někde viděl“, zabručel. „Kdo je to?“

Lékař k němu znovu obrátil zrak. „Snad mu budu ještě nakonec závidět jeho osud. Co tomu říkáte, capatazi?“

Ale Nostromo už těchto slov ani neslyšel. Popadl zbylou svíci a přistrčil ji pod svěšenou hlavu. Lékař seděl zahloubán a hleděl vytřeštěně před sebe. Vtom upadl s řinkotem na zemi těžký železný svícen, jako by jej někdo Nostromovi vyrazil z ruky.

„Nono!“ vykřikl lékař a vzhlédl leknutím. Slyšel capataze, jak vrávorá ke stolu a křečovitě lapá vzduch. Když světlo v pokoji tak náhle zhaslo, v černé tmě, halící okna, zazářily hvězdy.

„No ovšem, ovšem,“ zabručel anglicky lékař. „Bodejt' by nad tím nezkoprněl.“

Nostromovi bylo, jako by se mu dralo srdce do hrdla. Hlava mu šla kolem. Hirsch! Byl to Hirsch. Zachytil se pevně okraje stolu.

„Vždyť byl schován v lehčáku,“ téměř zařval. Selhal mu hlas. „V lehčáku a – a –“

„A Sotillo ho sem dopravil,“ řekl lékař. „Trnete nad ním tak, jak jsem já ustrnul nad vámi. Jenom bych rád věděl, jak dohnal nějakou soucitnou duši k tomu, že ho zastřelila.“

„Sotillo tedy ví –“ spustil Nostromo klidnějším hlasem.

„Všechno!“ vskočil mu do řeči lékař.

Bylo slyšet, jak capataz praštil pěstí do stolu. „Všechno? Co to říkáte? Jak to všechno? Že ví všechno? To není možné! Všechno?“

„Ovšemže. Proč říkáte, že to není možné? Říkám vám, že jsem zde, přímo v tomto pokoji včera večer poslouchal, jak Hirsche vyslyšali. Uváděl jménem vás i Decouda a věděl dobře o nakládání stříbra... Lehčák byl přeríznut ve dví. Plazil se sice před Sotillem zbabělou hrůzou, ale tolik si přece pamatoval. Co ještě chcete? O sobě toho věděl nejméně. Našli ho, jak se křečovitě držel jejich kotvy. Uchopil se jí asi zrovna tehdy, když se lehčák potopil.“

„Že se potopil?“ opakoval po něm zvolna Nostromo. „Sotillo je tedy o tom přesvědčen? Bueno!“

Lékař mu drobet podrážděně odsekl, že si nedovede představit, jak by mohl být někdo přesvědčen o něčem jiném. Ano, Sotillo je přesvěd-

čen, že se lehčák potopil a že s ním utonul capataz de cargadores spolu s Martinem Decoudem a snad ještě několika jinými politickými uprchlíky.

„Řekl jsem, señore doktore, správně,“ podotkl k tomu Nostromo, „že Sotillo přece jen nevěděl všechno.“

„Jakže? Co tím myslíte?“

„Nevěděl, že já nejsem mrtev.“

„My jsme to také nevěděli.“

„A bylo vám to jedno – bylo to jedno všem vám, caballerům, shromážděným na hrázi, jakmile jste vypravili člověka z masa a krve, jako jste sami, za šaškovinou, která se nemohla dobře skončit.“

„Zapomínáte, capatazi, že já jsem nebyl na hrázi. Mně se ta šaškovina nelíbila, do mne se tedy neobouvejte. Řeknu vám, člověče, že jsme neměli tuze kdy myslet na mrtvé. Smrt je nám všem v patách a vy jste odjel.“

„Arciže odjel!“ vmísil se mu do řeči Nostromo. „A proč a nač jen mi řekněte!“

„Och, to už je vaše věc,“ řekl neomaleně lékař. „Mne se neptejte.“

Jejich nepřetržitý šepot ve tmě umkl. Seděli na kraji stolu s obličejem odvráceným od sebe, dotýkali se ramenem a upírali zrak k vzpřímené postavě, která uvnitř v pokoji téměř splývala s tmou a příšerně strnulá vystrkovala dopředu hlavu a ramena, jako by pásla po každém jejich slovu.

„Muy bien!“ zabručel posléze Nostromo. „Budiž. Teresa měla pravdu. Je to moje věc.“

„Teresa je mrtva,“ prohodil roztržitě lékař a v duchu se už přitom obíral novými myšlenkami, které v něm vyvolal Nostromův návrat do života. „Umřela, chuděra.“

„A bez kněze?“ otázal se dychtivě capataz.

„To je mi otázka! Kdo by jí byl včera večer mohl přivést kněze?“

„Bůh jí dej lehké odpočínutí,“ vyhrkl Nostromo s tesknou a zoufalou vroucností, nad níž se neměl Dr. Monygham ani kdy pozastavit, a hned

se vrátil k původní rozmluvě a pokračoval zlobně: „Si, señore doktore, jak jste říkal, je to moje věc. A je to věc náramně zoufalá!“

„Nenašli by se, věru, v těchto končinách dva lidé, kteří by se uměli zachránit plaváním tak, jak jste se zachránil vy,“ řekl s obdivem lékař.

Znovu se rozhostilo mezi oběma muži ticho. Oba přemýšleli, a protože byli tak rozdílných povah, myšlenky, které se jim při tom setkání vyrojily, směřovaly u každého jinam.

Lékař, kterého hnala oddanost ke Gouldovým do nebezpečných činů, přemítal s povděkem o řetězu příhod, po němž se ten člověk zase vrátil a bude moci znamenitě přispět k záchraně santoméjských dolů. Lékař sloužil věrně dolům. Očima padesátníka viděl je v podobě ženušky, oblečené do hebkých šatů s dlouhou vlečkou; na hlavě měla půvabně nakupeny bohaté světlé vrkoče a z každého jejího posunku vyzařovala její vnitřní ušlechtilost, vzácná a křehká jako drahokam i jako květina. Jak se kolem santoméjských dolů vzmáhalo nebezpečí, tato iluze se v něm ještě více posílila, upevnila a vzrostla. Nakonec ho zcela opanovala. Dr. Monygham byl tak povznesen nad obyčejné bažení po odměně, že ať myslel nebo jednal, ohrožoval nebezpečně sebe i jiné; neohlížel se totiž na nic, neboť si nadevše zakládal na tom, že pouhou svou oddaností chrání zbožňovanou ženu od strašlivé pohromy.

Bylo to jakési opojení, v němž byl k Decoudovu osudu zcela lhostejný, přitom však plně oceňoval jeho politickou myšlenku. Byla to dobrá myšlenka a uskutečnit se mohla jen skrze Barria. Lékařova duše, všechna zkrušená a povadlá vědomím hanby, se rozněžněním ještě nelítostněji zatvrdila. Že se Nostromo vrátil, v tom viděl přímo řízení Prozřetelnosti. Nemyslel naň s lidským účastenstvím jako na bližního, který právě vyvázl ze spárů smrti. Capataz byl v jeho očích jediným možným poslem do Cayty. Jen on se na to hodil. Při vši své škarohlídké nedůvěře k lidstvu (tím zatrpklejší, že vyplývala z vlastního pochybení), nedovedl se lékař vymanit z obecných lidských slabůstek. Dal se oslnit Nostromovou chvalnou pověstí. Poněvadž kapitán Mitchell do omrzení hlásal Nostromovu věrnost, byl o ní nakonec tím stálým opakováním kdekdo přesvědčen a ani doktor Monygham o ní nepochyboval. Když jí

nyní sám tolik potřeboval, nechtělo se mu už teprve brát ji v pochybnost. Dr. Monygham byl také jen člověk; capataz platil všeobecně za člověka neúplatného, a protože tomu v jeho slovech a skutcích nic neodporovalo, Dr. Monygham prostě věřil tomu, co se o něm říkalo. Bez neúplatnosti mu byl právě tak nemyslitelný jako bez licousů nebo bez zubů. Jinak si ho už ani nedovedl představit. Šlo jen o to, bude-li mít chuť vydat se na takovou nebezpečnou a krkolomnou cestu. Lékař u něho hned z počátku postřehl podivnou nakvašenost. Mrzelo ho asi, že přišlo stříbro nazmar.

„Budu mu muset dát najevo naprostou důvěru,“ řekl si; prokoukl už povahu, kterou měl před sebou.

V Nostromově mlčení bylo plno chmurného váhání, vzteku a nedůvěry. Přece však promluvil první:

„Plavání, to nebylo nijak zvláštní,“ řekl. „Ale to, co bylo před tím – a co ještě přijde –“

Nedomluvil, jako by byl v myšlenkách narazil na pevnou překážku. Lékař zatím snoval v duchu s macchiavelskou rafinovaností svůj plán. Řekl s nejvřelejší účastí:

„Je to škoda, capatazi. Ale vám to přece nikdo nebude zazlívát. Velká škoda. Především se neměl poklad z hor vůbec odstraňovat. To všechno jen ten Decoud, ale ten je už mrtev. Nač o něm mluvit?“

„Tak jest,“ pokračoval Nostromo, když se lékař odmlčel. „Nač mluvit o mrtvých? Ale já nejsem ještě mrtev.“

„Máte pravdu. Jen takový neohrožený člověk, jako jste vy, se mohl zachránit.“

Dr. Monygham mluvil upřímně. Cenil si vysoko srdnatost tohoto člověka, jehož si jinak tuze nevážil; protože sám jednou jako člověk pochybil, měl o celém lidstvu nevalné mínění. Za svého ponížení se musel sám a sám rvát s mnoha nebezpečími a tehdy si uvědomil, že při každém nebezpečí nejosudněji člověka ohrožuje pocit lidské nepatrnosti, který ho vlastně zdolává, když sám, bez cizí pomoci bojuje s přírodními silami. Dovedl tudíž capataze uznale ocenit; představoval si ho v duchu, jak se po dlouhých hodinách napětí a úzkosti náhle střemhlav

vrhl do propasti vodstva a tmy, v níž nebylo vidět ani zemi, ani oblohu a jak se s ní čacký a vítězně potýkal. Bylo o něm arci známo, že umí plavat jako nikdo jiný, ale lékař v tom přece spatřoval obzvláštní srdnatost. Měl z ní radost, byla mu dobrou předzvěstí, že se ten přenesnadný úkol, který chtěl svěřit zázračně navracenému capatazi, přece jen podaří. Prohodil uznale:

„Byla asi hrozná tma!“

„Byla to nejhorší tma, jaká kdy v Golfu byla,“ udrobil capataz. Když viděl jakýs takýs zájem o to, co zkusil, zjhl a několika stručnými, strojeně lhostejnými větami to vylíčil. Byl by se v tu chvíli ještě více rozpovídal. Těšil se, že ten zájem potrvá; ať už by na něj reagoval či nereagoval, byl by jím přece znovu získal to, oč při té krkolomné věci přišel: vlastní osobnost. Ale lékař byl tak zahlobbán do svého krkolomného dobrodružství a sledoval tak neúprosně svou myšlenku, že mu uklouzla lítostivý výkřik:

„Tak si myslím, kéž byste byli raději zahulákali a rozsvítili.“

Zaznělo to tak nenadále a necitelně, že tím byl capataz všecek omráčen. Bylo to, jako by mu říkal: „Kéž by ses byl zachoval zbaběle; kéž by sis byl dal za všechnu námahu podržnout krk.“ Vztahoval to arci na sebe, ačkoliv lékař při tom myslel – a to ještě s výhradou – na stříbro. Oněměl úžasem a vztekem; krev v něm kypěla a bušila mu prudce v uších, takže ani neslyšel lékaře, který mluvil dále:

„Jsem totiž přesvědčen, že kdyby se byl Sotillo zmocnil stříbra, byl by udělal čelem vzad a odjel do nějakého menšího zahraničního přístavu. Bývala by to byla hospodářská ztráta, třebaže ne tak veliká, jako když se stříbro potopilo. Ještě lepší by bývalo bylo uložit je někde bezpečně, vybrat z něho část a podplatit Sotilla. Pochybuji však, že by se byl k tomu don Carlos vůbec odhodlal. Nehodí se, capatazi, do Costaguan, to je jistá věc.“

Capataz jen tak tak opanoval v sobě lýtý vztek, který mu burácel v uších, když tu zaslechl jméno dona Carlose. Když se zase vzpamatoval, byl všecek změněn, mluvil rozvážně tichým a vyrovnaným hlasem.

„A bývalo by bylo donu Carlosi vhod, kdybych byl poklad vydal?“

„Ani bych se nedivil, kdyby tak nyní smýšleli všichni,“ řekl postupně lékař. „Mne se nikdo neptal na radu. Decoud prosadil svou. Teď už se jim, myslím, otevřely oči. Víím jen tolik, že kdyby se v tuto chvíli objevilo stříbro nějakým zázrakem na břehu, dal bych je Sotillovi. A za nynějších okolností by mi to schválili.“

„Kdyby se nějakým zázrakem objevilo,“ opakoval po něm tichounce capataz; pak stoupl hlasem. „To by byl, seňore, zázrak, jaký by nedokázal žádný svatý.“

„To vám věřím, capatazi,“ řekl suše lékař.

Rozvíjel dále své mínění o tom, jak nebezpečně zasahuje do situace Sotillo. Capataz poslouchal jako ve snu a měl dojem, že je právě tak zbytečný jako rozplzlá, nehybná postava mrtvého, který stál zpřímá pod trámem a vypadal, jako by všemi povržen a zapomenut také poslouchal.

„Přišli tedy za mnou jen tak z lehkomyšlného, pošetilého rozmaru?“ vskočil mu náhle do řeči. „Což jsem pro ně, por Dios, nevykonal dost, aby se mnou také počítali? Cožpak si to panstvo – hombres finos – nemusí vůbec lámat hlavu, dokud se jen najde člověk z lidu, který za ně ochotně nasadí tělo i duši? A vždyť snad ani nemáme duši – jako psi.“

„Byl tu přece se svým plánem Decoud,“ připomněl mu znovu lékař.

„Si. A pak ten boháč ze San Franciska, který má také co dělat s tím pokladem což víím? Ne. Už jsem toho slyšel tolik. Zdá se mi, že boháči si smějí dovolit všechno.“

„Rozumím, capatazi,“ spustil lékař.

„Jakýpak capataz?“ přerušil ho Nostromo prudce, ač mírným hlasem. „Capataz zmizel, je po něm veta. Už není capataze. Ne, ne. Už se s ním neshledáte.“

„Jářku, nebud'te dětina!“ okřikl ho lékař. Nostromo se náhle uklidnil.

„Byl jsem opravdu jako děcko,“ zamumlal.

Když zavadil znovu pohledem o zavražděného, visícího strašlivě nehybně, jako by v té nevyčítavé nehybnosti napjatě poslouchal, otázal se s podivem:

„Pročpak jen Sotillo toho žalostného ubožáka pohoupal na přezmenu? Nevíte? Vždyť žádná muka nemohla být horší než jeho strach. Že ho zabil, to chápu. Nemohl asi hledět na jeho smrtelnou úzkost. Ale proč ho tak trýznil? Vždyť už mu nemohl říci více.“

„To ne; více už říci nemohl. Na to by byl přišel každý člověk se zdravým rozumem. Řekl mu všechno. Ale povím vám, capatazi, čím to je. Sotillo nevěřil tomu, co slyšel. Aspoň ne všemu.“

„Čemupak nevěřil? Tomu nerozumím.“

„Já ano, já jsem ho viděl. Nechce mermomocí uvěřit tomu, že přišel poklad nazmar.“

„Cože?“ vykřikl zmateně capataz.

„To jste se polekal – vid'te!“

„Chcete tím, señore, říci,“ pokračoval Nostromo rozvážným a jakoby ostražitým hlasem, „že si Sotillo myslí, že byl poklad nějak zachráněn?“

„To ne! To přece není možné,“ řekl pevně lékař. Nostromo ve tmě zamručel. „To přece není možné. Myslí si, že když se lehčák potopil, stříbro v něm už nebylo. Namlouvá si, že celá ta komedie s odvážením na moře byl pustý švindl na oklamání Gamacha i jeho gardistů, Pedrita Montéra, našeho nového gefé politica Fuentesese a jeho též. Jenže on sám, jak říká, není takový blázen.“

„Vždyť nemá kouska zdravého rozumu. Je to největší pitomec, jaký si kdy v téhle čerchmantské zemi říkal plukovník,“ zavrčel.

„Není o nic bláhovější než mnoho rozumných lidí,“ řekl lékař. „Namluvil si, že lze poklad nalézt, protože po něm náruživě touží. Bojí se též, aby se mu důstojníci nerozprchli a nepřeběhli k Pedritovi, s nímž si netroufá ani bojovat ani se mu svěřit. Chápete to, capatazi? Pokud je špetka naděje, že se ta ohromná kořist objeví, nemusí se bát dezercí. Umínil jsem si tuto naději žít.“

„Opravdu?“ opáčil ostražitě capataz de cargadores. „To je báječné. A jak dlouho, myslíte, že ji budete žít?“

„Pokud to bude v mé moci.“

„Co to znamená?“

„To vám mohu přesně říci. Pokud budu živ,“ odvětil drsně lékař. Potom mu několika slovy vylíčil, jak byl zatčen a zase propuštěn. „Když jsme se setkali, právě jsem se vracel k tomu pitomému lotrovi,“ dodal.

Nostromo napjatě poslouchal. „Odhodlal jste se tedy podstoupit předčasnou smrt,“ hlesl přes zaťaté zuby.

„Možná, slovutný capatazi,“ řekl nevrle lékař. „Nejste jediný hrdina, který umí hledět v tvář ohavné smrti.“

„Bezpochyby,“ zamručel Nostromo tak, že ho bylo slyšet. „Možná, že je tu více bláznů, ne jen dva, kdož ví?“

„To je má věc,“ řekl úsečně lékař.

„A má věc byla zase odvézt to prokleté stříbro na moře,“ odsekl Nostromo. „Rozumím. Bueno. Máme každý své důvody. Ale než jsem se vypravil na cestu, hovořil jsem naposledy s vámi, a vy jste se mnou mluvil jako s hlupákem.“

Nostromovi se přičilo, že si lékař tropí z jeho dobré pověsti posměšky. Decoudovo slabě ironické uznání ho dráždilo; ale znát se s donem Martinem, to člověku lahodilo, kdežto lékař byl pouhá nicka. Pamatoval si ho, když se ještě jako nuzácký vyvrhel ploužil po sulackých ulicích a neměl jediného přítele ani známého, až ho přijal Charles Gould do služeb dolů.

„Možná, že jste náramně moudrý,“ mluvil dále zamyšleně a civěl přitom do tmy pokoje, provanuté příšernou záhadou ztrýzněného a zavražděného Hirsche. „Ale už nejsem takový hlupák, jako když jsem odjížděl. Něco jsem už zatím poznal, že jste totiž nebezpečný člověk.“

Dr. Monygham tím byl tak zaražen, že ze sebe vypravil jen výkřik:

„Co to říkáte?“

„Kdyby mohl mluvit, řekl by totéž,“ mluvil dále Nostromo; proti oknu, ozářenému hvězdami, bylo nejasně vidět, jak pokynul hlavou.

„Já vám nerozumím,“ řekl skomíravě Dr. Monygham.

„Že ne? Kdybyste nebyl Sotilla utvrdil v jeho šílenství, možná, že by nebyl tak chvátal s umučením toho ubožáckého Hirsche.“

Lékař sebou při těchto slovech škubl. Ale oddanost potlačila v něm všechny city a obrnila mu srdce proti lítosti i soucitu. Aby se však ještě více uklidnil, musel se proti tomu nařčení důrazně a pohrdlivě ohradit.

„Třesky plesky! Tohle si mi troufáte říkat, když víte, jaký je ten Sotillo člověk. Přiznávám se, že jsem na Hirsche ani nepomyslel. A i kdybych byl pomyslel, bývalo by to bylo marné. Každý přece uzná, že byl ten nešťastný smolař odsouzen k smrti už tím okamžikem, co se uchopil kotvy. Říkám vám, že byl odsouzen k smrti. Tak jako jsem bezpochyby odsouzen i já.“

Tak odpověděl Dr. Monygham na poznámku Nostromovu, která zněla tak pravdivě, že ho bodla ve svědomí. Nebyl necita. Ale úkol, který na sebe vzal, byl tak naléhavý, velkolepý a důležitý, že v něm utlumil všechnu lidskou ušlechtilost. Ujal se ho s blouznivým zanícením. Nelíbil se mu. Hnusilo se mu obelhávat, klamat a šálit, byť i nejsprostší příslušníky lidstva. Bouřila se v něm nad tím výchova, pud i tradice. Příčilo se jeho povaze a uráželo jeho city, že to všechno musí konat zrádně. Přinesl tu oběť z pokory. Řekl si trpce: „Na tu špinavou práci se hodím jen já.“ A věřil tomu. Nebyl přejemný. Byl naivní; nepředstavoval si sice hrdinsky, jak jde na smrt, ale smrtelné nebezpečí, jemuž se vystavoval, ho povznášelo a utěšovalo. V tom rozpoložení jevil se mu osud Hirschův jako věc, která patří k obecné ukrutnosti světa. Díval se na tu epizodu střízlivě. Co znamená? Je známkou, že se oblouzený Sotillo nebezpečně změnil? Lékař nechápal, proč byl ten člověk takhle zabit.

„Ano. Ale proč ho zastřelil?“ zabručel u sebe.

Nostromo ani nemukal.

Sotillo se zmítal mezi pochybnostmi a nadějemi a děsil se vyzvánění, ohlašujícího hlaholně příjezd Pedrita Montéra; celé dopoledne se potýkal se svými myšlenkami; nestačil na ten zápas, neboť měl prázdnou hlavu a podléhal prudkým vášním. V plukovníkových prsou burácelo zklamání, lakota, vztek a strach silněji než hlahol zvonů ve městě. Neuskutečnilo se nic z toho, co zamýšlel. Nepadlo mu do rukou ani Sulaco, ani stříbro z dolů. Nezabezpečil si žádným válečnickým činem své postavení a nedobyl ohromné kořisti, se kterou by se mohl odklidit. Před Pedritem Monterem ať už jako přítelem, nebo nepřitelem – trnul strachy. Vyzvánění ho dohánělo k šílenství.

Poněvadž se zprvu domníval, že snad bude ihned napaden, rozestavil svůj prapor v bitevní pohotovosti na břehu. Procházel se po celém pokoji a jen chvílemi se zastavil, upřel chmurný pohled šikmo k zemi a kousal se do špiček prstů na pravé ruce; pak se nevrle a podrážděně ohlédl kolem sebe a jal se znovu s divošskou povzneseností vykračovat. Klobouk, bičfík, šavli a pistoli měl ležet na stole. Důstojníci, tísníci se v okně, obráceném k městské bráně, přeli se o to, stojí-li za něco dalekohled, který si loni koupil u Anzaniho na dlouhodobý úvěr. Dalekohled šel z ruky do ruky a na toho, kdo jej právě měl, dotírali všichni dychtivými otázkami.

„Nic; nic není vidět!“ opakoval po každé.

Nebylo nic vidět. Když dostala hlídka v křoví u Violovy casy rozkaz, aby couvla k hlavnímu voji, na prašném a vyprahlém pruhu půdy mezi městem a přístavním vodstvem nebylo nejmenší stopy života. Pozdě dopoledne však zahlédli, jak vyjel z brány nějaký jezdec a mířil neohroženě k nim. Byl to posel od seňora Fuentesese. Protože byl sám, nechali ho dojet. Slezl u brány, pozdravil rozjařené a drze zamlklé diváky a poprosil je, aby ho ihned zavedli nahoru k muy valliente plukovníkovi.

Když se ujal señor Fuentes úřadu geŕe politica, vynaložil všechnu svou diplomatickou obratnost na to, aby se zmocnil jak přístavu, tak i dolů. Na jednání se Sotillem si vybral notáře, který při vypuknutí revoluce strádal v žaláři za to, že padělal listiny. Když ho luza pustila zároveň s ostatními „oběťmi blancovské tyranie“ na svobodu, honem nabídl své služby nové vládě.

Vydal se na cestu s pevným odhodláním, že se s veškerou horlivostí a výmluvností vynasnaží pohnout Sotilla k tomu, aby přišel sám do města a porokoval s Pedritem Monterem. Plukovníka něco takového ani nenapadlo. Kdykoliv se mu mihlo hlavou, že by se měl svěřit rukám pověstného Pedrita, bylo mu nanic. Nebylo o tom ani řeči – bylo to šílenství. A zahájit okázalé nepřátelství bylo rovněž šílenství. Vždyť by už nemohl soustavně pátrat po tom stříbrném bohatství, které tušil, které přímo čenichal někde nablízku. Ale kde? Kde jen? Nebesa! Kde? Ach, proč jen pustil toho lékaře! Jaký to byl blbec. Ach ne! Nemohl přece jinak jednat, tak uvažoval zmateně, zatímco se posel dole nenuceně bavil s důstojníky. Je přece v zájmu toho lotříka, aby se vrátil s určitými zprávami. Ale což když se mu něco postaví do cesty? Na příklad všeobecný zákaz vycházet z města. Jsou přece rozestaveny hlídky!

Plukovník se uchopil za hlavu a při přecházení se rázem otočil, jako by naň přišla závrať. Osvícen zbabělým nápadem, přišel na východisko, jehož se neštítí ani cizí evropští státníci, když chtějí odložit nějaké obtížné jednání. S nedůstojným chvatem vyškrábal se v botách a s ostruhami do rohožky. Hezký obličej mu zežloutl napětím nad tíživými starostmi. Souměrný nos se mu zaostřil; hrdinné nozdry se hrubě promáčkly. Sametový, přeněžný pohled jeho krásných očí pohasl, jako by odumíral; neboť ten mandlový, nyvý zrak byl od zlé nespavosti všecek podlit krví. Oslovil překvapeného posla od seňora Fuentesese mrtvým, zlomeným hlasem. Hlas se ozýval dojemně slabounce zpod hromady ponch, zakrývajících jeho švarnou postavu až po černé kníry, které mu visely schlíple a neúpravně dolů na důkaz toho, jak je těžce churav, že ani nemůže myslet. Zimnice, zimnice prudká zimnice přepadla muy valliente plukovníka. Divoké pohledy, které chvílemi vrhal v křečo-

vitých záchvatech koliky, a cvakot zubů, prozrazující potlačovanou hrůzu, to vše bylo tak nelíčené, že dojalo posla. Byl to zlý záchvat. Plukovník vykládal, že nemůže ani myslet, ani poslouchat, ani mluvit. S nadlidským úsilím ze sebe vypravil, že nemůže dát takto jeho Excelenci přiměřenou odpověď, ani provést jeho rozkazy. Ale zítra! Zítra! Ach, až zítra! Jen ať je jeho Excellence don Pedro bez starosti. Chrabrý esmeraldský pluk má v moci přístav, má v moci – Zavřel oči a zakroutil před pátravým pohledem poslovým hlavou jako churavec třeštící bolestí; posel se musel schýlit nad rohožku, aby zachytil bolestné a přerývané zvuky. Plukovník Sotillo mu řekl, že zatím doufá, že jeho Excellence bude mít tolik lidského citu a dovolí lékaři, anglickému lékaři vyjít se skřínkou cizokrajných léků z města a ošetřit ho. Prosil snažně přítomného ctihodného caballera, aby byl tak laskav a až půjde kolem gouldovské casy, nahlédl dovnitř a řekl anglickému lékaři, který tam bezpochyby bude, že si plukovník Sotillo, který leží v celnici stížen horečkou, žádá ihned jeho služeb. Ihned. Je to tuze naléhavé. Nemůže se ho ani dočkat. Tisícere díky. Zavřel malátně oči a už je neotvíral; ležel tak strnulý, ohluchlý, oněmělý, otupělý, přemožený, zdolaný, zdeptaný, nadobro zkrušený zákeřnou chorobou.

Jakmile se však zavřely za poslem dveře nad schody, vyskočil plukovník rovnýma nohama a strhl za sebou lavinu vlněných příkrývek. Ostruhy se mu zapletly do chumlu ponch, takže se málem svalil po hlavě a teprve uprostřed pokoje nabyt zase rovnováhy. Schoval se za polo-
zataženými žaluziemi a poslouchal, co se děje dole.

Posel už právě vsedl na kůň, otočil se po mrzutých důstojnících, kteří stáli ve vratech, a smekl obřadně klobouk.

„Caballerové,“ spustil ryčně, „dovolte, abych doporučil plukovníka vaší obzvláštní péči. Jsem velmi poctěn i potěšen, že jsem vás všechny spatřil; jste znamenití chlapíci a s pravou vojenskou trpělivostí vytrváváte zde na tomto choulostivém místě, kde je mnoho slunce a pramálo vody, zatímco by vás za vaši chrabrost rádo objalo město, plné vína a ženských vděků. Caballerové, mám čest pozdravit vás. Dnes večer se bude v Sulacu hodně tancovat. Sbohem!“

Zadržel však koně a naklonil šikmo hlavu, když viděl, jak vystupuje z jejich řad starý major, vyčouhlý a hubený, v rovném uzounkém plášti, který mu splýval až po kotníky jako obal plukovního praporu, ovinutý kolem žerdi.

Duchaplný starý válečník pronesl nejprve kantorsky všeobecný soud, že je „na světě plno zrádců“, a pak ze široka spustil chvalozpěv na Sotilla. Přiznal mu rozvážně a důrazně kdejakou ctnost pod nebesy a nakonec je všechny shrnul do směšného lidového rčení, běžného v nižších vrstvách západních obyvatelů (zvláště kolem Esmeraldy). „Je to,“ dodal a stoupl přitom pojednou hlasem, „člověk zubatý – hombre de muchos dientes. Si, señor. Co nás se týče,“ mluvil dále s nabubřelou zlověstností, „vidíte před sebou nejznamenitější důstojnický sbor republiky, muže, jimž se udatností a prozíravostí nikdo nevyrovná, y hombres de muchos dientes.“

„Cože? Snad ne všichni?“ otázal se s lehkým pošklebkem sprostý posel señora Fuentesese.

„Todos. Si, señor,“ přitakal vážně a skálopevně major. „Vesměs lidé zubatí.“

Posel stočil koně proti portálu, který vypadal jako vysoká vrata sprosté stodoly. Vztyčil se ve třmenech a napřáhl jednu ruku. Byl to šprýmovný zlotřilec, který jakožto rodák ze středních provincií samozřejmě velmi opovrhoval těmi pitomými západními obyvateli. Zvláště pošetilost Esmeraldanů v něm jitřila shovívavé pohrdání. Spustil se smrtelnou vážností pochvalné tirády na Pedra Montéra. Zamával rukou, jako by jim ho předváděl. Když pak uviděl, že jsou všechny tváře napjaty a všechny zraky se upírají na jeho rty, jal se vykřikovat jakýsi seznam jeho výborných vlastností: „Šlechtný, udatný, vlídný, hlubokomyslný“ – (strhl si samým nadšením klobouk) – „státník, nepřemožitelný náčelník partyzánů –“ Pak klesl nápadně hlasem a dodal hlubokým dutým tónem: „– a zubní lékař.“

Vzápětí rázným krokem odjel; z jeho strnule rozkročených nohou, trčících chodidel, prkenných zad a sombrera, nasazeného švihácký nadhranatými nehybnými rameny, mluvila nesmírná, velkolepá drzost.

Sotillo se nahoře za žaluziemi dlouhou chvíli nehýbal. Zděsil se troufalosti toho chlapíka. Copak asi říkají dole jeho důstojníci? Neříkali nic. Úplné ticho. Zachvěl se. Takto si sebe v tomto období výpravy nepředstavoval. Viděl se už, jak je na vrcholu vítězství, svrchovaný a usmířený, zbožňovaný vojáky a jak se potají kochá tím, že si vybírá a váhá mezi mocí a bohatstvím. Běda! Jak jinak je tomu! Všecek zmatený, nepokojný a zkroušený hned planul vztekem, hned se tetelil strachem a cítil, jak se naň ze všech stran valí hrůza jako nezměrné moře. Ten lotr lékař řekl ještě jiným, co ví. Toť jasné. Jemu samotnému by to přece nijak neprospělo. Co by si s tím počal. Proklatě! Lékař už z města vůbec nevyjde. Nejspíše je už zatčen a uvězněn spolu s donem Carlosem. Zachechtal se nepřítelně. Ha! Ha! Ha! Ha! Dozví se to Pedrito Montero. Ha! Ha! Ha! Ha! a stříbro bude jeho. Ha!

Najednou uprostřed smíchu umkl a strnul, jako by zkameněl. Vždyť má též vězně. A vězně, který jistojistě zná skutečnou pravdu. Bude se mu muset rozvázat jazyk. Sotillo, který po celou tu dobu nepustil Hirsche docela z mysli, při pomyšlení na to, že zachází do krajnosti, pocítil záhadný odpor.

Pocítil odpor – ten odpor souvisel s onou nezměrnou hrůzou, která se naň odevšad valila. Vzpomněl si s odporem na vykulené oči obchodníka s kožemi, na jeho kroucení, hlasitý vzlykot a dušování. Nebyl to soucit, ba ani nervová podrážděnost. Sotillo nevěřil sice ani chvilku jeho povídačce a také jí nemohl věřit; kdopak by věřil takové hlouposti? a přece naň to zoufalství, znějící tak pravdivě, nepříjemně zapůsobilo. Bylo mu z něho nanic. Měl též strach, aby ten člověk hrůzou nezešílel. S šilencem je těžké pořízení. Hm! Přetvářka. Pouhá přetvářka! Však už si s tím bude umět poradit.

Vpravoval se do náležité zuřivosti. Zašilhal slabě svýma krásnýma očima; zatleskal do dlaní; potichu se objevil bosý ordonanc, desátník s bodákem na stehně a s holí v ruce.

Plukovník mu dal rozkaz; vzápětí všouplo několik vojáků dovnitř nebohého Hirsche; a tu ho Hirsch uviděl před sebou, jak sedí strašlivě zamračen v širokém křesle s kloboukem na hlavě, s široce roztaženými

koleny, s rukama založenýma, svrchovaný, velkolepý, neodolatelný, zpupný, vznešený, strašlivý.

Hirschovi svázali předtím ruce nazad a vecpali ho násilím do jedné komůrky. Dlouhé hodiny tam ležel bez sebe na zemi zřejmě zapomenut. Bezvládného a otupělého vyvlekli ho surově ranami a kopanci z té samoty, plné zoufalství a hrůzy. Poslouchal pohrůžky a výstrahy a pak odpovídal stále stejně na otázky; bradu měl skloněnu až na prsa, ruce svázané za zády a tak se před Sotillem kolébal a vůbec nepohlédl vzhůru. Když mu podstrčili pod bradu špičku bodáku a tak ho donutili zvednout hlavu, zíral strnule a vytržetěně jako u vytržení a po bledém obličejí, ušpiněném, potlučeném a rozškrabaném, se mu kutálely kapky potu jako hrachy. Pak náhle ustaly.

Sotillo naň mlčky hleděl. „Nezanecháš paličáctví, ty lumpe?“ otázal se. Přes trám byl už přehozen provaz, který byl jedním koncem přivázán k zápěstím seňora Hirsche a za druhý konec drželi vojáci a čekali. Neodpovídal. Těžký dolní ret měl pitomě svěšený. Sotillo pokynul. Trhli Hirschem prudce vzhůru a v pokoji vyrazil řev zoufalství a smrtelných muk, zaplavil chodby velkého stavení a rozlehl se drásavě venku, až se na břehu všichni vojáci z campa ohlédli po oknech a někteří důstojníci v dvoraně začali rozčileně brebentit a oči se jim zaleskly; druzí zaťali rty a pohlédli zachmuřeně k zemi. Sotillo vyšel z pokoje a vojáci za ním. Stráž na odpočívadle mu vzdala čest. Hirsch samojediný za polostaženými žaluziemi stále ječel a slunce, které se odráželo od hladiny přístavu, vytvářelo nahoře na zdi čeřivé světelné vlnky. Jak ječel, měl obočí vyhrnuto a ústa dokořán – byla to ústa až neuvěřitelně široká, černá, obrovská, plná zubů – komická podívaná.

V planoucím vzduchu bezvětrného odpoledne doléhala jeho muka až do kanceláře Oceánské paroplavební společnosti. Kapitán Mitchell, který pátral z pavlače, co se děje, zaslechl ho slabě, ač zřetelně. Ten tenounký hrůzostrašný zvuk mu zněl v uších i potom, když se se zsinálými lícemi uchýlil dovnitř. To odpoledne byl několikrát zahnán z pavlače.

Sotillo všecek podrážděn a rozmrzelý se neklidně procházel sem tam, radil se s důstojníky a ostrým, křiklavým hlasem, který pronikal celým prázdným stavením, dával zmatené rozkazy. Občas se rozhostilo dlouhé, strašlivé ticho. Několikrát vešel do mučírny, kde měl na stole ležet šavli, bičík, pistoli a dalekohled a s vynuceným klidem se otázel: „Řekneš už pravdu? Ne? Však já počkám.“ Jenže dlouho čekat nemohl. V tom byl právě háček. Kdykoliv vcházel nebo vycházel a bouchl dveřmi, vzdala mu stráž na schodech čest; oplácel jí pozdrav černým, jedovatým, těkavým pohledem, kterým arci nic nevnímal, neboť se v něm odrážela jen jeho duše – duše chmurného záští, kolísavosti, lakoty a vzteku.

Když zase vešel dovnitř, slunce zapadlo. Voják přinesl dva rozsvícené svícny, vykradl se pryč a zavřel za sebou nehlučně dveře. „Mluv, ty čertovský Židáku! Stříbro! Jářku! Stříbro! Kde je? Kam jste je, vy lumpi cizáctí, schovali? Přiznej se, nebo –“

Z křečovitě zkřivených údů se přenášelo na napjatý provaz lehounké chvění, ale tělo seňora Hirsche, podnikavého obchodníka ze Sta Marty, viselo pod mohutným trámem kolmo a bez hlesu a obracelo se hrozně po něm. Proud nočního vzduchu, ochlazeného sněhy Higueroty, rozléval znenáhla v dusném vzduchu pokoje lahodnou svěžest.

„Mluv, ty zloději darebo picaro nebo –“

Sotillo popadl bičík a stál s napřaženou rukou. Cítil, že by pro slovo, jediné slovo poklekl, shrbil se a plazil po zemi před tím dřímotným pohledem nehybných očních bulv, vypoulených v umouněné, rozcuhané hlavě, nehnuté sklopené s šikmo smáčknutými rty. Plukovník zaskřípěl vztekle zuby a uhodil. Provaz se ranou zvolna rozkmital jako dlouhá šňůra závaží, když se vychýlí z klidu. Ale tělo seňora Hirsche, známého obchodníka s kůžemi na pobřeží, se nijak nerozhoupalo. Křečovitým úsilím zkroucených paží povyskočilo několik palců do výšky a svíjelo se jako ryba na udici. Seňoru Hirschovi se zakymácela na napjatém krku hlava; brada se mu zatřásla. Chvilí se rozléhal cvakot jeho drkotajících zubů po celém prostorném, zešeřelém pokoji, v němž jen svícny kolem dvou plamíneků, hořících vedle sebe, vrhaly skvrnu světla.

Když pak Sotillo zadržel napřaženou ruku a čekal na něho, až promluví, náhle se Hirsch ušklíbl, postrčil vší silou zkroucená ramena dopředu a naplivil mu prudce do obličeje.

Zdvižený bičík klesl a plukovník s tlumeným, zděšeným výkřikem uskočil jakoby potřísněn smrtelným jedem. Bleskurychle popadl pistoli a dvakrát vypálil. Ohlušující třesk výstřelů jako by ho byl naráz srazil z nepotlačitelného vzteku do idiotské tuposti. Stál s pokleslou čelistí a s očima obrácenýma v sloup. Co to provedl! Sangre de Dios! Co to jen provedl! Ohromilo ho, k čemu se to dal strhnout, že navždy zapečetil ústa, z nichž mohl ještě tolik vymámit. Co může říci? Co může vysvětlovati? Šlehlo mu hlavou, aby střemhlav někam, ať už kamkoliv, uprchl; napadla ho dokonce v jeho zbabělosti směšná myšlenka, aby se schoval pod stolem. Už bylo pozdě; důstojníci se o překot sběhli, řinčeli pochvami a povykovali samým úžasem a ohromením. Ale protože mu hned nevrátili šavle do prsou, zvítězila v něm drzost. Přetřel si rukávem uniformy obličej a vzpomatoval se. Otáčel postupný zrak kolem dokola, a kam padl pohledem, tam rázem utlumil hluk; ztuhlé tělo nebožtíka seňora Hirsche se slabounce zakymácelo, poskočilo a uprostřed uctivě bázlivého šepotu a rozpačitého šoupání nohou strnulo v klidu.

Nějaký hlas se silně ozval: „Hle, člověk, který už nikdy nepromluví!“ Ze zadní řady tváří zalétla palčivá otázka:

„Pročpak jste ho zabil, mi coronel?“

„Protože se ke všemu přiznal,“ odpověděl Sotillo se zoufaleckou drzostí. Cítil, že je v pasti. Měl takovou pověst, že se jeho drzost neminula účinkem. Posluchači mu to rádi věřili. Ach, přiznal se tedy ke všemu, ten židovský hašteřivec, ten bribon. Dobrá, už ho tedy není potřebí. Hlavatý štábní kapitán s kulatými očky a odporně tlustými nehybnými lícemi se náhle hrubě zachechtal. Starý major, vysoký a pitvorně otrhaný jako strašák, obcházel kolem nebožtíka seňora Hirsche a s nevýslovnou spokojeností si broukal, že takhle už aspoň nebude třeba chránit se před budoucí zradou toho lotra. Ostatní hleděli vyjeveně, přeshlapovali na místě a vyměňovali si šepem stručné poznámky.

Sotillo si připjal šavli a úsečně a stručně nařizoval, aby si přispíšili s ústupem, pro který se odpoledne rozhodli. Sombrero zlověstně staženo do očí, tak vyšel první ze dveří a byl tak popleten, že zapomněl učinit opatření pro ten případ, kdyby se snad doktor Monygham vrátil. Důstojníci se hrnuli za ním a několik se jich přitom kvapně ohlédlo po nebožtíku seňoru Hirschovi, obchodníku z Esmeraldy, který zůstal sám s dvěma svícemi strnule a klidně viset. V pustém pokoji vzbuzoval hřanatý stín hlavy a ramen na zdi dojem života.

Vojsko se dole mlčky sešikovalo a bez bubnování i vytrubování po setninách odtáhlo. Starý strašák major velel zadnímu voji; ale četa, které nařídil podpálit celnici (a „sežehnout přímo na místě visící mrtvolu zrádného Žida“), nezaložila v tom chvatu na schodech pořádný oheň. Jenom nebožtík seňor Hirsch zůstal nějaký čas sám v bezútěšné pustině nedokončeného stavení, kde se příšerně rozléhalo bouchání dveří a cvakání klik, kde s šustotem poletovaly cáry papíru a při každém závanu větru se ozývaly pod vysokou střechou děsivé stony. Dvě svíce, hořící před svisle a bezduše strnulým nebožtíkem seňorem Hirschem, zářily daleko přes souš i vodu jako noční signál. Tak tam zůstal, až se ho Nostromo ulekl a Dr. Monygham si nad záhadou jeho ukrutného skonu marně lámal hlavu.

„Ale proč ho zastřelil?“ otázal se lékař nahlas sám sebe. Tentokrát mu Nostromo odpověděl ostrým zachechtáním.

„Zdá se, seňore doktore, že se trápíte nad věcí zcela přirozenou. To bych rád věděl, proč. Zakrátko budeme stejně všichni postrílení, když ne Sotillem, tak tedy Pedritem nebo Fuentesem nebo Gamachem. A možná, že se také pohoupáme na přezmenu anebo – quien sabe? – dopadneme třeba ještě hůře, když jste Sotillovi nasadil do hlavy tu pěknou báchorku o stříbře.“

„Měl ji už v hlavě,“ bránil se lékař. „Já jsem mu jen –“

„Ano, vy jste mu ji tam jen pevněji vtloukl, takže sám čert –“

„Ano, to jsem právě chtěl,“ přerušil ho lékař.

„To jste tedy chtěl. Bueno. Říkám pravdu. Jste nebezpečný člověk.“

Aniž stoupili hlasem, začínali mluvit hašteřivě; najednou umkli. Vzprímený nebožtík seňor Hirsch, rýsující se nejasně proti hvězdám, jako by pozorně a nestranně mlčky poslouchal.

Dr. Monygham neměl však chuti hádat se s Nostromem. V tomto nejchoulostivějším okamžiku v dějinách Sulaca uvědomil si konečně, že je ten člověk opravdu nepostradatelný, nepostradatelnější, než si kdy ve své samolibosti uvědomil kapitán Mitchell, který si tolik zakládal na tom, že ho objevil; že je něčím více, než zač ho vydával Decoud, když o něm suše šprýmoval jako o svém „slovutném příteli, jedinečném capatazi de cargadores“. Ten chlapík byl vskutku jedinečný. Nebyl to jen jeden z tisíce. Byl rozhodně jediný svého druhu. Lékař se už nebránil. Ten janovský plavec měl obzvláštní nadání řídit osudy velkých podniků a mnoha lidí, měl v rukou jmění Charlese Goulda i život podivuhodné ženy. Když pomyslel lékař na ni, musel si odkašlat, než zase promluvil.

Hlasem naprosto změněným dokazoval capatazi, že on, Nostromo, není předně vůbec nijak ohrožen. Kdekdo ví, že je mrtev. Je to nesmírná výhoda. Stačí jen, když se ústraní do Violovy casy, kde je starý Gari-baldino docela sám – jen se svou mrtvou ženou. Všechno služebnictvo mu uteklo. Tam ho nikoho ani nenapadne hledat jako vůbec nikde po světě.

„To by arci byla pravda,“ promluvil trpce Nostromo, „kdybych se nebyl setkal s vámi.“

Chvilí lékař mlčel. „Chcete tím říci, že si o mně myslíte, že vás třeba zradím?“ otázal se nejistým hlasem. „Proč? Proč bych to dělal?“

„Což vím? Proč by ne? Snad abyste získal den. Sotillovi by zabralo celý den zhoupat mě na přezmenu a možná vyzkoušet ještě jiné prostředky, než by mi prohnal srdce kulkou – jako zde tomu nešťastnému chudákovi. Proč by ne?“

Lékař těžce polykal. Hrdlo mu rázem vyschlo. Nikoliv pohoršením. Lékař byl totiž dojemně přesvědčen, že vlastní vinou pozbyl práva pohoršovat se nad někým nebo nad něčím. Byl to pouhý strach. Nedověděl se náhodou ten chlapík jeho příběh? Pakli ano, je v té příčině veta

po jeho pomoci. Následkem té nesmazatelné skvrny, pro kterou se tolik hodil k špinavé práci, vymykal se mu ten nepostradatelný člověk z rukou. Lékaře se zmocňovala nevolnost. Byl by za to dal nevím co, kdyby se to dověděl, ale netroufal si pátrat po tom. Fanatická oddanost, živená ponížením, obrnila mu srdce smutkem a pohrdáním.

„Věru, proč by ne?“ opáčil uštěpačně. „Pak uděláte nejlépe, když mě na místě zabijete. Bránil bych se. Mohl byste však dávno vědět, že chodím beze zbraně.“

„Por Dios!“ vybuchl capataz. „Vy jemnostpáni jste všichni stejní. Všichni jste nebezpeční. Všichni zrazujete chudáky, kteří jsou vašimi psy.“

„Vy mi nerozumíte,“ spustil zvolna lékař.

„Však já vám všem rozumím!“ vykřikl Nostromo; lékař zahlédl jeho prudký posunek, který byl v šeru tak neurčitý jako strnule nehybný nebožtík señor Hirsch. „Chudý člověk se mezi vámi musí starat o sebe. Vždyť ti, kdo vám slouží, jsou vám lhostejní. Pohled'te na mne! Po tolika letech ocitám se tu najednou jako nějaké psisko, které štěká venku za zdmi – a nemá ani boudy ani suché kůstky. Caramba!“ Umírnil se však a mluvil s pohrdlivou přímostí. „Že byste mě třeba honem vydal Sotillovi,“ pokračoval klidně, „to si arci nemyslím. To mě nemrzí. Mrzí mě, že nejsem ničím! Najednou –“ Máchl rukama. „Nikomu ničím,“ opakoval.

Lékař si oddechl. „Poslyšte, capatazi,“ řekl a vztáhl skorem srdečně ruku po Nostromově rameni. „Řeknu vám něco prostinkého. Nic se vám nestane, protože je vás třeba. Za nic na světě bych vás nezradil, protože vás potřebuji.“ Nostromo se po tmě hryzl do rtů. Už toho slyšel dost. Věděl, co to znamená. Už o to nestojí. Napadlo ho však, že se bude muset o sebe postarat. Napadlo ho též, že by nejednal rozumně, kdyby se se svým společníkem rozešel v hněvu. Dr. Monygham byl sice uznáván za dobrého lékaře, ale při tom měl u sulackého obyvatelstva pověst zlého člověka. Ta pověst se zakládala na tom, že tak podivně vypadal a že s každým jednal drsně a ironicky to byly přece jasné, makavé, ne-

zvrtné důkazy o lékařově zlobě. Nostromo byl člověk z lidu. Zavrčel nedůvěřivě.

„Zkrátka a dobře, vy jste jediný člověk,“ pokračoval lékař, „ve vaší moci je zachránit naše město a... kdekoho od zhoubné dravosti lidí, kteří –“

„Ba ne, seňore,“ řekl nevrle Nostromo. „Není v mé moci vrátit vám poklad, abyste jej odevzdali Sotillovi, Pedritovi nebo Gamachovi. Což vím, komu?“

„Nikdo od vás nežádá nemožné,“ ozvala se odpověď.

„Sám jste to řekl, nikdo,“ zamručel Nostromo chmurně a výhrůžně.

Ale Dr. Monygham, unášený nadějí, se neohlížel na záhadná slova a výhrůžný tón. Zvykli si už na tmu a nebožtík señor Hirsch, kterého bylo lépe vidět, vypadal, jako by se k nim přibližoval. Lékař vykládal svůj záměr a klesl při tom hlasem, jako by se bál, aby ho někdo nezaslechl.

Otvíral tomu nepostradatelnému člověku dokořán srdce. Bylo to lichotivé i nebezpečné a capatazovi to vše znělo povědomě. Zjišťoval to s trpkostí, všecek rozkolísaný a rozmrzelý. Chápal, že lékaři jde o to zachránit před zkázou santoméjské stříbro. Bez něho nebude ničím. Je v jeho zájmu zachránit je. Právě tak bylo v zájmu señora Decouda, Blanců a Evropanů dostat na svou stranu jeho cargadory. Při pomyšlení na Decouda se zarazil. Co s ním bude?

Lékaře Nostromovo dlouhé mlčení znepokojilo. Upozornil zcela zbytečně Nostroma na to, že mu sice prozatím nehrozí nebezpečí, ale věčně se skrývat nemůže. Má na vybranou, buď aby přijal poselství k Barriovi i s jeho nesnáze a strážněmi, anebo odešel potají, neslavně a chud ze Sulaca.

„Nyní by vás, capatazi, neodměnil a neochránil žádný přítel. Ani don Carlos ne.“

„Nestojím o vaši ochranu ani odměnu. Kéž bych jen mohl spolehnout na vaši statečnost a váš zdravý rozum. Když se, jak říkáte, vítězoslavně s Barriem vrátím, bude třeba po vás všech veta. Vždyť už máte nůž na krku.“

Tentokrát se zase lékař odmlčel a zahloubal se nad vším tím, co ho může hrozného potkat.

„My bychom však spolehli na vaši statečnost a zdravý rozum. A přece máte i vy nůž na krku.“

„No vida! A komu za to mám děkovat? Čím je mi vaše politika i vaše doly – vaše stříbro i vaše ústava – váš don Carlos Tenaten a don José Tenaten –“

„Nevím,“ vyhrkl podrážděně lékař. „Jsou přece v nebezpečí nevinní lidé, jejichž malíček má větší cenu než vy a já a všichni ribierovci dohromady. Já nevím. Měl jste si tu otázku dát dříve, než jste se dal od Decouda do tohohle všeho zatáhnout. Měl jste přemýšlet jako muž; ale když už jste tehdy nepřemýšlel, jednejte alespoň nyní jako muž. Což jste si myslel, že se Decoud tuze ohlíží na to, co s vámi bude?“

„Zrovna tak se neohlížíte ani vy na to, co se mnou bude,“ zabručel Nostromo.

„Tak jest; je mi to právě tak jedno, jako je mi jedno, co bude se mnou.“

„Jste snad tak zanícený ribierovec?“ pronesl nedůvěřivě Nostromo.

„Ano, jsem zanícený ribierovec,“ řekl posupně Dr. Monygham.

Nostromo se zahleděl roztržitě na nebožtíka seňora Hirsche, odmlčel se a přemýšlel o tom, že lékař je v nejedné příčině člověk nebezpečný. Nelze naň spoléhat.

„Mluvíte i jménem dona Carlose?“ otázal se posléze.

„Ano. Mluvím,“ řekl bez rozmyšlení nahlas lékař. „Teď se s ním musím vytasit. Ano, musím,“ dodal šeptem tak, že to Nostromo nezaslechl.

„Co jste říkal, seňore?“

Lékař sebou trhl. „Říkám, capatazi, že musíte zůstat věren sobě. Kdybyste nyní selhal, bylo by to něco horšího než hloupost.“

„Věren sobě,“ opakoval Nostromo. „Což vy víte, zdali bych nebyl věren sobě, kdybych vám řekl, abyste táhl i se svými návrhy k d'asu?“

„To nevím. Je to možné,“ řekl lékař drsně, aby tak zakryl, jak klesá na mysli a jak mu vážne hlas. „Vím jen tolik, že byste měl nejraději od-

tud odejít. Třeba se tu objeví Sotillovi vojáci a budou se po mně shánět.“

Sklouzl se stolu a napjatě poslouchal. Capataz také povstal.

„Kdybych tak odešel do Cayty, co byste zatím dělal?“ otázal se.

„Šel bych po vašem odchodu rovnou za Sotillem a to tak, jak na to pomýšlím.“

„Výborně – jen bude-li s tím srozuměn ten vrchní inženýr. Připomeňte mu, seňore, že jsem pečoval o toho starého bohatého Angličana, který financuje železnici, a že jsem několika jeho lidem zachránil život, když sem tenkrát přišla z jihu zlodějská tlupa vyšinout mu vlak s výplatou. Já jsem to na vlastní nebezpečí odhalil tím, že jsem se k nim na oko přidal. Právě tak, jako vy se teď přidáváte k Sotillovi.“

„Ano. Ovšemže. Jenže já se před ním mohu vytasit s pádnějšími argumenty,“ řekl kvapně lékař. „Jen nemějte o mne starosti.“

„No bodejť! Jakpak by ne. Já přece nejsem ničím.“

„To jistě ne. Jste vším.“

Postoupili o několik kroků ke dveřím. Nebožtík seňor Hirsch zůstal za nimi nehybně stát, jakoby opomenut.

„To nevadí. Víím už, co inženýrovi řeknu,“ mluvil dále potichu lékař. „Se Sotillem bude však nesnáz.“

Dr. Monygham se ve dveřích zarazil, jako by se té nesnáze lekl. Obětoval už dříve svůj život. Ted' se mu naskytla vhodná příležitost. Nechtělo se mu však dávat život všanc předčasně. Jakožto zrádce důvěry dona Carlose bude muset koneckonců označit skryši s pokladem. Tím bude veta po jeho šalbě a až se octne v rukou rozzuřeného plukovníka, po něm též. Chtěl ho tahat za nos až do poslední chvíle; vymýšlel usilovně skryši, která by vypadala věrohodně a přitom byla nedostupná.

Pověděl o té starosti Nostromovi a dodal:

„Víte co, capatazi? Až na to dojde a budu muset něco prozradit, označím mu, myslím, Velkou Isabelu. Lepší skryši si už nedovedu představit. Copak se stalo?“

Nostromo tlumeně vykřikl. Lékař užasle čekal a po chvíli hlubokého mlčení zaslechl, jak Nostromo blábolivě koktá: „Úplná blbost,“ a pak se zajíkl.

„Jakápak blbost?“

„Och, tomu vy nerozumíte,“ spustil ostře Nostromo a jak mluvil, vzmáhalo se v něm opovržení. „Za půl hodiny by tři lidé zjistili, že je na tom ostrově půda neporušena. Což si myslíte, señore doktore, že lze takový poklad zahrabat beze stop – co? Vždyť byste tím nezískal ani půl dne, než by vám Sotillo podřízl krk. Isabela! Taková pitomost! Trapný nápad. Och, jste všichni stejní, vy duchaplní jemnostpáni. Hodíte se jen na to vystavovat zrádně prosté lidi smrtelnému nebezpečí pro něco, čím si ani nejste jisti. Když to dobře dopadne, těžíte z toho sami. Když ne, je vám to jedno. Vždyť našinec je pouhý pes. Och, Madre de Dios, kéž bych –“ zahrozil pěstmi nad hlavou.

V první chvíli tento prudký, urputný útok lékaře zmátl.

„Vida! Podle toho, co mi tu říkáte, zdá se, že prostí muži z lidu nejsou takoví blázínkové,“ řekl nevrle. „Ale jděte, vy jste přece chytrý člověk. Věděl byste o lepší skrýši?“

Nostromo se uklidnil právě tak rychle, jak vzplanul.

„Na to jsem dosti chytrý,“ řekl klidně, téměř lhotejně. „Chcete mu říci o skrýši, která by byla tak veliká, že by její prošťourávání trvalo celé dni. – O skrýši, kde lze zahrabat poklad stříbrných slitků a nezanéchat na povrchu nejmenší stopy.“

„A docela nablízku,“ utrousil lékař.

„Arciže, señore. Řekněte mu, že byl potopen.“

„To má tu přednost, že je to pravda,“ řekl pohrdavě lékař. „Neuvěří tomu.“

„Jen mu řekněte, že byl potopen někde, kde by mohl mít naději, že se ho zmocní, a uvěří vám jako nic. Řekněte mu, že byl potopen v přístavu, aby jej mohli později potápěči znovu vylovit. Řekněte mu, že jak jste zjistil, nařídil mi Charles Gould, abych hodil bedny klidně přes palubu někde mezi koncem dřevěné hráze a vjezdem do přístavu. Není tam přílišná hloubka. Potápěče sice nemá, ale má aspoň parník, čluny, lana,

řetězy a jakés takés lodníky. Aťsi loví stříbro. Aťsi dá svým hlupákům prošťourávat dno sem a tam a napříč a ať nad tím sedí a kouká, až si vykuká oči.“

„To je, věru, skvělý nápad,“ zašeptal lékař.

„Si. Jen mu to řekněte a uvidíte, že vám uvěří! Bude se celé dni vztekat a trápit – a přece vám uvěří. Nebude mít pro nic jiného smysl. Ne-nechá toho, dokud ho nezaženou – a třeba vás i zapomene zabít. Nebude jíst ani spát. Nebude.“

„To je ono! To je ono!“ šeptal znovu a znovu rozčileně lékař. „Capatazi, začínám si o vás myslet, že jste ve svém oboru pravý velikan.“

Nostromo se odmlčel; pak spustil změněným, chmurným hlasem a mluvil k sobě, jako by byl na lékaře zapomněl.

„Poklad má v sobě něco, čím spoutává lidskou duši. Člověk se modlí i rouhá a přece neochabuje, a klne dni, kdy se o něm dozvěděl, a ještě v poslední hodině je přesvědčen, že chybělo jen málo, a byl jeho. Vidí jej před sebou, kdykoli zamhouří oči. Nezapomene na něj do smrti a – ještě i potom – Slyšel jste někdy, doktore, o těch nešťastných grinzích na Azueře, kteří nemohou umřít? Ha! ha! Byli to námořníci jako já. Jakmile spoutá poklad člověku duši, už mu neunikne.“

„Bude ho to týrat hůře než žízeň na moři nebo hlad ve městě plném lidí. Víte, jaké to je? Zakusí větších muk, než byla ta, kterým vystavil toho ustrašeného chudáka, prostého vší fantazie. To já zas nejsem takový. Za trochu bolesti byl bych toho Sotillovi napovídal až až.“

Zachechtal se a ohlédl ve dveřích po nebožtíku seňoru Hirschovi; v poloprůsvitné tmě pokoje tvořil mezi dvěma vysokými obdélníky oken, plných hvězd, dlouhou šerou skvrnu.

„Ty strašpytle!“ křikl. „Já, Nostromo, tě pomstím. Z cesty, doktore! Uhněte – nebo vás při duši ženy, zemřelé bez zpovědi, vlastníma rukama uškrtním.“

Skočil dolů do tmavé začouzené dvorany. Dr. Monygham úžasem vykřikl a pustil se střemhlav za ním. Dole na spálených schodech se svalil a upadl takovou silou na obličej, že by byl jistě zůstal omráčen, kdyby nebyl tolik zaujat svým úkolem, vyplývajícím z lásky a oddanosti. Vzá-

pětí zase povstal všecek rozviklán a roztřesen a měl prazvláštní pocit, že ho potmě praštila do hlavy zeměkoule. Jenže Dr. Monygham, zanícený blouznivou obětavostí, se tím nijak nedal zdržet; při tom blouznění byl střízlivě odhodlán nedat si ujít žádnou výhodu, která se mu naskytne. Hnal se o překot prudkým pajdavým krokem vpřed, a aby na svých zchromlých nohou neztratil rovnováhu, rozháněl se rukama jako větrný mlýn. Ztratil klobouk. Šosy otevřené peleríny vlály za ním. Nechtěl za nic ztratit toho nepostradatelného člověka z očí. Ale teprve za dlouhou chvíli, když byl už kus za celníci, uchopil ho všecek upachtěn zezadu hrubě za ruku.

„Stát! Zbláznil jste se?“

Nostromo už krácel zvolna se svěšenou hlavou, jako by mu malátná nerozhodnost zabrzdila krok.

„Co je vám po tom? Ach, zapomněl jsem, že mne na něco potřebujete. Ustavičně. Siempre Nostromo.“

„Co to znamená, že mluvíte o tom, že mne uškrtníte?“ zajíkal se lékař.

„Co to znamená? Znamená to tolik, že mně vás zrovna tuto noc poslal vládce pekel z toho města zbabělců a mluvků do cesty.“

„Milý pane, vy žvaníte. Dábel nemá s tímhle nic společného. A město také ne, říkejte si mu, jak chcete. Don Carlos Gould však není ani zbabělec ani jalový mluvka. To snad uznáte?“ Čekal. „Tak co?“

„Mohl bych mluvit s donem Carlosem?“

„Pane na nebi! Ne! Proč a nač?“ vykřikl poplašeně lékař. „Říkám vám, že je to šílenství. Za nic na světě vás nepustím do města.“

„Ale já tam musím jít.“

„Nesmíte,“ zasykl vztekle lékař, který byl téměř bez sebe strachem, že capataz z nějakého pitomého rozmaru všechno zmaří. „Říkám vám, že nepůjdete. Spíše bych –“ zarazil se, všecek uštván a ochablý, nemoha najít slov; držel se Nostroma za rukáv, aby si po tom běhu odpočinul.

„Jsem zrazen!“ zamumlal u sebe capataz; lékař zaslechl poslední slovo a snažil se vši silou mluvit klidně.

„To by se vám právě stalo. Byl byste zrazen.“

Bylo mu nanic strachem, když si pomyslel, jak je ten člověk znám, takže ho určitě poznají. Dům seňora administradora je bezpochyby obležen špehy. Není spolehnutí ani na sluhy z casy. „Rozmyslete se, capatazi,“ řekl důrazně... „Čemupak se smějete?“

„Je mi do smíchu při pomyslení, že kdyby někdo, komu by nebyla má přítomnost ve městě po chuti, třeba – rozumíte, señore doktore – kdyby mě tedy ten někdo udal Pedritovi, dovedl bych se spřátelit i s ním. Tak je to. Co tomu říkáte?“

„Jste nadmíru vynalézavý, capatazi,“ řekl smutně Dr. Monygham. „To vidím. Jenže ve městě je o vás plno řečí; a těch několik cargadorů, kteří nejsou zrovna poschováváni u železničářů, řvalo na plaze celý den: „Viva Montero!““

„Moji ubozí cargadoři!“ hlesl Nostromo. „Zrazen! Zrazen!“

„Pokud vím, častoval jste své ubohé cargadory notně holí,“ řekl lékař přísným hlasem, z něhož bylo znát, že už po té námaze okřívá. „Nemylte se. Pedrito zuří nad záchranou seňora Ribieri a nad tím, že přišel o potěšení zastřelit Decouda. Ve městě se už šušká, že byl poklad zašantročen. Že o něj přišel, to Pedrita také nijak netěší; ale řeknu vám, že i kdybyste měl všechno to stříbro v ruce a chtěl si jím vykoupit život, přece by vás nezachránilo.“

Nostromo se prudce otočil, uchopil lékaře za rameno a přistrčil obličej až k němu.

„Maladetta. Běháte za mnou a mluvíte mi o pokladu. Zapřísáhl jste se, že mne zničíte. Než jsem s ním odjel, vy jste na mne pohlédl poslední a strojvůdce Sidoni tvrdí, že máte uhrančivé oko.“

„Ten to bude nejspíš vědět. Loni jsem mu zachránil zlomenou nohu,“ řekl netečně. Cítil, jak mu na ramenou těžce spočívají ony slavné ruce, o nichž si lid vyprávěl, že trhají silná lana a ohýbají podkovy. „Nabízím vám nejlepší způsob, jak se zachráníte, pusťte mě a napravíte si pověst. Holedbal jste se, že tím mizerným stříbrem proslavíte capataze de cargadores od jednoho konce Ameriky až na druhý. Já vám však podávám lepší možnost, pusťte mne přece, hombre!“

Nostromo náhle povolil a lékař dostal strach, že mu ten nepostradatelný člověk znovu uteče. Ale neutekl. Kráčel zvolna dále. Lékař se behal vedle něho; když pak došli tak daleko k Violově case, co by kamenem dohodil, Nostromo se znovu zastavil.

Violova casa, všechna zamlklá v nehostinné tmě, jako by se byla změnila; zdálo se mu, že ho domov, záhadně neutěšený a nepřátelský, od sebe odhání. Lékař řekl:

„Zde se vám nemůže nic stát. Jděte, capatazi, dovnitř.“

„Jakpak bych mohl jít dovnitř?“ řekl Nostromo tiše, jako by se sám sebe v duchu tázal. „Co řekla, nemůže už vzít zpátky a já zase nemohu napravit to, co jsem spáchal.“

„Říkám vám, že se nic nemůže stát. Viola je tam sám. Když jsem šel z města, nahlédl jsem dovnitř. Pobudete klidně v tom domě a pak z něho odejdete a proslavíte se na campu. Půjdu nyní za vrchním inženýrem domluvit váš odjezd a před svítáním vám přinesu zprávu.“

Dr. Monygham nestál o to, nebo se snad bál vypátrat, co znamená Nostromovo mlčení. Poplácal ho po rameně, vykročil rázně pajdavým krokem k železniční trati, a když třikrát nebo čtyřikrát poskočil, zmizel docela. Nostromo se zastavil mezi dvěma dřevěnými kůly, k nimž se přivazovali koně, a stál tam, jako by byl též pevně zaražen do země. Za půl hodiny pozdvihl hlavu: v železničních dílnách se rozlehl hluboký štěkot; vyrazil náhle zmateně a tlumeně, jako by vycházel zpod planiny. Dostal se tam tedy ten chromý lékař s uhrančivým okem dosti rychle.

Krok za krokem se Nostromo blížil k Albergu d'Italia Una, které dosud neviděl tak pohaslé a zamlklé. V bělavé zdi se černaly dveře a zely dokořán, jako když z nich před čtyřicetými hodinami vyšel, nemaje co skrývat před světem. Váhal před nimi jako psanec, jako člověk zrazený. Chudoba, nouze, hlad! Kdepak už slyšel ta slova? Ten osud mu za jeho bláhosť věštila rozhněvaná umírající. Zdálo se mu, že se ta věštba co nevidět splní. Leperové se mu prý vysmějí – jak říkala. Ano, vysmáli by se mu, kdyby tak věděli, že je capataz de cargadores vydán na milost a nemilost bláznivému lékaři, jehož si pamatují, jak si ještě před něko-

lika lety kupoval v krámku na plaze za pětník vařeného jídla, jako by patřil mezi ně.

V tu chvíli mu šlehlo hlavou, aby vyhledal kapitána Mitchella. Vrhł pohled k hrázi a uviděl v budově Oceánské paroplavební společnosti záblesk světla. Ozářená okna ho nevábila. Dvě ozářených oken ho vlákalo do pusté celnice, kde padl tomu lékaři do spárů. Ne! Tu noc se už k ozářeným oknům nepřiblíží. Je tam kapitán Mitchell. Copak mu může říci? Lékař to z něho vymámí jako z děcka.

Zavolal na prahu tlumeně: „Giorgio!“ Nikdo neodpovídal. Vešel dovnitř. „Ola! Viejo! Jsi tam?“ Točila se mu v té neproniknutelné tmě hlava; zdálo se mu, že šero v kuchyni je nesmírné jako Golfo Placido a podlaha se naklání jako potápějící se lehčák. „Ola! Viejo!“ opakoval zajímavě a zapotácel se na místě. Chtěje se něčeho zachytit, natáhl ruku a spustil ji na stůl. Postoupil ještě o krok, posunul ji a nahmatl krabičku sirek. Měl dojem, že zaslechl tichý povzdech. Chvíli poslouchal a tajil dech; pak se třaslavýma rukama pokusil škrtnout.

Dřívko mu zasyčelo v prstech, zdvižených nad mžourajícíma očima. Pronikavá záře padla na bílou lví hlavu starého Giorgia před černým krbem – seděl tam na židli nachýlen dopředu, strnule a vyjeveně, obklopen a zahalen chuchvalci stínu, nohy měl zkříženy, tvář zabořenu do dlaně a v koutku úst vyhaslou dýmku. Než se odhodlal otočit hlavu, jako by uplynuly celé hodiny; v tu chvíli sirka zhasla a hned zmizel v záplavě stínu, jako by se mu s příšerným tichem sesuly na hlavu zdi i strop sirého domu.

Nostromo ho slyšel, jak se vrtí a pronáší beze všeho vzrušení:

„Snad to byl přízrak.“

„Ne,“ řekl tiše. „Není to přízrak, starochu.“

V šeru se ozval silný prsní hlas:

„Slyším to tebe, Giovanni Battisto?“

„Si, viejo. Jen klid. Ne tak nahlas.“

Po svém propuštění odešel starý Giorgio Viola od Sotilla s dobrosrdečným vrchním inženýrem, který ho vyprovodil až ke dveřím; tak vešel znovu do domu, jež musel před čtyřicetými hodinami téměř ve

chvíli ženiny smrti opustit. Všude bylo ticho. Nahoře svítila lampa. Málem by byl na ženu zavolal jménem; když si uvědomil, že se mu už na žádné zavolání neozve, svalil se do křesla a z prsou se mu vydral bolestný sten, jako by mu jimi projela břitká čepel.

Celou noc už ani nehlesl. Tma zšedla a v bezbarvém, čirém, skelném úsvitu se vynořila plochá a šerá rozsochatá Sierra jakoby vyříznutá z lepenky.

Zanícená a strohá duše Giorgia Violy, plavce, bojovníka za uhnětené lidstvo, nepřítele králů a z milosti paní Gouldové hoteliéra v sulackém zálivu, sestoupila do zející propasti siroby mezi trosky minulosti. Vzpomněl si na své námluvy uprostřed mezi dvěma vojenskými výpravami, na ten jediný kratičký týden v době česání oliv. Jenom pronikavý, jitřivý pocit osiřelosti se poněkud přibližoval oné tehdejší opravdové vášni. Poznal, jak úzce je spjat s umklým hlasem té ženy. Chyběl mu její hlas. Poslední léta byl tak roztržitý, tak zaneprázdněn a zahloubán, že se na ženu málokdy podíval. Myslet na dcery působilo mu více starostí než potěšení. Její hlas, ten mu bude chybět. Vzpomněl si na to druhé dítě, chlapečka, který umřel na moři. Ach! o muže by se byl mohl člověk aspoň opřít. Ale běda! I Gian Battista – ten, o němž s ním při řeči o Lindě žena tak starostlivě mluvila, než upadla do posledního spánku zde na zemi, ten, k němuž přímo před smrtí volala, aby zachránil děti i ten je mrtev!

A tak seděl stařec celý den nachýlen s hlavou v dlani, nepohnut a opuštěn. Ohlušující hlahol zvonů z města vůbec neslyšel. Když dozněl, ozýval se v koutě kuchyně dále libý zvuk vody, prosakující z hliněného cedníku do velkého pórovitého džbánu, stojícího pod ním.

Před západem slunce povstal a zvolna vystoupil po úzkých schodech. Vyplňoval schody svým trupem, třel se po nich rameny, jako když šustí za omítkou pobíhající myš. Pokud byl nahoře, bylo v domě ticho jako v hrobě. Potom zase slezl po schodech s šelestivým třením. Než se zase posadil na své sedadlo, musel se přidržet židlí a stolu. Vzal z vysoké římsy nad krbem dýmku – po tabáku však vůbec nesáhl – strčil si ji prázdnou do koutku úst a znovu se posadil a civěl před sebe.

Slunce Pedritova vjezdu do Sulaca, poslední slunce v životě seňora Hirsche a první v Decoudově samotě na Velké Isabele přešlo přes Albergo d'Italia Una na západ. Crkot cedníku přestal, lampa nahoře dohořela a noc zahalila Giorgia Violu i jeho mrtvou ženu šerem a tichem zdánlivě neporušitelným, až je rozplášil prskavým zavržením sirky capataz de cargadores, vstalý z mrtvých.

„Si, viejo. Jsem to já! Počkej.“

Nostromo zatarasil nejprve pečlivě dveře a zavřel okenice, pak nahmatal na polici svícen a rozsvítil.

Starý Viola povstal. Podle šramotu sledoval očima potmě Nostroma. Když se rozsvítilo, stál už o nic neopřen, jako by mu byla v jeho vetčnosti dostatečnou oporou už jen pouhá přítomnost toho věrného, statečného, neúplatného člověka, který byl vším tím, čím by mu býval byl jeho syn.

Napřáhl ruku, uchopil dřevěnku s připáleným okrajem a svraštíl v tom světle kosmaté obočí.

„Přece ses vrátil,“ řekl s nejistou důstojností. „Oh! Výborně! Už jsem –“

Nedomluvil. Nostromo se opřel o stůl, založil ruce a zakýval nad ním hlavou.

„Ty sis myslel, že jsem utonul! Kdepak! Ještě není po nejlepším psu těch boháčů a aristokratů, všech těch jemnostpánů, kteří umějí jen řečnit a zrazovat lid.“

Garibaldino se ani nehýbal, jako by se opájel zvukem známého hlasu. Pohnul lehounce hlavou, jako by mu přitakával; ale Nostromo zřetelně viděl, že mu stařec ani slovo nerozumí. Neměl nikoho, kdo by mu porozuměl; nikoho, koho by zasvětil do osudu Decoudova i svého a do tajemství stříbra. Lékař, to je nepřítel lidu – pokušitel...

Statný starý Giorgio se třásl od hlavy až k patám, jak v sobě přemáhal vzrušení při pohledu na člověka, který s ním žil tak dlouho v lůně rodiny jako nějaký dospělý syn.

„Ona byla přesvědčena, že se vrátíš,“ řekl slavnostně.

Nostromo zdvihl hlavu.

„Byla to moudrá žena. Jak bych se tedy byl mohl nevrátit –“

V duchu pak dodal: „Vždyť mi přece věstila, že skončím v chudobě a bídě a o hladu.“ Teresina hněvivá slova, která se jí tehdy vydrala z prsou jako výkřik duše, která se nesmí smířit s Bohem, podnítila v něm nejasný pověřivý strach o sebe, jakému se nevymykají ani největší dobrodruhové a mužové činu. Ta slova mu ležela v hlavě jako zlořečení. Jakou kletbu to naň uvalila! Osířel tak záhy, že si ani nepamatoval, že by byl ještě někomu říkal matko. Ať už v budoucnu podnikne cokoliv, nic se mu nezdaří. Kletba působí už nyní. I smrt se mu vyhne... Řekl prudce:

„Jářku, viejo! Dej mi něco jíst. Mám hlad. Sangre de Dios! Mám tak prázdno v břiše, že se mi točí hlava.“

Opřel se znovu bradou o holá prsa nad zkříženými rukama a jak tak stál bos a pozoroval zakaboněně starého Violu, slídícího v poličkách, vypadal opravdu, jako by byl stižen kletbou – zničený, zlověstný capataz.

Starý Viola vyšel z tmavého kouta a vysypal beze slova z dlaní několik suchých kůrek a půl cibule.

Capataz bral s lačnou žravostí kousek po kousku a hltal tu žebráčkou krmi; Garibaldino zatím odešel do druhého kouta, dřepł a nalil z opleteného plucarů do hliněného džbánu červeného vína. Týmž známým posunkem, jako když obsluhoval v kavárně zákaznicky, vstrčil si dýmku mezi zuby, aby měl volné ruce.

Capataz se chlemtavě napil. Bronzové líce mu ztmavěly slabým ruměncem. Viola před ním otočil mohutnou šedivou hlavu ke dveřím, vyňal dýmku z úst a zvolna propověděl:

„Když zde padla ta rána, která ji zabila tak, jako kdyby jí byla projela utýraným srdcem kulka, volala po tobě, abys zachránil děti. Po tobě, Gian Battisto.“

Capataz zdvihl oči.

„Opravdu, padrone? Abych zachránil děti? Jsou u své bohaté dobroditelky, anglické seňory. Hehe! starý muži z lidu. U tvé dobroditelky...“

„Ano, jsem stár,“ zamručel Giorgio Viola. „Angličanka směla poskytnout lože Garibaldimu, když ležel raněn v žaláři. Největší člověk, jaký kdy žil. Také muž z lidu – námořník. Proč by mi tedy jiná nemohla

chránit střechu nad hlavou? Si... jsem už stár. Pročpak by nemohla? Život někdy trvá příliš dlouho.“

„Ona sama třeba nebude mít za několik dní střechu nad hlavou, když já... Co říkáš? Mám jí chránit střechu nad hlavou? Mám se o to pokusit – a zachránit spolu s ní všechny ty Blanky?“

„Měl bys to udělat,“ řekl pevně Viola. „Měl bys to udělat; můj syn by to byl také...“

„Tvůj syn, viejo... Nebylo arci nad tvého syna. Ha, musím se tedy o to pokusit... Ale což když je to jen ta kletba, která mě k tomu svádí?... Volala tedy po mně, abych je zachránil – a potom –?“

„Už nepromluvila.“ Když pomyslel hrdinný stoupenec Garibaldiův na mrtvou, ležící nahoře na loži, zahalenou v rubáši a navždy ztuhlou a zmlklou, odvrátil obličej a pozdvihl ruku k vráscitému čelu. „Než jsem ji mohl vzít za ruku, umřela,“ vykoktal lítostivě.

Před vytřeštěným zrakem capatazovým, zírajícím upřeně na vchod k tmavým schodům, zatanula Velká Isabela, rysující se jako nějaká podivná loď, zmítaná bouří a obtížená nesmírným bohatstvím a životem jediného člověka. Napadlo ho, že nemůže nic počít. Protože se nemůže nikomu svěřit, musí držet jazyk za zuby. Poklad přijde nejspíš na zmar, ledaže by snad Decoud... Zde se v myšlenkách náhle zarazil. Poznal, že si naprosto nedovede představit, co si asi počne Decoud.

Starý Viola se nehýbal. Strnulý capataz sklopil dlouhé, hebké brvy, které dodávaly horní části jeho neurvalého obličje s černými licousy drobet ženského půvabu. Dlouhou chvíli trvalo mlčení.

„Bůh jí dej lehké odpočinutí,“ zašeptal teskně.

10

Nazítří zrána bylo ticho, jen od severu kolem Los Hatos se ozývala slabá střelba. Kapitán Mitchell ji z pavlače starostlivě poslouchal. „Poněvadž jsem byl tehdy v přístavu jediným konzulárním zástupcem, byl jsem v choulostivé situaci a všechno, pane, všechno mne arci znepokojovalo,“ tato věta se napořád vyskytovala ve více méně stereotypním vypravování o „historických událostech“, které po několik následujících let prezentoval význačným cizincům, kteří zavítali do Sulaca. Hned poté přišla na řadu zmínka o tom, jak těžko mu bylo v té situaci zachovati důstojnost a neutralitu vlajky, když se octl „v nejhorší mele uprostřed mezi zločinnou svévolí toho pirátského dareby Sotilla a řádněji ustavenou, ač neméně krvelačnou despocií jeho Excelence dona Pedra Montéra“. Kapitán Mitchell nebyl takový, aby se tuze šířil o pouhých nebezpečích. Nedal si však vymluvit, že to byl pamětihodný den. „Tenkrát zvečera“ říkal, „uviděl jsem toho svého nešťastníka Nostroma. Plavce, kterého jsem, pane, objevil a takřka udělal. Toho, pane, který se tak proslavil jízdou do Cayty. Byla to, pane, historická událost!“

Ježto Oceánská paroplavební společnost viděla v kapitánu Mitchelovi starého věrného služebníka, nechala ho v důstojném klidu do-sloužit jakožto představeného paroplavby, která se zatím nesmírně zvelebila. Poněvadž firma vzrostla, najala houfy úředníků, zřídila kancelář ve městě a vedle toho ponechala starou kancelář v přístavu a agendu rozdělila do několika odborů: cestovního, nákladního, překládacího a jiných, měl kapitán Mitchell poslední léta v obrozeném Sulacu, hlavním městě Západní republiky, postaráno o pohodlný život. Oblíbený u domorodého obyvatelstva pro svou dobrosrdečnost i obřadnost, domýšlivý i prostoduchý, odedávna známý pod jménem „přítel vlasti“, byl si vědom toho, že ve městě něco znamená. Vstával časně a chodil na procházku na tržiště, dokud ještě ležel obrovitý stín Higueroity na ovocnářských a květinářských stáncích, hýřících nádhernými barva-

mi, vyřizoval hladce běžnou agendu, byl všude vítaným hostem, dámy na alamedě ho srdečně zdravily, měl přístup do všech klubů a v gouldovské case byl jako doma, tak si žil v pohodlí a důstojnosti záviděníhodným staromládeneckým životem. Když však přijížděl poštovní parník, docházel už záhy zrána do přístavní kanceláře a míval pohotově svůj člun, obsluhovaný parádním mužstvem, nastrojeným do bělomodrých uniforem, aby s ním mohl vyrazit a zmocnit se lodi, jakmile se ukáže přídí v ústí přístavu.

Do přístavní kanceláře zaváděl pak cestujícího, kterého poctil zvláštní přízní a odvezl z parníku ve vlastním člunu; vybídl ho, aby se na chvíli posadil, než podepíše několik listin. Načež se kapitán Mitchell posadil k psacímu stolu a rozpovídal se jako hostitel:

„Chcete-li uvidět všechno za den, mnoho času vám nezbyvá. Hnedle se vydáme na cestu. Poobědváme v Amarillském klubu – sám jsem členem též Angloamerického – ten totiž sdružuje důlní inženýry a obchodníky – a také klubu Mirliflores, ten je nový – jsou v něm Angličané, Francouzi, Italové, všichni možní většinou sami čiperní mladí lidé, kteří chtěli prokázat starému usedlíkovi poctu, tak je to, pane. Poobědváme však v Amarillském. Bude vás zajímat, to bych řek'. Něco jedinečného. Lidé z předních rodin. I sám prezident Západní republiky je, pane, členem. V patiu pěkný starý biskup s uraženým nosem. Pozoruhodná socha, myslím. Cavaliere Parocchetti znáte přece slavného italského sochaře Parocchettiho – dvě léta zde působil – si starého biskupa velmi cenil... Tak! Nyní jsem vám naprosto k službám.“

Zakládal si velmi na svých zkušenostech, podložených nadto smyslem pro historický význam lidí, událostí i budov a tak mluvil nabubřele v trhaných větách a pohazoval krátkou tlustou rukou, dbaje toho, aby nic „neuniklo pozornosti“ zajatce, poctěného tou zvláštní přízní.

„Jak pozorujete, hodně se tu staví. Před odtržením to byla pouhá planina, porostlá travou a zahalená kotouči prachu, a vedla po ní k naší hrázi jen volská cesta. Nic víc. Tohle je přístavní brána. Malebná, vidíte? Tady se dříve končilo město. Nyní přijíždíme na Calle déla Constitución. Všimněte si starých španělských domů. Jak velebné, co? Jsou mys-

lím zrovna takové jako za dob místokráľů, jenom dlažbu mají jinou. Ta je teď z dřevěných špalíčků. Tamhle Sulacká národní banka, po stranách ve vratech strážní budky. Na téhle straně avellanovská casa, v přízemí celá zabeďněná. Žije tam skvělá žena – slečna Avellanová – krásná Antonia. Osobnost, pane! Historická žena! Naproti – gouldovská casa. Velkolepý průjezd. Ano, jsou to ti Gouldovi, co mají původní gouldovskou koncesi, známou po celém světě. Jsem vlastníkem sedmnácti tisícidolarových akcií Spojených santoméjských dolů. Jsou to celé mé skrovné úspory a vystačí mi doma na pohodlné živobytí, až odejdu do penze. To víte, jsem na tom velmi dobře. Don Carlos, to je můj dobrý přítel. Sedmnáct akcií, to už může člověk po sobě zanechat hotové jmění. Máám neteř, provdanou za faráře – velmi hodný člověk – dali mu malou farnost v Sussexu – a mají fůru dětí. Sám jsem se neoženil. Námořník se má umět odříkat. Stál jsem, pane, přímo v tom průjezdu ještě s několika mladičkými inženýry a chystal se s nimi hájit dům, v němž se nám dostalo tolik vlídného pohostinství; tehdy jsem uviděl první a poslední útok Pedritových jezdců na Barriovo řadové vojsko, které právě dobylo přístavní brány. Neobstáli před novými puškami, které přivezl ten chudák Decoud. Byla to vražedná palba. Za chvíli byla ulice zatara-sena kupou mrtvých mužů i koní. Na další útok se už nevzmohli.“

Takto hovořil kapitán Mitchell celý den do své více méně povolné oběti:

„Plaza. To je přece nádhera. Proti Trafalgarskému náměstí dvojnásobná plocha.“

Postavil se přímo doprostřed a v sálavém žáru ukazoval odtamtud prstem jednotlivé budovy:

„Intendencia, nynější prezidentský palác cabildo, kde zasedá dolní sněmovna. Vidíte ty nové domy na tamhleté straně plazy? Compañia Anzani, velký obchodní dům, něco jako u nás družstevní podniky. Starého Anzaniho zavraždili národní gardisté před jeho nedobytnou pokladnou. Poslanec Gamacho, velitel gardistů, krvelačný a neurvalý surovec, byl výslovně za ten zločin popraven železným hákem; rozsudek smrti nad ním vynesl vojenský soud, který zřídil Barrios. Anzaniovi

synovci proměnili závod ve společnost. Celá ta strana plazy shořela; mívala dříve podloubí. Byl to strašný požár a v jeho záři jsem viděl, jak se strhl poslední boj: llanerové se obrátili na útěk, gardisté zahodili zbraně a za zvuků píšťal a cimbálů a s vlajíci zelenými prapory přihnali se pěšky, na mezcích, na oslech jako příval santoméjští havíři, vesměs indiáni ze sierry a byla to divá směsice bílých ponch a zelených klobouků. Něco takového se, pane, hned tak neuvidí. Havíři přitrhli, pane, na město, v čele s donem Pepé, harcujícím na černém koni, a zadní voj netvořil nikdo jiný než jejich ženy, posazené na burrech, které je vřískavě povzbuzovaly a tloukly na bubínky. Pamatuji se, že jedna z nich měla na rameně posazeného zeleného papouška: seděl tam klidně, jako by byl z kamene. Jen tak tak, že zachránili svého seňora administradora; Barrios dal sice ihned, ještě v noci, rozkaz k útoku, ale přece by byl přišel pozdě. Pedrito Montero kázal už dona Carióse vyvést a zastřelit jako byl kdysi před lety zastřelen jeden Carlosův strýc – a kdyby k tomu bylo opravdu došlo, pak podle pozdějších Barriových slov nebylo by už stálo za to bojovat o Sulaco. Bez koncese nebylo Sulaco ničím; po celé hoře byly totiž rozděleny celé tuny dynamitu a u nařízených zapalovačů stál páter Román a při první zprávě o porážce by byl santoméjské doly nadobro zničil. Don Carlos si umínil, že je nenechá stát a vybral si na to správné lidi.“

Tak mluvil uprostřed plazy kapitán Mitchell a držel si při tom nad hlavou bílý slunečník se zeleným lemováním; když se však octl uvnitř katedrály, kde bylo tlumené světlo a v chladném vzduchu se vznášel slabý pach kadidla a kde místy klečela černá nebo bílá ženská postava, zahalená závojem, ztišil slavnostně a cituplně hlas.

„Tady vidíte,“ řekl a ukázal v zešeřelé boční lodi na výklenek ve zdi, „poprsí dona José Avellana, ‚vlastence a státníka‘, jak stojí v nápisu, ministra u dvora anglického a španělského atd. atd., který na úsvitě nové epochy zemřel v lese loshatoském, udolán celoživotním zápasem za právo a spravedlnost.“ Podoba je pěkně vystižena. Poprsí vytvořil podle staré fotografie a náčrtu paní Gouldové Parocchetti. Znal jsem se dobře s tím význačným Španěloameričanem ze staré školy, pravým to

hidalgem, oblíbeným u všech, kdo ho znali. Mramorový medailon antického stylu ve zdi, na němž je vidět sedící zahalenou ženu, jak si rukama lehce objímá obě kolena, oslavuje onoho nešťastného mladého pána, který vyplul tehdy v tu osudnou noc s Nostromem. Hled'te: ‚Památce Martina Decouda jeho snoubenka Antonia Avellanová.‘ Upřímné, prosté, ušlechtilé. Je v tom, pane, ta dáma celá, jaká opravdu jest. Vzácná žena. Ti, kdo si mysleli, že podlehne zoufalství, se v ní, pane, zmýlili. Z mnoha stran jí zazlívali, že nešla do kláštera. Kdekdo to od ní očekával. Ale doña Antonia není z toho těsta, z něhož se dělají jeptišky. Bydlí u ní v corbelánovském městském domě její strýc, biskup Corbelán. Je to kněžský zuřivec, který neustále obtěžuje vládu žádostmi o bývalé církevní pozemky a kláštery. Myslím, že má v Římě velký kurz. Teď pojďme přímo přes plazu do Amarillského klubu na oběd.“

Jakmile vyšel z katedrály a stanul na nejhořejším stupni skvělého schodiště, stoupl nabubřele hlasem a jal se znovu mocně rozhánět rukou.

„Tamhle v prvním poschodí, nad těmi tabulovými výkladními skříněmi, Porvenir; náš největší deník. Konzervativní nebo spíše bych řekl parlamentní. Máme zde totiž parlamentní stranu, jejímž vlastním vůdcem je nynější hlava státu, don Juste Lopez; podle mého člověk velmi prozíravý. Znameníť hlava, pane. Opoziční demokratická strana se, bohužel, opírá o ty socialistické Italy, kteří mají své tajné společnosti, camorry a podobné krámy. Usadilo se zde na železničních pozemcích kolem hlavní trati plno Italů, propuštěných dělníků, montérů a podobně. Na campu jsou celé italské vesnice. Už i domorodci se od nich kazí... Americký bar? Ano. A tamhle vidíte druhý. Chodí do nich většínou Newyorčané – už jsme v Amarillském klubu. Až půjdeme dovnitř, všimněte si u paty schodů biskupa.“

Pak usedli u stolku na galerii a pustili se pohodlně do vydatného oběda. Kapitán Mitchell pokyvoval hlavou, ukláněl se, vstával a vyměnil po každé několik slov s rozmanitými hodnostáři v žaketech, s obchodníky v kazajkách a důstojníky v uniformách, s postaršími caballery z campa, žlutými nervózními mužičky, i tlustými, vyrovnanými, osmah-

lými chlapy a s Evropany nebo lepšími Severoameričany, jejichž bílé obličeje se silně odrážely od převahy tmavých pletí a černých blyštivých očí.

Kapitán Mitchell se rozvalil v křesle, rozhlédl se spokojeně kolem sebe a podal hostu přes stůl pouzdro, plné tlustých doutníků.

„Zakuřte si při kávě. Zdejší tabák. S takovou černou kávou, jakou dostanete v Amarillském klubu, se ve světě nikde neshledáte. Zrnka dostáváme z proslulé caféterie na podhoří, jejíž majitel věnuje každý rok tři pytle členům svého klubu na památku boje s Gamachovými národními gardisty, který svedli caballerové přímo z těchto oken. Byl zrovna tehdy ve městě a zúčastnil se, pane, toho boje až do krutého konce. Ty pytle se dopravují na třech mezcích – ne po železnici, jak tomu jinak bývá, kdepak! přímo do patia s ozbrojeným průvodem jízdních peonů, jimž velí mayoral jeho plantáže; ten přijde po každé ve vysokých botách s ostruhami nahoru a odevzdá pytle obřadně našemu výboru s těmito slovy: ‚Na památku padlých třetího května.‘ Říkáme té kávě káva Très de Mayo. Jen ji ochutnejte.“

Kapitán Mitchell se zatvářil, jako by se hotovil vyslechnout kázání a zdvihl šálek k ústům. Halíce se do oblaků doutníkového dýmu, srkali pak v poklidném mlčení kávu až do dna.

„Pohleďte na toho černě oděného člověka, který právě odchází,“ spustil znovu a honem se nachýlil dopředu. „To je slavný Hernandez, ministr války. Zvláštní dopisovatel Timesů, který otiskl ten senzační seriál, v němž nazývá Západní republiku ‚Pokladnicí světa‘, věnoval celý článek jemu a jeho vojenské organizaci – pověstným karabiníkům z campa.“

Host kapitána Mitchella vykulil zvědavě oči a uviděl vážně kráčet člověka v černém sosáku, s víčky v podlouhlém, vyrovnaném obličeji sklopenými, s vodorovně vrásčitým čelem a šišatou hlavou, na níž byly šedivé vlasy, na temeni už prořídle, pečlivě sčesaný a na konečcích svínuty a splývaly mu až na krk a na ramena. To byl tedy ten proslulý lupič, o němž četla Evropa s takovým zájmem. Nasadil si vysokánské som-

brero s rovnou bílou střechou; kolem pravého zápěstí měl otočen různec s dřevěnými zrnky. Kapitán Mitchell mluvil dále:

„Ochránce těch, kdo uprchli ze Sulaca před Pedritovým běsněním. Vyznamenal se jako Barriův generál jízdy při dobytí Tonora, kde padl s posledním zbytkem monterovců señor Fuentes. Je přítelem a oddaným sluhou biskupa Corbelána. Chodí denně na tři mše. Oč, že se cestou domů před siestou zastaví v katedrále a odříká několik modliteb!“ Zabafal několikrát mlčky z doutníku; pak pronesl svým nejvýznamnějším tónem:

„Španělská rasa oplývá ve všech stavech znamenitými osobnostmi... Navrhuji, abychom si teď šli klidně popovídat do kulečnickové síně, kde je chládek. Do páté tam nikdo nebývá. Mohl bych vám vyprávět epizody ze separatistické revoluce, nad kterými by vám zůstal rozum stát. Až pomine největší vedro, projdeme se po alamedě.“

Program pokračoval s neúprosností přírodního zákona. Procházka po alamedě se konala zvolna a neobešla se bez pompézních řečí.

„Je zde, pane, všechen lepší svět sulacký.“ Kapitán Mitchell se s nevyčerpateľnou obřadností ukláněl napravo i nalevo; pak pokračoval, jako by do něho vjel nový život: „Doña Emilia, kočár paní Gouldové. Hled'te. Vždycky s bílými mezky. Nejvlídnější, nejpůvabnější žena pod sluncem. Vysoce postavená, pane. Vysoce postavená. Přední dáma v Sulacu – ještě o kus před ženou prezidentovou. A po zásluze.“ Smekl klobouk; potom schválně změněným tónem ledabyly dodal, že ten černě oděný člověk vedle ní, s vysokým bílým límcem a zjizveným, nevrlym obličejem, je Dr. Monygham, inspektor státních nemocnic, vrchní úřední lékař Spojených santoméjských dolů. „Stálý návštěvník. Věčně je u nich. Není divu. Gouldovi z něho něco udělali. Chytrý a vůbec zajímavý člověk, ale mně nebyl nikdy sympatický. A není nikomu. Pamatuji se naň, když se ještě belhával po ulicích v kostkované košili a opáncích zdejší výroby a pod paží si nosil meloun, tím se celý den živil. Ted' je z něho veliké zvíře a je pořád stejný otevřhuba. Jenže... Své úlohy se tenkrát slušně zhostil. Zachránil nás všechny před tím vražedným upírem Sotillem; člověku přísnějších zásad by se to snad bylo nepovedlo –“

Namířil ruku vzhůru.

„Socha jezdce, která stávala tamhle na podstavci, je už odstraněna. Byla přežitkem,“ vysvětloval zmateně kapitán Mitchell. „Mluví se o tom, že se místo ní vztyčí na památku odtržení mramorový sloup, na jehož rozích budou andělé míru a nahoře nad ním bronzová Spravedlnost, držící zlaté vážky. O návrh byl požádán cavaliere Parocchetti; uvidíte jej zarámovaný a zasklený v municipální sale. Kolem dokola na podstavci se mají vyrýt jména. Toť se ví, že nemohli začít jinak než jménem Nostromovým. Vykonal pro odtržení nejméně tolik, co jiní, a když na to přijde,“ dodal kapitán Mitchell, „měl z toho leckdo více než on.“ Svezl se na kamennou lavičku pod stromem, poklepal na ni a zval tak hosta, aby se posadil vedle něho. „Zanesl Barriovi dopisy ze Sulaca, pod jejichž dojmem se generál rozhodl odjet prozatím z města a vrátit se k nám po moři na pomoc. Na štěstí byly dopravní lodi dosud v přístavu. Že je můj capataz de cargadores dosud na živu, o tom jsem, pane, ani nevěděl. Neměl jsem nejmenšího tušení. Přišel naň čistou náhodou Dr. Monygham v celnici, kterou právě před několika hodinami ten zlotřilý Sotillo vyklidil. Mně o tom nikdo neřekl; nikdo se mi slovem nezmínil, vůbec nic – jako bych nestál za to, aby se mi s tím svěřili. To všechno zařídil Monygham. Odešel do seřaďovacího nádraží a byl vpuštěn k vrchnímu inženýrovi, který se hlavně kvůli Gouldovým uvolil pustit po trati, dlouhé sto osmdesát mil, závratnou rychlostí lokomotivu s Nostromem. Jinak ho nebylo možno odtud odvézt. V stavebním táboře, tam, kde se trať končila, mu dali koně, zbraně a šatstvo a pak se rozjel na tu úžasnou cestu – za šest dní ujel čtyři sta mil rozbouřenou krajinou a nakonec přešel slavně monterovskými liniemi před Caytou. Vylíčení té jízdy by bylo nadmíru napínavé. Měl nás všechny i s našimi životy v kapse. Oddanost, odvaha, věrnost, bystrý rozum – to všechno by nebylo postačilo. Arciže byl neohrožený a neúplatný. Bylo však třeba člověka, který věděl, jak na to jít. Tím člověkem byl, pane, on. Pátého května, když jsem byl v přístavní kanceláři své společnosti fakticky uvězněn, zaslechl jsem náhle, jak v seřaďovacím nádraží, vzdáleném jen čtvrt míle, zapískla lokomotiva. Nevěřil jsem svým uším. Skokem

jsem byl na pavlači a tu jsem uviděl, jak se řítí lokomotiva plnou parou ze vrat nádraží; ujížděla se zběsilým hvízdáním, všechna zahalena bílým oblakem, až tu najednou zrovna před Violovým hostincem zabrzdila. Zahlédl jsem, jak někdo – nebylo poznat, kdo – vyběhl tryskem z Alberga d'Italia Una, vyšvihl se k strojvůdci, načež ta lokomotiva, pane, přímo odlétla od domu a mžikem zmizela. Jako když sfouknete, pane, svíčku! Řídil ji, pane, znamenitý strojvůdce. Národní gardisté na ně u Rinconu a ještě jinde spustili silnou palbu. Na štěstí nebyly vytrhány kolejnice. Za čtyři hodiny dojeli do stavebního tábora. Tak urazil Nostromo počáteční kus cesty... Ostatek znáte. Jen se rozhlédněte kolem sebe. Projíždějí se zde na alamadě lidé, kteří vděčí za své ekypáže, ba co dím, své životy jen tomu, že jsem před lety zjednal za dílovedoucího na naší hrázi zběhlého italského námořníka, který se mi prostě zamlouval. Je tomu tak. To mi, pane, nikdo neupře. Sedmnáctého května, právě za dvanáct dní potom, co jsem viděl, jak ten člověk běží z Violovy casy na lokomotivu, a marně si nad tím lámal hlavu, vjížděly sem do přístavu lodi s Barriovým vojskem a ‚Pokladnice světa‘, jak nazývá Sulaco ve své knize dopisovatel Timesů, byla bez úhony zachována civilizací a kyne jí, pane, ještě veliká budoucnost. Poněvadž na Pedrita dotíral od západu Hernandez a od pevninské brány santoméjští havíři, nemohl zahnat Barria od břehu. Vzkazoval už celý týden Sotillovi, aby se k němu přidal. Kdyby to byl Sotillo opravdu udělal, bývalo by došlo ke krveprolévání a proskripcím, po nichž by nezůstal na živu jediný význačnější muž ani žena. Ale tu přichází na jeviště Dr. Monygham. Sotillo byl ke všemu hluchý a slepý a nehnul se ani na krok z parníku; dával pozor na hledání stříbra, o němž se pevně domníval, že leží na dně přístavu. Poslední tři dny byl prý nepřičetný, šílel a zuřil zklamáním, pobíhal po palubě, s řevem klnul pátračům v člunech, obesílal si je před sebe a pak zase náhle dupal a křičel: ‚A přece tu je, vidím je! Čenichám je!‘

Právě se chystal doktora Monyghama (kterého měl u sebe na palubě) oběsit na zadním vratiráhně, když vtom prisupí první nákladní loď s Barriovým vojskem byl to náš parník, prosím – přirazí k nim bokem a bez dlouhých úvodních cavyků spustí drobnou palbu. Takové

překvapení, pane, svět neviděl. Byli nad tím tak zkoprnělí, že ani neuskočili z paluby. Padalo to napravo i nalevo jako kuželky. Dr. Monygham, který už stál na zadní mříži a provaz měl kolem krku, jen pouhým zrakem nebyl při tom provrtán jako síto. Vyprávěl mi potom, že se dávno rozžehnal s životem a už jenom na plné hrdlo řval: ‚Vyvěste bílou vlajku! Vyvěste bílou vlajku!‘ Najednou vytasí starý major esmeraldského pluku, který stál vedle Sotilla, šavli, zavřískne: ‚Zhyň, věrolomný zrádče!‘ probodne ho a vzápětí sám padne s prostřelenou hlavou.“

Kapitán Mitchell se na chvíli zarazil.

„Namoutě, pane, já bych vám toho mohl ještě celé hodiny povídat. Ale máme už na čase vydat se do Rinconu. Když už projíždíte Sulacem, to by bylo pěkné nepodívat se na světla santoméjských dolů – na tu ozářenou horu, která plane jako palác nad tmavým campem. Ale povím vám, pane, jen tak pro zajímavost ještě jednu anekdotu. Asi za čtrnáct dní potom, když se Barrios, prohlášený za generalissima, pustil dále k jihu za Pedritem, když vyhlásila prozatímní státní rada v čele s donem Juste Lopezem novou ústavu a náš don Carlos Gould si balil zavazadla a chystal se na oficiální cestu do San Franciska a Washingtonu (Spojené státy byly, pane, první velmocí, která uznala Západní republiku) – jářku, za čtrnáct dní, když se nám, abych tak řekl, už zase vracela jistota, že nám sedí hlava pevně na ramenou, přijde za mnou na úřední jednání jeden význačný obchodník, jemuž jsme dopravovali velké zásilky a nejprve spustí: Jářku, kapitáne Mitchelli, je ten chlap (to myslel jako Nostroma) ještě pořád capatazem vašich cargadorů, či ne? ‚Copak se stalo?‘ já na to. ‚Když jím je, tak dobrá; vždyť odesílám a dostávám po vašich lodích hodně zboží. Ale už několik dní pozoruji, že leluje na hrázi a zrovna teď si mě jakoby nic zastavil a řekl mi o doutník. Víte, kouřím jen lepší sorty a všude je hned tak nedostanu.‘ ‚Doufám, že jste mu laskavě vyhověl,‘ řekl jsem konejšivě. ‚Tot’ se ví, ale je mi to po čertech trapné. Ten člověk věčně jen mámí kuřivo.‘ Pohlédl jsem, pane, stranou a pak jsem se ho zeptal: ‚Nebyl jste vy také mezi zatčenými v cabildu?‘ ‚To víte, že jsem byl a ke všemu ještě spoután řetězem,‘ povídá. ‚A uložili vám pokutu patnáct tisíc dolarů, ne?‘ Začervenál se, pa-

ne, protože při zatýkání nad tou pokutou samým leknutím omdlel a pak si počínal před Fuentesem tak, že i ti *políticos*, kteří ho tam přivlekli za vlasy, se neubránili nad jeho zbabělým krčením smíchu. „A proč?“ „Inu, jen tak. Byl byste přišel o slušnou částku,“ povídám mu, „i kdybyste si byl zachránil život... Čím vám však mohu sloužit?“ Ani vám nepochopil, kam tím mířím. Kdepak. Takhle, pane, svět odpálí.“

Povstal drobet škrobeně a při celé projíždce pronesl nelítostný cicerone jen jedinou filozofickou poznámku, při čemž upíral pevně zrak na santoméjská světla, která jako by se v tmavé noci vznášela mezi zemí a nebem.

„Je to velká moc, a může, pane, dokázat mnoho dobrého i zlého. Velká moc.“

Pak zasedli v klubu Mirliflores k znamenitě připravené večeři, z níž si cestovatel odnesl dojem, že je v Sulacu plno roztomilých, šikovných mladých pánů, kteří zřejmě mají tolik peněz, že si s nimi nevedí rady, a mezi nimi se vyskytuje několik jiných pánů, většinou Anglosasů, kteří jak náleží dovedou svého hostitele tak říkajíc „cucat“.

Potom v dvojkolce (kapitán Mitchell jí říkal bryčka), tažené křepkým a vychrtlým mezkem, kterého bez ustání poháněl kočí, zřejmě Neapolitán, uháněli prudce a s řinkotem k přístavu. Okružní cesta se před osvětlenou kanceláří Oceánské paroplavební společnosti, otevřená do těch pozdních hodin jen kvůli parníku, málem skončila. Málem – ale tak docela ještě ne.

„Deset hodin. Vaše loď bude připravena k odjezdu až v půl jedné a kdoví, zdali ne ještě později. Pojd'te si ještě vypít brandy a zakouřit.“

Když se pak octli v inspektorově soukromém bytě, cestující z Cerery, Junony nebo Pallady, vyznamenaný tou zvláštní přízní, byl už tou přemírou obrazů, zvuků, jmen, událostí a spletitých, jen zpola pochopených vysvětlivek tak omámen a takřka udolán, že poslouchal jako znavené dítě, když se mu vypráví pohádka; slyšel známý a ku podivu nabubřelý hlas, jak mu jakoby z jiného světa líčí mezinárodní námořní demonstraci „přímo v zdejší přístavu“, kterou se skončila costaguan-skosulacká válka. A jak křižník Spojených států Powhattan první po-

zdravil západorepublikánskou vlajku – která je celá bílá a uprostřed ní ovíjí zelený vavřínový vínek žlutý květ amarilly. Slyšel, jak byl generál Montero ani ne za měsíc potom, co se prohlásil za císaře costaguanského, při slavnostním veřejném udílení řádů a záslužných křížků zastřelen mladým dělostřeleckým důstojníkem, bratrem jeho tehdejší milenky.

„Ohavný Pedrito, ten utekl, pane, ze země,“ ozýval se Mitchellův hlas. Pak pokračoval: „Kapitán jedné naší lodi mi onehdy vyprávěl, že v jednom jižním přístavu poznal partyzána Pedrita v majiteli vykřištěného domu; měl prý na nohou fialové trepky a na hlavě fez se zlatým třapcem.“

„Ohavný Pedrito! kdopak to jen u všech všude byl?“ tázal se v duchu vznešený tažný pták, který se s odhodlaně rozevřenýma očima potácel mezi spánkem a bděním a kolem rtů, z nichž mu trčel už osmnáctý nebo dvacátý doutník toho památného dne, měl lehounký ač vlídný úsměv.

„Objevil se, pane, přímo zde přede mnou jako přízrak,“ kapitán Mitchell mluvil o svém Nostromovi opravdu vřele a s jakousi tesknou pýchou. „Dovedete si, pane, představit, jak to na mne zapůsobilo. Přijel sem samozřejmě po moři s Barriem. Když jsem se vzpamatoval tak, že jsem ho mohl vyslechnout, řekl mi nejprve, že polapil loďku z lehčáku, která plavala volně v zálivu! Byl tím na pohled všecek ohromen. Bylo to opravdu pozoruhodné, když uvážíte, že od potopení stříbra uplynulo už šestnáct dní. Poznal jsem naráz, že je z něho jiný člověk. Hleděl vytřeštěně na zed', jako by po ní běhal pavouk. Ztráta stříbra ho hryzla. Nejprve se mne otázel, zdali už slyšela o Decoudově smrti Antonia. Musel jsem mu říci, že se doña Antonia vlastně ještě do města nevrátila. Chudinka! A zrovna když jsem se ho chystal vyptat na tisíceré věci, najednou vyhrkl: ‚Promiňte, pane,‘ a už byl z kanceláře pryč. Tři dni jsem ho nespatrił. To víte, měl jsem hrůzu práce. Jak se zdá, chodil do města a zase odcházel a dvě noci přespál v železničářských kasárnách. Zdá se, že mu bylo všechno jedno. Zeptal jsem se ho na hrázi: ‚Kdypak se zase do toho dáte, Nostromo? Cargadorové budou mít hnedle plno práce.‘ ‚Señore‘ povídá a zvolna a pátravě se na mne dívá, ‚byl byste překva-

pen, kdybych vám řekl, že jsem unaven a nedám se ještě do práce? A jakou práci bych teď mohl konat? Což se mohu svým cargadorům podívat do obličeje, když jsem přišel o lehčák?”

Prosil jsem ho, aby už nemyslel na stříbro, a on se usmál. Ten úsměv mě, pane, bodl u srdce. „To nebyla ničím chyba. Byl to osud. Nedalo se proti tomu nic dělat! Si, si!” řekl a měl se k odchodu. Zdálo se mi, že bude nejlépe, když ho nějaký čásek nechám, aby se z toho vzpamatoval. Byl jsem přitom, když měl rozmluvu s donem Carlosem. Gould, to musím říci, je člověk drobet studený. Protože měl tolik let co dělat se zloději a darebáky, a byl ustavičně i se ženou na pokraji zkázy, nezbyvalo mu než krotit své city a tak se do toho docela vžil. Dlouho na sebe hleděl. Don Carlos se ho svým klidným upjatým tónem zeptal, co si od něho přeje.

„Jsem znám od jednoho konce Sulaca až na druhý,” řekl právě tak klidně jako don Carlos. „Co bych si ještě od vás mohl přát?” To bylo vše, co si tehdy řekli. Později byl však na prodej velmi pěkný pobřežní škuner a hned jsme dali s paní Gouldovou hlavy dohromady, jak bychom mu jej koupili a věnovali. Stalo se. Ale do tří let nám jej zase splatil. Po celém pobřeží obchod přímo hýřil. Až na to zachraňování stříbra měl ten člověk ve všem štěstí. Měla s ním rozmluvu též doña Antonia, která právě přestála hroznou událost v loshatoském lese. Chtěla se něco dovědět o Decoudovi: co mluvili, co dělali, co si až do konce mysleli oné osudné noci. Paní Gouldová mi řekla, že se před ní choval naprosto klidně a šetrně. Slečna Avellanová se dala do pláče teprve tehdy, když jí vyprávěl, jaké slavné vítězství si Decoud sliboval od svého plánu... A v tom měl, pane, rozhodně pravdu. K tomu vítězství opravdu došlo.“

Okružní cesta se přece jen chýlila ke konci. A když se cestující, pocťený tou zvláštní přízní a tetelící se příjemnou představou lůžka, už i zapomněl sám sebe zeptat: „Jakýpak ten Decoudův plán vlastně byl?” kapitán Mitchell mu pořád ještě říkal: „Škoda, že se musíme tak brzy rozejít. Zpříjemnil jste mi svým zájmem a porozuměním dnešní den. Teď vás vyprovodím na parník. Nahlédl jste letmo do „Pokladnice svě-

ta'. Je to výstižný název." Kormidelník, který se ozval ve dveřích a hlásil, že je člun připraven, ukončil okružní cestu.

Nostromo našel opravdu loďku, kterou zanechal u Decouda na Velké Isabele, jak plave prázdná daleko v zálivu. Byl tehdy na můstku první dopravní lodi Barriovy, které zbývala už jen hodina cesty do Sulaca. Barrios, který měl radost z každého odvážného kousku a dovedl posoudit statečnost, přilnul ke capatazovi. Při plavbě po pobřeží měl generál ustavičně Nostroma u sebe a mluvil naň oním úsečným a prudkým hlasem, který byl u něho projevem přízně.

Nostromo první zahlédl kus od boku parníku nepatrný, sotva viditelný bod, který kromě tří Isabel, rysujících se přímo vpředu, byl jediným, co bylo vidět na hladké, třpytivé pustině zálivu. Někdy se nesmí žádná maličkost opomenout; loďka, plovoucí tak daleko od pevniny, mohla snad něco znamenat a stálo za to zjistit, co. Barrios dal pokynutím hlavy svolení, aby se parník odchýlil od své dráhy, a když doplul blízko k ní, zjistili, že na té kocábce nikdo není. Byla to obyčejná loďka s vtaženými vesly, unesená proudem na moře. Ale Nostromo, který už měl tolik dní ustavičně před očima Decouda, už dávno předtím všecek rozčilen poznal, že je to loďka z lehčáku.

Zastavit parník a sebrat ji, o tom nebylo ani řeči. Na každé minutě času visel život a budoucnost celého města. Vedoucí loď, na níž jel generál, zarejdovala předí opět do své dráhy. Eskadra transportních lodí, rozptýlených za ní na míli po moři, jako by při závodu přes oceán dojížděly k cíli, hnala se za ní a rýsovala se černě dýmajíc na západní obloze.

„Mi generál,“ ozval se hlasitě, ale klidně Nostromo za hloučkem důstojníků, „rád bych tu loďku zachránil. Vždyť ji, por Dios, znám. Patří mé společnosti.“

„A vy zase, por Dios,“ zařehtal se bodře Barrios, „patříte mně. Jen co se zase dostaneme k nějakému koni, udělám z vás kapitána jízdy.“

„Umím lépe plavat než jezdit na koni, mi generál,“ vykřikl Nostromo a s vytřeštěným pohledem proklestil si cestu k zábradlí. „Pust'te mě –“

„Pustit vás? Jste mi to ale domýšlivec,“ dobíral si ho dobrácky generál a ani se naň nepodíval. „Prý ho mám pustit! Ha! Ha! Ha! Chce mi dokázat, že bez něho Sulaca nedobudeme. Ha! ha! ha! Chtěl byste k ní, synáčku, doplavit?“

Strašlivý řev, který se rozlehl od jednoho konce lodi až na druhý, zarazil mu chechtot. Nostromo skočil přes palubu; jeho černá hlava se vynořila až kus od lodi. Generál samým leknutím zděšeně zamumlal: „Cielo! Bůh mne netrestej!“ Když se však starostlivě rozhlédl, uviděl, že se Nostromovi plave docela pohodlně; pak strašlivě zahřimal: „Ba ne! Nezastavíme se pro toho drzouna. Ať se utopí – ten bláznivý capataz.“

Nostromo by se byl dal jen násilím zadržet. Ta prázdná loďka, která mu plula záhadně vstříc jakoby poháněna neviditelným přízrakem, dávala mu jakési čarovné znamení, jakousi výstrahu, odpovídala nena-dále znepokojivě a hádankovitě na tu neodbytnou myšlenku, co je s pokladem a s jedním člověkem. Byl by skočil přes palubu, i kdyby na něho byla číhala v té poloviční míli vody smrt. Byla hladká jako rybník a žraloci se v Golfu Placidu vůbec neobjevují, ačkoliv z druhé strany za Puntou Malou se jimi pobřeží přímo hemží.

Capataz se zachytil zádi a těžce funěl. Při plavání se ho zmocnil prazvláštní neurčitý pocit. Zul si ve vodě boty a svlékl si kabát. Chvilí zůstal zavěšen a popadal dech. Dopravní lodi, které se už zatím shlukly blíže k sobě, mířily v dálce přímo do Sulaca a vypadaly, jako by konaly přátelské závody, námořní hry, regatu; splynulý kouř z jejich komínů hnal se mu jako nějaká řídká sirná mlžina přímo přes hlavu. Jen díky jeho krkolomnému a odvážnému činu rozjely se tyto lodi po moři a chvátají zachránit život a jmění těch Blanců, těch drábů nad lidem; zachránit santoméjské doly; zachránit děti.

Vyšplhal se rázně a obratně přes zád'. Byla to ta loďka! O tom nebylo pochyby. Byla to loďka lehčáku č. 3, loďka, kterou ponechal Martinu Decoudovi na Velké Isabele, aby si mohl sám nějak pomoci, kdyby mu nekynula záchrana z břehu. A tu mu připlula prázdná a záhadná vstříc. Copak se stalo s Decoudem? Capataz si loďku podrobně prohlédl. Hledal, není-li někde něco načmárnuto, nějaké znaménko, nějaká památka.

Objevil jen hnědou skvrnu na zábradlí vedle příčné lávky. Schýlil se obličejem nad ní a rozemnul ji prstem. Potom usedl netečně na provazce na zádi, kolena přitiskl k sobě a nohy rozkročil.

Capataz sulackých cargadorů byl promáčen od hlavy až k patě, ze zplihlých vlasů a vousů mu crčela voda a pohaslý zrak upíral na prkené dno; podobal se tak utopenci, který vylezl ze dna, aby poseděl při západu slunce v lodičce. Vzrušení nad tou dobrodružnou jízdou, vzrušení nad šťastným a zdárným návratem, všechno toto vzrušení, které se točilo kolem sdružených myšlenek na poklad a na toho druhého jediného člověka, který o tom pokladu věděl, ho přešlo. Do poslední chvíle si lámal hlavu nad tím, jak by se v nejkratší době nepozorovaně dostal na Velkou Isabelu. Vrylo se mu do mysli, že je třeba o pokladu pomlčet a tak mu ani před Barriem neuklouzlo slovo o tom, že je na ostrově Decoud poklad. V dopisech, které přinesl generálovi, byla arci zmínka o stříbře, neboť jeho ztrátou se měnila situace v Sulacu. Ale jednooký tygrobijce čenichal už z dálky bitvu a nezdržoval se výsledkem posla. Po rozmluvě s Nostromem se Barrios domníval, že se Martin Decoud utopil i se santoméjskými slitky a poněvadž se Nostroma na to nikdo přímo nezeptal, z jakési nejasné nechuti a nedůvěry o tom mlčel. Ať o tom promluví don Martin vlastními ústy, říkal si v duchu.

Když se mu nyní naskytla možnost dostat se v nejbližší chvíli na Velkou Isabelu, vzrušení ho přešlo, jako když ulétne z těla duše a ponechá je bezduché na zemi, kterou už nezná. Nostromo jako by ani záliv nepoznával. Dlouhou chvíli mu na kalně tupých a vypoulených očích ani víčko nemžiklo. Pak aniž sebou hnul, aniž škubl svalem nebo mrkl brvou, rozhostil se mu zvolna na strnulých rysech výraz, živoucí výraz a do tupě vytřeštěných očí se vloudila hluboká zamyšlenost – jako by nějaká vyvržená dumavá duše padla na to bezduché tělo a potají do něho vklouzla.

Capataz se zamračil; v nesmírném tichu moře, ostrovů a pobřeží, mračných kup na obloze a světelných stop na vodě bylo to svaštění čela tak nápadné jako mocný posunek. Dlouhou chvíli se nic ani nehnu- lo; potom zavrtěl capataz hlavou a znovu se oddal nesměrnému klidu,

do něhož bylo všechno vůkol něho ponořeno. Pojednou uchopil vesla a jediným pohybem stočil loďku přídí k Velké Isabele. Než však začal veslovat, znovu se schýlil nad hnědou skvrnou na zábradlí.

„Tohle znám,“ zabručel u sebe a rozšafně potrhл hlavou. „Je to krev.“

Zabíral zdlouha, mocně a vytrvale vesly. Občas se ohlédl přes rameno na Velkou Isabelu, jejíž nízký útes se jeho starostlivým pohledům jevil jako nevyzpytatelná tvář. Nakonec narazil kýlem na souš. Spíše vyškubl, než vytáhl člun na úzké pobřeží. Pak se rázem obrátil zády k zapadajícímu slunci a dlouhými kroky se pustil do rokle a rozčeřoval a rozšplichoval přitom vodu v potůčku, jako by šlapal po jeho čisté, zurčivé duši. Nechtěl ztratit ani chvilku, dokud je světlo.

Nad kotlinu pod nakloněným stromem se zřítíla zcela přirozeně hromada hlíny, trávy a rozdrčeného křoví. Decoud se postaral o ukrytí stříbra tak, jak mu bylo řečeno, a zacházel při tom dosti obratně s rýčem. Ale Nostromovo pochvalné pousmání přešlo rázem v opovržlivé ohrnutí rtů, když spatřil, že je rýč volně pohozen jakoby z ledabylosti nebo z náhlé hrůzy, a tak vše prozrazuje. Och! Všichni jsou ve své pošetilosti stejní, tihle hombres finos, kteří vymýšlejí pro lid zákony a vlády a jalové práce.

Capataz zdvihl rýč a jakmile ucítil násadu, zatoužil zničehonic po tom, podívat se na bedny pokladu, zašité do koňské kůže. Několikrát zaryl, až odkryl hrany a rohy několika beden; když pak ještě více rozhrnul hlínu, všiml si, že je jedna z nich naříznuta nožem.

Když na to přišel, přidušeně vykřikl, klekl na kolena a puzen nesmyslným strachem, ohlédl se nejprve přes jedno a pak přes druhé rameno. Tuhá kůže se opět smrštila; zaváhal, než prostrčil dlouhým řezem ruku a nahmatl uvnitř slitky. Byly tam. Jeden, dva, tři. Ano, čtyři zmizely. Byly odneseny čtyři slitky. Ale kým? Decoudem? Nikým jiným. A proč? Co ho to napadlo? Jaký to kletý rozmar? Ať to sám vysvětlí. Čtyři slitky odvezeny v člunu a – krev!

Tváří v tvář širému zálivu ponořilo se jasné, nezkalené, neproměnné slunce do vodstva se slavnostní pokojnou tajemností sebeobětování,

dokonaného v nesmírné velebnosti ticha a míru daleko od zraků smrtelníků. Čtyři slitky chybějí a krev!

Capataz zvolna povstal.

„Snad se jen řízl do prstu,“ zabručel. „Jenže –“

Usedl poslušně na měkkou hlínu, jako by byl k pokladu přikován, a se zoufalou pokorou seděl a objímal skrčené nohy jako otrok na stráži. Jenom jednou zdvihl prudce hlavu: dolehl mu k uším ostrý rachot pušek, jako když se shora na buben sype suchý hrách. Chvilí poslouchal a pak řekl polohlasitě:

„Už se nevrátí a nic nevysvětlí.“

Znovu sklopil hlavu.

„To není možné!“ zašeptal chmurně.

Palba potuchla. Nad pobřežím vyšlehl rudě záblesk velkého požáru v Sulacu, zahrával na mracích při ústí zálivu a jako by svým narudlým zlověstným odrazem zaléval i obrysy tří Isabel. Nostromo sice pozdvihl hlavu, ale vůbec jej neviděl.

„Jenže se to už nedozvím,“ pronesl zřetelně a pak celé hodiny mlčel a civěl před sebe.

Nemohl se to už dozvědět. Nikdo se to nemohl dozvědět. Lze si domyslet, že kromě Nostroma nikdy nikdo nehloubal nad skolem dona Martina Decouda. I kdyby bývalo bylo známo, jak k tomu všemu vlastně došlo, nikdo by nebyl mohl zodpovědět otázku: Proč? Verze, podle níž zahynul při potopení lehčáku, neskýtala však nic nejasného. Mladý horlitel pro odtržení zahynul politováníhodnou náhodou v zápase za svou myšlenku. Ve skutečnosti však zahynul na samotu; je to nepřítel, jehož zná jen málo lidí na zemi a odolá mu jen člověk nejprostší. Duchaplný Costaguaňan z boulevardů zahynul na samotu a nevíru v sebe i jiné.

Z nějakých dobrých a pádných důvodů, které se vymykají prostému lidskému chápání, vyhýbají se mořští ptáci ze zálivu Isabelám. Hnízdí však rádi na skalnatém výběžku Azuery, jejíž kamenité plošiny i průrvy se rozléhají jejich nevázaným bouřlivým skřekem, jako by se věčně hašteřili o legendární poklad.

Koncem prvního dne, stráveného na Velké Isabele, zavrtil se Martin Decoud ve svém tvrdém travnatém pelechu ve stínu stromu a řekl si: „Neviděl jsem celý den ani jednoho ptáka.“

Nezaslechl též celý den nejmenšího zvuku, leda když občas sám něco polohlasitě řekl. Byl to den naprostého ticha – jaké zažil po prvé v životě. Ani na chvíli si nezdříml. Přestože tolik nocí probděl a tolik dní bojoval, osnoval plány a hovořil; přestože tu poslední noc v zálivu nevycházel z nebezpečí a lopotně se dřel, nemohl usnout. Od východu až do západu slunce ležel natažen na zemi buď na zádech, nebo na břiše.

Protáhl se a slezl zvolna k potůčku, chtěje přenocovat vedle stříbra. Vráti-li se Nostromo – a může se vrátit každou chvíli – bude nejprve hledat tam; v noci se přece budou moci ještě nejspíše sejít. Vzpomněl si nadobro lhostejně na to, že co zůstal na ostrově sám, ještě nepojedl.

Celou noc nezamhouřil oka, a když se rozbřesko, stejně lhostejně trochu pojedl. Duchaplný „mladý Decoud“, zhýčkaný mazlíček rodiny, Antoniin snoubenec a sulacký novinář, si neuměl bez cizí pomoci poradit sám se sebou. Samota přechází rychle z vnějšího životního uzpůsobení v duševní stav, v němž není místa na strojenou ironii a skepsi. Opanovává duši a dohání myšlení do čiré nevěry. Když už čekal Decoud tři dni, kdy spatří lidský obličej, najednou si uvědomil, že pochybuje o své osobnosti. Splynula mu se světem oblaků a vody, přírodních sil i útvarů. Jenom činnost nám skýtá posilující iluzi samostatného života v celkové osnově věcí, jejíž bezbrannou částíčkou jsme. Decoud nadobro přestal věřit v skutečnost toho, co už vykonal a co ho ještě čeká. Příštího dne se naň snesl nesmírný, přímo hmatatelný smutek. Umínil si, že se nevzdá těm Sulačanům, kteří naň dotírali, neskuteční a strašliví, jako nějaká zlovolná a šeredná strašidla. Představoval si, jak uprostřed nich chabě zápolí, a Antonia, olbřímí a sličná jako nějaká alegorická socha, hledí pohrdlivě na jeho nestatečnost.

Pokud až dohlédl, nikde nebylo vidět živé duše, ani skvrny vzdálené plachetnice; chtěje aspoň nějak uniknout té samotě, ponořil se do svého smutku. Po prvé, co dospěl v muže, ozval se v něm mravní cit a mlhavě si uvědomil, že všecek svůj život promarnil pomíjivými touhami,

při vzpomínce na něž mu nyní hořklo v ústech. Neměl však hryzení svědomí. Čeho by také litoval? Jiné ctnosti kromě rozumu neuznával a vášně povýšil na povinnosti. Ta nerušená samota, v níž beze vší víry čekal, smetla jeho rozum i vášeň. Nevyspáním pozbyl vší vůle; za sedm dní se totiž nevyspal ani sedm hodin. Měl v sobě smutek skeptika. Vesmír se mu jevil jako nepřetržitá řada nesrozumitelných obrazů. Nostromo je mrtev. Všechno hanebně selhalo. Na Antonii si už netroufal myslet. Vždyť ani ona nezůstala naživu. Je-li však přece na světě, nemůže jí pohlédnout zpříma do očí. Zdálo se mu, že je všechna námaha marná.

Desátého dne, když byl předtím celou noc ani na chvíli nezdříml (napadlo ho, že Antonia přece nemohla nikdy milovat tvora tak zchoullostivělého, jako je on), proměnila se mu samota ve velkou prázdnotu a ticho zálivu v tenkou napjatou strunu, na níž visel za obě ruce beze strachu, bez úžasu, naprosto bez citu. Teprve k večeru, když se poněkud ochladilo, zatoužil po tom, aby ta struna praskla. Představoval si, že až praskne, ozve se rána jako z pistole – prudké a silné třesnutí. Pak s ním bude konec. Kochal se tou představou, neboť měl hrůzu z těch bezesných nocí, v nichž se to nerušené ticho, vnímané jako struna, jíž se oběma rukama držel, zachvívalo nesmyslnými, stále stejnými nesrozumitelnými úryvky vět o Nostromovi, Antonii, Barriovi a proklamacích, splývajícími v ironický zmatený bzukot. Ve dne viděl před sebou to ticho jako klidnou strunu, napjatou až k prasknutí a zatíženou jeho životem, jeho marným životem.

„Zdalipak ji uslyším prasknout, než padnu,“ tázal se sám sebe.

Slunce bylo už dvě hodiny nad obzorem, když povstal všecek vychrtlý, špinavý a bledý, a pohlédl zarudlýma očima na ně. Údy, jakoby zolovnatělé, ho jen zvolna poslouchaly, ale netřásly se mu; v tom stavu měl každý jeho pohyb neúchylnou, promyšlenou důstojnost. Počínal si jako při nějaké bohoslužbě. Slezl do koryta potůčku; bylo mu, jako by kromě něho zbylo na světě už jen to stříbro, které má nesmírnou kouzelnou moc. Zdvihl opasek s pistolí, který tam zůstal ležet a připjal si jej. Struna ticha nemůže přece prasknout na ostrově. Napadlo ho, že až

praskne, musí sám slétnout a zapadnout do moře. Zapadnout do moře! Prohlížel hlínu, která zakrývala poklad. Do moře! Tvářil se jako náměsíčník. Pomaloučku poklekl a hrabal pilně a vytrvale prsty, až vyhrabal jednu bednu. Nezastavil se; jako by to byl už dříve mnohokrát dělal, nařízl ji, vyňal z ní čtyři slitky a vstrčil si je do kapsy. Odkrytou bednu opět zasypal a krok za krokem vyšel z rokliny. Křoví se za ním šelestivě uzavřelo.

Už třetího dne samoty odtáhl loďku k vodě, chtěje někam odveslovat, ale pak toho nechal, jednak proto, že mu stále něco šeptalo, že se Nostromo vrátí, jednak proto, že byl přesvědčen o naprosté marnosti všeho úsilí. Nyní bylo jen třeba pošoupnout ji na hladinu. Po prvním dni každý den trochu pojedl, a tak měl ještě trochu síly ve svalech. Uchopil zvolna vesla a odrazil od útesu Velké Isabely, který byl tak rozehrátl od slunce, že přímo sálal životem a od vrcholku až k úpatí se stápl v nádherném světle, jako by zářil blahem a nadějí. Vesloval rovnou k zapadajícímu slunci. Když se v zálivu setmělo, přestal veslovat a praštil vesly dovnitř. Při dopadu dutě zachrastila: jakživ neslyšel takový rachot. Bylo to jako zjevení. Bylo mu, jako by se zdaleka vracel. Dokonce mu šlehlo hlavou: „Snad se dnes v noci vyspím.“ Ale nevěřil tomu. Nevěřil ničemu; zůstal sedět na příčné lávce.

Do nehnutě rozevřených očí mu padl záblesk červánků zpoza hor. Po přízračně čistém svítání vynořilo se za štíty horského pásma v plné nádheře slunce. Širý záliv kolem člunu se všecek zatřpytil. A v této velebě neúprosné samoty uviděl před sebou Decoud znovu pevně napjatou, tmavou a tenkou strunu ticha.

Upíral na ni zrak, když odcházel z lávky a usedal na zadní palubu. Upíral na ni strnule zrak, když hmatal kolem pasu, rozepínal kožené pouzdro, vytahoval pistoli, odjišťoval ji, přikládal si ji hlavní k prsům a pak zmáčkl spoušť a křečovitou silou mrštil kouřící zbraní do vzduchu. Upíral na ni zrak ještě i potom, když padl dopředu a zůstal viset hrudí na zábradlí, prsty pravé ruky zaryty do lávky. Upíral na ni zrak –

„Už se stalo,“ zajektl a krev se z něho proudem vyřinula. Jeho poslední myšlenkou bylo: „Jakpak asi zahynul ten capataz?“ Křečovitě

strnulé prsty mu povolily a milenec Antonie Avellanové se skutálel přes palubu, nezaslechnuv, jak praskla struna ticha v pustině Golfa Placida, jehož třpytivá hladina se pádem jeho těla ani nezčeřila.

Oběť zklamání a zhnusení, které je trestem za příliš odvážné myšlenky, duchaplný don Martin Decoud, zatížený slitky santoméjského stříbra, zmizel beze stopy a splynul s nezměrnou lhostejností vesmíru. Nedřepěl už, zbaven spánku, vedle santoméjského stříbra; dobří i zlí duchové, kteří se vznášejí nad každým ukrytým pokladem, si snad krátký čas mysleli, že na ten poklad celý svět zapomněl. Za několik dní se tam však objevil jiný člověk: přišel ráznými kroky směrem od zapadajícího slunce, celou noc neusnul a jen strnule seděl v úzké rokli a to skorem v téže póze a na tomtéž místě jako ten druhý, který také nemohl usnout a pak před západem slunce tak klidně navždy odplul v loďce. Dobří i zlí duchové, kteří se vznášejí nad každým zakletým pokladem, pochopili, že má už santoméjské stříbro otroka, který mu bude do smrti věren.

Skvělý capataz cargadorů, oběť zklamané ješitnosti, která je trestem za příliš odvážné činy, proseděl celou noc v malátné póze psance a nespavost ho trýznila právě tak, jako kdysi Decouda, který mu byl druhem v nejrůznějších kousku života. Přemýšlel nad tím, jak zahynul Decoud. Věděl však dobře, jaký podíl má sám na jeho smrti. Pro ten prokletý poklad opustil zrádně v poslední hodince nejprve ženu, pak muže. Ten poklad ho stál jednu nespasenou duši a jeden zmařený život. Nejprve zatrnul tupou bázlivou úctou, pak jím však zalomcovala nesmírná pýcha. Tolik za něj na celém světě nezaplatí nikdo, leda Gian Battista Fidanza, capataz de cargadores, neúplatný a věrný Nostromo.

Umínil si, že ho už nic nesmí o ten zisk připravit. Nic. Decoud zahynul. Ale jak? Že je mrtev, o tom v nejmenším nepochyboval. Ale což ty čtyři slitky? Nač to? Chtěl si snad ještě pro další přijít – až někdy jindy?

Poklad už působil svou skrytou silou. Zakalil rozum člověku, který za něj tolik zaplatil. Měl jistotu, že je Decoud mrtev. Celý ostrov jako by mu to našeptával. Mrtev! Je po něm veta! Najednou se přistihl, jak po-

slouchá, nezašelestí-li křoví a neozve-li se v potůčku šplíchání něčích kroků. Mrtev! Řečník, novio doni Antonie!

„Ha!“ zamručel; seděl s hlavou opřenou o kolena pod sinavě mračnou oblohou, z níž svítalo na osvobozené Sulaco a popelavě šedivý záliv. „K ní uteče. Jen k ní uteče!“

Čtyři slitky! Vzal je snad, aby se mu pomstil, aby naň přivolal kletbu jako ta rozzlobená žena, která mu věštila jen lítost a zmar, a přece mu uložila, aby jí zachránil děti? Nuže, děti zachránil. Zaplašil kletbu chudoby a strádání. Dokázal to sám – nebo snad s pomocí ďáblou? Co na tom? Dokázal to, třebaže byl zrazen, a tím zároveň zachránil i santoméjské doly; viděl doly před sebou, jak jsou ohavné a obrovské a jakou svrchovanou moc mají při svém bohatství nad chabými, pracovitými, věrnými chudáky, nad válkou i mírem, nad těžce loptícím městem, mořem i campem.

Slunce ozářilo oblohu za štíty Cordillery. Capataz hleděl chvíli na sesutou hlínu, kamení a rozdrčené křoví, pod nímž byla skryše stříbra.

„Musím bohatnout znenáhla,“ tak uvažoval nahlas.

11

Sulaco nebylo tak rozšafné jako Nostromo a rychle bohatlo ze skrytých pokladů země, hlídaných znepokojenými duchy dobra a zla a vyřvávaných lopotnou prací lidu. Bylo to, jako by omládlo, jako by do něho vjel nový život, plný příslibu, nepokoje a trudu, a jeho bohatství plynulo plným proudem na všechny světové strany. Hmotné zájmy přivodily překotné změny v jeho zevnějšku. Duše i srdce dělníků podléhaly také změnám, sice ne tak patrným, zato tím pronikavějším. Kapitán Mitchell odešel do vlasti a žil tam z úspor, uložených do santoméjských dolů. Dr. Monygham už také zestárl, hlavu měl ocelově šedou a v obličeji stále stejný výraz; tyl z nevyčerpatelného pokladu oddanosti, který si v hloubi srdce nastrádal jako nějaké pokoutně nabyté jmění.

Generální inspektor státních nemocnic, vydržovaných gouldovskou koncesí; municipální zdravotnický rada, vrchní úřední lékař santoméjských Spojených dolů (jejichž území, chovající zlato, stříbro, měď, olovo, kobalt, se prostírá na míle daleko po předhoří Cordillery), uvědomil si za druhé dlouhé cesty Gouldových do Evropy a do Spojených států severoamerických, jak je zchudlý, ubohý a nuzácký. Jakožto stálý host casy, osvědčený přítel a starý mládenec beze všech svazků a kromě lékařské ordinace též bez bytu, byl požádán, aby se ubytoval v gouldovském domě. Když byli pryč jedenáctý měsíc, nemohl se už ani dívat na známé pokoje, které mu při každém pohledu připomínaly ženu, které obětoval všechnu svou věrnost. Jak se blížil den, kdy měl přijet poštovní parník Hermes (nejnovější to akvizice skvělého loďstva Oceánské paroplavební společnosti), belhal se lékař po nich stále křepčeji a utrhoval se nervózně na lidi prosté i urozené.

Sbalil si svůj kufrík chvatně, zuřivě, nadšeně, a když mu jej odnášeli kolem starého vrátného z brány gouldovské casy, tonul v radosti a opojení; když se pak přiblížila hodina příjezdu, usedl sám bokem do velké-

ho landauru za bílými mezky, samým úsilím, aby se opanoval, krabatil jedovatě tvář, v levé ruce držel nové rukavice a tak odjel k přístavu.

Srdce se v něm dmulo tak, že když uviděl na palubě Hermesu Gouldovy, zabrblal na uvítanou jen několik slov. Když ujížděli zpátky do města, všichni tři mlčeli. V patiu pak lékař řekl, tentokrát už přirozenějším hlasem:

„Už vás nechám o samotě. Směl bych k vám zítra přijít?“

„Milý doktore Monyghame, přijďte na oběd, ale přijďte brzy,“ řekla mu paní Gouldová, oblečená v cestovním kostýmu se závojem, a ohlédla se po něm z paty schodiště; nahoře nad schody Madona s Ježíškem v náručí, zahalená modrým rouchem, jako by ji soucitně a vlídně vítala.

„Netešte se, že mě zastihnete doma,“ upozorňoval ho předem Charles Gould. „Odjedu hned časně zrána do dolů.“

Po obědě prošla zvolna doña Emilia s doktorem Monyghamem vnitřní branou patia. Před nimi se prostíraly rozlehlé zahrady gouldovské casy, obklíčené vysokými zdmi a za zdmi se tyčily červené břidličné střechy sousedních domů; pod stromy byl hojný chládek a hladké trávníky se koupaly ve slunci. Kolem dokola stály ve třech řadách staré oranžovníky. Sem tam bylo vidět bosé, osmahlé zahradníky v sněhobílých košilích a širokých calzonerách, jak dřepí nad záhonky, chodí mezi stromy, tahají po štěrkových cestičkách tenké gumové hadice; tryskající pramínky se ladně protínaly a třpytily na slunci, crčely na křoviny a skrápěly démantovými kapkami trávu.

Doña Emilia si ponášela vlečku lehkých šatů a kráčela po boku doktora Monyghama, který měl na sobě šosatý černý kabát a pod krkem na bělostné košili střízlivě černou vázanku. Paní Gouldová se posadila na nízké prostranné sedátko pod stinným shlukem stromů, kde byly stolky a proutěná křesla.

„Neodcházejte ještě,“ řekla doktoru Monyghamovi, který se nemohl odtrhnout z místa. Bradu měl stulenu mezi špičkami límce a potají hltal pohledem paní Gouldovou; měl na štěstí kulaté oči, zastřené jako kalný mramor, takže se v nich neodrážely jeho city. Až k slzám ho rozlítostnilo, když viděl, jak se na jejím obličeji objevují stopy stárí a jak se na

očíh a spáncích té „neúmorné seňory“ (jak jí kdysi před lety s obdivem říkal don Pepé) zračí malátnost a únava. „Neodcházejte ještě. Dnešek náleží jen a jen mně,“ žadonila paní Gouldová. „Pro veřejnost jsme se ještě nevrátili. Nikdo sem nepřijde. Teprve zítra se rozzáří na recepci okna gouldovské casy.“

Lékař se spustil do křesla.

„Uspořádáte tertulii?“ řekl jen tak ledabyle.

„Bude to jenom prosté přivítání všech těch hodných přátel, kteří budou chtít přijít.“

„A až zítra?“

„Ano, řekla jsem si, že se Charles za celý den v dolech jen utrmácí a tak tedy – Bude to pěkné mít ho celý večer jen pro sebe, když jsme už zpátky v tomhle domě, který mám tak ráda. Byl svědkem celého mého života.“

„No bodejt!“ zavrčel náhle lékař. „Ženy, ty počítají čas od sňatku. Cožpak jste dříve také trochu nežila?“

„Ano, žila; ale nač se mám z té doby pamatovat? Tehdy ještě nebylo starostí.“

Paní Gouldová si povzdychla. A jako dva přátelé, kteří se po dlouhé odloučenosti vracejí k nejvzrušenější oběd života, tak se rozpovídali o sulacké revoluci. Paní Gouldová vyslovila podiv nad tím, že lidé, kteří se jí zúčastnili, jako by už zapomínali na ni i na poučení, které jim poskytl.

„A přece,“ vpadl jí do řeči lékař, „my, kdož jsme se jí zúčastnili, dočkali jsme se odplaty. Don Pepé má už sice kopu let na zádech, ale přece se ještě udrží na koni. Barrios se upíjí ve veselé společnosti až někde na své fundación za Bolsonem de Tonoro. A hrdinský páter Román – představuji si starého pátera, jak odbornicky demoluje santoméjské doly, jak při každém bouchnutí zbožně vykřikuje a mezi jednotlivými výbuchy plnými hrstmi šnupe – hrdinský páter Román říká, že pokud je jen on na živu, nemá strach, že by Holroydovi misionáři nějak ublížili jeho stádu.“

Paní Gouldovou zamrazilo při zmínce o tom, jak blízko měly santoméjské doly do záhuby.

„Ach, a což vy, milý příteli?“

„Já jsem konal práci, na kterou jsem se hodil.“

„Vy jste vzdoroval nejkrutějšímu nebezpečí. Bylo to horší než smrt.“

„Ne, paní Gouldová. Hrozila mi jen smrt oběšením. Jsem odměněn více, než zasluhuji.“

Všiml si, že naň paní Gouldová upřeně hledí a sklopil oči.

„Jak vidíte, někam jsem to dotáhl,“ řekl generální inspektor státních nemocnic a uchopil zlehka klopky svého bezvadného černého kabátu. Lékařova úcta k sobě, jejíž vnitřní známkou bylo, že páter Beron zmizel téměř nadobro z jeho snů, projevovala se navenek tím, že proti dřívější nedbalosti pečoval až přepjatě o svůj zevnějšek. Touto změnou oděvu a dodržováním předepsaného střihu i barvy, jakož i ustavičné čistoty, nabýval Dr. Monygham profesionálního a zároveň slavnostního vzhledu; jeho kulhavý krok i stále stejně pokrčený obličej se od toho tím více odrážel.

„Ano,“ pokračoval, „všichni jsme se dočkali odměny – vrchní inženýr, kapitán Mitchell –“

„Setkali jsme se s ním,“ přerušila ho svým rozkošným hlasem paní Gouldová. „Chudák, přišel za námi schválně z venkova až do londýnského hotelu. Počínal si velmi důstojně, ale myslím, že se mu stýská po Sulacu. Blouznil drobet o ‚historických událostech‘, až mi z toho bylo do pláče.“

„Hm,“ vypravil ze sebe lékař. „Už asi stárne. Nostromo také stárne – třebaže se nemění. A když už o tom chlapíkovi mluvím, chtěl jsem vám něco říci.“

Už chvíli bylo v domě plno šepotu a ruchu. Dva zahradníci, kteří se vedle besídky obírali růžovými keři, padli pojednou na kolena a sklonili hlavu před Antoníí Avellanovou, která přicházela po boku svého strýce.

Páter Corbelán, misionář divošských indiánů, spoluspiklenec, přítel a ochránce loupežníka Hernandezze, obdařený po krátké návštěvě Říma na pozvání Kongregace propagandy červeným kloboukem, přicházel

sáhodlouhým loudavým krokem, vychrtlý a shrbený a ruce měl zaťaty vzadu. První kardinál arcibiskup sulacký nepozbyl svého fanatického příkrého vzhledu; na pohled vypadal jako kaplan lupičů. V jeho nena-dálém povýšení na kardinálskou hodnost se spatřoval tah proti protes-tantskému vpádu do Sulaca, uspořádanému Holroydovým misijním fondem. Antonia měla už poněkud plnější postavu a krásný obličej ja-koby zastřen; blížila se k nim křepce a vyrovnaně a už z dálky se usmí-vala na paní Gouldovou. Přiváděla bez okolků strýce k milé Emilii jen tak na chvílku před siestou.

Když se zase všichni posadili, Dr. Monygham, kterého vždy roztrp-čovalo, když se někdo důvěrněji stýkal s paní Gouldovou, se držel stra-nou a dělal, jako by byl do něčeho zahloubán. Teprve když Antonia promluvila hlasitěji, zdvihl hlavu.

„Což můžeme opustit lidi, kteří byli ještě před několika lety našimi krajany, a kteří vlastně jsou i nyní našimi krajany a sténají pod útla-kem?“ říkala právě slečna Avellanová. „Což můžeme zůstat slepí a hluchí a necitelní k nelidským křivdám, jichž zakoušejí naši bratří? Vždyť to-mu lze nějak odpomoci.“

„Příčleňte ostatek Costaguany k sulackému pořádku a blahobytu,“ vyhrkl lékař. „Jiné odpomoci není.“

„Jsem, señore doktore, přesvědčena,“ řekla Antonia se smrtelně vážným klidem nezvratné jistoty, „že to Martin Decoud také od prvo-počátku zamýšlel.“

„Ano, jenže si nemůžete dovolit dát pro pouhou myšlenku soucitu a spravedlnosti vsázku rozvoj hmotných zájmů,“ zabručel nevrle lékař. „A snad je dobře, že je tomu tak.“

Vychrtlý, kostnatý arcibiskup se narovnal.

„Přičinili jsme se o ně; sami jsme je vytvořili, ty hmotné zájmy cizin-ců,“ pronesl poslední Corbelán hlubokým, žalobným hlasem.

„A bez těch cizinců nejste ničím,“ křikl z povzdálí lékař. „K ničemu vás nepustí.“

„Jen ať tedy dají pozor, aby se lid, zkracovaný ve svých tužbách, proti nim nevzbouřil a nedomáhal se též podílu na bohatství a moci,“ pronesl významně a výhrůžně oblíbený kardinál arcibiskup sulacký.

Rozhostilo se ticho; jeho Eminence kardinál se mračil a hleděl zarytě do země a Antonia, neochvějná ve své jistotě, seděla se strnulým půvabem a klidně oddychovala. Potom se rozhovor dostal do společenských kolejí a mluvilo se o cestě Gouldových do Evropy. Když byl kardinál arcibiskup v Římě, trpěl ustavičně bolestmi v hlavě. Bylo to z tamějšího podnebí – ze špatného vzduchu.

Když strýc s neteří odešli – sluhové padli znovu na kolena a staříčky vrátily, poloslepý a vetchý pamětník Henryho Goulda, se připlazil k jeho Eminenci kardinálovi a políbil mu ruku – Dr. Monygham hleděl za nimi a pronesl jediné slovo:

„Nenapravitelní!“

Paní Gouldová pohlédla vzhůru a pak složila malátně do klína ruce, na nichž jí prsteny zářily zlatem a drahokamy.

„Kují pikle. Tak je to!“ řekl lékař. „Poslední z rodu Avellanů a poslední z rodu Corbelánů kují pikle se santamartskými emigranty, kteří se sem po každé revoluci houfně hrnou. V Lambrosově kavárně na rohu plazy jich bývá plno; jejich tlachání se rozléhá přes ulici jako křik papoušků. Osnují vpád do Costaguany. A víte, kam si chodí pro posilu, pro potřebnou oporu? Do tajných spolků přistěhovaleckých i domorodeckých, v nichž má hlavní slovo Nostromo – chci říci kapitán Fidanza. Čím to, že má takové postavení? Kdož to ví? Zvláštní nadání? Nadání, to má. Má u obyvatelstva větší slovo než dříve. Vypadá to, jako by měl nějakou tajnou moc, nějaký záhadný prostředek, jímž si udržuje autoritu. Koná porady s arcibiskupem jako za oněch dávných dob, na něž se oba pamatujeme. Barrios není k ničemu. Zbožný Hernández jim však slouží za vojenského náčelníka. Snad ještě vzbouří zemi novým pokřikem, aby se dalo bohatství lidu.“

„Což nebude nikdy mír? Nebude klid?“ zašeptala paní Gouldová. „Myslela jsem si, že my už –“

„Kdepak!“ skočil jí do řeči lékař. „Rozvoj hmotných zájmů nezná míru ani klidu. Hmotné zájmy mají své právo a svou spravedlnost. Ta spravedlnost vyplývá z účelnosti a je nelidská. Není v ní kousku poctivosti a důslednosti a vnitřní síly, již se vyznačuje jenom mravní zásada. Paní Gouldová, přichází doba, kdy všechno to, co představuje gouldovská koncese, dolehne těžce na lid, tak jako na ně před několika málo lety doléhalo barbarství, surovost a špatná vláda.“

„Jak to můžete, doktore Monyghame, říkat?“ vykřikla, jako by ji byl zasáhl v nejcitlivějším koutku srdce.

„Proč bych to neříkal, když je to pravda,“ stál zarputile na svém lékař. „Dolehne na ně a vyvolá roztrpčení, krveprolévání a pomstu, protože lidé se už změnili. Myslíte, že by nyní doly přitrhly na město zachraňovat svého seňora administradora? Myslíte?“

Přitiskla si sepjaté ruce hřbetem k očím a hlesla beznadějně:

„Pro tohle jsme tedy pracovali?“

Lékař sklopil hlavu. Sledoval v duchu její nevyřčenou myšlenku. Pro tohle se tedy dala v životě připravit o všechno to vnitřní blaho neustálé vroucí lásky, již při své něze potřebovala tak, jak potřebuje tělo vzduchu k dýchání? Gouldova zaslepenost lékaře tak rozhořčila, že honem načal řeč o jiném:

„Chtěl jsem s vámi mluvit o Nostromovi. Má ten chlapík v sobě notnou dávku vytrvalosti a energie! Toho tak hned něco nezdolá. Ale o to mi nejde. Děje se něco nevysvětlitelného – nebo snad něco, co lze až příliš lehce vysvětlit. Jak víte, strážkyní majáku na Velké Isabele je vlastně Linda. Garibaldino je už příliš stár. Čistí jen lampy a vaří, ale po schodech už nevyleze. Černooká Linda celý den spí a v noci hlídá světlo. Totiž vlastně ne celý den. V pět hodin odpoledne vstává a tehdy za ní Nostromo po každé, když je se svým škunerem v přístavu, přivesluje v lodičce na dostaveníčko.“

„Cožpak ještě nejsou svoji?“ otázala se paní Gouldová. „Pokud tomu rozumím, matka si toho přece přála už tehdy, dokud byla Linda ještě malá. Když jsem měla za války o odtržení rok ty dívky u sebe, ta neobyčejná Linda klidně říkala, že bude Gian Battistovou ženou.“

„Ještě nejsou svoji,“ řekl úsečně lékař. „Trochu jsem na ně dohlížel.“

„Děkuji vám, milý doktore Monyghame,“ řekla paní Gouldová a její drobné, rovné zuby jí ve stínu mohutného stromu zablýskly mladistvým škádlivým úsměvem. „Lidé ani nevědí, jak jste vlastně hodný. Vy jim to ani nedáte znát, jako byste tím chtěl schválně zlobit mne, která už tak dávno skládám důvěru ve vaše dobré srdce.“

Lékař ohrnul horní ret, jako by měl chuť kousnout, a prkenně se v křesle uklonil. Byl všecek zaujat láskou, která naň přišla až v pozdních letech, nikoliv jako nejnádhernější sen, nýbrž jako neštěstí, které mu poskytlo drahocenného poučení; když tak hleděl na tu ženu (o níž byl téměř rok připraven), měl chuť kořit se jí a líbat lem jejího roucha. Tato přemíra citu se u něho arci projevila jen tím, že mluvil ještě drsněji.

„Mám strach, aby mě přílišná vděčnost nezdolala. Ti lidé mě však zajímají. Byl jsem několikrát na majáku na Velké Isabele podívat se, co je se starým Giorgiem.“

Neřekl paní Gouldové, že to jen proto, že se mu tam za její nepřítomnosti v tom ovzduší stejného smýšlení volněji dýchalo; lahodil mu totiž strohý obdiv starého Giorgia k „té dobroditelce – anglické signoře“, i hovorná, překypující, vroucí láska černoové Lindy k „tomu andělu – naší doni Emilii“, jakož i zbožňování světlavé Giselly s bílou šíjí, která po každé obracela oči vzhůru a pak jimi zvolna úkosem sklouzla po něm a zadívala se naň napolo šelmovsky, napolo nevínoúce. „Kdybych nebyl tak starý a tak šeredný,“ říkával si v duchu lékař, „myslel bych si, že se mnou ta potvůrka koketuje. A možná, že opravdu koketuje. To by asi koketovala s každým.“ Dr. Monygham o tom před paní Gouldovou, strážným duchem Violovy rodiny, pomlčel a jal se znovu mluvit o „našem velkém Nostromovi“.

„Chtěl jsem vám říci tohle: několik let se náš velký Nostromo o starce a děti tuze nestaral. Pravda, býval až deset měsíců v roce na cestách po pobřeží. Vydělával, jak kdysi řekl kapitánu Mitchellovi. Jak se zdá, šlo mu to znamenitě. To se dalo očekávat. Je to člověk vynalézavý, který si důvěruje a nepropase jediné vhodné příležitosti, i když se v ní tají nebezpečí. Pamatuji si, jak jsem byl jednoho dne v Mitchellově kancelá-

ři a on tam přišel s oním klidným a vážným vzezřením, které ho nikdy neopouští. Řekl, že byl na obchodní cestě v Kalifornském zálivu a hleděl při tom jako vždy přes nás přímo na zed'; projevil potěšení nad tím, že se – jak si při návratu všiml – staví na útesu Velké Isabely maják. Opa-koval ještě jednou, že ho to těší. Mitchell mu vysvětlil, že jej tam na jeho radu staví Oceánská paroplavební společnost pro usnadnění poštovní dopravy. Kapitán Fidanza na to vlídně řekl, že ta rada je skvělá. Pama-tuji si, že si nakroutil knír a ze všech stran obhlédl římsu na stěně a teprve pak se vytasil s návrhem, aby byl strážcem toho majáku usta-noven starý Giorgio.“

„O tom jsem slyšela. Ptali se mne tehdy na radu,“ řekla paní Gouldo-vá. „Měla jsem pochybnosti o tom, bude-li těm dívkám svědčit, když budou na tom ostrově uvězněny jako v žaláři.“

„Ten návrh vyhovoval podivínskému starému Garibaldinovi. Lindě, té by se bylo zdálo všude krásně a rozkošně, jen když na to přišel Nos-tromo. Bylo jí jedno, kde počká na Gian Battistovo vyjádření. Podle mé-ho názoru byla do toho neúplatného capataze odjakživa zamilována. A mimo to, otec i sestra chtěli mermomocí dostat Gisellu pryč od jisté-ho Ramireze, který jí nadbíhal.“

„Tak!“ řekla se zájmem paní Gouldová. „Ramireze? Jakýpak je to člo-věk?“

„Obyčejný městský mozo. Jeho otec býval cargadorem. Dokud byl ještě otrhaná vyžle, běhával po hrázi, až se ho ujal Nostromo a vyce-poval ho v muže. Když dospěl, strčil jej do lehčáku a brzy mu svěřil lehčák č. 3 – byl to ten lehčák, paní Gouldová, na němž se odvezlo stří-bro. Nostromo si jej na to vybral, protože byl ze všech člunů Společnos-ti nejmohutnější a plul nejrychleji. Mladý Ramirez byl jedním z oněch pěti cargadorů, kteří dostali oné slavné noci za úkol odstranit stříbro z celnice. Protože se lehčák, jemuž Ramirez velel, potopil, Nostromo jej při odchodu ze služeb Společnosti doporučil kapitánu Mitchellovi za svého nástupce. Zaučil ho skvěle do práce, a tak se pan Ramirez pro-měnil z hladového pobudy v muže a capataze sulackých cargadorů.“

„Zásluhou Nostromovou,“ řekla s upřímnou pochvalou paní Gouldová.

„Zásluhou Nostromovou,“ opakoval dr. Monygham. „Kdykoliv si pomyslím, jakou má ten chlap moc, mám z toho, na mou duši, hrůzu. Že chudák starý Mitchell ustanovil milerád člověka zaučeného, který mu nedal nejmenší práci, na tom není nic divného. Úžasné však je, že sulačtí cargadorové přijali Ramireze za představeného jen proto, že tak ráčil rozhodnout Nostromo. Druhým Nostromem, jak by si rád namluvil, ovšem není; ale i tak bylo to pro něho skvělé místo. Nabyl tím tolik odvahy, že se dvořil Giselle Violové, která jak víte, jest zde ve městě uznávána za největší krasavici. Starý Garibaldino však na něho prudce zanevřel. Nevím, proč. Snad proto, že nebyl vzorem dokonalosti jako jeho Gian Battista, který v sobě přímo ztělesňuje statečnost, věrnost a čest lidu. Signor Viola nemá o domorodém sulackém obyvatelstvu valného mínění. Oba, ten starý Spartán i ta bělolící Linda s rudými ústy a uhlově černými očima, světlovlásku neúprosně hlídali. Ramirez dostal vyha-zov. Jednou prý mu otec Viola pohrozil puškou.“

„Ale co Giselle?“ otázala se paní Gouldová.

„Jsem přesvědčen, že je drobet koketa,“ řekl lékař. „Myslím, že jí to bylo celkem jedno. Je ovšem ráda, když jí mužští nadbíhají. Řeknu vám, paní Gouldová, že Ramirez nebyl jediný. Byl tu při nejmenším ještě jeden železniční inženýr, který byl také zahrán puškou. Starý Viola si nedá zahrávat se svou ctí. Od ženiny smrti je nevrlý a podezřivý. S největší radostí odstranil z města svou mladší dceru. Hled'te však, paní Gouldová, co se nestalo. Nešťastně zamilovaný řádný mladík Ramirez má zakázán přístup na ostrov. Dobrá. Zachovává ten zákaz, ale otáčí samozřejmě často zrak po Velké Isabele. Jak se zdá, koukává pozdě do noci na maják. Při tomto sentimentálním ponocování přišel na to, že se Nostromo, to jest kapitán Fidanza, vrací z návštěv u Violových velmi pozdě. Občas až o půlnoci.“

Lékař se odmlčel a zahleděl se významně na paní Gouldovou.

„Ano. Ale já tomu nerozumím,“ spustila rozpačitě.

„Ted' přijde to podivné,“ mluvil dále dr. Monygham. „Viola, který je na svém ostrově králem, jakmile se setmí, nikoho na něj nepustí. Po západu slunce, když odejde Linda pečovat o světlo, musí odejít i ka-

pitán Fidanza. A Nostromo po každé poslušně odejde. Co se děje však potom? Copak dělá v zálivu od půl sedmé do půlnoci? Byl už v tu pozdní hodinu nejednou spatřen, jak klidně vesluje do přístavu. Ramirez je zžírán žárlivostí. Před starého Violu si netroufá předstoupit; ale jednou v neděli ráno, když přišla Linda na pevninu – šla na mši a na hrob své matky – dodal si odvahy a posměšně jí to vyčti. Byl z toho na hrázi trapný výstup; sám jsem byl při něm. Bylo časně zrána. Čekal tam asi schválně na ni. Octl jsem se tam čirou náhodou; lékař z německého dělového člunu, zakotveného v přístavu, si mě zavolal na neodkladnou konzultaci. Vychrlila naň žíravý vztek a opovržení; Ramirez byl všecek bez sebe. Byla to zvláštní podívaná, paní Gouldová: dlouhá hráz a na jejím konci ten vzteklý cargador s rudou šerpou a černě oděná dívka; nedělní jitřní ticho přístavu, zahaleného stínem hor; mezi zakotvenými loďmi projíždělo jen několik kocábek a od německé dělové lodice mi jel naproti člun. Linda prošla asi na stopu ode mne. Všiml jsem si, jak jí srší z očí. Zavolal jsem na ni. Vůbec mě neslyšela. Vůbec mě neviděla. Pohlédl jsem jí však do tváře. Ve svém litém hněvu byla strašlivá.“

Paní Gouldová se vzpřímila v křesle a vytřeštila oči.

„Co to znamená, doktore Monyghame? Znamená to, že máte v podezření mladší sestru?“

„Quien sabe? Kdož to ví?“ řekl lékař a pokrčil rameny jako rozený Costaguaňan. „Ramirez došel na hrázi až ke mně. Vrávorál – vypadal jako nepřítel. Popadl se za hlavu. Musel – zkrátka musel s někým promluvit. Poulil sice nepřítelně oči, ale přece mě poznal. Lidé mě tu dobře znají. Žiji už dlouho mezi nimi a tak jsem zkrátka podle nich uhrančivý lékař, který umí hojit všechny neduhy a jediným pohledem může přivolat na člověka neštěstí. Došel ke mně. Snažil se uklidnit. Snažil se mi dát na srozuměnou, že mě jen chce varovat před Nostromem. Jak se zdá, mluvil o mně kapitán Fidanza na jakési tajné schůzi jako o zavlém nepříteli chudiny prostého lidu. Je to docela možné. Poctívá mě nechabující nechuť. Na pouhé slovo velkého Fidanzy vrazí mi třeba nějaký blázen nůž do zad. Zdravotnická komise, jejímž jsem předsedou, není u obyvatelstva v oblibě. Dejte si naň pozor, seňore

doktore. Zničte ho, seňore doktore, zasykl mi Ramirez do obličeje. Potom vyhrkl: „Ten chlap učaroval oběma těm dívkám.“ Napovídal mi toho až příliš. Uznával, že musí utéci – utéci a někam se schovat. Kvílel vroucně po Giselle a pak jí zase vyspílal tak, že to ani nelze opakovat. Kdyby ji jen nějak přiměl k tomu, aby ho milovala, hned prý ji unese z ostrova. Někam do lesa. Ale je to marné... Odešel sáhodlouhými kroky a mával přitom rukama nad hlavou. Tu jsem si všiml, že za hromadou beden na hrázi sedí starý černochoch a chytá na udici ryby. Svinul šňůru a hned byl v prachu. Něco však zaslechl a také o tom mluvil, protože starý Garibaldino dostal nejspíše od svých známých železničářů výstrahu, aby se měl na pozoru před Ramirezem. Ať už je tomu jakkoliv, otec byl varován. Ramirez však zmizel z města.“

„Uvědomuji si, jakou mám vůči těm dívkám povinnost,“ řekla rozčileně paní Gouldová. „Je teď Nostromo v Sulacu?“

„Ano, už od minulé neděle.“

„Mělo by se s ním promluvit – a to ihned.“

„Kdopak i s ním troufne promluvit? Ramirez, třeštící láskou, prchá před pouhým stínem kapitána Fidanzy.“

„Já ano. Já si to troufnu,“ prohlásila paní Gouldová. „Člověkově, jako je Nostromo, postačí jediné slovo.“

Lékař se kysele usmál.

„Musí přece skoncovat tuhle situaci, z níž vznikají takové – Ani se mi to o té dívence nechce věřit,“ mluvila dále paní Gouldová.

„Když on je tak švarný,“ zabručel smutně lékař.

„Vím jistě, že to uzná. Musí to ihned skoncovat a vzít si Lindu,“ pronesla nadmíru rozhodně nejpřednější dáma sulacká.

V zahradní bráně se vynořil Basilio; ztloustl a zpanštěl, v stařecky lysém obličeji se mu rozbíhaly v koutcích očí vrásky a tvrdé havraní vlasy měl hladce ulízaný. Za ozdobným křovím se opatrně shýbl a postavil pozorně na zemi děcko, které nesl na rameně – bylo z jeho a Leonardina potomstva nejmladší. Nadutá, zhýčkaná camerista a vrchní mozo gouldovské casy byli už léta svoji.

Chvíli zůstal dřepět na patách a hleděl se zalíbením na svého potomka, který mu s neochvějnou vážností ten pohled oplácel; pak šel velebně a obřadně dále po cestičce.

„Co je, Basilio?“ otázala se ho paní Gouldová.

„Z důlní kanceláře přišel telefonický vzkaz. Pán dnes přespí v horách.“

Dr. Monygham povstal, odstoupil a hleděl jinam. Ve stínu nejmohutnějších stromů půvabné zahrady gouldovské casy se rozhostilo na chvíli ticho.

„Dobrá, Basilio,“ řekla paní Gouldová. Dívala se za ním, jak kráčí po cestičce, za rozkvetlým keřem odbočuje a znovu se vynořuje s dítětem posazeným na rameně. Jsa pamětliv svého lehounkého břemene prošel rozvážně branou ze zahrady do patia.

Lékař byl obrácen k paní Gouldové zády a pozoroval zamyšleně ozářený květinový záhon. Lidé ho pokládali za Škarohlída a mrzouta. Zatím jeho skutečná povaha byla v tom, že se dovedl do všeho vžívat a na všechno citlivě reagovat. Nedostávalo se mu uhlazené blaseovanosti světáků, oné blaseovanosti, která bez okolků promíjí všechno sobě i jiným; od té shovívavosti je k pravému účastenství a soucitu stejně daleko jako od pólu k pólu. Právě proto, že se mu nedostávalo blaseovanosti, byl tak uštěpačný a kousavý.

Dr. Monygham, který zarytě mlčel a hleděl vztekle na nádherný květinový záhon, svolával v duchu kletby na hlavu Charlese Goulda. Paní Gouldová, která seděla půvabně za ním, nabývala ve své strnulosti uměleckého kouzla, jako by byla v té póze navždy zachycena a zvěčněna. Lékař se prudce otočil a odporoučel se.

Paní Gouldová se ve stínu mohutných stromů, vysázených do kruhu, opřela v křesle. Opřela se, zavřela oči a bílé ruce nechala volně ležet na opěradlech. V pološeru pod hustým listím vynikala mladistvá sličnost jejího obličeje; lehká světlá látka a bílé krajky na jejích šatech byly jakoby průzračné. Byla tak drobounká a útlá; v hlubokém chládku propletených větví jako by z ní vyzařovalo vlastní světlo; podobala se dobré

víle, unavené dlouhým dobrodružstvím a nakažené zhoubnými pochybnostmi, nejsou-li její snahy marné a její kouzlo bez moci.

Kdyby se jí byl někdo zeptal, nač myslí, když je tak sama v zahradě easy, muže má v dolech a dům ponechává do ulice zabedněn jako nějaký prázdný příbytek, byla by musela při své upřímnosti uhnout té otázce. Uvědomila si, že má-li být život celistvý a plný, musí být v každickém pomíjivém okamžiku přítomnosti proniknut péčí o minulost i budoucnost. Svou vezdejší práci musíme konat k slávě mrtvých a k užitku těch, kdo přijdou po nás. Když na to pomyslela, povzdychla, aniž otevřela oči – aniž se vůbec pohnula. Obličej jí na vteřinu zmalátněl a strnul, jako by neohroženě čelila velikému stesku, který se jí přehnal přes hlavu. Uvědomila si též, že jí se nikdo starostlivě nezeptá, nač myslí. Nikdo. Nikdo, leda snad ten člověk, který právě odešel. Ne; nikdo, jemuž by mohla odpovědět s bezohlednou upřímností a na něhož by se mohla bez všech výhrad spolehnout.

Do její klidné a smutné strnulosti zalétlo slovo, které před chvílí pronesl dr. Monygham – „nenapravitelný“. Nenapravitelný je ve své oddanosti k velkým stříbrným dolům seňor administrador! Nenapravitelný ve svém pevném odhodlání sloužit hmotným zájmům, s nimiž spjal svou víru ve vítězství řádu a spravedlnosti. Chudáček. Představila si živě šediny na jeho spáncích. Rozumí své věci, rozumí jí. Čehopak se ještě mohla nadát? Vždyť je to úžasné, trvalé vítězství; láska, to je toliko chvilka zapomenutí a krátkého opojení a na její blaho si člověk vzpomíná jen s jakýmsi smutkem jako na nějaký prožitý žal. Pro vítězný čin je třeba vykonat leccos na úkor myšlenky. Viděla santoméjskou horu, jak se obávaná, nenáviděná, přebohatá vznáší nad campem, nad celou zemí; jak je bezdušší než kterýkoliv tyran a neúprosnější a pánovitější než nejhorší vláda; a jak obětuje svému rozmachu nesčíslné životy. On to nevidí a ani nemůže vidět. Nemůže za to. Rozumí své věci, rozumí; ale sama ho už nikdy nebude mít pro sebe. Nikdy; ani na půlhodinky ho nebude mít pro sebe v tom starém španělském domě, který má tak ráda! Nenapravitelný je podle slov lékařových poslední Corbelán, nenapravitelná je poslední Avellanová; viděla však jasně před se-

bou, jak santoméjské doly uchvacují, stravují, spalují též život posledního costaguanského Goulda; a jako panovávají průbojného ducha synova zrovna tak, jako opanovaly žalostně chabého otce. Jaké to úžasné vítězství potkalo posledního Goulda. Posledního! Těšila se tak dlouho, dlouho, že snad přece – Ale ne! Už se jich nedočká. Nejpřednější dámu sulackou zachvátila nesmírná tesknost, hrůza z dalšího života. Uviděla se jako v jasnozření, jak samojediná přečkává v Pokladnici světa svůj zhrzený ideál života, lásky, práce. Na obličejích se zavřenýma očima se jí usadil pronikavý, nevidomý, bolestný výraz tíživého snu. Jako když nešťastný spáček leží bezvládně a nemůže uniknout neúprosné noční můře, tak vyjektala slabým hlasem zničehonic tato slova:

„Hmotné zájmy.“

12

Nostromo bohatl jen velmi znenáhla. Bylo to tím, že si vedl tak rozšafně. Ovládal se i tehdy, když byl vychýlen z rovnováhy. Stát se otrokem pokladu a vědět o tom, se tak hned člověku nepříhodí a ruší to jeho duševní klid. Bohatl však tak znenáhla hlavně proto, že se dal poklad jen těžko proměnit v prospěšnou podobu. Odstraňovat jej pomalu kousek po kousku z ostrova bylo spojeno s obtížemi a s nebezpečím, že na to někdo přijde. Nezbyvalo mu než dojíždět na Velkou Isabelu potají mezi jednotlivými plavbami po pobřeží, z nichž napohled plynulo jeho bohatství. Mužstvo vlastního škuneru mu nahánělo hrůzu, jako by svého obávaného kapitána špehovalo. Netroufal si nikdy pobýt dlouho v přístavu. Jakmile byl složen se škuneru náklad, honem odjížděl na další cestu, neboť se bál, aby nevzbudil podezření, kdyby se zdržel jen o den déle. Když tam někdy pobyl jen něco přes týden, dostal se třeba jen jednou k pokladu. To bylo vše. Několik slitků. Trpěl strachem právě tak jako svou opatrností. Ponižovalo ho, že to musí dělat potají. A nejvíce trpěl tím, že musel stále myslet na poklad.

Jakmile vstoupí člověku do života poklesek, zločin, zžírá jej jako nádor, stravuje jej jako horečka. Nostromo pozbyl klidu; bylo veta po jeho ryzosti. Sám to cítil a často proklínal santoméjské stříbro. Jeho odvaha, štědrost, láska k pohodlí i pracovitost – to vše bylo jako dříve, jenže to bylo strojené. Skutečný byl však poklad. Na pokladu houževnatě lpěl. Avšak dotyk slitků se mu hnusil. Když si jich občas několik v kajutě uložil – bývala to celá žeň tajné noční výpravy na Velkou Isabelu zahleděl se upřeně na prsty, jako by žasl nad tím, že mu nepotřísnily kůži.

Přišel na to, jak se v odlehlých přístavech zbavit stříbrných prutů. Poněvadž musel zajíždět daleko, býval dlouho na cestách a k Violovým se dostal vždy až po drahné době a to jenom nakrátko. Osud mu určil, aby si od nich přivedl ženu. Sám to jednou Giorgiovi řekl. Garibaldino však nad tím jenom povzneseně mávl rukou, v níž svíral doutnající

dřevěnkou. Je prý ještě dosti času. Není prý takový, aby své dcery někomu vnucoval.

Průběhem času přišel Nostromo na to, že z nich má raději mladší. Jejich povahy si byly v lecčem podobny; vnější rozdíly temperamentu působivají sice kouzlem kontrastu, ale k vzájemnému porozumění a důvěře je nezbytně třeba podobnosti povah. Říkal si, že jeho žena bude muset znát jeho tajemství, jinak že mu nebude možno žít. Vábila ho Giselle s upřímnýma očima a bílým hrdlem, poddajná a zamlklá, přes svou klidnou apatičnost přece jen toužící po vzruchu; naproti tomu Linda, která svým pronikavým, nápadně bledým obličejem, svou rázností a ohnivou výmluvností, drobet melancholickou a uštěpačnou, byla pravou dcerou strohého republikána, i když hlas měla po Terese, ta Nostroma jen odpuzovala. Svou lásku k Gian Battistovi nemohla ostatně, chudinka, ani v sobě utajit. Tušil, že její láska bude prudká, pánovitá, podezíravá, neúprosná – jako její duše. Svou plavou, teplou krásou, svou poklidnou a vyrovnanou povahou, která ukazovala na poddajnost, svým kouzlem dívčí tajemnosti rozněcovala v něm Giselle vášeň a mírnila obavy před budoucností.

Býval dlouho mimo Sulaco. Když se vracel z nejdělsí cesty, zahlédl, jak pod útesem Velké Isabely leží lehčáky, naložené kamennými kvádry; nad nimi byly jeřáby a lešení; míhali se tam dělníci a na hřebenu útesu se už vynořoval nad základy malý maják.

Při této nenadálé, netušené, zarážející podívané se mu zazdálo, že je nadobro ztracen. Může-li ho ještě něco zachránit před odhalením? Naprosto nic! Ustrnul hrůzou nad tím podivným řízením osudu, že se tak mohutně ozáří jediný temný koutek jeho života; toho života, jehož vlastní podstata, hodnota i opravdovost tkvěla v tom, že se odrážel v obdivných lidských zrácích. Jen jediná věc unikala obecnému chápání, a ta stála mezi ním a mocností, která vyslyší a splní každou kletbu. Byla temná. Málokdo, pomyslel si, má v sobě takové temno. Postaví se tam tedy maják. Maják! Viděl jej v duchu, jak ozařuje jeho hanbu, chudobu a povrženost. Někdo se jistě dostane... Snad se už někdo...

Nevyrovnatelný Nostromo, capataz, vážený a obávaný kapitán Fidan-za, uznávaný protektor tajných spolků, republikán jako starý Giorgio a v hloubi srdce revolucionář (byť v jiném smyslu), by byl málem skočil z paluby svého škuneru do moře. Byl až nepřítčtně náladový a hned pomýšlel na samovraždu. Nepozbyl přece však rozvahy. Odradilo ho pomýšlení, že tím ničemu neuteče. Představoval si, jak bude mrtev a potupa a hanba mu potrvá. Ale vlastně si ani nedovedl představit, jak bude mrtev. Byl tak proniknut vědomím svého života, jehož trvání při všech změnách nebylo ničím omezeno, že ani nedovedl pochopit, jak by se mohl skončit. Země přece také trvá věčně.

Měl v sobě odvahu. Byla to sice zvrácená odvaha, ale přece posloužila dobře jeho záměru. Připlul se škunerem až k útesu Velké Isabely a zahleděl se z paluby upřeně na vchod do rokle, zatarasený hustým, neporušeným křovím. Připlul tak blízko, že mohl zahulákat na pozdrav dělníkům, kteří stáli na vrcholku strmého útesu, nad nímž čněl zobec mohutného jeřábu, a zacláněli si rukou oči. Všiml si, že žádný z nich nemá možnosti přiblížit se k rokli, v níž je schováno stříbro, a vejít do ní už teprve ne. V přístavu se dověděl, že nikdo na ostrově nepřespává. Každý večer se vracely dělnické party na prázdném lehčáku, taženém přístavním vlečným parníkem, a sborem prozpěvovaly. Prozatím se neměl čeho obávat.

Co však bude později? tázal se sám sebe. Až se usadí hlídač majáku v domku, který stavěli nějakých sto padesát yardů dále za nízkým majákem a nějakých čtyři sta yardů od tmavé, stinné, hustě zarostlé rokle, v níž bylo tajemství jeho blahobytu, moci, slávy, zajištěnosti do budoucna, bezpečí před každým neštěstím, před všelikou zradou boháčů i chudřasů – co potom? Nikdy už nestřese se sebe poklad. Svou srdnatostí, již se mu nikdo nevyrovnal, jako by tu stříbrnou sloj pevně zatavil do svého života. Vědomí ustrašené a palčivé poroby – které v něm tkvělo tak hluboce, že se často v duchu srovnával s oněmi legendárními gringy, kteří ani nezemřeli, ani nežijí a jsou na Azueře připoutáni k ukořistěnému, zakázanému bohatství – to vědomí tížilo neohrožené-
ho kapitána Fidanzu, pána a majitele pobřežního škuneru, jehož švarné

vzezření (jakož i báječné štěstí v obchodu) bylo známo po celém západním pobřeží širé pevniny.

Kapitán Fidanza, který už zvážněl a nosil důkladné licousy, vykračoval si o poznání méně křepče; jeho souměrná a statná svalnatá postava zanikala v sprostých hnědých šatech ze skotského sukna, vyrobených v židovské dílně na londýnské periferii a koupených v konfekčním oddělení Anzaniovy Companie; jako obyčejně ukazoval se i po této cestě hodně na sulackých ulicích. A jako obyčejně pustil do světa pověst, že na svém nákladu hodně vydělal. Byly to nasolené ryby a půst byl přede dveřmi. Ukazoval se v tramvaji, a jezdil ustavičně z města do přístavu a nazpátek; hovořil svým odměřeným, pevným hlasem s lidmi v několika kavárnách. Kapitána Fidanzu bylo vidět. Pokolení, které nebude vědět o slavné jízdě do Cayty, se tehdy ještě nenarodilo.

Capataz de cargadores, známý pod zkomoleným přízviskem Nostro, vydobyl si pod svým pravým jménem nového postavení; za nových poměrů nebylo už v tom postavení tolik malebnosti a bylo je hůře udržet v zmohutnělém a promíšeném obyvatelstvu Sulaca, pokrokového hlavního města Západní republiky.

Pod vysokánskou skleněnou a železnou střechou sulackého nádraží bylo dosti lehké rozeznati kapitána Fidanzu, který pozbyl sice malebnosti, ale kus záhady měl stále ještě v sobě. Jel lokálkou do Rinconu a tam navštívil vdovu po cargadorovi, který stejně jako don José Avelanos na úsvitu nové epochy umřel na poranění v patiu gouldovské casy. Posadil se milostivě v chýši a vypil sklenici studené limonády a žena přitom stála před ním a chrčila ze sebe příval slov, která vůbec neposlouchal. Dal jí jako obyčejně trochu peněz. Dospívající sirotky, o jejichž vzdělání bylo postaráno, říkaly mu strýčku a žebronily o jeho požehnání. Udělil jim je; ve dveřích se na chvíli zastavil a zamračeně se zahleděl na plochou tvář santoméjské hory. V zednářské lóži, na jejíž zasedání přišel (ale před banketem opět odešel), všimli si, že má bronзовé čelo svrstěné; výraz jeho obličeje, který býval zpravidla nehybný, tím značně zpřísněl. Kabonil se ještě i na schůzi věrných soudruhů Italů i domorodců, kteří se shromáždili na jeho počest pod předsednictvím

nuzáckého, neduživého, přihrblého, drobného fotografa s bledou tváří, jehož šlechetná duše planula krvelačným záštím ke všem kapitalistům a utiskovatelům obou polokoulí. Hrdinský starý revolucionář Giorgio Viola by nebyl jeho úvodní řeči vůbec rozuměl; kapitán Fidanza, který jako obyčejně marnotratně podělil chudší soudruhy, se vůbec neujal slova. Poslouchal zamračeně a roztržitě a odešel upjatý a zamlklý jako člověk tonoucí v starostech.

Zamračil se ještě více, když časně zrána zpozoroval, jak odjíždějí na Velkou Isabelu zedníci v lehčácích naložených kamennými kvádry, které právě postačily zvýšit o jedno obložení nizoučkový maják. Byla to denní dávka. Každý den tam přijížděli jednou.

Kapitán Fidanza se zahloubal. Jakmile budou na ostrově cizí lidé, bude nadobro odříznut od pokladu. Už dříve to bylo obtížné a nebezpečné. Měl strach i zlost. Přemýšlel s panskou odhodlaností i otrockou zchytralostí. Pak vystoupil na břeh.

Byl vynalézavý a důmyslný. Pomoc z nouze, na kterou v nejvážnějším okamžiku připadl, byla jako obyčejně tak vydatná, že od základů změnila situaci. Uměl si zkrátka pomáhat z nejhoršího nebezpečí ten nevyrovnatelný Nostromo, ten „chlapík k pohledání“. Jakmile se usadí na Velké Isabele Giorgio, nebude se už muset před nikým skrývat. Bude tam moci chodit veřejně, za bílého dne za jeho dcerami – totiž za jednou z nich – a může se zdržet dlouho do noci a hovořit se starým Garibaldinem. A potom potmě... Noc co noc... Pak už bude mít odvahu bohatnout rychleji. Dychtil uchopit, sevřít, pojmout a uchvátit v naprosté majetnictví poklad, který tížil jeho duši, jeho jednání i jeho spánek.

Zašel za svým přítelem kapitánem Mitchellem – a věc se stala skutkem tak, jako o tom vyprávěl dr. Monygham paní Gouldové. Když se s tím plánem vytasil před Garibaldinem, přelétl pod obrovskými bílými vousy starého nenávisníka králů a ministrů slabý záblesk, mdlý fantom pradávného úsměvu. Měl velké starosti o dcery. Zvláště o mladší. Linda, která měla matčin hlas, ta nahrazovala spíše matku. Když pronesla hlubokým tetelivým hlasem: „Cože, padre?“ bylo mu, jako by slyšel ozvěnu náruživých, nakvašených slov nebožky signory Teresy: „Co-

že, Giorgio?“ Byl nezvratně přesvědčen, že se město pro jeho dcery nehodí. Zanevřel proto na zamilovaného, ač bezelstného Ramireze, neboť v něm viděl souhrn hříchů země, jejíž obyvatelé jsou slepí, zbabělí, jedním slovem esclavos.

Když se pak kapitán Fianza vrátil z další cesty, byli už Violovi usazeni v hlídačském domku. Nezklamal se v podivínském Giorgiovi. Garibaldino nechtěl ani slyšet o tom, že by tam s ním měl být kromě dívek ještě nějaký společník. A kapitán Mitchell, který toužil vyhovět svému nešťastnému Nostromovi, dostal šťastný nápad, jaký dovede člověku vnuknout jen opravdová příchynost, a ustanovil Lindu Violovou formálně druhou strážkyní majáku na Isabele.

„Maják je soukromým majetkem,“ tak vykládal. „Patří mé Společnosti. Mám plnou moc jmenovat, koho chci, a strážcem bude Viola. Vždyť je to vlastně jediná věc, o kterou mě Nostromo – člověk, říkám vám, který by se měl vyvážit zlatem – vůbec kdy požádal.“

Jakmile zakotvil kapitán Fianza se škunerem naproti celnici, která se svou plochou střechou a sloupovým vypadala jako kašírovaný řecký chrám, zavesloval za jasného podvečerního světla, před zraky všech z přístavu směrem k Velké Isabele a měl pocit, že je pánem osudu. Řekl si, že musí být k Violovým v řádném poměru. Požádá tentokrát Giorgia o dceru. Při veslování myslel na Giselle. I když ho snad Linda miluje, staroch si ještě rád ponechá u sebe starší, která má hlas jeho ženy.

Nezavesloval k úzkému písečnému proužku, kde kdysi přistál s Decoudem, a pak později sám, když si po prvé zajel za pokladem. Pustil se k břehu na druhé straně a vystoupil po mírně nakloněném svahu klínovitého ostrova. Giorgio Viola, kterého uviděl už zdaleka, jak sedí na lavici pod průčelní stěnou domku, mu na hlasitý pozdrav odpověděl pozdvížením ruky. Došel až k němu. Dívky nebylo nikde vidět.

„Je zde dobře,“ řekl staroch drsným, střízlivým tónem.

Nostromo pokývl hlavou; chvíli mlčel a pak řekl:

„Viděl jsi, jak tu ani ne před dvěma hodinami projížděl můj škuner? Víš-li pak, proč jsem už tady, když jsem takřka ještě ani nezaryl pořádně kotvou do dna sulackého přístavu?“

„Vítám tě jako syna,“ pronesl klidně staroch se zrakem odvráceným na moře.

„Ach tak, jako syna? Já vím. Jsem tím, čím by býval byl tvůj syn. Dobře, viejo. To je znamenité přivítání. Poslyš, přišel jsem tě požádat –“

Neohroženého a neúplatného Nostroma se náhle zmocnil strach. Netroufal si to slovo ani v duchu pronést. Tím, že se odmlčel, dodal změněnému závěru věty obzvlášť slavnostního důrazu.

„O svou ženu!“... Srdce mu prudce bušilo. „Je už na čase, abys –“

Garibaldino vztáhl ruku a přerušil ho. „To záleželo jen na tvém rozhodnutí.“

Zvolna povstal. Husté sněhobílé vousy, které si od Teresiny smrti nezastříhl, mu zastíraly mohutnou hrud'. Otočil hlavu ke dveřím a zavolal silným hlasem:

„Lindo.“

Zevnitř se slabounce ozvala její ostrá odpověď. Nostromo povstal též, všecek ohromen, ale zíral jen němě na dveře. Báł se nikoliv snad toho, že svou milovanou nedostane, žádným odmítnutím by se přece nedal připravit o ženu, po níž zatoužil – zazářil však před ním přízrak pokladu a v tichu, jemuž nebylo možno odporovati, si ho podmaňoval. Báł se, protože tak jako gringové na Azueře nebyl ani živ ani mrtev a tělem i duší propadl své zločinné odvaze. Báł se, že mu bude zakázáno jezdit na ostrov. Báł se a nic neříkal.

Když uviděla Linda, jak stojí oba vedle sebe a čekají na ni, zarazila se ve dveřích. Smrtelná bledost jejího obličeje nemohla být už ani prudší; ale v černých očích jako by se jí bylo zachytilo všechno světlo zapadajícího slunce a zhoustlo v sálavou jiskru, která zaplála z černých hlubin a pak rázem pohasla pod těžkými přivřenými víčky.

„Hle, tvůj manžel, pán a dobrodinec.“ Violův hlas zahlaholil tak, že se zdálo, jako by se rozléhal po celém zálivu.

Pokročila k nim s přivřenýma očima jako náměsíčnice v blaženém snu.

Nostromo se vši silou přemohl. „Je už, Lindo, na čase, abychom se zasnoubili,“ řekl pevně vyrovnaným, nenuceným a nekolísavým hlasem.

Vložila mu ruku do vztažené dlaně a sklonila tmavou, bronzově pableskující hlavu; otcova ruka na ní chvíli spočinula.

„Tak tedy duše nebožky došla klidu.“

Ta slova pronesl Giorgio Viola, který pak mluvil ještě chvíli o své nebožce ženě; Nostromo a Linda seděli přitom vedle sebe a vůbec se na sebe nedívali. Stařec umkl; slova se pak ujala strnulá Linda.

„Od té doby, co jsem si uvědomila, že žiji na světě, žila jsem jenom pro tebe, Gian Battisto. A tys to věděl... Tys to věděl... Battistino.“

Řekla to jméno se stejnou modulací, s jakou je pronášívala její matka. Nostromovo srdce obklíčil hrobový smutek.

„Ano. Věděl jsem to,“ řekl.

Hrdinský Garibaldino seděl s nimi na lavici a skláněl ojíňenou hlavu; byl ve své starobě sám se svými něžnými i dravými, strašnými i truchlivými vzpomínkami – sám a sám na zemi, plné lidí.

Jeho nejmilejší dcera Linda právě říkala: „Pokud se pamatuji, byla jsem vždycky tvá. Kdykoliv jsem na tebe pomyslela, země před mýma očima zpustla. Vedle tebe jsem nikoho jiného neviděla. Byla jsem tvá. Nic se nezměnilo. Svět je tvůj a ty mi v něm dopřeješ žít...“ Klesla tlumeným, tetelivým hlasem ještě do nižší polohy a nacházela ještě jiná slova – která působila trýzeň muži, sedícímu vedle ní. Šeptala mu vroucně a neúnavně. Jako by ani neviděla sestru, která vyšla z domku s vyšívanou oltářní příkrývkou přes ruce a všecka mladistvá a rusá šla mlčky kolem nich, po očku na ně pohlédla a pousmála se a pak usedla opodál z druhé strany Nostroma.

Byl tichý večer. Slunce už zapadlo až po okraj purpurového oceánu; na bílém majáku, tyčícím se sině proti mrakům, zahalujícím ústí zálivu, řeřavěla rudě lampa jako žhavý uhlík, který se vznítíl od hořící oblohy. Giselle seděla netečně a skromně a občas zdvihla oltářní příkrývku k ústům, když zívla jako mladý pardál.

Linda se náhle vrhla k sestře, uchopila ji za hlavu a zlíbala jí celý obličej. Nostromovi se zatočila hlava. Když ji zase pustila, byla Giselle téměř omráčena těmi bouřlivými projevy něžnosti a ruce měla ležet v klíně. Otrok pokladu měl chuť tu ženu zastřelit. Starý Giorgio pozdvihl lví hlavu.

„Kam jdeš, Lindo?“

„K majáku, padre mio.“

„Si, si – za povinností.“

Povstal a hleděl za starší dcerou; pak dodal tónem, jehož slavnostní zvuk jako by doléhal ozvěnou z noci dávných věků:

„Půjdu něco uvařit. Oho! Synu! Však stařec najde už nějakou láhev vína.“

Obrátil se po Giselle a spustil s drsnou vlídností:

„A ty, maličká, nemodli se k Bohu kněží a otroků, ale k Bohu sirotků, utlačovaných, chudých, malých dětí, aby ti dal takového manžela, jako je tenhle.“

Spočinul chvíli těžce rukou na Nostromově rameni; pak odešel dovnitř. Zoufalý otrok santoméjského stříbra ucítil, jak se mu při těch slovech zarývá jedovatě žárlivost do srdce. Ten pocit ho svou novostí a prudkou vtíravostí přímo zděsil. Manžela! Ona že bude mít manžela! A přece bylo samozřejmé, že dříve nebo později bude muset nějakého manžela dostat. Dosud si to nikdy neuvědomil. Když teď poznal, že její krása může náležet někomu jinému, měl chuť zabít i druhou Giorgiovu dceru. Zamručel nevrle:

„Máš prý ráda Ramireze.“

Zavrtěla hlavou a nepohlédla naň. Na bujných zlatých vlasech se jí míhaly měděné rudé záblesky. V nádherném západu, v němž se za velebného ticha mísilo šero hvězdných prostorů s purpurovým oceánem a karmínovou oblohou, lesklo se její hladké čelo čistě a hebce jako vzácná perla.

„Ne,“ řekla zvolna. „Nikdy jsem ho neměla ráda. Myslím, že nikdy... On mě snad má rád.“

Její svůdný, váhavý hlas dozněl a Giselle upírala dále zdvižené oči do prázdna, jako by jí bylo vše lhostejné a na nic nemyslela.

„Řekl ti Ramirez, že tě má rád?“ řekl s přemáháním Nostromo.

„Ó, ano! Jednou navečer...“

„Bídník... Ha!“

Vyskočil jako bodnut střečkem a stál před ní oněmělý vztekem.

„Misericordia Divina! Ty také, Gian Battisto! Ach, já ubožačka!“ za-
naříkala upřímným hlasem. „Říkala jsem to Lindě a ona mě jen vyhu-
bovala – vyhubovala. Což mám žít na světě slepá, němá a hluchá? Řekla
to otci a ten sňal pušku a vyčistil ji. Chudák Ramirez! Pak jsi přišel ty
a ona ti to řekla.“

Hleděl na ni. Upíral zrak na důlek v jejím bílém hrdle; bylo tak mla-
distvé, tetelivé, křehké a živé, že ho neodolatelně vábilo. Je tohle to dítě,
které dávno zná? Je to možné? Blesklo mu hlavou, že ji poslední léta
pramálo viděl – že ji vůbec neviděl. Vůbec neviděl. Přišla na svět zcela
neznáma. Překvapila ho. Znamená pro něho nebezpečí. Strašlivé ne-
bezpečí. Instinktivní dravá odhodlanost, která ho v životních strážních
nikdy neopouštěla, zesílila ještě prudkost jeho vášně. Mluvila dále hla-
sem, který mu zněl jako zurčení vody, jako cinkot stříbrného zvonku.

„A vy tři jste se spikli a uvěznilí mě zde mezi oblohou a mořem. Tak
je to. Mezi oblohou a mořem. Ach, Sanctissima Madre! Vlasy mi zde na
tom nudném ostrově zešedivějí. Hned bych na tebe zanevřela, Gian
Battisto!“

Zachechtal se. Svým hlasem jako by ho něžně hladila. Naříkala nad
svým osudem a bezděky vydechovala všechnu svou nepopsatelnou
svůdnost, tak jako vydechuje květina za večerního chladu svou vůni.
Což za to může, že se Lindě nikdy nikdo neobdivoval? Pamatovala se,
že už když byly malé a chodily s matkou na mši, nebojácné Lindy si lidé
nevšíмали, zato ji, bázlivou strašili svou pozorností. To snad proto, že
měla zlaté vlasy.

Nostromo vyhrkl:

„Zlaté vlasy a fialkové oči a růžové rty; oblé paže a bílé hrdlo –“

Nedala se vyrušit ze své netečné pózy, ale zarděla se až do kořínků vlasů. Nebyla domýšlivá. Neměla v sobě o nic víc sebevědomí než květina. A přece ji to těšilo. Snad i květina ráda poslouchá chválu o sobě. Vrhł pohled dolů a dodal vášnivě:

„A nožky!“

Opírala se o hrubé kamenné zdívo domku, jako by se hrála malátným teplem růžového ruměnce. Pohlédla sklopenýma očima na své nožky.

„Tak si tedy konečně vezmeš Lindu. Je hrozná. Ach, snad tomu aspoň teď porozumí, když jsi jí řekl, že ji máš rád. Nebude tak neurvalá.“

„Chica!“ řekl Nostromo, „já jsem jí nic neřekl.“

„Tak jí to honem řekni. Přijď zítra. Přijď jí to zítra říci, abych už měla pokoj od jejího hubování – a snad i – kdožví...“

„Abys směla poslouchat svého Ramireze, co? Je to tak? Ty...“

„Milosrdný Bože! Jsi tak prudký, Giovanni,“ řekla klidně. „Čím je mi Ramirez... Ramirez... Čím je mi?“ opakovala zasněně v chmurném šeru zálivu, zahaleného mraky; nizounko na západě se táhl rudý pruh jako rozžhavené želižko, zahrazující vstup do slujovitě ponurého světa, v němž si uložil skvělý capataz de cargadores svou kořist lásky i bohatství.

„Poslyš, Giselle,“ řekl umírněným hlasem. „Neřeknu tvé sestře ani slova o lásce. Chceš vědět, proč?“

„Běda! Snad bych tomu, Giovanni, nerozuměla. Otec o tobě říká, že nejsi jako jiní; nikdo prý ti jakživ pořádně nerozuměl; boháči prý ještě užasnou... Ach, svatí na nebi! Už toho mám nad hlavu.“

Zdvihla vyšívání, zaclonila si jím spodek obličeje a pak je upustila do klína. Lampa byla proti ostrovu zastřena; bylo však vidět, jak z tmavého sloupu majáku vyšlehl šikmo dlouhý šíp světla, rozsvíceného Lindou, a splynul s hasnoucí fialově rudou září na obzoru.

Giselle Violová se opřela hlavou o zeď domku, přivřela oči a nožky v bílých punčochách a černých opáncích zkřížila přes sebe: vypadala, jako by se klidně a bez odporu vzdávala houstnoucímu šeru. Milostný půvab jejího těla, v jehož netečnosti se tajilo tolik příslibu, vyzařoval do

tmy Gola Placida jako svěží a opojná vůně, která se rozlévá ve stínu a nasycuje vzduch. Neúplatnému Nostromovi se vzdouvala bouřlivě hrud', jak do sebe vdechoval její svůdnost, již byl odevšad obklopen. Než odjel z přístavu, shodil ze sebe konfekční oblek kapitána Fidanzy, aby se mu ten kus cesty k ostrovům pohodlněji veslovalo. Stál před ní v kostkované košili, přepásané rudou šerpou tak, jak kdys' vystupoval na hrázi – jako středomořský plavec, který vystoupil v Costaguaně na břeh, aby tam zkusil štěstí. Také jeho zahalovalo fialově rudé šero právě tak husté, hebké a neproniknutelné, jaké se necelých padesát metrů odtamtud večer co večer snášelo na Martina Decouda, kterého sebeničivá skepse tak dlouho šířala, až ho v té samotě nadobro sežehla.

„Musíš mě vyslechnout,“ ujal se naprosto klidně slova. „Neřeknu tvé sestře, s níž jsem se dnes večer zasnoubil, ani slova o lásce, protože miluji tebe. Jen tebe!...“

Rozeznal v šeru, jak jí lehounký rozkošnický úsměv, který jí sám od sebe vytanul na rtech, stvořených k lásce a polibkům, strnul v křečovitě hrůze. Neudržel se už. Couvala před ním a přitom po něm vztahovala paže, jsouc v tom ušlechtilém nyvém vzdávání královská i ponížená. Podržel jí hlavu v obou rukou a zasypal jí tvář, obrácenou vzhůru a probleskující ve fialové tmě, přívalem polibků. Počínal si pánovitě i něžně a zvolna se jí zmocňoval. Všiml si, že Giselle pláče. A tu ji nevyrovnatelný capataz, přelétavý milovník, něžně konejšil, jako když žena tiší dětský žal. Šeptal jí láskyplně. Usedl vedle ní, a položil si její rusou hlavu na prsa. Říkal jí hvězdička a květinka.

Setmělo se. Z obývacího pokoje v domku strážce majáku, kde Giorgio, jeden z Tisíce nesmrtelných, nachyloval svou hrdinskou lví hlavu nad ohněm z dřevěného uhlí, doléhal sykot a čpěla vůně umělecké frittury.

V tom zmateném víru, který je oba strhl, zachovala si sama jiskřičku rozvahy. Nostromo v strnulém objetí nevěděl o světě. Zašeptala mu do ucha:

„Milosrdný Bože! Co teď se mnou bude – zde mezi oblohou a mořem, které se mi hnusí? Linda, Linda – už ji vidím!“ ... Snažila se mu vy-

prostit z náručí, které při zvuku toho jména náhle uvolnil. Nikdo však nepřicházel k těm dvěma černým postavám, spleteným a zápasícím proti bílé zdi. „Linda! Nešťastná Linda! Všecka se třesu! Umřu strachy před svou nešťastnou sestrou Lindou, která se dnes zasnoubila s Giovannim – mým milencem! Giovanni, ty ses zbláznil! Nechápu tě! Nejsi jako jiní lidé! Nedám tě nikomu – nikdy – leda Bohu! Ale proč spáchals tu zaslepenou, ukrutnou, strašlivou věc?“

Když se mu vymkla, sklopila hlavu a svěřila ruce. Oltářní přikrývka ležela kus od nich jakoby odváta vichřicí a bledě svítila na tmavé zemi.

„Abych neztratil naději, že budeš mou,“ pravil Nostromo.

„Věděls přece, že máš v moci mou duši! Věděls všechno! Byla jsem pro tebe stvořena. Co to jen stálo mezi tebou a mnou? Co? Pověz mi!“ opakovala beze vší nedočkavosti s nádhernou důvěrou.

„Tvá nebožka matka,“ řekl tichounce.

„Ach!... Chudinka matka! Ta vždycky jen... Teď je však světicí v nebi a už tě jí nedám. Ne, Giovanni. Jenom Bohu. Byls šílený – ale už se stalo. Ach, cos to jen učinil! Giovanni, můj nejmilejší, můj živote, můj pane, nenechávej mě zde v tom mračném hrobě. Už mě nemůžeš opustit! Musíš mě odvézt – hned – v tuhle chvíli – v lodičce. Giovanni, unes mě ještě dnes v noci pryč od Lindiných očí, které mi nahánějí hrůzu, abych se na ně už nemusela dívat.“

Přimkla se k němu. Otroku santoméjského stříbra bylo, jako by mu ruce i nohy tížily okovy a ústa mu uzamykala studená ruka. Bránil se tomu kouzlu.

„Nemohu,“ řekl. „Zatím ještě ne. Něco stojí mezi námi a svobodným světem.“

Jsouc puze prostoduchým i rafinovaným svůdnictvím, přitiskla se úže k jeho boku.

„Ty třeštíš, Giovanni – milý můj!“ zašeptala mu lísavě. „Co to může být? Odneseš mě – na rukou – k doni Emilii pryč odtud. Nejsem tak těžká.“

Jako by čekala, že ji uchopí naráz do dlaní. Nic se jí nezdálo nemožné. V tuto zázračnou noc mohlo se stát všechno. Když se nehýbal, téměř zakvílela:

„Říkám ti, že se bojím Lindy!“ Pořád se ještě nehýbal. Uklidnila se a sáhla k úskoku. „Co to může být?“ otázala se mazlivě.

Cítil ji na loktech, jak je teplá, jak dýchá, jak žije a třese se. Překypoval tolik vědomím síly a vítězoslavným vzrušením, že se chtěl rázem osvobodit.

„Poklad,“ řekl. Bylo ticho. Nerozuměla mu. „Poklad. Stříbrný poklad, za který ti koupím zlatou korunu na čelo.“

„Poklad?“ opakovala slabým hlasem jakoby z hloubi snu. „Co to říkáš?“

Vyprostila se mu lehce. Povstal a hleděl na ni a vnímal její obličej, její vlasy, její rty, důlky na tvářích – viděl před sebou ve tmě zálivu všechno její kouzlo jako v sálavém poledni. Její ledabylý, svůdný hlas se zachvíval uctivým obdivem a nepotlačitelnou zvědavostí.

„Stříbrný poklad!“ vykoktala. Pak naň dotírala o překot: „Cože? Kde? Jak jsi k němu přišel?“

Rval se s kouzlem zajetí. Vyhrkl ze sebe a bylo to, jako by se hrdinsky rozmáchl:

„Ukradl jsem jej!“

Bylo mu, jako by mu padala na hlavu nejhustší tma Golfa Placida. Neviděl ji. Propadla se mu do dlouhého, propastně tmavého mlčení, z něhož za chvíli dolétl k němu její hlas a něco se slabounce zalesklo: byl to její obličej.

„Miluji tě! Miluji tě!“

Při těch slovech ucítil, jak je nezvykle volný; působila naň silnějším kouzlem než prokletí pokladu; z trpného podruží té mrtvé věci došel k jásavému vědomí moci. Řekl jí, že ji zahrne takovou nádherou, v jaké tone dona Emilie. Boháči žijí z bohatství, uloupeného lidu, ale on boháčům nic nevzal – aspoň nic, oč by se nebyli sami připravili vlastní hloupostí a zradou. Vždyť ho zradili, oklamali, osáhli. Řekla, že mu to věří... Schovával si ten poklad, jen aby se jim mohl pomstít; teď už mu však na pomstě nezáleží. Záleží mu jen na ní. Zasadí si její krásu do paláce na kopci, věnčeném olivami do bílého paláce nad modrým mořem. Bude ji tam střežit jako drahokam ve skřínce. Opatří jí zemi její

vlastní zemi, která rodí révu a obilí – aby po ní mohla svýma nožkami šlapat. Políbil jí je... Stálo ho to už duši ženy a život muže... Capataz de cargadores se opíjel svou štědrostí. Vrhla pyšně poklad, jehož se šťastně zmocnil, k jejím nohám v té neproniknutelné tmě zálivu, tmě, která se prý vymyká Boží moudrosti i d'ábelské chytrosti. Upozornil ji však na to, že ho musí nejprve nechat zbohatnout.

Poslouchala jako u vytržení. Probírala se mu prsty ve vlasech. Klečel před ní, a když povstal, zavrával samou malátností a prázdnotou, jako by byl odhodil duši.

„Pospěš si tedy,“ řekla. „Pospěš si, Giovanni, můj milý, můj pane, protože tě nikomu jinému nedám leda Bohu. A bojím se Lindy.“

Vytušil, jak se chvěje a přísahal jí, že vykoná, co bude v jeho moci. Řekla mu, že spoléhá na odvahu svého milého. Slíbila mu, že bude statečná, aby ji stále miloval – tam daleko, v bílém paláci na kopci nad modrým mořem. Potom mu bázlivě a plaše zašeptala.

„Kde je? Kde? Pověz mi, Giovanni.“

Otevřel ústa a nepromluvil jako omráčený.

„To ne! To ne!“ vyjekl všecek zděšen tím kouzlem tajnosti, které mu zamykalo ústa před tolika lidmi a nyní mu s neztenčenou silou padlo na rty. Ani jí to neřekne. Ani jí ne. Je to příliš nebezpečné. „Zakazuji ti, aby ses mne ptala,“ vykřikl na ni a ztlumil opatrně nakvašený hlas.

Přece nenabyl znovu svobody. Přízrak zločinně nabytého pokladu se znovu před ním vynořil a stanul vedle ní jako stříbrná socha, která si neúprosně a tajemně tiskla prst na bledé rty. Duše v něm zmírala, když si představil, jak za chvíli poleze roklí a do nosu mu bude čpět hlína a suché listí – poleze do ní s úmyslem, nad nímž ho bude mrazit v prsou a pak obtížen stříbrem poleze zase ven a bude napínat sluch, aby mu neušel nejmenší šelest. Ještě té noci musí vykonat tu zbabělou otročinu!

Shýbl se, přitiskl si lem její sukně ke rtům a tlumeně jí přikázal:

„Řekni mu, že se mi tu nechtělo zůstat,“ a rázem jí zmizel v tmavé noci tak tiše, že nebylo ani slyšet, jak odchází.

Seděla a opírala se hlavou netečně o zed'; nožky v bílých punčochách a černých opáncích měla zkrříženy přes sebe. Když vyšel starý Giorgio

z domu, nebyl tím, co se dozvěděl, tak překvapen, jak se neurčitě bála. Měla totiž záhadný strach – strach ze všeho a ze všech lidí, jen ne z Giovanniho a jeho pokladu. Nemohla tomu však stále věřit.

Hrdinský Garibaldino se díval na Nostromův náhlý odchod s moudrou shovívavostí. Vzpomněl si, jak bylo kdysi jemu, a projevil chlapské pochopení pro to, co za tím vězí.

„Va bene. Jen ať jde. Ha! ha! I když je žena sebehezčí, přece to jen člověka trochu hryže. Svoboda, svoboda. Není na světě jen jedna. Řekl už rozhodné slovo a synáček Gian Battista není ochočený.“ Promluvil na strnulou a zděšenou Giselle, jako by ji poučoval... „Muž nemá být ochočený,“ dodal pevným hlasem ještě ve dveřích. Její klid a zamlklost se mu nelíbily. „Nezávid’ sestře její šťastný úděl,“ napomenul ji vážně hlubokým hlasem.

Za chvíli musel přijít znovu do dveří a zavolat mladší dceru. Bylo už pozdě. Třikrát na ni křikl jménem, než pohnula hlavou. Když zůstala o samotě, všecka strnula úžasem. Odešla do ložnice, v níž spávala spolu s Lindou, jako by byla ponořena do tvrdého spánku. Bylo to tak nápadné, že i Giorgio s brejlemi na nose zdvihl zrak od bible, a když zavřela za sebou dveře, zavrtil hlavou.

Šla přes pokoj, na nic se neohlížejíc a usedla u otevřeného okna. Linda, která se potichu přikradla z majáku, překypujíc štěstím, zastihla ji, jak sedí zády ke svíci a hledí do tmavé noci, z níž se ozývaly kvílivé poryvy větru a šelest vzdálených lijavců do pravé placidovské noci, tak husté, že by ji nepronikla ani Boží moudrost ani dábelská chytrost. Když se otevřely dveře, neotočila hlavu.

Ta strnulost zasáhla Lindu až v hloubi jejího rajského blaha. Starší sestra hádala zlostně: to dítě myslí na toho bídáckého Ramireze. Linda toužila hovořit. Řekla pánovitě: „Giselle!“ a Giselle se ani nepohnula.

Dívka, která měla bydlet v paláci a chodit po vlastní půdě, zmírala hrůzou. Za nic na světě by nebyla otočila hlavu po sestře. Srdce jí šíleně bušilo. Přerušila ji s tlumenou horlivostí:

„Nemluv na mne. Já se modlím.“

Linda všecka zklamána potichu vyšla. Giselle seděla nedůvěřivá, zahloubaná, zmámená, jako by trpělivě čekala, že se ta neuvěřitelná věc potvrdí. Neutěšeně černé mraky jako by náležely také k jejímu snu. Čekala.

Nečekala marně. Když člověk, v němž umřela duše, vylezl z rokle obtížen stříbrem, uviděl záblesk ozářeného okna a neodolal, aby se nepustil od břehu zpátky po vlastní stopě.

Jako by nějakou zázračnou mocí vynořil se před ní na tom neproniknutelném pozadí, které smazávalo závratné hory na pobřeží, otrok santoméjského stříbra. Přijala jeho návrat tak prostě, jako by ji svět už na věky nemohl ničím překvapit.

Povstala strnule jako zhypnotizována a mluvila naň už dlouho předtím, než padlo světlo zevnitř na obličej přicházejícího.

„Přišel jsi mě unést. To je dobře. Otevř náručí, Giovanni, milý můj. Už jdu.“

Jeho ostražitě kročeje dozněly. Oči se mu divoce leskly a promluvil chraplavě:

„Ještě ne. Musím bohatnout znenáhla...“ Nasadil výhrůžný tón. „Nezapomínej, že tvůj milenec je zloděj.“

„Ano! Ano!“ šeptala o překot. „Pojď blíže. Slyš mne. Neopouštěj mě, Giovanni! Nikdy, nikdy!... Budu trpělivá!...“

Vychýlila se konejšivě ven z nízkého okna k otroku zločinně nabytého pokladu. Světlo v pokoji zhaslo a velkolepý capataz, obtížený stříbrem, se jí ve tmě zálivu chopil kolem bílého hrdla jako tonoucí.

13

Toho dne, kdy paní Gouldová podle slov doktora Monyghama chtěla uspořádat „tertulii“, slezl kapitán Fidanza se svého škuneru a klidně, pevně, rozvážně usedl ve své loďce a chopil se vesel. Tentokrát se opozdil. Bylo už před večerem, když zakotvil na pobřeží Velké Isabely a rázným krokem se jal stoupati po ostrovním svahu. Už z dálky zahlédl Gisellu, jak sedí na židli, opřené lenochem o roh domu, pod oknem dívčího pokoje. V rukou měla vyšívání a držela si je až před očima. Ten dívčí klid dráždil jeho, který nosil v prsou věčný svár a rozpor. Rozzlobil se. Zdálo se mu, že by měla už z dálky slyšet řinkot jeho okovů – jeho stříbrných okovů. Když byl toho dne na pevnině, potkal uhrančivého lékaře, který si ho přísně změřil.

Když zdvihla oči, zjhl. Jejich úsměv, svěží jako květ, mu pronikl až do srdce. Pak se zamračila. Varovala ho tím, aby byl opatrný. Poodešel opodál a řekl nahlas lhostejně:

„Dobrý den, Giselle. Vstala už Linda?“

„Ano. Je s otcem ve velkém pokoji.“

Pak k ní přistoupil, nahlédl oknem do ložnice, aby ho snad Linda, kdyby se tam pro něco vrátila, nevyslídila a řekl jí jen rty:

„Miluješ mě?“

„Více než svůj život.“ Zatímco na ni zpytavě zíral, vyšívala dále a s očima upřenýma na svou práci mluvila: „Jinak bych nemohla žít. Nemohla, Giovanni. Tenhle život je jako smrt. Ach, Giovanni, neodvedš-li mě odtud, zahynu.“

Usmál se ledabyle. „Až se setmí, přijdu k oknu,“ řekl.

„Ne, nechod, Giovanni. Dnes večer ne. Linda s otcem dnes spolu dlouho mluvili.“

„O čem?“

„Podle toho, co jsem zaslechla, o Ramirezovi. Nevím. Bojím se. Stále se bojím. Je mi, jako bych denně tisíckrát umírala. Má láska je mi tím, čím je tobě poklad. Mám ji a přece se jí nemohu nasytit.“

Hleděl klidně na ni. Byla krásná. Touha v něm vzrostla. Měl už dva pány. Giselle však nevydržela dlouho vzrušení. Co říkala, bylo sice pravda, ale v noci pokojně spala. Po každé, když ho uviděla, vzplála znovu. Ta změna se u ní zračila jen v tom, že byla ještě zamlklejší. Bála se, aby se neprozradila. Bála se bolesti, ubližování, ostrých slov, bála se čelit hněvu a přihlížet násilí. Měla duši útlou a lehkou a pohansky upřímnou a bezprostřední. Zašeptala:

„Pusť z hlavy, Giovanni, palác a vinici na kopci, pro které hubíme svou lásku.“

Umlkla, neboť uviděla, jak na rohu domu stojí mlčky Linda.

Nostromo přistoupil s pozdravem ke své snoubence a užasl nad tím, jak má vpadlé oči, pohublé líce a jak churavě a usoužené vypadá.

„Jsi churava?“ otázal se a snažil se vpravit do své otázky trochu starostlivosti.

Zablýskla naň černýma očima. „Zhubla jsem se?“ otázala se.

„Ano – snad – trochu.“

„A zestárla?“

„Záleží u nás všech na každém dni.“

„Bojím se, že zešedivím, než se octne na mém prstě prstýnek,“ pronesla zvolna nespouštějíc z něho zrak.

Čekala, co řekne a shrnovala si vykasané rukávy.

„Jen se neboj,“ řekl roztržitě.

Odvrátila se, jako by to tím bylo vyřízeno, a kutila po domě. Nostromo zatím hovořil s jejím otcem. Rozmlouvat se starým Garibaldinem nebylo tak snadné. Jeho duševní mohutnosti nebyly sice nijak stářím otupeny, ale zdálo se, jako by v něm někam hluboko zapadly. Odpovědi mu trvaly dlouho, vypadalo to velebně a vážně. Toho dne byl však živější a čilejší; zdálo se, že do starého lva vjel nový život. Měl obavy, aby jeho čest nebyla pokálena. Věřil Sidonimu, který ho varoval před Ramirezovými spády. Své mladší dceři nedůvěřoval. Byla to podle něho

záletnice. „Synáčku Gian Battistovi“ se o svých starostech ani nezmínil. Byl v tom kus stařecké ješitnosti. Chtěl dokázat, že ještě dovede uhlídat sám čest svého domu.

Nostromo se od nich odebral brzo pryč. Když jim zmizel u pobřeží, vyšla Linda přes práh, usmála se uštvané a usedla vedle otce.

Od té neděle, co ji na hrázi vyčíhal zoufale zamilovaný Ramirez, nebyla na pochybách. Z žárlivých výbuchů toho člověka se nic nového nedověděla. Jako by jí byl vrazil hřebík do srdce, utvrdil v ní jen ještě zřetelněji onen pocit nejistoty a šalby, jehož místo blaženého klidu okoušela ve styku se svým nastávajícím mužem. Vychrlila na Ramireze vztek a opovržení a šla dále; ale tu neděli by byla málem zhynula žalem a hanbou, když ležela na náhrobním kameni na Teresině hrobě, který jí na důkaz úcty k rekovi italského sjednocení dali vytesat železniční inženýři a montéři. Starý Viola nemohl uskutečnit své přání a pochovat ji do moře; a tak Linda plakala na náhrobním kameni.

Ta nezasloužená urážka ji poděsila. Chce-li jí zlomit srdce – dobrá, jen ať zlomí. Gian Battista smí všechno. Ale nač po něm šlape; proč pokořuje její duši? Oho! Její duši, tu nezlomí. Osušila si slzy. A Giselle! Giselle! Vždyť sotva se ta maličká začala batolit, držela se jí ustavičně za sukně. Taková licoměrnice. Ale ona snad za nic nemůže. Když je v tom mužský, ta větroplaška za nic nemůže.

V Lindě byl notný kus Violaova stoického klidu. Umínala si, že nic neřekne. Ale jsouc ženou, vkládala do svého stoického klidu vášeň. Giselliny stručné odpovědi, diktované bázní a opatrností, ji svou úsečností, která zněla tak opovržlivě, rozzuřovaly. Jednoho dne se vrhla na křeslo, v němž odpočívala její netečná sestra a zaťala zuby do nejbělejší šíje sulacké. Giselle vykřikla. Měla však v sobě kus Violaova hrdinství. Třebaže hrůzou omdlévala, přece lenivě řekla: „Madre de Dios! Což mě chceš, Lindo, za živa sníst?“ Ten výbuch minul a na situaci se jím nic nezměnilo. „Ona nic neví. Nemůže nic vědět,“ tak uvažovala Giselle. „Snad to ani není pravda. Nemůže to být pravda,“ namlouvala si Linda.

Když však uviděla po prvé po setkání s nepřítelným Ramirezem kapitána Fidanzu, nabyla nové jistoty o svém neštěstí. Pozorovala ho ze

dveří, jak odchází ke své loďce a říkala si stoicky: „Sejdou se dnes v noci?“ Umínala si, že neodejde ani na vteřinu z majáku. Když zmizel, vyšla ven a usedla vedle otce.

Úctyhodný Garibaldino se podle vlastních slov dosud cítil „mladíkem“. Poslední dobou dolétlo k němu všelijakými cestami mnoho řečí o Ramirezovi; byl nesvůj samým odporem a opovržením k tomu člověku, který zřejmě nebyl tím, čím by býval byl jeho syn. Spával málo; ale teď už několik nocí po sobě nečetl, ani neseseděl nečinně před rozevřitou biblí se stříbrnými brejlemi od paní Gouldové na nose, nýbrž slídl se svou starou puškou po celém ostrově a střežil svou čest.

Linda mu položila hubenou hnědou ruku na koleno a snažila se uklidnit jeho rozčilení. Ramirez prý není v Sulacu. Nikdo neví, kde je. Zmizel. Co říkal, že provede, jsou jen plané řeči.

„Ba ne,“ přerušil ji stařec. „Synáček Gian Battista mi sám od sebe vyprávěl, že ten zbabělý esclavo popíjí a hraje karty s lotry ze Zapigy tam na severní straně zálivu. Třeba se mu pár nejhorších ničemů z toho ničemnického černošského města propůjčí k tomu, že mu pomohou přepadnout maličkou... Ale ještě nejsem tak stár. Ba ne!“

Přela se s ním vážně, že k žádnému přepadení asi nedojde; stařec nakonec umlkl a hryzl si bílé vousy. Když si ženské vezmou něco do hlavy, nesmí se jim odporovat – jeho nebožka žena byla taková a Linda se podobá matce. Neslušelo se muži, aby se hádal. „Možná. Možná,“ zamumlal.

Nebylo jí nijak lehké u srdce. Milovala Nostroma. Zahleděla se na Gisselle, sedící opodál, s jakousi mateřskou něhou i mučivou žárlivostí hanebně poražené sokyně. Povstala a šla k ní.

„Poslyš – ty,“ řekla drsně.

Zdvihla k ní fialkový a zarosený zrak, v němž byla taková neodolatelná upřímnost, že vzplanula vztekem i obdivem. Měla přece jen krásné oči – ta Chica – ta ničemnice, složená z bílé pleti a černé falše. Nevěděla, má-li jí je s pomstychtivým křikem vyškrábat či zasypat je – tak záhadně a nestoudně bezelstné soucitnými a láskyplnými polibky. Po-

jednou z nich vyprchal všechen výraz a tetelil se v nich jen ždibec strachu, který už nestačila Giselle ukrýt s jinými city v hloubi srdce.

Linda řekla: „Ramirez se ve městě chlubí, že tě unese z ostrova.“

„Hloupost!“ odpověděla Giselle, a protože se musela už tak dlouho přemáhat, dodala zlomyslně: „Není takový muž.“ Řekla to šprýmovným tónem a trnula nad svou odvahou.

„Že ne?“ řekla Linda přes zaťaté zuby. „Že není? Tak jen dej pozor; protože otec chodí v noci s nabitou puškou.“

„To mu nesvědčí. Musíš mu, Lindo, říci, aby nechodil. Mě neposlechne.“

„Neřeknu už nikdy – nikomu – nic,“ vykřikla vášnivě Linda.

To přece už nemůže déle trvat, napadlo Giselle. Giovanni ji musí co nejdříve odvézt – hned, jakmile zase přijde. Ani kdyby bylo toho stříbra sebevíce, nevydrží ten strach. Bylo jí nanic z toho, že musí mluvit se sestrou. Otcovo ponocování ji však neznepokojovalo. Prosila Nostroma, aby tu noc nechodil k oknu. Slíbil jí, že tentokrát tam nebude. Že by mohl přijít na ostrov z jiného důvodu, to nevěděla, netušila, ani si nedomyslela.

Linda šla rovnou k majáku. Bylo už na čase, rozsvítit jej. Odemkla dvířka a šla namáhavě po točitých schodech a láska k skvělému capatazovi, kterou v sobě nesla, ji stále více tížila jako nějaká potupná pouta. Ne; nemůže ji odvrhnout. Ne; nebesa ať si naloží s těma dvěma, jak chtějí. Chodila ve věžičce majáku, zalité večerním šerem a měsíčním třpytem a opatrně rozsvítila lampu. Pak jí ruce sklesly.

„A naše matka se na to dívá,“ zamumlala. „Má vlastní sestra ta Chica!“

Celý majákový reflektor s mosaznými součástkami a prstenci hranolů se leskl a třpytil jako baňatá démantová schránka; nebyla v ní obyčejná lampka, nýbrž posvátný plamen, zářící nad moře. Jeho strážkyně Linda, v černých šatech a s bledou tváří, se schoulila na stoličce. Byla sama se svou žárlivostí, vysoko nad hanebnostmi i náruživostmi země. Bylo ji tak podivně, jako by jí někdo surově cloumal za černé vlasy s bronzovými pablesky: stiskla si spánky. Sejdou se. Sejdou se. Věděla, kde. U okna. Bolestný pot jí skrápěl líce. Měsíční záře na mořské hladině jako by uzavírala obrovskou stříbrnou závorou vchod do Golfa Pla-

cida – do té ponuré sluje mraků a ticha na pobřeží, omývaném příbojem.

Linda Violová náhle povstala a přitiskla si prst na ústa. Nemá rád ani ji, ani sestru. Případlo jí to tak bezúčelné, že se polekala a hned zase zadoufala. Proč ji neunese? Co mu brání? Je to od něho nepochopitelné. Nač čekají? Pročpak oba lžou a podvádějí? Přece ne pro svou lásku. Vždyť se přece nemilují. Samou nadějí, že ho přece jen znovu získá, porušila slib, který si sama dala, že neodejde tu noc z majáku. Promluví s otcem; je moudrý a pochopí to. Sběhla po točitých schodech. Zrovna, když otvírala dvířka pod schody, zaslechla první výstřel, který kdy padl na Velké Isabele.

Strnula, jako by ji byla koule trefila do prsou. Pak se rozběhla jako štvaná. V domku byla tma. Zavolala do dveří: „Giselle! Giselle!“ a pak úprkem oběhla dům a zavřískla na sestru do otevřeného okna. Nedoštala však odpovědi; když však letěla jako divá kolem domu, vyšla Giselle ze dveří, mihla se kolem ní a utíkala mlčky s rozpuštěnými vlasy a s vypoulenýma očima. Přelétla po trávě jakoby po špičkách a zmizela.

Linda šla zvolna dále s napřaženými pažemi. Na ostrově bylo ticho; nevěděla, kam jde. Strom, pod nímž prožil Martin Decoud poslední dny a viděl život jako nepřetržitý sled nesmyslných obrazů, vrhal na trávu velkou skvrnu černého stínu. Náhle uviděla otce, jak stojí klidně sám a sám v záři měsíce.

Šedovlasý a šedovousý Garibaldino, statný a vzpřímený, stál strnule v monumentálním klidu a opíral se o pušku. Položila mu lehce ruku na rámě. Ani se nepohnul.

„Cos to udělal?“ otázala se ho všedním hlasem.

„Zastřelil jsem Ramireze – infame!“ odpověděl a upíral přitom zrak na nejhustší stín. „Jako zloděj přišel a jako zloděj padl. Musel jsem chránit dítě.“

Bylo na něm vidět, že se nepohne ani o coul, nepostoupí ani o krok. Stál nehybný a posupný jako nějaká socha starce, střežícího čest svého domu. Linda mu sňala třesoucí se ruku z paže, která byla pevná a tuhá jako z kamene, a beze slova vstoupila do tmavého stínu. Uviděla, jak se

na zemi hýbou rozplizlé postavy a zarazila se. K napjatému sluchu dolehl jí zřetelněji zoufalý pláč a šepot.

„Zapřísahala jsem tě, abys sem dnes v noci nechodil. Ach, můj Giovanni! Tys mi to slíbil. Ach! Proč proč jsi jen přišel, Giovanni?“

Byl to sestřin hlas. Zlomil se v srdcelomné štkání. Ze země se ozval podivně slabý hlas důmyslného capataze de cargadores, pána i otroka santoméjského pokladu, přistiženého starým Giorgiem při tom, když se plížil přes volné prostranství k rokli, aby si opět nabral stříbra; odpovídal lhostejně a klidně:

„Zdálo se mi, že nevydržím ani noc, abych se s tebou znovu nesešel – má hvězdičko, má květinko.“

Skvělá tertulia byla právě u konce, odešli poslední hosté a i señor administrador se už odebral do svého pokoje, když tu náhle přijel dr. Monygham, kterého čekali už navečer, ale nedostavil se; přihrčel v kočáře po dřevěné špalíčkové dlažbě pusté Calle de la Constitución, ozářené elektrickými lampami, a našel velká vrata gouldovské casy dosud otevřena.

Dobelhal se dovnitř, vystrachal se po schodech a zastihl v sále tlustého, ulízaného Basilia, který se právě chystal zhasnout světla, Vypasený majordomo otevřel nad tím pozdním vpádem leknutím ústa.

„Nezhášej,“ poručil mu lékař. „Chci mluvit se señorou.“

„Señora je v cancellarii señora administradora,“ řekl nasládle Basilio. „Señor administrador se vydá za hodinu do hor. Jak se zdá, mezi hornictvem hrozí vypuknout nepokoje. Jsou to nestydné bez špetky rozumu a slušnosti. A lenoši, señore. Lenoši.“

„Ty jsi sám nestydatě líný a pitomý,“ řekl lékař oním nakvašeným tónem, který mu zjednával všeobecnou popularitu. „Nezhášej.“

Basilio se důstojně vzdálil. Lékař čekal v skvěle ozářené sale a za chvilku uslyšel, jak se na druhém konci domu zavírají dveře. Dozněl břínek ostruh. Señor administrador se vydal do hor.

Šustíc dlouhou vlečkou, na níž se třpytily drahokamy a mihotalo hedvábí, a sklánějíc sličnou hlavu, obtíženou hojnými plavými vlasy,

mezi nimiž zanikaly stříbrné nitky, tak kráčela „přední dáma sulacká“ (jak ji nazýval kapitán Mitchell) po ozářené chodbě, nad všechno pomýšlení zámožná, hýčkaná, milovaná, vážená, ctěná a přitom všem opuštěná, jak snad nebyl nikdy na světě žádný lidský tvor.

Nad lékařovými slovy: „Paní Gouldová! Na chvíličku!“ sebou trhla a stanula ve dveřích ozářené pusté saly. Když spatřila lékaře, jak stojí sám mezi skupinami nábytku, vzpomněla si mžikem na neočekávané setkání s Martinem Decoudem, k němuž došlo za podobné nálady i situace; zdálo se jí, že slyší toho člověka, který před lety bídně zahynul, jak pronáší slova: „Antonia si tu nechala vějíř.“ Promluvil to však rozčileným hlasem lékař. Všimla si, že se mu lesknou oči.

„Paní Gouldová, někdo s vámi chce mluvit. Víte, co se stalo? Pamatujete se přece, co jsem vám včera říkal o Nostromovi. Jak se zdá, jela sem ze Zapigy krytá lancha, obsazená čtyřmi černochoy; když pluli poblíž Velké Isabely, zavolal na ně někdo s útesu ženským hlasem – byla to Linda a kázala jim (je měsíčná noc), aby připluli k břehu a odvezli do města raněného. Patron lanchy (od kterého jsem se to všechno dozvěděl) arci ihned uposlechl. Když prý připluli k nízké straně Velké Isabely, Linda tam už na ně čekala. Šli za ní: zavedla je pod strom poblíž domku. Našli tam Nostroma, jak leží na zemi a hlavu má na klíně mladší dcery; otec Viola stál opodál opřen o pušku. Na Lindin návod vynesli z domku stůl, urazili mu nohy, a tak si zhotovili nosítka. Jsou zde, paní Gouldová. Totiž Nostromo a – a Giselle. Černoši ho odvezli do záchrané stanice u přístavu. Vzkázal po ošetřovatelce pro mne. Nechtěl však mluvit se mnou – chtěl mluvit s vámi, paní Gouldová. Ano, s vámi.“

„Se mnou?“ hlesla paní Gouldová a ucouvla.

„Ano, s vámi!“ vyhrkl lékař. „Prosil mne – kterého pokládá za svého nepřítele – abych vás k němu ihned přivedl. Zdá se, že vám chce něco říci mezi čtyřma očima.“

„To není možné!“ zašeptala paní Gouldová.

„Řekl mi: ‚Připomeňte jí, že jsem jí pomohl zachránit střechu nad hlavou.‘ ... Paní Gouldová,“ mluvil lékař dále všecek rozrušen, „pamatujete se ještě na stříbro? Na stříbro v lehčáku které přišlo nazmar!“

Paní Gouldová se na ně pamatovala. Neřekla mu však, že se jí pouhá zmínka o tom stříbře hnusí. Byla vtělená pravdomluvnost a trnula přepjatou hrůzou, kdykoliv si vzpomněla na to, že tenkrát po prvé a naposledy v životě neřekla manželů pravdu. Dala se tehdy zmást strachem a nikdy si to neodpustila. A mimo to, ono stříbro, které by nebývalo bylo vůbec odstraněno, kdyby byl její manžel vyslechl zprávu, kterou přinesl Decoud, bylo by málem přivodilo nepřímo též smrt doktora Monyghama. Připadalo jí to všechno strašlivé.

„Jenže jde o to: přišlo opravdu nazmar?“ zvolal lékař. „Měl jsem vždycky dojem, že je od té doby náš Nostromo zahalen jakýmsi tajemstvím. Jsem pevně přesvědčen, že vám chce teď v poslední hodině –“

„V poslední hodině,“ opakovala paní Gouldová.

„Ano. Ano... Chce vám snad říci něco o tom stříbře, co –“

„Ach, ne! Ne!“ vykřikla tlumeně paní Gouldová. „Což nepřišlo nazmar a není po něm veta? Což není i bez něho dosti pokladů, které stačí učinit kdekoho na světě nešťastným?“

Lékař se zklamaně podrobil a zmlkl. Nakonec slabě prohodil:

„Je zde ještě to Violovo děvče, Giselle. Co si s ní počneme? Vypadá to, jako by jí byli otec a sestra –“

Paní Gouldová řekla, že uznává za svou povinnost učiniti pro ty dívky, co bude v její moci.

„Mám zde volantu,“ řekl lékař. „Kdybyste do ní laskavě vstoupila –“

Čekal dychtivě, až paní Gouldová, která si přehodila přes šaty šedý plášť s hlubokou kápí, opět vyšla.

V plášti s mnišskou kápí, zahalujícím její večerní úbor, tak stanula, plná statečnosti i soucitu, vedle lůžka, na němž ležel strnule naznak skvělý capataz de cargadores. Od bílých povlaků a polštářů se chmurně a křiklavě odrážel jeho bronzový obličej i snědé svalnaté ruce, které tak dobře vládly kormidlem, uzdou i kohoutkem a nyní ležely nečinně rozevřeny na bílém prostěradle.

„Ona je nevinna,“ mluvil capataz hlubokým vyrovnaným hlasem, jako by se bál, aby hlasitějším slovem nepřerval slabounké pouto, kterým byla dosud jeho duše spjata s tělem. „Je nevinna. To všechno jsem způ-

sobil jen já. Nevadí. Z toho nikomu na světě, muži ani ženě, neodpovídám.“

Odmlčel se. Tvář paní Gouldové, ve stínu kápě nadmíru bledá, schýlila se nad ním s neskonalým bezútěšným smutkem. Slabý vzlykot Giselly Violové, která klečela u lože a rozpuštěné zlaté vlasy s měděně rudými záblesky měla prostřeny na capatazových nohou, téměř ani nerušil ticho v pokoji.

„Ha! Starý Giorgio ty strážce své cti! Jak na mne ten vecchio potichoučku přišel a jak si mě vzal na mušku! Sám bych to lépe nedokázal. Ale mohl si klidně ušetřit prach. Čest nebyla ohrožena... Seňoro, byla by šla až na kraj světa za zlodějem Nostromem... Už jsem to řekl. Kouzlo je zrušeno!“

Dívka tlumeně zakvílela a Nostromo k ní sklopil oči. „Nevidím ji... Nevadí,“ mluvil dále hlasem, v němž byl dosud nádech jeho bývalé velkolepé lhostejnosti. „Když už na to není kdy, postačí jediný polibek. Má nestálou duši, seňoro! Je zářivá a hřejivá jako slunce – hned ji zastře mrak, hned je zase jasná. Byli by ji tam společně rozdrtili. Seňoro, shlédněte na ni soucitným zrakem, kterým slynete po celém kraji, tak jako slyne člověk, který s vámi mluví, krkolomnou odvahou. Časem se uklidní. Ani Ramirez není tak špatný člověk. Nehněvám se. Ne! Ramirez, ten nepřemohl capataze sulackých cargadorů.“ Odmlčel se a pak sebral sílu a vztekle vyrazil:

„Hynu zradou – zradou –“

Neřekl však, čím nebo jakou zradou vlastně hyne.

„Ona by mě nebyla zradila,“ spustil znovu a rozevřel široce oči. „Byla věrná. Byli bychom odtud už brzy daleko odešli. Pro ni bych se byl odtrhl od toho prokletého pokladu. Pro to dítě bych byl opustil celé bedny, v nichž byl napěchován. Decoud si vzal čtyři. Čtyři slitky. Nač? Picardia! Aby mě zradil? Jakkap bych byl mohl poklad vrátit, když z něho čtyři slitky chyběly? Byli by řekli, že jsem je odcizil. Lékař by to byl také řekl. Běda! Poklad mě má dosud v moci!“

Paní Gouldová se všecká zaujata nachýlila až k němu a trnula mrazivou předtuchou.

„Co se stalo, Nostromo, tu noc s Martinem Decoudem?“

„Kdož ví? Přemýšlel jsem, co se stane se mnou. Teď to vím. Smrt na mne číhala. Odešel! Zradil mě. Vy si myslíte, že jsem ho zabil! Jste všichni stejní, vy panstvo. Stříbro mě zabilo. Mělo mě v moci. A má mě dosud. Nikdo neví, kde je. Vy jste však žena dona Carlose, který mi je svěřil a řekl: ‚Zachraň je, i kdyby tě to stálo život.‘ A když jsem se vrátil a vy jste si všichni mysleli, že je po něm veta, co jsem se nedověděl? Že prý na něm nezáleží. Aťsi je pryč. Vzhůru, věrný Nostromo a jed' nás horempádem zachránit!“

„Nostromo!“ zašeptala paní Gouldová a hluboce se sklonila. „Mně se pomýšlení na to stříbro také v hloubi srdce hnusilo.“

„To je báječné! že se také někomu z vás hnusí bohatství, které tak znamenitě umíte vydírat chud'asům z ruky. Svět spočívá na chud'asech, jak říká starý Giorgio. Byla jste na chudé vždycky hodná. Ale v bohatství je kus kletby. Seňoro, mám vám říci, kde je ten poklad? Jen vám samotné... Zářivý! Neporušený!“

V hlase i ve zraku mu bezděky utkvěl bolestný odpor; žena, která se dovedla tak jemně vciťovat do lidí, jej zřetelně postřehla. Odvrátila zděšeně pohled od žalostně zdeptaného umírajícího; nechtěla už o stříbre ani slyšet.

„Ne, capatazi,“ řekla. „Teď se už po něm nikdo neshání. Ať je po něm navždy veta.“

Když zaslechl Nostromo ta slova, zavřel oči, nic neříkal, nehýbal se. Za dveřmi nemocničního pokoje přistoupil k oběma ženám dr. Monygham; byl nadobro rozrušen a oči mu plály nedočkavostí.

„Tak mi, paní Gouldová, řekněte,“ řekl neomaleně, nemoha se už dychtivostí udržet, „měl jsem pravdu? Je tu tajemství. Vy je rozluštíte, vid'te! Řekl vám –“

„Nic mi neřekl,“ řekla pevně paní Gouldová.

V očích doktora Monyghama pohasla vrozená nevraživost k Nostromovi. Ucoulv poníženě. Nevěřil sice paní Gouldové. Ale její slovo mu bylo zákonem. Smířil se se zápornou odpovědí paní Gouldové jako s nějakou nepochopitelnou sudbou, kterou se zpečetilo Nostromovo vítězství nad

jeho duchem. I před tou ženou, kterou tajně zbožňoval, byl poražen velkolepým capatazem de cargadores, který si pod falešnou rouškou bezúhonné věrnosti, poctivosti i statečnosti žil vlastním životem!

„Pošlete, prosím, hned někoho pro můj kočár,“ promluvila paní Gouldová z hloubi své kápě. Pak se obrátila ke Giselle Violové a řekla: „Pojď ke mně, dítě; pojď blíž ke mně. Počkáme zde.“

Giselle Violová, která byla zdrcena žalem jako děcko a obličej měla zahalen rozpuštěnými vlasy, přikradla se plaše k jejímu boku. Paní Gouldová vzala pod paži nehodnou dceru starého Violy, bezúhonného republikána, neporušeného hrdiny. Hlava dívky, která by byla šla za zlodějem až na kraj světa, se pozvolna, lehounce skláněla jako vadnoucí květ, až spočinula na rameni doni Emilie, přední dámy sulacké, ženy administradora santoméjských dolů. Když pak paní Gouldová cítila její potlačované, trhané štkání, po prvé v životě ji zalila trpkost. Byla to trpkost hodná samého doktora Monyghama.

„Upokoj se, dítě. Byl by na tebe stejně pro svůj poklad brzy zapomněl.“

„Seňoro, on mě miloval. On mě miloval,“ šeptala zoufale Giselle. „Miloval mě tak, jak nebyl nikdy nikdo milován.“

„Byla jsem také milována,“ řekla přísně paní Gouldová.

Giselle se na ni křečovitě přitiskla. „Ach, seňoro, jenže vy budete až do konce života zbožňována,“ zakvílela.

Paní Gouldová zarytě mlčela, dokud kočár nepřijel. Pomohla do něho dívce, která byla téměř bez sebe. Když přirazil lékař dvířka landauru, vyklonila se k němu.

„Nemůžete mu pomoci?“ zašeptala.

„Ne, paní Gouldová. Ostatně k sobě nikoho nepustí. Je to jedno. Jen jsem se naň podíval... Všechno marné.“

Slíbil jí však, že navštíví ještě tu noc starého Violu a starší dceru. Opatří si lehce policejní loďku, která ho odveze na ostrov. Zůstal stát na ulici a hleděl za landaurem, který zvolna rachotil, tažen bílými mezky.

Po nových přístavních hrázích, na nichž zářily řady světél a čnely tmavé obrysy jeřábů, trousila se pověst, že se stalo nějaké neštěstí – že

se stalo neštěstí kapitánu Fidanzovi. U dveří záchranné stanice se kupili v hloučku noční pobudové, nejnuznější chud'asi a šeptali si v pusté ulici, zalité měsíčním světlem.

U raněného nebyl nikdo; leda drobný, vetchý, krvelačný fotograf, zarytý nepřítel kapitalistů, seděl nahoře na vysokém sedátku u hlav postele, vystrkoval kolena a bradu si opíral o dlaně. Přivedl ho soudruh, který pracoval pozdě do noci na hrázi a dověděl se od jednoho černocha z lanchy o tom, že byl kapitán Fidanza dopraven na pevninu se smrtelným zraněním.

„Máš učinit, soudruhu, ještě nějaké pořízení?“ otázal se ho starostlivě. „Nezapomínej, že potřebujeme na svou práci peněz. Boháče je třeba potírat jejich zbraněmi.“

Nostromo mu neodpověděl. Holíč naň už nedotíral a jen dřepěl na sedátku, rozježený a chlupatý jako nějaká hrbatá opice. Dlouho mlčel a pak promluvil slavnostně:

„Soudruhu Fidanzo, odmítlš všechnu pomoc toho lékaře. Je to opravdu tak nebezpečný nepřítel lidu?“

V slabě osvětleném pokoji otočil Nostromo na polštáři zvolna hlavu, otevřel oči a upřel záhadný, zpytavý pohled na pitvornou postavu, dřepící u jeho lůžka. Potom zase hlavu odvrátil, víčka mu klesla a capataz de cargadores, který celou hodinu strnule ležel a jen chvílemi se v krutých bolestech zasníval, umřel bez jediného slova i stonu.

Když jel Dr. Monygham v policejní loďce k ostrovům, viděl na hladině zálivu měsíční třpyt a pod mračným baldachýnem vysoký tmavý obrys Velké Isabely, vrhající z dálky šíp světla.

„Veslujte zvolna,“ řekl a přemýšlel, co tam asi najde. Představoval si v duchu Lindu a jejího otce a zakoušel přitom prazvláštní nechut'. „Veslujte zvolna,“ opakoval.

Od té chvíle, co vystřelil Giorgio Viola po zloději své cti, nehnul se z místa. Stál, svou starou pušku měl opřenu o zem a svíral její hlaveň až u ústí. Když odrazila lancha, která jí navždy odvážela Nostroma od břehu, přišla za ním Linda a stanula před ním. Zdálo se, že si ji ani neuvě-

domuje, když však pozbyla vynuceného klidu a vykřikla: „Víš, koho jsi zabil?“ odpověděl jí: „Toho pobudu Ramireze.“

Linda zbledla, vytřeštila na otce nepřičetně oči a zachechtala se mu do obličeje. Za chvíli vpadl jakoby ozvěnou do jejího chechtotu a hluboce se smál. Linda umlkla a tu řekl stařec jakoby zaraženě:

„Vykřikl hlasem synáčka Gian Battisty.“

Puška mu vypadla z rozevřené dlaně, ale paži nechal ještě chvíli napřaženu, jako by se dosud o něco opíral. Linda ho za ni hrubě uchopila.

„Jsi už příliš stár, abys tomu rozuměl. Pojd' domů.“

Dal se jí vést. Na prahu klopýtl tak, že by byl málem i s dcerou upadl. Jeho vzrušení i neúpornost posledních dnů byly jakoby vzplanutím skomírající lampy. Zachytil se lenochu svého křesla.

„Hlasem synáčka Gian Battisty,“ opakoval přísně. „Slyšel jsem ho – toho bídáka – Ramireze –“

Linda mu pomohla do křesla, nachýlila se nad něho a zasykla mu do ucha:

„Zabils Gian Battistu.“

Stařec se pod hustými vousy usmál. Ženské mívají prapodivné nápady.

„Kde je dítě?“ otázal se a žasl nad tím, jak je vzduch pronikavě studený, a jak mdle svítí lampa, u níž do noci sedával, maje před sebou rozevřenou bibli.

Linda chvíli váhala a pak pohlédla stranou.

„Spí,“ řekla. „Zítra si o ní promluvíme.“

Nevydržela se na něho dívat. Vzbuzoval v ní hrůzu a téměř nesnesitelnou soustrast. Všimla si, jaká změna se s ním stala. Nepochopí už nikdy, co to udělal; vždyť ani ona tu věc nechápala. Pronesl těžce:

„Dej mi knihu.“

Linda položila na stůl zavřený svazek v odřených kožených deskách, bibli, kterou mu dal před dávnými a dávnými lety v Palermu jeden Angličan.

„Musel jsem přece chránit dítě,“ řekl podivně truchlivým hlasem.

Linda za jeho křeslem lomila rukama a tiše štkala. Náhle vykročila ke dveřím. Slyšel ji, jak odchází.

„Kam jdeš?“ otázal se jí.

„Na maják,“ odpověděla a vrhla po něm smutný pohled.

„Na maják! Si – povinnost.“

Všecek vzpřímený, šedovlasý, lvovsky kosmatý a hrdinský ve svém klidném zadumání nahmatl v kapse červené košile brejle, které mu dala doña Emilia. Nasadil si je. Dlouho se nehýbal a pak rozevřel knihu a z výšky hleděl přes brejle na drobný tisk ve dvou sloupcích. Jako by reagoval na nějakou melancholickou myšlenku nebo nepříjemný pocit, rozhostil se mu po zamračené tváři strnulý, chmurný výraz. Neodtrhl však zraku od knihy, když se lehounce a zvolna sesouval dopředu, až spočinul sněhobílou hlavou na rozevřených stránkách. Na nabílené stěně tikaly stejnoměrně hodiny a Garibaldino, který ponenáhlu chladl, ležel tu sám kosmatý, neporušený, jako starý dub vyvrácený z kořene zákeřnou vichřicí.

Nad ztraceným pokladem santoméjských dolů hořelo neochabující světlo majáku na Velké Isabele. Z lampy šlehal do modravě lesklé bezhvězdné noci až k dalekému obzoru žlutý paprsek. Linda schoulená na ochozu a opřená hlavou o zábradlí, tvořila na svítících skleněných tabulkách černou skvrnu. Měsíc, který právě na západě zacházel, hleděl zářivě na ni.

Dole na úpatí útesu utichl pravidelný pleskot vesel příjíždějícího člunu a na zádi se vztyčil Dr. Monygham.

„Lindo!“ zahulákal a zvrátil hlavu nazad. „Lindo!“

Linda povstala. Poznala lékaře po hlase.

„Je mrtev?“ vykřikla a nachýlila se přes zábradlí.

„Ano, chudinko. Hned přijdu za vámi,“ odpověděl jí zdola lékař. „Zaveslujte k břehu,“ řekl veslařům.

Lindina tmavá postava se narýsovala kolmo proti světlu majáku. Zdvihla ruce nad hlavu, jako by se chtěla vrhnout dolů.

„Já jsem tě milovala,“ zašeptala a obličej měla v měsíčním světle ztuhlý a bílý jako z mramoru. „Já! Jen já! Ona na tebe zapomene, i když

ses dal pro její hezkou tvář bídne zabít. Nechápu to. Nechápu to. Ale já na tebe nikdy nezapomenu. Nikdy!“ Stála strnule a mlčky a sbírala sílu k tomu, aby mohla vrhnout všechnu svou věrnost, svou bolest, svůj zmatek a své zoufalství do jediného prudkého výkřiku.

„Nikdy! Gian Battisto!“

Doktoru Monyghamovi, který přijížděl k ostrovu v policejním člunu, rozlehlo se to jméno nad hlavou. Byl to další Nostromův triumf, ze všech největší, nejvzácnější, nejpříšernější. Tím opravdovým výkřikem nehynoucí vášně, který jako by se rozléhal od Punty Maly k Azueře a dál za ni až k jasné čáře obzoru, nad nímž se vznášel velký bílý mrak, zářící jako kus ryzího stříbra, opanoval duch skvělého capataze de cargadores tmavý záliv, v němž měl svou kořist pokladu i lásky.

Joseph Conrad
Věrný Nostromo
Román z pobřeží

Edice Světová próza v českých překladech
Překlad Aloys Skoumal
Redakce Slávka Járová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 10. 4. 2018

ISBN 978-80-7587-677-5 (epub)
ISBN 978-80-7587-678-2 (pdf)
ISBN 978-80-7587-679-9 (prc)
ISBN 978-80-7587-680-5 (html)